

แนวทางการผลิตบัณฑิตระดับปริญญาตรีด้านนาฏศิลป์

วิทยานิพนธ์
ของ
ณัฐกานต์ บุญศิริ

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยทางศิลปกรรมศาสตร์
กันยายน 2556
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม



แนวทางการผลิตบัณฑิตระดับปริญญาตรีด้านนาฏศิลป์

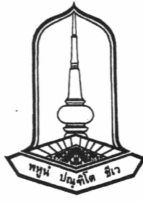
วิทยานิพนธ์
ของ
ณัฐกานต์ บุญศิริ

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยทางศิลปกรรมศาสตร์

กันยายน 2556

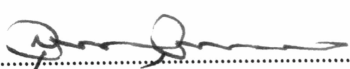
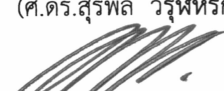
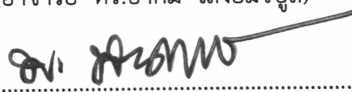
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม



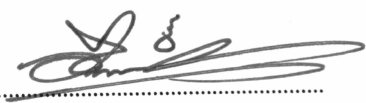


คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของนางสาวณัฐกานต์ บุญศิริ
แล้วเห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการวิจัยทางศิลปกรรมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

 (อาจารย์ ดร.วุฒิพงษ์ โรจน์เชมศรี)	ประธานกรรมการ (อาจารย์บัณฑิตศึกษาประจำคณะ)
 (ศ.ดร.สุรพล วิรุฬห์รักษ์)	กรรมการ (ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์)
 (อาจารย์ ดร.อาคม เสี่ยงมวิบูล)	กรรมการ (กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์)
 (อาจารย์ ดร.พีระ พันลูกท้าว)	กรรมการ (อาจารย์บัณฑิตศึกษาประจำคณะ)
 (ผศ.ดร.อนุกุล โรจนสุขสมบูรณ์)	กรรมการ (ผู้ทรงคุณวุฒิ)

มหาวิทยาลัยอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยทางศิลปกรรมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม


.....
(ผศ.พีระพงษ์ แสนไสย)
คณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์


.....
(รศ.เทียนศักดิ์ เมฆพรรณโอภาส)
ผู้รักษาการคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
วันที่ 19 เดือน ก.ย. พ.ศ. 2556



ประกาศขอบคุณการ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ได้ด้วยความกรุณาและความช่วยเหลืออย่างสูงยิ่งจาก ศาสตราจารย์ กิตติคุณ ดร. สุรพล วิรุฬห์รักษ์ ราชบัณฑิต ประธานหลักสูตรฯและประธานกรรมการ ควบคุมวิทยานิพนธ์ อาจารย์ ดร.อาคม เสี่ยงวิบูล กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ศาสตราจารย์ ดร.ไพฑูรย์ สินลารัตน์ ผู้ทรงคุณวุฒิฯ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนุกุล โจรนสุขสมบูรณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิฯ รวมถึง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปัทมาวดี ชาญสุวรรณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรุณมัย จันทะมาลา อาจารย์ ดร.วุฒิพงษ์ โจรนเชษมศรี และอาจารย์ ดร.พีระ พันลูกท้าว กรรมการหลักสูตรการวิจัย ทางศิลปกรรมศาสตร์

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณกัลยาณมิตรในแวดวงการศึกษาทางด้านนาฏศิลป์ทุกท่านที่เอื้อเฟื้อข้อมูล หลักสูตรทางด้านนาฏศิลป์ เพื่อใช้เป็นข้อมูลสำคัญสำหรับงานวิจัยฉบับนี้ เพื่อนคณาจารย์ รุ่นพี่และ รุ่นน้องในหลักสูตรการวิจัยทางศิลปกรรมศาสตร์รุ่นที่ 1 และในสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา ทั่วประเทศ ที่กรุณาช่วยเหลือด้านข้อมูลสนับสนุนการวิจัย รวมถึงกำลังใจในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ กองทุนส่งเสริมและพัฒนาบุคลากร มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ที่สนับสนุนทุนการศึกษา ครอบครัวยุติริ และผู้ช่วยศาสตราจารย์กิตติภูมิ มีประดิษฐ์ ผู้อยู่เบื้องหลังความสำเร็จที่คอยสนับสนุนและให้กำลังใจผู้วิจัย มาโดยตลอด

ท้ายนี้หากงานวิจัยฉบับนี้จะเกิดประโยชน์แก่แวดวงวิชาการทางด้านนาฏศิลป์ไม่ว่ามากหรือน้อยประการใด ผู้วิจัยขอขอบคุณการที่เกิดจากงานวิจัยฉบับนี้ให้แก่แวดวงการศึกษาทางด้านนาฏศิลป์ เพื่อนำไปใช้ให้เกิดการพัฒนาทางด้านวิชาการต่อไป

ณัฐกานต์ บุญศิริ



ชื่อเรื่อง	แนวทางการผลิตบัณฑิตระดับปริญญาตรีด้านนาฏศิลป์
ผู้วิจัย	นางสาวณัฐกานต์ บุญศิริ
กรรมการควบคุม	ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.สุรพล วิรุฬห์รักษ์ ราชบัณฑิต และ อาจารย์ ดร.อาคม เสงี่ยมวิบูล
ปริญญา	ปร.ด. สาขาวิชา วิจัยทางศิลปกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัย	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ปีที่พิมพ์ 2556

บทคัดย่อ

การจัดการศึกษาทางด้านนาฏศิลป์ระดับอุดมศึกษาในประเทศไทยปัจจุบัน นับเป็นความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วในแวดวงการศึกษาทางด้านศิลปกรรมศาสตร์ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันการจัดการเรียนการสอนทางด้านนาฏศิลป์มีรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะและมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง การวิจัยครั้งนี้เกิดขึ้นจากความสนใจในวิธีคิดและวิธีการเรียนรู้ในศาสตร์ทางด้านนาฏศิลป์ โดยมุ่งแสวงหาแนวทางการผลิตบัณฑิตที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาสถานภาพการจัดการศึกษาด้านนาฏศิลป์ในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ โดยกระบวนการมีส่วนร่วมเป็นสำคัญ งานวิจัยนี้อยู่บนพื้นฐานกระบวนการ ซึ่งนอกจากพุทธธรรมที่ว่าด้วยอภัยปัจจยตาหรือกฎธรรมชาติ แล้ว ผู้วิจัยยังได้ใช้ทฤษฎีบูรณาการ (Integral Theory) ของ เคน วิลเบอร์ (Ken Willber) โดยศึกษาจากสถาบันอุดมศึกษาของรัฐที่เปิดสอนหลักสูตรทางด้านนาฏศิลป์ไทย 14 แห่งทั่วประเทศ ด้วยวิธีการวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสังเกตการณ์ และการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ในเชิงบูรณาการตามแนวคิดพหุศิลปศึกษา (Arts Education) ของ วิรุณ ตั้งเจริญ และนำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่ามหาวิทยาลัยราชภัฏ คือ สถาบันแรกที่ได้เริ่มจัดการเรียนการสอนในหลักสูตรปริญญาตรี โดยจัดวิชานาฏศิลป์อยู่ในหมวดศิลปศึกษา ต่อมาจึงเปิดเป็นภาควิชานาฏศิลป์สอนวิชาเอกนาฏศิลป์ระดับปริญญาตรีหรือวิชาโท ในมหาวิทยาลัยราชภัฏ 36 แห่งทั่วประเทศ สำหรับการศึกษาทางด้านนาฏศิลป์ในมหาวิทยาลัยของรัฐ (เดิม) นั้น ได้มีการจัดการเรียนการสอนขึ้นครั้งแรกในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในปี พ.ศ. 2531 และขยายออกไปเป็น 7 มหาวิทยาลัยในปี พ.ศ. 2540 ในด้านการศึกษาในมหาวิทยาลัยได้มีการพัฒนาหลักสูตรให้สูงขึ้นเป็นลำดับ จนสามารถเปิดหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิตและศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขานาฏศิลป์ไทยขึ้นในภาควิชานาฏศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปี พ.ศ. 2532 และ 2542 โดยลำดับ โดยนาฏศิลป์เป็นศาสตร์ที่มีกระบวนการทางการศึกษาที่หลากหลาย เป็นการบูรณาการผสมผสานศิลปะในลักษณะต่าง ๆ สัมพันธ์กับชุมชน ภูมิปัญญา ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และกระแสโลกปัจจุบัน โดยอาศัยความรู้ความเชี่ยวชาญในด้านทักษะปฏิบัติ ประสบการณ์ ความคิดสร้างสรรค์ และสุนทรียะที่ผสมกลมกลืนกันเป็นแกนหลักสำคัญ ทั้งยังมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันเป็นโครงข่ายอย่างมีนัยยะสำคัญซึ่งจะขาดสิ่งหนึ่งสิ่งใดไปไม่ได้

การพัฒนากรอบแนวทางการผลิตบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์ ประกอบไปด้วย 1. มีความรู้ลึกและรู้รอบในศาสตร์ทางด้านนาฏศิลป์ รวมถึงศาสตร์อื่นที่เกี่ยวข้อง มีทักษะในการคิดและทักษะปฏิบัติทางด้านนาฏศิลป์ได้เป็นอย่างดี (Science & Skill) 2. มีเอกลักษณ์ของความเป็นไทยและเข้าใจ



ความเป็นสากล (Unique & Universality) 3. มีคุณธรรมจริยธรรมในการประกอบอาชีพ และมีความเคารพ
นอบน้อมต่อผู้อื่น (Respect & Responsibility) 4. มีทัศนคติที่ดีและศรัทธาในวิชาชีพทางด้านนาฏศิลป์
(Appreciate & Attitude) 5. มีศักยภาพและความต้องการเป็นมืออาชีพในการสร้างสรรค์ผลงานที่โดดเด่น
ตามบุคลิกเฉพาะตัว (Professional & Potential) 6. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์เป็นต้นฉบับ มีจินตนาการ
หรือแนวคิดที่มุ่งสู่ความเป็นเลิศ (Original & Optimum Situation) 7. เข้าใจธรรมชาติและความเป็น
พลเมืองที่ดี (Natural & Nationality) 8. มีพลังขับเคลื่อนเพื่อพัฒนาตนเอง พัฒนางาน และสามารถ
ประเมินผลได้ (Energy & Evaluation) 9. มีประสบการณ์สุนทรีย์ สามารถควบคุมอารมณ์และยับยั้ง
ชั่งใจตนเอง (Heart & Harmony)

กรอบแนวทางการผลิตบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์ 9 องค์ประกอบ สามารถประมวลเป็น
คุณลักษณะบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์ได้ 6 ด้าน คือ 1. ด้านความรู้ 2. ด้านความคิด 3. ด้านทักษะ
ปฏิบัติ 4. ด้านทักษะการสื่อสารและการใช้เทคโนโลยี 5. ด้านคุณธรรม จริยธรรม 6. ด้านค่านิยม
และกำหนดคุณลักษณะออกเป็น 4 ระดับ คือ 1. ขั้นพื้นฐาน 2. ขั้นพัฒนา 3. ขั้นก้าวกระโดด และ
4. ขั้นยอดเยี่ยม

จากผลการวิจัยยืนยันได้ว่าแนวทางการผลิตบัณฑิตที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาสถานภาพ
การจัดการศึกษาด้านนาฏศิลป์ในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐในปัจจุบันนั้น ไม่สามารถอาศัยการพัฒนา
ปรับปรุงเฉพาะฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หากแต่ต้องอาศัยการปรับปรุงจากองค์ประกอบทุกด้านที่มีความสัมพันธ์
กับการศึกษาทางด้านนาฏศิลป์ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม โดยเฉพาะการบูรณาการข้อดีที่แยกส่วน
กันอยู่เหล่านั้นให้เชื่อมโยงเป็นโครงข่ายกันอย่างได้สมดุล เกิดเป็นแนวทางอันเหมาะสำหรับการพัฒนา
ศาสตร์ทางด้านนาฏศิลป์อย่างยั่งยืนให้กับประเทศไทยสืบไป



TITLE Creating Scholars in Classical Performance on the Graduate Level
AUTHOR Miss Natthakan Bunsiri
ADVISOR Professor Emeritus Surapone Virulrak and
Assoc.Prof. Arkom Sa-Ngiamwiboon
DEGREE Ph.D. **MAJOR** Fine and Applied Arts Research
UNIVERSITY Mahasarakham University **DATE** 2013

ABSTRACT

The development of classical performance studies (*Natyashilpa*) on the university level is a major development in the field of fine and applied arts studies in Thailand as a whole. This study arose from a close consideration of the various ways in which classical performance is taught and thought about in Thailand, with a focus on how scholars in classical performance can be created on the graduate level utilizing an interdisciplinary approach to their education. The study is based upon various theories of education and knowledge acquisition; besides the Buddhist model known as "Itthipajyta" or "natural law," the researcher also employed Ken Wilbur's "integral theory" in combination with research conducted at fourteen institutions of higher education with degree programs in classical performance throughout the country. This included a wide-ranging survey of teaching materials, in-depth interviews with experts and policy-makers in the field, and personal observations. The data acquired was later taken and analyzed according to Wiroon Tungcharoen's theories of arts education. The result is this descriptive analysis.

This study found that Rajabhat University was the first institution in Thailand to offer classical performance studies on the graduate level by incorporating it as a part of their arts studies program. Later these studies were given their own division within the department of arts studies, with majors offered on both the masters and doctoral level in their 36 campuses around Thailand. On the state level, classical performance arts were first taught at Chulalongkorn University in 1988 and by 1997 had been implemented in seven other universities. These programs were gradually developed and made increasingly complex until eventually these universities were able to offer masters and doctoral programs in the subject in 1989 and 1999, respectively. This was made possible by integrating traditional performance arts studies with other disciplines such as folk-studies, environmental research, and global trends. In addition to focusing on students' execution of the traditional dance vocabulary passed down to them, garnering real-world performance experience for them, and developing their own creativity as artists, these new programs also made such inter-disciplinary studies an essential part of becoming an expert in classical performance, not only a performer but also a real "scholar" in the field.



From the results of this study is able to affirm that to create scholars of classical performance on the graduate level with the capacity to improve classical performance studies programs in state institutions throughout the country, we can improve no single facet of such programs but, rather, must do so on an inter-disciplinary level, especially by developing productive connections with fields not currently taught in conjunction with it. In this way, well-rounded programs can be developed, leading to the creation of scholars able to preserve classical Thai performance arts long into the future.



สารบัญ

บทที่		หน้า
1	บทนำ	1
	ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
	วัตถุประสงค์ของการวิจัย	5
	กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย	5
	กรอบแนวคิดการวิจัย	6
	ปัญหำนำการวิจัย	6
	ขอบเขตของการวิจัย	7
	ข้อตกลงในการวิจัย	8
	ระยะเวลาในการวิจัย	8
	วิธีดำเนินการวิจัย	8
	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	10
	แหล่งข้อมูลในการวิจัย	10
	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	10
	นิยามศัพท์เฉพาะ	11
2	แนวคิดทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	13
	หลักการตามกระบวนการทัศน์บูรณาการ	15
	แนวคิดพหุศิลปศึกษา	20
	แนวคิดทฤษฎีเรื่องการเรียนรู้และกระบวนการเรียนการสอน	29
	การพัฒนาหลักสูตรระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย	55
3	วิธีดำเนินการวิจัย	59
	ข้อสรุปที่ได้จากแนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	59
	วัตถุประสงค์ของการวิจัย	61
	คำถามนำการวิจัย	61
	ระเบียบวิธีวิจัย	61
	กรอบแนวคิดการวิจัย	62
	ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	62
	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	62
	การเก็บรวบรวมข้อมูล	66
	การวิเคราะห์ข้อมูล	68
	ระยะเวลาดำเนินการวิจัย	71
	แหล่งสืบค้นข้อมูลการวิจัย	71



บทที่	หน้า
สรุปขั้นตอนและการออกแบบการวิจัย	71
4 บทวิเคราะห์แนวทางการผลิตบัณฑิตระดับปริญญาตรีทางด้านนาฏศิลป์	74
วิสัยทัศน์การพัฒนาการศึกษาในระดับอุดมศึกษา	74
การผลิตบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์ระดับปริญญาตรีในประเทศไทย	96
การนำเสนอแนวคิดการสร้างคุณลักษณะบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์	135
5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	154
สรุปผล	155
อภิปรายและข้อเสนอแนะจากผู้วิจัยสำหรับการศึกษาไทย	163
บรรณานุกรม	168
ภาคผนวก	174
ภาคผนวก ก คำถามเพื่อการอภิปรายสำหรับอาจารย์/กรรมการหลักสูตร/ผู้ทรงคุณวุฒิ ..	175
ภาคผนวก ข แนวคำถามเพื่อระดมความคิดเห็นต่อแสวงหาแนวทางการผลิตบัณฑิต ทางด้านนาฏศิลป์สำหรับอาจารย์/กรรมการหลักสูตร/ผู้ทรงคุณวุฒิ	177
ภาคผนวก ค สรุปสาระจากการประชุมกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ (มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี) วันที่ 7 เมษายน 2554	179
ภาคผนวก ง สรุปข้อเสนอแนะสำคัญจากการประชุม มคอ.ศิลปกรรมศาสตร์ วันที่ 18 -19 มิถุนายน 2554 ณ โรงแรมนนทบุรีเพลส จ.นนทบุรี	181
ภาคผนวก จ สรุปสาระสำคัญจากรวบรวมข้อคิดเห็นของผู้ใช้บัณฑิต	184
ภาคผนวก ฉ การพิจารณาของคณะผู้วิจัยมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ กลุ่มศิลปะการแสดง	187
ภาคผนวก ช ภาพรวมแนวคิดการสร้างคุณลักษณะบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์ ที่ได้จากการวิจัย	191
ภาคผนวก ซ สรุปความคิดในการแสวงหาแนวทางการผลิตบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์	193
ภาคผนวก ฌ ภาพรวมคุณลักษณะบัณฑิตจากผู้ทรงคุณวุฒิ	197
ภาคผนวก ญ รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์	198
ประวัติย่อของผู้วิจัย	201



บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 กรอบวิธีแสดงที่มาของการวิเคราะห์ข้อมูล	69
2 กรอบประเด็นความรู้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	69
3 จำนวนหน่วยกิตตลอดหลักสูตรของการศึกษาระดับปริญญาตรี	100
4 จำนวนหน่วยกิตตามหลักสูตรในหมวดวิชาเฉพาะ	101
5 โครงสร้างหลักสูตรนาฏศิลป์ชั้นสูงพุทธศักราช 2527 (ปรับปรุง พ.ศ. 2547)	102
6 มหาวิทยาลัยที่เปิดสอนหลักสูตรนาฏศิลป์ระดับปริญญาตรี (พ.ศ. 2553)	102
7 จุดมุ่งหมายของหลักสูตร (พ.ศ. 2553)	103
8 สรุปหลักทั่วไปในการสอนของครูเฉลย ศุขะวณิช ที่เกี่ยวกับเนื้อหาและเรื่องที่สอน ผู้เรียน การสอน และกลวิธีสอน	121



บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 ความสัมพันธ์ของแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาวิจัย	5
2 ที่มาของการสร้างแนวทางการผลิตบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์	7
3 ความเชื่อมโยงวิธีดำเนินการวิจัย เรื่อง แนวทางการผลิตบัณฑิตระดับปริญญาตรี ทางด้านนาฏศิลป์	12
4 กรอบแนวคิดการวิจัย	14
5 ทฤษฎีการเรียนรู้ของบลูม	41
6 องค์ประกอบการเรียนรู้ของบลูม	41
7 วิธีการจัดระบบการเรียนการสอนตามแนวเทคโนโลยีใหม่	42
8 องค์ประกอบในการเรียนการสอน	43
9 ความสัมพันธ์ของแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาวิจัย	60
10 การผลิตบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์ระดับปริญญาตรี	162



บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความเปลี่ยนแปลงจากกระแสโลกาภิวัตน์ที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ได้ส่งผลให้ประชาคมโลกต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงอย่างหลากหลายภายใต้โครงสร้างที่ซับซ้อนแต่มีความเชื่อมโยงกันมากขึ้น การศึกษานับว่าปัจจัยสำคัญในลำดับแรกของประเทศที่ย่อมได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนี้ ดังจะเห็นได้จากการที่ประเทศไทยได้มีการจัดตั้งองค์กรเพื่อทำหน้าที่ในการประเมินคุณภาพการจัดการศึกษาในด้านต่าง ๆ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการพัฒนาทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ให้เกิดเป็นมาตรฐานที่สอดคล้องกับความต้องการของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและแผนการศึกษาของชาติ ประกอบกับแนวโน้มสมภาวะการแข่งขันในทุกด้านที่นับวันยิ่งสูงมากขึ้นของสังคมไทย โดยประเทศเรากำลังเผชิญกับความเร่งด่วนในการพัฒนาประเทศและมีความต้องการทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพสูงมากกว่าระยะเวลาที่ผ่านมา สถาบันอุดมศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันอุดมศึกษาของรัฐในประเทศไทยนับว่าเป็นแหล่งสร้างองค์ความรู้และทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญของสังคม โดยมีการศึกษาหลัก 4 ประการ คือ 1. การสอนหรือการผลิตบัณฑิต 2. การวิจัยและงานสร้างสรรค์ 3. การให้บริการทางวิชาการ และ 4. การทำนุบำรุงส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม จึงมีความสำคัญในลำดับต้นของประเทศ ในฐานะเป็นองค์กรที่มีหน้าที่ความรับผิดชอบสำคัญในการพัฒนาการศึกษาให้มีระดับสูงเพื่อพัฒนากำลังคนซึ่งจะไปเป็นบัณฑิตและรับใช้สังคมประเทศ โดยผู้ที่เกี่ยวข้องจะต้องตระหนักรู้ถึงทิศทางในการพัฒนาการศึกษาที่ไม่เพียงสูงด้วยตัวราสาระที่เป็นข้อมูลและเทคโนโลยีเท่านั้น หากแต่น่าจะเป็นความสูงด้วยระดับคุณภาพของคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสูงด้วยภูมิปัญญาและศีลธรรม

การจัดการศึกษาทางด้านนาฏยศิลป์ในปัจจุบัน นับเป็นความก้าวหน้าอย่างรวดเร็วของประเทศไทย จะพบว่าการจัดการศึกษาทางด้านนาฏยศิลป์ในประเทศไทยนั้นครอบคลุมในทุกระดับการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 (กระทรวงศึกษาธิการ. 2544) ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ 12 ชั้นปี โดยแบ่งออกเป็น 4 ช่วงชั้นนั้น วิชานาฏยศิลป์ได้ถูกจัดให้มีการเรียนการสอนโดยเริ่มตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 จนถึงระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 นอกจากนี้ยังมีการจัดการเรียนการสอนด้านนี้ในวิทยาลัยนาฏศิลป์และสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ครอบคลุมทั่วทุกภูมิภาค ซึ่งการจัดการศึกษาในสถาบันการศึกษาดังกล่าวมุ่งจัดการศึกษาเทียบเท่าในระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษา โดยมุ่งเน้นศึกษานาฏยศิลป์อันเป็นแบบแผน นอกจากนี้ในระดับอุดมศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมหาวิทยาลัยของรัฐ การจัดการศึกษาทางด้านนาฏยศิลป์นับเป็นความก้าวหน้าอย่างรวดเร็วในการจัดการศึกษาด้านนี้ในสถาบันอุดมศึกษาปัจจุบัน

ปัญหาของการผลิตบัณฑิตมักเกิดจากปัจจัยหลายประการ ซึ่งเมื่อพิจารณาในรายละเอียดจะพบว่าที่ผ่านมาหลักสูตรนาฏยศิลป์ในระดับอุดมศึกษากลับเป็นเรื่องที่รับรู้กันในวงเฉพาะนักหลักสูตร ครูอาจารย์ และผู้ที่สนใจเท่านั้น ทั้งที่ในปัจจุบันหลักสูตรควรเป็นเรื่องที่เปิดกว้างแพร่หลายให้ประชาคมได้มีส่วนรับรู้และมีส่วนร่วมมากขึ้น ซึ่งในที่นี้อาจหมายถึงผู้เชี่ยวชาญ ศิลปิน ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำท้องถิ่น และผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับหลักสูตร ให้เป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตร ไม่ว่าจะเป็น



บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

“การรู้จักนาฏยศิลป์ คือ การรู้จักมนุษย์ เพราะมนุษย์อาศัยการเลียนแบบ
และนาฏยศิลป์เลียนแบบมนุษย์ ฉะนั้น มนุษย์ควรรู้จักนาฏยศิลป์”

(สุรพล วิรุฬห์รักษ์. 2543 : ไม่มีเลขหน้า)

ในการวิจัยเพื่อค้นหาคำตอบอันจะนำไปสู่แนวทางการผลิตบัณฑิตระดับปริญญาตรีทางด้าน
นาฏยศิลป์ให้ได้นั้น ผู้วิจัยได้ทบทวนกรอบแนวคิดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอยู่ 4 ด้าน ได้แก่ หลักการตาม
“กระบวนการทัศน์การบูรณาการ” และ “แนวคิดพหุศิลปศึกษา” ซึ่งเป็นแนวคิดพื้นฐานของการวิจัย
“แนวคิดทฤษฎีเรื่องการเรียนรู้และกระบวนการเรียนการสอน” และ “การพัฒนาหลักสูตรระดับอุดมศึกษา
ในประเทศไทย” ซึ่งแสดงถึงปัญหาและความจำเป็นที่จะต้องทำการวิจัย โดยแต่ละประเด็นมีรายละเอียดจาก
การศึกษา ดังนี้

1. หลักการตามกระบวนการทัศน์การบูรณาการ

เพื่อทำความเข้าใจแบบอย่างทางความคิดและแนวทางการปฏิบัติ ซึ่งสามารถนำมาใช้
เพื่อศึกษาการเกิดขึ้นของปรากฏการณ์ในทุกมิติที่มีอยู่ในหลักสูตรทางด้านนาฏยศิลป์ และใช้เป็นพื้นฐาน
ในการนำเสนอ เพื่อเป็นแกนทางความคิดในการจัดการเรียนการสอนในระดับปริญญาตรีทางด้าน
นาฏยศิลป์ ซึ่งการศึกษาได้ครอบคลุมถึง

1.1 ความหมายของ “กระบวนการทัศน์” และ “องค์รวม” กับ “บูรณาการ”

1.2 พุทธธรรม : แบบอย่างของกระบวนการทัศน์การบูรณาการในซีกโลกตะวันออก

1.3 ทฤษฎีบูรณาการ : แบบอย่างของกระบวนการทัศน์การบูรณาการในซีกโลกตะวันตก

2. แนวคิดพหุศิลปศึกษา

เพื่อทบทวนความรู้ความเข้าใจในกลยุทธ์การจัดการศึกษา เพื่อสร้างดุลยภาพระหว่าง
การพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และศิลปกรรมศาสตร์ การศึกษา
จึงครอบคลุมถึง

2.1 พหุศิลปศึกษาเชิงแบบแผน

2.2 พหุศิลปศึกษาเชิงพหุปัญญา

2.3 พหุศิลปศึกษาเชิงภูมิปัญญาไทย

2.4 พหุศิลปศึกษาเชิงหลังสมัยใหม่

2.5 พหุศิลปศึกษาเชิงความสามารถพิเศษ

3. แนวคิดทฤษฎีเรื่องการเรียนรู้และกระบวนการเรียนการสอน

เพื่อทำความเข้าใจถึงที่มาและปัญหาที่เกิดขึ้นในด้านการเรียนรู้ รวมทั้งแนวทาง
ประยุกต์แนวคิดบูรณาการกับการเรียนการสอน ซึ่งในการศึกษาได้ครอบคลุมถึง

3.1 นิยาม ความหมายของ “การเรียนรู้”

3.2 กระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับการทำงานของสมอง

3.3 องค์ประกอบของสติปัญญาและความคิดสร้างสรรค์



3.4 Bloom' taxonomy

3.5 การจัดกระบวนการเรียนการสอนแบบบูรณาการ

3.6 บทวิเคราะห์การสอนศิลปะแบบบูรณาการ

4. การพัฒนาหลักสูตรระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

เพื่อเข้าใจในสถานภาพและแนวโน้มของสภาพสังคมการศึกษา ซึ่งเป็นปัจจัยส่งเสริมต่อการทำวิจัย เพื่อหาคำตอบให้กับการแสวงหาแนวทางการผลิตบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์ โดยการศึกษาครอบคลุมถึง

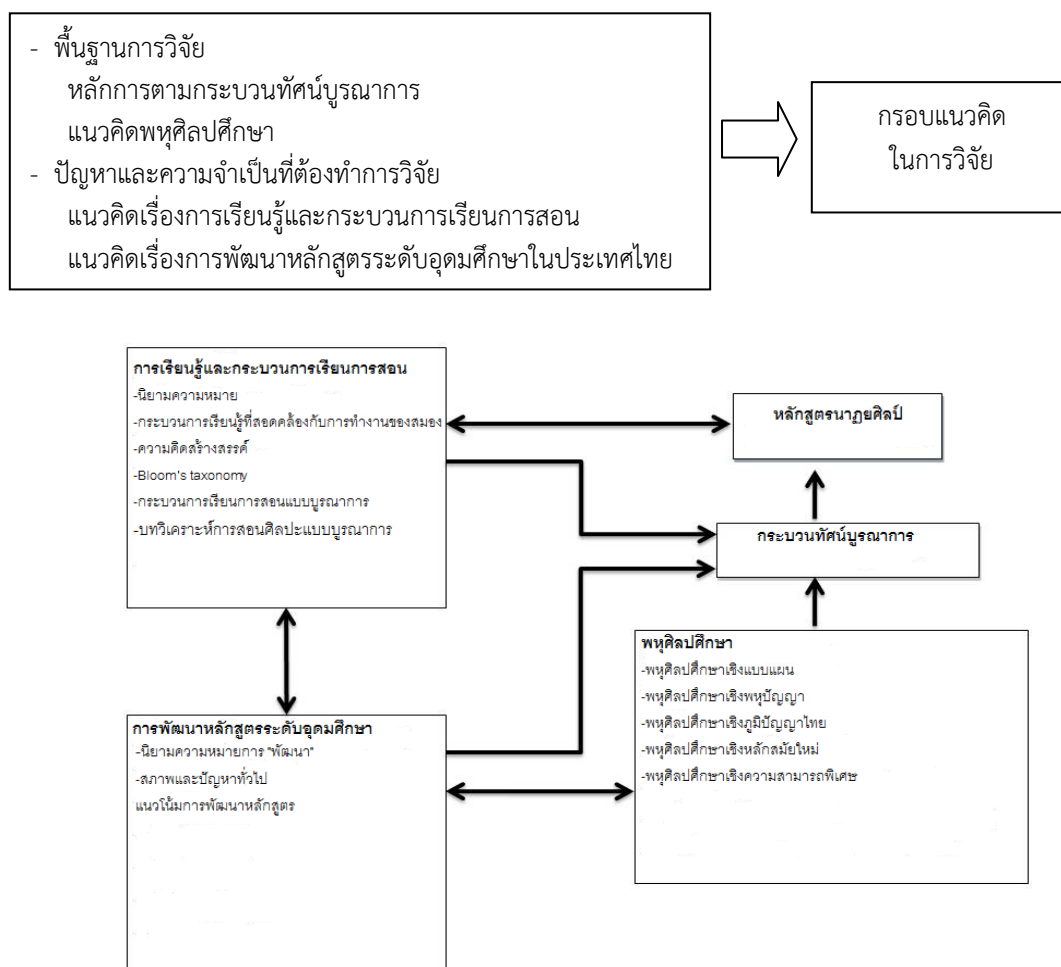
4.1 นิยาม ความหมายของ “การพัฒนา”

4.2 สภาพและปัญหาทั่วไปของหลักสูตรระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

4.3 แนวโน้มเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

การบูรณาการแนวคิดในทั้ง 4 ด้านดังกล่าว นำไปสู่การสร้างกรอบความคิดและการออกแบบวิธีวิจัยที่เหมาะสมกับการที่จะแสวงหาแนวทางการผลิตบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์ได้ดียิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงขอเสนอเป็นแผนภูมิดังต่อไปนี้

ความสัมพันธ์ของแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาวิจัย



ภาพประกอบ 4 กรอบแนวคิดการวิจัย



หลักการตามกระบวนการทัศน์บูรณาการ

1. ความหมายของกระบวนการทัศน์ และองค์รวม กับบูรณาการ

กระบวนการทัศน์หรือบางทีใช้คำว่าทัศน์แบบท หมายถึง ชุดความเชื่อที่ยอมรับในกลุ่มชนแบบอย่างหรือบรรทัดฐานของการคิด ซึ่งรวมถึงปรัชญา ความเชื่อ ค่านิยม การรับรู้ และทัศนะพื้นฐานในการมองโลกที่มีร่วมกันของกลุ่มชน อันเป็นที่มาของทัศนะอื่น ๆ ตลอดจนวิถีชีวิตของกลุ่มชนนั้น ซึ่งหากกระบวนการทัศน์เป็นทัศนะที่เห็นชอบด้วยธรรมะหรือธรรมชาตาก็เรียกว่าเป็น “สัมมาทิฐิ”

หากแต่ปัญหาที่มีคือความรู้ที่ผู้คนส่วนมากในโลกปัจจุบันใช้กันกลับเป็นมิถิฐิ เพราะเป็นความรู้ที่เกิดจากการประยุกต์ปรัชญาโมเดิร์น (Modernism) อันมีรากฐานในกระบวนการทัศน์แบบกลไก (Mechanistic Paradigm) ที่มีคตินิยมการลดทอน (Reductionism) โดยนำเอาสรรพสิ่งและปรากฏการณ์ในธรรมชาติซึ่งมีลักษณะสลับซับซ้อนเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงกันทั้งหลายมาแยกเป็นส่วน ๆ แล้วนำส่วนย่อยแต่ละส่วนเหล่านั้นไปศึกษาด้วยวิธีทางวิทยาศาสตร์ เพราะเชื่อว่าวิทยาศาสตร์เท่านั้นที่ช่วยให้มนุษย์ค้นหาความรู้ที่แท้จริง ดังที่ เดส์คาร์ทส์ (Descartes) ผู้ได้รับการยกย่องว่าเป็นบิดาของปรัชญาดังกล่าว เคยประกาศไว้ว่า วิทยาศาสตร์ทั้งหลายคือความแน่นอน เป็นความรู้ที่มีหลักฐานเราปฏิเสธความรู้ทุกชนิดที่เป็นเพียงความอาจเป็นไปได้ และจะตัดสินใจว่าสิ่งที่รู้อย่างแจ่มชัดแล้วเท่านั้นที่เชื่อถือได้ และความรู้นั้นจะต้องไม่มีข้อสงสัยใด ๆ อีก (Capra. 2544 : 17-18, 56) ปัจจุบันวิกฤตการณ์ต่าง ๆ บ่งชี้ว่าความรู้แบบดังกล่าวนั้นเป็นเพียงความรู้หน่วยย่อยและไม่ใช่ว่าความรู้ที่ถูกต้องเพียงแบบเดียวที่ใช้ในการทำความเข้าใจเอกภพ ยิ่งไปกว่านั้นตัวเดส์คาร์ทส์ก็จะต้องปฏิเสธความรู้ของตนเองด้วย เพราะฟิสิกส์ในศตวรรษที่ 20 ได้แสดงให้เห็นอย่างหนักแน่นว่าไม่มีสิ่งจะอันสมบูรณ์ในวิทยาศาสตร์ ความคิดทั้งหมดของเราและทฤษฎีทั้งหลายมีขอบเขตจำกัด และเป็นเพียงการประมาณเอา (คาปร้า ฟริตจอฟ. 2544 : 56) ดังนั้น ในการที่จะช่วยเปลี่ยนโลกแห่งความทุกข์ให้เป็นโลกที่ร่มเย็นจึงแพร่ขยายกระบวนการทัศน์บูรณาการด้วยการศึกษาความรู้องค์รวม ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่ไม่มีขอบเขต ไม่อธิบายปรากฏการณ์ทั้งหลายแบบเป็นเสี้ยวส่วน แต่สามารถอธิบายจักรวาลและเนื้อแท้แห่งชีวิต ซึ่งเกี่ยวข้องกับการดำรงอยู่ของมนุษยชาติแล้วเข้าใจแจ่มแจ้งทั้งหมดอย่างไม่มีข้อสงสัยใดได้ดีกว่า และความรู้นั้นจะต้องอธิบายถึงระดับปฏิบัติได้อีกด้วย (ธนภณ พันธเสน. 2549 : 24)

ส่วนคำว่าองค์รวมมักใช้คำแปลของ holistic ซึ่งมีผู้อธิบายไว้ว่าทัศนะที่ถือว่าความเป็นจริงทั้งหมดของสิ่งใดย่อมมีคุณสมบัติสำคัญเฉพาะตน ซึ่งไม่สามารถเข้าใจได้โดยการแยกสิ่งนั้นออกเป็นส่วนย่อย ๆ ล้วนศึกษาจากคุณสมบัติของส่วนย่อย ๆ นั้น แม้จะเอาคุณสมบัติของส่วนย่อย ๆ นั้นมารวมกันก็ไม่สามารถเทียบความหมายหรือความสำคัญกับคุณสมบัติองค์รวมเดิมไว้ (Capra. 2544 : 56) ส่วนบูรณาการมักใช้แทนคำว่า To Integrate หรือ Integrated ซึ่งในที่นี้ผู้เขียนใช้แทนคำว่า Integral ในความหมายที่ครอบคลุม รวมเอาไว้ มีสมดุล ไม่ละทิ้งสิ่งใด หรือที่ประกอบขึ้นจากส่วนย่อยต่าง ๆ อย่างสมดุลจนเกิดความเป็นองค์รวม ตามความหมายของวิลเบอร์ (ธนภณ พันธเสน. 2549 : 24-25) ผู้ก่อตั้งสถาบันบูรณาการ (Integral Institute) จึงเป็นความหมายที่แตกต่างจากคำว่า Integral ตามพจนานุกรมทั่วไป ซึ่งหมายถึงอันเป็นส่วนย่อยส่วนหนึ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งต่อความเป็นทั้งหมด

ดังนั้น ไม่ว่าจะใช้องค์รวมหรือบูรณาการต่างก็มีความหมายเดียวกันและใช้ทดแทนกันได้เมื่อต้องการแสดงออกถึง (Capra. 2544 : ไม่มีเลข)



1. ความเข้าใจธรรมชาติของวัตถุ และความสัมพันธ์ระหว่างวัตถุกับจิตใจมนุษย์
2. ความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งที่ผกผันกลมกลืนกับธรรมชาติ
3. การกระทำที่ไม่ขัดกับธรรมชาติแต่กลมกลืนกับธรรมชาติ
4. การมีดุลยภาพที่มีความเคลื่อนไหวอยู่ภายใน หรือภาวะสมดุลที่เป็นพลวัตร
5. ความไม่แน่นอน การเปลี่ยนแปลงไม่หยุดนิ่ง
6. การมองเชิงนิเวศวิทยาหรือแบบกระบวนระบบที่มีธรรมชาติสุดท้าย

เป็นศาสนธรรมหรือเป็นเรื่องทางจิตวิญญาณ

7. การให้ความเป็นทั้งหมดมากกว่าส่วนย่อยแต่ละส่วนของตัวเอง เพราะเชื่อว่าความเป็นทั้งหมดเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของส่วนย่อย

2. พุทธธรรม : แบบอย่างของกระบวนทัศน์บูรณาการในซีกโลกตะวันออก

พุทธธรรม หมายถึง ธรรมะซึ่งพระพุทธเจ้าทรงค้นพบและนำออกเผยแผ่ หรือคำสอนของพระพุทธเจ้า เกี่ยวกับความจริงตามธรรมชาติของทุกสิ่งและวิธีการดับทุกข์ ธรรมะของพระพุทธเจ้านั้นแต่เริ่มสืบทอดกันด้วยวิธีท่องจำแบบปากต่อปากเรียกว่ามุขปาฐะ สมัยต่อมาจึงได้มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร

ธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบนั้นเป็นสิ่งที่มิได้อยู่แต่เดิมแล้ว ไม่ได้เกิดขึ้นพร้อมพระพุทธองค์ แต่ทรงเป็นผู้ค้นพบแล้วนำมาประกาศ อาจพอกกล่าวได้ว่าการเรียนรู้พระธรรมก็คือการเรียนรู้ธรรมดालงและเรียนรู้สิ่งที่ป็นปกติที่มีบ่อเกิดที่มามาอย่างไร ป็นไปได้อย่างไร แต่ที่พระพุทธองค์ทรงเน้นย้ำอย่างโดดเด่นก็คือความรู้แบบบูรณาการ ซึ่งเกิดจากรู้แจ้งในกฎธรรมชาตินั่นเอง

อิทัปปัจจยตา : ในฐานะที่เป็นกฎธรรมชาติ

ความรู้ที่พระพุทธองค์ทรงค้นพบและทำให้พระองค์ตรัสรู้หรือบรรลุอิสรภาพ หลุดพ้นจากทุกข์โดยสมบูรณ์คืออิทัปปัจจยตา ซึ่งถือว่าเป็นกฎแห่งธรรมชาติหรือธรรมชาติของสรรพสิ่ง โดยที่อิทัแปลว่านี่ ปัจจยตาแปลว่าความเป็นปัจจัยให้เกิดหรือปัจจัยการ ซึ่งรวมความได้ว่าเมื่อสิ่งนี้ ๆ เป็นปัจจัย สิ่งนี้ ๆ ย่อมเกิดขึ้น ถ้าไม่มีสิ่งนี้ ๆ เป็นปัจจัยสิ่งนี้ ๆ ก็ไม่เกิดขึ้น (พุทธทาสภิกขุ. 2545 : 1) กล่าวอีกนัยหนึ่งย่อมหมายถึงสภาพที่สรรพสิ่งล้วนสัมพันธ์กันอย่างเป็นปัจจัยต่อกันและกัน อันหมายรวมถึงการที่มนุษย์ทั้งโลกและธรรมชาติแวดล้อมทั้งหมดล้วนอยู่ในระบบเดียวกัน หรือมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งหากขาดส่วนหนึ่งส่วนใดไป ระบบก็มิอาจดำรงอยู่ได้อย่างปกติ (ประเวศ วะสี. 2545 : 10, 51)

ความเป็นเหตุเป็นผลของสิ่งทั้งปวงก็คือ ธรรมชาติ กฎธรรมชาติ หน้าที่ตามธรรมชาติ และผลอันเกิดจากกฎและบทบาทของธรรมชาติ ซึ่งความเป็นเหตุเป็นผลกันในภาษาพุทธธรรมเรียกชื่อว่าอิทัปปัจจยตา แปลว่าความที่มีสิ่งนี้สิ่งนี้จึงมี และการที่เหตุกับผลต่างอาศัยกัน เชื่อมโยงกันเกิดขึ้น ภาษาพุทธธรรมท่านเรียกว่าปฏิจจสมุปบาท

สิ่งที่เรียกว่าอิทัปปัจจยตาและปฏิจจสมุปบาท จึงมีอยู่ในทุกสิ่งทุกอย่างในทุกหนทุกแห่ง ทุกเวลา ทุกสถานที่ ทุกวินาที ทุกชั่วโมง ทุกวัน ทุกเดือน ทุกปี ในธรรมชาติ มีกฎธรรมชาติ ในกฎธรรมชาติดีมีบทบาทหน้าที่ ในบทบาทหน้าที่มีผลที่ตามมา นี่ก็คือตัวเหตุกับตัวผล มนุษย์ สัตว์ พืช เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ เกิดขึ้นดำรงอยู่และแตกสลายไปตามกฎธรรมชาติ และแสดงบทบาทหรือกระทำตามกฎธรรมชาติ และก็เกิดหรือได้รับผลตามกฎนั้น ๆ ทั้งหมดก็คือความเป็นเหตุเป็นผลนั่นเอง



ท่านพุทธทาสกล่าวว่าธรรมคือธรรมชาติ หลักพุทธธรรมทั้งหมดจึงเป็นไปตามธรรมชาติ ที่เน้นความสัมพันธ์แบบอิงอาศัยและเชื่อมโยงถึงกันอย่างเป็นพลวัตร ระหว่างมนุษย์กับสรรพสิ่งทั้งหลาย และเน้นว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ดังนั้นท่านจึงสอนว่า ถ้าเราเข้าใจทุกแง่มุมของธรรมชาติและอนุรักษ์ความเข้าใจกฎธรรมชาติเอาไว้ภายในตัวเราได้ สิ่งต่าง ๆ ภายนอกก็จะอนุรักษ์ตัวมันเองได้

อนึ่ง หลักอทิปปัจจยตาซึ่งอยู่ในเหตุปัจจัยแห่งการก่อเกิด การดำรงอยู่ การมี ปฏิสัมพันธ์ และเสื่อมสลายของสรรพสิ่งในจักรวาล รวมถึงเป็นวิถีคิดทางทฤษฎีวิทยาศาสตร์ทุกสาขานั้น ครอบคลุมทั้งปัจจัยส่วนวัตถุ จิตใจ สังคม และอื่น ๆ ทั้งหมด ส่วนปฏิจสุมุปาบทหมายถึงแต่สิ่งมีชีวิตที่มีจิต มุงมาที่มนุษย์ที่มีความรู้สึกสุขทุกข์ เพื่ออธิบายถึงสาเหตุและดับแห่งทุกข์

พระธรรมปิฎกยังอธิบายไว้ว่า เนื่องจากสรรพสิ่งล้วนสัมพันธ์กันอย่างเป็นปัจจัยต่อกัน และกัน จิตจึงอยู่ไม่ได้ด้วยตนเอง แต่จะเปลี่ยนแปลงไปเมื่อสิ่งแวดล้อมเปลี่ยน ซึ่งสิ่งแวดล้อมของจิตอย่างหนึ่งก็คือการกระทำ จิตจึงเป็นผลจากการกระทำหรือกรรมที่เป็นเรื่องของความเป็นไปตามกระแสแห่งเหตุปัจจัยของชีวิตมนุษย์ด้านเจตจำนง ซึ่งสืบทอดจากอดีตจนปัจจุบันและกำลังดำเนินสืบไป จิตจะได้ดีก็เมื่อทำดี คือทำตามธรรมะหรือธรรมชาติ และจะชั่วก็เมื่อทำชั่ว ซึ่งเมื่อทำชั่ว ผลก็คือความขัดข้อง ขัดแย้งกับกฎธรรมชาติที่นำไปสู่ความไม่สบายใจ ความเดือดร้อนหรือทุกข์ อันเกิดแก่บุคคลนั้น ๆ ซึ่งถือเป็นกรรมระดับบุคคลที่เมื่อรวมกันมากเข้าก็กลายเป็นกรรมระดับสังคม ซึ่งเป็นตัวกำหนดวิถีของกลุ่มชนตลอดจนสังคม ที่สามารถสร้างผลกระทบต่อสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ทั้งหมด สภาพความเป็นทั้งหมดเหล่านี้ จึงย่อหมายถึงสภาพแวดล้อมที่สามารถย้อนกลับไปยังผลต่อคุณภาพการรับรู้ของบุคคล ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและธรรมชาติอย่างไม่ต้องสงสัย ธนภณ พันธเสน (พระธรรมปิฎก. 2544 : 207-208 ; พระธรรมปิฎก. 2538 : 41 ; อ้างอิงมาจาก ธนภณ พันธเสน. 2549 : 27)

สรุป การศึกษาพุทธธรรมทำให้ผู้วิจัยได้มาซึ่งหลักการที่เหมาะสมกับการนำไปใช้เป็นพื้นฐานทางความคิดของการวิจัยดังต่อไปนี้

กฎธรรมชาติที่ว่าด้วยสภาพที่สรรพสิ่งล้วนสัมพันธ์กันอย่างเป็นปัจจัยต่อกันและกัน เป็นหลักการที่สร้างความตระหนักถึงความสำคัญของสัมพันธ์ภาพระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ ความจำเป็นที่ต้องพิจารณาปัจจัยต่าง ๆ อย่างรอบด้าน และลักษณะพื้นฐานทางความคิดของผู้ที่จะสามารถมีส่วนช่วยนำพาโลกให้พ้นวิกฤต

คำสอนที่ว่าถ้าเราเข้าใจทุกแง่มุมของธรรมชาติและอนุรักษ์ความเข้าใจกฎธรรมชาติเอาไว้ภายในตัวเราได้ สิ่งต่าง ๆ ภายนอกก็จะอนุรักษ์ตัวมันเองได้ เป็นหลักการสำคัญของการช่วยนำพาโลกให้พ้นวิกฤต ดังนั้นการดำเนินการวิจัยจึงควรนำไปสู่ความเข้าใจธรรมชาติภายในของมนุษย์

นอกจากพุทธธรรมแล้ว ยังมีคำสอนแบบบูรณาการของเล่าจื๊อแห่งลัทธิเต๋า ซึ่งเริ่มแพร่หลายในช่วงเวลาเดียวกัน และได้รับความนิยมในซีกโลกตะวันออกตลอดมา จนกระทั่งถูกบดบังด้วยอิทธิพลของกระบวนทัศน์แบบกลไกจากทางตะวันตก ดังจะรายละเอียดในความถัดไป

3. ทฤษฎีบูรณาการ : แบบอย่างของกระบวนทัศน์บูรณาการในซีกโลกตะวันตก

ความจริงกระบวนทัศน์บูรณาการก็มีปรากฏอยู่ในซีกโลกตะวันตกเมื่อหลายพันปีก่อน ในรูปของระบบวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิต รวมทั้งวิถีคิดของชาวชุมชนโบราณที่อยู่ในผืนแผ่นดินที่เรียกว่าอเมริกาในปัจจุบัน รวมทั้งในชุมชนกรีก ซึ่งมีไพธากอรัส (Pythagoras) เป็นผู้ให้กำเนิด โดยแนวคิดของเขาส่งอิทธิพลอย่างมากต่อนักคิดรุ่นหลัง เช่น เฮราคลิตัส (Heraclitus) เดโมคริตัส (Democritus) และ



เพลโต (Plato) ปราชญ์กรีกผู้ยิ่งใหญ่ Pythagoras (สุภญาณ ศิยะญาโน. ม.ป.ป. : 76 : อ้างอิงมาจาก Pythagoras. 2002)

กระบวนการทัศน์บูรณาการเริ่มเสื่อมลงในอารยธรรมที่กรีกเจริญถึงขีดสุด เพราะช่วงนั้นเพลโตได้เสนอทฤษฎีแม่แบบ (Theory of Form) ที่อธิบายว่าสรรพสิ่งในโลกกายภาพล้วนตกอยู่ภายใต้ความเป็นจริงแท้ อันเป็นระเบียบเพียงหนึ่งเดียวที่เรียกว่าจินตภาพแห่งความดี (Idea of Good) ซึ่งถือเป็นความรู้ขั้นสุดยอดของมนุษย์ที่สามารถเข้าใจได้เฉพาะการสัมผัสทางวิญญาณ Nelson และ Conford (อภิชัย พันธเสน. 2544 : 59 ; อ้างอิงมาจาก Nelson. 1991 : 257 ; Conford. 1945 : 505b) ในการอธิบายกฎธรรมชาติ เพลโตไม่ได้เน้นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติเป็นหลัก แต่ไปเน้นที่ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ด้วยกัน และระหว่างมนุษย์ต่อนครรัฐที่เป็นหลัก ที่แยกกว่านั้นคือคำสอนที่เขารับช่วงมาจาก โซเครตีส (Socrates) ที่บอกว่าสัตว์ทั้งหลายถูกสร้างขึ้นมาและบำรุงเลี้ยงเพื่อประโยชน์ของมนุษย์ ทำให้ผู้นำทางความคิดในยุคต่อมาหันมาสอนให้มนุษย์จัดการกับธรรมชาติได้โดยอิสระ ดังนั้น อริสโตเติล (Aristotle) ผู้เป็นศิษย์จึงนำเอากฎธรรมชาติมาใช้เพียงเพื่อการจำแนกประเภท และสร้างระบบคิดที่เป็นตรรกะในการจำแนกประเภทเป็นชาวเป็นคำจากกัน อันเป็นจุดเริ่มวิวัฒนาการของตรรกะสุดขีดและกลายเป็นลัทธิทวินิยม (Dualism) ที่ถือว่าชีวิตนั้น สามารถแยกเป็นกายกับจิตซึ่งไม่ขึ้นแก่กัน และกลายเป็นฐานคิดของอารยธรรมตะวันตกตลอดเวลาที่ผ่านมา Gore (อภิชัย พันธเสน. 2544 : 14 ; พระธรรมปิฎก. 2544 ก : 117 ; อ้างอิงมาจาก Gore. 1992 : 243)

ถึงกระนั้นทัศนะองค์รวมก็ได้ปรากฏสอดแทรกอยู่บ้างเป็นบางช่วงตั้งแต่ในยุคโรมัน ยุคกลาง ยุคโมเดิร์น ตลอดจนถึงช่วงกำเนิดยุคโพสต์โมเดิร์น เป็นต้น จนต้นศตวรรษที่ 20 ความเชื่อในสัจจะแห่งคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ก็เริ่มสั่นคลอนเมื่อ แพลงก์ (Planck) ค้นพบทฤษฎีแคว้นดำที่สมบูรณ์ในอีก 20 ปีต่อมา Capra (ปริติ เกษมทรัพย์. 2543 : 117 ; อ้างอิงมาจาก Capra. 2544 : 211) (“Planck, Max Karl Eenst Ludwing.” CD-ROM) ความรู้ทฤษฎีแคว้นดำทำให้นักวิทยาศาสตร์ได้ผลสรุปเกี่ยวกับความเป็นจริงของธรรมชาติแบบใหม่ เช่น เรื่องของความว่างเปล่า ความไม่มีตัวตนอันแท้จริง การจัดจ่อเชื่อมโยงของสรรพสิ่งอันเป็นหนึ่งเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นทางกายภาพและจิตวิญญาณ รวมทั้งการเกิดขึ้นของปรากฏการณ์ทั้งหลายจากเหตุปัจจัยที่ซับซ้อนยิ่ง เป็นต้น โดยเฉพาะไอน์สไตน์ถึงกับยอมรับว่ามนุษย์เราเป็นส่วนเล็กน้อยของความเป็นหนึ่งเดียวที่ยิ่งใหญ่งานที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของมนุษย์ทุกคนจึงอยู่ที่เพื่อแผ่ความรักความเมตตาให้แก่สรรพชีวิตซึ่งข้อสรุปเหล่านี้ล้วนตรงกับความรู้ที่อุบัติขึ้นในซีกโลกตะวันออกมาตั้งแต่กว่าสองพันห้าร้อยปีก่อนทั้งสิ้น อย่างไรก็ตามแนวคิดต่าง ๆ นี้ถูกเก็บงำไว้แต่เพียงในแวดวงของนักฟิสิกส์เป็นเวลาหลายสิบปีผ่านยุคทศวรรษที่ 1960 ที่แนวคิดและแนวการฝึกปฏิบัติแบบองค์รวม ตามแนวคิดตะวันออกได้รับความนิยมในประเทศตะวันตกเพิ่มขึ้นอย่างมากมาย จนกระทั่งคาปรัได้นำความจริงใหม่นี้เผยแพร่ในหนังสือมี ได้รับความนิยมเป็นอย่างสูงทั่วโลก ชื่อเต๋าแห่งฟิสิกส์ (The Tao of Physics) ซึ่งตีพิมพ์เมื่อปี 1972 และผลงานชิ้นนี้ก็ได้นำผลให้ให้นักคิดนักวิทยาศาสตร์ชั้นแนวหน้าของโลกหันมาสนใจผลงานที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทัศน์บูรณาการมากขึ้นเป็นลำดับ (ประสาน ต่างใจ. 2538 ข. : 181-182, 194-198) โดยผลงานที่ได้รับการเผยแพร่อย่างกว้างขวางในระดับนานาชาติมากที่สุดทฤษฎีหนึ่งก็คือ ทฤษฎีบูรณาการ (Integral Theory) ของเคน วิลเบอร์ (Ken Willber) ชาวอเมริกัน



ทฤษฎีบูรณาการ (Integral Theory)

วิลเบอร์เป็นทั้งนักปรัชญาและนักสร้างสรรค์ทฤษฎีที่มีพื้นเพความรู้ในสาขาจิตวิทยาเหนือตน (Transpersonal Psychology) เขาเขียนหนังสือชื่อว่าแถบสีแห่งจิตวิญญาณ (The Spectrum of Consciousness. 1977) ที่ได้รับการตีพิมพ์ครั้งแรกขณะที่เขาอายุเพียง 28 ปี

อีกเกือบยี่สิบปีถัดมา แนวคิดบูรณาการของวิลเบอร์ก็ปรากฏขึ้นอย่างเด่นชัดในผลงานชื่อเพศ นิเวศวิทยา จิตวิญญาณ (Sex Ecology Spirituality. 1995) ซึ่งเขาได้ประมวลแนวคิดดังกล่าวไว้ในผลงานเล่มถัดมาชื่อ ประมวลประวัติศาสตร์แห่งสรรพสิ่ง (A Brief History of Everything. 1996) และได้นำเสนอเป็นคำอธิบายที่ง่ายขึ้นประกอบกับการยกตัวอย่างการนำแนวคิดบูรณาการไปใช้กับศาสตร์สาขาต่าง ๆ รวมทั้งการพัฒนาจิตสำนึกในผลงานตีพิมพ์เล่มหลังสุดที่ชื่อทฤษฎีแห่งสรรพสิ่ง (A Theory of Everything. 1996)

ส่วนหนึ่งของทั้งหมด

แก่นปรัชญาของวิลเบอร์ที่นำเสนอในผลงานชุดดังกล่าว ได้แก่ แนวคิดส่วนหนึ่งของทั้งหมด เรียกสั้น ๆ ว่า โฮลอน (Holon) ซึ่ง อาเธอร์ คอสตเลอร์ (Arthur Koestler) เป็นผู้ประดิษฐ์ขึ้นโดยที่โฮลอนเป็นเรื่องขององค์ประกอบต่าง ๆ ในสิ่งมีชีวิตที่มีโครงสร้างอันซับซ้อนมากมายหลายชั้น แต่ละชั้นประกอบด้วยระบบย่อยซึ่งเป็นทั้งองค์รวมของตัวเองและเป็นส่วนย่อยขององค์รวมทั้งหมด เช่น โมเลกุลรวมกันขึ้นเป็นอแกเนลล์ ออแกเนลล์รวมกันขึ้นเป็นเซลล์ เซลล์รวมกันเป็นเนื้อเยื่อและอวัยวะ ซึ่งประกอบกันแล้วใหญ่ขึ้นเป็นระบบการย่อยอาหารและระบบประสาท จากนั้นระบบเหล่านี้ก็ประกอบกันขึ้นเป็นมนุษย์ที่อยู่รวมกันเป็นครอบครัว ชนเผ่า สังคม และชนชาติต่าง ๆ ที่ถือว่าต่างเป็นองค์รวมในแง่ที่ต่างกันในขณะที่เป็นส่วนประกอบของระบบแห่งองค์รวมที่ซับซ้อนขึ้นไปด้วย อันเป็นลักษณะที่แสดงว่าการเป็นส่วนประกอบและการเป็นองค์รวมในความหมายที่สมบูรณ์นั้นไม่มีอยู่จริง ทั้งนี้ คอสตเลอร์ เน้นว่าแต่ละโฮลอนมีหน้าที่ทำงานให้กับทุกส่วนที่เป็นทั้งหมด พร้อมไปกับทำงานเพื่อประโยชน์เฉพาะตน แต่ละโฮลอนจึงต้องรักษาความเป็นตัวของตัวเอง เพื่อให้การจัดขึ้นเป็นไปอย่างมีระเบียบตลอดเวลา แต่ต้องยอมรับคำสั่งของระบบทั้งหมดเพื่อให้ระบบมีชีวิตอยู่ได้ ซึ่งในระบบที่อยู่ในสภาพที่ดีจะมีความสมดุลระหว่างการเป็นส่วนย่อยของส่วนรวมและความเป็นตัวของตัวเอง โดยมีความเคลื่อนไหวอย่างมีชีวิตที่ส่งเสริมกันและกัน ซึ่งจะทำให้ระบบมีความยืดหยุ่นและสามารถเปิดทางให้การเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ อย่างไม่รู้จบ ถึงแม้โฮลอนในระดับหนึ่งได้มีการวิวัฒนาการจนมีคุณสมบัตินั้นกลายเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นทั้งหมดหรือโฮลอนระดับถัดไป และยังผลให้โฮลอนระดับที่สูงกว่านั้นมีความกว้างขวางครอบคลุมสลับซับซ้อนกว่า สำคัญมากกว่า อีกทั้งเผยให้เห็นความจริงที่ชัดเจน

จากทฤษฎีการบูรณาการ สามารถสรุปความหมายได้ว่าการบูรณาการคือการทำให้หน่วยย่อย ๆ ทั้งหมด ที่สัมพันธ์อิงอาศัยซึ่งกันและกัน เข้ามาร่วมทำหน้าที่ประสานกลมกลืนหรือเป็นองค์รวมหนึ่งเดียวที่มีความครบถ้วนสมบูรณ์ในตัว การบูรณาการนั้นเราจะเอาหน่วยย่อยหน่วยหนึ่งมารวมเข้าในองค์รวมที่มีหน่วยย่อยอยู่แล้วก็ได้ หรือจะเอาหน่วยย่อยทั้งหลายที่ต่างแยกกันอยู่มารวมเข้าไว้ด้วยกันเป็นองค์รวมก็ได้ ซึ่งเรียกว่าบูรณาการทั้งสิ้น แต่ข้อสำคัญจะต้องมีตัวยูนีที่เป็นหลักอยู่ 3 อย่าง คือ

1. มีหน่วยย่อยองค์ประกอบ ขึ้นส่วน อวัยวะ หรือขั้นระดับ แง่ด้านที่จะเอามาประมวลเข้าด้วยกัน อันนี้เป็นสิ่งที่เอามาประมวลเข้าด้วยกันคือสิ่งย่อย ส่วนย่อย
2. หน่วยย่อยเป็นต้นนั้นมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงอิงอาศัยซึ่งกันและกัน อันนี้อาจจะเลยไปถึงลักษณะที่ว่ายืดหยุ่นปรับตัวได้ มีความเคลื่อนไหวตลอดเวลาด้วย



3. เมื่อรวมเข้าด้วยกันแล้วก็จะเกิดความครบถ้วนเต็มบริบูรณ์ โดยมีความประสานกลมกลืน เกิดภาวะได้ที่ พอดี หรือสมดุล พอได้หรือพอดีสมดุลแล้ว องค์กรก็มีชีวิตชีวา ดำรงอยู่และดำเนินไปด้วยดีอันเป็นภาวะของบูรณาการ

ถ้าครบ 3 อย่างนี้ก็เป็นบูรณาการ สามอย่างนี้เป็นตัวยืนที่จำเป็นตามสภาวะ ส่วนในทางปฏิบัติจะมีหลักและกระบวนการวิธีอย่างไรก็พิจารณาอีกส่วนหนึ่ง แต่สิ่งที่ต้องเน้นคือความพอดี ได้ที่ สมดุล ซึ่งเป็นภาวะที่ต้องการบูรณาการนั้นจะแสดงลักษณะออกมาให้เห็นเป็นข้อสำคัญได้ 2 อย่าง คือ เมื่อเป็นองค์กรแล้ว องค์กรนั้นมีชีวิตชีวาหรือดำเนินไปด้วยดี องค์กรนั้นเกิดมีภาวะและคุณสมบัติของมันเองที่ต่างจากภาวะและคุณสมบัติขององค์ประกอบทั้งหลาย

สรุป การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทัศน์บูรณาการในซีกโลกตะวันตก รวมทั้งการศึกษาทฤษฎีบูรณาการ ช่วยให้ผู้วิจัยสามารถสรุปถึงประเด็นที่สามารถนำไปใช้เป็นพื้นฐานทางความคิดของการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

กระบวนการทัศน์บูรณาการไม่ใช่เรื่องใหม่บริบทของชาวตะวันตก เพียงแต่กระบวนการทัศน์นี้ถูกกระบวนการทัศน์นิยมบดบังมาเป็นเวลานาน และได้ปรากฏขึ้นอย่างมีพลังอีกครั้งในระยะหลัง ซึ่งสิ่งที่ได้เรียนรู้ดังกล่าวช่วยให้ผู้วิจัยมีความเข้าใจฐานความคิดและบริบทของชาวตะวันตกมากขึ้น อันจะส่งผลให้การดำเนินการวิจัยเป็นไปอย่างถูกต้องมากขึ้นด้วย

แนวคิด โฮลอน ช่วยให้ผู้วิจัยเข้าใจถึงลักษณะและความสัมพันธ์ของสรรพสิ่ง ตั้งแต่ระดับเล็กที่สุดไปถึงระดับใหญ่ที่สุด และสามารถนำแนวคิดนี้ไปประยุกต์กับการศึกษา ปรากฏการณ์ที่มีความสัมพันธ์กันตั้งแต่ระดับบุคคลไปจนถึงระดับโลกได้

สรุปโดยการเปรียบเทียบกระบวนการทัศน์บูรณาการสองกระแส

การที่ผู้วิจัยนำทฤษฎีบูรณาการมาศึกษาควบคู่กับพุทธธรรม เนื่องจากแนวคิดทั้งสองมีจุดยืนร่วมกันคือ ต้องการแก้ไขปัญหาของมนุษย์อย่างถอนรากถอนโคน ด้วยการนำเสนอว่า องค์กรของชีวิตมีความสัมพันธ์ในเชิงการเป็นเหตุปัจจัย ทั้งด้านภายในชีวิตเองและด้านสภาพแวดล้อมภายนอกที่มาเกี่ยวข้องกับชีวิต โดยมีจิตเป็นตัวกำหนดรูปแบบความสัมพันธ์และเป็นตัวผลักดันให้ชีวิตและสิ่งแวดล้อมดำเนินไปในทิศทางใดก็ได้ ดังนั้นมนุษย์จึงต้องมีกิจกรรมการพัฒนาตนทั้งในส่วนบุคคลและส่วนรวม ทั้งในเชิงกายภาพและเชิงจิตใจอย่างสมดุล เพื่อให้จิตของแต่ละบุคคลสามารถข้ามพ้นไปอยู่เหนือความเป็นตัวตนอันเป็นอุปสรรคต่อการแก้ปัญหาวิกฤตของโลกที่สำคัญยิ่ง

แนวคิดพหุศิลปศึกษา

การพัฒนาพหุศิลปศึกษาสำหรับสังคมไทยนั้น เป็นแผนกลยุทธ์เพื่อร่วมปฏิรูปสังคมและการศึกษา เพื่อสร้างดุลยภาพระหว่างการพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และศิลปกรรมศาสตร์ โดยเชื่อมั่นว่าพัฒนาการของสังคมต้องมีสภาพเป็นองค์รวมมีฐานการพัฒนาจากศาสตร์ต่าง ๆ อย่างครอบคลุม และมีพลังการสร้างสรรค์ของสมาชิกสังคม เป็นกลไกสำคัญในการผลักดันให้บรรลุเป้าหมายสูงสุด ซึ่งพลังสร้างสรรค์ดังกล่าวผลลัพธ์หลักมาจากระบวนการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของพหุศิลปศึกษา ซึ่งสัมพันธ์กับศิลปวัฒนธรรมทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งแผนกลยุทธ์เพื่อพัฒนาพหุศิลปศึกษาสำหรับสังคมไทยมีหลักการและกรอบความคิด ดังนี้ (แนวคิดพหุศิลปศึกษา. 2011 : เว็บไซต์)



พหุศิลปศึกษา (Arts Education) หมายถึง กระบวนการศึกษาจากการบูรณาการความคิดและการสร้างสรรค์ โดยการเลือกสรรสื่อแสดงออกที่หลากหลาย สื่อแสดงออกอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างไม่่ว่าจะเป็นสื่อสี สื่อวัตถุ สื่อร่างกาย สื่อเสียง สื่อภาษา เป็นการแสดงออกจากสภาพการรู้คิด (Cognition) และจินตภาพ (Imagination) เพื่อสะท้อนวัฒนธรรม (Culture) ภูมิปัญญา (Wisdom) และสุนทรียะ (Aesthetic) ของปัจเจกบุคคลที่สัมพันธ์กับชุมชน ความเป็นชาติและความเป็นสากล

พหุศิลปศึกษามีพลังในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ จินตภาพ สุนทรียะ และการพัฒนาวัฒนธรรมบูรณาการ (Integral Culture) ในสังคม อีกทั้งกระบวนการพัฒนาพหุศิลปศึกษายังบูรณาการอยู่ในทุกปัจเจกบุคคลและทุกวิชาชีพ ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เน้นความสัมพันธ์กับศิลปวัฒนธรรมและชุมชน

กระบวนการพัฒนาพหุศิลปศึกษามุ่งพัฒนามวลประชากรทั้งประเทศเป็นด้านหลักและพร้อมที่จะผลักดันประชากรส่วนหนึ่งที่มีความสามารถพิเศษ และมุ่งมั่นที่จะประกอบวิชาชีพทางด้านศิลปะให้บรรลุเป้าหมายและศักยภาพสูงสุด และประการสุดท้ายคือภารกิจพัฒนาพหุศิลปศึกษาเป็นของทุกคนในสังคม

การเปลี่ยนแปลงสู่พหุศิลปศึกษา

พหุศิลปศึกษา (Arts Education) เป็นกระบวนการทางการศึกษาและศิลปะที่หลากหลาย แนวคิด สหวิทยาการ (Interdisciplinary) บูรณาการผสมผสานศิลปะในลักษณะต่าง ๆ สัมพันธ์กับชุมชน ภูมิปัญญา ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และกระแสโลกปัจจุบัน โดยพหุศิลปศึกษา (Arts Education) ประกอบด้วย 5 แนวคิด ดังนี้

1. พหุศิลปศึกษาเชิงแบบแผน (Discipline Based Arts Education)

การศึกษาและศิลปศึกษาระบบสากลในสหรัฐอเมริกาและยุโรป ช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 20 เป็นกระแสการศึกษาแบบพัฒนาการนิยม (Progressivism) ที่สอดคล้องกับกระบวนการเสรีภาพลัทธิสมัยใหม่ในสังคม มีการเรียนการสอนแบบยึดถือเด็กเป็นศูนย์กลาง (Child-centered Movement) เน้นการแสดงออกเฉพาะตัว ทั้งกระบวนการศึกษาในสหรัฐอเมริกาและยุโรป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง วิทยาลัยวิชาการศึกษา แนวคิดและการปฏิบัติได้พัฒนาขึ้นมาในสังคมไทย ช่วงทศวรรษ 1970-1980 ได้มีกระบวนการเคลื่อนไหวความคิดทางการศึกษาและศิลปศึกษาเกิดขึ้นใหม่ในสหรัฐอเมริกา โดยมุ่งเน้นแบบแผนหรือหลักเกณฑ์แทนการแสดงออกเฉพาะตัว (Self-expression) พัฒนาการดังกล่าวประสานสัมพันธ์กับพัฒนาการของลัทธิใหม่ ศิลปศึกษาเชิงแบบแผน (Discipline-based Arts Education) ได้พัฒนาแกนสำคัญในการสอน 4 แกน ได้แก่ แกนประวัติศาสตร์ศิลป์ (Art History) แกนสุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) แกนศิลปวิจารณ์ (Art Criticism) และแกนศิลปะสร้างสรรค์ (Art Production)

ด้วยความเชื่อดังกล่าว ได้ส่งผลให้ศิลปศึกษาเชิงแบบแผนพัฒนาผู้ที่ผ่านแนวความคิดและกระบวนการเรียนรู้การสอนนี้ มองและสร้างสรรค์ศิลปะด้วยหลักความรู้ความคิด ความงาม สร้างความสมดุลในการรับรู้และการสร้างสรรค์ ระหว่างสุนทรียศาสตร์เชิงปรัชญาและสุนทรียศาสตร์เชิงวิทยาศาสตร์ (Philosophical and Scientific Aesthetics) ในปัจจุบันกิจกรรม กระบวนการเรียนการสอน และกระบวนการเรียนรู้ ตามทฤษฎีพหุศิลปศึกษาเชิงแบบแผน ควรได้รับการพัฒนาทั้งในลักษณะบูรณาการและการแยกอิสระระหว่างทัศนศิลป์ การแสดง ดนตรี ทั้งเพื่อการสร้างเอกภาพและสร้างความโดดเด่นเฉพาะด้าน โดยพัฒนาให้เหมาะกับบุคลิกภาพ เหมาะสมกับการสร้างประสบการณ์และความรู้ความคิดร่วม และเหมาะสมกับบุคลิกภาพที่จะพัฒนาไปสู่วิชาชีพ กิจกรรม กระบวนการเรียนการสอน และกระบวนการเรียนรู้ ต้องเริ่มต้นและสอดคล้องกับผู้เรียน มีเป้าหมายในการสร้างคน สร้างชุมชน และสร้างสิ่งแวดล้อมน่าพินิจ



2. พหุศิลปศึกษาเชิงพหุปัญญา (Multiple Intelligences Arts Education)

การศึกษาค้นคว้าเพื่อสร้างทฤษฎีใหม่ในวงการศึกษ และการนำทฤษฎีเหล่านั้นไปประยุกต์ใช้ในวงการศิลปศึกษาเกิดขึ้นตลอดเวลา ทฤษฎีที่น่าสนใจคือทฤษฎีวิวัฒนาการสมอง และทฤษฎีพหุปัญญา (Theory of Multiple Intelligences) ของโฮเวิร์ด การ์ดเนอร์ (Howard Gardner) ว่าด้วยความฉลาดและเชาว์ปัญญาภายในตัวของมนุษย์ 8 ด้าน ได้แก่

- 2.1 ปัญญาด้านภาษา (Linguistic Intelligence)
- 2.2 ปัญญาด้านตรรกะและคณิตศาสตร์ (Logical-Mathematical Intelligence)
- 2.3 ปัญญาด้านมิติสัมพันธ์ (Spatial Intelligence)
- 2.4 ปัญญาด้านร่างกายและเคลื่อนไหว (Bodily-Kinesthetic Intelligence)
- 2.5 ปัญญาด้านดนตรี (Musical Intelligence)
- 2.6 ปัญญาด้านมนุษย์สัมพันธ์ (Interpersonal Intelligence)
- 2.7 ปัญญาด้านตนหรือความเข้าใจตนเอง (Intrapersonal Intelligence)
- 2.8 ปัญญาทางด้านนักธรรมชาติวิทยา (Naturalist Intelligence)

ทฤษฎีพหุปัญญาว่าด้วยความฉลาดและเชาว์ปัญญาภายในตัวของมนุษย์ทั้ง 8 ด้าน ซึ่งเกี่ยวข้องกับสมองทั้ง 2 ซีกของมนุษย์นั้น ถือเป็นกุญแจดอกสำคัญในการศึกษาค้นคว้าทางด้านจิตวิทยาและการพัฒนาไปสู่ทฤษฎีพหุศิลปศึกษาเชิงพหุปัญญา (อารี สันหลวี. 2543 : 10)

ปัญญาด้านภาษา (Linguistic Intelligence)

คือความสามารถสูงในการใช้ภาษา ไม่ว่าจะเป็นการพูด เช่น นักเล่า นิทาน นักพูด นักการเมือง หรือการเขียน เช่น กวี นักเขียนบทละคร บรรณาธิการ นักหนังสือพิมพ์ ปัญญาทางด้านนี้ยังรวมถึงความสามารถในการจัดกระทำเกี่ยวกับโครงสร้างของภาษาเสียง ความหมาย และเรื่องเกี่ยวกับภาษา เช่น สามารถใช้ภาษาในการหวานล่อม อธิบายและอื่น ๆ

ปัญญาด้านตรรกะและคณิตศาสตร์ (Logical-Mathematical Intelligence)

เป็นความสามารถสูงในการใช้ตัวเลข เช่น นักบัญชี นักคณิตศาสตร์ นักสถิติ และผู้ให้เหตุผลดี เช่น นักวิทยาศาสตร์ นักตรรกศาสตร์ นักจัดทำโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ปัญญาทางด้านนี้ยังรวมถึงความไวในการเห็นความสัมพันธ์แบบแผนตรรกวิทยา การคิดเชิงนามธรรมและการคิดที่เป็นเหตุผล (Cause-effect) และการคิดคาดการณ์ (If-then) วิธีการที่ใช้ได้แก่ การจำแนกประเภท การจัดหมวดหมู่ การสันนิษฐาน สรุป คิดคำนวณ และตั้งสมมติฐาน

ปัญญาทางด้านมิติสัมพันธ์ (Spatial Intelligence)

คือความสามารถสูงในการมองเห็นพื้นที่ ได้แก่ นายพราน ลูกเสือ ผู้นำทาง และสามารถปรับปรุงและคิดวิธีการใช้เนื้อที่ได้มี เช่น สถาปนิก มัณฑนากร ศิลปิน นักประดิษฐ์ ปัญญาทางด้านนี้รวมถึงความไวต่อสี เส้น รูปร่าง เนื้อที่ และความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเหล่านี้ นอกจากนี้ยังหมายถึงความสามารถที่จะมองเห็นและแสดงออกเป็นรูปร่างถึงสิ่งที่เห็นและความคิดเกี่ยวกับพื้นที่

ปัญญาทางด้านร่างกายและการเคลื่อนไหว (Bodily kinesthetic Intelligence)

คือความสามารถสูงในการใช้ร่างกายของตนแสดงความคิด ความรู้สึก ได้แก่ นักแสดง นักแสดงท่าใบ้ นักกีฬา นาฏกร นักฟ้อนรำ และความสามารถในการใช้มือประดิษฐ์ เช่น ความคล่องแคล่ว ความแข็งแรง ความรวดเร็ว ความยืดหยุ่น ความประณีต และความไวทางประสาทสัมผัส



ปัญญาทางด้านมนุษยสัมพันธ์ (Interpersonal Intelligence)

คือความสามารถสูงในการเข้าใจอารมณ์ความรู้สึก ความคิดและเจตนาของผู้อื่น ทั้งนี้รวมไปถึงความไวในการสังเกต น้ำเสียง ใบหน้า ท่าทาง ทั้งยังมีความสามารถสูงในการรู้ถึงลักษณะต่าง ๆ ของสัมพันธภาพของมนุษย์ และสามารถตอบสนองได้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ เช่น สามารถทำให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลปฏิบัติตาม

ปัญญาทางด้านตนหรือการเข้าใจตนเอง (Intrapersonal Intelligence)

คือความสามารถสูงในการรู้จักตนเองและสามารถประพาดตนได้จากความรู้จักตนนี้ ความสามารถในการรู้จักตนจะได้แก่ รู้จักตนเองตามความเป็นจริง เช่น มีจุดอ่อน จุดแข็งเรื่องใด มีความรู้เท่าทันอารมณ์ ความคิด ความปรารถนาของตน มีความสามารถที่จะฝึกตนเองและเข้าใจตนเอง

ปัญญาทางด้านธรรมชาติวิทยา (Naturalist Intelligence)

คือความสามารถในการรู้จักธรรมชาติของพืชและสัตว์ สามารถจัดจำแนกประเภท ชาร์ลส์ ดาร์วิน เป็นผู้หนึ่งที่มีปัญญาทางด้านนี้สูง

พหุศิลปศึกษาคือการบูรณาการแนวคิดและการสร้างสรรค์งานศิลปะ โดยเลือกสรรสื่อแสดงออกที่หลากหลาย สื่อแสดงออกอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็น สื่อสี สื่อวัสดุ สื่อร่างกาย สื่อเสียง สื่อภาษา เป็นการแสดงออกจากสภาพการรู้คิดและจินตภาพ เพื่อสะท้อนสุนทรีย์ ภูมิปัญญา และวัฒนธรรม ความหมายและคำอธิบายดังกล่าวไม่เพียงแต่จะมีวินัยที่แตกต่างไปจากศิลปศึกษาแบบเดิมหรือความเข้าใจของสังคมแบบเดิม ที่เข้าใจว่าศิลปศึกษาเป็นกิจกรรมทางทักษะ ไม่เกี่ยวกับปัญญา มีลักษณะแยกส่วน ดำรงอยู่แบบโดดเดี่ยว แต่ศิลปศึกษาในกรอบความคิดแบบพหุปัญญาของ โอวาร์ด การ์ดเนอร์ ที่ถือว่าเรื่องของศิลปะเป็นเรื่องของปัญญาทางด้านมิติ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือเป็นความสามารถทางด้านปัญญา 1 ใน 8 ด้านของมนุษย์สัมพันธ์กับสมองซีกขวาที่มีความสามารถทางด้านทัศนมิติสัมพันธ์ นอกจากนั้นพหุศิลปศึกษาในความหมายดังกล่าว ยังได้แสดงความสัมพันธ์ระหว่างปัญญาทางด้านมิติสัมพันธ์กับสื่อร่างกาย เช่น การแสดงนาฏศิลป์ที่เป็นปัญญาด้านร่างกายและการเคลื่อนไหว กับสื่อเสียงที่เป็นปัญญาด้านดนตรี กับสื่อภาษาที่เป็นปัญญาด้านภาษา นอกจากนั้นแล้วพหุศิลปศึกษายังนำไปสู่การเข้าใจตนเอง มีมนุษย์สัมพันธ์ ตระหนักในธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และการพัฒนาในเชิงเหตุผลด้วย พหุศิลปศึกษาในเชิงพหุปัญญาเป็นทฤษฎีที่เชื่อมโยงกับจิตวิทยา ศักยภาพของสมอง และปัญญา เพื่อการพัฒนาการเรียนการสอนให้บรรลุจุดหมายในการพัฒนาภูมิปัญญา ทักษะ สุนทรีย์ ความคิดสร้างสรรค์ จินตนาการ รวมทั้งการพัฒนาวัฒนธรรม บูรณาการและการคิดแบบองค์รวม แม้จะมีความชัดเจนขององค์ความรู้ แต่หากขาดกิจกรรมรับรอง ทฤษฎี การพัฒนาพหุศิลปศึกษาก็อาจเป็นจริงได้ ดังนั้น กิจกรรมภายใต้พหุศิลปศึกษาเชิงพหุปัญญาจึงควรมีแนวทางที่ครอบคลุมประเด็นต่อไปนี้

1. เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนสร้างสรรค์ผลงานศิลปะโดยผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง
2. เป็นกิจกรรมที่สนับสนุนให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาและบูรณาการทางปัญญาในทุกด้าน
3. เป็นกิจกรรมที่สนับสนุนให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ในการใช้สื่อแสดงออกที่หลากหลาย แบบศิลปะจินตทัศน์



4. เป็นกิจกรรมที่คำนึงถึงความแตกต่าง คำนึงถึงพัฒนาการเรียนรู้ และให้ความสำคัญในกระบวนการสร้างทัศนคติที่ดี พัฒนาประสบการณ์ทางสุนทรียะ รสนิยม และจินตนาการ

5. เป็นกิจกรรมที่สนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาการพัฒนามนุษย์
ที่สมดุล

6. เป็นกิจกรรมที่คำนึงถึงความสำคัญและความจำเป็นที่มีลักษณะร่วม
คำนึงถึงชุมชนสังคม ภูมิปัญญา และวัฒนธรรม เพื่อให้ศิลปศึกษา มีบทบาทร่วมในการพัฒนาสังคมไทย
อย่างเป็นจริงและยั่งยืน

3. พหุศิลปศึกษาเชิงภูมิปัญญาไทย (Thai Wisdom Arts Education)

เมื่อเราพิจารณาถึงภูมิปัญญาไทย คงพิจารณาสาธกกันได้ทั้งสองด้าน ด้านหนึ่งคือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาพื้นบ้านที่ได้พัฒนาสืบทอดกันมาในชุมชน ท่ามกลางธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ซึ่งภูมิปัญญาพื้นบ้านนี้ได้ผ่านการพัฒนาเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมสอดคล้องในแต่ละช่วงเวลา และอีก ด้านหนึ่งคือภูมิปัญญาที่คนไทยคิดค้นและสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ ซึ่งภูมิปัญญาความรู้ที่เกิดขึ้น จะเกิดขึ้น ในอดีต ในปัจจุบัน หรือในอนาคตก็ได้ เมื่อเรากล่าวถึงภูมิปัญญา ย่อมหมายถึงปัญญาติดดิน (ภูมิ=แผ่นดิน) มีคุณค่าบนโลกตามความเป็นจริง ภูมิปัญญาเป็นนามธรรม แต่ภูมิปัญญาเป็นนามธรรม แต่ภูมิปัญญาที่ สะท้อนสู่พฤติกรรม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีศิลปะ และวัตถุที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น พิจารณา โดยภาพรวมของภูมิปัญญา ได้แก่ วิธีการดำเนินชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี ปรัชญาความเชื่อ เรื่องเล่า พื้นบ้าน ความเชื่อทางศาสนา การละเล่นพื้นบ้าน ศิลปะและงานช่าง และภูมิปัญญาร่วมสมัย

การศึกษาทางด้านพฤกษศาสตร์สามารถเชื่อมโยงกับภูมิปัญญาไทย
 ทั้งที่สืบทอดกันมาจากอดีต ภูมิปัญญาพื้นบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น และภูมิปัญญาร่วมสมัย สามารถ
 นำมาแยกพัฒนาเป็นกระบวนการเรียนการสอน ทั้งการศึกษาในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย
 โดยแยกกิจกรรมการเรียนรู้ได้ ดังนี้

การแสวงหาความรู้ ภูมิปัญญาไทยจากบุคคล ในรูปแบบการพูดคุย
สอบถาม สัมภาษณ์จากผู้รู้พื้นบ้าน พระสงฆ์ ผู้สอนศาสนา ผู้เฒ่า ศิลปิน ช่างพื้นบ้าน ผู้ประกอบอาชีพ
แต่ละอาชีพ ฯลฯ ซึ่งภูมิปัญญามากมาย ทางด้านศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาที่เป็นความคิด
ขนบธรรมเนียม ประเพณีต่าง ฯลฯ

การแสวงหาความรู้ ภูมิปัญญาไทย จากเอกสารและบันทึกต่าง เช่น
จากสมุดข่อย หนังสือจดหมายเหตุ งานวิจัย ทั้งทางด้านปรัชญา ความคิด การดำรงชีวิต ศิลปวัฒนธรรม ฯลฯ

การแสวงหาความรู้ภูมิปัญญาจากประสบการณ์ตรง เป็นการเดินทางไปสู่แหล่งข้อมูลการใช้ชีวิตฝังตัวอยู่ในแหล่งข้อมูลหรือแหล่งประสบการณ์ เรียนรู้ สังเกต และซึมซับประสบการณ์รอบตัวด้วยตนเอง ซึ่งสามารถสัมผัสและเรียนรู้ภูมิปัญญาได้ทุกด้าน

การพัฒนาภูมิปัญญาไทย เมื่อเรามีชีวิตอยู่กับภูมิปัญญาของเรา ได้ศึกษาค้นคว้าหรือได้มีประสบการณ์ตรง เราสามารถอนุรักษ์ สืบสาน และพัฒนาภูมิปัญญาให้เหมาะสมสอดคล้องกับปัจจุบัน เหมาะสมสอดคล้องกับชุมชน ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการสร้างสรรค์ขึ้นใหม่

การสร้างสรรค์กิจกรรมศิลปะและงานช่าง ทั้งศิลปะการแสดง ดนตรี และทัศนศิลป์ งานช่างที่มีความหลากหลายในแต่ละภูมิภาคและชุมชน เช่น เครื่องปั้นดินเผา เครื่องจักรสาน การทอผ้า การแกะไม้ การทำเครื่องถม เป็นต้น

สรุป การสร้างสรรค์กิจกรรมศิลปะจากภูมิปัญญาไทย จำเป็นต้องเรียนรู้ทำความเข้าใจ แสวงหาประสบการณ์ตรง สร้างองค์ความรู้เพื่อพัฒนาไปสู่การสร้างสรรค์ กิจกรรม พหุศิลปศึกษาสามารถสร้างสรรค์ได้ ทั้งบูรณาการสื่อการแสดงออก ทักษะศิลป์ การแสดง ดนตรี เข้าด้วยกัน หรือการบูรณาการสื่อที่หลากหลาย เช่น ทักษะศิลป์สื่อผสม การแสดงผสมผสาน ดนตรี ผสมผสาน การบูรณาการระหว่างอดีตกับปัจจุบัน ไทยกับสากล หรือบูรณาการกับกิจกรรมอื่น ๆ พร้อมกันนั้น ก็สามารถแยกการแสดงออก แยกสื่อ แยกลักษณะการสร้างสรรค์ได้เช่นกัน

4. พหุศิลปศึกษาเชิงหลังสมัยใหม่ (Post-Modern Arts Education)

ปัจจุบันปรากฏการณ์ทางความคิดในการสร้างสรรค์ศิลปะในกระแสโลก ได้เปลี่ยนจากกระแสความคิดแบบลัทธิสมัยใหม่ ซึ่งมองศิลปะด้วยกรอบสายตาดำเนินตามแบบวิทยาศาสตร์มาสู่กระแสความคิดความเชื่อแบบลัทธิหลังสมัยใหม่ ซึ่งพัฒนามาตั้งแต่กลางศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา ทั้งนี้หากเปรียบกับช่วงของมนุษย์ก็นับว่าความคิดแบบหลังสมัยใหม่อยู่ในวัยหนุ่มเต็มตัว ผ่านร้อนหนาวมาจนถึงช่วงที่สุขุมพอสมควร พร้อมจะดำเนินการใหญ่ มีใช้กระแสความคิดที่เป็นเพียงแพ้น้ำชั่วคราว ชั่วครั้งชั่วคราว และเชื่อได้ว่าในยุคที่จะมาถึงจะเป็นช่วงเวลาของความคิดแบบหลังสมัยใหม่อย่างแน่นอน อีกทั้งยังเป็นกระแสความคิดของชุมชนโลก มากกว่าจะเป็นเพียงความคิดของชุมชนชาติใดชาติหนึ่งเท่านั้น ซึ่งสามารถสรุปประเด็นสำคัญที่เกี่ยวกับศิลปะหลังสมัยใหม่ได้ ดังนี้

พหุศิลป์และพหุศิลปศึกษาเป็นรูปแบบของศิลปะตามแนวคิดของกลุ่มหลังสมัยใหม่ ศิลปะตามความคิดของกลุ่มหลังสมัยใหม่ ให้ความสำคัญกับการบูรณาการความคิดในการสร้างงานศิลปะด้วยสื่อที่หลากหลาย ปราศจากกำแพงกั้นระหว่างประเภทของศิลปะตามความคิดแบบเก่าหรือข้อจำกัดเรื่องการใช้สื่อในการแสดงออก การรับรู้ และจินตภาพ ในรูปแบบงานที่ไม่อาจสรุปได้ว่าเป็นชนิดหรือประเภทใด กลุ่มหลังสมัยใหม่มีแนวโน้มที่ให้อิสระในการใช้สื่อ ให้เสรีภาพในการจินตนาการ การใช้เทคนิคที่หลากหลาย ตลอดจนการให้เสรีภาพในการเลือกใช้แรงดลใจจากแหล่งที่หลากหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จากวัฒนธรรมสมัยนิยม

1. ผลงานศิลปะในความคิดของกลุ่มหลังสมัยใหม่ ปราศจากความหมายในตัวของมันเอง ความสัมพันธ์ระหว่างศิลปินและผลงานศิลปะในความคิดแบบหลังสมัยใหม่ เป็นสิ่งที่เป็นไปไม่ได้ ความหมายในผลงานศิลปะเกิดจากการรับรู้ของผู้เสพ ผู้เสพงานศิลปะเป็นผู้ให้ความหมายงานนั้น จากเหตุผลและความเชื่อของกลุ่มหลังสมัยใหม่ ผลงานศิลปะมิได้มีคุณค่าอยู่ในตัวของมันเอง หากแต่คุณค่าของผลงานศิลปะขึ้นอยู่กับปฏิกิริยาของผู้เสพที่มีต่อผลงานนั้น ๆ

2. ศิลปะในความคิดของกลุ่มหลังสมัยใหม่จะมีส่วนเกี่ยวข้องกับสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ด้วยเหตุนี้บริบททางสังคมและวัฒนธรรมจึงนับเป็นข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญในการสร้างสรรค์และเรียนรู้ศิลปะ ศิลปะทั้งหลายมีอาจจะอยู่โดด ๆ ตามลำพังได้ นอกจากนี้ ผู้สร้างสรรค์งานศิลปะหลังสมัยใหม่มักจะมีประเด็นสงสัยและวิพากษ์วิจารณ์ยุคสมัยของตน อีกทั้งมักจะมีสร้างผลงานที่เป็นศิลปะต่อต้าน ซึ่งต่อสู้เรียกร้องเพื่อสังคมและการเมือง

3. กลุ่มศิลปะหลังสมัยใหม่จะเป็นปฏิปักษ์กับระบบความคิดแบบศิลปะสมัยใหม่ และจะเป็นกลุ่มวิพากษ์ศิลปะสมัยใหม่ กลุ่มศิลปะสมัยใหม่เห็นว่าศิลปะแบบสมัยใหม่ ให้ความสำคัญกับจิตสำนึกส่วนตัวโดยไม่สนใจอดีต และพยายามเน้นความคิดริเริ่มเฉพาะตนในการสร้างงานศิลปะ ขณะที่กลุ่มหลังสมัยใหม่ทั่วไปจะหยิบยกรสสารจากอดีต และนำเอาสาระแก่นนั้นมาใส่ในบริบทใหม่ นอกจากนี้ นักทฤษฎีและนักวิจารณ์หลังสมัยใหม่จะให้การยอมรับกิจกรรมสร้างสรรค์ศิลปะและ



รูปแบบงานศิลปะที่หลากหลาย ไม่จำกัดขอบเขตหรือเส้นแบ่งกันใด ๆ ซึ่งต่างกับนักวิจารณ์และนักคิดกลุ่มสมัยใหม่ ที่ปฏิเสธผลงานของศิลปินที่มีได้เป็นไปตามทฤษฎีความเชื่อของลัทธิสมัยใหม่

4. กลุ่มความคิดแบบหลังสมัยใหม่ ไม่เชื่อในเรื่องความเป็นไปได้ของการสื่อสารอันเป็นสากลหรือภาษาสากล ซึ่งตรงข้ามกับกลุ่มสมัยใหม่ที่เชื่อและแสวงหาสิ่งที่เป็นสากล ตลอดจนความสามารถที่จะเป็นการสื่อสารสากล ทว่ากลุ่มหลังสมัยใหม่เชื่อในเรื่องลักษณะเฉพาะตนที่แตกต่าง ทั้งนี้พวกเขาให้ความสำคัญกับเรื่อง เชื้อชาติ ชนชั้น เพศ พฤติกรรมทางเพศ ธรรมชาติ พื้นถิ่น ดินแดนต่าง ๆ ซึ่งต่างกัน กลุ่มสมัยใหม่เห็นว่าระบบสากลจำเป็นต้องคำนึงถึงลักษณะเฉพาะกลุ่มของชุมชนด้วย ด้วยเหตุนี้จึงส่งผลไปสู่การสร้างสรรคและการศึกษางานศิลปะ

ข้อเสนอเกี่ยวกับพหุศิลปศึกษาเชิงศิลปะสมัยใหม่

1. การเรียนการสอนต้องยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ครูมีหน้าที่เป็นผู้จัดการวางแผนกิจกรรมต่าง ๆ

2. กิจกรรมการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นให้นักเรียนมีประสบการณ์ในการสามารถเลือกใช้สื่อหลากหลายชนิด เพื่อการแสดงออกทางศิลปะที่อิสระ ปราศจากกรอบจำกัดแบบเก่า

3. กิจกรรมการเรียนการสอนที่พัฒนาผู้เรียน พัฒนาศักยภาพในกระบวนการคิดอย่างเต็มศักยภาพ อันจะนำไปสู่ความสมดุลระหว่างการคิดหาเหตุผลและจินตนาการซึ่งก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์อย่างมีคุณค่า

4. กิจกรรมการเรียนการสอนที่พัฒนาศักยภาพในการรับรู้ การเสพสุนทรีย์ของผู้เรียน ซึ่งนำไปสู่การเป็นผู้เข้าใจในสุนทรีย์อย่างหลังสมัยใหม่

5. กิจกรรมการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นให้นักเรียนมีประสบการณ์ในการเข้าใจความรู้ความคิดของสากลและนานาชาติ ขณะเดียวกันก็กระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักตนเอง ชุมชน และสังคมที่ผู้เรียนดำรงอยู่

6. กิจกรรมที่มุ่งเน้นผู้เรียนศิลปะ ระลึกและตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการดำรงชีพ ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อม ชีวิต และงานศิลปะ ได้ดีขึ้น

7. กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ถึงการอยู่ร่วมกัน การแลกเปลี่ยนความคิด การเข้าใจถึงความหลากหลายและความแตกต่าง ซึ่งเป็นประสบการณ์จริงของสังคม

การประเมินผลการเรียนการสอน กลุ่มสมัยใหม่เชื่อว่ากระบวนการทำงานเป็นสิ่งสำคัญและมีความมากกว่าชิ้นงานที่สำเร็จ ด้วยเหตุนี้ผู้สอนจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับกระบวนการความคิดการทำงานของผู้เรียนเป็นหลัก อีกทั้งเกณฑ์การประเมินควรจะเป็นเกณฑ์ที่เปิดกว้าง มิใช่เกณฑ์การวัดแบบวิทยาศาสตร์ตามแนวคิดของกลุ่มสมัยใหม่ หากผู้สอนต้องเชื่อในเรื่องของความหลากหลายและความแตกต่างเป็นหัวใจ

สรุปแล้วงานศิลปะสมัยใหม่ เป็นรูปแบบเฉพาะของศิลปินแต่ละคน เน้นความเป็นตัวของตัวเองของศิลปินแต่ละกลุ่มซึ่งมีมากมายหลายกลุ่ม แต่ละกลุ่มก็มีแนวคิด เทคนิค วิธีการที่ต่างกันไปอย่างหลากหลาย บ้างก็สะท้อนสภาพสังคม บ้างก็แสดงมุมมองบางอย่างที่แตกต่างออกไป บ้างก็แสดงภาวะทางจิตของศิลปินและกลุ่มชน บ้างก็แสดงความประทับใจในความงามตามธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งได้มีการนำเอาวัสดุอุปกรณ์แบบใหม่ ๆ รวมถึงเครื่องจักรกลเข้ามาใช้ในการสร้างสรรค์งานมากขึ้น การบริโภคหรือการสนับสนุนงานศิลปะไม่จำกัดอยู่ที่ชนชั้นสูง ชนนาง



หรือผู้ร่ำรวยเท่านั้น แต่ยังตอบสนองต่อประชาชนทั่วไปอีกด้วย ไม่เพียงแต่รูปแบบที่หลากหลายทางศิลปะเท่านั้นที่เกิดขึ้น รูปแบบศิลปะสมัยดั้งเดิมก็ยังได้รับความนิยมและสืบทอดต่อกันมาจนถึงสมัยปัจจุบันด้วย

5. พหุศิลปศึกษาเชิงความสามารถพิเศษ (Gifted Child Arts Education)

เด็กและเยาวชนมีความสามารถพิเศษ หมายถึง เด็กที่แสดงออกซึ่งความสามารถอันโดดเด่นด้านใดด้านหนึ่งหลายด้าน ในด้านสติปัญญา ความคิดสร้างสรรค์การใช้ภาษา การเป็นผู้นำ การสร้างงานทางทัศนศิลป์และศิลปะการแสดง ความสามารถทางด้านกีฬา และความสามารถทางวิชาการในสาขาใดสาขาหนึ่งหรือหลายสาขาอย่างเป็นที่ประจักษ์เมื่อเปรียบเทียบกับเด็กที่มีอายุระดับเดียวกัน สภาพแวดล้อมหรือประสบการณ์เดียวกัน การทำความเข้าใจกับผู้ที่มีความสามารถพิเศษ มีความสลับซับซ้อน และมีปัจจัยมากมายหลายอย่างที่จะต้องศึกษาค้นคว้า เพื่อองค์ความรู้ ค้นหาปัจจัยและองค์ประกอบที่ก่อให้เกิดความสามารถพิเศษ ค้นหาตัวบ่งชี้บุคลิกลักษณะของผู้ที่มีความสามารถพิเศษ ค้นหาเครื่องมือที่จะตรวจวัดและตรวจสอบ ค้นหาปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาผู้ที่มีความสามารถพิเศษให้เต็มศักยภาพ ค้นหาปัจจัยสภาพแวดล้อมและการเลี้ยงดู ค้นหาแบบแผนของหลักสูตรและกระบวนการ การเรียนการสอนที่เอื้อต่อความสามารถพิเศษ รวมถึงกระบวนการส่งต่อทั้งระบบโรงเรียนและระบบสังคม หากมีกระบวนการแสวงหาและพัฒนาผู้ที่มีความสามารถพิเศษได้อย่างครอบคลุมทุกด้าน ทั้งด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ คอมพิวเตอร์ ภาษา กีฬา ดนตรี ศิลปะการแสดง ทัศนศิลป์ นาฏศิลป์ ฯลฯ สังคมไทยย่อมมีความหมายมากขึ้น

ทฤษฎีพหุศิลปศึกษาเชิงความสามารถพิเศษ เป็นการบูรณาการแนวความคิดทั้งแนวคิดทางด้านความสามารถพิเศษ แนวคิดทางด้านจิตวิทยาศิลปะ แนวคิดเกี่ยวกับสมองและสร้างสรรค์แนวคิดเกี่ยวกับสุนทรียศึกษา แนวคิดเกี่ยวกับพหุปัญญาและการสร้างสรรค์ศิลปะ การกำหนดกิจกรรมตามทฤษฎีเชิงความสามารถพิเศษ นับว่าเป็นเรื่องใหม่สำหรับวงการการศึกษาของไทย อย่างไรก็ตามการกำหนดกิจกรรมดังกล่าวก็ยังคงผกผันแนวความคิดหลัก ซีไอเอสเอสทีหรือซิสส์ท (CISST) ซึ่งเป็นสมมุติฐานสำหรับเด็กที่มีความสามารถพิเศษทางด้านทัศนศิลป์กับแนวคิดอื่น ๆ ที่เหมาะสมกับการจัดกิจกรรมเพื่อชีวิตผู้มีความสามารถพิเศษทั้งด้านทัศนศิลป์ ศิลปะการแสดง นาฏศิลป์ ดนตรี แนวคิดหลักซีไอเอสเอสทีหรือซิสส์ท มีดังนี้ (วิรุณ ตั้งเจริญ และคณะ. 2543)

C คือ Creativity ความคิดสร้างสรรค์ จำเป็นต้องมีอยู่ในทุกวิชาชีพ ทุกคนไม่ว่าจะเป็นนักวิทยาศาสตร์ หมอ นักดนตรี ข้าราชการ ขาวนา สังคมไทยของความคิดสร้างสรรค์ ระบบโรงเรียนไม่ได้ช่วยสร้างให้คนมีความคิดสร้างสรรค์ ศิลปะมีพลังผลักดันความคิดสร้างสรรค์สูง หลักสูตรและการเรียนการสอนในระบบโรงเรียนค่อนข้างล้าหลัง ความคิดสร้างสรรค์ในทางศิลปะแสดงออกมาในรูปแบบการต่าง ๆ กัน ความคิดสร้างสรรค์เป็นไปได้ทั้งกระบวนการคิดและปรากฏการณ์ที่เป็นรูปธรรม ความคิดสร้างสรรค์ในที่นี้มุ่งเน้นปรากฏการณ์รูปธรรมที่นำเสนอออกมาทางรูปแบบของผลงานศิลปะ

I คือ Imagination จินตนาการ คือภาพในสมองที่มีอยู่กับทุกคน จินตนาการพื้นฐานมาจากความจริง จินตนาการอาจเป็นการคาดการณ์ไปข้างหน้า และคนก็มักจะพยายามหรือบุกเบิกไปสู่จินตนาการนั้น ลีโอนาร์โด ดา วินชี ร่างภาพจินตนาการถึงเครื่องบินและเฮลิคอปเตอร์ หลังจากนั้นอีกร้อยปีพี่น้องตระกูลไรต์จึงทดลองการบินได้สำเร็จ ศิลปะกระตุ้นพลังจินตนาการในเด็กและเยาวชนได้อย่างมากมาย และผู้ที่มีความสามารถพิเศษก็ควรมีจินตนาการเด่นชัด

S คือ Sensibility กระแสศิลปะสมัยใหม่และศิลปะหลังสมัยใหม่ เปลี่ยนแปลงไปมาก ความคิดและประสาทสัมผัสทางด้านต่าง ๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง ทัศนศิลป์อาจบูรณาการกับ



ศิลปะการแสดง ดนตรี ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม การศึกษาทางด้านสุนทรียศึกษาได้เข้าไปเกี่ยวกับประสาทสัมผัสทุกด้านมากน้อยต่างกันไป ไม่ว่าจะเป็นการมองเห็น การได้ยิน ภายสัมผัส รส กิจกรรมทางศิลปะ และตรวจสอบทางด้านความรู้สึกสัมผัสจึงมีความจำเป็นด้วย

S คือ Systematization การจัดระบบ เป็นความจำเป็นอีกด้านหนึ่งก็คงมิใช่เฉพาะทางด้านทัศนศิลป์เท่านั้น แม้ศิลปะจะเป็นเรื่องของการแสดงออก จินตนาการ สร้างสรรค์ อย่างไรก็ตามเรื่องของระบบหรือสุนทรียะเชิงวิทยาศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการออกแบบ การกำหนดโครงสร้างภาพ การวางแผนใช้สี การตกแต่ง ความละเอียดประณีต ระบบความคิดที่ซับซ้อน ซึ่งในแต่ละงานหรือแต่ละกิจกรรมมีมากน้อยต่างกันออกไป การจัดระบบ ความคิดและจินตนาการและการทำงานทางศิลปะจึงมีความจำเป็นด้วย

T คือ Transformation ทัศนศิลป์ใช้การมองเห็นหรือจักขุประสาทเป็นด้านหลัก แต่การมองเห็นก็เกี่ยวข้องกับกลไกและการแปลความของสมอง การมองเห็นภาพหรือรูปทรงเบื้องหน้าอย่างปกติธรรมดาจะเป็นเพียงเรื่องการเห็นโดยทั่วไป แต่การเห็นเกี่ยวกับการสร้างสรรค์และศิลปะจะเป็นเรื่องของความสามารถในการแปรรูป การเสริมแต่งรูป หรือสร้างรูปขึ้นมาใหม่ การพัฒนารูปทรงในที่นี้จึงเป็นประเด็นสำคัญประเด็นหนึ่งในการตรวจสอบเด็กและเยาวชนผู้มีความสามารถพิเศษทางด้านทัศนศิลป์

สรุป จากแนวคิดข้างต้นกล่าวนั้น พอจะสรุปได้ว่าเมื่อมีการพัฒนาทฤษฎีศิลปศึกษาเชิงความสามารถพิเศษหรือ CISST มาสู่พหุศิลปศึกษาที่บูรณาการความรู้ความคิดและการสร้างสรรค์ทัศนศิลป์ ศิลปะการแสดง และดนตรีเข้าด้วยกัน การบูรณาการที่ผสมกับการแยกย่อยศิลปะเฉพาะด้าน ย่อมต้องพัฒนากิจกรรม กระบวนการเรียนการสอน และกระบวนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ดังกล่าว ศิลปะทุกอย่างไม่ว่าจะเป็นทัศนศิลป์ ศิลปะการแสดง ดนตรี วรรณกรรม สถาปัตยกรรม ศิลปหัตถกรรม ล้วนเป็นภาพสะท้อนทั้งที่เป็นวัตถุและไม่ใช่วัตถุ สะท้อนความรู้สึกนึกคิด ภูมิปัญญาทักษะ จินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ จิตวิญญาณของบุคคล ชุมชน ประเทศชาติวัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่ง ศิลปวัฒนธรรมสะท้อนความเข้มแข็งและอ่อนแอของสังคมและประเทศชาติ การพัฒนาสังคมและประเทศชาติที่สมบูรณ์ต้องพัฒนาศิลปะและวัฒนธรรมให้เข้มแข็งไปพร้อมกัน กิจกรรมศิลปะเป็นกระบวนการเรียนรู้ขั้นพื้นฐานที่จะสร้างเด็กเยาวชน สมาชิกสังคม ประชาคมโลกให้ซึมซับกระบวนการคิด กระบวนการจินตนาการ และกระบวนการสร้างสรรค์ที่หลากหลาย ให้ซึมซับในการรู้คิดและพฤติกรรมของสมาชิกทุกคนในสังคม ทุกวิชาชีพ กิจกรรมศิลปะมีคุณค่าที่หลากหลายและมีความหมายยิ่งต่อปัจเจกบุคคลและสังคม ทั้งคุณค่าในความซาบซึ้ง (Appreciation) ที่บุคคลจะพึงมีต่อศิลปะคุณค่าในการพัฒนาพฤติกรรมและบุคลิกภาพ (Behavior and Personality) ที่มีศักยภาพในการแสดงออก (Expression) จินตนาการ (Imagination) การมีความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) ในการดำรงชีวิตในสังคม และคุณค่าในวัฒนธรรมบูรณาการ (Integral culture) ในสังคมที่พลทางศิลปะและศักยภาพของบุคคลจะก่อให้เกิดการพัฒนาให้เจริญก้าวหน้าและดีงามอย่างแท้จริงสืบไป



แนวคิดทฤษฎีเรื่องการเรียนรู้และกระบวนการเรียนการสอน

1. นิยาม ความหมายของการเรียนรู้

การเรียนรู้คือกระบวนการที่ทำให้คนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความคิด คนสามารถเรียนรู้ได้จากการได้ยินการสัมผัส การอ่าน การใช้เทคโนโลยี การเรียนรู้ของเด็กและผู้ใหญ่จะต่างกัน เด็กจะเรียนรู้ด้วยการเรียนในห้อง การซักถาม ผู้ใหญ่มักเรียนรู้ด้วยประสบการณ์ที่มีอยู่ แต่การเรียนรู้จะเกิดขึ้นจากประสบการณ์ที่ผู้สอนนำเสนอ โดยการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน ผู้สอนจะเป็นผู้ที่สร้างบรรยากาศทางจิตวิทยาที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ ที่จะให้เกิดขึ้นเป็นรูปแบบใดก็ได้ เช่น ความเป็นกันเอง ความเข้มงวดกวดขัน หรือความไม่มีระเบียบวินัย สิ่งเหล่านี้ผู้สอนจะเป็นผู้สร้างเงื่อนไขและสถานการณ์เรียนรู้ให้กับผู้เรียน ดังนั้น ผู้สอนจะต้องพิจารณาเลือกรูปแบบการสอน รวมทั้งการสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียน (ทฤษฎีการเรียนรู้. 2554 : เว็บไซต์)

การเรียนรู้ คือ พัฒนาการรอบด้านของชีวิต มีองค์ประกอบ ปัจจัย และกระบวนการที่หลากหลาย มีพลังขับเคลื่อนเชื่อมโยงสัมพันธ์กันอย่างผสมกลมกลืนได้สัดส่วน สมดุลกัน เกิดความสมบูรณ์ของชีวิตและสังคม

การเรียนรู้ มีความหมายครอบคลุมถึงขั้นตอนต่อไปนี้คือ

1. การรับรู้ (Reception) หมายถึง การที่ผู้คนรับเอาข้อมูลข่าวสารและองค์ความรู้ต่างๆ จากแหล่งความรู้ที่หลากหลาย ซึ่งรวมทั้งแหล่งความรู้จากครูผู้สอนด้วย
2. การเข้าใจ (Comprehension) หมายถึง การที่ผู้เรียนสามารถมองเห็นถึงความหมายและความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันของสิ่งต่าง ๆ ที่ตนเองรับรู้จากแหล่งความรู้ที่หลากหลายในระดับที่สามารถอธิบายเชิงเหตุผลได้
3. การปรับเปลี่ยน (Transformation) เป็นระดับของการเรียนรู้ที่แท้จริง ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงด้านวิถีคิด (Conceptualization) การเปลี่ยนแปลงระบบคุณค่า (Values) และการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม (Behavior) ในสิ่งที่รับรู้และมีความเข้าใจแล้วเป็นอย่างดี

3.1 ลักษณะการเรียนรู้ที่ดี

- 1) เกิดจากกระบวนการที่สร้างความเข้าใจ การให้ความหมายกับสิ่งที่รับรู้มา
- 2) ตั้งอยู่บนพื้นฐานของสิ่งที่รู้ก่อนแล้ว และจะมีกระบวนการเชื่อมโยงระหว่างความรู้เก่ากับความรู้ใหม่
- 3) เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น
- 4) ผู้เรียนสามารถกำหนดขั้นตอนการเรียนรู้และวิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง
- 5) ผู้เรียนมีความชัดเจนในเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของการเรียนและเป้าหมายของการเรียนนั้นมีความหมายกับตัวผู้เรียน
- 6) มีการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งที่เรียนกับชีวิตจริง

การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้มิใช่เกิดจากการสั่ง การสอนการถ่ายทอดเพียงอย่างเดียว แต่ต้องเกิดจากประสาทสัมผัสทั้ง 5 ของมนุษย์ คือ รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัสของมนุษย์โดยเน้น

- 1) เนื้อหาที่มีความหลากหลายครอบคลุมทุกมิติของชีวิตมนุษย์
- 2) กระบวนการเรียนรู้ที่มีลักษณะหลากหลายร่วมกันในลักษณะผู้เรียน

เป็นศูนย์กลาง



3) แหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น เรียนรู้จากสื่อธรรมชาติ จากคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ จากแหล่งงานอาชีพในชุมชน จากการค้นคว้าทางสื่อเทคโนโลยี ฯลฯ

3.2 การเรียนรู้ที่แท้จริงและถาวรมีองค์ประกอบ ดังนี้

1) มีการรับรู้ คือ การแสวงหาและรับข้อมูล ข้อความ จากประสาทสัมผัสต่าง ๆ คือ รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส เช่น การอ่านหนังสือ การดูวิดีโอ การทดลองปฏิบัติ การฟังจากผู้อื่น การชิมรส การดมกลิ่น เป็นต้น

2) มีการบูรณาการความรู้ เป็นการนำข้อมูลข่าวสารความรู้ใหม่ที่ได้รับมาผสมผสานเชื่อมโยงกับประสบการณ์หรือโครงสร้างของความรู้เดิม เพื่อขยายหรือสร้างความรู้ใหม่ เช่น การอภิปราย การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การสร้างแผนที่ความคิดการเขียนบรรยายหรืออธิบายความรู้ เป็นต้น

3) มีการประยุกต์ใช้ คือ การนำความรู้มาใช้ในการดำรงชีวิต หรือการแก้ปัญหาในการทำงาน

ดังนั้น การจัดการเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่แท้จริงและถาวรนั้น จะต้องจัดให้ครบองค์ประกอบทั้ง 3 ส่วนดังกล่าวมาข้างต้น เพื่อเป็นการเชื่อมโยงความรู้สู่การปฏิบัติจริงในวิถีชีวิต

3.3 วิธีการเรียนรู้ของบุคคล

จากการศึกษาค้นคว้าในประเทศเยอรมัน พบว่า มนุษย์มีการเรียนรู้จากระบบต่าง ๆ ของร่างกายมากที่สุดถึงน้อยที่สุด ดังนี้

ร้อยละ 83 เรียนรู้จากการดู เห็น

ร้อยละ 11 เรียนรู้จากการดม

ร้อยละ 10 เรียนรู้จากการฟัง

ร้อยละ 2 เรียนรู้จากการสัมผัส

ร้อยละ 1 เรียนรู้จากการชิม

จากผลการศึกษาค้นคว้าดังกล่าว จะเห็นได้ว่ามนุษย์มีการเรียนรู้ด้วยตามากที่สุด เพราะฉะนั้นคนที่สามารถสร้างภาพที่เกิดจากความคิดของตนเอง ให้ผู้อื่นเห็นและเข้าใจภาพนั้นได้ จะได้เปรียบเพราะคนเห็นภาพนั้นก็จำความคิดนั้นได้นาน แต่ผลการรับรู้หรือการเรียนรู้นั้นจะคงทนถาวรหรือไม่ขึ้นอยู่กับวิธีการได้มาซึ่งความรู้ นั้น ๆ

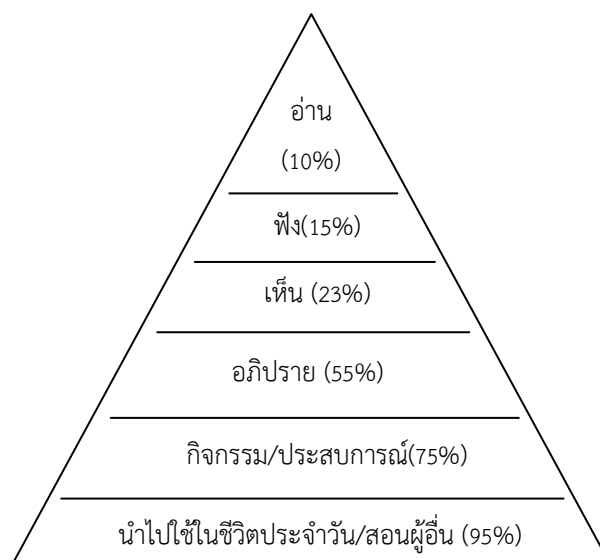
ในการเรียนรู้ของบุคคลเรานั้นจะเกิดขึ้นตั้งแต่เริ่มมีชีวิต และเป็นที่ยั่งยืน โดยทั่วไปว่าการเรียนรู้ได้ดีที่สุดนั้น จะต้องลงมือปฏิบัติด้วยตนเองหรือเป็นการเรียนรู้โดยประสบการณ์ ตรงดังสุภาษิตที่กล่าวว่าสิบปากว่าไม่เท่าตาเห็น สิบตาเห็นไม่เท่ามือคลำ สิบมือคลำไม่เท่าลองทำดู ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยประสิทธิผลของการเรียนรู้ของบุคคลด้วยวิธีการต่าง ๆ ดังนี้

พฤติกรรมการเรียนรู้	ประสิทธิผลในการเรียนรู้ (ร้อยละ)
ได้อ่าน	10
ได้ยิน	20
ได้เห็น	30
ได้เห็นและได้ยิน	50
ได้พูด	70
ได้พูดและได้ทำ	90



จากผลการวิจัยดังกล่าว คงเป็นข้อคิดที่จะช่วยให้ผู้จัดการเรียนรู้ ออกแบบ
วางแผนการจัดการเรียนรู้ โดยคำนึงถึงกิจกรรม สื่อ และวิธีการที่สอดคล้องกับความสนใจ พฤติกรรม
การเรียนรู้ และประสิทธิภาพที่เกิดจากการเรียนรู้

3.4 วิธีการเรียนรู้ของบุคคล



จากกรวยประสบการณ์ดังกล่าว จะเห็นได้ว่าการรับรู้ของคนเราจากการอ่าน การฟัง และการมองเห็นนั้น อัตราร้อยละของความคงทนอยู่ในระดับที่ต่ำและใกล้เคียงกัน ดังนั้น ในการวางแผนการจัดกิจกรรมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้เรียน ผู้สอนจะต้องวางแผนกิจกรรมให้ผู้เรียนมีโอกาสได้เรียนรู้โดยวิธีการอภิปราย ซึ่งจะทำให้ความรู้ที่ได้จากการอภิปรายนั้นมีความคงทนถึงร้อยละ 55 และถ้ามีกิจกรรมให้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมประสบการณ์ตรงหรือการค้นพบ/สร้างความรู้ด้วยตนเอง ก็จะทำให้ความรู้ที่ได้รับคงทนถึงร้อยละ 75 แต่ถ้าส่งเสริมหรือมีกิจกรรมให้ผู้เรียนนำความรู้นั้นไปใช้ในชีวิตประจำวัน หรือนำไปแนะนำสอนผู้อื่น ก็จะทำให้ความรู้นั้นคงทนถึงร้อยละ 95

3.5 หลักการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ การเรียนรู้จะมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นเมื่อ ผู้เรียน

- 1) รู้ว่าต้องทำอะไร
- 2) เข้าใจว่าทำไมต้องกระทำสิ่งนั้น
- 3) รู้ว่าเมื่อไรจะถูกประเมินและด้วยวิธีใด
- 4) ได้มีโอกาสเข้าถึงสื่อที่สามารถเข้าใจได้
- 5) มีโอกาสในการพัฒนาทักษะ
- 6) ได้รับการสนับสนุนที่เหมาะสมจากครู เพื่อน และผู้เกี่ยวข้อง
- 7) ได้ทำงานตามจังหวะเวลาที่เหมาะสมกับตนเอง
- 8) สนใจในสิ่งที่กำลังทำ
- 9) ได้ทำกิจกรรมอย่างหลากหลาย
- 10) ได้มีโอกาสทบทวนความก้าวหน้าของตนเอง
- 11) มีความเป็นเจ้าของสิ่งที่กำลังทำ



3.6 หลักการสอนที่มีประสิทธิภาพ การเรียนรู้จะมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นเมื่อครู

- 1) บอกเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน
- 2) ให้คำสั่งที่ชัดเจน
- 3) สอน/แนะนำบนพื้นฐานความรู้ ประสบการณ์และทักษะที่มีอยู่เดิมของผู้เรียน
- 4) ช่วยให้ผู้เรียนมีการรับรู้ที่ชัดเจน
- 5) จัดสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมที่กระตุ้นการเรียนรู้
- 6) จัดหา เตรียมสื่อ ทรัพยากรการเรียนรู้และให้ผู้เรียนมีโอกาสในการใช้ได้ง่าย
- 7) จัดกิจกรรมที่หลากหลาย
- 8) กระตุ้นให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบ
- 9) กระตุ้นให้เกิดแรงจูงใจและวินัยในตนเอง

3.7 การพัฒนากระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

การพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่แท้จริงนั้น ต้องยอมรับว่าเป็นเรื่องที่ซับซ้อนและยากไม่น้อย ที่จะต้องปรับเปลี่ยนบทบาทจากการที่เคยเป็นผู้บอกความรู้จากตำรา เป็นผู้จัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนลงมือเรียนรู้เอง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหากมีเพียงห้องสี่เหลี่ยม กระดานดำให้นักเรียนเรียนด้วยวิธีการย่ำตำรา จดลงสมุดและท่องจำ เพื่อนำความรู้ไปตอบคำถามในข้อสอบ แล้วประเมินผลว่าคนเก่งเป็นคนที่จดจำสิ่งที่ครูบอกได้มาก คนที่จำมาได้ตอบไม่ได้ตอบไม่ได้ก็สอบตก

จากบทสรุปของการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนมีความรู้อยู่ในวงจำกัดจากสิ่งที่ได้รับจากครู สิ่งเหล่านี้คือภาพสะท้อนให้เห็นผลผลิตทางการศึกษา คือมีความรู้ในตำรา แต่ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ และความรู้ไม่เพียงพอที่จะสนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนาเต็มศักยภาพและความสนใจของตนเองได้

สรุป จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เรื่องการเรียนรู้ พอสรุปได้ว่าด้วยความตระหนักในภาระหน้าที่เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ คิดเป็น และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ให้สอดคล้องในชีวิตประจำวันได้นั้นจำเป็นต้องมีการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ กำหนดกรอบแนวคิด และแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ไว้อย่างชัดเจน

2. กระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับการทำงานของสมอง

การเรียนรู้ที่สอดคล้องกับการทำงานของสมอง มีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้

กุลยา ตันติผลาชีวะ (2549 : 21-29) ได้สรุปว่าการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับการทำงานของสมอง หมายถึง การมองความสัมพันธ์ของสมองกับจิตใจ และการทำงานของสมอง ซึ่งการจัดการเรียนการสอนเด็กปฐมวัย ครูควรมองการทำงานของสมองเกี่ยวกับการเรียนรู้ 5 ประการ คือ การทำงานร่วมกันของสมองซีกซ้ายและซีกขวา กระบวนการสารสนเทศ การจำ สัมผัสรับรู้ และจิตสัมผัสสิ่งที่ครูต้องระลึก คือ เด็กมีสมอง มีจิตใจ และมีตัวตน ดังนั้นครูจึงต้องคำนึงถึงความรู้สึกนึกคิดและความคุ้นเคยของเด็ก

เยาวพา เดชะคุปต์ (2548 : 36) ได้สรุปว่าการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับการทำงานของสมอง หมายถึง การจัดการศึกษาที่มีพื้นฐานจากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับสมอง และการเรียนรู้ของสมองโครงสร้างและหน้าที่ของสมอง ในแต่ละช่วงพัฒนาการของมนุษย์ และนำผลการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับสมองมาใช้ในวงการศึกษา โดยการสร้างรูปแบบการเรียนการสอนจากแนวความคิดของการพัฒนาสมอง แนวคิดนี้ยังอธิบายพฤติกรรมการเรียนรู้จากชีวิตจริง ได้รับประสบการณ์ด้านอารมณ์ ประสบการณ์ส่วนตัว และประสบการณ์ในการแก้ปัญหาจากชีวิตจริง



Wilson และ Spears (เยาพา เดชะคุปต์. 2548 : 37 ; อ้างอิงมาจาก Wilson and Spears. n.d.) ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับการทำงานของสมอง ไว้ว่าเป็นแนวความคิดผสมผสานที่สร้างขึ้นสำหรับการเรียนการสอนโดยใช้งานวิจัยเกี่ยวกับระบบประสาทวิทยา การศึกษาตามแนวการใช้สมองเป็นฐาน อาศัยงานวิจัยเกี่ยวกับสมองเพื่อเสนอแนะถึงการทำงานของสมองอย่างเป็นธรรมชาติและอาศัยความรู้จากการศึกษาเรื่องโครงสร้างและหน้าที่ของสมองในหลายช่วงของพัฒนาการจากการวิจัยเกี่ยวกับสมองที่มีผลต่อการศึกษาพบว่า การใช้สมองเป็นฐานสามารถนำมาใช้เป็นกรอบในการสร้างการเรียนการสอนที่ดีได้ แนวคิดนี้จะช่วยอธิบายเกี่ยวกับพฤติกรรม การเรียนรู้ และเป็นความคิดระดับสูงที่รวมเอาเทคนิควิธีที่หลากหลาย

Caine และ Caine (1994 : 339) ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับการทำงานของสมอง ว่าเป็นการที่เด็กได้รับประสบการณ์ที่หลากหลายทั้งที่เป็นจริงและวาดฝันและการหาวิธีการต่าง ๆ ในการรับประสบการณ์เข้ามาซึ่ง หมายถึงการสะท้อนความคิด การคิดวิจารณ์ญาณ และการแสดงออกทางศิลปะ ซึ่งเป็นการสรุปความรู้ที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ หลักการดังกล่าวเป็นการมองดูผู้เรียนในฐานะที่เป็นระบบที่มีชีวิต (Living systems) ซึ่งร่างกายและจิตใจจะทำงานประสานสัมพันธ์กัน หรือที่เรียกว่าการเรียนรู้เป็นการกระทำทั้งร่างกาย จิตใจ และสังคม (Psychophysiological) และไม่มีหลักการข้อใดสำคัญกว่าข้อใด แต่จะมีเอกลักษณ์เฉพาะของตนเอง นักการศึกษาควรหันมาศึกษาหลักการต่าง ๆ และนำไปใช้ในการจัดการศึกษา

จากนิยามและความหมายข้างต้นที่กล่าวมา สามารถสรุปได้ว่า การเรียนรู้ที่สอดคล้องกับการทำงานของสมอง หมายถึง การจัดการเรียนรู้ที่เกิดจากแนวความคิดจากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับสมอง และการเรียนรู้ของสมอง โดยมุ่งเน้นการพัฒนาสมองทั้งซีกซ้าย และซีกขวาทำงานร่วมกันอย่างสมดุล เพื่อประสิทธิภาพในการเรียนรู้และการได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพแต่ละช่วงวัยของผู้เรียนแต่ละคน

การเรียนรู้และการทำงานของสมอง

กระทรวงศึกษาธิการ (2549 : 2) ได้ระบุการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับการทำงานของสมองไว้ว่า เป็นการเรียนรู้ที่สอดคล้องวิธีการเรียนรู้และการทำงานของสมองทางธรรมชาติ (Learning in Accordance With the Way the Brain is Naturally Designed to Learn) เช่น ในเรื่องการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ จะเป็นการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้สอดคล้องกับวิธีการทำงานของสมอง แทนที่จะสอดคล้องกับอายุ ชั้นเรียนหรือห้องเรียนเพียงอย่างเดียว โดยผู้เกี่ยวข้องควรศึกษาและทำความเข้าใจในเรื่องต่อไปนี้

องค์ประกอบของสมอง

กระทรวงศึกษาธิการ (2549 : 3-9) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของสมอง ซึ่งสอดคล้องกับ โกวิท ประวาลพุกษ์ (ม.ป.ป. : 4-6) ไว้ดังนี้

1. เซลล์ประสาท (Neurons) โดยเฉลี่ยมีประมาณ 1 แสนล้านเซลล์ ลักษณะของเซลล์ประสาททั่วไป ประกอบด้วย ตัวเซลล์ แต่ละเซลล์มีแขนยื่นออกจากตัวเซลล์ คือ แอกซอน (Axon) กับเดนไดรต์ (Dendrite) ซึ่งมีลักษณะและการทำงานต่างกันคือแอกซอนจะยื่นยาวออกจากเซลล์เพียงเส้นเดียว ทำหน้าที่นำสัญญาณประสาทจากเซลล์เดินทางไปยังเซลล์เป้าหมาย ส่วนเดนไดรต์เป็นแขนงสั้น ๆ แยกแขนงยื่นออกจากตัวเซลล์ ทำหน้าที่รับสัญญาณจากเซลล์อื่น ๆ ผ่านทางจุดเชื่อมต่อ (Synapse) และนำสัญญาณเข้าสู่ตัวเซลล์ผ่านไปยังแอกซอน ซึ่งการเรียนรู้ไม่ได้เกิดขึ้นตอนนำข้อมูลบรรจุเข้าเซลล์ประสาท แต่เกิดการเรียนรู้ขึ้นเมื่อเกิดการเชื่อมต่อ (Connection) ระหว่างเซลล์ประสาท



(Learning Occurs Through Connections Among Neurons, With the Formation of Networks) ดังนั้นเวลาที่เราพูดว่าการคิดเชื่อมโยงในทางกายภาพ สมองของเราก็จะมีการเชื่อมโยงจริง ๆ กระแสประสาทจะวิ่งเข้าไปเชื่อมโยงกันแล้วข้อมูลถึงจะไหลไปเชื่อมกัน การเชื่อมโยงของเซลล์ประสาทเป็นสิ่งที่เกิดจากการกระตุ้นเงื่อนไขที่ทำให้ใยประสาทงอก โดยจะเกี่ยวข้องกับภาวะทางเคมี เช่น ในภาวะที่เราเครียด สารเคมีที่ปล่อยออกมาจะทำให้การเชื่อมโยงกับเดนไดรต์ไม่ดี แต่ในภาวะที่เราร่าเริง มีความสุข สนุกสนาน การเชื่อมโยงจะดีกว่า บางครั้งสิ่งที่เราเคยเรียนเคยจำได้ หลายเรื่องเราจะลืม เนื่องจากเราไม่เข้าใจ ไม่ได้ใช้ หรือเพราะไม่เกี่ยวกับชีวิตเรา และเราไม่สามารถจะสร้างความหมายของมันกับชีวิตเราได้ มันจึงถูกตัดทิ้งไป กลายเป็นของไม่จำเป็น ใยประสาทส่วนนี้จึงมีประสิทธิภาพลดลงหรืออาจถูกริดทอน (Pruning) ซึ่งตามทฤษฎีวิวัฒนาการ ถ้าอวัยวะส่วนใดที่ไม่ได้ใช้ อวัยวะส่วนนั้นจะค่อย ๆ ตายไป ดังเซลล์ประสาทถ้าได้มีการเชื่อมโยงก็จะคงอยู่ ถ้าไม่มีการเชื่อมโยงเซลล์เลยก็จะตายไป ถ้าเซลล์เชื่อมโยงแล้วมีการใช้ซ้ำก็จะแข็งแรง เกิดเป็นวงจรหรือเส้นทาง (Pathway) เชื่อมโยงได้เร็วขึ้นเรื่อย ๆ ตามจำนวนครั้งที่ใช้ เปรียบเหมือนทุ่งหญ้าใหญ่กว้างขวาง การเชื่อมโยงก็จะมีทางเป็นแนวจากจุดหนึ่งไปยังจุดหนึ่งเป็นรูปร่างที่มีความหมายขึ้นมา ยิ่งมีคนเดินมาก ทางก็ยิ่งชัดขึ้นใหญ่ขึ้น เดินได้ง่ายขึ้น เรียกว่าพัฒนาเป็นแบบแผน (Pattern) เส้นทางนั้นถ้าไม่มีใครเดินเลย ทางก็จะรกร้าง ไม่มีความหมาย ใช้งานไม่ได้ ใช้ครั้งเดียวแล้วไม่ใช้อีกเลย เส้นทางนั้นก็จะเลือนหายไป คือลืมแบบแผนวงจรทางเดินนี้แหละที่สมองเก็บข้อมูล จำข้อมูล คิดบันทึกไว้ได้ยาวนาน

2. ลิมบิก (Limbic Area) สมองส่วนในหรือส่วนอยาก มีระบบการทำงานเกี่ยวกับอารมณ์ ความอยู่รอด ทำให้มนุษย์ตอบสนองสิ่งแวดล้อมได้ทันทีทันใด ช่วยให้มีชีวิตอยู่รอด เรียนรู้ความจำเป็นพื้นฐาน เช่นเดียวกับสัตว์ต่าง ๆ ที่ปรับตัวเข้ากับความเป็นในการดำรงชีวิตอยู่ได้ มีส่วนสำคัญ 3 ส่วน คือ ทาลามัส (Thalamus) เป็นส่วนรับรู้ รับข้อมูลที่ผ่านประสาทสัมผัสทั้งหมดผ่านเส้นแกนสมอง ทาลามัสจะตรวจสอบว่าข้อมูลที่รับมาเป็นเรื่องความเป็นความตายหรือไม่ ถ้าเป็นก็จะส่งคำสั่งให้ร่างกายตอบสนองทันที ส่วนที่ 2 เรียกว่าอมิกดาลา (Amygdala) เป็นส่วนที่โยงความรู้สึกเข้ามาเกี่ยวกับข้อมูล ถ้ารู้สึกกลัว รู้สึกว่าทำไม่ได้ สมองก็จะกั้นข้อมูลไว้ ไม่ส่งผ่านไปยังการเรียนรู้ ส่วนที่ 3 เรียกว่าฮิปโปแคมปัส (Hippocampus) ทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมส่งข้อมูลไปยังส่วนการเรียนรู้ ความจำระยะยาว โดยการตรวจสอบว่าข้อมูลการเรียนรู้ที่ดำเนินการอยู่สัมผัสได้และมีความหมายหรือไม่ ถ้าสัมผัสได้และมีความหมายก็จะดำเนินการเรียนรู้ แล้วส่งไปเก็บไว้ในความจำระยะยาว ถ้ามีความหมายน้อย สัมผัสได้ไม่ดีก็จะเก็บไว้ชั่วคราวหรือทิ้งไปเลย แต่ถ้าเป็นเรื่องการเรียนรู้ซับซ้อน ข้อมูลก็จะถูกส่งไปยังสมองส่วนนอกที่ทำงานเรียนรู้ด้านต่าง ๆ การจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับการทำงานของสมองจึงจำเป็นต้องคำนึงถึงอารมณ์ ความรู้สึกของเด็กด้วย เมื่อสมองส่วนคิดแต่ละส่วนได้รับการกระตุ้นที่เหมาะสม จากสิ่งเร้าที่ผ่านการออกแบบคัดสรรในช่วงเวลาที่เป็นโอกาสทอง ภายใต้อสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจึงเป็นการเรียนรู้ที่สอดคล้องและเป็นไปตามศักยภาพของสมองอย่างแท้จริง

3. เซรีบริรัม คอร์เทกซ์ (Cerebrum Cortex) สมองส่วนนอกหรือส่วนคิด เป็นสมองส่วนที่ห่อหุ้มแกนสมองไว้คล้ายเปลือกผลไม้ ทำหน้าที่เปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมภายนอก และควบคุมสมองส่วนอยาก สมองส่วนนี้จะสังเกตเห็นเป็นก้อนหยัก ๆ สีออกเทา การทำหน้าที่ของสมองส่วนนี้ แบ่งเป็นส่วน ๆ 2 ส่วน คือ สมองซีกซ้ายและซีกขวา สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ พัชรวิทย์ เกตุแก่นจันทร์ (2544 : 17) กล่าวว่าระหว่างสมองทั้ง 2 ซีก มีแผ่นเส้นใยประสาทเชื่อมตรงกลาง เรียกว่า Corpus Callosum ซึ่งเป็นเหมือนทางจราจร ทำให้ความถนัดหรือความเชี่ยวชาญด้านใดด้านหนึ่งในสมองซีกใด



ซีกหนึ่ง ข้ามไปสู่การรับรู้ของสมองซีกตรงข้ามได้ เพื่อให้เกิดการประสานงานกันอย่างสอดคล้อง งานวิจัยพบว่าหาก Corpus Callosum มีความหนาเพิ่มขึ้น จะช่วยให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพ และพบว่า การบริหารสมอง (Brain Gym) จะช่วยให้ Corpus Callosum มีความหนาเพิ่มขึ้น โดยสมองซีกซ้ายจะมีความสัมพันธ์กับร่างกายซีกขวา ทำหน้าที่การเรียนรู้เกี่ยวกับการเรียงลำดับ การวิเคราะห์ ภาษาพูด การปฏิบัติการทางคณิตศาสตร์ การใช้เหตุผล และการปฏิบัติงานที่เป็นงานประจำ ส่วนสมองซีกขวาจะสัมพันธ์กับร่างกายซีกซ้าย ทำหน้าที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ด้านการมองเห็นภาพรวม จินตนาการ แปลงภาษา ออกเป็นท่าทาง ปฏิบัติการเกี่ยวกับความสัมพันธ์ต่าง ๆ การเกิดความกระจำต่าง ๆ การแสดงออกซึ่งความคิดสร้างสรรค์ในด้านต่าง ๆ

กล่าวโดยสรุปก็คือ ด้านซ้ายทำงานด้านเหตุผลเป็นจริง ด้านขวาทำงานด้านจินตนาการสร้างสรรค์ ซึ่งในสภาวะปกติสมองทั้ง 2 ซีกจะทำงานร่วมกัน โดยมีส่วนหนึ่งเป็นหลักในการทำงานเสมอ สมองทั้ง 2 ซีก ยังแบ่งเป็น 4 ส่วน คือ 1) ส่วนหน้า (Frontal Lobe) เป็นเปลือกสมองที่อยู่ทางด้านหน้าของศีรษะ ทำหน้าที่ในส่วนของการคิดวิเคราะห์ วางแผน ตัดสินใจ แก้ปัญหา และส่งผ่านข้อมูลด้านการเคลื่อนไหวของร่างกาย 2) ส่วนกระหม่อมหรือส่วนบน (Parietal Lobe) เป็นส่วนของเปลือกสมองที่อยู่ถัดจากส่วนหน้าไปทางด้านหลัง ทำหน้าที่เกี่ยวกับสัมผัส ความรู้สึก การจัดระเบียบ การประมวลผลข้อมูลด้านทิศทางและมิติ การทำงานประสานกันระหว่างตากับมือ 3) ส่วนข้าง (Temporal Lobe) เป็นเปลือกสมองส่วนที่อยู่ถัดจากส่วนหน้าและส่วนกระหม่อมลงมาใกล้บริเวณขมับ ทำหน้าที่เกี่ยวกับการได้ยินและความจำ 4) ส่วนหลัง (Occipital Lobe) เป็นเปลือกสมองที่อยู่ค่อนข้างด้านหลัง อยู่ในส่วนฐานของกะโหลกศีรษะหรือท้ายทอย ทำหน้าที่เกี่ยวกับการมองเห็นซึ่งเปลือกสมองแต่ละส่วน จะทำงานสอดคล้องประสานกันในการรับรู้ ประมวลผล และส่งผ่านข้อมูลไปยังสมองส่วนอื่น

สรุป จากการศึกษากระบวนการเรียนรู้การทำงานของสมอง สามารถสรุปได้ว่าสมองเป็นอวัยวะที่สำคัญของชีวิต เป็นศูนย์บัญชาการคิด การกระทำ การแสดงออกของร่างกาย จิตใจ ความรู้ และความคิดของคนอย่างบูรณาการ งานของสมองซีกซ้ายและสมองซีกขวาทำต่างกัน แต่ไม่ได้แยกจากกัน แต่ประสานกันอย่างแนบแน่น โดยการจัดการเรียนรู้

3. องค์ประกอบของสติปัญญาและความคิดสร้างสรรค์

องค์ประกอบด้านสติปัญญา IQ (Intelligent Quotient)

เมื่อกล่าวถึง IQ มักจะหมายถึงความฉลาดทางสติปัญญาที่เป็นความคิดดั้งเดิม ตั้งแต่ประมาณทศวรรษ 1950 ซึ่งเป็นความฉลาดที่วัดด้วยแบบทดสอบ แนวคิดเรื่อง IQ จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับเชาว์ไหวพริบและความสามารถในการแก้ไขปัญหาด้านตรรกะ ตัวเลข ความจำ ความสามารถทางภาษา ความสามารถทางการคิดวิเคราะห์ซึ่งมีการวิพากษ์วิจารณ์ถึงข้อจำกัดกันมาก ปัจจุบันพบว่า ความฉลาดของคนไม่ได้แสดงออกมาเพียงแค่นั้น แต่เป็นความฉลาดที่หลากหลายที่เรียกว่า Multiple Intelligence หรือพหุปัญญา ซึ่งนักจิตวิทยาชาวอเมริกาชื่อ Howard Gardner กล่าวว่า คนเราทุกคนมีความสามารถทางสมองหลายด้านด้วยกัน โดยธรรมชาติแล้วมนุษย์ทุกคนจะมีความฉลาด 8 ด้าน

1. ความฉลาดด้านภาษา (Linguistic Intelligence) คือ ความสามารถด้านภาษา การพูดจาโน้มน้าวผู้อื่น ความสามารถด้านการเขียน ความสามารถด้านบทกวี มีความสามารถในการจำวันเดือนปี และคิดประดิษฐ์คำ



2. ความฉลาดด้านการคำนวณ (Logical-Mathematical Intelligence) คือ ความสามารถในการใช้เหตุผล การคำนวณ ความสามารถด้านจำนวนตัวเลข ความสามารถในการแก้โจทย์ปัญหา ความสามารถในการวิเคราะห์คิดเป็นระบบ

3. ความฉลาดด้านมิติสัมพันธ์ (Spatial Intelligence) คือ ความสามารถในการสร้างภาพในสมอง ความสามารถในการสร้างจินตนาการสร้างภาพต่าง ๆ ที่ไม่เคยมีมาก่อน ตัวอย่างเช่น สถาปนิกสร้างภาพตึกหรือเมืองขึ้นจากภาพจินตนาการ ความสามารถในการอ่านภาพแผนที่ แผนที่ภูมิ ความสามารถในการจินตนาการสร้างสรรค์

4. ความฉลาดด้านกายภาพหรือร่างกาย (Bodily-Kinesthetic Intelligence) คือ ความสามารถในการใช้สรีระ ร่างกาย ความสามารถในการเล่นกีฬาที่ใช้สรีระร่างกายได้อย่างคล่องแคล่ว ความสามารถในการเต้นรำ การแสดง และรวมถึงความสามารถในด้านหัตถกรรมและการใช้เครื่องมือต่าง ๆ การเคลื่อนไหว การสัมผัส และใช้ภาษาท่าทาง

5. ความฉลาดด้านดนตรี (Musical Intelligence) คือ ความสามารถในด้านดนตรี ความสามารถด้านการร้องเพลง จังหวะเสียงที่มีความแตกต่างได้ดี สามารถจำทำนอง จังหวะเพลง เสียงดนตรีได้ดี มีความสามารถในการเล่นเครื่องดนตรี

6. ความฉลาดด้านทักษะสังคม (Interpersonal Intelligence) คือ ความสามารถในการเข้าสังคม การเป็นมิตรกับคนอื่นได้ง่าย ความสามารถเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น ความสามารถในการสื่อสาร การจัดการ และความเป็นผู้นำ ชอบพูดคุยกับผู้อื่นมีมนุษยสัมพันธ์ดี สามารถบริหารความขัดแย้งได้อย่างมีประสิทธิภาพ

7. ความฉลาดด้านบุคลิก (Intrapersonal Intelligence) คือ ความสามารถของบุคคลในการเข้าใจตนเอง มีความมั่นใจในตนเอง เข้าใจถึงศักยภาพของตนเอง สามารถตั้งเป้าหมายในชีวิตได้อย่างเหมาะสม ชอบการทำงานคนเดียว ใช้เวลาในการคิดใคร่ครวญและทำตามความสนใจของตนเอง

8. ความฉลาดด้านธรรมชาติ (Naturalist Intelligence) คือ ความสามารถในการมองเห็นความงาม ความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งในธรรมชาติ รักธรรมชาติ

ความคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking)

ลักษณะความคิดสร้างสรรค์ เป็นลักษณะความคิดแบบอบเนกนัย (Divergent Thinking) คือการคิดหลาย ๆ แง่หลาย ๆ ทาง คิดให้มากที่สุดเท่าที่จะนึกได้ เป็นการมองปัญหาในแนวกว้าง เหมือนกับแสงอาทิตย์ที่แผ่รัศมีออกรอบด้าน คนที่มีความคิดสร้างสรรค์นั้นจะเป็น (นิพาดา เทวกุล. 2554 : เว็บไซต์)

คนที่มีความคิดริเริ่ม (Originality) คือ มีความคิดที่แปลกใหม่ต่างจากความคิดธรรมดาของคนทั่ว ๆ ไป

มีความคิดยืดหยุ่น (Flexibility) คือ มีความสามารถในการคิดหาคำตอบได้หลายทิศทางหลายแง่มุม

มีความคิดคล่องแคล่ว (Fluency) คือ สามารถคิดหาคำตอบได้อย่างคล่องแคล่วว่องไว รวดเร็ว และได้คำตอบมากที่สุดในเวลาที่กำหนด

มีความคิดละเอียดลออ (Elaboration) คือ การคิดได้ในรายละเอียดเพื่อขยายหรือตกแต่งความคิดหลักให้ได้ความหมายที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น



กระบวนการคิดสร้างสรรค์ (Creative Process)

กระบวนการคิดสร้างสรรค์ คือ วิธีคิดหรือกระบวนการทำงานของสมองที่มีขั้นตอนต่าง ๆ ในการคิดแก้ปัญหาจนสำเร็จ ซึ่งมีหลายแนวคิด เช่น

Wallas ได้เสนอว่ากระบวนการของความคิดสร้างสรรค์เกิดจากการคิดสิ่งใหม่ ๆ โดยการลองผิดลองถูก ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นเตรียมการ คือ การข้อมูลหรือระบุปัญหา
2. ขั้นความคิดกำลังฟุ้ง คือ การอยู่ในความสับสนวุ่นวายของข้อมูลที่ได้มา
3. ขั้นความคิดกระจ่างชัด คือ ขั้นที่ความคิดสับสนได้รับการเรียบเรียงและ

เชื่อมโยงเข้าด้วยกัน ทำให้เห็นภาพรวมของความคิด

4. ขั้นทดสอบความคิดและพิสูจน์ให้เห็นจริง คือ ขั้นที่รับความคิดเห็นจากสามขั้นแรกข้างต้นมาพิสูจน์ว่าจริงหรือถูกต้องหรือไม่

Hutchinson มีความคิดคล้าย ๆ กัน ว่าความคิดสร้างสรรค์นั้นเป็นกระบวนการเชื่อมโยงความรู้ที่มีอยู่เข้าด้วยกัน อันจะนำไปสู่การแก้ปัญหาใหม่ที่คิด ใช้เวลาการคิดเพียงสั้น ๆ อย่างรวดเร็วหรือยาวนานก็อาจเป็นไปได้ โดยมีลำดับการคิดดังนี้

1. ขั้นเตรียมเป็นการรวบรวมประสบการณ์ มีการลองผิดลองถูกและตั้งสมมุติฐานเพื่อแก้ปัญหา
2. ขั้นครุ่นคิดขัดข้องใจ เป็นระยะที่มีอารมณ์เครียด อันสืบเนื่องจากการครุ่นคิดแต่ยังคิดไม่ออก
3. ขั้นของการเกิดความคิด เป็นระยะที่เกิดความคิดในสมอง เป็นการมองเห็นวิธีแก้ปัญหาหรือพบคำตอบ
4. ขั้นพิสูจน์ เป็นระยะการตรวจสอบประเมินผลโดยใช้เกณฑ์ต่าง ๆ เพื่อดูคำตอบที่คิดออกมานั้นเป็นจริงหรือไม่

Roger Von Oech เจ้าของบริษัทความคิดสร้างสรรค์ในอเมริกา ได้กล่าวถึงกระบวนการคิดสร้างสรรค์ โดยแยกความคิดออกเป็น 2 ประเภท คือ ความคิดอ่อนและความคิดแข็ง

ความคิดอ่อน	ความคิดแข็ง
อุปมาอุปมัย	หลักการ
ความฝัน	เหตุผล
ความชำนาญ	ความแม่นยำ
ความคลุมเครือ	ความสม่ำเสมอ
การเล่น	การทำงาน
การประมาณการ	ความพอดีพอดี
ความไม่แน่นอน	ความเป็นจริง
ความขัดแย้ง	ตรงไปตรงมา
การสังหรณ์ใจ	การวิเคราะห์
โดยทั่วไป	อย่างเฉพาะเจาะจง
อย่างเด็ก	อย่างผู้ใหญ่



ความคิดแข็งนั้นจะมีคำตอบที่ถูกหรือผิดอย่างแน่นอน แต่ความคิดอ่อนนั้น อาจมีคำตอบที่ถูกหลายอย่าง ซึ่ง ฟอนโอช ได้กล่าวถึงกระบวนการคิดสร้างสรรค์ไว้ว่าประกอบด้วย 2 ขั้นตอน คือ กระบวนการเพาะตัว และกระบวนการปฏิบัติการ โดยกระบวนการเพาะตัวเป็นการสร้างความคิดใหม่ ในขณะที่กระบวนการปฏิบัติการเป็นการใช้ความคิดที่คิดขึ้นมาไปปฏิบัติงานจริง

ความคิดอย่างอ่อนเป็นสิ่งที่เหมาะสมสำหรับกระบวนการเพาะตัว ซึ่งเป็นระยะที่กำลังมองหาความคิดใหม่ ๆ เป็นการมองที่กว้าง ๆ เพื่อหาวิธีการต่าง ๆ มาใช้ เพื่อการแก้ปัญหา ส่วนความคิดอย่างแข็งนั้นมักใช้ในช่วงการปฏิบัติงานจริง ๆ เมื่อต้องการประเมินความคิดและจัดสิ่งต่าง ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องโดยตรงในการแก้ปัญหาออกไป ตรวจสอบผลดีผลเสียและความเสี่ยง รวมทั้งการเตรียมที่จะเปลี่ยนความคิดให้เป็นการกระทำด้วย

ประโยชน์ของความคิดสร้างสรรค์

1. ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลง ทำให้เกิดแนวทางใหม่ ๆ ในการดำเนินชีวิตและหนทางใหม่ ๆ ในการแก้ปัญหาชีวิตและการทำงาน
2. ก่อให้เกิดความสุข เป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่ต้องค้นหาวิธีการคิดใหม่ ๆ ขึ้นมาทดแทนความคิดเก่า ๆ สำหรับโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การที่มนุษย์ต้องคิดอะไรใหม่ ๆ อยู่เสมอ ย่อมเป็นเรื่องสนุกเพราะทำให้ชีวิตไม่จำเจ
3. พัฒนาสมองของคนให้มีความฉลาดเฉลียว การฝึกการคิดหรือพยายามคิดเรื่องแปลก ๆ ใหม่ ๆ เป็นประจำ จะทำให้เกิดความเฉียบแหลมในการคิดแก้ปัญหาต่าง ๆ เพิ่มขึ้น
4. สร้างความเชื่อมั่น ความมั่นใจ และความพอใจในตัวเองขึ้นมา เมื่อได้ทำตามที่เราพัฒนาขีดความสามารถในการคิดสร้างสรรค์ จนสามารถเผชิญหน้าและแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างราบรื่น ก็จะกลายเป็นผู้นำทางด้านความคิดและเกิดความภูมิใจในตนเอง

นอกจากนี้ ความคิดสร้างสรรค์ยังช่วยยกระดับความสามารถ ความอดทน และความคิดริเริ่มของผู้นำให้เพิ่มมากขึ้น และยังเป็นการพัฒนาความสนใจในงาน พัฒนาการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์และพัฒนาชีวิตให้ทันสมัยมากขึ้น

อุปสรรคของความคิดสร้างสรรค์

อุปสรรคของความคิดสร้างสรรค์นั้น สามารถแยกได้เป็น 2 ประเภท คือ อุปสรรคภายนอกและอุปสรรคภายใน อุปสรรคภายนอกจะหมายถึงข้อจำกัดอันเกิดจากขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และกฎเกณฑ์ของสังคมหรือสภาพแวดล้อมภายนอก ส่วนอุปสรรคภายในนั้นจะหมายถึงนิสัยใจคอ ท่าที และทัศนคติของคนแต่ละคน

อุปสรรคภายนอกจะเกิดขึ้นในลักษณะเช่น ธรรมเนียมที่ไม่เปิดโอกาสให้เด็กได้ซักถามตามความอยากรู้อยากเห็น ธรรมเนียมของการขบคิดตามอย่างกัน ซึ่งถ้าคิดแปลกจากคนอื่น จะไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม ธรรมเนียมที่เน้นบทบาทความแตกต่างระหว่างเพศอย่างชัดเจน ในเรื่องหน้าที่ของหญิงและชาย วัฒนธรรมสังคมให้ค่านิยมกับความสำเร็จและไม่ยอมรับความล้มเหลว ทำให้คนไม่กล้าทดลองทำสิ่งใหม่ ๆ การเน้นระเบียบและกฎเกณฑ์มากเกินไป ถ้าเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อยก็ถือเป็นความผิด ซึ่งขาดความยืดหยุ่น ทำให้ไม่กล้าแสดงความคิดสร้างสรรค์ออกมา

อุปสรรคภายในที่เกิดขึ้นจากตัวเราเองก็ได้แก่ ความกลัวที่จะถูกตำหนิตายและหาว่าแปลก ความเคยชินการคิดแบบเดิมที่เคยทำอยู่เป็นประจำ การมีอคติหรือมีทัศนคติที่คับแคบ ว่าคำตอบที่ถูกต้องมีเพียงคำตอบเดียว ความเฉื่อยชาและอีดีอาดในการเริ่มคิดเริ่มทำ ทำให้ขาดแรงกระตุ้น



ที่จะทำสิ่งใหม่ ๆ สรุปว่าถ้าเราต้องการจะพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเราให้เกิดมากขึ้นก็ต้องพยายามกำจัดอุปสรรคทั้งภายนอกและภายในทิ้งไปให้ได้มากที่สุด

การพัฒนาและส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์

ในสมัยก่อนเราเชื่อกันว่าความคิดสร้างสรรค์นั้น เป็นพรสวรรค์ที่ติดตัวคนบางคนมาตั้งแต่เกิด แต่พอมาถึงปัจจุบันที่เป็นยุคแห่งวิทยาการ ทำให้ความเชื่อดั้งเดิมที่มีเคยมีมาปรับเปลี่ยนไป เพราะนักจิตวิทยาส่วนใหญ่เห็นพ้องต้องกันว่าความคิดสร้างสรรค์นั้น เป็นความสามารถที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ทุกคนตั้งแต่เกิด เพียงแต่มีการแสดงออกหรือมีพัฒนาการมากน้อยต่างกันไป และยังสามารถพัฒนาเพิ่มให้มีมากขึ้นด้วยการฝึกฝนอย่างสม่ำเสมอ

การส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์นั้นอาจทำได้ทั้งทางตรง โดยการสอนและฝึกอบรม และทางอ้อมก็สามารถทำได้ด้วยการจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมความเป็นอิสระในการเรียนรู้ อย่างเช่น

1. การส่งเสริมให้ใช้จินตนาการตนเอง
2. ส่งเสริมและกระตุ้นการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง
3. ยอมรับความสามารถและคุณค่าของคนอย่างไม่มีเงื่อนไข
4. แสดงให้เห็นว่าความคิดของทุกคนมีคุณค่าและนำไปใช้ประโยชน์ได้
5. ให้ความสนใจ เห็นใจและความรู้สึกของคนอื่น
6. อย่าพยายามกำหนดให้ทุกคนคิดเหมือนกัน ทำเหมือนกัน
7. ควรสนับสนุนผู้คิดค้นผลงานแปลกใหม่ได้มีโอกาสนำเสนอ
8. เอาใจใส่ความคิดแปลกๆของคนด้วยใจเป็นกลาง

เทคนิคการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์

การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์นั้น มีเทคนิคที่ใช้กันอยู่หลายวิธีการด้วยกัน อันได้แก่

การระดมสมอง (Brainstorming) เป็นเทคนิคเพื่อรวบรวมทางเลือกและการแก้ปัญหา โดยให้โอกาสในการคิดอย่างอิสระที่สุด และไม่มี การวิพากษ์วิจารณ์ใด ๆ ระหว่างการคิด เพราะการวิพากษ์วิจารณ์จะเป็นการขัดขวางความคิดสร้างสรรค์

การปลูกฝังความกล้าที่จะทำสิ่งสร้างสรรค์ เป็นเทคนิคที่ใช้การตั้งคำถามง่าย ๆ เพื่อให้คิดโดยจัดให้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่เป็นที่ยอมรับของผู้อื่น เมื่อฝึกฝนมากเข้าก็จะช่วยในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ให้มีมากขึ้น

การสร้างความคิดใหม่เป็นอีกเทคนิคหนึ่ง โดยการใช้การแจกแจงวิธีการในการแก้ปัญหาใดปัญหาหนึ่งมาให้ได้ 10 วิธีการ จากนั้นก็แบ่ง 10 วิธีการ ที่ได้ออกเป็นวิธีการย่อย ๆ ลงไปอีก เพื่อให้ได้ทางเลือกหรือคำตอบที่ดีที่สุด

การตรวจสอบความคิด เป็นเทคนิคที่ใช้การค้นหาคำคิดหรือแนวทางที่ใช้ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ โดยการตรวจสอบความคิดของผู้ที่เคยทำไว้แล้ว

การคิดแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์

กิลฟอร์ด ได้กล่าวถึงบุคลิกภาพของคนที่มีความคิดสร้างสรรค์ว่า จะต้องมีความฉับไวที่รู้ปัญหาและมองเห็นปัญหา มีความว่องไวและสามารถจะเปลี่ยนความคิดใหม่ ๆ ได้ง่าย ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการแก้ปัญหาเป็นกิจกรรมที่สำคัญยิ่งของชีวิตที่ต้องทำให้สำเร็จลุล่วง จึงจะทำให้ชีวิตสามารถดำเนินไปได้อย่างมีความสุข ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้วิธีการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์



โดยปกติคนเราทั่วไปมักเลือกวิธีการที่จะเลี่ยงปัญหามากกว่าการเผชิญปัญหา ซึ่งถ้าคนเรารู้จักที่จะเรียนรู้การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ก็จะมีชีวิตที่สนุกสนานร่าเริงและมีความสุขมากยิ่งขึ้น

การคิดแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์นั้น ประกอบไปด้วยกระบวนการคิด 4 ขั้นตอนคือ

การค้นหาความหมายของปัญหา ขั้นตอนนี้จะมีความสำคัญมาก เพราะถ้าเรารู้ว่าอะไรคือปัญหาที่แท้จริงก็สามารถหาหนทางในการแก้ได้ตรงมากขึ้น อีกทั้งทำให้เกิดความมั่นใจมองเห็นปัญหาได้ทะลุปรุโปร่ง อันจะทำให้ได้คำตอบที่ชัดเจนและเป็นการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ด้วย

การเปิดใจกว้างเพื่อนำไปสู่วิธีการแก้ไขปัญหานักคิดแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์จะทำการคัดเลือกความคิดเห็นและข้อมูลต่าง ๆ ว่าเป็นจำนวนมาก ก่อนที่จะพิสูจน์แยกแยะให้ได้ความคิดเห็นที่ดีที่สุด ดังนั้นคนเราจึงต้องแสวงหาและเปิดประตูสู่ความคิดไม่ว่าจะเป็นจากการอ่าน การสังเกตและการทำงานร่วมกัน

การพิสูจน์แยกแยะให้ได้ความคิดเห็นที่ดีที่สุด การคิดแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์นั้น มักต้องใช้วิธีแก้ปัญหาหรือคำตอบที่ดีกว่าหรือมากกว่าวิธีการแก้ปัญหาหรือคำตอบที่ได้มาครั้งแรกเพียงอย่างเดียว เพราะความคิดเห็นและข้อมูลที่สำคัญ ๆ นั้นมีอยู่อย่างมากมาย จึงจำเป็นที่จะต้องพยายามให้ได้มาซึ่งความคิดเห็นที่ดีที่สุด โดยการแยกแยะและคัดเลือกออกมาเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ดีที่สุด

การเปลี่ยนความคิดเห็นให้เป็นการกระทำ จุดมุ่งหมายสำคัญของการแก้ปัญหา ก็คือ การเปลี่ยนแปลงความคิดเห็นไปสู่การปฏิบัติจริง คนส่วนใหญ่มีความคิดสร้างสรรค์แต่ไม่เคยนำไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งกระบวนการคิดสร้างสรรค์นั้นไม่ได้จบลงแค่คิดในใจ การเปลี่ยนความคิดไปสู่การปฏิบัตินั้นต้องเอาชนะอุปสรรคหลายอย่าง เช่น ความไม่มั่นใจในตัวเอง ความขลาดกลัว และต้องมีความมุ่งมั่นเด็ดเดี่ยวในความเพียร ไม่ว่าจะใช้เวลานานสักเท่าใดก็จะต้องไม่แปรเปลี่ยน ความคิดสร้างสรรค์ที่ได้เพาะตัวเป็นรูปร่างและติดตามจนกระทั่งเกิดความสมบูรณ์ในทางปฏิบัติ

สรุป จากแนวคิดทฤษฎีเรื่องความคิดสร้างสรรค์เป็นสิ่งที่อยู่ในมนุษย์ทุกคนและสามารถพัฒนาให้เกิดขึ้นได้ โดยอาศัยสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและบรรยากาศที่เอื้ออำนวย ความคิดสร้างสรรค์เป็นความคิดที่เกี่ยวข้องกับงานทางด้านศิลปะอย่างแยกกันไม่ออก หรืออาจกล่าวได้ว่า ศิลปะเป็นผลงานจากความคิดสร้างสรรค์นั่นเอง

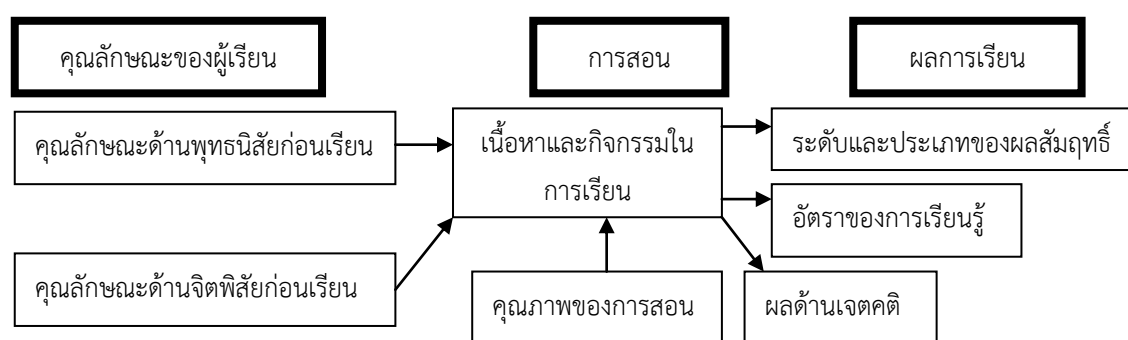
4. Bloom' taxonomy หรือทฤษฎีการเรียนรู้ของบลูม

ทฤษฎีการเรียนรู้ของ Bloom (1976) บลูมได้เสนอทฤษฎีการเรียนรู้ในโรงเรียนไว้ดังนี้

1. พื้นฐานของผู้เรียนเป็นหัวใจในการเรียน ผู้เรียนแต่ละคนจะเข้าชั้นเรียนด้วยพื้นฐานที่จะช่วยให้เขาประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ต่างกัน ถ้าเขามีพื้นฐานที่คล้ายคลึงกัน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจะไม่แตกต่างกัน

2. คุณลักษณะของแต่ละคน เช่น ความรู้ที่จำเป็นก่อนเรียน แรงจูงใจในการเรียน และคุณภาพของการสอน เป็นสิ่งที่ปรับปรุงได้ เพื่อให้แต่ละคนและทั้งกลุ่มมีระดับการเรียนรู้ที่สูงขึ้น





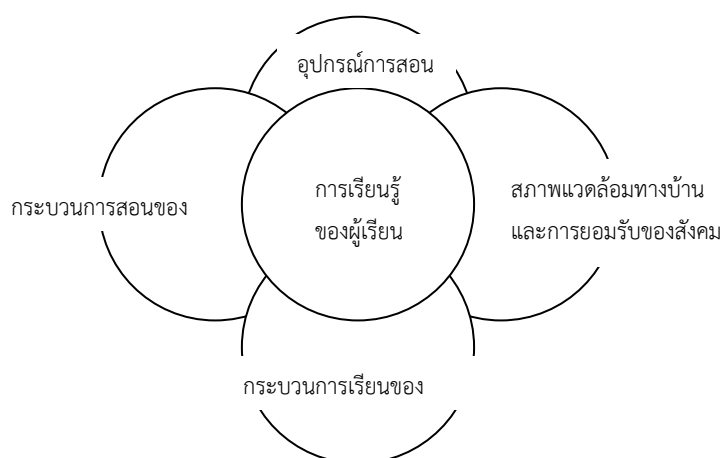
ภาพประกอบ 5 ทฤษฎีการเรียนรู้ของบลูม

บลูม แบ่งจุดมุ่งหมายทางการศึกษาออกเป็น 3 ด้าน คือ

1. พุทธิพิสัย (Cognitive Domain)
2. ทักษะพิสัย (Psychomotor Domain)
3. จิตพิสัย (Affective Domain)

องค์ประกอบที่จะทำให้บรรลุจุดมุ่งหมายทางการศึกษาจะประกอบด้วย 4 ด้าน คือ

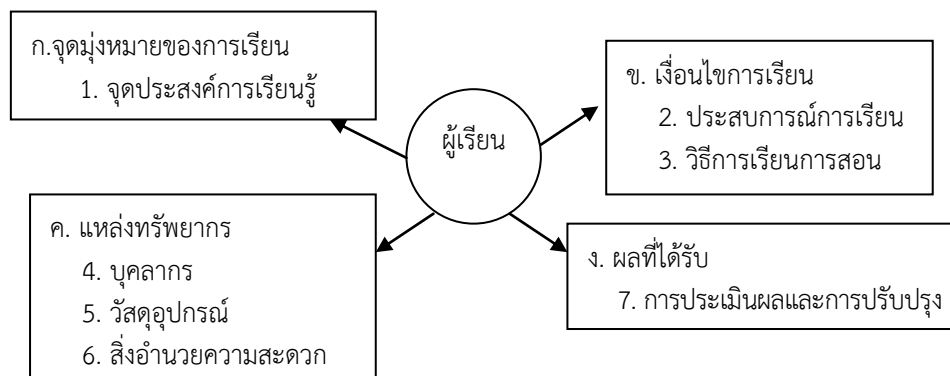
1. อุปกรณ์การสอน (Instructional Material) อุปกรณ์ที่จะช่วยให้ครูได้ใช้ในการสอน ผู้เรียนให้สะดวกและเข้าใจได้ง่าย
2. กระบวนการสอนของครู (Teaching Process) จากวิธีการถ่ายทอดความรู้ของครู การอธิบายให้ผู้เรียนได้เข้าใจ
3. กระบวนการของผู้เรียนในการเรียนการสอน (Student Processing of Instruction) เน้นกระบวนการเรียนรู้ของตัวผู้เรียน โดยอาศัยความตั้งใจเอาใจใส่และความสามารถในการรับรู้และเรียนรู้
4. สภาพแวดล้อมทางบ้านและการยอมรับของสังคม (Home Environment and Social Support System) สภาพแวดล้อมทั้งทางบ้านและสังคมทั่วไปมีผลต่อการเรียนรู้ เช่น เพื่อน วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ซึ่งมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ ผู้เรียนได้เรียนรู้จากสิ่งเหล่านี้โดยการฟัง การพบเห็น การติดต่อ บางครั้งเกิดการเรียนรู้โดยไม่รู้ตัว และบางครั้งก็เป็นการเลียนแบบ



ภาพประกอบ 6 องค์ประกอบการเรียนรู้ของบลูม



Brown แล Lewis (1977) ได้เสนอเทคโนโลยีด้านการสอน โดยวิธีการจัดระบบดังนี้
(ปริยาพร วงศ์อนุตรโรจน์. 2535 : 75-76)



ภาพประกอบ 7 วิธีการจัดระบบการเรียนการสอนตามแนวเทคโนโลยีใหม่

การจัดระบบการเรียนการสอนตามแนวเทคโนโลยีใหม่ เป็นการยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยการคำนึงถึงความต้องการ ความสามารถ และสัมฤทธิ์ผลของผู้เรียนเป็นหลักสำคัญ กระบวนการของวิธีการจัดระบบ การเรียนการสอนจะเป็นการตอบปัญหา 4 ข้อ คือ

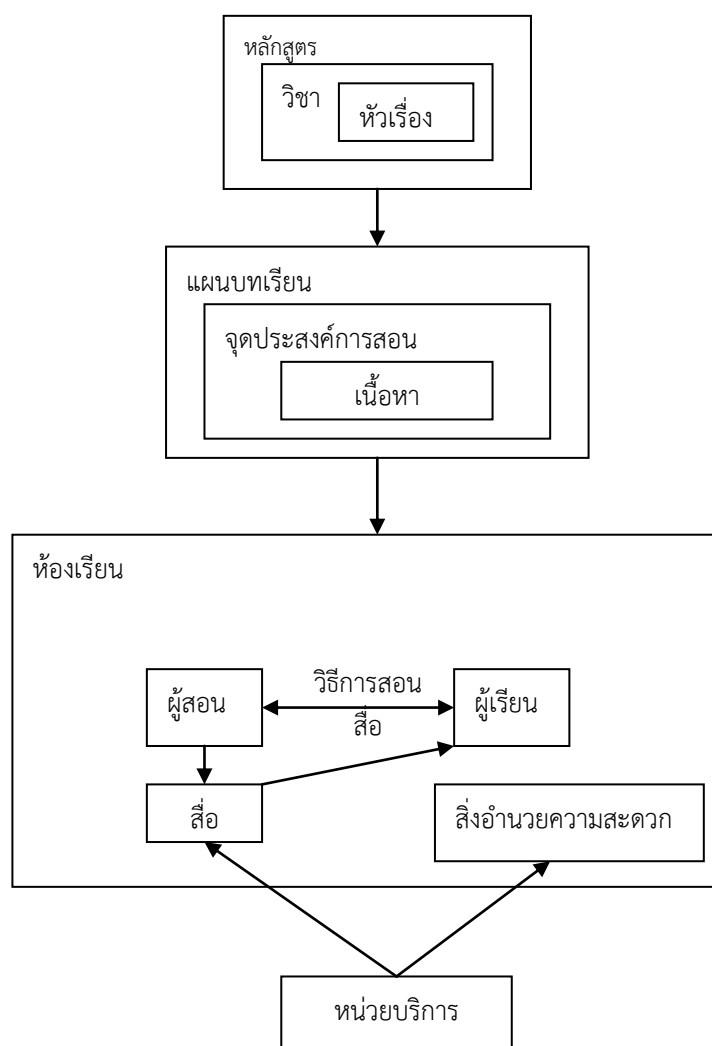
1. จุดมุ่งหมายอะไรที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียน
2. มีเนื้อหาการเรียนอย่างไรจึงจะทำให้ผู้เรียนบรรลุถึงจุดมุ่งหมายนั้น
3. แหล่งทรัพยากรอะไรที่จำเป็นสำหรับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้ผู้เรียน
4. ผลที่ได้รับในระดับใดและมีขั้นตอนใดหรือส่วนใดที่ควรปรับปรุง

การจะได้คำตอบข้างต้น การพัฒนาการสอนจะมี 7 ขั้นตอน คือ

1. กำหนดจุดประสงค์ของการเรียนรู้
2. เลือกเนื้อหาและประสบการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสม
3. เลือกวิธีสอนที่เหมาะสม
4. เลือกบุคลากร
5. เลือกวัสดุอุปกรณ์เครื่องมือ เครื่องใช้ที่เหมาะสม
6. จัดสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับสร้างประสบการณ์การเรียนรู้
7. ประเมินผลที่ได้รับและเสนอแนะสิ่งที่ควรปรับปรุงแก้ไข

วัลลภ จันทรตระกูล (2543 : 2-3) ได้กล่าวไว้ว่า การเรียนการสอนในห้องเรียนจะมีองค์ประกอบ ได้แก่ ผู้สอน วิธีการสอน สื่อการสอน ผู้เรียน และสิ่งอำนวยความสะดวก องค์ประกอบเหล่านี้จะมีความสัมพันธ์กัน





ภาพประกอบ 8 องค์ประกอบในการเรียนการสอน

สรุป จากการศึกษาทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนการสอน สรุปได้ว่าองค์ประกอบของการเรียนการสอนที่มีผลกระทบต่อคุณภาพของการจัดเรียนการสอนนั้น ควรจะประกอบด้วย หลักสูตรการสอน อาจารย์ผู้สอน วิธีสอน สื่อและอุปกรณ์การสอน อาคารและสถานที่สอน และวิธีการวัดและประเมินผล

5. การจัดการกระบวนการเรียนการสอนแบบบูรณาการ

การสอนแบบบูรณาการ (Integration Instruction) เกิดจากแนวคิดของ จอห์น ล็อก (John Locke) ซึ่งเป็นนักการศึกษาชาวอังกฤษผู้มีความคิดว่าเด็กไม่มีกำลังที่จะเรียนรู้ได้หมด ฉะนั้นเด็กจึงต้องสนใจเฉพาะสิ่งที่จำเป็นที่สุดและใช้สม่ำเสมอในชีวิต ต่อมา จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) นักการศึกษาชาวสหรัฐอเมริกา มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการสอนแบบบูรณาการว่าควรจะนำไปสู่ความเข้าใจในเรื่อง กิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ เพื่อการอยู่รอดของชีวิตตน กิจกรรมใหญ่ ๆ คือ การแสวงหาปัจจัยแห่งการดำรงชีวิต อันได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้เป็นกิจกรรมพื้นฐานของมนุษย์ ย่อมจะทำให้เด็กต้องการเรียนรู้เอง เห็นเอง รู้จักเอง ฉะนั้น เด็กย่อมจะเกิดความสนใจขึ้นเองโดยธรรมชาติ (อรัญญา สุธาสิโนบล. 2545 : 21)



ความหมายของการบูรณาการ

คำว่า การบูรณาการ (Integration) หมายถึง กระบวนการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างข้อเท็จจริงหลักการ และพฤติกรรมที่สามารถเชื่อมโยงชีวิตของคนได้อย่างสมบูรณ์และสมดุลในทุก ๆ ด้าน (อรัญญา สุธาสินบล. 2545 : 22) โดยจะต้องเป็นความสมบูรณ์ที่เพียบพร้อมทุกด้าน คือ ด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา (บัลลือ พฤษะวัน. 2524 : 107) ซึ่งเป็นความสอดคล้องกันของการเรียนรู้ในด้านองค์ประกอบทางพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) เจตพิสัย (Affective Domain) และทักษะพิสัย (Psycho-motor Domain) ของแต่ละบุคคลและกลุ่ม (บังอร พุฒคง. 2544 : 9) โดยมีการเชื่อมโยงและผสมผสานกระบวนการสอน การสร้างคุณธรรมให้สอดคล้องกับความสามารถของผู้เรียน ให้นำความรู้และประสบการณ์ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม (วิเศษ ชินวงศ์. 2544 : 28) สรุปได้ว่าการเรียนการสอนแบบบูรณาการ หมายถึง การจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เชื่อมโยงเนื้อหาวิชาต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันมาผสมผสานเข้าด้วยกัน เพื่อเกิดความรู้ที่หลากหลาย เกิดการเรียนรู้อย่างมีความหมาย มีลักษณะเป็นองค์รวม และนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีคุณภาพ

ความสำคัญในการจัดกระบวนการเรียนการสอนแบบบูรณาการ

คือ เป็นการสอนที่สามารถเชื่อมโยงวิชาหนึ่งเข้ากับวิชาอื่น ๆ ในการสอนให้เหมาะสมกับธรรมชาติในการเรียนรู้ของมนุษย์ ซึ่งสามารถสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

1. ลดความซ้ำซ้อนของเนื้อหาวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตร ซึ่งทำให้การเรียนรู้ในวิชาต่าง ๆ สัมพันธ์กันมากขึ้น
2. ช่วยให้ผู้เรียนเชื่อมโยงสิ่งที่เรียนเข้ากับชีวิตจริงได้ และในทางกลับกันสามารถเชื่อมโยงชีวิตจริงกับสิ่งที่เรียน ช่วยให้เกิดความสัมพันธ์ เชื่อมโยงระหว่างความคิดรวบยอดในศาสตร์ต่าง ๆ ทำให้ผู้เรียนเรียนรู้อย่างมีความหมาย
3. การสอนแบบบูรณาการช่วยตอบสนองการเรียนรู้ในเชิงพหุปัญญา (Multiple Intelligences) ซึ่งสนองต่อความสามารถของผู้เรียนในหลายด้าน เช่น ภาษา คณิตศาสตร์ การเคลื่อนไหวของร่างกาย ดนตรี สังคมหรือมนุษย์สัมพันธ์ และความรู้ความเข้าใจของตนเอง ซึ่งตอบสนองต่อความสามารถที่จะแสดงออกและตอบสนองทางอารมณ์ (Emotional Intelligences)
4. การสอนแบบบูรณาการเป็นการสอนที่สอดคล้องกับทฤษฎีการสร้างองค์ความรู้ของผู้เรียนโดยตัวของผู้เรียนเอง (Constructivism) ซึ่งกำลังได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางในวงการศึกษายุคปัจจุบัน (อรัญญา สุธาสินบล. 2545 : 20-21)

ลักษณะสำคัญของการบูรณาการ

การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการควรจะมีลักษณะสำคัญโดยรวมดังต่อไปนี้ (จรัส บัวศรี. 2542 : 180-181)

1. เป็นการบูรณาการระหว่างความรู้และกระบวนการเรียนรู้ เพราะปัจจุบันนี้ปริมาณของความรู้มีมากขึ้นเป็นทวีคูณ รวมทั้งมีความสลับซับซ้อนมากขึ้นเป็นลำดับ การเรียนการสอนด้วยวิธีการเดิม เช่น การบอกเล่า การบรรยายและการท่องจำ อาจจะไม่เพียงพอที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพได้ ผู้เรียนควรเป็นผู้สำรวจความสนใจของตนเองว่าในองค์ความรู้เหล่านั้น อะไรคือสิ่งที่ตนเองสนใจอย่างแท้จริง ตนควรจะแสวงหาความรู้เพื่อตอบสนองความต้องการเหล่านั้นได้อย่างไร เพียงใด และด้วยกระบวนการเช่นไร ซึ่งแน่นอนว่ากระบวนการเรียนการสอนลักษณะนี้ย่อมขึ้นอยู่กับความแตกต่างระหว่างบุคคล (Individual Differences) ไม่น้อย



2. เป็นการบูรณาการระหว่างพัฒนาการทางความรู้และพัฒนาการทางด้านจิตใจ เป็นการให้ความสำคัญแก่เจตพิสัย คือ เจตคติ ค่านิยม ความสนใจ และสุนทรียภาพแก่ผู้เรียนในการแสวงหาความรู้ด้วย ไม่ใช่เน้นแต่เพียงองค์ความรู้หรือพุทธิพิสัยแต่เพียงอย่างเดียว อันที่จริงการทำให้ผู้เรียนเกิดความซาบซึ้งเสียก่อนที่จะได้ลงมือศึกษานั้น นับได้ว่าเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญยิ่งสำหรับจูงใจให้เกิดการเรียนรู้ขึ้นทั้งแก่ผู้สอนและผู้เรียน

3. เป็นการบูรณาการระหว่างความรู้และการกระทำ ความสัมพันธ์ของการบูรณาการระหว่างความรู้และการกระทำนี้ เน้นที่การแสวงหาความรู้ ควรมีความสัมพันธ์กับทักษะพิสัย เพื่อให้เกิดทั้งความรู้และความชำนาญ

4. เป็นการบูรณาการระหว่างสิ่งที่เรียนในโรงเรียนกับสิ่งที่เรียนรู้ในชีวิตประจำวันของผู้เรียน คือการตระหนักถึงความสำคัญแห่งคุณภาพชีวิตของผู้เรียน เมื่อได้ผ่านกระบวนการเรียนการสอนตามหลักสูตรแล้ว สิ่งที่สอนในห้องเรียนจะต้องมีความหมายและมีคุณค่าต่อชีวิตของผู้เรียนอย่างแท้จริง

5. เป็นการบูรณาการระหว่างวิชาต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ เจตคติ และการกระทำที่เหมาะสมกับความต้องการและความสนใจของผู้เรียนอย่างแท้จริง ตอบสนองต่อคุณค่าในการดำรงชีวิตของผู้เรียนแต่ละคน การบูรณาการความรู้ของวิชาต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เพื่อตอบสนองความต้องการ หรือเพื่อตอบปัญหาที่ผู้เรียนสนใจ จึงเป็นขั้นตอนสำคัญที่ควรจะทำในขั้นตอนของการบูรณาการเรียนการสอนเป็นอย่างยิ่ง การเรียนการสอนแบบบูรณาการเป็นการบูรณาการระหว่างความรู้และกระบวนการเรียนรู้ควบคู่กับการให้ความสำคัญกับพัฒนาการทางด้านจิตใจและพัฒนาการด้านทักษะของผู้เรียน

รูปแบบการบูรณาการ

รูปแบบการจัดกระบวนการเรียนการสอนแบบบูรณาการมี 4 ประเภท ดังนี้
(ธีระชัย ปุณณโชติ. 2540 : 16 ; วิเศษ ชินวงศ์. 2544 : 25 และ อรัญญา สุทธาสีโนบล. 2545 : 23)

1. การบูรณาการแบบสอดแทรก (Infusion Instruction) การสอนรูปแบบนี้ครูผู้สอนในวิชาหนึ่งสอดแทรกเนื้อหาของวิชาอื่น ๆ เข้าไปในการสอนของตน เป็นการวางแผนการสอนและสอนโดยครูเพียงคนเดียว โดยครูผู้สอนจะสอดแทรกเนื้อหาสาระอื่น ๆ ให้เข้ากับหัวข้อเรื่องหรือสาระที่กำหนดมา ทำให้ผู้เรียนได้ใช้ทักษะกระบวนการเรียนรู้ไปแสวงหาความรู้เพิ่มเติมจากเนื้อหาสาระที่กำหนด

2. การบูรณาการแบบคู่ขนาน (Parallel Instruction) การสอนตามรูปแบบนี้ครูตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปสอนต่างวิชากัน ต่างคนต่างสอนแต่ต้องวางแผนการสอนร่วมกัน โดยมุ่งสอนหัวข้อเรื่อง/ความคิดรวบยอด/ปัญหาเดียวกัน (theme/concept/problem) ระบุสิ่งที่ร่วมกันและตัดสินใจร่วมกันว่าจะสอนหัวข้อเรื่อง/ความคิดรวบยอด/ปัญหานั้น ๆ อย่างไรในวิชาของแต่ละคน งานหรือการบ้านที่มอบหมายให้นักเรียนทำจะแตกต่างกันไปในแต่ละวิชา แต่ทั้งหมดจะต้องมีหัวข้อเรื่อง/ความคิดรวบยอด/ปัญหาร่วมกัน

3. การสอนบูรณาการแบบสหวิทยาการ (Multidisciplinary Instruction) การสอนรูปแบบนี้คล้าย ๆ กับการสอนบูรณาการแบบคู่ขนาน (Parallel Instruction) กล่าวคือครูตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปสอนต่างวิชากัน มุ่งสอนหัวข้อเรื่อง/ความคิดรวบยอด/ปัญหาเดียวกัน ต่างคนต่างแยกกันสอนเป็นส่วนใหญ่ แต่มีการมอบหมายงานหรือโครงการ (Project) ร่วมกัน ซึ่งจะช่วยให้เชื่อมโยงสาขาวิชาต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เพื่อที่จะระบุว่าสอนหัวข้อเรื่อง/ความคิดรวบยอด/ปัญหานั้น ๆ



ในแต่ละวิชาอย่างไร และวางแผนโครงการร่วมกัน (หรือกำหนดงานที่จะมอบหมายให้นักเรียนทำร่วมกัน) และกำหนดว่าจะแบ่งโครงการนั้นออกเป็นโครงการย่อย ๆ ให้นักเรียนปฏิบัติในแต่ละวิชาอย่างไร

4. การสอนบูรณาการแบบข้ามวิชาหรือสอนเป็นคณะ (Trans-disciplinary Instruction) การสอนตามรูปแบบนี้ครูที่สอนวิชาต่าง ๆ จะร่วมสอนเป็นคณะหรือเป็นทีมร่วมกัน วางแผนปรึกษาหารือร่วมกัน และกำหนดหัวเรื่อง/ความคิดรวบยอด/ปัญหาร่วมกัน และร่วมกัน ดำเนินการสอนนักเรียนกลุ่มเดียวกัน

การสร้างบทเรียนแบบบูรณาการ

จากรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนการสอนแบบบูรณาการ 4 รูปแบบดังกล่าว แบ่งการสร้างบทเรียนแบบบูรณาการได้ 2 ลักษณะ คือ การสอนบูรณาการตามรูปแบบที่ 1 และ 2 และการสอนบูรณาการตามรูปแบบที่ 3 และ 4 การสอนตามรูปแบบที่ 1 แบบสอดแทรก และ 2 แบบคู่ขนาน มี 2 วิธี คือ

วิธีที่ 1 เลือกหัวเรื่อง (Theme) ก่อน แล้วดำเนินการพัฒนาหัวเรื่องให้สมบูรณ์ มีการกำหนดวัตถุประสงค์ของกิจกรรมให้ชัดเจน กำหนดแหล่งข้อมูลหรือทรัพยากรที่จะใช้ในการศึกษาหรือเรียนรู้ แล้วจึงพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนตามลำดับ

วิธีที่ 2 เลือกจุดประสงค์รายวิชา จาก 2 วิชาขึ้นไป แล้วนำมาสร้างเป็นหัวเรื่องร่วมกัน ระหว่างจุดประสงค์ที่เลือกไว้ กำหนดแหล่งข้อมูลหรือทรัพยากรที่จะใช้ในการค้นคว้าและเรียนรู้ แล้วจึงพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนตามลำดับ

สำหรับการบูรณาการตามรูปแบบที่ 3 แบบสหวิทยาการ และรูปแบบที่ 4 การสอนบูรณาการแบบข้ามวิชาหรือสอนเป็นคณะ ที่เน้นงานหรือโครงการที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหามากกว่า 1 สาขาวิชา ดังนั้น วิธีการสร้างบทเรียนแบบบูรณาการในขั้นที่ 4 การพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอน จึงสร้างเป็นงานกิจกรรม (Project) ให้นักเรียนทำ เพราะจะส่งเสริมให้เกิดการเชื่อมโยงและนำความรู้ความสามารถจากหลายวิชามาสร้างกิจกรรมต่าง ๆ ในโครงการได้อย่างดี (วิเศษ ชินวงศ์. 2544 : 31-32)

การประเมินผลการเรียนการสอนแบบบูรณาการ

การประเมินการจัดกระบวนการเรียนการสอนแบบบูรณาการนั้นจะต้องสอดคล้องกับการประเมินผลการเรียนรู้ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 คณะกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้ พุทธศักราช 2543 และหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 กล่าวคือ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 มาตรา 22 บัญญัติไว้ว่าการจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ และมาตรา 26 บัญญัติไว้ว่าให้สถานศึกษาจัดการประเมินผู้เรียนโดยพิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรม และการทดสอบควบคู่ไป ในกระบวนการเรียนการสอน (สุชานาถ ยอดอินทร์พรหม. 2544 : 57)

คณะกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้ กล่าวถึงการประเมินผลการเรียนการสอนว่าต้องวัดและประเมินให้ครอบคลุมทุกด้าน ทั้งในส่วนของกระบวนการ กล่าวคือ ประเมินการเรียนรู้อย่างเป็นองค์รวม (บูรณาการเข้าด้วยกัน) และเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้ของตนเอง ดังนั้นการวัดและประเมินผลการเรียนการสอนดังกล่าวต้องสอดคล้องกับสภาพจริง คือการประเมินความสามารถที่เริ่มตั้งแต่ประเมินการคิดวางแผน กระบวนการทำงาน คุณธรรมจริยธรรมระหว่างการทำงาน ความตั้งใจและใส่ใจ จนมีผลงานที่สำเร็จเป็นขั้นตามเป้าหมาย



หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ เป็นเป้าหมายโดยกำหนดสิ่งที่ผู้เรียนควรรู้และสามารถทำได้ การประเมินผลการเรียนจะประเมินการสาธิต การเรียนรู้และทักษะต่าง ๆ ของผู้เรียน ดังนั้นการใช้ผลงานและการปฏิบัติงานของผู้เรียนจะเป็นเครื่องมือ และวิธีการในการตรวจสอบผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนที่เหมาะสมกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานนี้

ดังนั้น การประเมินผลการเรียนการสอนแบบบูรณาการ จึงควรมีวิธีการประเมิน ที่หลากหลายและต่อเนื่อง โดยมีการประเมินตลอดเวลาตามกิจกรรมการเรียนรู้ ใช้วิธี การสังเกต ตรวจสอบรายการ บันทึกการปฏิบัติงาน หรือบางครั้งอาจจะมีการประเมินด้านความรู้ควบคู่กันไปด้วย ซึ่งในการประเมินผลสามารถประเมินระหว่างการเรียนการสอนและประเมินสรุปรวม โดยมีขั้นตอน ในการประเมิน ดังนี้

1. กำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายในการประเมิน
 2. พิจารณาขอบเขต เกณฑ์ วิธีการและสิ่งที่จะประเมิน
 3. พิจารณาและกำหนดองค์ประกอบและผู้ประเมินว่ามีใครบ้างที่จะเป็นผู้ประเมิน
 4. เลือกใช้เทคนิคและเครื่องมือในการประเมินอย่างหลากหลายเหมาะสมกับ วัตถุประสงค์และเกณฑ์ในการประเมิน เช่น การทดสอบ การสัมภาษณ์ การบันทึกพฤติกรรม แบบสำรวจความคิดเห็น บันทึกจากผู้เกี่ยวข้อง แฟ้มสะสมงาน ฯลฯ
 5. กำหนดเวลาและสถานที่ที่จะประเมิน เช่น ประเมินระหว่างนักเรียน ทำกิจกรรม ระหว่างการทำงานกลุ่ม/โครงการ
 6. วิเคราะห์ผลและจัดการข้อมูลการประเมิน
 7. สรุปผลการประเมินเพื่อพัฒนาและปรับปรุงข้อบกพร่องการเรียนรู้และพัฒนา ผู้เรียน รวมทั้งปรับปรุงกิจกรรมการเรียนการสอน (คณะกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้. 2543 : 26-27)
- นอกจากนี้ ควรมีการประเมินแบบอิงการปฏิบัติ (Performance-base) และการประเมิน แบบอิงการสังเกต (Observation-base) ซึ่งจะช่วยให้ครูและนักเรียนสามารถบูรณาการการเรียนการสอน กับการประเมินผลเข้าด้วยกัน เพื่อปรับปรุงและพัฒนาการจัดกิจกรรมให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และการสอนกับ การประเมินจะไม่แยกจากกัน ทั้งครูและนักเรียนมีส่วนร่วมในการสอนและการประเมิน จึงทำให้การจัดการ เรียนรู้แบบบูรณาการสัมพันธ์กับชีวิตจริงมากที่สุด (วิเศษ ชินวงศ์. 2544 : 33) การประเมินตามสภาพ จิริงนับเป็นทางเลือกใหม่ที่จะช่วยสามารถประเมินผลผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ลักษณะการประเมินตามสภาพจริง

การประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment) เป็นการประเมินการปฏิบัติวิธี หนึ่ง ใช้วิธีการประเมินที่หลากหลายเพื่อตรวจสอบความสามารถของผู้เรียน โดยการให้ผู้เรียนปฏิบัติ ภาระงานที่เหมือนปฏิบัติภาระงานในชีวิตจริง ๆ การประเมินตามสภาพจริงประกอบด้วย การประเมินการ ปฏิบัติในสภาพจริง เกณฑ์ที่ใช้ประเมิน การประเมินตนเอง และการนำเสนอผลงาน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การปฏิบัติในสภาพจริง

การประเมินตามสภาพจริง ออกแบบขึ้นเพื่อประเมินการปฏิบัติในสภาพจริง เช่น เมื่อเรียนเรื่องการเขียน นักเรียนก็ต้องเขียน ให้ผู้อ่านจริงเป็นผู้อ่าน ไม่ใช่ทดสอบด้วยการสะกดคำ หรือตอบคำถามเกี่ยวกับหลักการเขียน งานที่ครูกำหนดให้ทำต้องสัมพันธ์กับความเป็นจริงในชีวิต กระตุ้นให้ผู้เรียนใช้สติปัญญาการคิดวิเคราะห์ ทั้งยังต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลในด้าน ความสามารถในการเรียนรู้ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียนด้วย



2. เกณฑ์ที่ใช้ประเมิน (Criteria)

ต้องเป็นเกณฑ์ประเมินแก่นแท้ของการปฏิบัติมากกว่าเป็นเกณฑ์มาตรฐานที่สร้างขึ้นจากผู้ใดผู้หนึ่งโดยเฉพาะ เป็นเกณฑ์ที่เปิดเผย รับรู้กันอยู่ในโลกของความเป็นจริง ไม่ใช่เกณฑ์ที่เป็นความลับปกปิด อย่างที่การประเมินแบบดั้งเดิมใช้อยู่ การเปิดเผยเกณฑ์จะช่วยให้ผู้สอนและผู้เรียนรู้ว่าส่งเสริมซึ่งกันและกันอย่างไร เนื่องจากเกณฑ์เป็นเรื่องที่นำมาจากการปฏิบัติเกณฑ์จึงเป็นข้อชี้แนะสำหรับการเรียนการสอนและการประเมินที่สะท้อนให้เห็นเป้าหมายและกระบวนการศึกษาอย่างแจ่มชัด ครูจึงอยู่ในบทบาทของผู้ฝึก (Coach) นักเรียนอยู่ในบทบาทของผู้ปฏิบัติ (Performer) พร้อม ๆ กับเป็นผู้ประเมินตนเอง

3. การประเมินตนเอง (Self Assessment) การประเมินตามสภาพจริงมีจุดประสงค์ คือ

3.1 เพื่อช่วยให้นักเรียนพัฒนาความสามารถในการประเมินงานของตน โดยเทียบกับมาตรฐานทั่วไปของสาธารณชน

3.2 เพื่อปรับปรุง พัฒนา ขยับขยาย หรือเปลี่ยนทิศทางการดำเนินงาน

3.3 เพื่อริเริ่มในการวัดความก้าวหน้าของตนเองในรูปแบบต่าง ๆ

4. การนำเสนอผลงาน

การประเมินตามสภาพจริงคาดหวังให้นักเรียนเสนอผลงานต่อสาธารณชน และเป็นการเสนองานด้วยปากเปล่า (Oral Presentation) ซึ่งกว่านักเรียนจะได้ผลงานนั้น ๆ มา นักเรียนต้องใช้ทักษะกระบวนการมากมาย ต้องวิเคราะห์ปัญหา ค้นหาทางเลือกในการแก้ปัญหา และดำเนินการแก้ปัญหา กิจกรรมเหล่านี้จะทำให้ผู้เรียนรู้คุณค่าของการทำงาน เป็นการเรียนรู้ที่หยั่งรากลึกและนำไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต (สุชานาถ ยอดอินทร์พรหม. 2544 : 58-60)

ดังนั้น การประเมินตามสภาพจริงช่วยให้เกิดการประเมินนักเรียนครอบคลุมพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านพุทธิพิสัย เจตพิสัย และทักษะพิสัย กล่าวคือ การประเมินในลักษณะนี้ทำให้อาจารย์ประเมินนักเรียนทุกขั้นตอน รวมทั้งนักเรียนมีส่วนในการประเมินตนเอง สอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ ซึ่งเป็นการประเมินอย่างเป็นองค์รวม นอกจากนี้ยังสามารถนำมาปรับปรุงแก้ไขการจัดการเรียนการสอนในครั้งต่อไปได้อีกด้วย

พฤติกรรมทางการศึกษา

การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ ควรคำนึงถึงการพัฒนาผู้เรียนตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรที่มุ่งเน้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ซึ่งผลการเรียนรู้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม 3 ด้าน คือ พุทธิพิสัย (Cognitive Domain) เจตพิสัย (Affective Domain) และทักษะพิสัย (Psycho-motor Domain) มีรายละเอียดดังนี้

พฤติกรรมด้านพุทธิพิสัย งานของ เบนจามิน เอส บลูม (Benjamin S.Bloom) มีประโยชน์ต่อการสร้างหลักสูตรการสอนและประเมินผลมาก เพราะช่วยให้ผู้เรียนและครูคิดถึงวัตถุประสงค์อย่างละเอียด ตั้งแต่ความรู้ ความเข้าใจ และการนำความรู้ไปประยุกต์ รวมทั้งการคิด การวิจารณ์ญาณในการตัดสินใจ บลูมได้แบ่งวัตถุประสงค์พุทธิพิสัยออกเป็น 6 ระดับ ดังต่อไปนี้

ความรู้ความจำ (Knowledge) คือความสามารถในการระลึกได้ถึงเรื่องราวต่าง ๆ ที่เคยมีประสบการณ์มาก่อนจะโดยวิธีใดก็ตาม พฤติกรรมด้านความรู้ความจำนี้ยังจำแนกได้อีก 3 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ 1) ความรู้เฉพาะเรื่อง 2) ความรู้ในวิธีดำเนินการ และ 3) ความรู้รวบยอดในเรื่อง



ความเข้าใจ (Comprehension) หมายถึง การมีความเข้าใจในความรู้ที่เรียน โดยสามารถอธิบายด้วยคำพูดของตนเอง หรืออาจจะสามารถแปลความหมาย (Translation) หรือตีความหมาย (Interpretation) ได้ หรืออาจบอกผลตามการกระทำได้

การนำความรู้ไปประยุกต์ (Application) หมายถึง ความสามารถที่จะนำสิ่งที่เรียนรู้มาใช้ในการประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน

การวิเคราะห์ (Analysis) หมายถึง ความสามารถที่จะแบ่งสิ่งที่ต้องเรียนรู้ ออกเป็นส่วนย่อย และแสดงความสัมพันธ์ของส่วนย่อยเหล่านั้น

การสังเคราะห์ (Synthesis) หมายถึง ความสามารถที่จะรวบรวมสิ่งที่เรียนรู้ หรือประสบการณ์เข้าเป็นส่วนรวมเป็นสิ่งใหม่

การประเมินผล (Evaluation) หมายถึง ความสามารถที่จะใช้ความรู้ที่เรียนมา ในการตัดสินวินิจฉัยคุณค่าของสิ่งที่ได้เรียนรู้ หรือประสบการณ์จากการอ่าน หรือการฟัง

โดยสรุปแนวคิดของ บลูม เน้นว่าการวางหลักสูตรการสอนควรจะต้องประกอบด้วย วัตถุประสงค์พฤติกรรมทั้ง 6 อย่าง คือ ด้านความรู้ ความเข้าใจ การนำความรู้ไปประยุกต์ ความสามารถในการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และการประเมินผลด้วย

พฤติกรรมด้านเจตพิสัย เป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวกับความรู้สึกนึกคิดทางจิตใจอารมณ์ และคุณธรรมของบุคคล พฤติกรรมการเรียนรู้ด้านเจตพิสัยสามารถจำแนกได้ 5 ระดับ ดังนี้

การรับหรือการใส่ใจ (Receiving or Attending) หมายถึง สภาพที่ผู้เรียน เริ่มที่จะยอมรับตอบสนองสิ่งเร้าที่อยู่รอบตัว ดังจะเห็นได้จากพฤติกรรมที่แสดงออก โดยแสดงความตั้งใจที่จะยอมรับรู้หรือรับฟัง

การตอบสนอง (Responding) หมายถึง การตอบสนองสิ่งเร้าด้วยความเต็มใจ หรือแสดงความพอใจในการตอบสนอง

การเห็นคุณค่า (Valuing) หมายถึง การที่ผู้เรียนมีพฤติกรรมตอบสนอง เพราะเห็นคุณค่าของสิ่งที่เรียนด้วยตนเอง ไม่ใช่ทำเพราะกลัวการถูกทำโทษ

การรวบรวมค่านิยม (Organization) เมื่อผู้เรียนยอมรับค่านิยมหลายอย่าง เข้าเป็นส่วนหนึ่งของความคิด ผู้เรียนจะพบว่าค่านิยมหลายอย่างมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ผู้เรียน จะรวบรวมค่านิยมเข้าด้วยกัน หรืออาจจะเปรียบเทียบกันว่า ค่านิยมใดมีความสำคัญตามความคิดมากน้อย

การยอมรับค่านิยม เป็นส่วนหนึ่งของปรัชญาชีวิตที่มีผลต่อการแสดงออก ทางพฤติกรรม (Characterization) ในขั้นนี้ค่านิยมจะเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพของผู้เรียน ค่านิยม จะเป็นแรงภายในที่กระตุ้นให้ผู้เรียนแสดงพฤติกรรม

พฤติกรรมด้านทักษะพิสัย เป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวกับความสามารถในเชิงปฏิบัติการ พฤติกรรมการเรียนรู้ด้านทักษะพิสัยจำแนกได้ 7 ระดับ ดังนี้ (สรวงศ์ โค้วตระกูล. 2541 : 272-277)

1. การรับรู้ (Perception) เป็นขั้นที่แสดงอาการรับรู้ที่จะเคลื่อนไหว โดยอาศัยประสาทสัมผัสทั้ง 5 คือ หู ตา จมูก ลิ้น และสัมผัสทางกาย แม้จะมีสิ่งเร้าเข้ามากระตุ้นโดยผ่าน ทางประสาทสัมผัสพร้อม ๆ กัน ก็อาจมีการเลือกที่จะรับรู้ มีการแปลความหมายสิ่งเร้าเพื่อตอบสนอง

2. การเตรียมพร้อม (Set) เป็นสภาพของบุคคลที่พร้อมจะแสดงพฤติกรรม ออกมา สภาพความพร้อมมี 3 ด้าน คือ ความพร้อมด้านร่างกาย ด้านสมอง และด้านอารมณ์



3. การตอบสนองตามแนวทางที่กำหนดให้ (Guided Response)

เป็นการแสดงออกในลักษณะของการเลียนแบบ และการลองผิดลองถูก

4. ความสามารถด้านกลไก (Mechanism) เป็นขั้นที่ผู้เรียนได้กระทำตามที่เรียนมาและพัฒนาขึ้นจนมีความสัมฤทธิ์ผล สามารถสร้างเทคนิควิธีสำหรับตนเองขึ้นมาเพื่อฝึกปฏิบัติต่อไป

5. การตอบสนองที่ซับซ้อน (Complex Overt Response) เป็นความสามารถในการปฏิบัติในสิ่งที่ซับซ้อนยุ่งยากมากขึ้น และสามารถกระทำได้อย่างมั่นใจ ไม่ลังเล และทำได้ดีจนเป็นอัตโนมัติ

6. ความสามารถในการดัดแปลง (Adaptation) เป็นขั้นที่สามารถปฏิบัติได้จนชำนาญแล้ว จึงคิดค้นดัดแปลงหาวิธีการใหม่ ๆ มาลองทำให้แตกต่างไปจากเดิม เพื่อให้เกิดผลดียิ่งขึ้น

7. ความสามารถในการริเริ่ม (Origination) หลังจากดัดแปลงวิธีการใหม่ ๆ มีการทดลองทำดูแล้ว ก็นำวิธีการนั้นมาประยุกต์ทำให้เกิดสิ่งใหม่ขึ้นมาดังได้กล่าวมาข้างต้น พฤติกรรมด้านพุทธิพิสัย เป็นพฤติกรรมด้านสติปัญญา เจตพิสัย เป็นพฤติกรรมด้านอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดทางจิตใจ และทักษะพิสัย เป็นพฤติกรรมทางด้านการปฏิบัติ ทั้งนี้การเรียนการสอนแบบบูรณาการมุ่งเน้นพัฒนาบุคคลทั้ง 3 ด้านไปพร้อม ๆ กัน นั่นคือ บุคคลที่พึงประสงค์ทางการศึกษาจะมีลักษณะเป็นผู้มีสติปัญญาดี เฉลียวฉลาด มีสุขภาพจิตดี มีคุณธรรม มีเจตคติที่ดี และเป็นผู้มีความคล่องแคล่วในเชิงปฏิบัติการ

หน้าที่ครูที่เหมาะสมกับการจัดกระบวนการเรียนการสอนแบบบูรณาการ

ครูมีหน้าที่เป็นผู้ช่วยเอื้อ (Facilitate) ให้นักเรียนมีสัมฤทธิ์ผลเกี่ยวกับการพัฒนาตนเอง โดยคุณลักษณะของครูที่ดีมีดังต่อไปนี้ (สุรางค์ โค้วตระกูล. 2541 : 14-15)

1. ต้องเป็นนักมนุษยนิยม (Humanist) คือ เป็นผู้ที่ยอมรับนักเรียนอย่างจริงจัง ให้ความอบอุ่น มีความเข้าใจนักเรียน มีความยุติธรรม

2. เป็นผู้ที่มีความรู้และมีความเข้าใจเกี่ยวกับจิตวิทยาการสอนหนังสือ ครูต้องเข้าใจธรรมชาติของกระบวนการเรียนรู้ และสามารถที่จะใช้วิธีสอนที่เหมาะสม และสนใจให้นักเรียนอยากเรียนรู้ ครูจะต้องใช้วิธีประเมินผลที่สามารถบอกได้ว่าการเรียนรู้ได้เกิดขึ้นจริง

3. เป็นผู้ที่ยอมรับนักเรียน ครูไม่เพียงแต่เป็นผู้สอนนักเรียนทางวิชาการเท่านั้น แต่เป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาการทางบุคลิกภาพของนักเรียนด้วย โดยทำตนเป็นผู้ส่งเสริมการพัฒนากบุคลิกภาพของนักเรียนไปในทางบวก เพื่อนักเรียนจะได้เจริญเติบโตเป็นบุคคลที่มีชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีคุณค่า มีความภูมิใจในตนเองและมีความสุข

4. เป็นผู้นำที่ดีและผู้ฟังที่ดี สามารถช่วยให้นักเรียนมีความเข้าใจซึ่งกันและกัน ในกรณีที่มีความขัดแย้งกัน ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน

5. จะต้องมีความทักษะชีวิต (Life Skills) คือผู้ที่สามารถสื่อสารกับผู้อื่นได้ดีและมีความสัมพันธ์อันดี หรือต้องมีมนุษยสัมพันธ์ สามารถแก้ปัญหาและตัดสินใจได้ มีสุขภาพดีทั้งกายและใจ

6. ช่วยให้ผู้เรียนเป็นผู้ที่ตระหนักรู้ (Aware) และไวต่อความรู้สึกของผู้อื่น และยอมรับว่าบุคคลแต่ละคนเป็นปัจเจกบุคคล มีอิสระที่จะมีความคิดเห็นของตนเอง

ดังที่กล่าวมาข้างต้น ครูที่มีความเหมาะสมในการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ มีจิตวิทยาในการสอน มีมนุษยสัมพันธ์ มีความยุติธรรมต่อผู้เรียน รวมทั้งส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการพัฒนาร่วมกันทุกด้าน



ข้อจำกัดของการจัดกระบวนการเรียนการสอนแบบบูรณาการ สิริพัชร เจษฎาวิโรจน์
(อรรถย มูลคำ. 2544 : ม.ป.ป. ; อ้างอิงมาจาก สิริพัชร เจษฎาวิโรจน์. 2546 : 28)

ข้อจำกัดของการจัดกระบวนการเรียนการสอนแบบบูรณาการสรุปได้ดังนี้

การบูรณาการเป็นวิธีการที่ทำได้ค่อนข้างยาก เพราะต้องอาศัยความร่วมมือจากครูผู้สอนหลายคนมาปรึกษาหารือร่วมกัน ต้องมีความเข้าใจตรงกัน และร่วมมือกันอย่างจริงจัง ต้องทุ่มเททั้งความรู้ ความสามารถและเวลาอย่างเต็มที่

การบูรณาการอาจทำให้ผู้เรียนขาดความลึกซึ้งในการเรียนรู้ มองไม่เห็นความสำคัญของเนื้อหาสาระหรือวิชาการต่าง ๆ ตามที่ครูต้องการได้

การจัดตารางสอนของครูประจำวิชาต่างๆ เช่น ศิลปะ พลศึกษา ดนตรีและนาฏศิลป์ งานเกษตร ซึ่งต้องสอนหลายชั้น หลายห้อง ต้องจัดตารางสอนของแต่ละห้องไว้แน่นอนตายตัว ซึ่งไม่เอื้อต่อการจัดกระบวนการเรียนการสอนแบบบูรณาการ ที่สอนเนื้อหาวิชาต่าง ๆ คลุกเคล้ากันไปตามบรรยากาศของการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการเหมาะสำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษา แต่ระดับมัธยมศึกษาไม่ค่อยเอื้ออำนวย เนื่องจากระดับมัธยมศึกษาเนื้อหาวิชาต่าง ๆ มีความลึกซึ้งมาก หรือถ้าจะจัดสอนแบบบูรณาการก็ทำได้ในบางรูปแบบเท่านั้น การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของครู ซึ่งครูต้องคำนึงถึงความเหมาะสมในรูปแบบการเรียนการสอนกับระดับชั้นของนักเรียน โดยมีการประเมินอย่างเป็นองค์รวม

6. บทวิเคราะห์การสอนศิลปะแบบบูรณาการ

ณัฐนันท์ ลิปปภากุล ได้แสดงบทวิเคราะห์เรื่องการสอนศิลปะแบบบูรณาการไว้ที่น่าสนใจ ดังนี้ ระบบการศึกษาของไทยตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์เป็นต้นมา ปรากฏว่า ระยะแรกตั้งแต่ปี พ.ศ. 2325 ถือเป็นช่วงเวลาแห่งการวางพื้นฐานสังคมในทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นการเมือง เศรษฐกิจ การศึกษา ศิลปวัฒนธรรม สรรพวิชา และแบบแผนการดำรงชีวิต ที่สืบเนื่องมาจากสมัยสุโขทัย อโยธยา และธนบุรีแทบทั้งสิ้น ในส่วนของการศึกษาศิลปะจึงเริ่มที่วังและวัด ซึ่งถือเป็นจุดศูนย์กลางของการเรียนรู้ที่สำคัญ ระบบศิลปศึกษาจึงมักขึ้นอยู่กับศาสนาที่มีความมุ่งหมายในการรักษา ส่งเสริม และคำจุนศาสนาไว้ โดยมุ่งเน้นที่ครูเป็นศูนย์กลางในการถ่ายทอด สอนให้มีการเลียนแบบตามตัวอย่าง การเน้นความจำ การควบคุม และลักษณะพิเศษของแต่ละบุคคลเป็นสำคัญ ต่อมาการเรียนการสอนทางด้านศิลปะจึงได้มีการพัฒนาให้มีรูปแบบเป็นสากลมากขึ้น แม้จะมีปัญหาและล้าหลังอยู่บ้าง นั่นก็ถือเป็นปรากฏการณ์ที่หลายฝ่ายต้องร่วมมือกันพัฒนาให้ก้าวหน้าต่อไป

การศึกษาในระบบโรงเรียนของไทยได้เริ่มขึ้นในปี พ.ศ. 2414 เมื่อโรงเรียนหลวงได้ถือกำเนิดขึ้นในพระบรมมหาราชวังเป็นครั้งแรก และถือเป็นการเริ่มต้นของการปรับตัวตามอิทธิพลตะวันตก เมื่อโรงเรียนหลวงตั้งขึ้นเป็นครั้งแรก (2414) โดยมุ่งเน้นการรู้หนังสือและอบรมสั่งสอนขนบธรรมเนียม ข้าราชการ เพื่อเตรียมคนไปรับราชการ และต่อมามีการรู้หนังสือก็ขยายตัวไปสู่วิชาเลข ประวัติศาสตร์ บัญชี ภาษาอังกฤษ และวิทยาศาสตร์ แต่ยังไม่พบหลักฐานว่ามีการเรียนการสอนศิลปะในระบบโรงเรียน ในระยะเริ่มแรกนั้น จนถึงหลักสูตรการศึกษาฉบับแรกของไทยในปี พ.ศ. 2438 พบว่า ศิลปะซึ่งกินความเฉพาะ “การวาดเขียน” ได้เข้ามามีบทบาทในหลักสูตรระบบโรงเรียน ซึ่งก่อนหน้านั้นศิลปะได้มีบทบาทอยู่ในวัด ในกลุ่มช่างฝีมือ หรือในหมู่ช่างฝีมือประจำราชสำนัก และการศึกษาศิลปะในเวลานั้นก็เป็นในเชิงช่างฝีมือ (วิรุณ ตั้งเจริญ. 2548 : 15-16) ซึ่งการสอนศิลปะในสมัยแรกนั้น เป็นการสอนตาม



หลักสูตรที่มุ่งเน้นศิลปะแบบเหมือนจริง ตามอิทธิพลสายประเพณีนิยมของชาวตะวันตกที่ไหลบ่าเข้ามา พร้อมกันทุกด้านในขณะนั้น

ต่อมาหลักสูตรการศึกษาตั้งแต่ระดับมูลศึกษาจนถึงมัธยมศึกษาในปี พ.ศ. 2452 และ 2454 โดยเฉพาะศิลปศึกษาได้มีความเชื่อแยกออกเป็น 2 ด้าน คือ 1) การวาดเขียนซึ่งมีเป้าหมายและกระบวนการเป็นไปในเชิงศิลปะ (Art) ที่มุ่งเน้นการเขียนภาพจากของจริง และ 2) การฝีมือที่มีเป้าหมายและกระบวนการเป็นไปในเชิงงานช่าง (Craft) ที่มุ่งเน้นในเรื่องการออกแบบ ซึ่งเป็นวิธีการตามอย่างชาติตะวันตก อย่างไรก็ตาม แม้จะมีการพัฒนาหลักสูตรอีกครั้งในเวลาต่อมา แต่การถ่ายทอดวิธีการสอนดังกล่าวก็ยังสืบทอดเรื่อยมาจนถึงปี พ.ศ. 2502 แม้ในบางช่วง เช่น หลักสูตรในปี พ.ศ. 2480 จะพบว่าแนวคิด ทฤษฎี และกิจกรรมต่าง ๆ ได้รับอิทธิพลจากสถาบันศิลปะอย่างเด่นชัด เช่น ศิลปะบาศกนิยม (Cubism) ที่เน้นให้เลือกเฉพาะสื่อจิตใจที่เป็นเส้นหรือรูปทรงเรขาคณิต ส่วนภาพประดิษฐ์มุ่งเน้นการออกแบบตกแต่งโดยใช้รูปทรงธรรมชาติเป็นหลัก แต่ทั้งหมดก็เป็นเพียงการเน้นหนักไปในทางช่างฝีมือมากขึ้นเท่านั้น

หลักสูตรการศึกษาปี พ.ศ. 2503 พบว่า ศิลปะได้รับการพัฒนาไปเป็นอย่างมาก ทั้งในแง่เป้าหมายที่เปิดกว้าง โดยคำนึงถึงคุณค่าทางศิลปะ คุณค่าในเชิงผลสะท้อนและคุณค่าทางจิตวิทยา นอกจากนี้กิจกรรมก็เปิดกว้างขึ้นเพื่อตอบสนองเป้าหมายข้างต้น ด้วยกิจกรรมที่เปิดเสรีภาพและคำนึงถึงวุฒิภาวะของเด็กแต่ละวัย (วิรุณ ตั้งเจริญ. 2548 : 29) การสอนศิลปะในช่วงนี้คือการตัดฉีก พับกระดาษ การสะสม การปั้น การแกะสลัก การพิมพ์ภาพ การประดิษฐ์ การประยุกต์ศิลปะไปใช้ประโยชน์ เป็นต้น ต่อมาหลังเหตุการณ์ทางการเมืองที่สำคัญคือ เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ได้ส่งผลให้เกิดการระดมความคิดของนักวิชาการและปัญญาชนอย่างกว้างขวาง และได้นำไปสู่การประกาศแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 ขึ้น

มาถึงหลักสูตรศิลปศึกษา ฉบับปี พ.ศ. 2521 และ 2524 ได้พยายามจัดการศึกษาออกเป็นกลุ่มวิชาต่าง ๆ และศิลปศึกษาก็ได้รับการจัดเข้าไปอยู่ในกลุ่มที่มุ่งพัฒนาทางบุคลิกภาพคือ กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยในระดับประถมศึกษาและกลุ่มพัฒนาบุคลิกภาพในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น กิจกรรมศิลปศึกษาเป็นไปในลักษณะผลสะท้อนที่เป็นนามธรรมมากกว่าตัวผลงานศิลปะที่เป็นรูปธรรม โดยเน้นคุณค่าในการฝึกปฏิบัติกิจกรรมในระดับวัยเด็กไว้ 3 ด้าน คือ (1) คุณค่าทางจิตใจ ได้แก่ ทัศนียภาพที่พึงต่อศิลปะ การชื่นชมต่อธรรมชาติแวดล้อม และการเห็นคุณค่าความงาม (2) คุณค่าทางกายภาพ ได้แก่ การแสดงออกด้วยการริเริ่มสร้างสรรค์ การแสดงออกตามความถนัดและความสามารถเฉพาะบุคคล (3) คุณค่าทางสังคม ได้แก่ การอยู่ร่วมกับผู้อื่น และการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ (วิรุณ ตั้งเจริญ. 2548 : 30-31)

จะเห็นได้ว่าแม้ระบบการศึกษาของไทยรวมทั้งศิลปศึกษาในอดีตจะได้รับอิทธิพลด้านองค์ความรู้จากตะวันตกมาโดยตลอด แต่ที่ผ่านมามีการศึกษาของไทยโดยรวมก็ไม่สามารถสร้างศักยภาพในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะไม่สามารถสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ได้ นั่นเป็นเพราะระบบการเรียนการสอนของไทยที่ผ่านมา เน้นที่ครูเป็นศูนย์กลาง (Teacher Center) และเน้นการสอนในระบบสายพานหรือการแยกส่วน (Assembly Line) เป็นสำคัญ การศึกษาทางด้านศิลปะจึงประสบปัญหา ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

1. เราแยกกระบวนการคิด กระบวนการสร้างสรรค์ และกระบวนการบริหารจัดการระหว่างศิลปะในสาขาต่าง ๆ ขาดความสัมพันธ์ในบริบทศิลปะ (Art Context) และพลังของศิลปะ โดยองค์รวม ไม่ว่าจะเป็นทัศนศิลป์ ดนตรี ศิลปะการแสดง



2. เราแยกศิลปะออกเป็นอิสระจากบริบทสังคม (Social Context) ทำให้กระบวนการคิด กระบวนการสร้างสรรค์ และกระบวนการบริหารจัดการ ขาดคุณภาพและประสิทธิภาพในเชิงบูรณาการ

3. เราแยกศิลปะของศิลปินออกจากศิลปศึกษา และในกระบวนการเรียนการสอน ของศิลปศึกษาในระบบโรงเรียนก็แยกสาขาต่าง ๆ ออกจากกันอย่างโดดเดี่ยว ไม่ว่าจะเป็นทัศนศิลป์ ดนตรี นาฏศิลป์ ทำให้ระบบการศึกษาทางด้านศิลปะขาดการเชื่อมโยงในเชิงสหวิทยาการ

4. การศึกษาศิลปะมีอยู่เพียงในระบบโรงเรียนเป็นด้านหลัก ขาดพลังการศึกษาศิลปะ ในสังคมและในครอบครัว (งานบัณฑิตศึกษา หลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. 2545 : 15)

ต่อมาจึงได้มีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งได้ให้ความสำคัญกับผู้เรียน และเน้นการสอนแบบบูรณาการมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากข้อบัญญัติดังนี้

หมวด 4 แนวการจัดการศึกษา มาตรา 22 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่า ผู้เรียน ทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการ จัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ

มาตรา 23 การจัดการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และ การศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการ ตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา (วิรุณ ตั้งเจริญ. 2548 : 49)

จากแนวทางการจัดการศึกษาดังกล่าว นับเป็นแรงผลักดันให้เกิดกระบวนการทัศน์ใหม่ไปสู่ การพัฒนาแบบองค์รวม (Interdisciplinary) ซึ่งเป็นการบูรณาการ (Integration) มิติต่าง ๆ ของสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกัน และช่วยผลักดันให้ศิลปศึกษาก้าวไปสู่กระแสหลังสมัยใหม่ หรือกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งอาจเรียกว่าพหุศิลปศึกษา (Arts Education) ดังที่ วิรัตน์ ปันแก้ว อธิบายว่า ศิลปศึกษาในยุคหลังสมัยใหม่ ต้องอาศัยแนวคิดการมองอย่างองค์รวมในบริบทของศิลปะ เพื่อเข้าใจ สังคมและวัฒนธรรม ซึ่งหมายถึงต้องเชื่อมโยงมานุษยวิทยาและสังคมวิทยาเข้ามาเกี่ยวข้องกับ ศิลปศึกษาด้วย การสอนศิลปศึกษาในสถาบันการศึกษาต้องเข้าใจปรากฏการณ์ของสังคมและต้องเข้าใจ ความหมายของมนุษย์ ความหมายของศิลปะในบริบทของยุคหลังสมัยใหม่ เพื่อเชื่อมต่อศิลปะ มนุษย์ สังคม ธรรมชาติเข้าด้วยกัน บนพื้นฐานของความหลากหลายของความยั่งยืน (ธวัชชานนท์ สิบปากกุล. 2550 : 260)

พหุศิลป์และพหุศิลปศึกษาเป็นรูปแบบของศิลปะตามแนวคิดของกลุ่มหลังสมัยใหม่ เพราะศิลปะตามความคิดของกลุ่มหลังสมัยใหม่ ให้ความสำคัญกับการบูรณาการความคิดในการสร้าง งานศิลปะด้วยสื่อที่หลากหลาย ปราศจากกำแพงกั้นระหว่างประเภทของศิลปะตามความคิดแบบเก่า หรือข้อจำกัดเรื่องการใช้สื่อในการแสดงออกถึงการรับรู้และจินตภาพ ในรูปแบบงานที่อาจสรุปได้ว่าเป็นชนิดหรือประเภทใด กลุ่มหลังสมัยใหม่มีแนวโน้มที่ให้อิสระต่อการใช้อิสระ ให้เสรีภาพต่อการ จินตนาการ การใช้เทคนิคที่หลากหลาย ตลอดจนให้เสรีภาพต่อการเลือกใช้แรงดลใจจากแหล่งที่ หลากหลายโดยเฉพาะอย่างยิ่ง Popular Culture (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. 2545 : 68-69)

จะเห็นได้ว่า ศิลปศึกษาในยุคหลังสมัยใหม่ให้ความสำคัญกับการบูรณาการและจินตภาพ เป็นการบูรณาการความรู้เชื่อมโยงกับสหวิทยาการ (Interdisciplinary Approach) ในลักษณะมิติซ้อน หลากหลายความคิด มีพลวัตเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา และเป็นความรู้ที่ผสานกับ จินตนาการ อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ กล่าวถึงจินตนาการว่า Imagination is more important than



knowledge นั้นก็หมายความว่าจินตนาการมีความสำคัญมาก่อนความรู้ เพราะความรู้นั้นมีข้อจำกัด ขณะที่จินตนาการทำให้เกิดการวิวัฒนาการก้าวไปข้างหน้า จินตนาการสามารถทำให้มนุษย์หาหนทางไปยังโลกแห่งอนาคต และสามารถเดินทางไปยังดวงจันทร์และดาวอังคารได้ในที่สุด นั่นก็เพราะว่ามนุษย์ได้จินตนาการว่าในห้วงอวกาศหรือในจักรวาลอันกว้างใหญ่นั้นมีอะไรบ้าง ต่อมานักวิทยาศาสตร์จึงพยายามแสวงหาความรู้ คิดค้น และหาหนทางไปตามจินตนาการก่อนหน้านี้

หากกล่าวถึงการแสวงหาความรู้ที่เกิดจากความคิดหรือจินตนาการนั้น ปราชญ์โบราณอย่าง โสกราตีส เชื่อว่าความรู้มีอยู่แล้วในตัวตนของทุกคน เพียงแต่ปราชญ์หรือครูทำหน้าที่กระตุ้นให้ผู้เรียนมีความคิดหรือจินตนาการและมองเห็นความรู้ด้วยตัวของเขาเองเท่านั้น ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างการกระตุ้นของโสกราตีส ดังนี้

เมื่อโสกราตีสไปพบเจ้าของบ้านกำลังครุ่นคิดที่จะขยายหน้าต่างสี่เหลี่ยมจัตุรัสให้มีพื้นที่ใหญ่เป็นสองเท่า ไม่ทราบว่าจะทำอย่างไรดี โสกราตีสจึงเป็นผู้ตั้งคำถามเพื่อให้เจ้าของบ้านพบคำตอบด้วยตัวตนของเขาเอง โดยโสกราตีสถามว่าเมื่อลากเส้นทแยงมุมหน้าต่างสี่เหลี่ยมจัตุรัสนั้นแล้วจะเกิดอะไรขึ้น เจ้าของบ้านตอบว่าเป็นรูปสามเหลี่ยม 2 รูป โสกราตีสถามว่าแล้วพื้นที่เป็นอย่างไร เจ้าของบ้านตอบว่าสามเหลี่ยมแต่ละรูปมีพื้นที่เป็นกึ่งหนึ่ง ถามต่อไปว่าแล้วลากเส้นทแยงมุมต่อไปอีกละ คำตอบก็คือได้สามเหลี่ยมขนาดเท่ากัน 4 รูป สามเหลี่ยม 4 รูปรวมกัน คือหน้าต่างบานนั้น โสกราตีสเสนอให้พลิกสามเหลี่ยมทั้ง 4 รูป ไปด้านซ้าย-ขวา บน-ล่าง เจ้าของบ้านพบคำตอบด้วยตัวของเขาเองว่าสี่เหลี่ยมที่เกิดขึ้นใหม่ พื้นที่เป็น 2 เท่าของหน้าต่างสี่เหลี่ยมจัตุรัสบ้านเดิม (งานยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. 2548 : 115)

จึงเห็นได้ว่า การค้นพบความรู้ด้วยตัวตนของเขาเองดังกล่าว ย่อมสร้างแรงจูงใจและก่อให้เกิดการแสวงหาความรู้ต่อไปไม่มีที่สิ้นสุด การสอนศิลปศึกษาก็อาจใช้วิธีการกระตุ้นให้ผู้เรียนสามารถใช้ความคิดหรือจินตนาการนำไปสู่การค้นพบความรู้ได้ด้วยตัวของผู้เรียนเองเช่นกัน ผู้สอนอาจใช้ศิลปะเป็นสื่อในการแสวงหาความรู้ใหม่ อาทิเช่น การสอนวิชาศิลปะในระดับเด็กอนุบาล ผู้สอนอาจตั้งโจทย์ให้นักเรียนวาดภาพอุฐตามจินตนาการของนักเรียน โดยอธิบายเพียงสั้น ๆ ว่าเป็นสัตว์ 4 เท้าที่อาศัยอยู่ในประเทศแถบทะเลทราย และให้เขียนภาพนั้นแล้วเสร็จภายในชั่วโมงเรียน แล้วเก็บภาพนั้นไว้ หลังจากนั้นจึงให้การบ้านนักเรียนกลับไปค้นคว้าและเรียนรู้ร่วมกับครอบครัวที่บ้านว่าอุฐที่แท้จริงนั้นเป็นอย่างไร และในสัปดาห์ถัดไปจึงให้นักเรียนกลับมาเขียนภาพอุฐนั้นอีกครั้ง เชื่อว่าจะได้ภาพที่ใกล้เคียงกับความจริงมากขึ้น หลังจากนั้นให้นักเรียนกลับไปคิดหาวิธีลดทอนรูปร่าง สัดส่วน การใช้สีหรืออาจจินตนาการให้มีรูปลักษณ์ใหม่ที่แตกต่างไปจากภาพเดิม เป็นต้น วิธีการสอนดังกล่าวจึงเป็นวิธีบูรณาการเข้าด้วยกัน ทั้งด้วยวิธีคิด จินตนาการ การเรียนรู้ร่วมกันของครอบครัว การพัฒนาทักษะความเป็นตรรกะ มีเหตุมีผล และมีความเป็นอิสระ ได้มากกว่าวิธีการสอนแบบลอกตามหรือแบบครูเป็นศูนย์กลาง นั่นเป็นวิธีการอีกตัวอย่างหนึ่งที่ผู้สอนสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับวิธีการสอนในวิชาต่าง ๆ ได้ เช่น อาจนำวิธีการเขียนภาพไปประกอบกับการเรียนวิชาภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ฯลฯ เพื่อให้การอ่าน การเขียน โดยเฉพาะในระดับชั้นอนุบาลและประถมได้ดีขึ้น หรือในระดับชั้นสูงขึ้นมาอีก อาจให้นักเรียนสร้างสรรค์ผลงานในเครื่องมือสื่อสารสมัยใหม่ หรือในโปรแกรมคอมพิวเตอร์ หรือศิลปะอาจเกิดขึ้นได้ในทุกหนทุกแห่ง สามารถใช้สื่อวัสดุได้หลากหลายประเภท ไม่ยึดติดวิธีการเก่า ๆ ไม่จำกัดความคิด ไม่จำกัดสถานที่และเวลา และในอีกหลาย ๆ วิธีการ เป็นต้น จึงจะนับได้ว่าเป็นวิธีการสอนแบบบูรณาการ เป็นพหุศิลปศึกษา และเป็นการเน้นที่ผู้เรียนเป็นสำคัญอย่างแท้จริง



การพัฒนาหลักสูตรระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

1. ความหมายของคำว่าพัฒนา

โดยรูปศัพท์ การพัฒนามาจากคำภาษาอังกฤษว่า Development แปลว่า การเปลี่ยนแปลง ที่เล็กทีละน้อย โดยผ่านลำดับขั้นตอนต่าง ๆ ไปสู่ระดับที่สามารถขยายตัวขึ้น เติบโตขึ้น มีการปรับปรุง ให้ดีขึ้น และเหมาะสมกว่าเดิม หรืออาจก้าวหน้าไปถึงขั้นที่อุดมสมบูรณ์เป็นที่น่าพอใจ (ปกรณ์ ปรียากร. 2538 : 18-65)

ส่วนความหมายจากรูปศัพท์ในภาษาไทยนั้น ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 หมายถึง การทำความเจริญ การเปลี่ยนแปลงในทางที่เจริญขึ้น การคลี่คลายไปในทางที่ดี ถ้าเป็นคำกริยาใช้คำว่าพัฒนาหมายความว่าทำให้เจริญ คือ ให้เจริญเติบโตได้ งอกงาม ทำให้งอกงาม และมากขึ้น เช่น เจริญทางไมตรี (ราชบัณฑิตยสถาน. 2538 : 238)

การพัฒนา โดยความหมายจากรูปศัพท์จึงหมายถึง การเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้เกิด ความเจริญงอกงามและดีขึ้นจนเป็นที่พึงพอใจ ความหมายดังกล่าวนี้เป็นที่มาของความหมายในภาษาไทย และเป็นแนวทางในการกำหนดความหมายอื่น ๆ (สนธยา พลศรี. 2547 : 2)

ความหมายของหลักสูตร (Conception of Curriculum)

หลักสูตร (Curriculum) มาจากรากศัพท์ภาษาละตินว่า Currere หมายถึง เส้นทางที่ใช้วิ่งแข่ง ต่อมาเมื่อนำมาใช้กับการศึกษาจึงหมายถึง Running Sequence of Courses or Learning Experience ซึ่งเปรียบหลักสูตรเหมือนสนามหรือลู่วิ่งให้ผู้เรียนจะต้องฝ่าฟันความยากของวิชา หรือ ประสบการณ์การเรียนรู้ต่าง ๆ ที่กำหนดเอาไว้ในหลักสูตรเพื่อความสำเร็จ

สำหรับความหมายของหลักสูตรระดับอุดมศึกษา หมายถึง การกำหนดจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาในระดับการศึกษาขั้นที่สาม (Tertiary Education) ซึ่งถือเป็นระดับการศึกษาขั้นสูงสุด นำมาระบุรายวิชา กำหนดขั้นตอนก่อนหลังของเนื้อหาความรู้ที่ชัดเจน และจัดให้เป็นระบบภายใต้กรอบระยะเวลาทรัพยากรที่กำหนด เพื่อสร้างศักยภาพของนักศึกษาตามคุณลักษณะบัณฑิตที่ต้องการ

ส่วนความหมายของการพัฒนาหลักสูตรนั้น หมายถึง การจัดทำหลักสูตร การปรับปรุง และการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรให้ดีขึ้น ทั้งในด้านการวางจุดมุ่งหมาย การจัดเนื้อหาวิชา การเรียนการสอน และการวัดผลประเมินผล เพื่อให้เหมาะสมกับความต้องการของบุคคลและสภาพสังคม ซึ่งการพัฒนาหลักสูตรนั้นเกิดได้ 2 ลักษณะ คือ การปรับปรุงและการเปลี่ยนแปลงหลักสูตร การปรับปรุงหลักสูตร เป็นวิธีการพัฒนาหลักสูตรอย่างหนึ่ง เพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับสถาบันการศึกษา จุดมุ่งหมายของการสอน วัสดุอุปกรณ์ รวมทั้งการประเมินผล ส่วนคำว่าเปลี่ยนแปลงหลักสูตรนั้น หมายถึงการแก้ไขหลักสูตรให้แตกต่างไปจากเดิม เป็นการสร้างโอกาสทางการเรียนรู้ขึ้นมาใหม่ (สยามล ทองแก้ว. 2551 : เว็บไซต์)

ทาบ (Taba) ได้กล่าวไว้ว่าการพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การเปลี่ยนแปลงปรับปรุงหลักสูตร อันเดิมให้ได้ผลดียิ่งขึ้น ทั้งในด้านการวางจุดมุ่งหมาย การจัดเนื้อหาวิชา การเรียนการสอน การวัดผล ประเมินผล และอื่น ๆ เพื่อให้บรรลุถึงจุดมุ่งหมายอันใหม่ที่วางไว้ การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรเป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบหรือเปลี่ยนแปลงทั้งหมด ตั้งแต่จุดมุ่งหมายและวิธีการ และการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรนี้ จะมีผลกระทบกระเทือนทางด้านความคิดและความรู้สึนึกคิดของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย



ส่วนการปรับปรุงหลักสูตรหมายถึงการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรเพียงบางส่วนโดยไม่เปลี่ยนแปลงแนวคิดพื้นฐาน หรือรูปแบบของหลักสูตร (ดินแดนปัญญาชน. 2554 : เว็บไซต์)

กูด (Good) ได้ให้ความเห็นว่าการพัฒนาหลักสูตรเกิดได้ 2 ลักษณะ คือ การปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงหลักสูตร การปรับปรุงหลักสูตรเป็นวิธีการพัฒนาหลักสูตรอย่างหนึ่ง เพื่อให้เหมาะสมกับโรงเรียนหรือระบบโรงเรียน จุดมุ่งหมายของการสอน วัสดุอุปกรณ์ วิธีสอน รวมทั้งการประเมินผล ส่วนคำว่าเปลี่ยนแปลงหลักสูตรหมายถึงการแก้ไขหลักสูตรให้แตกต่างไปจากเดิม เป็นการสร้างโอกาสทางการเรียนขึ้นใหม่ Carter (1973 : 157-158)

เซเลอร์ และอเล็กซานเดอร์ (Saylor and Alexander) ให้ความหมายว่าการพัฒนาหลักสูตรหมายถึงการจัดทำหลักสูตรเดิมที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น หรือเป็นการจัดทำหลักสูตรใหม่โดยไม่มีหลักสูตรเดิมอยู่ก่อน การพัฒนาหลักสูตรอาจหมายถึงการสร้างเอกสารอื่น ๆ สำหรับนักเรียนด้วย (สุนีย์ ภูพันธ์. 2546 : 169)

จากความหมายของการพัฒนาหลักสูตรที่นักการศึกษาได้กล่าวไว้ข้างต้น ทำให้สามารถอธิบายสรุปความหมายของการพัฒนาหลักสูตรได้ว่า การพัฒนาหลักสูตร (Curriculum Development) หมายถึงการจัดทำหลักสูตร การปรับปรุง การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรให้ดีขึ้น เพื่อให้เหมาะสมกับความต้องการของบุคคลและสภาพสังคม

2. สภาพและปัญหาทั่วไปของหลักสูตรระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

การพัฒนาหลักสูตรระดับอุดมศึกษาของไทย ในปัจจุบันได้มีการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคม มีการพัฒนาตน พัฒนาอาชีพและพัฒนาสังคมให้ผู้เรียนมีทักษะกระบวนการในการค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสติปัญญาควบคู่ไปกับความรู้ทางวิชาการ มุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้อง รู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างมีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข อย่างไรก็ตาม แมื่อนักการศึกษาไทยมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องหลักสูตรมากเพียงพอ แต่เมื่อมองหลักสูตรระดับอุดมศึกษาแล้ว พบว่าหลักสูตรระดับอุดมศึกษายังไม่ดีเท่าที่ควรในหลายประเด็น สาเหตุหลักมีหลายประการ ประกอบด้วย

1. เรื่องของหลักสูตรระดับอุดมศึกษาเป็นเรื่องที่รับรู้กันในวงแคบ ๆ เฉพาะนักหลักสูตรและผู้ที่เกี่ยวข้อง หลักสูตรควรเป็นสิ่งที่เปิดกว้างให้สังคมมีส่วนร่วมรับรู้และมีส่วนร่วมมากขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้คนเห็นความสำคัญของหลักสูตรมากขึ้น

2. การปรับปรุงหลักสูตรยังไม่มีกำหนดที่แน่นอนและชัดเจน

3. วิสัยทัศน์ของผู้พัฒนาหลักสูตรส่วนใหญ่ยังไม่กว้างไกลเท่าที่ควร

4. ยังไม่มีการบูรณาการหลักสูตร เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้สมบูรณ์ในสาขาวิชาที่เรียน แต่สอนให้ผู้เรียนเชี่ยวชาญเฉพาะสาขาที่ศึกษาเท่านั้น

ดังนั้น การปฏิรูปการจัดการหลักสูตรควรมีลักษณะเป็นแบบบูรณาการและมีความหลากหลาย เช่น การเพิ่มการจัดหลักสูตรนานาชาติ เน้นการปรับปรุงหลักสูตรในด้านการปรับปรุงคุณภาพและมีความทันสมัย พัฒนาหลักสูตรให้ส่งเสริมการเรียนรู้แบบบูรณาการ การเรียนรู้ตลอดชีวิตด้วยตนเอง และการประสานความรู้จากหลักสูตรให้เข้ากับชีวิตประจำวัน



แนวโน้มเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

ผลจากกระแสโลกาภิวัตน์ที่ได้ส่งผลกระทบต่อสังคมประชากร เศรษฐกิจ อุตสาหกรรม วิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม และการเมืองการปกครอง ทำให้แนวโน้มเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรระดับอุดมศึกษาในประเทศไทยมีลักษณะดังนี้ (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. 2550 : เว็บไซต์)

หลักสูตรใหม่แบบบูรณาการ 2 ศาสตร์ขึ้นไป

จากการเปลี่ยนแปลงของสังคมและการแข่งขันในด้านเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม ทำให้คนในสังคมต้องการเพิ่มความรู้ความสามารถในหลายสาขา เพื่อให้ตนเองรู้เท่าทันและอยู่รอดท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคมในทุกด้าน จึงหันมาสนใจหลักสูตรการศึกษาที่ให้ความรู้ตั้งแต่สองศาสตร์ขึ้นไป เช่น บัญชีควบคู่กับเศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ควบคู่กับเศรษฐศาสตร์ นิติศาสตร์ควบคู่กับสังคมสงเคราะห์ เป็นต้น

หลักสูตรนานาชาติมีแนวโน้มมากขึ้น

เนื่องจากสภาพโลกาภิวัตน์มีการเชื่อมโยงด้านการค้าและการลงทุน ทำให้ตลาดแรงงานในอนาคตต้องการคนที่มีความสามารถด้านภาษาต่างประเทศ ส่งผลให้ความต้องการหลักสูตรนานาชาติมีมากขึ้น และจากการเปิดเสรีทางการศึกษายังเป็นโอกาสให้สถาบันอุดมศึกษาจากต่างประเทศ เข้าในไทย และเปิดหลักสูตรภาษาต่างประเทศ เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน ภาษาญี่ปุ่น ฯลฯ ยิ่งกระตุ้นให้หลักสูตรการศึกษานานาชาติได้รับความนิยมมากขึ้น แต่เนื่องจากหลักสูตรนานาชาติมีค่าใช้จ่ายสูง ดังนั้นการเรียนในหลักสูตรนี้ยังคงจำกัดในกลุ่มผู้เรียนฐานะดี

หลักสูตรสำหรับกลุ่มคนทำงาน

หลักสูตรสำหรับกลุ่มคนทำงานจะมีเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เพื่อยกระดับฝีมือแรงงานของบุคลากรในองค์กร สถาบันอุดมศึกษาอาจเปิดหลักสูตรระยะสั้น หลักสูตรภาคค่ำนอกเวลา ทำงาน หลักสูตรทางไกลที่เรียนผ่านอินเทอร์เน็ต โดยเนื้อหาหลักสูตรควรมีความหลากหลาย มีความน่าสนใจ และตอบสนองความต้องการของผู้เรียนในวัยทำงาน อาทิ หลักสูตรเฉพาะที่มีความจำเป็นต่อการพัฒนาคนในวัยแรงงาน เป็นได้ทั้งหลักสูตรระยะสั้นหรือหลักสูตรหลักในสถาบันการศึกษาก็ได้ เช่น หลักสูตรเกี่ยวกับ Global Literacy ได้แก่ ภาษา คอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยีสารสนเทศ กฎหมายระหว่างประเทศ สังคมและวัฒนธรรมในโลก หลักสูตรการคิด ได้แก่ การคิดเชิงสร้างสรรค์ การคิดเชิงกลยุทธ์ การคิดเชิงอนาคต การคิดเชิงวิพากษ์ การคิดเชิงสังเคราะห์ ฯลฯ หลักสูตรเพิ่มความสามารถสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงไปทั่วโลก ได้แก่ หลักสูตรในการสร้างหุ้นส่วน การเจรจาต่อรอง การประสานประโยชน์ เป็นต้น หลักสูตรปริญญา 2 ใบควบกัน เหมาะสำหรับคนวัยทำงานที่ต้องการลงทุนด้านการศึกษาครั้งเดียวแต่ได้คุ้มค่า

เนื่องจากสภาพโลกาภิวัตน์มีการเชื่อมโยงด้านการค้าและการลงทุน ทำให้ตลาดแรงงานในอนาคตต้องการคนที่มีความสามารถด้านภาษาต่างประเทศ ส่งผลให้ความต้องการหลักสูตรนานาชาติมีมากขึ้น และจากการเปิดเสรีทางการศึกษายังเป็นโอกาสให้สถาบันอุดมศึกษาจากต่างประเทศเข้าในไทย และเปิดหลักสูตรภาษาต่างประเทศ เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน ภาษาญี่ปุ่น ฯลฯ ยิ่งกระตุ้นให้หลักสูตรการศึกษานานาชาติได้รับความนิยมมากขึ้น แต่เนื่องจากหลักสูตรนานาชาติมีค่าใช้จ่ายสูง ดังนั้นการเรียนในหลักสูตรนี้ยังคงจำกัดในกลุ่มผู้เรียนฐานะดี

ข้อสรุปและข้อเสนอแนะในการพัฒนาหลักสูตรระดับอุดมศึกษาของไทย

การพัฒนาหลักสูตรนั้น เป็นการจัดทำหลักสูตร การปรับปรุง และการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรให้ดีขึ้น ทั้งในด้านการวางจุดมุ่งหมาย การจัดเนื้อหาวิชา การเรียนการสอน และการวัดผล ประเมินผล เพื่อให้เหมาะสมกับความต้องการของบุคคลและสภาพสังคม ซึ่งการพัฒนาหลักสูตรนั้น



เกิดได้ 2 ลักษณะ คือ การปรับปรุงหลักสูตรเป็นวิธีการพัฒนาหลักสูตรอย่างหนึ่ง เพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับสถาบันการศึกษา ส่วนการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรนั้นหมายถึงการแก้ไขหลักสูตรให้แตกต่างไปจากเดิม เป็นการสร้างโอกาสทางการเรียนรู้ขึ้นมาใหม่ แม้ว่านักการศึกษาไทยมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องหลักสูตรมากเพียงพอ แต่เมื่อมองหลักสูตรระดับอุดมศึกษาแล้ว พบว่าหลักสูตรระดับอุดมศึกษายังไม่ดีเท่าที่ควรในหลายประเด็น ซึ่งการปฏิรูปการจัดการหลักสูตรควรมีลักษณะเป็นแบบบูรณาการและมีความหลากหลาย เช่น การเพิ่มการจัดหลักสูตรนานาชาติ เน้นการปรับปรุงหลักสูตรในด้านการปรับปรุงคุณภาพ และมีความทันสมัย ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต และการประสานความรู้จากหลักสูตรให้เข้ากับชีวิตประจำวัน

การจัดตั้งคณะทำงานเพื่อพัฒนาหลักสูตรสถาบันการศึกษา คณะทำงานควรคัดเลือกจากบุคคลที่มีความรู้ความสามารถทางด้านวิชาการ การถ่ายทอดความรู้ และการพัฒนาหลักสูตร ซึ่งนอกจากกลุ่มบุคคลที่สำคัญอย่างอาจารย์ ผู้บริหารสถาบันการศึกษา และนักวิชาการแล้ว อีกกลุ่มบุคคลที่ควรรับฟังความคิดเห็นคือผู้เรียน เนื่องจากผู้เรียนเองจะเป็นผู้ที่รับผลโดยตรงจากการพัฒนาหลักสูตรที่ทำการเรียนการสอน ในการพัฒนาหลักสูตรที่ดีนั้น เราควรเน้นความสำคัญของสภาพและความต้องการของผู้เรียน สภาพความต้องการของนายจ้างหรือผู้ประกอบการ และศักยภาพของสถาบันศึกษานั้น ๆ ที่ต้องการพัฒนาหลักสูตร โดยจุดประสงค์ในการพัฒนาหลักสูตรของสถาบันอุดมศึกษานั้นควรครอบคลุมถึง 3 ด้าน (ยรรยวัฒน์ คล้ายมงคล. 2542 : เว็บไซต์) ได้แก่ การพัฒนาการด้านความรู้ ความเข้าใจ (Cognitive Development) พัฒนาการด้านทักษะ (Psychomotor Development) และพัฒนาการด้านเจตคติ (Affective Development) ซึ่งแหล่งข้อมูลที่สำคัญในการกำหนดจุดประสงค์การพัฒนาหลักสูตรก็คือข้อมูลจากผู้เรียนในสังคมปัจจุบันนั่นเอง

เนื่องจากกระแสโลกาภิวัตน์ในปัจจุบันมีผลทำให้แนวโน้มเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรอุดมศึกษาในประเทศไทยมีลักษณะที่สำคัญ เช่น การเปิดหลักสูตรใหม่แบบบูรณาการ 2 ศาสตร์ขึ้นไป เนื่องจากคนในสังคมมีความต้องการเพิ่มความรู้ความสามารถในหลากหลายสาขามากขึ้น การเปิดหลักสูตรนานาชาติมีแนวโน้มสูงขึ้น เนื่องจากในปัจจุบันตลาดแรงงานต้องการคนที่มีความสามารถด้านภาษาต่างประเทศสูงขึ้น รวมถึงมีการเปิดหลักสูตรสำหรับกลุ่มคนที่ทำงานมากขึ้นจากเดิม เพื่อยกระดับฝีมือแรงงานของบุคลากรในองค์กรของตน ดังนั้นทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องควรเตรียมพร้อมในเชิงรุก โดยสนับสนุนทุนวิจัยในการพัฒนาหลักสูตรอุดมศึกษา เพื่อการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ

สรุป ผลกระทบของโลกาภิวัตน์ต่อการศึกษาไทยมีทั้งด้านบวกและด้านลบ ดังนั้นการพัฒนาหลักสูตรระดับอุดมศึกษาให้ทันกระแสโลกาภิวัตน์ ทุกฝ่ายต้องเตรียมพร้อมในเชิงรุก โดยสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพบุคลากรของสถาบันอุดมศึกษา การพัฒนาหลักสูตร การสนับสนุนทุนวิจัยเพื่อพัฒนาหลักสูตรอุดมศึกษา และการสร้างเครือข่ายภาคประชาชน เพื่อร่วมมือกันพัฒนาหลักสูตรการศึกษา



เป็นกระบวนการจัดทำหลักสูตร การออกแบบรายวิชาที่เปิดสอนในหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน ตลอดจนการประเมินผลผู้เรียนและหลักสูตร ซึ่งมีความเป็นไปได้ที่จะส่งผลให้บุคคลทั่วไปได้ตื่นตัว และเห็นความสำคัญของหลักสูตรมากขึ้น นอกจากนี้ยังพบว่าสถานการณ์ของการปรับปรุงหลักสูตร โดยส่วนใหญ่ยังไม่มีความสำเร็จในเรื่องของปฏิบัติตามกำหนดระยะเวลาตามวงรอบที่แน่นอนและชัดเจน ดังจะเห็นได้จากการที่หลายหลักสูตรในหลายสถาบันการศึกษาที่มีการจัดการเรียนการสอน ด้วยหลักสูตรเดิมมาเป็นระยะเวลานาน และยังไม่มีมีการปรับปรุงหลักสูตร ปรับเปลี่ยนรายวิชาให้มีความทันสมัยและเป็นที่ต้องการของตลาดงานอย่างทันท่วงที ซึ่งด้วยเหตุนี้อาจเป็นจุดอ่อนในด้านของการพัฒนาหลักสูตรทางด้านนาฏศิลป์ในปัจจุบัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงวิสัยทัศน์ของผู้พัฒนาและการเอาใจใส่ต่อการพัฒนาปรับปรุงหลักสูตรที่ยังไม่กว้างไกลเท่าที่ควร อีกทั้งยังไม่มีมีการบูรณาการหลักสูตร เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้สมบูรณในสาขาวิชาที่เรียน แต่สอนให้ผู้เรียนเชี่ยวชาญเฉพาะสาขาที่ศึกษาเท่านั้น

นอกจากนี้ยังพบว่าปัจจัยภายในจากนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการที่มุ่งเน้นในเรื่อง การขยายโอกาสทางการศึกษาออกสู่ภูมิภาค (ข่าวสำนักงานรัฐมนตรี กระทรวงศึกษาธิการ. 2554) ส่งผลทำให้สถาบันการศึกษาส่วนภูมิภาคเกิดการขยายปริมาณของการรับนักศึกษาที่สูงขึ้นเป็นเท่าตัว หลายหลักสูตรมีการขยายปริมาณการรับนักศึกษาอย่างรวดเร็ว ส่งผลทำให้การจัดทำหลักสูตร ในภาพรวมซึ่งก็หมายรวมถึงหลักสูตรทางด้านนาฏศิลป์ด้วยนั้น เกิดความไม่ชัดเจนในการกำหนดกรอบทิศทาง เป้าหมายและแนวทางของการผลิตบัณฑิต เกิดปัญหาความทับซ้อนของหลักสูตรที่อยู่ในสถาบันเดียวกัน ซึ่งยังส่งผลเชื่อมโยงต่อการกำหนดรายละเอียดของรายวิชา ทั้งที่เป็นภาคบรรยายและภาคปฏิบัติที่ไม่สอดคล้องกัน ปัญหาของอาจารย์ประจำหลักสูตรไม่เพียง คุณวุฒิอาจารย์ไม่เป็นไปตามเกณฑ์กำหนด ซึ่งเป็นปัญหาคุระรังต่อการประกันคุณภาพการศึกษาและการพัฒนาหลักสูตรในระดับอุดมศึกษา นอกจากนี้เมื่อบัณฑิตสำเร็จการศึกษาออกไป ปัญหาการมีงานทำของบัณฑิต ความต้องการของตลาดผู้ใช้บัณฑิต กลับไม่สอดคล้องกับแนวทางการผลิตบัณฑิตของหลักสูตรและสถาบัน ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ ผู้ที่ทำหลักสูตรมีความจำเป็นต้องตระหนักและควรดำเนินการแก้ไขอย่างทันท่วงที ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้หลักสูตรมีความน่าเชื่อถือและเป็นที่ยอมรับได้ว่า สถาบัน หลักสูตรสามารถผลิตบัณฑิตได้สอดคล้องตามความต้องการของสังคม เมื่อจบการศึกษาไปบัณฑิตจะมีภาวะการณ่ได้งานทำสูงและได้รับเงินเดือนเป็นไปตามเกณฑ์หรือสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด

จากการศึกษาของผู้วิจัยในเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการกำหนดแนวทางการผลิตบัณฑิตนั้น พบว่ามหาวิทยาลัยราชภัฏที่ได้เริ่มจัดการเรียนการสอนในหลักสูตรปริญญาตรี โดยจัดวิชานาฏศิลป์อยู่ในหมวดศิลปศึกษา ต่อมาจึงเปิดเป็นภาควิชานาฏศิลป์ สอนวิชาเอกนาฏศิลป์ระดับปริญญาตรี หรือวิชาโทในมหาวิทยาลัยราชภัฏ 36 แห่ง ทั่วประเทศ สำหรับการศึกษาด้านนาฏศิลป์ ในมหาวิทยาลัยของรัฐ (เดิม) นั้น ได้มีการจัดการเรียนการสอนขึ้นครั้งแรกในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปี พ.ศ. 2531 และขยายออกไปเป็น 7 มหาวิทยาลัยในปี พ.ศ. 2540 ในด้านการศึกษาในมหาวิทยาลัยได้มีการพัฒนาหลักสูตรให้สูงขึ้นเป็นลำดับ จนสามารถเปิดหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิตและศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขานาฏศิลป์ไทย ขึ้น ในภาควิชานาฏศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปี พ.ศ. 2532 และ 2542 โดยลำดับ จึงเห็นได้ว่าการจัดการศึกษาทางด้านนาฏศิลป์ได้ก้าวหน้าไปไกลมาก ทั้งในด้านจำนวนสถานศึกษาและหลักสูตรระดับสูงถึงปริญญาเอก (สุรพล วิรุฬห์รักษ์. 2549 : 88-89)



จากข้อมูลเรื่องของการจัดการศึกษาและหลักสูตรทางด้านนาฏศิลป์ในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ พบว่า มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาเป็นสถาบันแรกที่เปิดสอนวิชานาฏศิลป์ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพการศึกษาชั้นสูง (ป.กศ.สูง) เมื่อ พ.ศ. 2515 ตามนโยบายเร่งผลิตครูวิชาเฉพาะสำหรับโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา จากนั้นวิทยาลัยต่าง ๆ ก็เปิดสอนตามความพร้อม โดยเปิดสอนทั้งภาคปกติและภาคสมทบ ต่อมาในปี พ.ศ. 2519 ก็ปรับหลักสูตรขึ้นเป็นระดับปริญญา คือ ครุศาสตรบัณฑิต และเมื่อมหาวิทยาลัยราชภัฏขยายการศึกษาจากวิชาครูไปสู่สาขาวิชาอื่นที่ครอบคลุม เช่น วิทยาศาสตร์และศิลปศาสตร์ ในปี พ.ศ. 2527 จึงมีการเปิดหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขานาฏศิลป์และศิลปะการแสดง ระดับอนุปริญญาและปริญญาตรี ซึ่งเป็นสายศิลป์กับสายครู

หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขานาฏศิลป์ เปิดสอนในสถาบันราชภัฏ 24 แห่ง คือ เชียงใหม่ กำแพงเพชร พิบูลสงคราม มหาสารคาม สกลนคร อุตรธานี บุรีรัมย์ สุรินทร์อุบลราชธานี ฉะเชิงเทรา เทพสตรี พระนครศรีอยุธยา เพชรบุรีวิทยาลัยการณ กัญจนบุรี นครปฐม หมู่บ้านจอมบึง สุราษฎร์ธานี จันทระเกษม สมเด็จพระเจ้าพระยา พระนครและสวนสุนันทา และหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิตเปิดสอน 2 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาและมหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม (สุพล วิรุฬห์รักษ์. 2549 : 94-95)

ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าจุดมุ่งหมายในการผลิตบัณฑิตของมหาวิทยาลัยราชภัฏดังกล่าว อาจแบ่งได้เป็น 2 แนวทาง คือ

1. เป็นหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต เพื่อผลิตครูนาฏศิลป์ระดับประถมและมัธยมศึกษา และ
2. เพื่อผลิตนาฏศิลป์สำหรับวงการวิชาชีพ

สำหรับมหาวิทยาลัยของรัฐ (เดิม) จากการสำรวจในปัจจุบัน คือ ปี พ.ศ. 2553 พบว่า มีมหาวิทยาลัยที่ดำเนินการจัดการศึกษาด้านนาฏศิลป์นี้อยู่ทั้งสิ้น 7 แห่ง คือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยนเรศวร และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ซึ่งในแต่ละหลักสูตรมีการกำหนดเป้าหมายไว้อย่างชัดเจน เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดรายวิชาและรายละเอียดของวิชา ให้สอดคล้องและตอบสนองความมุ่งหมายของการผลิตบัณฑิตของแต่ละสถาบัน อาทิ เพื่อผลิตศิลปินบัณฑิตทางนาฏศิลป์ เพื่อผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ความสามารถในการวิจัยและสร้างสรรค์งานทางด้านนาฏศิลป์ เพื่อเผยแพร่ความรู้ทางด้านนาฏศิลป์ เป็นต้น

จากข้อมูลเชิงปริมาณที่ผู้วิจัยได้กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นว่าความก้าวหน้าในการจัดการศึกษาระดับปริญญาตรีทางด้านนาฏศิลป์นั้น เกิดขึ้นภายใต้สภาวะการณ์ของการแข่งขันทางการศึกษา โดยเฉพาะในความต้องการของผู้ใช้บัณฑิตจากสังคม แม้ว่าจากอดีตจนถึงปัจจุบันประเทศไทยได้ผลิตบัณฑิตในสาขานี้ที่มีมากกว่า 5,000 คน แล้วก็ตาม แต่ในปัจจุบันความต้องการของผู้ใช้บัณฑิตก็ยังคงมีความต้องการที่เพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากข้อมูลการสำรวจจำนวนบัณฑิตที่มีงานทำหลังจากจบการศึกษา พบว่า บัณฑิตในสาขานาฏศิลป์มากกว่าร้อยละ 80 เป็นบัณฑิตที่มีงานทำและมีเงินเดือนเป็นไปตามเกณฑ์ ซึ่งผลจากการสำรวจดังกล่าวยังสอดคล้องกับข้อมูลข้างต้น ที่พบว่าในระยะเวลาไม่ถึง 10 ปี นับตั้งแต่สาขาวิชานาฏศิลป์ได้เปิดทำการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทานั้น จำนวนของสถาบันการศึกษาที่จัดการเรียนการสอนทางด้านนาฏศิลป์ในระดับอุดมศึกษา ได้ขยายตัวออกไปครอบคลุมในสถาบันการศึกษาในทุกภูมิภาคของประเทศไทย และมีแนวโน้มจะมีเพิ่มมากขึ้นในอนาคตอีกด้วย เช่น การจัดการศึกษาทางด้านศิลปะการแสดงในคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา เป็นต้น



การจัดการศึกษาทางด้านนาฏศิลป์ภายใต้ภาวะการแข่งขันของการจัดการศึกษาที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ได้มีพัฒนาการที่ก้าวผ่านจากระดับวิชาชีพไปสู่ระดับวิชาการและระดับนโยบายอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้เป็นผลมาจากการปฏิรูปการศึกษาที่ต้องการพัฒนาคนของประเทศให้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญอย่างสูง และให้การศึกษาในประเทศไทยเข้าสู่สังคมคุณภาพซึ่งเป็นไปตามนโยบายแห่งรัฐ สถาบันอุดมศึกษาจึงได้มีหน่วยงานที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง และมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาความก้าวหน้าของการจัดการศึกษาหลายหน่วยงาน อาทิ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) (สมศ.) เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้การจัดการศึกษาของแต่ละหลักสูตรภายใต้สถาบันการศึกษา โดยเฉพาะในเรื่องของการบริหารจัดการหลักสูตรได้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล รวมถึงคุณภาพในการผลิตบัณฑิต ความเป็นสากล ความเสมอภาคทางการศึกษา ในการนี้การจัดการศึกษาทางด้านนาฏศิลป์จึงเข้าสู่กระบวนการพัฒนาคุณภาพดังกล่าวไปโดยปริยาย

ปัจจุบันได้เกิดความต้องการในการพัฒนาความรู้และทักษะที่จะนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน และการทำงานที่หลากหลายมากขึ้น การสร้างหลักเกณฑ์และรูปแบบของหลักสูตรในอุดมศึกษาจะช่วยให้สถาบันการศึกษาได้นำไปดำเนินการปรับปรุงการเรียนการสอน และจัดการศึกษาตามความสามารถของสถาบันทางการศึกษาแต่ละแห่งได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (วินัย วิระวัฒนานนท์. 2543) ซึ่งการประกันคุณภาพการศึกษาเป็นสิ่งที่มหาวิทยาลัย/สถาบันการศึกษา/คณะวิชา/ภาควิชา ได้ดำเนินการกันอยู่แล้ว และทำมานานแล้ว การที่นิสิต นักศึกษาเลือกศึกษาในสถาบันใด คณะวิชาใด เป็นลำดับแรกย่อมสะท้อนถึงความนิยมและเชื่อมั่นในสถาบันนั้น คณะวิชานั้นว่าเป็นแหล่งที่ทำให้เขาได้รับการศึกษาอย่างมีคุณภาพ (อุทุมพร จามรมาน. 2543) ที่ผ่านมามีการประกันคุณภาพได้มีการดำเนินการในภาพรวม และใช้ดัชนีบ่งชี้คุณภาพ การประเมินคุณภาพ การควบคุมคุณภาพ และการประกันคุณภาพ (อดุลย์ วิริยะเวชกุล. 2541) และได้เริ่มมีการวิจัยเพื่อพัฒนาดัชนีชี้คุณภาพของการศึกษาแต่ละระดับ ตั้งแต่ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษา แต่งานวิจัยที่ทำการศึกษาค้นคว้าพัฒนาแนวทางการจัดการศึกษาเฉพาะหลักสูตรยังมีน้อย และไม่ปรากฏพบดัชนีชี้วัดคุณลักษณะการผลิตบัณฑิตเท่าใดนัก ซึ่งรวมถึงการจัดการศึกษาในด้านนาฏศิลป์นี้ อีกทั้งการกำหนดทิศทางของการพัฒนาการศึกษาการวิจัยและสร้างสรรค์ทางด้านนาฏศิลป์เพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศตามนโยบายเศรษฐกิจสร้างสรรค์ และการกำหนดดัชนีและกระบวนการวัดประสิทธิผลการวิจัยและสร้างสรรค์ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาความสามารถในการแข่งขันยังเป็นส่วนสำคัญต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนอีกด้วย

จึงกล่าวได้ว่าแนวโน้มด้านกระบวนการหรือกลไกของความรู้ แนวโน้มด้านคุณภาพการศึกษา แนวโน้มด้านการขยายตัว ธุรกิจอุดมศึกษา แนวโน้มด้านการเงินเพื่ออุดมศึกษา นับว่าเป็นปัจจัยสำคัญต่อความเป็นอยู่บนสภาวะการณ์ของการแข่งขันทางการศึกษาอย่างเสรี การศึกษาทางด้านนาฏศิลป์จำเป็นต้องมีเครื่องมือเพื่อกำหนดแนวทางการผลิตบัณฑิต ด้วยผลลัพธ์จะเป็นปัจจัยกระตุ้นสำคัญที่ทำให้สถาบันการศึกษาดังรับได้ทันทั่วทั้งที่ต่อนโยบายของรัฐและทันต่อการเปลี่ยนแปลง

จากความเป็นมาและความสำคัญที่ผู้วิจัยได้กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยมุ่งแสดงให้เห็นว่าผลจากการวิจัยจะเป็นความรู้พื้นฐานสำคัญต่อการสร้างองค์ความรู้ใหม่ และแนวทางการผลิตบัณฑิตระดับปริญญาตรีทางด้านนาฏศิลป์ เพื่อให้สถาบันอุดมศึกษาเป็นแหล่งผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพ ด้วยจะเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถานภาพการศึกษาด้านนาฏศิลป์ ทั้งยังจะเป็นการหาทางออก



ด้านเงื่อนไขและข้อจำกัดที่จะกำหนด รวมไปถึงการประเมินและการจัดระดับมาตรฐาน เพื่อก่อให้เกิดการสร้างโอกาสต่อการขยายผลของนโยบายเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของรัฐบาลได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเพื่อเป็นการสร้างเสถียรภาพทางการศึกษาให้เกิดเป็นความยั่งยืนทางการศึกษาด้านนาฏศิลป์ในประเทศไทยต่อไป

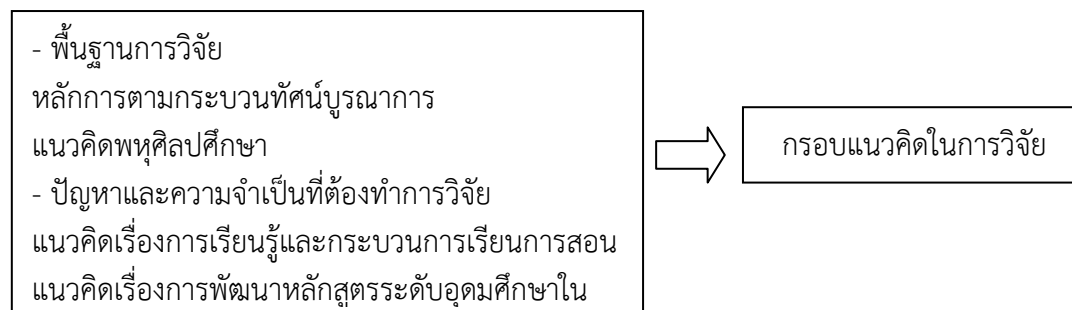
วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อแสวงหารอบแนวคิดการผลิตบัณฑิตที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาสถานภาพการจัดการศึกษาด้านนาฏศิลป์ในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยนี้อยู่ภายใต้การสังเคราะห์ตามกรอบแนวคิดหลักดังต่อไปนี้

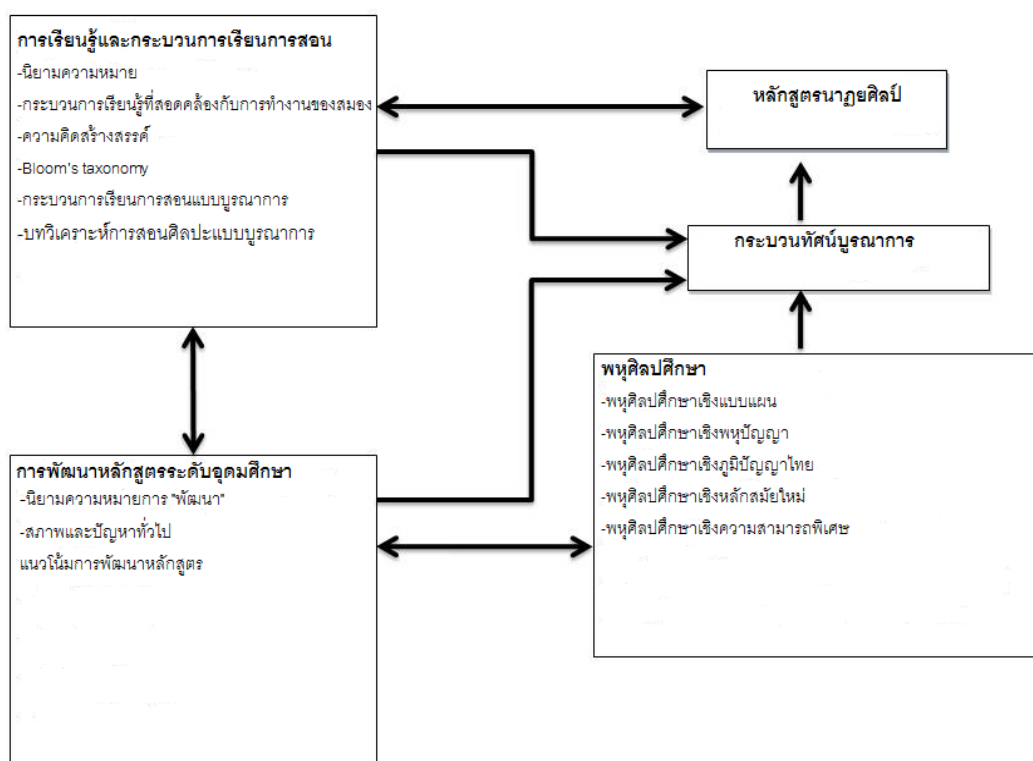
1. หลักการตามกระบวนการทัศน์บูรณาการ
2. แนวคิดพหุศิลปศึกษา
3. แนวคิดทฤษฎีเรื่องการเรียนรู้และกระบวนการเรียนการสอน
4. แนวคิดเรื่องการพัฒนาหลักสูตรระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย



ภาพประกอบ 1 ความสัมพันธ์ของแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาวิจัย



กรอบแนวคิดการวิจัย

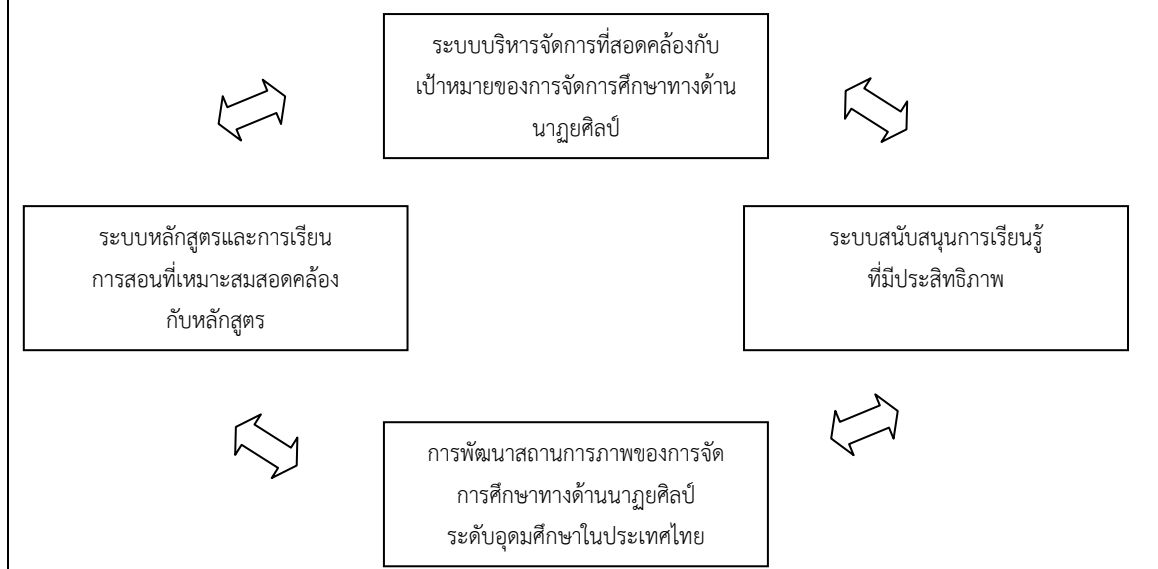


ปัญหานำการวิจัย

ประเด็นสำคัญสำหรับการศึกษารื่องการผลิตบัณฑิตระดับปริญญาตรีด้านนาฏศิลป์นี้ เป็นการประมวลจากองค์ประกอบสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอน ประกอบด้วย พัฒนาการของการจัดการศึกษา โครงสร้างหลักสูตร และการเรียนการสอน ที่สามารถนำไปใช้เป็นเกณฑ์เพื่อการผลิตบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์ได้ ภายใต้เป้าหมายของการจัดการศึกษาทางด้านนาฏศิลป์ และเป็นไปตามบริบทของสถาบันการศึกษาที่แตกต่างกันหลากหลาย รวมทั้งสามารถนำไปกำหนดเกณฑ์และสร้างเป็นกรอบแนวทางการผลิตบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์ในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐต่อไป



- มาตรฐานด้านการศึกษาของชาติ
- เป้าหมายของการจัดการศึกษาทางด้านนาฏศิลป์ในภาพกว้าง
- ความต้องการและความคาดหวังของสังคม
- สภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาการจัดการศึกษาทางด้านนาฏศิลป์
- องค์ประกอบของระบบหลักและระบบสนับสนุนการพัฒนาสถานภาพของการจัดการศึกษาทางด้านนาฏศิลป์



ที่มา : ญัฐกานต์ บุญศิริ (2553)

ภาพประกอบ 2 ที่มาของการสร้างแนวทางการผลิตบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์

ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยฉบับนี้ มุ่งศึกษาเฉพาะการจัดการศึกษาและแนวทางการผลิตบัณฑิตด้านนาฏศิลป์ ในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ ที่จัดการศึกษาทางด้านนาฏศิลป์ในระดับปริญญาตรีภายในประเทศไทย เท่านั้น ทั้งนี้การคัดเลือกกลุ่มของสถาบันการศึกษา จะพิจารณาจากสถาบันการศึกษาที่จัดการศึกษา ทางด้านนาฏศิลป์อย่างต่อเนื่องและยาวนานกว่า 10 ปี (พ.ศ. 2553 ในปัจจุบัน) ได้แก่

ภาคเหนือ ได้แก่ มหาวิทยาลัยนเรศวร และมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

ภาคกลาง ได้แก่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาวิทยาลัย ราชภัฏสวนสุนันทา และสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

ภาคอีสาน ได้แก่ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม และมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

ภาคใต้ ได้แก่ มหาวิทยาลัยทักษิณ และมหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต

รวมทั้งสิ้น 10 สถาบันการศึกษาทั่วประเทศ



ข้อตกลงในการวิจัย

1. การศึกษาด้านสถานภาพให้ข้อกำหนดตามขอบเขตของการวิจัยเท่านั้น
2. การศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาเฉพาะการจัดการหลักสูตรทางด้านนาฏศิลป์ ได้แก่ นาฏศิลป์ไทย เท่านั้น

ระยะเวลาในการวิจัย

ตลอดระยะเวลาของการศึกษาในหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยทางศิลปกรรมศาสตร์ (ปีการศึกษา 2553-2555)

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การวิจัยระยะที่ 1 การศึกษาด้านสถานภาพการจัดการศึกษาทางด้านนาฏศิลป์
การวิจัยในระยะที่ 1 เป็นการศึกษาเชิงเอกสารเพื่อวิเคราะห์สถานภาพของการจัดการศึกษาทางด้านนาฏศิลป์ในระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย โดยศึกษาจากหนังสือ ตำรา งานวิจัย วิทยานิพนธ์ เอกสารทางราชการ เล่มหลักสูตร รายงานการประชุม รายงานประจำปี รายงานการประเมินตนเอง (SAR) บทความวิชาการ บทความวิจัย บทสัมภาษณ์ และเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ อาทิ
 - 1.1 แบบรายงานการประเมินตนเอง (SAR) ของ 10 สถาบัน
 - 1.2 รายงานประจำปีคณะศิลปกรรมศาสตร์ และคณะวิชาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง 10 สถาบัน
 - 1.3 หลักสูตรศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต สาขาวิชานาฏศิลป์ สาขาวิชาศิลปะการแสดง และหลักสูตรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องของ 10 สถาบัน
 - 1.4 กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ (TQF : HED)
 - 1.5 กรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2551-2565 สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ 2550
 - 1.6 คู่มือการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา ระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2553 สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ 2553
 - 1.7 ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง มาตรฐานสถาบันอุดมศึกษา
 - 1.8 ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับปริญญาตรี พ.ศ. 2548
 - 1.9 ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง แนวทางการบริหารเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2548
 - 1.10 รุ่งรังษี วิบูลชัย. โครงการวิจัยการพัฒนาตัวบ่งชี้รวมของคุณภาพการสอนในระดับอุดมศึกษา วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาอุดมศึกษา ภาควิชาอุดมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2545



1.11 นาวาอากาศเอกอาวุธ เงินชูกลิ่น, สิริชัยชาญ พักจำรูญ, ดิลก ดิลกานนท์, วิรัช วรรณรัตน์, ทิพย์ นิลนพคุณ และพรทิพย์ อันทิวโรทัย การสังเคราะห์รายงานผลการประเมินคุณภาพภายนอกสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ วิทยาลัยนาฏศิลป์ และวิทยาลัยช่างศิลป์ สังกัดกรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) 2549.

1.12 สุรพล วิรุฬห์รักษ์. นาฏยศิลป์รัชกาลที่ 9 สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ 2549.

1.13 สิริชัยชาญ พักจำรูญ วิวัฒนาการและอนาคตภาพของวิทยาลัยนาฏศิลป์ปะ ในการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมไทย วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพัฒนศิลป์ ภาควิชา สारตติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2540

2. การวิจัยระยะที่ 2 วิเคราะห์ เสาะแสวง และสรุปผล แนวทางผลิตบัณฑิตระดับอุดมศึกษา ทางด้านนาฏยศิลป์

การวิจัยในระยะที่ 2 กระบวนการวิเคราะห์ เสาะแสวงหาแนวทางผลิตบัณฑิต ระดับอุดมศึกษาทางด้านนาฏยศิลป์ ซึ่งแบ่งออกเป็นขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ศึกษาแนวความคิดการพัฒนารอบมาตรฐานทางการศึกษา โดยศึกษาจากตำรา เอกสารวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ เพื่อนำกรอบแนวคิดที่ได้มาวิเคราะห์ สรุปเป็นกรอบแนวความคิดการพัฒนารอบแนวทางผลิตบัณฑิตทางด้านนาฏยศิลป์

ขั้นที่ 2 ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการศึกษาทางด้านนาฏยศิลป์ ระดับปริญญาตรี ของมหาวิทยาลัยของรัฐ 10 แห่ง ซึ่งเป็นสถาบันอุดมศึกษาของรัฐที่เปิดสอนสาขาวิชานาฏยศิลป์ในปัจจุบัน โดยศึกษาจากเอกสารหลักสูตร เอกสารทางวิชาการ และการสืบค้นจากระบบเครือข่ายในอินเทอร์เน็ต และนำข้อมูลที่รวบรวมได้มาวิเคราะห์สรุปเป็นภาพรวมการจัดการศึกษาทางด้านนาฏยศิลป์ เพื่อนำเสนอ ข้อมูลก่อนที่ผู้วิจัยจะทำการสัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิ เกี่ยวกับองค์ประกอบการจัดการศึกษาด้านนาฏยศิลป์

ขั้นที่ 3 ศึกษากรอบมาตรฐานคุณวุฒิการอุดมศึกษา สาขาวิชานาฏยศิลป์ และ องค์ประกอบ โดยทำการศึกษาจากตำรา เอกสารวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ เพื่อนำสาระที่ได้มาเป็นกรอบความคิดเบื้องต้นสำหรับใช้ประกอบสัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิ เกี่ยวกับ ความคาดหวังที่มีต่อการพัฒนาสภาพการจัดการศึกษาของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาทางด้านนาฏยศิลป์

ขั้นที่ 4 รวบรวมทัศนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ โดยแบ่งเป็น 1) ผู้เชี่ยวชาญด้านการตรวจสอบ เครื่องมือ 2) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการจัดการศึกษาด้านนาฏยศิลป์ และ 3) ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏยศิลป์ และศิลปะการแสดง ในขั้นนี้มีจุดมุ่งหมายสำคัญ 2 ประการ คือ ประการที่ 1 เพื่อรวบรวมความคิดเห็น เกี่ยวกับความคาดหวังที่มีต่อสมรรถนะบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาทางด้านนาฏยศิลป์ และประการที่ 2 เพื่อรวบรวมความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบการจัดการศึกษาด้านนาฏยศิลป์

ขั้นที่ 5 วิเคราะห์สรุปและปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้กรอบแนวคิดทางการผลิตบัณฑิต ทางด้านนาฏยศิลป์ ระดับปริญญาตรี ที่มีความชัดเจนเพิ่มขึ้น

3. การวิจัยระยะที่ 3 เพื่อนำเสนอเป็นรูปแบบที่สมบูรณ์และรายงานผลการวิจัย

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้แบ่งเนื้อหาการวิจัยออกเป็น 5 บท ดังต่อไปนี้

บทที่ 1 บทนำ

บทที่ 2 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย



บทที่ 4 วิเคราะห์แนวทางการผลิตบัณฑิตระดับปริญญาตรีทางด้านนาฏศิลป์
บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก แบบการสนทนา ระหว่างบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาทางด้านนาฏศิลป์ในประเทศไทย
2. การประชุมกลุ่ม (Focus Group Discussion) จัดประชุมกลุ่มร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน เพื่อรวบรวมข้อคิดเห็นต่อการสร้างเกณฑ์คุณลักษณะบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์
3. การเข้าร่วมสังเกตการณ์ (Observation) ทั้งนี้ผู้วิจัยต้องเข้าร่วมเป็นผู้สังเกตการณ์ ในการประชุมสัมมนาการจัดทำเกณฑ์มาตรฐานคุณวุฒิ/วิพากษ์หลักสูตรที่เกี่ยวข้อง อย่างน้อย 2 ครั้ง

แหล่งข้อมูลในการวิจัย

1. สถาบันอุดมศึกษาของรัฐที่จัดการศึกษาทางด้านนาฏศิลป์ทั่วประเทศ
2. ผู้ทรงคุณวุฒิทางการจัดการศึกษาทางด้านนาฏศิลป์
3. ผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์และผู้เชี่ยวชาญด้านการตรวจสอบเครื่องมือในการวิจัย
4. กระทรวงวัฒนธรรม
5. กรมศิลปากร
6. กระทรวงศึกษาธิการ
7. สภาวิจัยแห่งชาติ
8. สภาการศึกษา
9. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวัฒนธรรมแห่งชาติ
10. สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา
11. สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน)
12. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ
13. ห้องสมุดรัฐสภา
14. ห้องสมุดของสถาบันอุดมศึกษา

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบสถานภาพของการจัดการศึกษาทางด้านนาฏศิลป์ในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐเชิงมหภาค
2. ได้แนวทางการผลิตบัณฑิตด้านนาฏศิลป์และสามารถนำแนวทางการผลิตบัณฑิตไป กำหนดใช้ เพื่อการพัฒนาสถานภาพการจัดการศึกษาทางด้านนาฏศิลป์ในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ ได้อย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน
3. เป็นการนำร่องการวิจัยเพื่อพัฒนาองค์กรที่ก่อให้เกิดการปรับปรุงและพัฒนารูปแบบ การจัดการเรียนการสอนทางด้านนาฏศิลป์ในประเทศไทยได้ในอนาคต



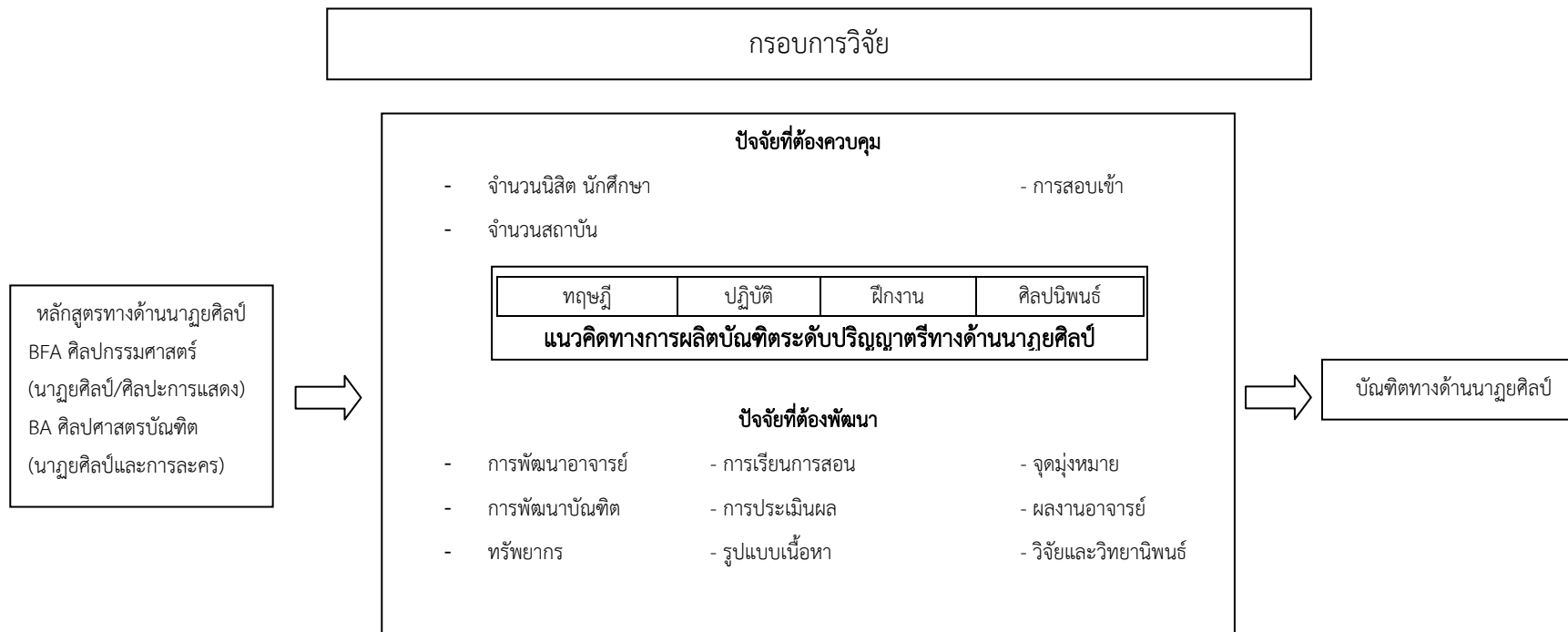
นิยามศัพท์เฉพาะ

แนวทางการผลิตบัณฑิต หมายถึง คุณลักษณะของผู้สำเร็จการศึกษาที่มีคุณลักษณะพื้นฐานในการศึกษาระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1 ถึงชั้นปีที่ 4

การศึกษาทางด้านนาฏยศิลป์ หมายถึง การจัดหลักสูตร การจัดการเรียนการสอนในหลักสูตรที่มีรายวิชานาฏยศิลป์ไทยเป็นสาขาวิชาเอก

คุณลักษณะบัณฑิต หมายถึง คุณลักษณะบัณฑิตทั้ง 4 ชั้นปี ซึ่งแต่ละระดับประกอบด้วยคุณลักษณะบัณฑิตรวม 5 ด้าน 4 ระดับ โดยทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านความรู้ 2) ด้านความคิด 3) ด้านความสามารถ 4) ด้านคุณธรรมจริยธรรม 5) ด้านคุณค่า ส่วน 4 ระดับ คือ 1) ระดับพื้นฐาน 2) ระดับก้าวหน้า 3) ระดับเชิงรุก และ 4) ระดับเป็นเลิศ





ที่มา : ญัฐกานต์ บุญศิริ (2553)

ภาพประกอบ 3 ความเชื่อมโยงวิธีดำเนินการวิจัย เรื่อง แนวทางการผลิตบัณฑิตระดับปริญญาตรีทางด้านนาฏยศิลป์

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

“การรู้จักนาฏยศิลป์ คือ การรู้จักมนุษย์ เพราะมนุษย์อาศัยการเลียนแบบ
และนาฏยศิลป์เลียนแบบมนุษย์ ฉะนั้น มนุษย์ควรรู้จักนาฏยศิลป์”

(สุรพล วิรุฬห์รักษ์. 2543 : ไม่มีเลขหน้า)

ในการวิจัยเพื่อค้นหาคำตอบอันจะนำไปสู่แนวทางการผลิตบัณฑิตระดับปริญญาตรีทางด้าน
นาฏยศิลป์ให้ได้นั้น ผู้วิจัยได้ทบทวนกรอบแนวคิดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอยู่ 4 ด้าน ได้แก่ หลักการตาม
“กระบวนการทัศน์การบูรณาการ” และ “แนวคิดพหุศิลปศึกษา” ซึ่งเป็นแนวคิดพื้นฐานของการวิจัย
“แนวคิดทฤษฎีเรื่องการเรียนรู้และกระบวนการเรียนการสอน” และ “การพัฒนาหลักสูตรระดับอุดมศึกษา
ในประเทศไทย” ซึ่งแสดงถึงปัญหาและความจำเป็นที่จะต้องทำการวิจัย โดยแต่ละประเด็นมีรายละเอียดจาก
การศึกษา ดังนี้

1. หลักการตามกระบวนการทัศน์การบูรณาการ

เพื่อทำความเข้าใจแบบอย่างทางความคิดและแนวทางการปฏิบัติ ซึ่งสามารถนำมาใช้
เพื่อศึกษาการเกิดขึ้นของปรากฏการณ์ในทุกมิติที่มีอยู่ในหลักสูตรทางด้านนาฏยศิลป์ และใช้เป็นพื้นฐาน
ในการนำเสนอ เพื่อเป็นแกนทางความคิดในการจัดการเรียนการสอนในระดับปริญญาตรีทางด้าน
นาฏยศิลป์ ซึ่งการศึกษาได้ครอบคลุมถึง

1.1 ความหมายของ “กระบวนการทัศน์” และ “องค์รวม” กับ “บูรณาการ”

1.2 พุทธธรรม : แบบอย่างของกระบวนการทัศน์การบูรณาการในซีกโลกตะวันออก

1.3 ทฤษฎีบูรณาการ : แบบอย่างของกระบวนการทัศน์การบูรณาการในซีกโลกตะวันตก

2. แนวคิดพหุศิลปศึกษา

เพื่อทบทวนความรู้ความเข้าใจในกลยุทธ์การจัดการศึกษา เพื่อสร้างดุลยภาพระหว่าง
การพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สังคมศาสตร์ มนุษย์ศาสตร์ และศิลปกรรมศาสตร์ การศึกษา
จึงครอบคลุมถึง

2.1 พหุศิลปศึกษาเชิงแบบแผน

2.2 พหุศิลปศึกษาเชิงพหุปัญญา

2.3 พหุศิลปศึกษาเชิงภูมิปัญญาไทย

2.4 พหุศิลปศึกษาเชิงหลังสมัยใหม่

2.5 พหุศิลปศึกษาเชิงความสามารถพิเศษ

3. แนวคิดทฤษฎีเรื่องการเรียนรู้และกระบวนการเรียนการสอน

เพื่อทำความเข้าใจถึงที่มาและปัญหาที่เกิดขึ้นในด้านการเรียนรู้ รวมทั้งแนวทาง
ประยุกต์แนวคิดบูรณาการกับการเรียนการสอน ซึ่งในการศึกษาได้ครอบคลุมถึง

3.1 นิยาม ความหมายของ “การเรียนรู้”

3.2 กระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับการทำงานของสมอง

3.3 องค์ประกอบของสติปัญญาและความคิดสร้างสรรค์



3.4 Bloom' taxonomy

3.5 การจัดกระบวนการเรียนการสอนแบบบูรณาการ

3.6 บทวิเคราะห์การสอนศิลปะแบบบูรณาการ

4. การพัฒนาหลักสูตรระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

เพื่อเข้าใจในสถานภาพและแนวโน้มของสภาพสังคมการศึกษา ซึ่งเป็นปัจจัยส่งเสริมต่อการทำวิจัย เพื่อหาคำตอบให้กับการแสวงหาแนวทางการผลิตบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์ โดยการศึกษาครอบคลุมถึง

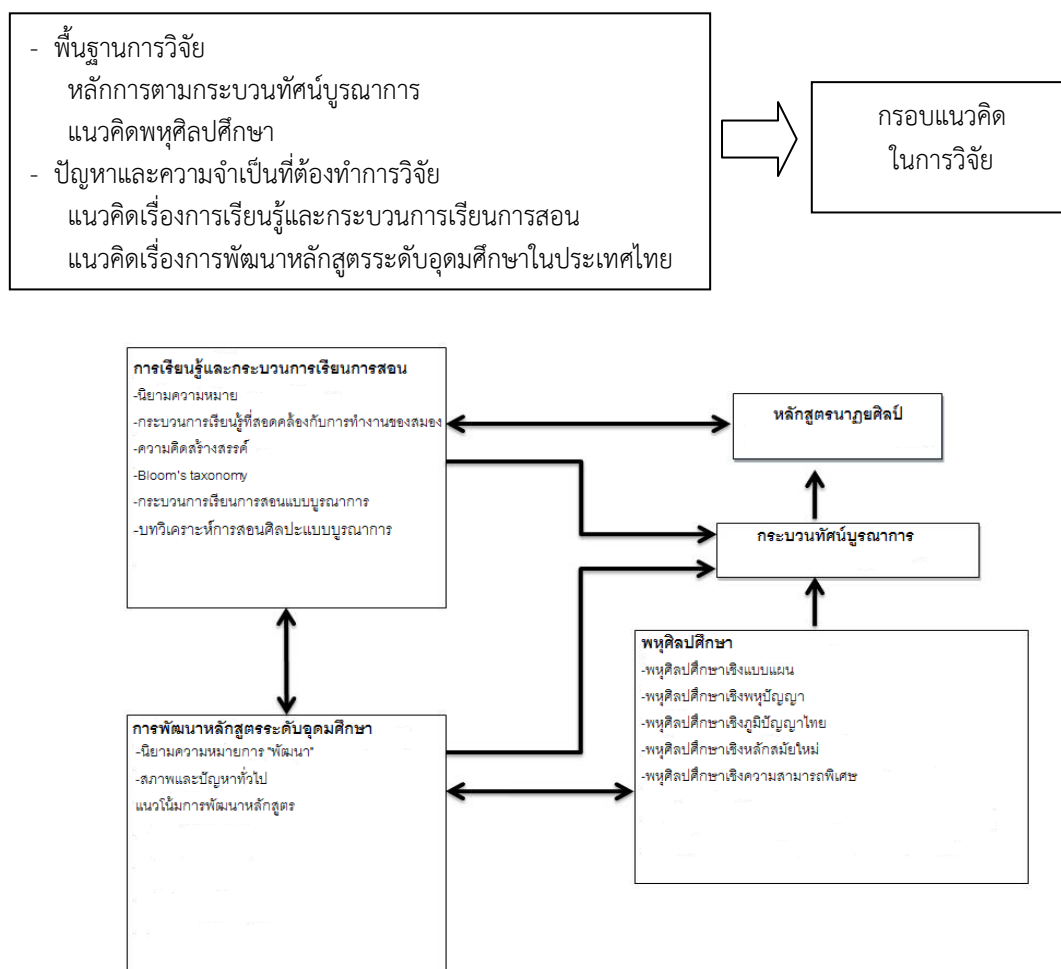
4.1 นิยาม ความหมายของ “การพัฒนา”

4.2 สภาพและปัญหาทั่วไปของหลักสูตรระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

4.3 แนวโน้มเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

การบูรณาการแนวคิดในทั้ง 4 ด้านดังกล่าว นำไปสู่การสร้างกรอบความคิดและการออกแบบวิธีวิจัยที่เหมาะสมกับการที่จะแสวงหาแนวทางการผลิตบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์ได้ดียิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงขอเสนอเป็นแผนภูมิดังต่อไปนี้

ความสัมพันธ์ของแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาวิจัย



ภาพประกอบ 4 กรอบแนวคิดการวิจัย



หลักการตามกระบวนการทัศน์บูรณาการ

1. ความหมายของกระบวนการทัศน์ และองค์รวม กับบูรณาการ

กระบวนการทัศน์หรือบางทีใช้คำว่าทัศน์แบบท หมายถึง ชุดความเชื่อที่ยอมรับในกลุ่มชนแบบอย่างหรือบรรทัดฐานของการคิด ซึ่งรวมถึงปรัชญา ความเชื่อ ค่านิยม การรับรู้ และทัศนะพื้นฐานในการมองโลกที่มีร่วมกันของกลุ่มชน อันเป็นที่มาของทัศนะอื่น ๆ ตลอดจนวิถีชีวิตของกลุ่มชนนั้น ซึ่งหากกระบวนการทัศน์เป็นทัศนะที่เห็นชอบด้วยธรรมะหรือธรรมชาตีก็นับได้ว่าเป็น “สัมมาทิฐิ”

หากแต่ปัญหาที่มีคือความรู้ที่ผู้คนส่วนมากในโลกปัจจุบันใช้กันกลับเป็นมิถิฐิ เพราะเป็นความรู้ที่เกิดจากการประยุกต์ปรัชญาโมเดิร์น (Modernism) อันมีรากฐานในกระบวนการทัศน์แบบกลไก (Mechanistic Paradigm) ที่มีคตินิยมการลดทอน (Reductionism) โดยนำเอาสรรพสิ่งและปรากฏการณ์ในธรรมชาติซึ่งมีลักษณะสลับซับซ้อนเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงกันทั้งหลายมาแยกเป็นส่วน ๆ แล้วนำส่วนย่อยแต่ละส่วนเหล่านั้นไปศึกษาด้วยวิธีทางวิทยาศาสตร์ เพราะเชื่อว่าวิทยาศาสตร์เท่านั้นที่ช่วยให้มนุษย์ค้นหาความรู้ที่แท้จริง ดังที่ เดส์คาร์ทส์ (Descartes) ผู้ได้รับการยกย่องว่าเป็นบิดาของปรัชญาดังกล่าว เคยประกาศไว้ว่า วิทยาศาสตร์ทั้งหลายคือความแน่นอน เป็นความรู้ที่มีหลักฐานเราปฏิเสธความรู้ทุกชนิดที่เป็นเพียงความอาจเป็นไปได้ และจะตัดสินใจว่าสิ่งที่รู้อย่างแจ่มชัดแล้วเท่านั้นที่เชื่อถือได้ และความรู้นั้นจะต้องไม่มีข้อสงสัยใด ๆ อีก (Capra. 2544 : 17-18, 56) ปัจจุบันวิกฤตการณ์ต่าง ๆ บ่งชี้ว่าความรู้แบบดังกล่าวนั้นเป็นเพียงความรู้หน่วยย่อยและไม่ใช่ว่าความรู้ที่ถูกต้องเพียงแบบเดียวที่ใช้ในการทำความเข้าใจเอกภพ ยิ่งไปกว่านั้นตัวเดส์คาร์ทส์ก็จะต้องปฏิเสธความรู้ของตนเองด้วย เพราะฟิสิกส์ในศตวรรษที่ 20 ได้แสดงให้เห็นอย่างหนักแน่นว่าไม่มีสิ่งจะอันสมบูรณ์ในวิทยาศาสตร์ ความคิดทั้งหมดของเราและทฤษฎีทั้งหลายมีขอบเขตจำกัด และเป็นเพียงการประมาณเอา (คาปร้า ฟริตจอฟ. 2544 : 56) ดังนั้น ในการที่จะช่วยเปลี่ยนโลกแห่งความทุกข์ให้เป็นโลกที่ร่มเย็นจึงแพร่ขยายกระบวนการทัศน์บูรณาการด้วยการศึกษาความรู้องค์รวม ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่ไม่มีขอบเขต ไม่อธิบายปรากฏการณ์ทั้งหลายแบบเป็นเสี้ยวส่วน แต่สามารถอธิบายจักรวาลและเนื้อแท้แห่งชีวิต ซึ่งเกี่ยวข้องกับการดำรงอยู่ของมนุษยชาติแล้วเข้าใจแจ่มแจ้งทั้งหมดอย่างไม่มีข้อสงสัยใดได้ดีกว่า และความรู้นั้นจะต้องอธิบายถึงระดับปฏิบัติได้อีกด้วย (ธนภณ พันธเสน. 2549 : 24)

ส่วนคำว่าองค์รวมมักใช้คำแปลของ holistic ซึ่งมีผู้อธิบายไว้ว่าทัศนะที่ถือว่าความเป็นจริงทั้งหมดของสิ่งใดย่อมมีคุณสมบัติสำคัญเฉพาะตน ซึ่งไม่สามารถเข้าใจได้โดยการแยกสิ่งนั้นออกเป็นส่วนย่อย ๆ ล้วนศึกษาจากคุณสมบัติของส่วนย่อย ๆ นั้น แม้จะเอาคุณสมบัติของส่วนย่อย ๆ นั้นมารวมกันก็ไม่สามารถเทียบความหมายหรือความสำคัญกับคุณสมบัติองค์รวมเดิมไว้ (Capra. 2544 : 56) ส่วนบูรณาการมักใช้แทนคำว่า To Integrate หรือ Integrated ซึ่งในที่นี้ผู้เขียนใช้แทนคำว่า Integral ในความหมายที่ครอบคลุม รวมเอาไว้ มีสมดุล ไม่ละทิ้งสิ่งใด หรือที่ประกอบขึ้นจากส่วนย่อยต่าง ๆ อย่างสมดุลจนเกิดความเป็นองค์รวม ตามความหมายของวิลเบอร์ (ธนภณ พันธเสน. 2549 : 24-25) ผู้ก่อตั้งสถาบันบูรณาการ (Integral Institute) จึงเป็นความหมายที่แตกต่างจากคำว่า Integral ตามพจนานุกรมทั่วไป ซึ่งหมายถึงอันเป็นส่วนย่อยส่วนหนึ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งต่อความเป็นทั้งหมด

ดังนั้น ไม่ว่าจะใช้องค์รวมหรือบูรณาการต่างก็มีความหมายเดียวกันและใช้ทดแทนกันได้เมื่อต้องการแสดงออกถึง (Capra. 2544 : ไม่มีเลข)



1. ความเข้าใจธรรมชาติของวัตถุ และความสัมพันธ์ระหว่างวัตถุกับจิตใจมนุษย์
2. ความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งที่ผกผันกลมกลืนกับธรรมชาติ
3. การกระทำที่ไม่ขัดกับธรรมชาติแต่กลมกลืนกับธรรมชาติ
4. การมีดุลยภาพที่มีความเคลื่อนไหวอยู่ภายใน หรือภาวะสมดุลที่เป็นพลวัตร
5. ความไม่แน่นอน การเปลี่ยนแปลงไม่หยุดนิ่ง
6. การมองเชิงนิเวศวิทยาหรือแบบกระบวนระบบที่มีธรรมชาติสุดท้าย

เป็นศาสนธรรมหรือเป็นเรื่องทางจิตวิญญาณ

7. การให้ความเป็นทั้งหมดมากกว่าส่วนย่อยแต่ละส่วนของตัวเอง เพราะเชื่อว่าความเป็นทั้งหมดเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของส่วนย่อย

2. พุทธธรรม : แบบอย่างของกระบวนทัศน์บูรณาการในซีกโลกตะวันออก

พุทธธรรม หมายถึง ธรรมะซึ่งพระพุทธเจ้าทรงค้นพบและนำออกเผยแผ่ หรือคำสอนของพระพุทธเจ้า เกี่ยวกับความจริงตามธรรมชาติของทุกสิ่งและวิธีการดับทุกข์ ธรรมะของพระพุทธเจ้านั้นแต่เริ่มสืบทอดกันด้วยวิธีท่องจำแบบปากต่อปากเรียกว่ามุขปาฐะ สมัยต่อมาจึงได้มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร

ธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบนั้นเป็นสิ่งที่มิได้อยู่แต่เดิมแล้ว ไม่ได้เกิดขึ้นพร้อมพระพุทธองค์ แต่ทรงเป็นผู้ค้นพบแล้วนำมาประกาศ อาจพอกกล่าวได้ว่าการเรียนรู้พระธรรมก็คือการเรียนรู้ธรรมดालงและเรียนรู้สิ่งที่ป็นปกติที่มีบ่อเกิดที่มามาอย่างไร ป็นไปได้อย่างไร แต่ที่พระพุทธองค์ทรงเน้นย้ำอย่างโดดเด่นก็คือความรู้แบบบูรณาการ ซึ่งเกิดจากรู้แจ้งในกฎธรรมชาตินั่นเอง

อิทัปปัจจยตา : ในฐานะที่เป็นกฎธรรมชาติ

ความรู้ที่พระพุทธองค์ทรงค้นพบและทำให้พระองค์ตรัสรู้หรือบรรลุอิสรภาพ หลุดพ้นจากทุกข์โดยสมบูรณ์คืออิทัปปัจจยตา ซึ่งถือว่าเป็นกฎแห่งธรรมชาติหรือธรรมชาติของสรรพสิ่ง โดยที่อิทัแปลว่านี่ ปัจจยตาแปลว่าความเป็นปัจจัยให้เกิดหรือปัจจัยการ ซึ่งรวมความได้ว่าเมื่อสิ่งนี้ ๆ เป็นปัจจัย สิ่งนี้ ๆ ย่อมเกิดขึ้น ถ้าไม่มีสิ่งนี้ ๆ เป็นปัจจัยสิ่งนี้ ๆ ก็ไม่เกิดขึ้น (พุทธทาสภิกขุ. 2545 : 1) กล่าวอีกนัยหนึ่งย่อมหมายถึงสภาพที่สรรพสิ่งล้วนสัมพันธ์กันอย่างเป็นปัจจัยต่อกันและกัน อันหมายรวมถึงการที่มนุษย์ทั้งโลกและธรรมชาติแวดล้อมทั้งหมดล้วนอยู่ในระบบเดียวกัน หรือมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งหากขาดส่วนหนึ่งส่วนใดไป ระบบก็มิอาจดำรงอยู่ได้อย่างปกติ (ประเวศ วะสี. 2545 : 10, 51)

ความเป็นเหตุเป็นผลของสิ่งทั้งปวงก็คือ ธรรมชาติ กฎธรรมชาติ หน้าที่ตามธรรมชาติ และผลอันเกิดจากกฎและบทบาทของธรรมชาติ ซึ่งความเป็นเหตุเป็นผลกันในภาษาพุทธธรรมเรียกชื่อว่าอิทัปปัจจยตา แปลว่าความที่มีสิ่งนี้สิ่งนี้จึงมี และการที่เหตุกับผลต่างอาศัยกัน เชื่อมโยงกันเกิดขึ้น ภาษาพุทธธรรมท่านเรียกว่าปฏิจจสมุปบาท

สิ่งที่เรียกว่าอิทัปปัจจยตาและปฏิจจสมุปบาท จึงมีอยู่ในทุกสิ่งทุกอย่างในทุกหนทุกแห่ง ทุกเวลา ทุกสถานที่ ทุกวินาที ทุกชั่วโมง ทุกวัน ทุกเดือน ทุกปี ในธรรมชาติ มีกฎธรรมชาติ ในกฎธรรมชาติดมีบทบาทหน้าที่ ในบทบาทหน้าที่มีผลที่ตามมา นี่ก็คือตัวเหตุกับตัวผล มนุษย์ สัตว์ พืช เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ เกิดขึ้นดำรงอยู่และแตกสลายไปตามกฎธรรมชาติ และแสดงบทบาทหรือกระทำตามกฎธรรมชาติ และก็เกิดหรือได้รับผลตามกฎนั้น ๆ ทั้งหมดก็คือความเป็นเหตุเป็นผลนั่นเอง



ท่านพุทธทาสกล่าวว่าธรรมคือธรรมชาติ หลักพุทธธรรมทั้งหมดจึงเป็นไปตามธรรมชาติ ที่เน้นความสัมพันธ์แบบอิงอาศัยและเชื่อมโยงถึงกันอย่างเป็นพลวัตร ระหว่างมนุษย์กับสรรพสิ่งทั้งหลาย และเน้นว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ดังนั้นท่านจึงสอนว่า ถ้าเราเข้าใจทุกแง่มุมของธรรมชาติและอนุรักษ์ความเข้าใจกฎธรรมชาติเอาไว้ภายในตัวเราได้ สิ่งต่าง ๆ ภายนอกก็จะอนุรักษ์ตัวมันเองได้

อนึ่ง หลักอทิปปัจจยตาซึ่งอยู่ในเหตุปัจจัยแห่งการก่อเกิด การดำรงอยู่ การมี ปฏิสัมพันธ์ และเสื่อมสลายของสรรพสิ่งในจักรวาล รวมถึงเป็นวิถีคิดทางทฤษฎีวิทยาศาสตร์ทุกสาขานั้น ครอบคลุมทั้งปัจจัยส่วนวัตถุ จิตใจ สังคม และอื่น ๆ ทั้งหมด ส่วนปัจเจกสมุปปาทหมายถึงแต่สิ่งมีชีวิตที่มีจิต มุ่งมาที่มนุษย์ที่มีความรู้สึกสุขทุกข์ เพื่ออธิบายถึงสาเหตุและดับแห่งทุกข์

พระธรรมปิฎกยังอธิบายไว้ว่า เนื่องจากสรรพสิ่งล้วนสัมพันธ์กันอย่างเป็นปัจจัยต่อกัน และกัน จิตจึงอยู่ไม่ได้ด้วยตนเอง แต่จะเปลี่ยนแปลงไปเมื่อสิ่งแวดล้อมเปลี่ยน ซึ่งสิ่งแวดล้อมของจิตอย่างหนึ่งก็คือการกระทำ จิตจึงเป็นผลจากการกระทำหรือกรรมที่เป็นเรื่องของความเป็นไปตามกระแสแห่งเหตุปัจจัยของชีวิตมนุษย์ด้านเจตจำนง ซึ่งสืบทอดจากอดีตจนปัจจุบันและกำลังดำเนินสืบไป จิตจะได้ดีก็เมื่อทำดี คือทำตามธรรมะหรือธรรมชาติ และจะชั่วก็เมื่อทำชั่ว ซึ่งเมื่อทำชั่ว ผลก็คือความขัดข้อง ขัดแย้งกับกฎธรรมชาติที่นำไปสู่ความไม่สบายใจ ความเดือดร้อนหรือทุกข์ อันเกิดแก่บุคคลนั้น ๆ ซึ่งถือเป็นกรรมระดับบุคคลที่เมื่อรวมกันมากเข้าก็กลายเป็นกรรมระดับสังคม ซึ่งเป็นตัวกำหนดวิถีของกลุ่มชนตลอดจนสังคม ที่สามารถสร้างผลกระทบต่อสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ทั้งหมด สภาพความเป็นทั้งหมดเหล่านี้ จึงย่อหมายถึงสภาพแวดล้อมที่สามารถย้อนกลับไปส่งผลต่อคุณภาพการรับรู้ของบุคคล ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและธรรมชาติอย่างไม่ต้องสงสัย ธนภณ พันธเสน (พระธรรมปิฎก. 2544 : 207-208 ; พระธรรมปิฎก. 2538 : 41 ; อ้างอิงมาจาก ธนภณ พันธเสน. 2549 : 27)

สรุป การศึกษาพุทธธรรมทำให้ผู้วิจัยได้มาซึ่งหลักการที่เหมาะสมกับการนำไปใช้เป็นพื้นฐานทางความคิดของการวิจัยดังต่อไปนี้

กฎธรรมชาติที่ว่าด้วยสภาพที่สรรพสิ่งล้วนสัมพันธ์กันอย่างเป็นปัจจัยต่อกันและกัน เป็นหลักการที่สร้างความตระหนักถึงความสำคัญของสัมพันธ์ภาพระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ ความจำเป็นที่ต้องพิจารณาปัจจัยต่าง ๆ อย่างรอบด้าน และลักษณะพื้นฐานทางความคิดของผู้ที่จะสามารถมีส่วนช่วยนำพาโลกให้พ้นวิฤต

คำสอนที่ว่าถ้าเราเข้าใจทุกแง่มุมของธรรมชาติและอนุรักษ์ความเข้าใจกฎธรรมชาติเอาไว้ภายในตัวเราได้ สิ่งต่าง ๆ ภายนอกก็จะอนุรักษ์ตัวมันเองได้ เป็นหลักการสำคัญของการช่วยนำพาโลกให้พ้นวิฤต ดังนั้นการดำเนินการวิจัยจึงควรนำไปสู่ความเข้าใจธรรมชาติภายในของมนุษย์

นอกจากพุทธธรรมแล้ว ยังมีคำสอนแบบบูรณาการของเล่าจื๊อแห่งลัทธิเต๋า ซึ่งเริ่มแพร่หลายในช่วงเวลาเดียวกัน และได้รับความนิยมในซีกโลกตะวันออกตลอดมา จนกระทั่งถูกบดบังด้วยอิทธิพลของกระบวนทัศน์แบบกลไกจากทางตะวันตก ดังจะรายละเอียดในความถัดไป

3. ทฤษฎีบูรณาการ : แบบอย่างของกระบวนทัศน์บูรณาการในซีกโลกตะวันตก

ความจริงกระบวนทัศน์บูรณาการก็มีปรากฏอยู่ในซีกโลกตะวันตกเมื่อหลายพันปีก่อน ในรูปของระบบวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิต รวมทั้งวิถีคิดของชาวชุมชนโบราณที่อยู่ในผืนแผ่นดินที่เรียกว่าอเมริกาในปัจจุบัน รวมทั้งในชุมชนกรีก ซึ่งมีไพธากอรัส (Pythagoras) เป็นผู้ให้กำเนิด โดยแนวคิดของเขาส่งอิทธิพลอย่างมากต่อนักคิดรุ่นหลัง เช่น เฮราคลิตัส (Heraclitus) เดโมคริตัส (Democritus) และ



เพลโต (Plato) ปราชญ์กรีกผู้ยิ่งใหญ่ Pythagoras (สุภญาณ ศิยะญาโน. ม.ป.ป. : 76 : อ้างอิงมาจาก Pythagoras. 2002)

กระบวนการทัศน์บูรณาการเริ่มเสื่อมลงในอารยธรรมที่กรีกเจริญถึงขีดสุด เพราะช่วงนั้นเพลโตได้เสนอทฤษฎีแม่แบบ (Theory of Form) ที่อธิบายว่าสรรพสิ่งในโลกกายภาพล้วนตกอยู่ภายใต้ความเป็นจริงแท้ อันเป็นระเบียบเพียงหนึ่งเดียวที่เรียกว่าจินตภาพแห่งความดี (Idea of Good) ซึ่งถือเป็นความรู้ขั้นสุดยอดของมนุษย์ที่สามารถเข้าใจได้เฉพาะการสัมผัสทางวิญญาณ Nelson และ Conford (อภิชัย พันธเสน. 2544 : 59 ; อ้างอิงมาจาก Nelson. 1991 : 257 ; Conford. 1945 : 505b) ในการอธิบายกฎธรรมชาติ เพลโตไม่ได้เน้นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติเป็นหลัก แต่ไปเน้นที่ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ด้วยกัน และระหว่างมนุษย์ต่อนครรัฐที่เป็นหลัก ที่แยกกว่านั้นคือคำสอนที่เขารับช่วงมาจาก โซเครตีส (Socrates) ที่บอกว่าสัตว์ทั้งหลายถูกสร้างขึ้นมาและบำรุงเลี้ยงเพื่อประโยชน์ของมนุษย์ ทำให้ผู้นำทางความคิดในยุคต่อมาหันมาสอนให้มนุษย์จัดการกับธรรมชาติได้โดยอิสระ ดังนั้น อริสโตเติล (Aristotle) ผู้เป็นศิษย์จึงนำเอากฎธรรมชาติมาใช้เพียงเพื่อการจำแนกประเภท และสร้างระบบคิดที่เป็นตรรกะในการจำแนกประเภทเป็นชาวเป็นคำจากกัน อันเป็นจุดเริ่มวิวัฒนาการของตรรกะสุดขีดและกลายเป็นลัทธิทวินิยม (Dualism) ที่ถือว่าชีวิตนั้น สามารถแยกเป็นกายกับจิตซึ่งไม่ขึ้นแก่กัน และกลายเป็นฐานคิดของอารยธรรมตะวันตกตลอดเวลาที่ผ่านมา Gore (อภิชัย พันธเสน. 2544 : 14 ; พระธรรมปิฎก. 2544 ก : 117 ; อ้างอิงมาจาก Gore. 1992 : 243)

ถึงกระนั้นทัศนะองค์รวมก็ได้ปรากฏสอดแทรกอยู่บ้างเป็นบางช่วงตั้งแต่ในยุคโรมัน ยุคกลาง ยุคโมเดิร์น ตลอดจนถึงช่วงกำเนิดยุคโพสต์โมเดิร์น เป็นต้น จนต้นศตวรรษที่ 20 ความเชื่อในสัจจะแห่งคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ก็เริ่มสั่นคลอนเมื่อ แพลงก์ (Planck) ค้นพบทฤษฎีแคว้นดัมที่สมบูรณ์ในอีก 20 ปีต่อมา Capra (ปริติ เกษมทรัพย์. 2543 : 117 ; อ้างอิงมาจาก Capra. 2544 : 211) (“Planck, Max Karl Eenst Ludwing.” CD-ROM) ความรู้ทฤษฎีแคว้นดัมทำให้นักวิทยาศาสตร์ได้ผลสรุปเกี่ยวกับความเป็นจริงของธรรมชาติแบบใหม่ เช่น เรื่องของความว่างเปล่า ความไม่มีตัวตนอันแท้จริง การจัดจ่อเชื่อมโยงของสรรพสิ่งอันเป็นหนึ่งเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นทางกายภาพและจิตวิญญาณ รวมทั้งการเกิดขึ้นของปรากฏการณ์ทั้งหลายจากเหตุปัจจัยที่ซับซ้อนยิ่ง เป็นต้น โดยเฉพาะไอน์สไตน์ถึงกับยอมรับว่ามนุษย์เราเป็นส่วนเล็กน้อยของความเป็นหนึ่งเดียวที่ยิ่งใหญ่งานที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของมนุษย์ทุกคนจึงอยู่ที่เพื่อแผ่ความรักความเมตตาให้แก่สรรพชีวิตซึ่งข้อสรุปเหล่านี้ล้วนตรงกับความรู้ที่อุบัติขึ้นในซีกโลกตะวันออกมาตั้งแต่กว่าสองพันห้าร้อยปีก่อนทั้งสิ้น อย่างไรก็ตามแนวคิดต่าง ๆ นี้ถูกเก็บงำไว้แต่เพียงในแวดวงของนักฟิสิกส์เป็นเวลาหลายสิบปีผ่านยุคทศวรรษที่ 1960 ที่แนวคิดและแนวการฝึกปฏิบัติแบบองค์รวม ตามแนวคิดตะวันออกได้รับความนิยมในประเทศตะวันตกเพิ่มขึ้นอย่างมากมาย จนกระทั่งคาปรัได้นำความจริงใหม่นี้เผยแพร่ในหนังสือมี ได้รับความนิยมเป็นอย่างสูงทั่วโลก ชื่อเต๋าแห่งฟิสิกส์ (The Tao of Physics) ซึ่งตีพิมพ์เมื่อปี 1972 และผลงานชิ้นนี้ก็ได้นำผลให้ให้นักคิดนักวิทยาศาสตร์ชั้นแนวหน้าของโลกหันมาสนใจผลงานที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทัศน์บูรณาการมากขึ้นเป็นลำดับ (ประสาน ต่างใจ. 2538 ข. : 181-182, 194-198) โดยผลงานที่ได้รับการเผยแพรอย่างกว้างขวางในระดับนานาชาติมากที่สุดทฤษฎีหนึ่งก็คือ ทฤษฎีบูรณาการ (Integral Theory) ของเคน วิลเบอร์ (Ken Willber) ชาวอเมริกัน



ทฤษฎีบูรณาการ (Integral Theory)

วิลเบอร์เป็นทั้งนักปรัชญาและนักสร้างสรรค์ทฤษฎีที่มีพื้นเพความรู้ในสาขาจิตวิทยาเหนือตน (Transpersonal Psychology) เขาเขียนหนังสือชื่อว่าแถบสีแห่งจิตวิญญาณ (The Spectrum of Consciousness. 1977) ที่ได้รับการตีพิมพ์ครั้งแรกขณะที่เขาอายุเพียง 28 ปี

อีกเกือบยี่สิบปีถัดมา แนวคิดบูรณาการของวิลเบอร์ก็ปรากฏขึ้นอย่างเด่นชัดในผลงานชื่อเพศ นิเวศวิทยา จิตวิญญาณ (Sex Ecology Spirituality. 1995) ซึ่งเขาได้ประมวลแนวคิดดังกล่าวไว้ในผลงานเล่มถัดมาชื่อ ประมวลประวัติศาสตร์แห่งสรรพสิ่ง (A Brief History of Everything. 1996) และได้นำเสนอเป็นคำอธิบายที่ง่ายขึ้นประกอบกับการยกตัวอย่างการนำแนวคิดบูรณาการไปใช้กับศาสตร์สาขาต่าง ๆ รวมทั้งการพัฒนาจิตสำนึกในผลงานตีพิมพ์เล่มหลังสุดที่ชื่อทฤษฎีแห่งสรรพสิ่ง (A Theory of Everything. 1996)

ส่วนหนึ่งของทั้งหมด

แก่นปรัชญาของวิลเบอร์ที่นำเสนอในผลงานชุดดังกล่าว ได้แก่ แนวคิดส่วนหนึ่งของทั้งหมด เรียกสั้น ๆ ว่า โฮลอน (Holon) ซึ่ง อาเธอร์ คอสตเลอร์ (Arthur Koestler) เป็นผู้ประดิษฐ์ขึ้นโดยที่โฮลอนเป็นเรื่องขององค์ประกอบต่าง ๆ ในสิ่งมีชีวิตที่มีโครงสร้างอันซับซ้อนมากมายหลายชั้น แต่ละชั้นประกอบด้วยระบบย่อยซึ่งเป็นทั้งองค์รวมของตัวเองและเป็นส่วนย่อยขององค์รวมทั้งหมด เช่น โมเลกุลรวมกันขึ้นเป็นอแกเนลล์ ออแกเนลล์รวมกันขึ้นเป็นเซลล์ เซลล์รวมกันเป็นเนื้อเยื่อและอวัยวะ ซึ่งประกอบกันแล้วใหญ่ขึ้นเป็นระบบการย่อยอาหารและระบบประสาท จากนั้นระบบเหล่านี้ก็ประกอบกันขึ้นเป็นมนุษย์ที่อยู่รวมกันเป็นครอบครัว ชนเผ่า สังคม และชนชาติต่าง ๆ ที่ถือว่าต่างเป็นองค์รวมในแง่ที่ต่างกันในขณะที่เป็นส่วนประกอบของระบบแห่งองค์รวมที่ซับซ้อนขึ้นไปด้วย อันเป็นลักษณะที่แสดงว่าการเป็นส่วนประกอบและการเป็นองค์รวมในความหมายที่สมบูรณ์นั้นไม่มีอยู่จริง ทั้งนี้ คอสตเลอร์ เน้นว่าแต่ละโฮลอนมีหน้าที่ทำงานให้กับทุกส่วนที่เป็นทั้งหมด พร้อมไปกับทำงานเพื่อประโยชน์เฉพาะตน แต่ละโฮลอนจึงต้องรักษาความเป็นตัวของตัวเอง เพื่อให้การจัดขึ้นเป็นไปอย่างมีระเบียบตลอดเวลา แต่ต้องยอมรับคำสั่งของระบบทั้งหมดเพื่อให้ระบบมีชีวิตอยู่ได้ ซึ่งในระบบที่อยู่ในสภาพที่ดีจะมีความสมดุลระหว่างการเป็นส่วนย่อยของส่วนรวมและความเป็นตัวของตัวเอง โดยมีความเคลื่อนไหวอย่างมีชีวิตที่ส่งเสริมกันและกัน ซึ่งจะทำให้ระบบมีความยืดหยุ่นและสามารถเปิดทางให้การเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ อย่่างไรก็ตาม ถึงแม้โฮลอนในระดับหนึ่งได้มีการวิวัฒนาการจนมีคุณสมบัตินั้นกลายเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นทั้งหมดหรือโฮลอนระดับถัดไป และยังผลให้โฮลอนระดับที่สูงกว่านั้นมีความกว้างขวางครอบคลุมสลับซับซ้อนกว่า สำคัญมากกว่า อีกทั้งเผยให้เห็นความจริงที่ชัดเจน

จากทฤษฎีการบูรณาการ สามารถสรุปความหมายได้ว่าการบูรณาการคือการทำให้หน่วยย่อย ๆ ทั้งหมด ที่สัมพันธ์อิงอาศัยซึ่งกันและกัน เข้ามาร่วมทำหน้าที่ประสานกลมกลืนหรือเป็นองค์รวมหนึ่งเดียวที่มีความครบถ้วนสมบูรณ์ในตัว การบูรณาการนั้นเราจะเอาหน่วยย่อยหน่วยหนึ่งมารวมเข้าในองค์รวมที่มีหน่วยย่อยอยู่แล้วก็ได้ หรือจะเอาหน่วยย่อยทั้งหลายที่ต่างแยกกันอยู่มารวมเข้าไว้ด้วยกันเป็นองค์รวมก็ได้ ซึ่งเรียกว่าบูรณาการทั้งสิ้น แต่ข้อสำคัญจะต้องมีตัวยูนีที่เป็นหลักอยู่ 3 อย่าง คือ

1. มีหน่วยย่อยองค์ประกอบ ขึ้นส่วน อวัยวะ หรือขั้นระดับ แง่ด้านที่จะเอามาประมวลเข้าด้วยกัน อันนี้เป็นสิ่งที่เอามาประมวลเข้าด้วยกันคือสิ่งย่อย ส่วนย่อย
2. หน่วยย่อยเป็นต้นนั้นมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงอิงอาศัยซึ่งกันและกัน อันนี้อาจจะเลยไปถึงลักษณะที่ว่ายืดหยุ่นปรับตัวได้ มีความเคลื่อนไหวตลอดเวลาด้วย



3. เมื่อรวมเข้าด้วยกันแล้วก็จะเกิดความคิดอันเต็มบริบูรณ์ โดยมีความประสานกลมกลืน เกิดภาวะได้ที่ พอดี หรือสมดุล พอได้หรือพอดีสมดุลแล้ว องค์กรก็มีชีวิตชีวา ดำรงอยู่และดำเนินไปด้วยดีอันเป็นภาวะของบูรณาการ

ถ้าครบ 3 อย่างนี้ก็เป็นบูรณาการ สามอย่างนี้เป็นตัวยืนที่จำเป็นตามสภาวะ ส่วนในทางปฏิบัติจะมีหลักและกระบวนการวิธีอย่างไรก็พิจารณาอีกส่วนหนึ่ง แต่สิ่งที่ต้องเน้นคือความพอดี ได้ที่ สมดุล ซึ่งเป็นภาวะที่ต้องการบูรณาการนั้นจะแสดงลักษณะออกมาให้เห็นเป็นข้อสำคัญได้ 2 อย่าง คือ เมื่อเป็นองค์กรแล้ว องค์กรนั้นมีชีวิตชีวาหรือดำเนินไปด้วยดี องค์กรนั้นเกิดมีภาวะและคุณสมบัติของมันเอง ที่ต่างจากภาวะและคุณสมบัติขององค์ประกอบทั้งหลาย

สรุป การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทัศน์บูรณาการในซีกโลกตะวันตก รวมทั้งการศึกษาทฤษฎีบูรณาการ ช่วยให้ผู้วิจัยสามารถสรุปถึงประเด็นที่สามารถนำไปใช้เป็นพื้นฐานทางความคิดของการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

กระบวนการทัศน์บูรณาการไม่ใช่เรื่องใหม่บริบทของชาวตะวันตก เพียงแต่กระบวนการทัศน์นี้ถูกกระบวนการทัศน์นิยมบดบังมาเป็นเวลานาน และได้ปรากฏขึ้นอย่างมีพลังอีกครั้งในระยะหลัง ซึ่งสิ่งที่ได้เรียนรู้ดังกล่าวช่วยให้ผู้วิจัยมีความเข้าใจฐานความคิดและบริบทของชาวตะวันตกมากขึ้น อันจะส่งผลให้การดำเนินการวิจัยเป็นไปอย่างถูกต้องมากขึ้นด้วย

แนวคิด โฮลอน ช่วยให้ผู้วิจัยเข้าใจถึงลักษณะและความสัมพันธ์ของสรรพสิ่ง ตั้งแต่ระดับเล็กที่สุดไปถึงระดับใหญ่ที่สุด และสามารถนำแนวคิดนี้ไปประยุกต์กับการศึกษา ปรากฏการณ์ที่มีความสัมพันธ์กันตั้งแต่ระดับบุคคลไปจนถึงระดับโลกได้

สรุปโดยการเปรียบเทียบกระบวนการทัศน์บูรณาการสองกระแส

การที่ผู้วิจัยนำทฤษฎีบูรณาการมาศึกษาควบคู่กับพุทธธรรม เนื่องจากแนวคิดทั้งสองมีจุดยืนร่วมกันคือ ต้องการแก้ไขปัญหาของมนุษย์อย่างถอนรากถอนโคน ด้วยการนำเสนอว่า องค์กรของชีวิตมีความสัมพันธ์ในเชิงการเป็นเหตุปัจจัย ทั้งด้านภายในชีวิตเองและด้านสภาพแวดล้อมภายนอกที่มาเกี่ยวข้องกับชีวิต โดยมีจิตเป็นตัวกำหนดรูปแบบความสัมพันธ์และเป็นตัวผลักดันให้ชีวิตและสิ่งแวดล้อมดำเนินไปในทิศทางใดก็ได้ ดังนั้นมนุษย์จึงต้องมีกิจกรรมพัฒนาตนทั้งในส่วนบุคคลและส่วนรวม ทั้งในเชิงกายภาพและเชิงจิตใจอย่างสมดุล เพื่อให้จิตของแต่ละบุคคลสามารถข้ามพ้นไปอยู่เหนือความเป็นตัวตนอันเป็นอุปสรรคต่อการแก้ปัญหาวิกฤตของโลกที่สำคัญยิ่ง

แนวคิดพหุศิลปศึกษา

การพัฒนาพหุศิลปศึกษาสำหรับสังคมไทยนั้น เป็นแผนกลยุทธ์เพื่อร่วมปฏิรูปสังคมและการศึกษา เพื่อสร้างดุลยภาพระหว่างการพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และศิลปกรรมศาสตร์ โดยเชื่อมั่นว่าพัฒนาการของสังคมต้องมีสภาพเป็นองค์รวมมีฐานการพัฒนาจากศาสตร์ต่าง ๆ อย่างครอบคลุม และมีพลังการสร้างสรรคของสมาชิกสังคม เป็นกลไกสำคัญในการผลักดันให้บรรลุเป้าหมายสูงสุด ซึ่งพลังสร้างสรรค์ดังกล่าวผลลัพธ์หลักมาจากระบวนการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของพหุศิลปศึกษา ซึ่งสัมพันธ์กับศิลปวัฒนธรรมทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งแผนกลยุทธ์เพื่อพัฒนาพหุศิลปศึกษาสำหรับสังคมไทยมีหลักการและกรอบความคิด ดังนี้ (แนวคิดพหุศิลปศึกษา. 2011 : เว็บไซต์)



พหุศิลปศึกษา (Arts Education) หมายถึง กระบวนการศึกษาจากการบูรณาการความคิดและการสร้างสรรค์ โดยการเลือกสรรสื่อแสดงออกที่หลากหลาย สื่อแสดงออกอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างไม่่ว่าจะเป็นสื่อสี สื่อวัตถุ สื่อร่างกาย สื่อเสียง สื่อภาษา เป็นการแสดงออกจากสภาพการรู้คิด (Cognition) และจินตภาพ (Imagination) เพื่อสะท้อนวัฒนธรรม (Culture) ภูมิปัญญา (Wisdom) และสุนทรียะ (Aesthetic) ของปัจเจกบุคคลที่สัมพันธ์กับชุมชน ความเป็นชาติและความเป็นสากล

พหุศิลปศึกษามีพลังในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ จินตภาพ สุนทรียะ และการพัฒนาวัฒนธรรมบูรณาการ (Integral Culture) ในสังคม อีกทั้งกระบวนการพัฒนาพหุศิลปศึกษายังบูรณาการอยู่ในทุกปัจเจกบุคคลและทุกวิชาชีพ ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เน้นความสัมพันธ์กับศิลปวัฒนธรรมและชุมชน

กระบวนการพัฒนาพหุศิลปศึกษามุ่งพัฒนามวลประชากรทั้งประเทศเป็นด้านหลักและพร้อมที่จะผลักดันประชากรส่วนหนึ่งที่มีความสามารถพิเศษ และมุ่งมั่นที่จะประกอบวิชาชีพทางด้านศิลปะให้บรรลุเป้าหมายและศักยภาพสูงสุด และประการสุดท้ายคือภารกิจพัฒนาพหุศิลปศึกษาเป็นของทุกคนในสังคม

การเปลี่ยนแปลงสู่พหุศิลปศึกษา

พหุศิลปศึกษา (Arts Education) เป็นกระบวนการทางการศึกษาและศิลปะที่หลากหลาย แนวคิด สหวิทยาการ (Interdisciplinary) บูรณาการผสมผสานศิลปะในลักษณะต่าง ๆ สัมพันธ์กับชุมชน ภูมิปัญญา ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และกระแสโลกปัจจุบัน โดยพหุศิลปศึกษา (Arts Education) ประกอบด้วย 5 แนวคิด ดังนี้

1. พหุศิลปศึกษาเชิงแบบแผน (Discipline Based Arts Education)

การศึกษาและศิลปศึกษาระเบียบสาขาสากลในสหรัฐอเมริกาและยุโรป ช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 20 เป็นกระแสการศึกษาแบบพัฒนาการนิยม (Progressivism) ที่สอดคล้องกับกระบวนการเสรีภาพลัทธิสมัยใหม่ในสังคม มีการเรียนการสอนแบบยึดถือเด็กเป็นศูนย์กลาง (Child-centered Movement) เน้นการแสดงออกเฉพาะตัว ทั้งกระบวนการศึกษาในสหรัฐอเมริกาและยุโรป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง วิทยาลัยวิชาการศึกษา แนวคิดและการปฏิบัติได้พัฒนาขึ้นมาในสังคมไทย ช่วงทศวรรษ 1970-1980 ได้มีกระบวนการเคลื่อนไหวความคิดทางการศึกษาและศิลปศึกษาเกิดขึ้นใหม่ในสหรัฐอเมริกา โดยมุ่งเน้นแบบแผนหรือหลักเกณฑ์แทนการแสดงออกเฉพาะตัว (Self-expression) พัฒนาการดังกล่าวประสานสัมพันธ์กับพัฒนาการของลัทธิใหม่ ศิลปศึกษาเชิงแบบแผน (Discipline-based Arts Education) ได้พัฒนาแกนสำคัญในการสอน 4 แกน ได้แก่ แกนประวัติศาสตร์ศิลป์ (Art History) แกนสุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) แกนศิลปวิจารณ์ (Art Criticism) และแกนศิลปะสร้างสรรค์ (Art Production)

ด้วยความเชื่อดังกล่าว ได้ส่งผลให้ศิลปศึกษาเชิงแบบแผนพัฒนาผู้ที่ผ่านแนวความคิดและกระบวนการเรียนรู้การสอนนี้ มองและสร้างสรรค์ศิลปะด้วยหลักความรู้ความคิด ความงาม สร้างความสมดุลในการรับรู้และการสร้างสรรค์ ระหว่างสุนทรียศาสตร์เชิงปรัชญาและสุนทรียศาสตร์เชิงวิทยาศาสตร์ (Philosophical and Scientific Aesthetics) ในปัจจุบันกิจกรรม กระบวนการเรียนการสอน และกระบวนการเรียนรู้ ตามทฤษฎีพหุศิลปศึกษาเชิงแบบแผน ควรได้รับการพัฒนาทั้งในลักษณะบูรณาการและการแยกอิสระระหว่างทัศนศิลป์ การแสดง ดนตรี ทั้งเพื่อการสร้างเอกภาพและสร้างความโดดเด่นเฉพาะด้าน โดยพัฒนาให้เหมาะกับบุคลิกภาพ เหมาะสมกับการสร้างประสบการณ์และความรู้ความคิดร่วม และเหมาะสมกับบุคลิกภาพที่จะพัฒนาไปสู่วิชาชีพ กิจกรรม กระบวนการเรียนการสอน และกระบวนการเรียนรู้ ต้องเริ่มต้นและสอดคล้องกับผู้เรียน มีเป้าหมายในการสร้างคน สร้างชุมชน และสร้างสิ่งแวดล้อมน่าพินิจ



2. พหุศิลปศึกษาเชิงพหุปัญญา (Multiple Intelligences Arts Education)

การศึกษาค้นคว้าเพื่อสร้างทฤษฎีใหม่ในวงการศึกษ และการนำทฤษฎีเหล่านั้นไปประยุกต์ใช้ในวงการศิลปศึกษาเกิดขึ้นตลอดเวลา ทฤษฎีที่น่าสนใจคือทฤษฎีวิวัฒนาการสมอง และทฤษฎีพหุปัญญา (Theory of Multiple Intelligences) ของโฮเวิร์ด การ์ดเนอร์ (Howard Gardner) ว่าด้วยความฉลาดและเชาว์ปัญญาภายในตัวของมนุษย์ 8 ด้าน ได้แก่

- 2.1 ปัญญาด้านภาษา (Linguistic Intelligence)
- 2.2 ปัญญาด้านตรรกะและคณิตศาสตร์ (Logical-Mathematical Intelligence)
- 2.3 ปัญญาด้านมิติสัมพันธ์ (Spatial Intelligence)
- 2.4 ปัญญาด้านร่างกายและเคลื่อนไหว (Bodily-Kinesthetic Intelligence)
- 2.5 ปัญญาด้านดนตรี (Musical Intelligence)
- 2.6 ปัญญาด้านมนุษย์สัมพันธ์ (Interpersonal Intelligence)
- 2.7 ปัญญาด้านตนหรือความเข้าใจตนเอง (Intrapersonal Intelligence)
- 2.8 ปัญญาทางด้านนักธรรมชาติวิทยา (Naturalist Intelligence)

ทฤษฎีพหุปัญญาว่าด้วยความฉลาดและเชาว์ปัญญาภายในตัวของมนุษย์ทั้ง 8 ด้าน ซึ่งเกี่ยวข้องกับสมองทั้ง 2 ซีกของมนุษย์นั้น ถือเป็นกุญแจดอกสำคัญในการศึกษาค้นคว้าทางด้านจิตวิทยาและการพัฒนาไปสู่ทฤษฎีพหุศิลปศึกษาเชิงพหุปัญญา (อารี สันหลวี. 2543 : 10)

ปัญญาด้านภาษา (Linguistic Intelligence)

คือความสามารถสูงในการใช้ภาษา ไม่ว่าจะเป็นการพูด เช่น นักเล่า นิทาน นักพูด นักการเมือง หรือการเขียน เช่น กวี นักเขียนบทละคร บรรณาธิการ นักหนังสือพิมพ์ ปัญญาทางด้านนี้ยังรวมถึงความสามารถในการจัดกระทำเกี่ยวกับโครงสร้างของภาษาเสียง ความหมาย และเรื่องเกี่ยวกับภาษา เช่น สามารถใช้ภาษาในการหวานล่อม อธิบายและอื่น ๆ

ปัญญาด้านตรรกะและคณิตศาสตร์ (Logical-Mathematical Intelligence)

เป็นความสามารถสูงในการใช้ตัวเลข เช่น นักบัญชี นักคณิตศาสตร์ นักสถิติ และผู้ให้เหตุผลดี เช่น นักวิทยาศาสตร์ นักตรรกศาสตร์ นักจัดทำโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ปัญญาทางด้านนี้ยังรวมถึงความไวในการเห็นความสัมพันธ์แบบแผนตรรกวิทยา การคิดเชิงนามธรรมและการคิดที่เป็นเหตุผล (Cause-effect) และการคิดคาดการณ์ (If-then) วิธีการที่ใช้ได้แก่ การจำแนกประเภท การจัดหมวดหมู่ การสันนิษฐาน สรุป คิดคำนวณ และตั้งสมมติฐาน

ปัญญาทางด้านมิติสัมพันธ์ (Spatial Intelligence)

คือความสามารถสูงในการมองเห็นพื้นที่ ได้แก่ นายพราน ลูกเสือ ผู้นำทาง และสามารถปรับปรุงและคิดวิธีการใช้เนื้อที่ได้มี เช่น สถาปนิก มัณฑนากร ศิลปิน นักประดิษฐ์ ปัญญาทางด้านนี้รวมถึงความไวต่อสี เส้น รูปร่าง เนื้อที่ และความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเหล่านี้ นอกจากนี้ยังหมายถึงความสามารถที่จะมองเห็นและแสดงออกเป็นรูปร่างถึงสิ่งที่เห็นและความคิดเกี่ยวกับพื้นที่

ปัญญาทางด้านร่างกายและการเคลื่อนไหว (Bodily kinesthetic Intelligence)

คือความสามารถสูงในการใช้ร่างกายของตนแสดงความคิด ความรู้สึก ได้แก่ นักแสดง นักแสดงท่าเต้น นักกีฬา นาฏกร นักฟ้อนรำ และความสามารถในการใช้มือประดิษฐ์ เช่น ความคล่องแคล่ว ความแข็งแรง ความรวดเร็ว ความยืดหยุ่น ความประณีต และความไวทางประสาทสัมผัส



ปัญญาทางด้านมนุษยสัมพันธ์ (Interpersonal Intelligence)

คือความสามารถสูงในการเข้าใจอารมณ์ความรู้สึก ความคิดและเจตนาของผู้อื่น ทั้งนี้รวมไปถึงความไวในการสังเกต น้ำเสียง ใบหน้า ท่าทาง ทั้งยังมีความสามารถสูงในการรู้ถึงลักษณะต่าง ๆ ของสัมพันธภาพของมนุษย์ และสามารถตอบสนองได้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ เช่น สามารถทำให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลปฏิบัติตาม

ปัญญาทางด้านตนหรือการเข้าใจตนเอง (Intrapersonal Intelligence)

คือความสามารถสูงในการรู้จักตนเองและสามารถประพาดตนได้จากความรู้จักตนนี้ ความสามารถในการรู้จักตนจะได้แก่ รู้จักตนเองตามความเป็นจริง เช่น มีจุดอ่อน จุดแข็งเรื่องใด มีความรู้เท่าทันอารมณ์ ความคิด ความปรารถนาของตน มีความสามารถที่จะฝึกตนเองและเข้าใจตนเอง

ปัญญาทางด้านธรรมชาติวิทยา (Naturalist Intelligence)

คือความสามารถในการรู้จักธรรมชาติของพืชและสัตว์ สามารถจัดจำแนกประเภท ชาร์ลส์ ดาร์วิน เป็นผู้หนึ่งที่มีปัญญาทางด้านนี้สูง

พหุศิลปศึกษาคือการบูรณาการแนวคิดและการสร้างสรรค์งานศิลปะ โดยเลือกสรรสื่อแสดงออกที่หลากหลาย สื่อแสดงออกอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็น สื่อสี สื่อวัสดุ สื่อร่างกาย สื่อเสียง สื่อภาษา เป็นการแสดงออกจากสภาพการรู้คิดและจินตภาพ เพื่อสะท้อนสุนทรีย์ ภูมิปัญญา และวัฒนธรรม ความหมายและคำอธิบายดังกล่าวไม่เพียงแต่จะมีวินัยที่แตกต่างไปจากศิลปศึกษาแบบเดิมหรือความเข้าใจของสังคมแบบเดิม ที่เข้าใจว่าศิลปศึกษาเป็นกิจกรรมทางทักษะ ไม่เกี่ยวกับปัญญา มีลักษณะแยกส่วน ดำรงอยู่แบบโดดเดี่ยว แต่ศิลปศึกษาในกรอบความคิดแบบพหุปัญญาของ โอวาร์ด การ์ดเนอร์ ที่ถือว่าเรื่องของศิลปะเป็นเรื่องของปัญญาทางด้านมิติ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือเป็นความสามารถทางด้านปัญญา 1 ใน 8 ด้านของมนุษย์สัมพันธ์กับสมองซีกขวาที่มีความสามารถทางด้านทัศนมิติสัมพันธ์ นอกจากนั้นพหุศิลปศึกษาในความหมายดังกล่าว ยังได้แสดงความสัมพันธ์ระหว่างปัญญาทางด้านมิติสัมพันธ์กับสื่อร่างกาย เช่น การแสดงนาฏศิลป์ที่เป็นปัญญาด้านร่างกายและการเคลื่อนไหว กับสื่อเสียงที่เป็นปัญญาด้านดนตรี กับสื่อภาษาที่เป็นปัญญาด้านภาษา นอกจากนั้นแล้วพหุศิลปศึกษายังนำไปสู่การเข้าใจตนเอง มีมนุษย์สัมพันธ์ ตระหนักในธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และการพัฒนาในเชิงเหตุผลด้วย พหุศิลปศึกษาในเชิงพหุปัญญาเป็นทฤษฎีที่เชื่อมโยงกับจิตวิทยา ศักยภาพของสมอง และปัญญา เพื่อการพัฒนาการเรียนการสอนให้บรรลุจุดหมายในการพัฒนาภูมิปัญญา ทักษะ สุนทรีย์ ความคิดสร้างสรรค์ จินตนาการ รวมทั้งการพัฒนาวัฒนธรรม บูรณาการและการคิดแบบองค์รวม แม้จะมีความชัดเจนขององค์ความรู้ แต่หากขาดกิจกรรมรับรอง ทฤษฎี การพัฒนาพหุศิลปศึกษาก็อาจเป็นจริงได้ ดังนั้น กิจกรรมภายใต้พหุศิลปศึกษาเชิงพหุปัญญาจึงควรมีแนวทางที่ครอบคลุมประเด็นต่อไปนี้

1. เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนสร้างสรรค์ผลงานศิลปะโดยผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง
2. เป็นกิจกรรมที่สนับสนุนให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาและบูรณาการทางปัญญาในทุกด้าน
3. เป็นกิจกรรมที่สนับสนุนให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ในการใช้สื่อแสดงออกที่หลากหลาย แบบศิลปะจินตทัศน์



สรุป การสร้างสรรค์กิจกรรมศิลปะจากภูมิปัญญาไทย จำเป็นต้องเรียนรู้ทำความเข้าใจ แสวงหาประสบการณ์ตรง สร้างองค์ความรู้เพื่อพัฒนาไปสู่การสร้างสรรค์ กิจกรรม พหุศิลปศึกษาสามารถสร้างสรรค์ได้ ทั้งบูรณาการสื่อการแสดงออก ทักษะศิลป์ การแสดง ดนตรี เข้าด้วยกัน หรือการบูรณาการสื่อที่หลากหลาย เช่น ทักษะศิลป์สื่อผสม การแสดงผสมผสาน ดนตรี ผสมผสาน การบูรณาการระหว่างอดีตกับปัจจุบัน ไทยกับสากล หรือบูรณาการกับกิจกรรมอื่น ๆ พร้อมกันนั้น ก็สามารถแยกการแสดงออก แยกสื่อ แยกลักษณะการสร้างสรรค์ได้เช่นกัน

4. พหุศิลปศึกษาเชิงหลังสมัยใหม่ (Post-Modern Arts Education)

ปัจจุบันปรากฏการณ์ทางความคิดในการสร้างสรรค์ศิลปะในกระแสโลก ได้เปลี่ยนจากกระแสความคิดแบบลัทธิสมัยใหม่ ซึ่งมองศิลปะด้วยกรอบสายตาดำเนินตามแบบวิทยาศาสตร์มาสู่กระแสความคิดความเชื่อแบบลัทธิหลังสมัยใหม่ ซึ่งพัฒนามาตั้งแต่กลางศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา ทั้งนี้หากเปรียบกับช่วงของมนุษย์ก็นับว่าความคิดแบบหลังสมัยใหม่อยู่ในวัยหนุ่มเต็มตัว ผ่านร้อนหนาวมาจนถึงช่วงที่สุขุมพอสมควร พร้อมจะดำเนินการใหญ่ มีใช้กระแสความคิดที่เป็นเพียงแพ้น้ำชั่วคราว ชั่วครั้งชั่วคราว และเชื่อได้ว่าในยุคที่จะมาถึงจะเป็นช่วงเวลาของความคิดแบบหลังสมัยใหม่อย่างแน่นอน อีกทั้งยังเป็นกระแสความคิดของชุมชนโลก มากกว่าจะเป็นเพียงความคิดของชุมชนชาติใดชาติหนึ่งเท่านั้น ซึ่งสามารถสรุปประเด็นสำคัญที่เกี่ยวกับศิลปะหลังสมัยใหม่ได้ ดังนี้

พหุศิลป์และพหุศิลปศึกษาเป็นรูปแบบของศิลปะตามแนวคิดของกลุ่มหลังสมัยใหม่ ศิลปะตามความคิดของกลุ่มหลังสมัยใหม่ ให้ความสำคัญกับการบูรณาการความคิดในการสร้างงานศิลปะด้วยสื่อที่หลากหลาย ปราศจากกำแพงกั้นระหว่างประเภทของศิลปะตามความคิดแบบเก่าหรือข้อจำกัดเรื่องการใช้สื่อในการแสดงออก การรับรู้ และจินตภาพ ในรูปแบบงานที่ไม่อาจสรุปได้ว่าเป็นชนิดหรือประเภทใด กลุ่มหลังสมัยใหม่มีแนวโน้มที่ให้อิสระในการใช้สื่อ ให้เสรีภาพในการจินตนาการ การใช้เทคนิคที่หลากหลาย ตลอดจนการให้เสรีภาพในการเลือกใช้แรงดลใจจากแหล่งที่หลากหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จากวัฒนธรรมสมัยนิยม

1. ผลงานศิลปะในความคิดของกลุ่มหลังสมัยใหม่ ปราศจากความหมายในตัวของมันเอง ความสัมพันธ์ระหว่างศิลปินและผลงานศิลปะในความคิดแบบหลังสมัยใหม่ เป็นสิ่งที่เป็นไปไม่ได้ ความหมายในผลงานศิลปะเกิดจากการรับรู้ของผู้เสพ ผู้เสพงานศิลปะเป็นผู้ให้ความหมายงานนั้น จากเหตุผลและความเชื่อของกลุ่มหลังสมัยใหม่ ผลงานศิลปะมิได้มีคุณค่าอยู่ในตัวของมันเอง หากแต่คุณค่าของผลงานศิลปะขึ้นอยู่กับปฏิกิริยาของผู้เสพที่มีต่อผลงานนั้น ๆ

2. ศิลปะในความคิดของกลุ่มหลังสมัยใหม่จะมีส่วนเกี่ยวข้องกับสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ด้วยเหตุนี้บริบททางสังคมและวัฒนธรรมจึงนับเป็นข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญในการสร้างสรรค์และเรียนรู้ศิลปะ ศิลปะทั้งหลายมีอาจจะอยู่โดด ๆ ตามลำพังได้ นอกจากนี้ ผู้สร้างสรรค์งานศิลปะหลังสมัยใหม่มักจะมีประเด็นสงสัยและวิพากษ์วิจารณ์ยุคสมัยของตน อีกทั้งมักจะมีสร้างผลงานที่เป็นศิลปะต่อต้าน ซึ่งต่อสู้เรียกร้องเพื่อสังคมและการเมือง

3. กลุ่มศิลปะหลังสมัยใหม่จะเป็นปฏิปักษ์กับระบบความคิดแบบศิลปะสมัยใหม่ และจะเป็นกลุ่มวิพากษ์ศิลปะสมัยใหม่ กลุ่มศิลปะสมัยใหม่เห็นว่าศิลปะแบบสมัยใหม่ ให้ความสำคัญกับจิตสำนึกส่วนตัวโดยไม่สนใจอดีต และพยายามเน้นความคิดริเริ่มเฉพาะตนในการสร้างงานศิลปะ ขณะที่กลุ่มหลังสมัยใหม่ทั่วไปจะหยิบยกรสสารจากอดีต และนำเอาสาระแก่นนั้นมาใส่ในบริบทใหม่ นอกจากนี้ นักทฤษฎีและนักวิจารณ์หลังสมัยใหม่จะให้การยอมรับกิจกรรมสร้างสรรค์ศิลปะและ



รูปแบบงานศิลปะที่หลากหลาย ไม่จำกัดขอบเขตหรือเส้นแบ่งกันใด ๆ ซึ่งต่างกับนักวิจารณ์และนักคิดกลุ่มสมัยใหม่ ที่ปฏิเสธผลงานของศิลปินที่มีได้เป็นไปตามทฤษฎีความเชื่อของลัทธิสมัยใหม่

4. กลุ่มความคิดแบบหลังสมัยใหม่ ไม่เชื่อในเรื่องความเป็นไปได้ของการสื่อสารอันเป็นสากลหรือภาษาสากล ซึ่งตรงข้ามกับกลุ่มสมัยใหม่ที่เชื่อและแสวงหาสิ่งที่เป็นสากล ตลอดจนความสามารถที่จะเป็นการสื่อสารสากล ทว่ากลุ่มหลังสมัยใหม่เชื่อในเรื่องลักษณะเฉพาะตนที่แตกต่าง ทั้งนี้พวกเขาให้ความสำคัญกับเรื่อง เชื้อชาติ ชนชั้น เพศ พฤติกรรมทางเพศ ธรรมชาติ พื้นถิ่น ดินแดนต่าง ๆ ซึ่งต่างกัน กลุ่มสมัยใหม่เห็นว่าระบบสากลจำเป็นต้องคำนึงถึงลักษณะเฉพาะกลุ่มของชุมชนด้วย ด้วยเหตุนี้จึงส่งผลไปสู่การสร้างสรรคและการศึกษางานศิลปะ

ข้อเสนอเกี่ยวกับพหุศิลปศึกษาเชิงศิลปะสมัยใหม่

1. การเรียนการสอนต้องยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ครูมีหน้าที่เป็นผู้จัดการวางแผนกิจกรรมต่าง ๆ

2. กิจกรรมการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นให้นักเรียนมีประสบการณ์ในการสามารถเลือกใช้สื่อหลากหลายชนิด เพื่อการแสดงออกทางศิลปะที่อิสระ ปราศจากกรอบจำกัดแบบเก่า

3. กิจกรรมการเรียนการสอนที่พัฒนาผู้เรียน พัฒนาศักยภาพในกระบวนการคิดอย่างเต็มศักยภาพ อันจะนำไปสู่ความสมดุลระหว่างการคิดหาเหตุผลและจินตนาการซึ่งก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์อย่างมีคุณค่า

4. กิจกรรมการเรียนการสอนที่พัฒนาศักยภาพในการรับรู้ การเสพสุนทรีย์ของผู้เรียน ซึ่งนำไปสู่การเป็นผู้เข้าใจในสุนทรีย์อย่างหลังสมัยใหม่

5. กิจกรรมการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นให้นักเรียนมีประสบการณ์ในการเข้าใจความรู้ความคิดของสากลและนานาชาติ ขณะเดียวกันก็กระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักตนเอง ชุมชน และสังคมที่ผู้เรียนดำรงอยู่

6. กิจกรรมที่มุ่งเน้นผู้เรียนศิลปะ ระลึกและตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการดำรงชีพ ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อม ชีวิต และงานศิลปะ ได้ดีขึ้น

7. กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ถึงการอยู่ร่วมกัน การแลกเปลี่ยนความคิด การเข้าใจถึงความหลากหลายและความแตกต่าง ซึ่งเป็นประสบการณ์จริงของสังคม

การประเมินผลการเรียนการสอน กลุ่มสมัยใหม่เชื่อว่ากระบวนการทำงานเป็นสิ่งสำคัญและมีความมากกว่าชิ้นงานที่สำเร็จ ด้วยเหตุนี้ผู้สอนจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับกระบวนการความคิดการทำงานของผู้เรียนเป็นหลัก อีกทั้งเกณฑ์การประเมินควรจะเป็นเกณฑ์ที่เปิดกว้าง มิใช่เกณฑ์การวัดแบบวิทยาศาสตร์ตามแนวคิดของกลุ่มสมัยใหม่ หากผู้สอนต้องเชื่อในเรื่องของความหลากหลายและความแตกต่างเป็นหัวใจ

สรุปแล้วงานศิลปะสมัยใหม่ เป็นรูปแบบเฉพาะของศิลปินแต่ละคน เน้นความเป็นตัวของตัวเองของศิลปินแต่ละกลุ่มซึ่งมีมากมายหลายกลุ่ม แต่ละกลุ่มก็มีแนวคิด เทคนิค วิธีการที่ต่างกันไปอย่างหลากหลาย บ้างก็สะท้อนสภาพสังคม บ้างก็แสดงมุมมองบางอย่างที่แตกต่างออกไป บ้างก็แสดงภาวะทางจิตของศิลปินและกลุ่มชน บ้างก็แสดงความประทับใจในความงามตามธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งได้มีการนำเอาวัสดุอุปกรณ์แบบใหม่ ๆ รวมถึงเครื่องจักรกลเข้ามาใช้ในการสร้างสรรค์งานมากขึ้น การบริโภคหรือการสนับสนุนงานศิลปะไม่จำกัดอยู่ที่ชนชั้นสูง ชนนาง



หรือผู้ร่ำรวยเท่านั้น แต่ยังตอบสนองต่อประชาชนทั่วไปอีกด้วย ไม่เพียงแต่รูปแบบที่หลากหลายทางศิลปะเท่านั้นที่เกิดขึ้น รูปแบบศิลปะสมัยดั้งเดิมก็ยังได้รับความนิยมและสืบทอดต่อกันมาจนถึงสมัยปัจจุบันด้วย

5. พหุศิลปศึกษาเชิงความสามารถพิเศษ (Gifted Child Arts Education)

เด็กและเยาวชนมีความสามารถพิเศษ หมายถึง เด็กที่แสดงออกซึ่งความสามารถอันโดดเด่นด้านใดด้านหนึ่งหลายด้าน ในด้านสติปัญญา ความคิดสร้างสรรค์การใช้ภาษา การเป็นผู้นำ การสร้างงานทางทัศนศิลป์และศิลปะการแสดง ความสามารถทางด้านกีฬา และความสามารถทางวิชาการในสาขาใดสาขาหนึ่งหรือหลายสาขาอย่างเป็นที่ประจักษ์เมื่อเปรียบเทียบกับเด็กที่มีอายุระดับเดียวกัน สภาพแวดล้อมหรือประสบการณ์เดียวกัน การทำความเข้าใจกับผู้ที่มีความสามารถพิเศษ มีความสลับซับซ้อน และมีปัจจัยมากมายหลายอย่างที่จะต้องศึกษาค้นคว้า เพื่อองค์ความรู้ ค้นหาปัจจัยและองค์ประกอบที่ก่อให้เกิดความสามารถพิเศษ ค้นหาตัวบ่งชี้บุคลิกลักษณะของผู้ที่มีความสามารถพิเศษ ค้นหาเครื่องมือที่จะตรวจวัดและตรวจสอบ ค้นหาปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาผู้ที่มีความสามารถพิเศษให้เต็มศักยภาพ ค้นหาปัจจัยสภาพแวดล้อมและการเลี้ยงดู ค้นหาแบบแผนของหลักสูตรและกระบวนการ การเรียนการสอนที่เอื้อต่อความสามารถพิเศษ รวมถึงกระบวนการส่งต่อทั้งระบบโรงเรียนและระบบสังคม หากมีกระบวนการแสวงหาและพัฒนาผู้ที่มีความสามารถพิเศษได้อย่างครอบคลุมทุกด้าน ทั้งด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ คอมพิวเตอร์ ภาษา กีฬา ดนตรี ศิลปะการแสดง ทัศนศิลป์ นาฏศิลป์ ฯลฯ สังคมไทยย่อมมีความหมายมากขึ้น

ทฤษฎีพหุศิลปศึกษาเชิงความสามารถพิเศษ เป็นการบูรณาการแนวความคิดทั้งแนวคิดทางด้านความสามารถพิเศษ แนวคิดทางด้านจิตวิทยาศิลปะ แนวคิดเกี่ยวกับสมองและสร้างสรรค์แนวคิดเกี่ยวกับสุนทรียศึกษา แนวคิดเกี่ยวกับพหุปัญญาและการสร้างสรรค์ศิลปะ การกำหนดกิจกรรมตามทฤษฎีเชิงความสามารถพิเศษ นับว่าเป็นเรื่องใหม่สำหรับวงการการศึกษาของไทย อย่างไรก็ตามการกำหนดกิจกรรมดังกล่าวก็ยังคงผสมผสานแนวความคิดหลัก ซีไอเอสเอสทีหรือซิสส์ท (CISST) ซึ่งเป็นสมมุติฐานสำหรับเด็กที่มีความสามารถพิเศษทางด้านทัศนศิลป์กับแนวคิดอื่น ๆ ที่เหมาะสมกับการจัดกิจกรรมเพื่อชีวิตผู้มีความสามารถพิเศษทั้งด้านทัศนศิลป์ ศิลปะการแสดง นาฏศิลป์ ดนตรี แนวคิดหลักซีไอเอสเอสทีหรือ CISST มีดังนี้ (วิรุณ ตั้งเจริญ และคณะ. 2543)

C คือ Creativity ความคิดสร้างสรรค์ จำเป็นต้องมีอยู่ในทุกวิชาชีพ ทุกคนไม่ว่าจะเป็นนักวิทยาศาสตร์ หมอ นักดนตรี ข้าราชการ ขาวนา สังคมไทยของความคิดสร้างสรรค์ ระบบโรงเรียนไม่ได้ช่วยสร้างให้คนมีความคิดสร้างสรรค์ ศิลปะมีพลังผลักดันความคิดสร้างสรรค์สูง หลักสูตรและการเรียนการสอนในระบบโรงเรียนค่อนข้างล้าหลัง ความคิดสร้างสรรค์ในทางศิลปะแสดงออกมาในรูปแบบการต่าง ๆ กัน ความคิดสร้างสรรค์เป็นไปได้ทั้งกระบวนการคิดและปรากฏการณ์ที่เป็นรูปธรรม ความคิดสร้างสรรค์ในที่นี้มุ่งเน้นปรากฏการณ์รูปธรรมที่นำเสนอออกมาทางรูปแบบของผลงานศิลปะ

I คือ Imagination จินตนาการ คือภาพในสมองที่มีอยู่กับทุกคน จินตนาการพื้นฐานมาจากความจริง จินตนาการอาจเป็นการคาดการณ์ไปข้างหน้า และคนก็มักจะพยายามหรือบุกเบิกไปสู่จินตนาการนั้น ลีโอนาร์โด ดา วินชี ร่างภาพจินตนาการถึงเครื่องบินและเฮลิคอปเตอร์ หลังจากนั้นอีกร้อยปีพี่น้องตระกูลไรต์จึงทดลองการบินได้สำเร็จ ศิลปะกระตุ้นพลังจินตนาการในเด็กและเยาวชนได้อย่างมากมาย และผู้ที่มีความสามารถพิเศษก็ควรมีจินตนาการเด่นชัด

S คือ Sensibility กระแสศิลปะสมัยใหม่และศิลปะหลังสมัยใหม่ เปลี่ยนแปลงไปมาก ความคิดและประสาทสัมผัสทางด้านต่าง ๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง ทัศนศิลป์อาจบูรณาการกับ



ศิลปะการแสดง ดนตรี ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม การศึกษาทางด้านสุนทรียศึกษาได้เข้าไปเกี่ยวกับประสาทสัมผัสทุกด้านมากน้อยต่างกันไป ไม่ว่าจะเป็นการมองเห็น การได้ยิน กายสัมผัส รส กิจกรรมทางศิลปะ และตรวจสอบทางด้านความรู้สึกสัมผัสจึงมีความจำเป็นด้วย

S คือ Systematization การจัดระบบ เป็นความจำเป็นอีกด้านหนึ่งก็คงมิใช่เฉพาะทางด้านทัศนศิลป์เท่านั้น แม้ศิลปะจะเป็นเรื่องของการแสดงออก จินตนาการ สร้างสรรค์ อย่างไรก็ตามเรื่องของระบบหรือสุนทรียะเชิงวิทยาศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการออกแบบ การกำหนดโครงสร้างภาพ การวางแผนใช้สี การตกแต่ง ความละเอียดประณีต ระบบความคิดที่ซับซ้อน ซึ่งในแต่ละงานหรือแต่ละกิจกรรมมีมากน้อยต่างกันออกไป การจัดระบบ ความคิดและจินตนาการและการทำงานทางศิลปะจึงมีความจำเป็นด้วย

T คือ Transformation ทัศนศิลป์ใช้การมองเห็นหรือจักขุประสาทเป็นด้านหลัก แต่การมองเห็นก็เกี่ยวข้องกับกลไกและการแปลความของสมอง การมองเห็นภาพหรือรูปทรงเบื้องหน้าอย่างปกติธรรมดาจะเป็นเพียงเรื่องการเห็นโดยทั่วไป แต่การเห็นเกี่ยวกับการสร้างสรรค์และศิลปะจะเป็นเรื่องของความสามารถในการแปรรูป การเสริมแต่งรูป หรือสร้างรูปขึ้นมาใหม่ การพัฒนารูปทรงในที่นี้จึงเป็นประเด็นสำคัญประเด็นหนึ่งในการตรวจสอบเด็กและเยาวชนผู้มีความสามารถพิเศษทางด้านทัศนศิลป์

สรุป จากแนวคิดข้างต้นกล่าวนั้น พอจะสรุปได้ว่าเมื่อมีการพัฒนาทฤษฎีศิลปศึกษาเชิงความสามารถพิเศษหรือ CISST มาสู่พหุศิลปศึกษาที่บูรณาการความรู้ความคิดและการสร้างสรรค์ทัศนศิลป์ ศิลปะการแสดง และดนตรีเข้าด้วยกัน การบูรณาการที่ผสมกับการแยกย่อยศิลปะเฉพาะด้าน ย่อมต้องพัฒนากิจกรรม กระบวนการเรียนการสอน และกระบวนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ดังกล่าว ศิลปะทุกอย่างไม่ว่าจะเป็นทัศนศิลป์ ศิลปะการแสดง ดนตรี วรรณกรรม สถาปัตยกรรม ศิลปหัตถกรรม ล้วนเป็นภาพสะท้อนทั้งที่เป็นวัตถุและไม่ใช่วัตถุ สะท้อนความรู้สึกนึกคิด ภูมิปัญญาทักษะ จินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ จิตวิญญาณของบุคคล ชุมชน ประเทศชาติวัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่ง ศิลปวัฒนธรรมสะท้อนความเข้มแข็งและอ่อนแอของสังคมและประเทศชาติ การพัฒนาสังคมและประเทศชาติที่สมบูรณ์ต้องพัฒนาศิลปะและวัฒนธรรมให้เข้มแข็งไปพร้อมกัน กิจกรรมศิลปะเป็นกระบวนการเรียนรู้ขั้นพื้นฐานที่จะสร้างเด็กเยาวชน สมาชิกสังคม ประชาคมโลกให้ซึมซับกระบวนการคิด กระบวนการจินตนาการ และกระบวนการสร้างสรรค์ที่หลากหลาย ให้ซึมซับในการรู้คิดและพฤติกรรมของสมาชิกทุกคนในสังคม ทุกวิชาชีพ กิจกรรมศิลปะมีคุณค่าที่หลากหลายและมีความหมายยิ่งต่อปัจเจกบุคคลและสังคม ทั้งคุณค่าในความซาบซึ้ง (Appreciation) ที่บุคคลจะพึงมีต่อศิลปะคุณค่าในการพัฒนาพฤติกรรมและบุคลิกภาพ (Behavior and Personality) ที่มีศักยภาพในการแสดงออก (Expression) จินตนาการ (Imagination) การมีความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) ในการดำรงชีวิตในสังคม และคุณค่าในวัฒนธรรมบูรณาการ (Integral culture) ในสังคมที่พลทางศิลปะและศักยภาพของบุคคลจะก่อให้เกิดการพัฒนาให้เจริญก้าวหน้าและดีงามอย่างแท้จริงสืบไป



แนวคิดทฤษฎีเรื่องการเรียนรู้และกระบวนการเรียนการสอน

1. นิยาม ความหมายของการเรียนรู้

การเรียนรู้คือกระบวนการที่ทำให้คนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความคิด คนสามารถเรียนรู้ได้จากการได้ยินการสัมผัส การอ่าน การใช้เทคโนโลยี การเรียนรู้ของเด็กและผู้ใหญ่จะต่างกัน เด็กจะเรียนรู้ด้วยการเรียนในห้อง การซักถาม ผู้ใหญ่มักเรียนรู้ด้วยประสบการณ์ที่มีอยู่ แต่การเรียนรู้จะเกิดขึ้นจากประสบการณ์ที่ผู้สอนนำเสนอ โดยการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน ผู้สอนจะเป็นผู้ที่สร้างบรรยากาศทางจิตวิทยาที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ ที่จะให้เกิดขึ้นเป็นรูปแบบใดก็ได้ เช่น ความเป็นกันเอง ความเข้มงวดกวดขัน หรือความไม่ระเบียบวินัย สิ่งเหล่านี้ผู้สอนจะเป็นผู้สร้างเงื่อนไขและสถานการณ์เรียนรู้ให้กับผู้เรียน ดังนั้น ผู้สอนจะต้องพิจารณาเลือกรูปแบบการสอน รวมทั้งการสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียน (ทฤษฎีการเรียนรู้. 2554 : เว็บไซต์)

การเรียนรู้ คือ พัฒนาการรอบด้านของชีวิต มีองค์ประกอบ ปัจจัย และกระบวนการที่หลากหลาย มีพลังขับเคลื่อนเชื่อมโยงสัมพันธ์กันอย่างผสมกลมกลืนได้สัดส่วน สมดุลกัน เกิดความสมบูรณ์ของชีวิตและสังคม

การเรียนรู้ มีความหมายครอบคลุมถึงขั้นตอนต่อไปนี้คือ

1. การรับรู้ (Reception) หมายถึง การที่ผู้คนรับเอาข้อมูลข่าวสารและองค์ความรู้ต่างๆ จากแหล่งความรู้ที่หลากหลาย ซึ่งรวมทั้งแหล่งความรู้จากครูผู้สอนด้วย
2. การเข้าใจ (Comprehension) หมายถึง การที่ผู้เรียนสามารถมองเห็นถึงความหมายและความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันของสิ่งต่าง ๆ ที่ตนเองรับรู้จากแหล่งความรู้ที่หลากหลายในระดับที่สามารถอธิบายเชิงเหตุผลได้
3. การปรับเปลี่ยน (Transformation) เป็นระดับของการเรียนรู้ที่แท้จริง ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงด้านวิถีคิด (Conceptualization) การเปลี่ยนแปลงระบบคุณค่า (Values) และการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม (Behavior) ในสิ่งที่รับรู้และมีความเข้าใจแล้วเป็นอย่างดี

3.1 ลักษณะการเรียนรู้ที่ดี

- 1) เกิดจากกระบวนการที่สร้างความเข้าใจ การให้ความหมายกับสิ่งที่รับรู้มา
- 2) ตั้งอยู่บนพื้นฐานของสิ่งที่รู้ก่อนแล้ว และจะมีกระบวนการเชื่อมโยงระหว่างความรู้เก่ากับความรู้ใหม่
- 3) เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น
- 4) ผู้เรียนสามารถกำหนดขั้นตอนการเรียนรู้และวิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง
- 5) ผู้เรียนมีความชัดเจนในเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของการเรียนและเป้าหมายของการเรียนนั้นมีความหมายกับตัวผู้เรียน
- 6) มีการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งที่เรียนกับชีวิตจริง

การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้มิใช่เกิดจากการสั่ง การสอนการถ่ายทอดเพียงอย่างเดียว แต่ต้องเกิดจากประสาทสัมผัสทั้ง 5 ของมนุษย์ คือ รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัสของมนุษย์โดยเน้น

- 1) เนื้อหาที่มีความหลากหลายครอบคลุมทุกมิติของชีวิตมนุษย์
- 2) กระบวนการเรียนรู้ที่มีลักษณะหลากหลายร่วมกันในลักษณะผู้เรียน

เป็นศูนย์กลาง



3) แหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น เรียนรู้จากสื่อธรรมชาติ จากคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ จากแหล่งงานอาชีพในชุมชน จากการค้นคว้าทางสื่อเทคโนโลยี ฯลฯ

3.2 การเรียนรู้ที่แท้จริงและถาวรมีองค์ประกอบ ดังนี้

1) มีการรับรู้ คือ การแสวงหาและรับข้อมูล ข้อความ จากประสาทสัมผัสต่าง ๆ คือ รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส เช่น การอ่านหนังสือ การดูวิดีโอ การทดลองปฏิบัติ การฟังจากผู้อื่น การชิมรส การดมกลิ่น เป็นต้น

2) มีการบูรณาการความรู้ เป็นการนำข้อมูลข่าวสารความรู้ใหม่ที่ได้รับมาผสมผสานเชื่อมโยงกับประสบการณ์หรือโครงสร้างของความรู้เดิม เพื่อขยายหรือสร้างความรู้ใหม่ เช่น การอภิปราย การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การสร้างแผนที่ความคิดการเขียนบรรยายหรืออธิบายความรู้ เป็นต้น

3) มีการประยุกต์ใช้ คือ การนำความรู้มาใช้ในการดำรงชีวิต หรือการแก้ปัญหาในการทำงาน

ดังนั้น การจัดการเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่แท้จริงและถาวรนั้น จะต้องจัดให้ครบองค์ประกอบทั้ง 3 ส่วนดังกล่าวมาข้างต้น เพื่อเป็นการเชื่อมโยงความรู้สู่การปฏิบัติจริงในวิถีชีวิต

3.3 วิธีการเรียนรู้ของบุคคล

จากการศึกษาค้นคว้าในประเทศเยอรมัน พบว่า มนุษย์มีการเรียนรู้จากระบบต่าง ๆ ของร่างกายมากที่สุดถึงน้อยที่สุด ดังนี้

ร้อยละ 83 เรียนรู้จากการดู เห็น

ร้อยละ 11 เรียนรู้จากการดม

ร้อยละ 10 เรียนรู้จากการฟัง

ร้อยละ 2 เรียนรู้จากการสัมผัส

ร้อยละ 1 เรียนรู้จากการชิม

จากผลการศึกษาค้นคว้าดังกล่าว จะเห็นได้ว่ามนุษย์มีการเรียนรู้ด้วยตามากที่สุด เพราะฉะนั้นคนที่สามารถสร้างภาพที่เกิดจากความคิดของตนเอง ให้ผู้อื่นเห็นและเข้าใจภาพนั้นได้ จะได้เปรียบเพราะคนเห็นภาพนั้นก็จำความคิดนั้นได้นาน แต่ผลการรับรู้หรือการเรียนรู้นั้นจะคงทนถาวรหรือไม่ขึ้นอยู่กับวิธีการได้มาซึ่งความรู้ นั้น ๆ

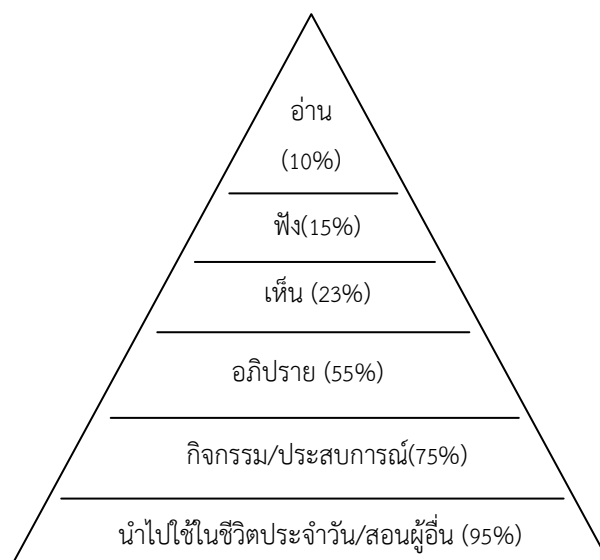
ในการเรียนรู้ของบุคคลเรานั้นจะเกิดขึ้นตั้งแต่เริ่มมีชีวิต และเป็นที่ยั่งยืน โดยทั่วไปว่าการเรียนรู้ได้ดีที่สุดนั้น จะต้องลงมือปฏิบัติด้วยตนเองหรือเป็นการเรียนรู้โดยประสบการณ์ ตรงดังสุภาษิตที่กล่าวว่าสิบปากว่าไม่เท่าตาเห็น สิบตาเห็นไม่เท่ามือคลำ สิบมือคลำไม่เท่าลองทำดู ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยประสิทธิผลของการเรียนรู้ของบุคคลด้วยวิธีการต่าง ๆ ดังนี้

พฤติกรรมการเรียนรู้	ประสิทธิผลในการเรียนรู้ (ร้อยละ)
ได้อ่าน	10
ได้ยิน	20
ได้เห็น	30
ได้เห็นและได้ยิน	50
ได้พูด	70
ได้พูดและได้ทำ	90



จากผลการวิจัยดังกล่าว คงเป็นข้อคิดที่จะช่วยให้ผู้จัดการเรียนรู้ ออกแบบ
วางแผนการจัดการเรียนรู้ โดยคำนึงถึงกิจกรรม สื่อ และวิธีการที่สอดคล้องกับความสนใจ พฤติกรรม
การเรียนรู้ และประสิทธิภาพที่เกิดจากการเรียนรู้

3.4 วิธีการเรียนรู้ของบุคคล



จากกรวยประสบการณ์ดังกล่าว จะเห็นได้ว่าการรับรู้ของคนเราจากการอ่าน การฟัง และการมองเห็นนั้น อัตราร้อยละของความคงทนอยู่ในระดับที่ต่ำและใกล้เคียงกัน ดังนั้น ในการวางแผนการจัดกิจกรรมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้เรียน ผู้สอนจะต้องวางแผนกิจกรรมให้ผู้เรียนมีโอกาสได้เรียนรู้โดยวิธีการอภิปราย ซึ่งจะทำให้ความรู้ที่ได้จากการอภิปรายนั้นมีความคงทนถึงร้อยละ 55 และถ้ามีกิจกรรมให้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมประสบการณ์ตรงหรือการค้นพบ/สร้างความรู้ด้วยตนเอง ก็จะทำให้ความรู้ที่ได้รับคงทนถึงร้อยละ 75 แต่ถ้าส่งเสริมหรือมีกิจกรรมให้ผู้เรียนนำความรู้นั้นไปใช้ในชีวิตประจำวัน หรือนำไปแนะนำสอนผู้อื่น ก็จะทำให้ความรู้นั้นคงทนถึงร้อยละ 95

3.5 หลักการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ การเรียนรู้จะมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นเมื่อ ผู้เรียน

- 1) รู้ว่าต้องทำอะไร
- 2) เข้าใจว่าทำไมต้องกระทำสิ่งนั้น
- 3) รู้ว่าเมื่อไรจะถูกประเมินและด้วยวิธีใด
- 4) ได้มีโอกาสเข้าถึงสื่อที่สามารถเข้าใจได้
- 5) มีโอกาสในการพัฒนาทักษะ
- 6) ได้รับการสนับสนุนที่เหมาะสมจากครู เพื่อน และผู้เกี่ยวข้อง
- 7) ได้ทำงานตามจังหวะเวลาที่เหมาะสมกับตนเอง
- 8) สนใจในสิ่งที่กำลังทำ
- 9) ได้ทำกิจกรรมอย่างหลากหลาย
- 10) ได้มีโอกาสทบทวนความก้าวหน้าของตนเอง
- 11) มีความเป็นเจ้าของสิ่งที่กำลังทำ



3.6 หลักการสอนที่มีประสิทธิภาพ การเรียนรู้จะมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นเมื่อครู

- 1) บอกเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน
- 2) ให้คำสั่งที่ชัดเจน
- 3) สอน/แนะนำบนพื้นฐานความรู้ ประสบการณ์และทักษะที่มีอยู่เดิมของผู้เรียน
- 4) ช่วยให้ผู้เรียนมีการรับรู้ที่ชัดเจน
- 5) จัดสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมที่กระตุ้นการเรียนรู้
- 6) จัดหา เตรียมสื่อ ทรัพยากรการเรียนรู้และให้ผู้เรียนมีโอกาสในการใช้ได้ง่าย
- 7) จัดกิจกรรมที่หลากหลาย
- 8) กระตุ้นให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบ
- 9) กระตุ้นให้เกิดแรงจูงใจและวินัยในตนเอง

3.7 การพัฒนากระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

การพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่แท้จริงนั้น ต้องยอมรับว่าเป็นเรื่องที่ซับซ้อนและยากไม่น้อย ที่จะต้องปรับเปลี่ยนบทบาทจากการที่เคยเป็นผู้บอกความรู้จากตำรา เป็นผู้จัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนลงมือเรียนรู้เอง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหากมีเพียงห้องสี่เหลี่ยม กระดานดำให้นักเรียนเรียนด้วยวิธีการย่ำตำรา จดลงสมุดและท่องจำ เพื่อนำความรู้ไปตอบคำถามในข้อสอบ แล้วประเมินผลว่าคนเก่งเป็นคนที่จดจำสิ่งที่ครูบอกได้มาก คนที่จำมาได้ตอบไม่ได้ตอบไม่ได้ก็สอบตก

จากบทสรุปของการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนมีความรู้อยู่ในวงจำกัดจากสิ่งที่ได้รับจากครู สิ่งเหล่านี้คือภาพสะท้อนให้เห็นผลผลิตทางการศึกษา คือมีความรู้ในตำรา แต่ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ และความรู้ไม่เพียงพอที่จะสนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนาเต็มศักยภาพและความสนใจของตนเองได้

สรุป จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เรื่องการเรียนรู้ พอสรุปได้ว่าด้วยความตระหนักในภาระหน้าที่เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ คิดเป็น และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ให้สอดคล้องในชีวิตประจำวันได้นั้นจำเป็นต้องมีการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ กำหนดกรอบแนวคิด และแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ไว้อย่างชัดเจน

2. กระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับการทำงานของสมอง

การเรียนรู้ที่สอดคล้องกับการทำงานของสมอง มีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้

กุลยา ตันติผลาชีวะ (2549 : 21-29) ได้สรุปว่าการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับการทำงานของสมอง หมายถึง การมองความสัมพันธ์ของสมองกับจิตใจ และการทำงานของสมอง ซึ่งการจัดการเรียนการสอนเด็กปฐมวัย ครูควรมองการทำงานของสมองเกี่ยวกับการเรียนรู้ 5 ประการ คือ การทำงานร่วมกันของสมองซีกซ้ายและซีกขวา กระบวนการสารสนเทศ การจำ สัมผัสรับรู้ และจิตสัมผัสสิ่งที่ครูต้องระลึกคือ เด็กมีสมอง มีจิตใจ และมีตัวตน ดังนั้นครูจึงต้องคำนึงถึงความรู้สึกนึกคิดและความคุ้นเคยของเด็ก

เยาวพา เดชะคุปต์ (2548 : 36) ได้สรุปว่าการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับการทำงานของสมอง หมายถึง การจัดการศึกษาที่มีพื้นฐานจากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับสมอง และการเรียนรู้ของสมองโครงสร้างและหน้าที่ของสมอง ในแต่ละช่วงพัฒนาการของมนุษย์ และนำผลการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับสมองมาใช้ในวงการศึกษา โดยการสร้างรูปแบบการเรียนการสอนจากแนวความคิดของการพัฒนาสมอง แนวคิดนี้ยังอธิบายพฤติกรรมการเรียนรู้จากชีวิตจริง ได้รับประสบการณ์ด้านอารมณ์ ประสบการณ์ส่วนตัว และประสบการณ์ในการแก้ปัญหาจากชีวิตจริง



Wilson และ Spears (เยาพา เดชะคุปต์. 2548 : 37 ; อ้างอิงมาจาก Wilson and Spears. n.d.) ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับการทำงานของสมอง ไว้ว่าเป็นแนวความคิดผสมผสานที่สร้างขึ้นสำหรับการเรียนการสอนโดยใช้งานวิจัยเกี่ยวกับระบบประสาทวิทยา การศึกษาตามแนวการใช้สมองเป็นฐาน อาศัยงานวิจัยเกี่ยวกับสมองเพื่อเสนอแนะถึงการทำงานของสมองอย่างเป็นธรรมชาติและอาศัยความรู้จากการศึกษาเรื่องโครงสร้างและหน้าที่ของสมองในหลายช่วงของพัฒนาการจากการวิจัยเกี่ยวกับสมองที่มีผลต่อการศึกษาพบว่า การใช้สมองเป็นฐานสามารถนำมาใช้เป็นกรอบในการสร้างการเรียนการสอนที่ดีที่สุด แนวคิดนี้จะช่วยอธิบายเกี่ยวกับพฤติกรรม การเรียนรู้ และเป็นความคิดระดับสูงที่รวมเอาเทคนิควิธีที่หลากหลาย

Caine และ Caine (1994 : 339) ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับการทำงานของสมอง ว่าเป็นการที่เด็กได้รับประสบการณ์ที่หลากหลายทั้งที่เป็นจริงและวาดฝันและการหาวิธีการต่าง ๆ ในการรับประสบการณ์เข้ามาซึ่ง หมายถึงการสะท้อนความคิด การคิดวิจารณ์ญาณ และการแสดงออกทางศิลปะ ซึ่งเป็นการสรุปความรู้ที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ หลักการดังกล่าวเป็นการมองดูผู้เรียนในฐานะที่เป็นระบบที่มีชีวิต (Living systems) ซึ่งร่างกายและจิตใจจะทำงานประสานสัมพันธ์กัน หรือที่เรียกว่าการเรียนรู้เป็นการกระทำทั้งร่างกาย จิตใจ และสังคม (Psychophysiological) และไม่มีหลักการข้อใดสำคัญกว่าข้อใด แต่จะมีเอกลักษณ์เฉพาะของตนเอง นักการศึกษาควรหันมาศึกษาหลักการต่าง ๆ และนำไปใช้ในการจัดการศึกษา

จากนิยามและความหมายข้างต้นที่กล่าวมา สามารถสรุปได้ว่า การเรียนรู้ที่สอดคล้องกับการทำงานของสมอง หมายถึง การจัดการเรียนรู้ที่เกิดจากแนวความคิดจากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับสมอง และการเรียนรู้ของสมอง โดยมุ่งเน้นการพัฒนาสมองทั้งซีกซ้าย และซีกขวาทำงานร่วมกันอย่างสมดุล เพื่อประสิทธิภาพในการเรียนรู้และการได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพแต่ละช่วงวัยของผู้เรียนแต่ละคน

การเรียนรู้และการทำงานของสมอง

กระทรวงศึกษาธิการ (2549 : 2) ได้ระบุการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับการทำงานของสมองไว้ว่า เป็นการเรียนรู้ที่สอดคล้องวิธีการเรียนรู้และการทำงานของสมองทางธรรมชาติ (Learning in Accordance With the Way the Brain is Naturally Designed to Learn) เช่น ในเรื่องการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ จะเป็นการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้สอดคล้องกับวิธีการทำงานของสมอง แทนที่จะสอดคล้องกับอายุ ชั้นเรียนหรือห้องเรียนเพียงอย่างเดียว โดยผู้เกี่ยวข้องควรศึกษาและทำความเข้าใจในเรื่องต่อไปนี้

องค์ประกอบของสมอง

กระทรวงศึกษาธิการ (2549 : 3-9) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของสมอง ซึ่งสอดคล้องกับ โกวิท ประวาลพุกษ์ (ม.ป.ป. : 4-6) ไว้ดังนี้

1. เซลล์ประสาท (Neurons) โดยเฉลี่ยมีประมาณ 1 แสนล้านเซลล์ ลักษณะของเซลล์ประสาททั่วไป ประกอบด้วย ตัวเซลล์ แต่ละเซลล์มีแขนยื่นออกจากตัวเซลล์ คือ แอกซอน (Axon) กับเดนไดรต์ (Dendrite) ซึ่งมีลักษณะและการทำงานต่างกันคือแอกซอนจะยื่นยาวออกจากเซลล์เพียงเส้นเดียว ทำหน้าที่นำสัญญาณประสาทจากเซลล์เดินทางไปยังเซลล์เป้าหมาย ส่วนเดนไดรต์เป็นแขนงสั้น ๆ แยกแขนงยื่นออกจากตัวเซลล์ ทำหน้าที่รับสัญญาณจากเซลล์อื่น ๆ ผ่านทางจุดเชื่อมต่อ (Synapse) และนำสัญญาณเข้าสู่ตัวเซลล์ผ่านไปยังแอกซอน ซึ่งการเรียนรู้ไม่ได้เกิดขึ้นตอนนำข้อมูลบรรจุเข้าเซลล์ประสาท แต่เกิดการเรียนรู้ขึ้นเมื่อเกิดการเชื่อมต่อ (Connection) ระหว่างเซลล์ประสาท



(Learning Occurs Through Connections Among Neurons, With the Formation of Networks) ดังนั้นเวลาที่เราพูดว่าการคิดเชื่อมโยงในทางกายภาพ สมองของเราก็จะมีการเชื่อมโยงจริง ๆ กระแสประสาทจะวิ่งเข้าไปเชื่อมโยงกันแล้วข้อมูลถึงจะไหลไปเชื่อมกัน การเชื่อมโยงของเซลล์ประสาทเป็นสิ่งที่เกิดจากการกระตุ้นเงื่อนไขที่ทำให้ใยประสาทงอก โดยจะเกี่ยวข้องกับภาวะทางเคมี เช่น ในภาวะที่เราเครียด สารเคมีที่ปล่อยออกมาจะทำให้การเชื่อมโยงกับเดนไดรต์ไม่ดี แต่ในภาวะที่เราร่าเริง มีความสุข สนุกสนาน การเชื่อมโยงจะดีกว่า บางครั้งสิ่งที่เราเคยเรียนเคยจำได้ หลายเรื่องเราจะลืม เนื่องจากเราไม่เข้าใจ ไม่ได้ใช้ หรือเพราะไม่เกี่ยวกับชีวิตเรา และเราไม่สามารถจะสร้างความหมายของมันกับชีวิตเราได้ มันจึงถูกตัดทิ้งไป กลายเป็นของไม่จำเป็น ใยประสาทส่วนนี้จึงมีประสิทธิภาพลดลงหรืออาจถูกริดทอน (Pruning) ซึ่งตามทฤษฎีวิวัฒนาการ ถ้าอวัยวะส่วนใดที่ไม่ได้ใช้ อวัยวะส่วนนั้นจะค่อย ๆ ตายไป ดังเซลล์ประสาทถ้าได้มีการเชื่อมโยงก็จะคงอยู่ ถ้าไม่มีการเชื่อมโยงเซลล์เลยก็จะตายไป ถ้าเซลล์เชื่อมโยงแล้วมีการใช้ซ้ำก็จะแข็งแรง เกิดเป็นวงจรหรือเส้นทาง (Pathway) เชื่อมโยงได้เร็วขึ้นเรื่อย ๆ ตามจำนวนครั้งที่ใช้ เปรียบเหมือนทุ่งหญ้าใหญ่กว้างขวาง การเชื่อมโยงก็จะมีทางเป็นแนวจากจุดหนึ่งไปยังจุดหนึ่งเป็นรูปร่างที่มีความหมายขึ้นมา ยิ่งมีคนเดินมาก ทางก็ยิ่งชัดขึ้นใหญ่ขึ้น เดินได้ง่ายขึ้น เรียกว่าพัฒนาเป็นแบบแผน (Pattern) เส้นทางนั้นถ้าไม่มีใครเดินเลย ทางก็จะรกร้าง ไม่มีความหมาย ใช้งานไม่ได้ ใช้ครั้งเดียวแล้วไม่ใช้อีกเลย เส้นทางนั้นก็จะเลือนหายไป คือลืมแบบแผนวงจรทางเดินนี้แหละที่สมองเก็บข้อมูล จำข้อมูล คิดบันทึกไว้ได้ยาวนาน

2. ลิมบิก (Limbic Area) สมองส่วนในหรือส่วนอยาก มีระบบการทำงานเกี่ยวกับอารมณ์ ความอยู่รอด ทำให้มนุษย์ตอบสนองสิ่งแวดล้อมได้ทันทีทันใด ช่วยให้มีชีวิตอยู่รอด เรียนรู้ความจำเป็นพื้นฐาน เช่นเดียวกับสัตว์ต่าง ๆ ที่ปรับตัวเข้ากับความเป็นในการดำรงชีวิตอยู่ได้ มีส่วนสำคัญ 3 ส่วน คือ ทาลามัส (Thalamus) เป็นส่วนรับรู้ รับข้อมูลที่ผ่านประสาทสัมผัสทั้งหมดผ่านเส้นแกนสมอง ทาลามัสจะตรวจสอบว่าข้อมูลที่รับมาเป็นเรื่องความเป็นความตายหรือไม่ ถ้าเป็นก็จะส่งคำสั่งให้ร่างกายตอบสนองทันที ส่วนที่ 2 เรียกว่าอมิกดาลา (Amygdala) เป็นส่วนที่โยงความรู้สึกเข้ามาเกี่ยวกับข้อมูล ถ้ารู้สึกกลัว รู้สึกว่าทำไม่ได้ สมองก็จะกั้นข้อมูลไว้ ไม่ส่งผ่านไปยังการเรียนรู้ ส่วนที่ 3 เรียกว่าฮิปโปแคมปัส (Hippocampus) ทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมส่งข้อมูลไปยังส่วนการเรียนรู้ ความจำระยะยาว โดยการตรวจสอบว่าข้อมูลการเรียนรู้ที่ดำเนินการอยู่สัมผัสได้และมีความหมายหรือไม่ ถ้าสัมผัสได้และมีความหมายก็จะดำเนินการเรียนรู้ แล้วส่งไปเก็บไว้ในความจำระยะยาว ถ้ามีความหมายน้อย สัมผัสได้ไม่ดีก็จะเก็บไว้ชั่วคราวหรือทิ้งไปเลย แต่ถ้าเป็นเรื่องการเรียนรู้ซับซ้อน ข้อมูลก็จะถูกส่งไปยังสมองส่วนนอกที่ทำงานเรียนรู้ด้านต่าง ๆ การจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับการทำงานของสมองจึงจำเป็นต้องคำนึงถึงอารมณ์ ความรู้สึกของเด็กด้วย เมื่อสมองส่วนคิดแต่ละส่วนได้รับการกระตุ้นที่เหมาะสม จากสิ่งเร้าที่ผ่านการออกแบบคัดสรรในช่วงเวลาที่เป็นโอกาสทอง ภายใต้อสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจึงเป็นการเรียนรู้ที่สอดคล้องและเป็นไปตามศักยภาพของสมองอย่างแท้จริง

3. เซรีบริรัม คอร์เทกซ์ (Cerebrum Cortex) สมองส่วนนอกหรือส่วนคิด เป็นสมองส่วนที่ห่อหุ้มแกนสมองไว้คล้ายเปลือกผลไม้ ทำหน้าที่เปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมภายนอก และควบคุมสมองส่วนอยาก สมองส่วนนี้จะสังเกตเห็นเป็นก้อนหยัก ๆ สีออกเทา การทำหน้าที่ของสมองส่วนนี้ แบ่งเป็นส่วน ๆ 2 ส่วน คือ สมองซีกซ้ายและซีกขวา สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ พัชรวิทย์ เกตุแก่นจันทร์ (2544 : 17) กล่าวว่าระหว่างสมองทั้ง 2 ซีก มีแผ่นเส้นใยประสาทเชื่อมตรงกลาง เรียกว่า Corpus Callosum ซึ่งเป็นเหมือนทางจราจร ทำให้ความถนัดหรือความเชี่ยวชาญด้านใดด้านหนึ่งในสมองซีกใด



ซีกหนึ่ง ข้ามไปสู่การรับรู้ของสมองซีกตรงข้ามได้ เพื่อให้เกิดการประสานงานกันอย่างสอดคล้อง งานวิจัยพบว่าหาก Corpus Callosum มีความหนาเพิ่มขึ้น จะช่วยให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพ และพบว่า การบริหารสมอง (Brain Gym) จะช่วยให้ Corpus Callosum มีความหนาเพิ่มขึ้น โดยสมองซีกซ้ายจะมีความสัมพันธ์กับร่างกายซีกขวา ทำหน้าที่การเรียนรู้เกี่ยวกับการเรียงลำดับ การวิเคราะห์ ภาษาพูด การปฏิบัติการทางคณิตศาสตร์ การใช้เหตุผล และการปฏิบัติงานที่เป็นงานประจำ ส่วนสมองซีกขวาจะสัมพันธ์กับร่างกายซีกซ้าย ทำหน้าที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ด้านการมองเห็นภาพรวม จินตนาการ แปลงภาษา ออกเป็นท่าทาง ปฏิบัติการเกี่ยวกับความสัมพันธ์ต่าง ๆ การเกิดความกระจำต่าง ๆ การแสดงออกซึ่งความคิดสร้างสรรค์ในด้านต่าง ๆ

กล่าวโดยสรุปก็คือ ด้านซ้ายทำงานด้านเหตุผลเป็นจริง ด้านขวาทำงานด้านจินตนาการสร้างสรรค์ ซึ่งในสภาวะปกติสมองทั้ง 2 ซีกจะทำงานร่วมกัน โดยมีส่วนหนึ่งเป็นหลักในการทำงานเสมอ สมองทั้ง 2 ซีก ยังแบ่งเป็น 4 ส่วน คือ 1) ส่วนหน้า (Frontal Lobe) เป็นเปลือกสมองที่อยู่ทางด้านหน้าของศีรษะ ทำหน้าที่ในส่วนของการคิดวิเคราะห์ วางแผน ตัดสินใจ แก้ปัญหา และส่งผ่านข้อมูลด้านการเคลื่อนไหวของร่างกาย 2) ส่วนกระหม่อมหรือส่วนบน (Parietal Lobe) เป็นส่วนของเปลือกสมองที่อยู่ถัดจากส่วนหน้าไปทางด้านหลัง ทำหน้าที่เกี่ยวกับสัมผัส ความรู้สึก การจัดระเบียบ การประมวลผลข้อมูลด้านทิศทางและมิติ การทำงานประสานกันระหว่างตากับมือ 3) ส่วนข้าง (Temporal Lobe) เป็นเปลือกสมองส่วนที่อยู่ถัดจากส่วนหน้าและส่วนกระหม่อมลงมาใกล้บริเวณขมับ ทำหน้าที่เกี่ยวกับการได้ยินและความจำ 4) ส่วนหลัง (Occipital Lobe) เป็นเปลือกสมองที่อยู่ค่อนข้างด้านหลัง อยู่ในส่วนฐานของกะโหลกศีรษะหรือท้ายทอย ทำหน้าที่เกี่ยวกับการมองเห็นซึ่งเปลือกสมองแต่ละส่วน จะทำงานสอดคล้องประสานกันในการรับรู้ ประมวลผล และส่งผ่านข้อมูลไปยังสมองส่วนอื่น

สรุป จากการศึกษากระบวนการเรียนรู้การทำงานของสมอง สามารถสรุปได้ว่าสมองเป็นอวัยวะที่สำคัญของชีวิต เป็นศูนย์บัญชาการคิด การกระทำ การแสดงออกของร่างกาย จิตใจ ความรู้ และความคิดของคนอย่างบูรณาการ งานของสมองซีกซ้ายและสมองซีกขวาทำต่างกัน แต่ไม่ได้แยกจากกัน แต่ประสานกันอย่างแนบแน่น โดยการจัดการเรียนรู้

3. องค์ประกอบของสติปัญญาและความคิดสร้างสรรค์

องค์ประกอบด้านสติปัญญา IQ (Intelligent Quotient)

เมื่อกล่าวถึง IQ มักจะหมายถึงความฉลาดทางสติปัญญาที่เป็นความคิดดั้งเดิม ตั้งแต่ประมาณทศวรรษ 1950 ซึ่งเป็นความฉลาดที่วัดด้วยแบบทดสอบ แนวคิดเรื่อง IQ จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับเชาว์ไหวพริบและความสามารถในการแก้ไขปัญหาด้านตรรกะ ตัวเลข ความจำ ความสามารถทางภาษา ความสามารถทางการคิดวิเคราะห์ซึ่งมีการวิพากษ์วิจารณ์ถึงข้อจำกัดกันมาก ปัจจุบันพบว่า ความฉลาดของคนไม่ได้แสดงออกมาเพียงแค่นั้น แต่เป็นความฉลาดที่หลากหลายที่เรียกว่า Multiple Intelligence หรือพหุปัญญา ซึ่งนักจิตวิทยาชาวอเมริกาชื่อ Howard Gardner กล่าวว่า คนเราทุกคนมีความสามารถทางสมองหลายด้านด้วยกัน โดยธรรมชาติแล้วมนุษย์ทุกคนจะมีความฉลาด 8 ด้าน

1. ความฉลาดด้านภาษา (Linguistic Intelligence) คือ ความสามารถด้านภาษา การพูดจาโน้มน้าวผู้อื่น ความสามารถด้านการเขียน ความสามารถด้านบทกวี มีความสามารถในการจำวันเดือนปี และคิดประดิษฐ์คำ



2. ความฉลาดด้านการคำนวณ (Logical-Mathematical Intelligence) คือ ความสามารถในการใช้เหตุผล การคำนวณ ความสามารถด้านจำนวนตัวเลข ความสามารถในการแก้โจทย์ปัญหา ความสามารถในการวิเคราะห์คิดเป็นระบบ

3. ความฉลาดด้านมิติสัมพันธ์ (Spatial Intelligence) คือ ความสามารถในการสร้างภาพในสมอง ความสามารถในการสร้างจินตนาการสร้างภาพต่าง ๆ ที่ไม่เคยมีมาก่อน ตัวอย่างเช่น สถาปนิกสร้างภาพตึกหรือเมืองขึ้นจากภาพจินตนาการ ความสามารถในการอ่านภาพแผนที่ แผนที่ภูมิ ความสามารถในด้านจินตนาการสร้างสรรค์

4. ความฉลาดด้านกายภาพหรือร่างกาย (Bodily-Kinesthetic Intelligence) คือ ความสามารถในการใช้สรีระ ร่างกาย ความสามารถในการเล่นกีฬาที่ใช้สรีระร่างกายได้อย่างคล่องแคล่ว ความสามารถในการเต้นรำ การแสดง และรวมถึงความสามารถในด้านหัตถกรรมและการใช้เครื่องมือต่าง ๆ การเคลื่อนไหว การสัมผัส และใช้ภาษาท่าทาง

5. ความฉลาดด้านดนตรี (Musical Intelligence) คือ ความสามารถในด้านดนตรี ความสามารถด้านการร้องเพลง จังหวะเสียงที่มีความแตกต่างได้ดี สามารถจำทำนอง จังหวะเพลง เสียงดนตรีได้ดี มีความสามารถในการเล่นเครื่องดนตรี

6. ความฉลาดด้านทักษะสังคม (Interpersonal Intelligence) คือ ความสามารถในการเข้าสังคม การเป็นมิตรกับคนอื่นได้ง่าย ความสามารถเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น ความสามารถในการสื่อสาร การจัดการ และความเป็นผู้นำ ชอบพูดคุยกับผู้อื่นมีมนุษยสัมพันธ์ดี สามารถบริหารความขัดแย้งได้อย่างมีประสิทธิภาพ

7. ความฉลาดด้านบุคลิก (Intrapersonal Intelligence) คือ ความสามารถของบุคคลในการเข้าใจตนเอง มีความมั่นใจในตนเอง เข้าใจถึงศักยภาพของตนเอง สามารถตั้งเป้าหมายในชีวิตได้อย่างเหมาะสม ชอบการทำงานคนเดียว ใช้เวลาในการคิดใคร่ครวญและทำตามความสนใจของตนเอง

8. ความฉลาดด้านธรรมชาติ (Naturalist Intelligence) คือ ความสามารถในการมองเห็นความงาม ความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งในธรรมชาติ รักธรรมชาติ

ความคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking)

ลักษณะความคิดสร้างสรรค์ เป็นลักษณะความคิดแบบอบเนกนัย (Divergent Thinking) คือการคิดหลาย ๆ แง่หลาย ๆ ทาง คิดให้มากที่สุดเท่าที่จะนึกได้ เป็นการมองปัญหาในแนวกว้าง เหมือนกับแสงอาทิตย์ที่แผ่รัศมีออกรอบด้าน คนที่มีความคิดสร้างสรรค์นั้นจะเป็น (นิพาดา เทวกุล. 2554 : เว็บไซต์)

คนที่มีความคิดริเริ่ม (Originality) คือ มีความคิดที่แปลกใหม่ต่างจากความคิดธรรมดาของคนทั่ว ๆ ไป

มีความคิดยืดหยุ่น (Flexibility) คือ มีความสามารถในการคิดหาคำตอบได้หลายทิศทางหลายแง่มุม

มีความคิดคล่องแคล่ว (Fluency) คือ สามารถคิดหาคำตอบได้อย่างคล่องแคล่วว่องไว รวดเร็ว และได้คำตอบมากที่สุดในเวลาที่จำกัด

มีความคิดละเอียดลออ (Elaboration) คือ การคิดได้ในรายละเอียดเพื่อขยายหรือตกแต่งความคิดหลักให้มีความหมายที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น



กระบวนการคิดสร้างสรรค์ (Creative Process)

กระบวนการคิดสร้างสรรค์ คือ วิธีคิดหรือกระบวนการทำงานของสมองที่มีขั้นตอนต่าง ๆ ในการคิดแก้ปัญหาจนสำเร็จ ซึ่งมีหลายแนวคิด เช่น

Wallas ได้เสนอว่ากระบวนการของความคิดสร้างสรรค์เกิดจากการคิดสิ่งใหม่ ๆ โดยการลองผิดลองถูก ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นเตรียมการ คือ การข้อมูลหรือระบุปัญหา
2. ขั้นความคิดกำลังฟุ้ง คือ การอยู่ในความสับสนวุ่นวายของข้อมูลที่ได้มา
3. ขั้นความคิดกระจ่างชัด คือ ขั้นที่ความคิดสับสนได้รับการเรียบเรียงและ

เชื่อมโยงเข้าด้วยกัน ทำให้เห็นภาพรวมของความคิด

4. ขั้นทดสอบความคิดและพิสูจน์ให้เห็นจริง คือ ขั้นที่รับความคิดเห็นจากสามขั้นแรกข้างต้นมาพิสูจน์ว่าจริงหรือถูกต้องหรือไม่

Hutchinson มีความคิดคล้าย ๆ กัน ว่าความคิดสร้างสรรค์นั้นเป็นกระบวนการเชื่อมโยงความรู้ที่มีอยู่เข้าด้วยกัน อันจะนำไปสู่การแก้ปัญหาใหม่ที่คิด ใช้เวลาการคิดเพียงสั้น ๆ อย่างรวดเร็วหรือยาวนานก็อาจเป็นไปได้ โดยมีลำดับการคิดดังนี้

1. ขั้นเตรียมเป็นการรวบรวมประสบการณ์ มีการลองผิดลองถูกและตั้งสมมุติฐานเพื่อแก้ปัญหา
2. ขั้นครุ่นคิดขัดข้องใจ เป็นระยะที่มีอารมณ์เครียด อันสืบเนื่องจากการครุ่นคิดแต่ยังคิดไม่ออก
3. ขั้นของการเกิดความคิด เป็นระยะที่เกิดความคิดในสมอง เป็นการมองเห็นวิธีแก้ปัญหาหรือพบคำตอบ
4. ขั้นพิสูจน์ เป็นระยะการตรวจสอบประเมินผลโดยใช้เกณฑ์ต่าง ๆ เพื่อดูคำตอบที่คิดออกมานั้นเป็นจริงหรือไม่

Roger Von Oech เจ้าของบริษัทความคิดสร้างสรรค์ในอเมริกา ได้กล่าวถึงกระบวนการคิดสร้างสรรค์ โดยแยกความคิดออกเป็น 2 ประเภท คือ ความคิดอ่อนและความคิดแข็ง

ความคิดอ่อน	ความคิดแข็ง
อุปมาอุปมัย	หลักการ
ความฝัน	เหตุผล
ความชำนาญ	ความแม่นยำ
ความคลุมเครือ	ความสม่ำเสมอ
การเล่น	การทำงาน
การประมาณการ	ความพอดีพอดี
ความไม่แน่นอน	ความเป็นจริง
ความขัดแย้ง	ตรงไปตรงมา
การสังหรณ์ใจ	การวิเคราะห์
โดยทั่วไป	อย่างเฉพาะเจาะจง
อย่างเด็ก	อย่างผู้ใหญ่



ความคิดแข็งนั้นจะมีคำตอบที่ถูกหรือผิดอย่างแน่นอน แต่ความคิดอ่อนนั้น อาจมีคำตอบที่ถูกหลายอย่าง ซึ่ง ฟอนโอช ได้กล่าวถึงกระบวนการคิดสร้างสรรค์ไว้ว่าประกอบด้วย 2 ขั้นตอน คือ กระบวนการเพาะตัว และกระบวนการปฏิบัติการ โดยกระบวนการเพาะตัวเป็นการสร้างความคิดใหม่ ในขณะที่กระบวนการปฏิบัติการเป็นการใช้ความคิดที่คิดขึ้นมาไปปฏิบัติงานจริง

ความคิดอย่างอ่อนเป็นสิ่งที่เหมาะสมสำหรับกระบวนการเพาะตัว ซึ่งเป็นระยะที่กำลังมองหาความคิดใหม่ ๆ เป็นการมองที่กว้าง ๆ เพื่อหาวิธีการต่าง ๆ มาใช้ เพื่อการแก้ปัญหา ส่วนความคิดอย่างแข็งนั้นมักใช้ในช่วงการปฏิบัติงานจริง ๆ เมื่อต้องการประเมินความคิดและจัดสิ่งต่าง ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องโดยตรงในการแก้ปัญหาออกไป ตรวจสอบผลดีผลเสียและความเสี่ยง รวมทั้งการเตรียมที่จะเปลี่ยนความคิดให้เป็นการกระทำด้วย

ประโยชน์ของความคิดสร้างสรรค์

1. ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลง ทำให้เกิดแนวทางใหม่ ๆ ในการดำเนินชีวิตและหนทางใหม่ ๆ ในการแก้ปัญหาชีวิตและการทำงาน
2. ก่อให้เกิดความสุข เป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่ต้องค้นหาวิธีการคิดใหม่ ๆ ขึ้นมาทดแทนความคิดเก่า ๆ สำหรับโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การที่มนุษย์ต้องคิดอะไรใหม่ ๆ อยู่เสมอ ย่อมเป็นเรื่องสนุกเพราะทำให้ชีวิตไม่จำเจ
3. พัฒนาสมองของคนให้มีความฉลาดเฉลียว การฝึกการคิดหรือพยายามคิดเรื่องใหม่ ๆ เป็นประจำ จะทำให้เกิดความเฉียบแหลมในการคิดแก้ปัญหาต่าง ๆ เพิ่มขึ้น
4. สร้างความเชื่อมั่น ความมั่นใจ และความพอใจในตัวเองขึ้นมา เมื่อได้ทำตามที่เราพัฒนาขีดความสามารถในการคิดสร้างสรรค์ จนสามารถเผชิญหน้าและแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างราบรื่น ก็จะกลายเป็นผู้นำทางด้านความคิดและเกิดความภูมิใจในตนเอง

นอกจากนี้ ความคิดสร้างสรรค์ยังช่วยยกระดับความสามารถ ความอดทน และความคิดริเริ่มของผู้นำให้เพิ่มมากขึ้น และยังเป็นการพัฒนาความสนใจในงาน พัฒนาการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์และพัฒนาชีวิตให้ทันสมัยมากขึ้น

อุปสรรคของความคิดสร้างสรรค์

อุปสรรคของความคิดสร้างสรรค์นั้น สามารถแยกได้เป็น 2 ประเภท คือ อุปสรรคภายนอกและอุปสรรคภายใน อุปสรรคภายนอกจะหมายถึงข้อจำกัดอันเกิดจากขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และกฎเกณฑ์ของสังคมหรือสภาพแวดล้อมภายนอก ส่วนอุปสรรคภายในนั้นจะหมายถึงนิสัยใจคอ ท่าที และทัศนคติของคนแต่ละคน

อุปสรรคภายนอกจะเกิดขึ้นในลักษณะเช่น ธรรมเนียมที่ไม่เปิดโอกาสให้เด็กได้ซักถามตามความอยากรู้อยากเห็น ธรรมเนียมของการขบคิดตามอย่างกัน ซึ่งถ้าคิดแปลกจากคนอื่น จะไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม ธรรมเนียมที่เน้นบทบาทความแตกต่างระหว่างเพศอย่างชัดเจน ในเรื่องหน้าที่ของหญิงและชาย วัฒนธรรมสังคมให้ค่านิยมกับความสำเร็จและไม่ยอมรับความล้มเหลว ทำให้คนไม่กล้าทดลองทำสิ่งใหม่ ๆ การเน้นระเบียบและกฎเกณฑ์มากเกินไป ถ้าเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อยก็ถือเป็นความผิด ซึ่งขาดความยืดหยุ่น ทำให้ไม่กล้าแสดงความคิดสร้างสรรค์ออกมา

อุปสรรคภายในที่เกิดขึ้นจากตัวเราเองก็ได้แก่ ความกลัวที่จะถูกตำหนิตายและหาว่าแปลก ความเคยชินการคิดแบบเดิมที่เคยทำอยู่เป็นประจำ การมีอคติหรือมีทัศนคติที่คับแคบ ว่าคำตอบที่ถูกต้องมีเพียงคำตอบเดียว ความเฉื่อยชาและอีดีอาดในการเริ่มคิดเริ่มทำ ทำให้ขาดแรงกระตุ้น



ที่จะทำสิ่งใหม่ ๆ สรุปว่าถ้าเราต้องการจะพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเราให้เกิดมากขึ้นก็ต้องพยายามกำจัดอุปสรรคทั้งภายนอกและภายในทิ้งไปให้ได้มากที่สุด

การพัฒนาและส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์

ในสมัยก่อนเราเชื่อกันว่าความคิดสร้างสรรค์นั้น เป็นพรสวรรค์ที่ติดตัวคนบางคนมาตั้งแต่เกิด แต่พอมาถึงปัจจุบันที่เป็นยุคแห่งวิทยาการ ทำให้ความเชื่อดั้งเดิมที่มีเคยมีมาปรับเปลี่ยนไป เพราะนักจิตวิทยาส่วนใหญ่เห็นพ้องต้องกันว่าความคิดสร้างสรรค์นั้น เป็นความสามารถที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ทุกคนตั้งแต่เกิด เพียงแต่มีการแสดงออกหรือมีพัฒนาการมากน้อยต่างกันไป และยังสามารถพัฒนาเพิ่มให้มีมากขึ้นด้วยการฝึกฝนอย่างสม่ำเสมอ

การส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์นั้นอาจทำได้ทั้งทางตรง โดยการสอนและฝึกอบรม และทางอ้อมก็สามารถทำได้ด้วยการจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมความเป็นอิสระในการเรียนรู้ อย่างเช่น

1. การส่งเสริมให้ใช้จินตนาการตนเอง
2. ส่งเสริมและกระตุ้นการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง
3. ยอมรับความสามารถและคุณค่าของคนอย่างไม่มีเงื่อนไข
4. แสดงให้เห็นว่าความคิดของทุกคนมีคุณค่าและนำไปใช้ประโยชน์ได้
5. ให้ความเข้าใจ เห็นใจและความรู้สึกของคนอื่น
6. อย่าพยายามกำหนดให้ทุกคนคิดเหมือนกัน ทำเหมือนกัน
7. ควรสนับสนุนผู้คิดค้นผลงานแปลกใหม่ได้มีโอกาสนำเสนอ
8. เอาใจใส่ความคิดแปลกๆของคนด้วยใจเป็นกลาง

เทคนิคการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์

การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์นั้น มีเทคนิคที่ใช้กันอยู่หลายวิธีการด้วยกัน อันได้แก่

การระดมสมอง (Brainstorming) เป็นเทคนิคเพื่อรวบรวมทางเลือกและการแก้ปัญหา โดยให้โอกาสในการคิดอย่างอิสระที่สุด และไม่มีการวิพากษ์วิจารณ์ใด ๆ ระหว่างการคิด เพราะการวิพากษ์วิจารณ์จะเป็นการขัดขวางความคิดสร้างสรรค์

การปลูกฝังความกล้าที่จะทำสิ่งสร้างสรรค์ เป็นเทคนิคที่ใช้การตั้งคำถามง่าย ๆ เพื่อให้คิดโดยจัดให้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่เป็นที่ยอมรับของผู้อื่น เมื่อฝึกฝนมากเข้าก็จะช่วยในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ให้มีมากขึ้น

การสร้างความคิดใหม่เป็นอีกเทคนิคหนึ่ง โดยการใช้การแจกแจงวิธีการในการแก้ปัญหาใดปัญหาหนึ่งมาให้ได้ 10 วิธีการ จากนั้นก็แบ่ง 10 วิธีการ ที่ได้ออกเป็นวิธีการย่อย ๆ ลงไปอีก เพื่อให้ได้ทางเลือกหรือคำตอบที่ดีที่สุด

การตรวจสอบความคิด เป็นเทคนิคที่ใช้การค้นหาความคิดหรือแนวทางที่ใช้ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ โดยการตรวจสอบความคิดของผู้ที่เคยทำไว้แล้ว

การคิดแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์

กิลฟอร์ด ได้กล่าวถึงบุคลิกภาพของคนที่มีความคิดสร้างสรรค์ว่า จะต้องมีความฉับไวที่รู้ปัญหาและมองเห็นปัญหา มีความว่องไวและสามารถจะเปลี่ยนความคิดใหม่ ๆ ได้ง่าย ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการแก้ปัญหาเป็นกิจกรรมที่สำคัญยิ่งของชีวิตที่ต้องทำให้สำเร็จลุล่วง จึงจะทำให้ชีวิตสามารถดำเนินไปได้อย่างมีความสุข ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้วิธีการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์



โดยปกติคนเราทั่วไปมักเลือกวิธีการที่จะเลี่ยงปัญหามากกว่าการเผชิญปัญหา ซึ่งถ้าคนเรารู้จักที่จะเรียนรู้การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ก็จะมีชีวิตที่สนุกสนานร่าเริงและมีความสุขมากยิ่งขึ้น

การคิดแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์นั้น ประกอบไปด้วยกระบวนการคิด 4 ขั้นตอนคือ

การค้นหาความหมายของปัญหา ขั้นตอนนี้จะมีความสำคัญมาก เพราะถ้าเรารู้ว่าอะไรคือปัญหาที่แท้จริงก็สามารถหาหนทางในการแก้ได้ตรงมากขึ้น อีกทั้งทำให้เกิดความมั่นใจมองเห็นปัญหาได้ทะลุปรุโปร่ง อันจะทำให้ได้คำตอบที่ชัดเจนและเป็นการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ด้วย

การเปิดใจกว้างเพื่อนำไปสู่วิธีการแก้ไขปัญหา นักคิดแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์จะทำการคัดเลือกความคิดเห็นและข้อมูลต่าง ๆ ไว้เป็นจำนวนมาก ก่อนที่จะพิสูจน์แยกแยะให้ได้ความคิดเห็นที่ดีที่สุด ดังนั้นคนเราจึงต้องแสวงหาและเปิดประตูสู่ความคิดไม่ว่าจะเป็นจากการอ่าน การสังเกตและการทำงานร่วมกัน

การพิสูจน์แยกแยะให้ได้ความคิดเห็นที่ดีที่สุด การคิดแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์นั้น มักต้องใช้วิธีแก้ปัญหาหรือคำตอบที่ดีกว่าหรือมากกว่าวิธีการแก้ปัญหาหรือคำตอบที่ได้มาครั้งแรกเพียงอย่างเดียว เพราะความคิดเห็นและข้อมูลที่สำคัญ ๆ นั้นมีอยู่อย่างมากมาย จึงจำเป็นที่จะต้องพยายามให้ได้มาซึ่งความคิดเห็นที่ดีที่สุด โดยการแยกแยะและคัดเลือกออกมาเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ดีที่สุด

การเปลี่ยนความคิดเห็นให้เป็นการกระทำ จุดมุ่งหมายสำคัญของการแก้ปัญหา ก็คือ การเปลี่ยนแปลงความคิดเห็นไปสู่การปฏิบัติจริง คนส่วนใหญ่มีความคิดสร้างสรรค์แต่ไม่เคยนำไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งกระบวนการคิดสร้างสรรค์นั้นไม่ได้จบลงแค่คิดในใจ การเปลี่ยนความคิดไปสู่การปฏิบัตินั้นต้องเอาชนะอุปสรรคหลายอย่าง เช่น ความไม่มั่นใจในตัวเอง ความขลาดกลัว และต้องมีความมุ่งมั่นเด็ดเดี่ยวในความเพียร ไม่ว่าจะใช้เวลานานสักเท่าใดก็จะต้องไม่แปรเปลี่ยน ความคิดสร้างสรรค์ที่ได้เพาะตัวเป็นรูปร่างและติดตามจนกระทั่งเกิดความสมบูรณ์ในทางปฏิบัติ

สรุป จากแนวคิดทฤษฎีเรื่องความคิดสร้างสรรค์เป็นสิ่งที่อยู่ในมนุษย์ทุกคนและสามารถพัฒนาให้เกิดขึ้นได้ โดยอาศัยสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและบรรยากาศที่เอื้ออำนวย ความคิดสร้างสรรค์เป็นความคิดที่เกี่ยวข้องกับงานทางด้านศิลปะอย่างแยกกันไม่ออก หรืออาจกล่าวได้ว่า ศิลปะเป็นผลงานจากความคิดสร้างสรรค์นั่นเอง

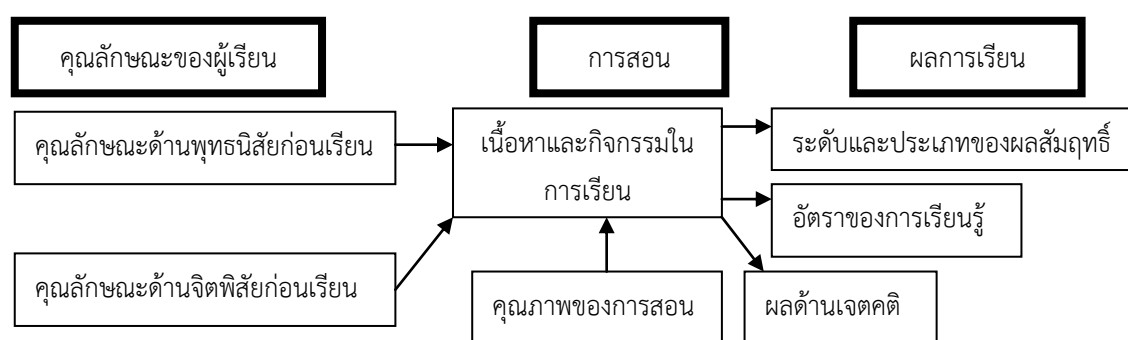
4. Bloom' taxonomy หรือทฤษฎีการเรียนรู้ของบลูม

ทฤษฎีการเรียนรู้ของ Bloom (1976) บลูมได้เสนอทฤษฎีการเรียนรู้ในโรงเรียนไว้ดังนี้

1. พื้นฐานของผู้เรียนเป็นหัวใจในการเรียน ผู้เรียนแต่ละคนจะเข้าชั้นเรียนด้วยพื้นฐานที่จะช่วยให้เขาประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ต่างกัน ถ้าเขามีพื้นฐานที่คล้ายคลึงกัน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจะไม่แตกต่างกัน

2. คุณลักษณะของแต่ละคน เช่น ความรู้ที่จำเป็นก่อนเรียน แรงจูงใจในการเรียน และคุณภาพของการสอน เป็นสิ่งที่ปรับปรุงได้ เพื่อให้แต่ละคนและทั้งกลุ่มมีระดับการเรียนรู้ที่สูงขึ้น





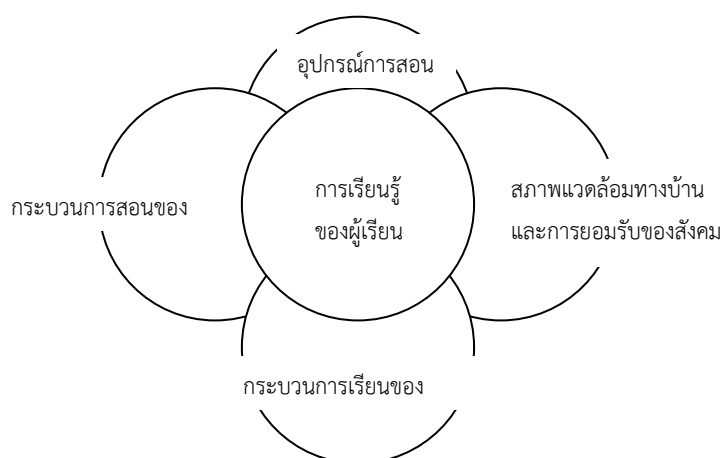
ภาพประกอบ 5 ทฤษฎีการเรียนรู้ของบลูม

บลูม แบ่งจุดมุ่งหมายทางการศึกษาออกเป็น 3 ด้าน คือ

1. พุทธิพิสัย (Cognitive Domain)
2. ทักษะพิสัย (Psychomotor Domain)
3. จิตพิสัย (Affective Domain)

องค์ประกอบที่จะทำให้บรรลุจุดมุ่งหมายทางการศึกษาจะประกอบด้วย 4 ด้าน คือ

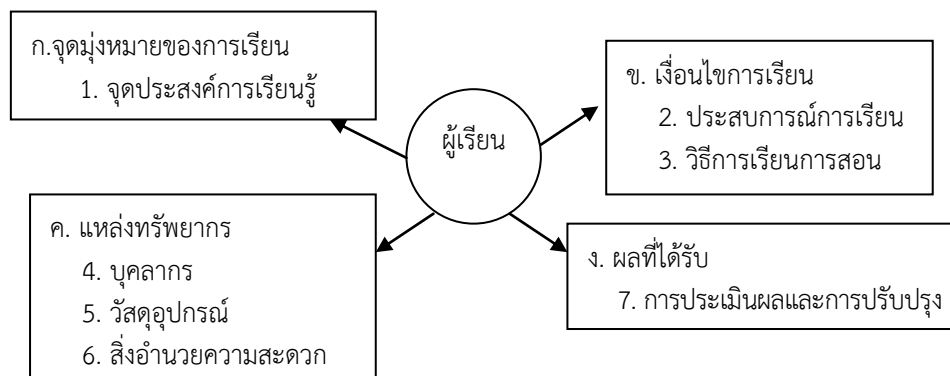
1. อุปกรณ์การสอน (Instructional Material) อุปกรณ์ที่จะช่วยให้ครูได้ใช้ในการสอน ผู้เรียนให้สะดวกและเข้าใจได้ง่าย
2. กระบวนการสอนของครู (Teaching Process) จากวิธีการถ่ายทอดความรู้ของครู การอธิบายให้ผู้เรียนได้เข้าใจ
3. กระบวนการของผู้เรียนในการเรียนการสอน (Student Processing of Instruction) เน้นกระบวนการเรียนรู้ของตัวผู้เรียน โดยอาศัยความตั้งใจเอาใจใส่และความสามารถในการรับรู้และเรียนรู้
4. สภาพแวดล้อมทางบ้านและการยอมรับของสังคม (Home Environment and Social Support System) สภาพแวดล้อมทั้งทางบ้านและสังคมทั่วไปมีผลต่อการเรียนรู้ เช่น เพื่อน วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ซึ่งมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ ผู้เรียนได้เรียนรู้จากสิ่งเหล่านี้โดยการฟัง การพบเห็น การติดต่อ บางครั้งเกิดการเรียนรู้โดยไม่รู้ตัว และบางครั้งก็เป็นการเลียนแบบ



ภาพประกอบ 6 องค์ประกอบการเรียนรู้ของบลูม



Brown แล Lewis (1977) ได้เสนอเทคโนโลยีด้านการสอน โดยวิธีการจัดระบบดังนี้
(ปริยาพร วงศ์อนุตรโรจน์. 2535 : 75-76)



ภาพประกอบ 7 วิธีการจัดระบบการเรียนการสอนตามแนวเทคโนโลยีใหม่

การจัดระบบการเรียนการสอนตามแนวเทคโนโลยีใหม่ เป็นการยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยการคำนึงถึงความต้องการ ความสามารถ และสัมฤทธิ์ผลของผู้เรียนเป็นหลักสำคัญ กระบวนการของวิธีการจัดระบบ การเรียนการสอนจะเป็นการตอบปัญหา 4 ข้อ คือ

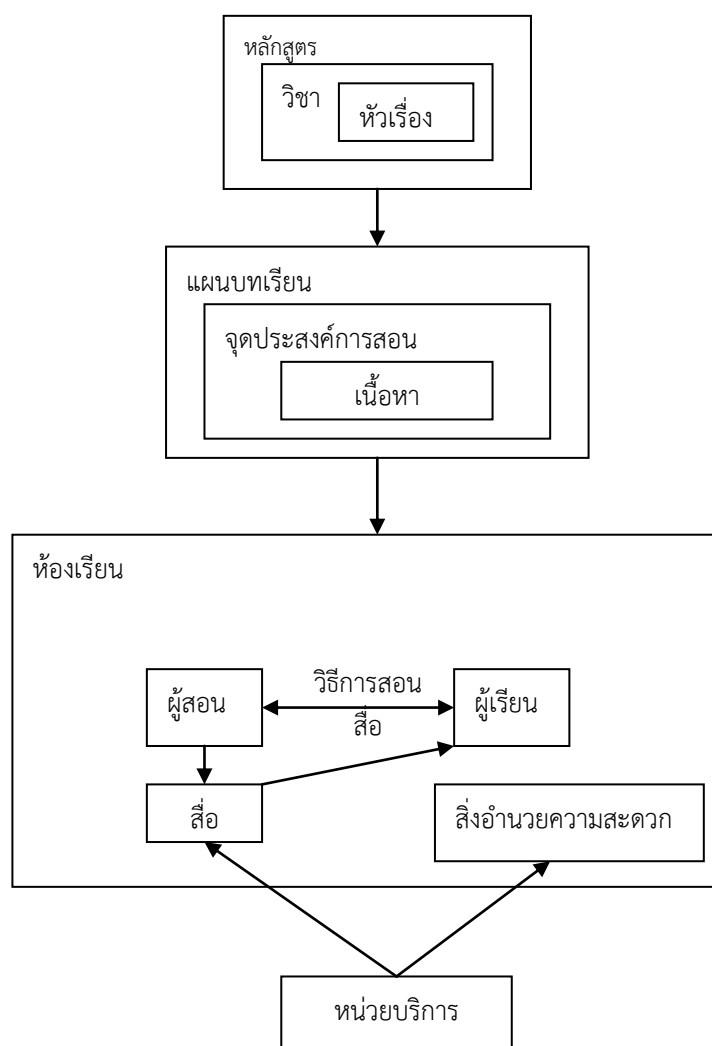
1. จุดมุ่งหมายอะไรที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียน
2. มีเนื้อหาการเรียนอย่างไรจึงจะทำให้ผู้เรียนบรรลุถึงจุดมุ่งหมายนั้น
3. แหล่งทรัพยากรอะไรที่จำเป็นสำหรับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้ผู้เรียน
4. ผลที่ได้รับในระดับใดและมีขั้นตอนใดหรือส่วนใดที่ควรปรับปรุง

การจะได้คำตอบข้างต้น การพัฒนาการสอนจะมี 7 ขั้นตอน คือ

1. กำหนดจุดประสงค์ของการเรียนรู้
2. เลือกเนื้อหาและประสบการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสม
3. เลือกวิธีสอนที่เหมาะสม
4. เลือกบุคลากร
5. เลือกวัสดุอุปกรณ์เครื่องมือ เครื่องใช้ที่เหมาะสม
6. จัดสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับสร้างประสบการณ์การเรียนรู้
7. ประเมินผลที่ได้รับและเสนอแนะสิ่งที่ควรปรับปรุงแก้ไข

วัลลภ จันทรตระกูล (2543 : 2-3) ได้กล่าวไว้ว่า การเรียนการสอนในห้องเรียนจะมีองค์ประกอบ ได้แก่ ผู้สอน วิธีการสอน สื่อการสอน ผู้เรียน และสิ่งอำนวยความสะดวก องค์ประกอบเหล่านี้จะมีความสัมพันธ์กัน





ภาพประกอบ 8 องค์ประกอบในการเรียนการสอน

สรุป จากการศึกษาทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนการสอน สรุปได้ว่าองค์ประกอบของการเรียนการสอนที่มีผลกระทบต่อคุณภาพของการจัดเรียนการสอนนั้น ควรจะประกอบด้วย หลักสูตรการสอน อาจารย์ผู้สอน วิธีสอน สื่อและอุปกรณ์การสอน อาคารและสถานที่สอน และวิธีการวัดและประเมินผล

5. การจัดการกระบวนการเรียนการสอนแบบบูรณาการ

การสอนแบบบูรณาการ (Integration Instruction) เกิดจากแนวคิดของ จอห์น ล็อก (John Locke) ซึ่งเป็นนักการศึกษาชาวอังกฤษผู้มีความคิดว่าเด็กไม่มีกำลังที่จะเรียนรู้ได้หมด ฉะนั้นเด็กจึงต้องสนใจเฉพาะสิ่งที่จำเป็นที่สุดและใช้สม่ำเสมอในชีวิต ต่อมา จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) นักการศึกษาชาวสหรัฐอเมริกา มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการสอนแบบบูรณาการว่าควรจะนำไปสู่ความเข้าใจในเรื่อง กิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ เพื่อการอยู่รอดของชีวิตตน กิจกรรมใหญ่ ๆ คือ การแสวงหาปัจจัยแห่งการดำรงชีวิต อันได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้เป็นกิจกรรมพื้นฐานของมนุษย์ ย่อมจะทำให้เด็กต้องการเรียนรู้เอง เห็นเอง รู้จักเอง ฉะนั้น เด็กย่อมจะเกิดความสนใจขึ้นเองโดยธรรมชาติ (อรัญญา สุธาสิโนบล. 2545 : 21)



ความหมายของการบูรณาการ

คำว่า การบูรณาการ (Integration) หมายถึง กระบวนการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างข้อเท็จจริงหลักการ และพฤติกรรมที่สามารถเชื่อมโยงชีวิตของคนได้อย่างสมบูรณ์และสมดุลในทุก ๆ ด้าน (อรัญญา สุธาสินบล. 2545 : 22) โดยจะต้องเป็นความสมบูรณ์ที่เพียบพร้อมทุกด้าน คือ ด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา (บัลลือ พฤษะวัน. 2524 : 107) ซึ่งเป็นความสอดคล้องกันของการเรียนรู้ในด้านองค์ประกอบทางพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) เจตพิสัย (Affective Domain) และทักษะพิสัย (Psycho-motor Domain) ของแต่ละบุคคลและกลุ่ม (บังอร พุฒคง. 2544 : 9) โดยมีการเชื่อมโยงและผสมผสานกระบวนการสอน การสร้างคุณธรรมให้สอดคล้องกับความสามารถของผู้เรียน ให้นำความรู้และประสบการณ์ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม (วิเศษ ชินวงศ์. 2544 : 28) สรุปได้ว่าการเรียนการสอนแบบบูรณาการ หมายถึง การจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เชื่อมโยงเนื้อหาวิชาต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันมาผสมผสานเข้าด้วยกัน เพื่อเกิดความรู้ที่หลากหลาย เกิดการเรียนรู้อย่างมีความหมาย มีลักษณะเป็นองค์รวม และนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีคุณภาพ

ความสำคัญในการจัดกระบวนการเรียนการสอนแบบบูรณาการ

คือ เป็นการสอนที่สามารถเชื่อมโยงวิชาหนึ่งเข้ากับวิชาอื่น ๆ ในการสอนให้เหมาะสมกับธรรมชาติในการเรียนรู้ของมนุษย์ ซึ่งสามารถสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

1. ลดความซ้ำซ้อนของเนื้อหาวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตร ซึ่งทำให้การเรียนรู้ในวิชาต่าง ๆ สัมพันธ์กันมากขึ้น
2. ช่วยให้ผู้เรียนเชื่อมโยงสิ่งที่เรียนเข้ากับชีวิตจริงได้ และในทางกลับกันสามารถเชื่อมโยงชีวิตจริงกับสิ่งที่เรียน ช่วยให้เกิดความสัมพันธ์ เชื่อมโยงระหว่างความคิดรวบยอดในศาสตร์ต่าง ๆ ทำให้ผู้เรียนเรียนรู้อย่างมีความหมาย
3. การสอนแบบบูรณาการช่วยตอบสนองการเรียนรู้ในเชิงพหุปัญญา (Multiple Intelligences) ซึ่งสนองต่อความสามารถของผู้เรียนในหลายด้าน เช่น ภาษา คณิตศาสตร์ การเคลื่อนไหวของร่างกาย ดนตรี สังคมหรือมนุษย์สัมพันธ์ และความรู้ความเข้าใจของตนเอง ซึ่งตอบสนองต่อความสามารถที่จะแสดงออกและตอบสนองทางอารมณ์ (Emotional Intelligences)
4. การสอนแบบบูรณาการเป็นการสอนที่สอดคล้องกับทฤษฎีการสร้างองค์ความรู้ของผู้เรียนโดยตัวของผู้เรียนเอง (Constructivism) ซึ่งกำลังได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางในวงการศึกษายุคปัจจุบัน (อรัญญา สุธาสินบล. 2545 : 20-21)

ลักษณะสำคัญของการบูรณาการ

การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการควรจะมีลักษณะสำคัญโดยรวมดังต่อไปนี้ (อึ้ง บั้วศรี. 2542 : 180-181)

1. เป็นการบูรณาการระหว่างความรู้และกระบวนการเรียนรู้ เพราะปัจจุบันนี้ปริมาณของความรู้มีมากขึ้นเป็นทวีคูณ รวมทั้งมีความสลับซับซ้อนมากขึ้นเป็นลำดับ การเรียนการสอนด้วยวิธีการเดิม เช่น การบอกเล่า การบรรยายและการท่องจำ อาจจะไม่เพียงพอที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพได้ ผู้เรียนควรเป็นผู้สำรวจความสนใจของตนเองว่าในองค์ความรู้หลากหลายนั้น อะไรคือสิ่งที่ตนเองสนใจอย่างแท้จริง ตนควรจะแสวงหาความรู้เพื่อตอบสนองความต้องการเหล่านั้นได้อย่างไร เพียงใด และด้วยกระบวนการเช่นไร ซึ่งแน่นอนว่ากระบวนการเรียนการสอนลักษณะนี้ย่อมขึ้นอยู่กับความแตกต่างระหว่างบุคคล (Individual Differences) ไม่น้อย



2. เป็นการบูรณาการระหว่างพัฒนาการทางความรู้และพัฒนาการทางด้านจิตใจ เป็นการให้ความสำคัญแก่เจตพิสัย คือ เจตคติ ค่านิยม ความสนใจ และสุนทรียภาพแก่ผู้เรียนในการแสวงหาความรู้ด้วย ไม่ใช่เน้นแต่เพียงองค์ความรู้หรือพุทธิพิสัยแต่เพียงอย่างเดียว อันที่จริงการทำให้ผู้เรียนเกิดความซาบซึ้งเสียก่อนที่จะได้ลงมือศึกษานั้น นับได้ว่าเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญยิ่งสำหรับจูงใจให้เกิดการเรียนรู้ขึ้นทั้งแก่ผู้สอนและผู้เรียน

3. เป็นการบูรณาการระหว่างความรู้และการกระทำ ความสัมพันธ์ของการบูรณาการระหว่างความรู้และการกระทำนี้ เน้นที่การแสวงหาความรู้ ควรมีความสัมพันธ์กับทักษะพิสัย เพื่อให้เกิดทั้งความรู้และความชำนาญ

4. เป็นการบูรณาการระหว่างสิ่งที่เรียนในโรงเรียนกับสิ่งที่เรียนรู้ในชีวิตประจำวันของผู้เรียน คือการตระหนักถึงความสำคัญแห่งคุณภาพชีวิตของผู้เรียน เมื่อได้ผ่านกระบวนการเรียนการสอนตามหลักสูตรแล้ว สิ่งที่สอนในห้องเรียนจะต้องมีความหมายและมีคุณค่าต่อชีวิตของผู้เรียนอย่างแท้จริง

5. เป็นการบูรณาการระหว่างวิชาต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ เจตคติ และการกระทำที่เหมาะสมกับความต้องการและความสนใจของผู้เรียนอย่างแท้จริง ตอบสนองต่อคุณค่าในการดำรงชีวิตของผู้เรียนแต่ละคน การบูรณาการความรู้ของวิชาต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เพื่อตอบสนองความต้องการ หรือเพื่อตอบปัญหาที่ผู้เรียนสนใจ จึงเป็นขั้นตอนสำคัญที่ควรจะทำในขั้นตอนของการบูรณาการเรียนการสอนเป็นอย่างยิ่ง การเรียนการสอนแบบบูรณาการเป็นการบูรณาการระหว่างความรู้และกระบวนการเรียนรู้ควบคู่กับการให้ความสำคัญกับพัฒนาการทางด้านจิตใจและพัฒนาการด้านทักษะของผู้เรียน

รูปแบบการบูรณาการ

รูปแบบการจัดกระบวนการเรียนการสอนแบบบูรณาการมี 4 ประเภท ดังนี้
(ธีระชัย ปุณณโชติ. 2540 : 16 ; วิเศษ ชินวงศ์. 2544 : 25 และ อรัญญา สุทธาสีโนบล. 2545 : 23)

1. การบูรณาการแบบสอดแทรก (Infusion Instruction) การสอนรูปแบบนี้ครูผู้สอนในวิชาหนึ่งสอดแทรกเนื้อหาของวิชาอื่น ๆ เข้าไปในการสอนของตน เป็นการวางแผนการสอนและสอนโดยครูเพียงคนเดียว โดยครูผู้สอนจะสอดแทรกเนื้อหาสาระอื่น ๆ ให้เข้ากับหัวข้อเรื่องหรือสาระที่กำหนดมา ทำให้ผู้เรียนได้ใช้ทักษะกระบวนการเรียนรู้ไปแสวงหาความรู้เพิ่มเติมจากเนื้อหาสาระที่กำหนด

2. การบูรณาการแบบคู่ขนาน (Parallel Instruction) การสอนตามรูปแบบนี้ครูตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปสอนต่างวิชากัน ต่างคนต่างสอนแต่ต้องวางแผนการสอนร่วมกัน โดยมุ่งสอนหัวข้อเรื่อง/ความคิดรวบยอด/ปัญหาเดียวกัน (theme/concept/problem) ระบุสิ่งที่ร่วมกันและตัดสินใจร่วมกันว่าจะสอนหัวข้อเรื่อง/ความคิดรวบยอด/ปัญหานั้น ๆ อย่างไรในวิชาของแต่ละคน งานหรือการบ้านที่มอบหมายให้นักเรียนทำจะแตกต่างกันไปในแต่ละวิชา แต่ทั้งหมดจะต้องมีหัวข้อเรื่อง/ความคิดรวบยอด/ปัญหาร่วมกัน

3. การสอนบูรณาการแบบสหวิทยาการ (Multidisciplinary Instruction) การสอนรูปแบบนี้คล้าย ๆ กับการสอนบูรณาการแบบคู่ขนาน (Parallel Instruction) กล่าวคือครูตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปสอนต่างวิชากัน มุ่งสอนหัวข้อเรื่อง/ความคิดรวบยอด/ปัญหาเดียวกัน ต่างคนต่างแยกกันสอนเป็นส่วนใหญ่ แต่มีการมอบหมายงานหรือโครงการ (Project) ร่วมกัน ซึ่งจะช่วยให้เชื่อมโยงสาขาวิชาต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เพื่อที่จะระบุว่าสอนหัวข้อเรื่อง/ความคิดรวบยอด/ปัญหานั้น ๆ



ในแต่ละวิชาอย่างไร และวางแผนโครงการร่วมกัน (หรือกำหนดงานที่จะมอบหมายให้นักเรียนทำร่วมกัน) และกำหนดว่าจะแบ่งโครงการนั้นออกเป็นโครงการย่อย ๆ ให้นักเรียนปฏิบัติในแต่ละวิชาอย่างไร

4. การสอนบูรณาการแบบข้ามวิชาหรือสอนเป็นคณะ (Trans-disciplinary Instruction) การสอนตามรูปแบบนี้ครูที่สอนวิชาต่าง ๆ จะร่วมสอนเป็นคณะหรือเป็นทีมร่วมกัน วางแผนปรึกษาหารือร่วมกัน และกำหนดหัวข้อเรื่อง/ความคิดรวบยอด/ปัญหาร่วมกัน และร่วมกัน ดำเนินการสอนนักเรียนกลุ่มเดียวกัน

การสร้างบทเรียนแบบบูรณาการ

จากรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนการสอนแบบบูรณาการ 4 รูปแบบดังกล่าว แบ่งการสร้างบทเรียนแบบบูรณาการได้ 2 ลักษณะ คือ การสอนบูรณาการตามรูปแบบที่ 1 และ 2 และการสอนบูรณาการตามรูปแบบที่ 3 และ 4 การสอนตามรูปแบบที่ 1 แบบสอดแทรก และ 2 แบบคู่ขนาน มี 2 วิธี คือ

วิธีที่ 1 เลือกหัวเรื่อง (Theme) ก่อน แล้วดำเนินการพัฒนาหัวเรื่องให้สมบูรณ์ มีการกำหนดวัตถุประสงค์ของกิจกรรมให้ชัดเจน กำหนดแหล่งข้อมูลหรือทรัพยากรที่จะใช้ในการศึกษาหรือเรียนรู้ แล้วจึงพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนตามลำดับ

วิธีที่ 2 เลือกจุดประสงค์รายวิชา จาก 2 วิชาขึ้นไป แล้วนำมาสร้างเป็นหัวเรื่องร่วมกัน ระหว่างจุดประสงค์ที่เลือกไว้ กำหนดแหล่งข้อมูลหรือทรัพยากรที่จะใช้ในการค้นคว้าและเรียนรู้ แล้วจึงพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนตามลำดับ

สำหรับการบูรณาการตามรูปแบบที่ 3 แบบสหวิทยาการ และรูปแบบที่ 4 การสอนบูรณาการแบบข้ามวิชาหรือสอนเป็นคณะ ที่เน้นงานหรือโครงการที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหามากกว่า 1 สาขาวิชา ดังนั้น วิธีการสร้างบทเรียนแบบบูรณาการในขั้นที่ 4 การพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอน จึงสร้างเป็นงานกิจกรรม (Project) ให้นักเรียนทำ เพราะจะส่งเสริมให้เกิดการเชื่อมโยงและนำความรู้ความสามารถจากหลายวิชามาสร้างกิจกรรมต่าง ๆ ในโครงการได้อย่างดี (วิเศษ ชินวงศ์. 2544 : 31-32)

การประเมินผลการเรียนการสอนแบบบูรณาการ

การประเมินการจัดกระบวนการเรียนการสอนแบบบูรณาการนั้นจะต้องสอดคล้องกับการประเมินผลการเรียนรู้ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 คณะกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้ พุทธศักราช 2543 และหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 กล่าวคือ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 มาตรา 22 บัญญัติไว้ว่าการจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ และมาตรา 26 บัญญัติไว้ว่าให้สถานศึกษาจัดการประเมินผู้เรียนโดยพิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรม และการทดสอบควบคู่ไป ในกระบวนการเรียนการสอน (สุชานาถ ยอดอินทร์พรหม. 2544 : 57)

คณะกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้ กล่าวถึงการประเมินผลการเรียนการสอนว่าต้องวัดและประเมินให้ครอบคลุมทุกด้าน ทั้งในส่วนของกระบวนการ กล่าวคือ ประเมินการเรียนรู้อย่างเป็นองค์รวม (บูรณาการเข้าด้วยกัน) และเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้ของตนเอง ดังนั้นการวัดและประเมินผลการเรียนการสอนดังกล่าวต้องสอดคล้องกับสภาพจริง คือการประเมินความสามารถที่เริ่มตั้งแต่ประเมินการคิดวางแผน กระบวนการทำงาน คุณธรรมจริยธรรมระหว่างการทำงาน ความตั้งใจและใส่ใจ จนมีผลงานที่สำเร็จเป็นขั้นตามเป้าหมาย



หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ เป็นเป้าหมายโดยกำหนดสิ่งที่ผู้เรียนควรรู้และสามารถทำได้ การประเมินผลการเรียนจะประเมินการสาธิต การเรียนรู้และทักษะต่าง ๆ ของผู้เรียน ดังนั้นการใช้ผลงานและการปฏิบัติงานของผู้เรียนจะเป็นเครื่องมือ และวิธีการในการตรวจสอบผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนที่เหมาะสมกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานนี้

ดังนั้น การประเมินผลการเรียนการสอนแบบบูรณาการ จึงควรมีวิธีการประเมิน ที่หลากหลายและต่อเนื่อง โดยมีการประเมินตลอดเวลาตามกิจกรรมการเรียนรู้ ใช้วิธี การสังเกต ตรวจสอบรายการ บันทึกการปฏิบัติงาน หรือบางครั้งอาจจะมีการประเมินด้านความรู้ควบคู่กันไปด้วย ซึ่งในการประเมินผลสามารถประเมินระหว่างการเรียนการสอนและประเมินสรุปรวม โดยมีขั้นตอน ในการประเมิน ดังนี้

1. กำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายในการประเมิน
 2. พิจารณาขอบเขต เกณฑ์ วิธีการและสิ่งที่จะประเมิน
 3. พิจารณาและกำหนดองค์ประกอบและผู้ประเมินว่ามีใครบ้างที่จะเป็นผู้ประเมิน
 4. เลือกใช้เทคนิคและเครื่องมือในการประเมินอย่างหลากหลายเหมาะสมกับ วัตถุประสงค์และเกณฑ์ในการประเมิน เช่น การทดสอบ การสัมภาษณ์ การบันทึกพฤติกรรม แบบสำรวจความคิดเห็น บันทึกจากผู้เกี่ยวข้อง แฟ้มสะสมงาน ฯลฯ
 5. กำหนดเวลาและสถานที่ที่จะประเมิน เช่น ประเมินระหว่างนักเรียน ทำกิจกรรม ระหว่างการทำงานกลุ่ม/โครงการ
 6. วิเคราะห์ผลและจัดการข้อมูลการประเมิน
 7. สรุปผลการประเมินเพื่อพัฒนาและปรับปรุงข้อบกพร่องการเรียนรู้และพัฒนา ผู้เรียน รวมทั้งปรับปรุงกิจกรรมการเรียนการสอน (คณะกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้. 2543 : 26-27)
- นอกจากนี้ ควรมีการประเมินแบบอิงการปฏิบัติ (Performance-base) และการประเมิน แบบอิงการสังเกต (Observation-base) ซึ่งจะช่วยให้ครูและนักเรียนสามารถบูรณาการการเรียนการสอน กับการประเมินผลเข้าด้วยกัน เพื่อปรับปรุงและพัฒนาการจัดกิจกรรมให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และการสอนกับ การประเมินจะไม่แยกจากกัน ทั้งครูและนักเรียนมีส่วนร่วมในการสอนและการประเมิน จึงทำให้การจัดการ เรียนรู้แบบบูรณาการสัมพันธ์กับชีวิตจริงมากที่สุด (วิเศษ ชินวงศ์. 2544 : 33) การประเมินตามสภาพ จิริงนับเป็นทางเลือกใหม่ที่จะช่วยสามารถประเมินผลผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ลักษณะการประเมินตามสภาพจริง

การประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment) เป็นการประเมินการปฏิบัติวิธี หนึ่ง ใช้วิธีการประเมินที่หลากหลายเพื่อตรวจสอบความสามารถของผู้เรียน โดยการให้ผู้เรียนปฏิบัติ ภาระงานที่เหมือนปฏิบัติภาระงานในชีวิตจริง ๆ การประเมินตามสภาพจริงประกอบด้วย การประเมินการ ปฏิบัติในสภาพจริง เกณฑ์ที่ใช้ประเมิน การประเมินตนเอง และการนำเสนอผลงาน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การปฏิบัติในสภาพจริง

การประเมินตามสภาพจริง ออกแบบขึ้นเพื่อประเมินการปฏิบัติในสภาพจริง เช่น เมื่อเรียนเรื่องการเขียน นักเรียนก็ต้องเขียน ให้ผู้อ่านจริงเป็นผู้อ่าน ไม่ใช่ทดสอบด้วยการสะกดคำ หรือตอบคำถามเกี่ยวกับหลักการเขียน งานที่ครูกำหนดให้ทำต้องสัมพันธ์กับความเป็นจริงในชีวิต กระตุ้นให้ผู้เรียนใช้สติปัญญาการคิดวิเคราะห์ ทั้งยังต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลในด้าน ความสามารถในการเรียนรู้ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียนด้วย



2. เกณฑ์ที่ใช้ประเมิน (Criteria)

ต้องเป็นเกณฑ์ประเมินแก่นแท้ของการปฏิบัติมากกว่าเป็นเกณฑ์มาตรฐานที่สร้างขึ้นจากผู้ใดผู้หนึ่งโดยเฉพาะ เป็นเกณฑ์ที่เปิดเผย รับรู้กันอยู่ในโลกของความเป็นจริง ไม่ใช่เกณฑ์ที่เป็นความลับปิดกั้น อย่างที่การประเมินแบบดั้งเดิมใช้อยู่ การเปิดเผยเกณฑ์จะช่วยให้ผู้สอนและผู้เรียนรู้ว่าส่งเสริมซึ่งกันและกันอย่างไร เนื่องจากเกณฑ์เป็นเรื่องที่นำมาจากการปฏิบัติเกณฑ์จึงเป็นข้อชี้แนะสำหรับการเรียนการสอนและการประเมินที่สะท้อนให้เห็นเป้าหมายและกระบวนการศึกษาอย่างแจ่มชัด ครูจึงอยู่ในบทบาทของผู้ฝึก (Coach) นักเรียนอยู่ในบทบาทของผู้ปฏิบัติ (Performer) พร้อม ๆ กับเป็นผู้ประเมินตนเอง

3. การประเมินตนเอง (Self Assessment) การประเมินตามสภาพจริงมีจุดประสงค์ คือ

3.1 เพื่อช่วยให้นักเรียนพัฒนาความสามารถในการประเมินงานของตน โดยเทียบกับมาตรฐานทั่วไปของสาธารณชน

3.2 เพื่อปรับปรุง พัฒนา ขยับขยาย หรือเปลี่ยนทิศทางการดำเนินงาน

3.3 เพื่อริเริ่มในการวัดความก้าวหน้าของตนเองในรูปแบบต่าง ๆ

4. การนำเสนอผลงาน

การประเมินตามสภาพจริงคาดหวังให้นักเรียนเสนอผลงานต่อสาธารณชน และเป็นการเสนองานด้วยปากเปล่า (Oral Presentation) ซึ่งกว่านักเรียนจะได้ผลงานนั้น ๆ มา นักเรียนต้องใช้ทักษะกระบวนการมากมาย ต้องวิเคราะห์ปัญหา ค้นหาทางเลือกในการแก้ปัญหา และดำเนินการแก้ปัญหา กิจกรรมเหล่านี้จะทำให้ผู้เรียนรู้คุณค่าของการทำงาน เป็นการเรียนรู้ที่หยั่งรากลึกและนำไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต (สุชานาถ ยอดอินทร์พรหม. 2544 : 58-60)

ดังนั้น การประเมินตามสภาพจริงช่วยให้เกิดการประเมินนักเรียนครอบคลุมพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านพุทธิพิสัย เจตพิสัย และทักษะพิสัย กล่าวคือ การประเมินในลักษณะนี้ทำให้อาจารย์ประเมินนักเรียนทุกขั้นตอน รวมทั้งนักเรียนมีส่วนในการประเมินตนเอง สอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ ซึ่งเป็นการประเมินอย่างเป็นองค์รวม นอกจากนี้ยังสามารถนำมาปรับปรุงแก้ไขการจัดการเรียนการสอนในครั้งต่อไปได้อีกด้วย

พฤติกรรมทางการศึกษา

การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ ควรคำนึงถึงการพัฒนาผู้เรียนตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรที่มุ่งเน้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ซึ่งผลการเรียนรู้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม 3 ด้าน คือ พุทธิพิสัย (Cognitive Domain) เจตพิสัย (Affective Domain) และทักษะพิสัย (Psycho-motor Domain) มีรายละเอียดดังนี้

พฤติกรรมด้านพุทธิพิสัย งานของ เบนจามิน เอส บลูม (Benjamin S.Bloom) มีประโยชน์ต่อการสร้างหลักสูตรการสอนและประเมินผลมาก เพราะช่วยให้ผู้เรียนและครูคิดถึงวัตถุประสงค์อย่างละเอียด ตั้งแต่ความรู้ ความเข้าใจ และการนำความรู้ไปประยุกต์ รวมทั้งการคิด การใช้วิจารณญาณในการตัดสินใจ บลูมได้แบ่งวัตถุประสงค์พุทธิพิสัยออกเป็น 6 ระดับ ดังต่อไปนี้

ความรู้ความจำ (Knowledge) คือความสามารถในการระลึกได้ถึงเรื่องราวต่าง ๆ ที่เคยมีประสบการณ์มาก่อนจะโดยวิธีใดก็ตาม พฤติกรรมด้านความรู้ความจำนี้ยังจำแนกได้อีก 3 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ 1) ความรู้เฉพาะเรื่อง 2) ความรู้ในวิธีดำเนินการ และ 3) ความรู้รวบยอดในเรื่อง



ความเข้าใจ (Comprehension) หมายถึง การมีความเข้าใจในความรู้ที่เรียน โดยสามารถอธิบายด้วยคำพูดของตนเอง หรืออาจจะสามารถแปลความหมาย (Translation) หรือตีความหมาย (Interpretation) ได้ หรืออาจบอกผลตามการกระทำได้

การนำความรู้ไปประยุกต์ (Application) หมายถึง ความสามารถที่จะนำสิ่งที่เรียนรู้มาใช้ในการประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน

การวิเคราะห์ (Analysis) หมายถึง ความสามารถที่จะแบ่งสิ่งที่ต้องเรียนรู้ ออกเป็นส่วนย่อย และแสดงความสัมพันธ์ของส่วนย่อยเหล่านั้น

การสังเคราะห์ (Synthesis) หมายถึง ความสามารถที่จะรวบรวมสิ่งที่เรียนรู้ หรือประสบการณ์เข้าเป็นส่วนรวมเป็นสิ่งใหม่

การประเมินผล (Evaluation) หมายถึง ความสามารถที่จะใช้ความรู้ที่เรียนมา ในการตัดสินวินิจฉัยคุณค่าของสิ่งที่ได้เรียนรู้ หรือประสบการณ์จากการอ่าน หรือการฟัง

โดยสรุปแนวคิดของ บลูม เน้นว่าการวางหลักสูตรการสอนควรประกอบไปด้วย วัตถุประสงค์พฤติกรรมทั้ง 6 อย่าง คือ ด้านความรู้ ความเข้าใจ การนำความรู้ไปประยุกต์ ความสามารถในการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และการประเมินผลด้วย

พฤติกรรมด้านเจตพิสัย เป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวกับความรู้สึกนึกคิดทางจิตใจอารมณ์ และคุณธรรมของบุคคล พฤติกรรมการเรียนรู้ด้านเจตพิสัยสามารถจำแนกได้ 5 ระดับ ดังนี้

การรับหรือการใส่ใจ (Receiving or Attending) หมายถึง สภาพที่ผู้เรียน เริ่มที่จะยอมรับตอบสนองสิ่งเร้าที่อยู่รอบตัว ดังจะเห็นได้จากพฤติกรรมที่แสดงออก โดยแสดงความตั้งใจที่จะยอมรับรู้หรือรับฟัง

การตอบสนอง (Responding) หมายถึง การตอบสนองสิ่งเร้าด้วยความเต็มใจ หรือแสดงความพอใจในการตอบสนอง

การเห็นคุณค่า (Valuing) หมายถึง การที่ผู้เรียนมีพฤติกรรมตอบสนอง เพราะเห็นคุณค่าของสิ่งที่เรียนด้วยตนเอง ไม่ใช่ทำเพราะกลัวการถูกทำโทษ

การรวบรวมค่านิยม (Organization) เมื่อผู้เรียนยอมรับค่านิยมหลายอย่าง เข้าเป็นส่วนหนึ่งของความคิด ผู้เรียนจะพบว่าค่านิยมหลายอย่างมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ผู้เรียน จะรวบรวมค่านิยมเข้าด้วยกัน หรืออาจจะเปรียบเทียบกันว่า ค่านิยมใดมีความสำคัญตามความคิดมากน้อย

การยอมรับค่านิยม เป็นส่วนหนึ่งของปรัชญาชีวิตที่มีผลต่อการแสดงออก ทางพฤติกรรม (Characterization) ในขั้นนี้ค่านิยมจะเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพของผู้เรียน ค่านิยม จะเป็นแรงภายในที่กระตุ้นให้ผู้เรียนแสดงพฤติกรรม

พฤติกรรมด้านทักษะพิสัย เป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวกับความสามารถในเชิงปฏิบัติการ พฤติกรรมการเรียนรู้ด้านทักษะพิสัยจำแนกได้ 7 ระดับ ดังนี้ (สรวงศ์ โค้วตระกูล. 2541 : 272-277)

1. การรับรู้ (Perception) เป็นขั้นที่แสดงอาการรับรู้ที่จะเคลื่อนไหว โดยอาศัยประสาทสัมผัสทั้ง 5 คือ หู ตา จมูก ลิ้น และสัมผัสทางกาย แม้จะมีสิ่งเร้าเข้ามากระตุ้นโดยผ่าน ทางประสาทสัมผัสพร้อม ๆ กัน ก็อาจมีการเลือกที่จะรับรู้ มีการแปลความหมายสิ่งเร้าเพื่อตอบสนอง

2. การเตรียมพร้อม (Set) เป็นสภาพของบุคคลที่พร้อมจะแสดงพฤติกรรม ออกมา สภาพความพร้อมมี 3 ด้าน คือ ความพร้อมด้านร่างกาย ด้านสมอง และด้านอารมณ์



3. การตอบสนองตามแนวทางที่กำหนดให้ (Guided Response)

เป็นการแสดงออกในลักษณะของการเลียนแบบ และการลองผิดลองถูก

4. ความสามารถด้านกลไก (Mechanism) เป็นขั้นที่ผู้เรียนได้กระทำตามที่เรียนมาและพัฒนาขึ้นจนมีความสัมฤทธิ์ผล สามารถสร้างเทคนิควิธีสำหรับตนเองขึ้นมาเพื่อฝึกปฏิบัติต่อไป

5. การตอบสนองที่ซับซ้อน (Complex Overt Response) เป็นความสามารถในการปฏิบัติในสิ่งที่ซับซ้อนยุ่งยากมากขึ้น และสามารถกระทำได้อย่างมั่นใจ ไม่ลังเล และทำได้ดีจนเป็นอัตโนมัติ

6. ความสามารถในการดัดแปลง (Adaptation) เป็นขั้นที่สามารถปฏิบัติได้จนชำนาญแล้ว จึงคิดค้นดัดแปลงหาวิธีการใหม่ ๆ มาลองทำให้แตกต่างไปจากเดิม เพื่อให้เกิดผลดียิ่งขึ้น

7. ความสามารถในการริเริ่ม (Origination) หลังจากดัดแปลงวิธีการใหม่ ๆ มีการทดลองทำดูแล้ว ก็นำวิธีการนั้นมาประยุกต์ทำให้เกิดสิ่งใหม่ขึ้นมาดังได้กล่าวมาข้างต้น พฤติกรรมด้านพุทธิพิสัย เป็นพฤติกรรมด้านสติปัญญา เจตพิสัย เป็นพฤติกรรมด้านอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดทางจิตใจ และทักษะพิสัย เป็นพฤติกรรมทางด้านการปฏิบัติ ทั้งนี้การเรียนการสอนแบบบูรณาการมุ่งเน้นพัฒนาบุคคลทั้ง 3 ด้านไปพร้อม ๆ กัน นั่นคือ บุคคลที่พึงประสงค์ทางการศึกษาจะมีลักษณะเป็นผู้มีสติปัญญาดี เฉลียวฉลาด มีสุขภาพจิตดี มีคุณธรรม มีเจตคติที่ดี และเป็นผู้มีความคล่องแคล่วในเชิงปฏิบัติการ

หน้าที่ครูที่เหมาะสมกับการจัดกระบวนการเรียนการสอนแบบบูรณาการ

ครูมีหน้าที่เป็นผู้ช่วยเหลือ (Facilitate) ให้นักเรียนมีสัมฤทธิ์ผลเกี่ยวกับการพัฒนาตนเอง โดยคุณลักษณะของครูที่ดีมีดังต่อไปนี้ (สรวงศ์ โค้วตระกูล. 2541 : 14-15)

1. ต้องเป็นนักมนุษยนิยม (Humanist) คือ เป็นผู้ที่ยอมรับนักเรียนอย่างจริงจัง ให้ความอบอุ่น มีความเข้าใจนักเรียน มีความยุติธรรม

2. เป็นผู้ที่มีความรู้และมีความเข้าใจเกี่ยวกับจิตวิทยาการสอนหนังสือ ครูต้องเข้าใจธรรมชาติของกระบวนการเรียนรู้ และสามารถที่จะใช้วิธีสอนที่เหมาะสม และสนใจให้นักเรียนอยากเรียนรู้ ครูจะต้องใช้วิธีประเมินผลที่สามารถบอกได้ว่าการเรียนรู้ได้เกิดขึ้นจริง

3. เป็นผู้ที่ยอมรับนักเรียน ครูไม่เพียงแต่เป็นผู้สอนนักเรียนทางวิชาการเท่านั้น แต่เป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาทางบุคลิกภาพของนักเรียนด้วย โดยทำตนเป็นผู้ส่งเสริมการพัฒนากบุคลิกภาพของนักเรียนไปในทางบวก เพื่อนักเรียนจะได้เจริญเติบโตเป็นบุคคลที่มีชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีคุณค่า มีความภูมิใจในตนเองและมีความสุข

4. เป็นผู้นำที่ดีและผู้ฟังที่ดี สามารถช่วยให้นักเรียนมีความเข้าใจซึ่งกันและกัน ในกรณีที่มีความขัดแย้งกัน ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน

5. จะต้องมีความทักษะชีวิต (Life Skills) คือผู้ที่สามารถสื่อสารกับผู้อื่นได้ดีและมีความสัมพันธ์อันดี หรือต้องมีมนุษยสัมพันธ์ สามารถแก้ปัญหาและตัดสินใจได้ มีสุขภาพดีทั้งกายและใจ

6. ช่วยให้ผู้เรียนเป็นผู้ที่ตระหนักรู้ (Aware) และไวต่อความรู้สึกของผู้อื่น และยอมรับว่าบุคคลแต่ละคนเป็นปัจเจกบุคคล มีอิสระที่จะมีความคิดเห็นของตนเอง

ดังที่กล่าวมาข้างต้น ครูที่มีความเหมาะสมในการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ มีจิตวิทยาในการสอน มีมนุษยสัมพันธ์ มีความยุติธรรมต่อผู้เรียน รวมทั้งส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการพัฒนาร่วมกันทุกด้าน



ข้อจำกัดของการจัดกระบวนการเรียนการสอนแบบบูรณาการ สิริพัชร เจษฎาวิโรจน์
(อรรถย มูลคำ. 2544 : ม.ป.ป. ; อ้างอิงมาจาก สิริพัชร เจษฎาวิโรจน์. 2546 : 28)

ข้อจำกัดของการจัดกระบวนการเรียนการสอนแบบบูรณาการสรุปได้ดังนี้

การบูรณาการเป็นวิธีการที่ทำได้ค่อนข้างยาก เพราะต้องอาศัยความร่วมมือจากครูผู้สอนหลายคนมาปรึกษาหารือร่วมกัน ต้องมีความเข้าใจตรงกัน และร่วมมือกันอย่างจริงจัง ต้องทุ่มเททั้งความรู้ ความสามารถและเวลาอย่างเต็มที่

การบูรณาการอาจทำให้ผู้เรียนขาดความลึกซึ้งในการเรียนรู้ มองไม่เห็นความสำคัญของเนื้อหาสาระหรือวิชาการต่าง ๆ ตามที่ครูต้องการได้

การจัดตารางสอนของครูประจำวิชาต่างๆ เช่น ศิลปะ พลศึกษา ดนตรีและนาฏศิลป์ งานเกษตร ซึ่งต้องสอนหลายชั้น หลายห้อง ต้องจัดตารางสอนของแต่ละห้องไว้แน่นอนตายตัว ซึ่งไม่เอื้อต่อการจัดกระบวนการเรียนการสอนแบบบูรณาการ ที่สอนเนื้อหาวิชาต่าง ๆ คลุกเคล้ากันไปตามบรรยากาศของการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการเหมาะสำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษา แต่ระดับมัธยมศึกษาไม่ค่อยเอื้ออำนวย เนื่องจากระดับมัธยมศึกษาเนื้อหาวิชาต่าง ๆ มีความลึกซึ้งมาก หรือถ้าจะจัดสอนแบบบูรณาการก็ทำได้ในบางรูปแบบเท่านั้น การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของครู ซึ่งครูต้องคำนึงถึงความเหมาะสมในรูปแบบการเรียนการสอนกับระดับชั้นของนักเรียน โดยมีการประเมินอย่างเป็นองค์รวม

6. บทวิเคราะห์การสอนศิลปะแบบบูรณาการ

ณัฐนันท์ ลิปปภากุล ได้แสดงบทวิเคราะห์เรื่องการสอนศิลปะแบบบูรณาการไว้ที่น่าสนใจ ดังนี้ ระบบการศึกษาของไทยตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์เป็นต้นมา ปรากฏว่า ระยะแรกตั้งแต่ปี พ.ศ. 2325 ถือเป็นช่วงเวลาแห่งการวางพื้นฐานสังคมในทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นการเมือง เศรษฐกิจ การศึกษา ศิลปวัฒนธรรม สรรพวิชา และแบบแผนการดำรงชีวิต ที่สืบเนื่องมาจากสมัยสุโขทัย อยุธยา และธนบุรี แทบทั้งสิ้น ในส่วนของการศึกษาศิลปะจึงเริ่มที่วังและวัด ซึ่งถือเป็นจุดศูนย์กลางของการเรียนรู้ที่สำคัญ ระบบศิลปศึกษาจึงมักขึ้นอยู่กับศาสนาที่มีความมุ่งหมายในการรักษา ส่งเสริม และคำจุนศาสนาไว้ โดยมุ่งเน้นที่ครูเป็นศูนย์กลางในการถ่ายทอด สอนให้มีการเลียนแบบตามตัวอย่าง การเน้นความจำ การควบคุม และลักษณะพิเศษของแต่ละบุคคลเป็นสำคัญ ต่อมาการเรียนการสอนทางด้านศิลปะจึงได้มีการพัฒนาให้มีรูปแบบเป็นสากลมากขึ้น แม้จะมีปัญหาและล้าหลังอยู่บ้าง นั่นก็ถือเป็นปรากฏการณ์ที่หลายฝ่ายต้องร่วมมือกันพัฒนาให้ก้าวหน้าต่อไป

การศึกษาในระบบโรงเรียนของไทยได้เริ่มขึ้นในปี พ.ศ. 2414 เมื่อโรงเรียนหลวงได้ถือกำเนิดขึ้นในพระบรมมหาราชวังเป็นครั้งแรก และถือเป็นการเริ่มต้นของการปรับตัวตามอิทธิพลตะวันตก เมื่อโรงเรียนหลวงตั้งขึ้นเป็นครั้งแรก (2414) โดยมุ่งเน้นการรู้หนังสือและอบรมสั่งสอนขนบธรรมเนียม ข้าราชการ เพื่อเตรียมคนไปรับราชการ และต่อมากลุ่มรู้หนังสือก็ขยายตัวไปสู่วิชาเลข ประวัติศาสตร์ บัญชี ภาษาอังกฤษ และวิทยาศาสตร์ แต่ยังไม่พบหลักฐานว่ามีการเรียนการสอนศิลปะในระบบโรงเรียน ในระยะเริ่มแรกนั้น จนถึงหลักสูตรการศึกษาฉบับแรกของไทยในปี พ.ศ. 2438 พบว่า ศิลปะซึ่งกินความเฉพาะ “การวาดเขียน” ได้เข้ามามีบทบาทในหลักสูตรระบบโรงเรียน ซึ่งก่อนหน้านั้นศิลปะได้มีบทบาทอยู่ในวัด ในกลุ่มช่างฝีมือ หรือในหมู่ช่างฝีมือประจำราชสำนัก และการศึกษาศิลปะในเวลานั้นก็เป็นในเชิงช่างฝีมือ (วิรุณ ตั้งเจริญ. 2548 : 15-16) ซึ่งการสอนศิลปะในสมัยแรกนั้น เป็นการสอนตาม



หลักสูตรที่มุ่งเน้นศิลปะแบบเหมือนจริง ตามอิทธิพลสายประเพณีนิยมของชาวตะวันตกที่ไหลบ่าเข้ามา พร้อมกันทุกด้านในขณะนั้น

ต่อมาหลักสูตรการศึกษาตั้งแต่ระดับมูลศึกษาจนถึงมัธยมศึกษาในปี พ.ศ. 2452 และ 2454 โดยเฉพาะศิลปศึกษาได้มีความเชื่อแยกออกเป็น 2 ด้าน คือ 1) การวาดเขียนซึ่งมีเป้าหมายและกระบวนการเป็นไปในเชิงศิลปะ (Art) ที่มุ่งเน้นการเขียนภาพจากของจริง และ 2) การฝีมือที่มีเป้าหมายและกระบวนการเป็นไปในเชิงงานช่าง (Craft) ที่มุ่งเน้นในเรื่องการออกแบบ ซึ่งเป็นวิธีการตามอย่างชาติตะวันตก อย่างไรก็ตาม แม้จะมีการพัฒนาหลักสูตรอีกครั้งในเวลาต่อมา แต่การถ่ายทอดวิธีการสอนดังกล่าวก็ยังสืบทอดเรื่อยมาจนถึงปี พ.ศ. 2502 แม้ในบางช่วง เช่น หลักสูตรในปี พ.ศ. 2480 จะพบว่าแนวคิด ทฤษฎี และกิจกรรมต่าง ๆ ได้รับอิทธิพลจากสถาบันศิลปะอย่างเด่นชัด เช่น ศิลปะบาศกนิยม (Cubism) ที่เน้นให้เลือกเฉพาะสื่อจิตใจที่เป็นเส้นหรือรูปทรงเรขาคณิต ส่วนภาพประดิษฐ์มุ่งเน้นการออกแบบตกแต่งโดยใช้รูปทรงธรรมชาติเป็นหลัก แต่ทั้งหมดก็เป็นเพียงการเน้นหนักไปในทางช่างฝีมือมากขึ้นเท่านั้น

หลักสูตรการศึกษาปี พ.ศ. 2503 พบว่า ศิลปะได้รับการพัฒนาไปเป็นอย่างมาก ทั้งในแง่เป้าหมายที่เปิดกว้าง โดยคำนึงถึงคุณค่าทางศิลปะ คุณค่าในเชิงผลสะท้อนและคุณค่าทางจิตวิทยา นอกจากนี้กิจกรรมก็เปิดกว้างขึ้นเพื่อตอบสนองเป้าหมายข้างต้น ด้วยกิจกรรมที่เปิดเสรีภาพและคำนึงถึงวุฒิภาวะของเด็กแต่ละวัย (วิรุณ ตั้งเจริญ. 2548 : 29) การสอนศิลปะในช่วงนี้คือการตัดฉีก พับกระดาษ การสะสม การปั้น การแกะสลัก การพิมพ์ภาพ การประดิษฐ์ การประยุกต์ศิลปะไปใช้ประโยชน์ เป็นต้น ต่อมาหลังเหตุการณ์ทางการเมืองที่สำคัญคือ เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ได้ส่งผลให้เกิดการระดมความคิดของนักวิชาการและปัญญาชนอย่างกว้างขวาง และได้นำไปสู่การประกาศแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 ขึ้น

มาถึงหลักสูตรศิลปศึกษา ฉบับปี พ.ศ. 2521 และ 2524 ได้พยายามจัดการศึกษาออกเป็นกลุ่มวิชาต่าง ๆ และศิลปศึกษาก็ได้รับการจัดเข้าไปอยู่ในกลุ่มที่มุ่งพัฒนาทางบุคลิกภาพคือ กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยในระดับประถมศึกษาและกลุ่มพัฒนาบุคลิกภาพในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น กิจกรรมศิลปศึกษาเป็นไปในลักษณะผลสะท้อนที่เป็นนามธรรมมากกว่าตัวผลงานศิลปะที่เป็นรูปธรรม โดยเน้นคุณค่าในการฝึกปฏิบัติกิจกรรมในระดับวัยเด็กไว้ 3 ด้าน คือ (1) คุณค่าทางจิตใจ ได้แก่ ทัศนียภาพที่พึงต่อศิลปะ การชื่นชมต่อธรรมชาติแวดล้อม และการเห็นคุณค่าความงาม (2) คุณค่าทางกายภาพ ได้แก่ การแสดงออกด้วยการริเริ่มสร้างสรรค์ การแสดงออกตามความถนัดและความสามารถเฉพาะบุคคล (3) คุณค่าทางสังคม ได้แก่ การอยู่ร่วมกับผู้อื่น และการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ (วิรุณ ตั้งเจริญ. 2548 : 30-31)

จะเห็นได้ว่าแม้ระบบการศึกษาของไทยรวมทั้งศิลปศึกษาในอดีตจะได้รับอิทธิพลด้านองค์ความรู้จากตะวันตกมาโดยตลอด แต่ที่ผ่านมามีการศึกษาของไทยโดยรวมก็ไม่สามารถสร้างศักยภาพในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะไม่สามารถสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ได้ นั่นเป็นเพราะระบบการเรียนการสอนของไทยที่ผ่านมา เน้นที่ครูเป็นศูนย์กลาง (Teacher Center) และเน้นการสอนในระบบสายพานหรือการแยกส่วน (Assembly Line) เป็นสำคัญ การศึกษาทางด้านศิลปะจึงประสบปัญหา ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

1. เราแยกกระบวนการคิด กระบวนการสร้างสรรค์ และกระบวนการบริหารจัดการระหว่างศิลปะในสาขาต่าง ๆ ขาดความสัมพันธ์ในบริบทศิลปะ (Art Context) และพลังของศิลปะ โดยองค์รวม ไม่ว่าจะเป็นทัศนศิลป์ ดนตรี ศิลปะการแสดง



2. เราแยกศิลปะออกเป็นอิสระจากบริบทสังคม (Social Context) ทำให้กระบวนการคิด กระบวนการสร้างสรรค์ และกระบวนการบริหารจัดการ ขาดคุณภาพและประสิทธิภาพในเชิงบูรณาการ

3. เราแยกศิลปะของศิลปินออกจากศิลปศึกษา และในกระบวนการเรียนการสอน ของศิลปศึกษาในระบบโรงเรียนก็แยกสาขาต่าง ๆ ออกจากกันอย่างโดดเดี่ยว ไม่ว่าจะเป็นทัศนศิลป์ ดนตรี นาฏศิลป์ ทำให้ระบบการศึกษาทางด้านศิลปะขาดการเชื่อมโยงในเชิงสหวิทยาการ

4. การศึกษาศิลปะมีอยู่เพียงในระบบโรงเรียนเป็นด้านหลัก ขาดพลังการศึกษาศิลปะ ในสังคมและในครอบครัว (งานบัณฑิตศึกษา หลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. 2545 : 15)

ต่อมาจึงได้มีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งได้ให้ความสำคัญกับผู้เรียน และเน้นการสอนแบบบูรณาการมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากข้อบัญญัติดังนี้

หมวด 4 แนวการจัดการศึกษา มาตรา 22 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่า ผู้เรียน ทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการ จัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ

มาตรา 23 การจัดการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และ การศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการ ตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา (วิรุณ ตั้งเจริญ. 2548 : 49)

จากแนวทางการจัดการศึกษาดังกล่าว นับเป็นแรงผลักดันให้เกิดกระบวนการทัศน์ใหม่ไปสู่ การพัฒนาแบบองค์รวม (Interdisciplinary) ซึ่งเป็นการบูรณาการ (Integration) มิติต่าง ๆ ของสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกัน และช่วยผลักดันให้ศิลปศึกษาก้าวไปสู่กระแสหลังสมัยใหม่ หรือกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งอาจเรียกว่าพหุศิลปศึกษา (Arts Education) ดังที่ วิรัตน์ ปันแก้ว อธิบายว่า ศิลปศึกษาในยุคหลังสมัยใหม่ ต้องอาศัยแนวคิดการมองอย่างองค์รวมในบริบทของศิลปะ เพื่อเข้าใจ สังคมและวัฒนธรรม ซึ่งหมายถึงต้องเชื่อมโยงมานุษยวิทยาและสังคมวิทยาเข้ามาเกี่ยวข้องกับ ศิลปศึกษาด้วย การสอนศิลปศึกษาในสถาบันการศึกษาต้องเข้าใจปรากฏการณ์ของสังคมและต้องเข้าใจ ความหมายของมนุษย์ ความหมายของศิลปะในบริบทของยุคหลังสมัยใหม่ เพื่อเชื่อมต่อศิลปะ มนุษย์ สังคม ธรรมชาติเข้าด้วยกัน บนพื้นฐานของความหลากหลายของความยั่งยืน (ธวัชชานนท์ สิบปากกุล. 2550 : 260)

พหุศิลป์และพหุศิลปศึกษาเป็นรูปแบบของศิลปะตามแนวคิดของกลุ่มหลังสมัยใหม่ เพราะศิลปะตามความคิดของกลุ่มหลังสมัยใหม่ ให้ความสำคัญกับการบูรณาการความคิดในการสร้าง งานศิลปะด้วยสื่อที่หลากหลาย ปราศจากกำแพงกั้นระหว่างประเภทของศิลปะตามความคิดแบบเก่า หรือข้อจำกัดเรื่องการใช้สื่อในการแสดงออกถึงการรับรู้และจินตภาพ ในรูปแบบงานที่อาจสรุปได้ว่าเป็นชนิดหรือประเภทใด กลุ่มหลังสมัยใหม่มีแนวโน้มที่ให้อิสระต่อการใช้สื่อ ให้เสรีภาพต่อการ จินตนาการ การใช้เทคนิคที่หลากหลาย ตลอดจนให้เสรีภาพต่อการเลือกใช้แรงดลใจจากแหล่งที่ หลากหลายโดยเฉพาะอย่างยิ่ง Popular Culture (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. 2545 : 68-69)

จะเห็นได้ว่า ศิลปศึกษาในยุคหลังสมัยใหม่ให้ความสำคัญกับการบูรณาการและจินตภาพ เป็นการบูรณาการความรู้เชื่อมโยงกับสหวิทยาการ (Interdisciplinary Approach) ในลักษณะมิติซ้อน หลากหลายความคิด มีพลวัตเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา และเป็นความรู้ที่ผสานกับ จินตนาการ อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ กล่าวถึงจินตนาการว่า Imagination is more important than



knowledge นั้นก็หมายความว่าจินตนาการมีความสำคัญมาก่อนความรู้ เพราะความรู้นั้นมีข้อจำกัด ขณะที่จินตนาการทำให้เกิดการวิวัฒนาการก้าวไปข้างหน้า จินตนาการสามารถทำให้มนุษย์หาหนทางไปยังโลกแห่งอนาคต และสามารถเดินทางไปยังดวงจันทร์และดาวอังคารได้ในที่สุด นั่นก็เพราะว่ามนุษย์ได้จินตนาการว่าในห้วงอวกาศหรือในจักรวาลอันกว้างใหญ่นั้นมีอะไรบ้าง ต่อมานักวิทยาศาสตร์จึงพยายามแสวงหาความรู้ คิดค้น และหาหนทางไปตามจินตนาการก่อนหน้านี้

หากกล่าวถึงการแสวงหาความรู้ที่เกิดจากความคิดหรือจินตนาการนั้น ปราชญ์โบราณอย่าง โสกราตีส เชื่อว่าความรู้มีอยู่แล้วในตัวตนของทุกคน เพียงแต่ปราชญ์หรือครูทำหน้าที่กระตุ้นให้ผู้เรียนมีความคิดหรือจินตนาการและมองเห็นความรู้ด้วยตัวของเขาเองเท่านั้น ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างการกระตุ้นของโสกราตีส ดังนี้

เมื่อโสกราตีสไปพบเจ้าของบ้านกำลังครุ่นคิดที่จะขยายหน้าต่างสี่เหลี่ยมจัตุรัสให้มีพื้นที่ใหญ่เป็นสองเท่า ไม่ทราบว่าจะทำอย่างไรดี โสกราตีสจึงเป็นผู้ตั้งคำถามเพื่อให้เจ้าของบ้านพบคำตอบด้วยตัวตนของเขาเอง โดยโสกราตีสถามว่าเมื่อลากเส้นทแยงมุมหน้าต่างสี่เหลี่ยมจัตุรัสนั้นแล้วจะเกิดอะไรขึ้น เจ้าของบ้านตอบว่าเป็นรูปสามเหลี่ยม 2 รูป โสกราตีสถามว่าแล้วพื้นที่เป็นอย่างไร เจ้าของบ้านตอบว่าสามเหลี่ยมแต่ละรูปมีพื้นที่เป็นกึ่งหนึ่ง ถามต่อไปว่าแล้วลากเส้นทแยงมุมต่อไปอีกละ คำตอบก็คือได้สามเหลี่ยมขนาดเท่ากัน 4 รูป สามเหลี่ยม 4 รูปรวมกัน คือหน้าต่างบานนั้น โสกราตีสเสนอให้พลิกสามเหลี่ยมทั้ง 4 รูป ไปด้านซ้าย-ขวา บน-ล่าง เจ้าของบ้านพบคำตอบด้วยตัวของเขาเองว่าสี่เหลี่ยมที่เกิดขึ้นใหม่ พื้นที่เป็น 2 เท่าของหน้าต่างสี่เหลี่ยมจัตุรัสบ้านเดิม (งานยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. 2548 : 115)

จึงเห็นได้ว่า การค้นพบความรู้ด้วยตัวตนของเขาเองดังกล่าว ย่อมสร้างแรงจูงใจและก่อให้เกิดการแสวงหาความรู้ต่อไปไม่มีที่สิ้นสุด การสอนศิลปศึกษาก็อาจใช้วิธีการกระตุ้นให้ผู้เรียนสามารถใช้ความคิดหรือจินตนาการนำไปสู่การค้นพบความรู้ได้ด้วยตัวของผู้เรียนเองเช่นกัน ผู้สอนอาจใช้ศิลปะเป็นสื่อในการแสวงหาความรู้ใหม่ อาทิเช่น การสอนวิชาศิลปะในระดับเด็กอนุบาล ผู้สอนอาจตั้งโจทย์ให้นักเรียนวาดภาพอุฐตามจินตนาการของนักเรียน โดยอธิบายเพียงสั้น ๆ ว่า เป็นสัตว์ 4 เท้าที่อาศัยอยู่ในประเทศแถบทะเลทราย และให้เขียนภาพนั้นแล้วเสร็จภายในชั่วโมงเรียน แล้วเก็บภาพนั้นไว้ หลังจากนั้นจึงให้การบ้านนักเรียนกลับไปค้นคว้าและเรียนรู้ร่วมกับครอบครัวที่บ้านว่าอุฐที่แท้จริงนั้นเป็นอย่างไร และในสัปดาห์ถัดไปจึงให้นักเรียนกลับมาเขียนภาพอุฐนั้นอีกครั้ง เชื่อว่าจะได้ภาพที่ใกล้เคียงกับความจริงมากขึ้น หลังจากนั้นให้นักเรียนกลับไปคิดหาวิธีลดทอนรูปร่าง สัดส่วน การใช้สีหรืออาจจินตนาการให้มีรูปลักษณ์ใหม่ที่แตกต่างไปจากภาพเดิม เป็นต้น วิธีการสอนดังกล่าวจึงเป็นวิธีบูรณาการเข้าด้วยกัน ทั้งด้วยวิธีคิด จินตนาการ การเรียนรู้ร่วมกันของครอบครัว การพัฒนาทักษะความเป็นตรรกะ มีเหตุมีผล และมีความเป็นอิสระ ได้มากกว่าวิธีการสอนแบบลอกตามหรือแบบครูเป็นศูนย์กลาง นั่นเป็นวิธีการอีกตัวอย่างหนึ่งที่ผู้สอนสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับวิธีการสอนในวิชาต่าง ๆ ได้ เช่น อาจนำวิธีการเขียนภาพไปประกอบกับการเรียนวิชาภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ฯลฯ เพื่อให้การอ่าน การเขียน โดยเฉพาะในระดับชั้นอนุบาลและประถมได้ดีขึ้น หรือในระดับชั้นสูงขึ้นมาอีก อาจให้นักเรียนสร้างสรรค์ผลงานในเครื่องมือสื่อสารสมัยใหม่ หรือในโปรแกรมคอมพิวเตอร์ หรือศิลปะอาจเกิดขึ้นได้ในทุกหนทุกแห่ง สามารถใช้สื่อวัสดุได้หลากหลายประเภท ไม่ยึดติดวิธีการเก่า ๆ ไม่จำกัดความคิด ไม่จำกัดสถานที่และเวลา และในอีกหลาย ๆ วิธีการ เป็นต้น จึงจะนับได้ว่าเป็นวิธีการสอนแบบบูรณาการ เป็นพหุศิลปศึกษา และเป็นการเน้นที่ผู้เรียนเป็นสำคัญอย่างแท้จริง



การพัฒนาหลักสูตรระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

1. ความหมายของคำว่าพัฒนา

โดยรูปศัพท์ การพัฒนามาจากคำภาษาอังกฤษว่า Development แปลว่า การเปลี่ยนแปลง ที่เล็กทีละน้อย โดยผ่านลำดับขั้นตอนต่าง ๆ ไปสู่ระดับที่สามารถขยายตัวขึ้น เติบโตขึ้น มีการปรับปรุง ให้ดีขึ้น และเหมาะสมกว่าเดิม หรืออาจก้าวหน้าไปถึงขั้นที่อุดมสมบูรณ์เป็นที่น่าพอใจ (ปกรณ ปริยากร. 2538 : 18-65)

ส่วนความหมายจากรูปศัพท์ในภาษาไทยนั้น ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 หมายถึง การทำความเจริญ การเปลี่ยนแปลงในทางที่เจริญขึ้น การคลี่คลายไปในทางที่ดี ถ้าเป็นคำกริยาใช้คำว่าพัฒนาหมายความว่าทำให้เจริญ คือ ให้เจริญเติบโตได้ งอกงาม ทำให้งอกงาม และมากขึ้น เช่น เจริญทางไมตรี (ราชบัณฑิตยสถาน. 2538 : 238)

การพัฒนา โดยความหมายจากรูปศัพท์จึงหมายถึง การเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้เกิด ความเจริญงอกงามและดีขึ้นจนเป็นที่พึงพอใจ ความหมายดังกล่าวนี้เป็นที่มาของความหมายในภาษาไทย และเป็นแนวทางในการกำหนดความหมายอื่น ๆ (สนธยา พลศรี. 2547 : 2)

ความหมายของหลักสูตร (Conception of Curriculum)

หลักสูตร (Curriculum) มาจากรากศัพท์ภาษาละตินว่า Currere หมายถึง เส้นทางที่ใช้วิ่งแข่ง ต่อมาเมื่อนำมาใช้กับการศึกษาจึงหมายถึง Running Sequence of Courses or Learning Experience ซึ่งเปรียบหลักสูตรเหมือนสนามหรือลู่วิ่งให้ผู้เรียนจะต้องฝ่าฟันความยากของวิชา หรือ ประสบการณ์การเรียนรู้ต่าง ๆ ที่กำหนดเอาไว้ในหลักสูตรเพื่อความสำเร็จ

สำหรับความหมายของหลักสูตรระดับอุดมศึกษา หมายถึง การกำหนดจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาในระดับการศึกษาขั้นที่สาม (Tertiary Education) ซึ่งถือเป็นระดับการศึกษาขั้นสูงสุด นำมาระบุรายวิชา กำหนดขั้นตอนก่อนหลังของเนื้อหาความรู้ที่ชัดเจน และจัดให้เป็นระบบภายใต้กรอบระยะเวลาทรัพยากรที่กำหนด เพื่อสร้างศักยภาพของนักศึกษาตามคุณลักษณะบัณฑิตที่ต้องการ

ส่วนความหมายของการพัฒนาหลักสูตรนั้น หมายถึง การจัดทำหลักสูตร การปรับปรุง และการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรให้ดีขึ้น ทั้งในด้านการวางจุดมุ่งหมาย การจัดเนื้อหาวิชา การเรียนการสอน และการวัดผลประเมินผล เพื่อให้เหมาะสมกับความต้องการของบุคคลและสภาพสังคม ซึ่งการพัฒนาหลักสูตรนั้นเกิดได้ 2 ลักษณะ คือ การปรับปรุงและการเปลี่ยนแปลงหลักสูตร การปรับปรุงหลักสูตร เป็นวิธีการพัฒนาหลักสูตรอย่างหนึ่ง เพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับสถาบันการศึกษา จุดมุ่งหมายของการสอน วัสดุอุปกรณ์ รวมทั้งการประเมินผล ส่วนคำว่าเปลี่ยนแปลงหลักสูตรนั้น หมายถึงการแก้ไขหลักสูตรให้แตกต่างไปจากเดิม เป็นการสร้างโอกาสทางการเรียนรู้ขึ้นมาใหม่ (สยามล ทองแก้ว. 2551 : เว็บไซต์)

ทาบา (Taba) ได้กล่าวไว้ว่าการพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การเปลี่ยนแปลงปรับปรุงหลักสูตร อันเดิมให้ได้ผลดียิ่งขึ้น ทั้งในด้านการวางจุดมุ่งหมาย การจัดเนื้อหาวิชา การเรียนการสอน การวัดผล ประเมินผล และอื่น ๆ เพื่อให้บรรลุถึงจุดมุ่งหมายอันใหม่ที่วางไว้ การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรเป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบหรือเปลี่ยนแปลงทั้งหมด ตั้งแต่จุดมุ่งหมายและวิธีการ และการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรนี้ จะมีผลกระทบกระเทือนทางด้านความคิดและความรู้สึนึกคิดของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย



ส่วนการปรับปรุงหลักสูตรหมายถึงการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรเพียงบางส่วนโดยไม่เปลี่ยนแปลงแนวคิดพื้นฐาน หรือรูปแบบของหลักสูตร (ดินแดนปัญญาชน. 2554 : เว็บไซต์)

กูด (Good) ได้ให้ความเห็นว่าการพัฒนาหลักสูตรเกิดได้ 2 ลักษณะ คือ การปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงหลักสูตร การปรับปรุงหลักสูตรเป็นวิธีการพัฒนาหลักสูตรอย่างหนึ่ง เพื่อให้เหมาะสมกับโรงเรียนหรือระบบโรงเรียน จุดมุ่งหมายของการสอน วัสดุอุปกรณ์ วิธีสอน รวมทั้งการประเมินผล ส่วนคำว่าเปลี่ยนแปลงหลักสูตรหมายถึงการแก้ไขหลักสูตรให้แตกต่างไปจากเดิม เป็นการสร้างโอกาสทางการเรียนขึ้นใหม่ Carter (1973 : 157-158)

เซเลอร์ และอเล็กซานเดอร์ (Saylor and Alexander) ให้ความหมายว่าการพัฒนาหลักสูตรหมายถึงการจัดทำหลักสูตรเดิมที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น หรือเป็นการจัดทำหลักสูตรใหม่โดยไม่มีหลักสูตรเดิมอยู่ก่อน การพัฒนาหลักสูตรอาจหมายถึงการสร้างเอกสารอื่น ๆ สำหรับนักเรียนด้วย (สุนีย์ ภูพันธ์. 2546 : 169)

จากความหมายของการพัฒนาหลักสูตรที่นักการศึกษาได้กล่าวไว้ข้างต้น ทำให้สามารถอธิบายสรุปความหมายของการพัฒนาหลักสูตรได้ว่า การพัฒนาหลักสูตร (Curriculum Development) หมายถึงการจัดทำหลักสูตร การปรับปรุง การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรให้ดีขึ้น เพื่อให้เหมาะสมกับความต้องการของบุคคลและสภาพสังคม

2. สภาพและปัญหาทั่วไปของหลักสูตรระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

การพัฒนาหลักสูตรระดับอุดมศึกษาของไทย ในปัจจุบันได้มีการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคม มีการพัฒนาตน พัฒนาอาชีพและพัฒนาสังคมให้ผู้เรียนมีทักษะกระบวนการในการค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสติปัญญาควบคู่ไปกับความรู้ทางวิชาการ มุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้อง รู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างมีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข อย่างไรก็ตาม แม้นักการศึกษาไทยมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องหลักสูตรมากเพียงพอ แต่เมื่อมองหลักสูตรระดับอุดมศึกษาแล้ว พบว่าหลักสูตรระดับอุดมศึกษายังไม่ดีเท่าที่ควรในหลายประเด็น สาเหตุหลักมีหลายประการ ประกอบด้วย

1. เรื่องของหลักสูตรระดับอุดมศึกษาเป็นเรื่องที่รับรู้กันในวงแคบ ๆ เฉพาะนักหลักสูตรและผู้ที่เกี่ยวข้อง หลักสูตรควรเป็นสิ่งที่เปิดกว้างให้สังคมมีส่วนรับรู้และมีส่วนร่วมมากขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้คนเห็นความสำคัญของหลักสูตรมากขึ้น

2. การปรับปรุงหลักสูตรยังไม่มีกำหนดที่แน่นอนและชัดเจน

3. วิสัยทัศน์ของผู้พัฒนาหลักสูตรส่วนใหญ่ยังไม่กว้างไกลเท่าที่ควร

4. ยังไม่มีการบูรณาการหลักสูตร เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้สมบูรณ์ในสาขาวิชาที่เรียน แต่สอนให้ผู้เรียนเชี่ยวชาญเฉพาะสาขาที่ศึกษาเท่านั้น

ดังนั้น การปฏิรูปการจัดการหลักสูตรควรมีลักษณะเป็นแบบบูรณาการและมีความหลากหลาย เช่น การเพิ่มการจัดหลักสูตรนานาชาติ เน้นการปรับปรุงหลักสูตรในด้านการปรับปรุงคุณภาพและมีความทันสมัย พัฒนาหลักสูตรให้ส่งเสริมการเรียนรู้แบบบูรณาการ การเรียนรู้ตลอดชีวิตด้วยตนเอง และการประสานความรู้จากหลักสูตรให้เข้ากับชีวิตประจำวัน



แนวโน้มเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

ผลจากกระแสโลกาภิวัตน์ที่ได้ส่งผลกระทบต่อสังคมประชากร เศรษฐกิจ อุตสาหกรรม วิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม และการเมืองการปกครอง ทำให้แนวโน้มเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรระดับอุดมศึกษาในประเทศไทยมีลักษณะดังนี้ (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. 2550 : เว็บไซต์)

หลักสูตรใหม่แบบบูรณาการ 2 ศาสตร์ขึ้นไป

จากการเปลี่ยนแปลงของสังคมและการแข่งขันในด้านเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม ทำให้คนในสังคมต้องการเพิ่มความรู้ความสามารถในหลายสาขา เพื่อให้ตนเองรู้เท่าทันและอยู่รอดท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคมในทุกด้าน จึงหันมาสนใจหลักสูตรการศึกษาที่ให้ความรู้ตั้งแต่สองศาสตร์ขึ้นไป เช่น บัญชีควบคู่กับเศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ควบคู่กับเศรษฐศาสตร์ นิติศาสตร์ควบคู่กับสังคมสงเคราะห์ เป็นต้น

หลักสูตรนานาชาติมีแนวโน้มมากขึ้น

เนื่องจากสภาพโลกาภิวัตน์มีการเชื่อมโยงด้านการค้าและการลงทุน ทำให้ตลาดแรงงานในอนาคตต้องการคนที่มีความสามารถด้านภาษาต่างประเทศ ส่งผลให้ความต้องการหลักสูตรนานาชาติมีมากขึ้น และจากการเปิดเสรีทางการศึกษายังเป็นโอกาสให้สถาบันอุดมศึกษาจากต่างประเทศ เข้าในไทย และเปิดหลักสูตรภาษาต่างประเทศ เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน ภาษาญี่ปุ่น ฯลฯ ยิ่งกระตุ้นให้หลักสูตรการศึกษานานาชาติได้รับความนิยมมากขึ้น แต่เนื่องจากหลักสูตรนานาชาติมีค่าใช้จ่ายสูง ดังนั้น การเรียนในหลักสูตรนี้ยังคงจำกัดในกลุ่มผู้เรียนฐานะดี

หลักสูตรสำหรับกลุ่มคนทำงาน

หลักสูตรสำหรับกลุ่มคนทำงานจะมีเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เพื่อยกระดับฝีมือแรงงานของบุคลากรในองค์กร สถาบันอุดมศึกษาอาจเปิดหลักสูตรระยะสั้น หลักสูตรภาคค่ำนอกเวลา ทำงาน หลักสูตรทางไกลที่เรียนผ่านอินเทอร์เน็ต โดยเนื้อหาหลักสูตรควรมีความหลากหลาย มีความน่าสนใจ และตอบสนองความต้องการของผู้เรียนในวัยทำงาน อาทิ หลักสูตรเฉพาะที่มีความจำเป็นต่อการพัฒนาคนในวัยแรงงาน เป็นได้ทั้งหลักสูตรระยะสั้นหรือหลักสูตรหลักในสถาบันการศึกษาก็ได้ เช่น หลักสูตรเกี่ยวกับ Global Literacy ได้แก่ ภาษา คอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยีสารสนเทศ กฎหมายระหว่างประเทศ สังคมและวัฒนธรรมในโลก หลักสูตรการคิด ได้แก่ การคิดเชิงสร้างสรรค์ การคิดเชิงกลยุทธ์ การคิดเชิงอนาคต การคิดเชิงวิพากษ์ การคิดเชิงสังเคราะห์ ฯลฯ หลักสูตรเพิ่มความสามารถสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงไปทั่วโลก ได้แก่ หลักสูตรในการสร้างหุ้นส่วน การเจรจาต่อรอง การประสานประโยชน์ เป็นต้น หลักสูตรปริญญา 2 ใบควบกัน เหมาะสำหรับคนวัยทำงานที่ต้องการลงทุนด้านการศึกษาครั้งเดียวแต่ได้คุ้มค่า

เนื่องจากสภาพโลกาภิวัตน์มีการเชื่อมโยงด้านการค้าและการลงทุน ทำให้ตลาดแรงงานในอนาคตต้องการคนที่มีความสามารถด้านภาษาต่างประเทศ ส่งผลให้ความต้องการหลักสูตรนานาชาติมีมากขึ้น และจากการเปิดเสรีทางการศึกษายังเป็นโอกาสให้สถาบันอุดมศึกษาจากต่างประเทศเข้าในไทย และเปิดหลักสูตรภาษาต่างประเทศ เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน ภาษาญี่ปุ่น ฯลฯ ยิ่งกระตุ้นให้หลักสูตรการศึกษานานาชาติได้รับความนิยมมากขึ้น แต่เนื่องจากหลักสูตรนานาชาติมีค่าใช้จ่ายสูง ดังนั้นการเรียนในหลักสูตรนี้ยังคงจำกัดในกลุ่มผู้เรียนฐานะดี

ข้อสรุปและข้อเสนอแนะในการพัฒนาหลักสูตรระดับอุดมศึกษาของไทย

การพัฒนาหลักสูตรนั้น เป็นการจัดทำหลักสูตร การปรับปรุง และการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรให้ดีขึ้น ทั้งในด้านการวางจุดมุ่งหมาย การจัดเนื้อหาวิชา การเรียนการสอน และการวัดผล ประเมินผล เพื่อให้เหมาะสมกับความต้องการของบุคคลและสภาพสังคม ซึ่งการพัฒนาหลักสูตรนั้น



เกิดได้ 2 ลักษณะ คือ การปรับปรุงหลักสูตรเป็นวิธีการพัฒนาหลักสูตรอย่างหนึ่ง เพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับสถาบันการศึกษา ส่วนการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรนั้นหมายถึงการแก้ไขหลักสูตรให้แตกต่างไปจากเดิม เป็นการสร้างโอกาสทางการเรียนรู้ขึ้นมาใหม่ แม้ว่านักการศึกษาไทยมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องหลักสูตรมากเพียงพอ แต่เมื่อมองหลักสูตรระดับอุดมศึกษาแล้ว พบว่าหลักสูตรระดับอุดมศึกษายังไม่ดีเท่าที่ควรในหลายประเด็น ซึ่งการปฏิรูปการจัดการหลักสูตรควรมีลักษณะเป็นแบบบูรณาการและมีความหลากหลาย เช่น การเพิ่มการจัดหลักสูตรนานาชาติ เน้นการปรับปรุงหลักสูตรในด้านการปรับปรุงคุณภาพ และมีความทันสมัย ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต และการประสานความรู้จากหลักสูตรให้เข้ากับชีวิตประจำวัน

การจัดตั้งคณะทำงานเพื่อพัฒนาหลักสูตรสถาบันการศึกษา คณะทำงานควรคัดเลือกจากบุคคลที่มีความรู้ความสามารถทางด้านวิชาการ การถ่ายทอดความรู้ และการพัฒนาหลักสูตร ซึ่งนอกจากกลุ่มบุคคลที่สำคัญอย่างอาจารย์ ผู้บริหารสถาบันการศึกษา และนักวิชาการแล้ว อีกกลุ่มบุคคลที่ควรรับฟังความคิดเห็นคือผู้เรียน เนื่องจากผู้เรียนเองจะเป็นผู้ที่รับผลโดยตรงจากการพัฒนาหลักสูตรที่ทำการเรียนการสอน ในการพัฒนาหลักสูตรที่ดีนั้น เราควรเน้นความสำคัญของสภาพและความต้องการของผู้เรียน สภาพความต้องการของนายจ้างหรือผู้ประกอบการ และศักยภาพของสถาบันศึกษานั้น ๆ ที่ต้องการพัฒนาหลักสูตร โดยจุดประสงค์ในการพัฒนาหลักสูตรของสถาบันอุดมศึกษานั้นควรครอบคลุมถึง 3 ด้าน (ยรรวดี คัลยาณมค. 2542 : เว็บไซต์) ได้แก่ การพัฒนาการด้านความรู้ ความเข้าใจ (Cognitive Development) พัฒนาการด้านทักษะ (Psychomotor Development) และพัฒนาการด้านเจตคติ (Affective Development) ซึ่งแหล่งข้อมูลที่สำคัญในการกำหนดจุดประสงค์การพัฒนาหลักสูตรก็คือ ข้อมูลจากผู้เรียนในสังคมปัจจุบันนั่นเอง

เนื่องจากกระแสโลกาภิวัตน์ในปัจจุบันมีผลทำให้แนวโน้มเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรอุดมศึกษาในประเทศไทยมีลักษณะที่สำคัญ เช่น การเปิดหลักสูตรใหม่แบบบูรณาการ 2 ศาสตร์ขึ้นไป เนื่องจากคนในสังคมมีความต้องการเพิ่มความรู้ความสามารถในหลากหลายสาขามากขึ้น การเปิดหลักสูตรนานาชาติมีแนวโน้มสูงขึ้น เนื่องจากในปัจจุบันตลาดแรงงานต้องการคนที่มีความสามารถด้านภาษาต่างประเทศสูงขึ้น รวมถึงมีการเปิดหลักสูตรสำหรับกลุ่มคนที่ทำงานมากขึ้นจากเดิม เพื่อยกระดับฝีมือแรงงานของบุคลากรในองค์กรของตน ดังนั้นทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องควรเตรียมพร้อมในเชิงรุก โดยสนับสนุนทุนวิจัยในการพัฒนาหลักสูตรอุดมศึกษา เพื่อการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ

สรุป ผลกระทบของโลกาภิวัตน์ต่อการศึกษาไทยมีทั้งด้านบวกและด้านลบ ดังนั้นการพัฒนาหลักสูตรระดับอุดมศึกษาให้ทันกระแสโลกาภิวัตน์ ทุกฝ่ายต้องเตรียมพร้อมในเชิงรุก โดยสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพบุคลากรของสถาบันอุดมศึกษา การพัฒนาหลักสูตร การสนับสนุนทุนวิจัยเพื่อพัฒนาหลักสูตรอุดมศึกษา และการสร้างเครือข่ายภาคประชาชน เพื่อร่วมมือกันพัฒนาหลักสูตรการศึกษา



บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ในการทำวิจัยเพื่อสร้างแนวทางการผลิตบัณฑิตทางด้านนาฏยศิลป์ระดับอุดมศึกษา ซึ่งจะได้แนวทางการผลิตบัณฑิตด้านนาฏยศิลป์และสามารถนำแนวทางการผลิตบัณฑิตไปกำหนดใช้ เพื่อการพัฒนาสถานภาพการจัดการศึกษาด้านนาฏยศิลป์ในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐได้อย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน ทั้งยังจะเป็นเป็นการนำร่องการวิจัยเพื่อพัฒนาองค์กร ที่ก่อให้เกิดการปรับปรุงและพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนการสอนทางด้านนาฏยศิลป์ในประเทศไทยได้ในอนาคต โดยผู้วิจัยได้ใช้การศึกษาเอกสารและการศึกษาภาคสนาม ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีพื้นฐานความเชื่อแบบกระบวนทัศน์บูรณาการ (Integral paradigm) ที่ให้ความสำคัญกับข้อมูลแบบองค์รวม รวมถึงแนวคิดพหุศิลปศึกษา ซึ่งเป็นกระบวนการศึกษาทางศิลปะแบบบูรณาการ การวิจัยจึงมีวิธีดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ข้อสรุปที่ได้จากแนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง
2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย
3. คำถามนำการวิจัย
4. ระเบียบวิธีวิจัย
5. กรอบแนวคิดการวิจัย
6. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
7. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
8. การเก็บรวบรวมข้อมูล
9. การวิเคราะห์ข้อมูล
10. ระยะเวลาดำเนินการวิจัย
11. แหล่งสืบค้นข้อมูลการวิจัย
12. สรุปขั้นตอนและการออกแบบการวิจัย

ข้อสรุปที่ได้จากแนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การทบทวนวรรณกรรมในบทที่ผ่านมา ผู้วิจัยได้ศึกษาครอบคลุมแนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมจากหนังสือ งานวิจัย รายงาน และบทความทางวิชาการทางด้านเนื้อหาครอบคลุมตั้งแต่แนวคิดด้านพหุศิลปศึกษา กระบวนการเรียนรู้ที่ความสัมพันธ์กับสมองและความคิดสร้างสรรค์ แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดการเรียนการสอน ตลอดจนสภาพการณ์และแนวโน้มในการพัฒนาหลักสูตรระดับอุดมศึกษา และกรอบกำหนดเกณฑ์มาตรฐานการศึกษาที่เกี่ยวข้อง เนื้อหาดังกล่าวได้ถูกสรุปมาใช้ในการออกแบบงานวิจัยได้ ดังนี้

1. นาฏยศิลป์ เป็นหนึ่งแขนงในศิลปกรรมศาสตร์ ซึ่งจัดศาสตร์แห่งการบูรณาการที่มีการผสมผสานกับการแยกย่อยในศิลปะเฉพาะด้าน การสร้างแนวทางของการศึกษาของศิลปะทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นทัศนศิลป์ ศิลปะการแสดง ดนตรี วรรณกรรม สถาปัตยกรรม ศิลปหัตถกรรม ย่อมต้องทำให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์



2. การศึกษาและการทำความเข้าใจเกี่ยวกับการเรียนรู้ในกระบวนการความคิดสร้างสรรค์ สามารถให้ข้อมูลสำคัญที่ใช้ในการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนการสอน และสาระสำคัญใน รายละเอียดในงานหรือกิจกรรมทางที่เกี่ยวกับศิลปะได้

3. การวิเคราะห์เรื่องพัฒนาการศึกษาและแนวโน้มการศึกษามีผลต่อการคาดการณ์เพื่อกำหนดมาตรการรองรับ

4. กรอบมาตรฐานการศึกษาและเกณฑ์ที่กำหนด เป็นปัจจัยสำคัญทางนโยบายที่มีผลต่อการกำหนดโครงสร้าง และทิศทางในการกำหนดแนวทางการผลิตบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์

- พื้นฐานแนวคิดการผลิตบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์
 - หลักการตามกระบวนการทัศน์บูรณาการ
 - แนวคิดพหุศิลปศึกษา
- ความจำเป็นในแนวคิดการผลิตบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์
 - แนวคิดเรื่องการเรียนรู้และกระบวนการเรียนการสอน
 - แนวคิดเรื่องการพัฒนาหลักสูตรระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย



ภาพประกอบ 9 ความสัมพันธ์ของแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาวิจัย



วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสร้างแนวคิดทางการผลิตบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์ที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาสถานภาพการจัดการศึกษาด้านนาฏศิลป์ในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ
2. เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ คำถามในการวิจัยจึงถูกตั้งขึ้นเพื่อที่จะจัดเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้

คำถามนำการวิจัย

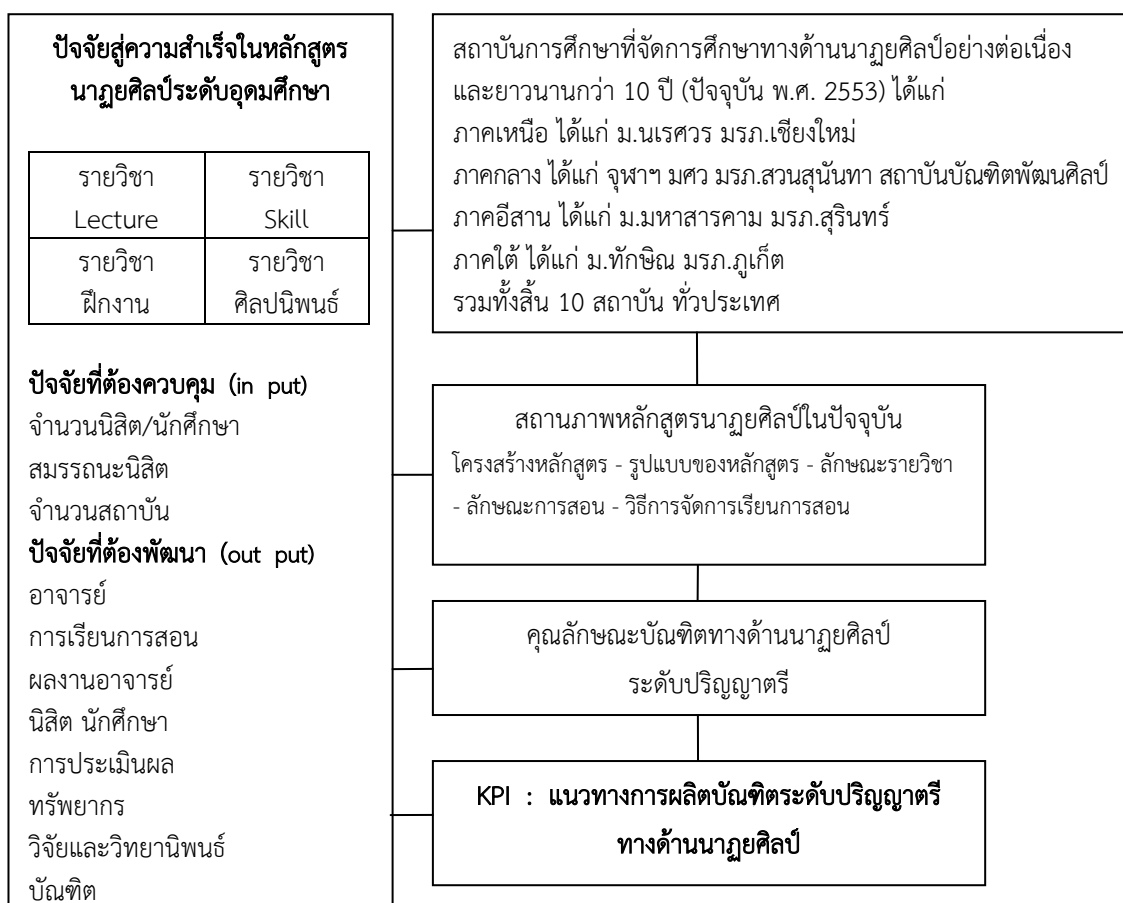
การผลิตบัณฑิตระดับปริญญาตรีด้านนาฏศิลป์ ควรประกอบไปด้วยคุณลักษณะใดบ้างจึงจะเหมาะสมและสามารถนำไปใช้เป็นเกณฑ์เพื่อการผลิตบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์ ภายใต้เป้าหมายของการจัดการศึกษาทางด้านนาฏศิลป์ และเป็นไปตามบริบทของสถาบันการศึกษาที่แตกต่างกันได้

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัย เรื่อง แนวทางการผลิตบัณฑิตระดับปริญญาตรีทางด้านนาฏศิลป์ ผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งมุ่งการพรรณนาความ (Descriptive approach) ในเนื้อหาของการวิจัยทั้งหมด โดยเน้นกระบวนการแสวงหาความรู้ เพื่อให้ได้ทราบสภาพการณ์อันจะเป็นการแสดงพัฒนาการของการจัดการศึกษา และทราบธรรมชาติของศาสตร์ทางด้านนาฏศิลป์ ตลอดจนการจัดการเรียนการสอนที่จะมีผลต่อการกำหนดรายละเอียดคุณลักษณะบัณฑิตเพื่อใช้เป็นแนวทางในอนาคต



กรอบแนวคิดการวิจัย



ที่มา : ธรรมนูญต์ บุญศิริ (2554)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้บริหาร ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ อาจารย์ ศิลปิน นิสิต นักศึกษา ผู้ประกอบการ และผู้ใช้บัณฑิต ที่มีความเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาทางด้านนาฏศิลป์ในระดับอุดมศึกษาทั้ง 10 สถาบัน ซึ่งรายละเอียดความต้องการ ความคาดหวัง และประโยชน์จากประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยจะได้กล่าวในหัวข้อถัดไป

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก แบบการสนทนา ระหว่างบุคคล (Key Informants) ผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาทางด้านนาฏศิลป์ในประเทศไทยที่สำคัญ ได้แก่ ผู้บริหารสถาบันการศึกษา หัวหน้าภาควิชา ประธานหลักสูตร ศิลปิน ผู้เชี่ยวชาญ อาจารย์ผู้สอน นิสิต นักศึกษา ผู้ใช้บัณฑิต จากแบบสัมภาษณ์ที่มีการทดสอบความชัดเจน และครอบคลุมประเด็น ด้วยบรรยากาศที่เป็นกันเองในรูปของการสื่อความหมายแบบโต้ตอบกันทั้งสองฝ่าย



(Two-Way Communication) เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับหลักสูตร บทบาท สถานภาพ และแนวทางการผลิตบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์กับบุคคลดังต่อไปนี้

- 1.1 ประธานหลักสูตรและกรรมการประจำหลักสูตร 11 หลักสูตร
- 1.2 ผู้บริหารสถาบันการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร 10 สถาบัน
- 1.3 ตัวแทนผู้ใช้บัณฑิต
- 1.4 ตัวแทนบัณฑิต
- 1.5 ตัวแทนนิสิต
- 1.6 ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญการจัดการศึกษาทางด้านนาฏศิลป์
 - 1.6.1 ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.สุรพล วิรุฬห์รักษ์ ราชบัณฑิต
 - 1.6.2 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สวภา เวชสุรักษ์
 - 1.6.3 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนุกุล โจรนสุขสมบูรณ์
 - 1.6.4 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วรินทร์พร ทับเกตุ
 - 1.6.5 อาจารย์ขวัญใจ คงถาวร

2. การประชุมกลุ่ม (Focus Group Discussion) จัดประชุมกลุ่มเพื่อรวบรวมข้อคิดเห็นต่อการสร้างเครื่องมือที่ใช้เป็นแนวทางการผลิตบัณฑิต โดยมีผู้เชี่ยวชาญด้านการตรวจสอบเครื่องมือ คือ ศาสตราจารย์ ดร.ไพฑูรย์ สินลารัตน์ เป็นผู้ตรวจสอบ และการประชุมกลุ่ม (Focus Group Discussion) จัดประชุมกลุ่มร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์และศิลปะการแสดง ซึ่งเกณฑ์การคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญมีดังนี้

- 2.1 มีประสบการณ์และศักยภาพทางด้านการจัดการศึกษาด้านนาฏศิลป์และการวิจัย
- 2.2 เป็นผู้ที่พัฒนาในการสร้างสรรค์ผลงานเป็นเวลา 10 ปีขึ้นไป
- 2.3 มีผลงานเป็นที่ยอมรับทั้งในและต่างประเทศ โดยเน้นทางด้านงานวิชาการนาฏศิลป์
- 2.4 ไม่เป็นผู้ที่กำลังศึกษาอยู่ในระบบ
- 2.5 สามารถจัดกลุ่มเชื่อมโยงเครือข่ายทางด้านนาฏศิลป์ได้

โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญ 2 ประการ คือ ประการที่ 1 เพื่อรวบรวมความคิดเห็นเกี่ยวกับความคาดหวังที่มีต่อสมรรถนะบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาทางด้านนาฏศิลป์ และประการที่ 2 เพื่อรวบรวมความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะอันเป็นองค์ประกอบและเกณฑ์คุณภาพต่อการจัดการศึกษาด้านนาฏศิลป์

3. การเข้าร่วมสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant observation) ทั้งนี้ผู้วิจัยได้เข้าร่วมเป็นผู้สังเกตการณ์ในการประชุมวิพากษ์หลักสูตร และร่วมเป็นคณะผู้จัดทำโครงการวิจัย เรื่อง การจัดทำมาตรฐานคุณวุฒิสาขาศิลปกรรมศาสตร์ ระดับปริญญาตรีและระดับบัณฑิตศึกษา ซึ่งมีรายละเอียดการเข้าร่วมสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ดังนี้

ครั้งที่ 1 วันที่ 7 เมษายน 2554 ผู้วิจัยได้เข้าร่วมสังเกตการณ์และสนทนากลุ่มกับผู้ทรงคุณวุฒิในการวิพากษ์หลักสูตรศิลปะการแสดง ณ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี เวลา 09.00-12.00 น. โดยผู้วิจัยใช้การสนทนากลุ่ม เพื่อสอบถามและศึกษาทัศนคติต่อแนวทางการพัฒนาหลักสูตร และโครงสร้างองค์ประกอบการจัดการเรียนการสอนที่สำคัญเพื่อเสริมสร้างรากฐานทางนาฏศิลป์ให้เข้มแข็ง มีเสถียรภาพทางการศึกษา ให้พร้อมรับกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงตอบสนองกับการพัฒนาการศึกษาในประเทศไทย สำคัญที่ได้จึงเป็นข้อวิพากษ์ทิศทางและโครงสร้างหลักสูตรที่มุ่งเน้นไปที่การสร้างรายวิชาพื้นฐานที่ครอบคลุมศาสตร์ทางด้านศิลปะการแสดง



ครั้งที่ 2 วันเสาร์ที่ 28 พฤษภาคม 2554 ผู้วิจัยซึ่งร่วมเป็นคณะผู้จัดทำโครงการวิจัย เรื่อง การจัดทำมาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรีและระดับบัณฑิตศึกษา สาขาศิลปกรรมศาสตร์ ได้มีการประชุมครั้งที่ 1 ณ ห้อง 308 คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร เวลา 10.00-12.00 น. ซึ่งครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ร่วมสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) สำคัญเพื่อทำความเข้าใจ ในรายละเอียดต่าง ๆ ของการทำวิจัย

ครั้งที่ 3 วันเสาร์ที่ 18 และวันอาทิตย์ที่ 19 มิถุนายน 2554 คณะผู้จัดทำโครงการวิจัย เรื่อง การจัดทำมาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรีและระดับบัณฑิตศึกษา สาขาศิลปกรรมศาสตร์ ได้มีการประชุมครั้งที่ 2 ณ โรงแรมนันทบุรีพาเลส โดยมีกรอบการหารือต่าง ๆ อาทิ ชื่อสาขาวิชา ชื่อปริญญา โครงสร้างหลักสูตร เนื้อหาสาระสำคัญของแต่ละหลักสูตร โดยแต่ละสาขา ได้แก่ ทัศนศิลป์ ดนตรี ศิลปะการแสดง และออกแบบ ได้ทำการประชุมกลุ่มย่อย และได้นำเสนอผลการประชุมในวันอาทิตย์ที่ 19 มิถุนายน 2554 เพื่อจัดให้มีการทำประชาพิจารณ์ต่อไป การเข้าร่วมประชุมครั้งนี้ผู้วิจัย ได้ทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิ และนักวิชาการทางด้าน นาฏยศิลป์ โดยมุ่งประเด็นไปที่กระบวนการจัดการเรียนการสอน

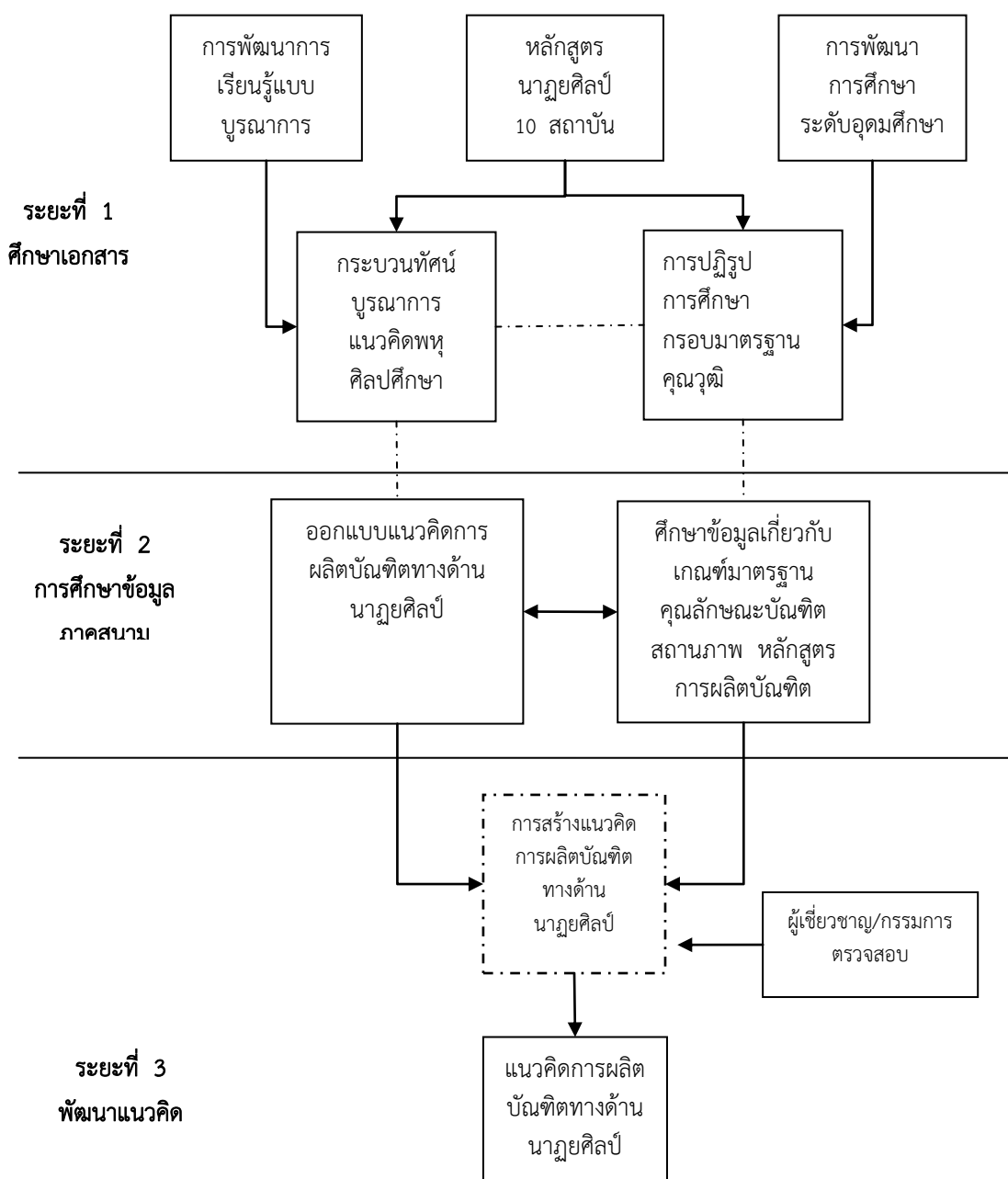
ครั้งที่ 4 วันศุกร์ที่ 24 มิถุนายน 2554 ผู้วิจัยและคณะผู้จัดทำโครงการวิจัย เรื่อง การจัดทำมาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรีและระดับบัณฑิตศึกษา สาขาศิลปกรรมศาสตร์ ได้มีการ จัดระดมความคิดเห็นเพื่อพัฒนารอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรีและระดับบัณฑิตศึกษา ณ ห้องประชุม 1102 คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น โดยมีประเด็นหลักในการรวบรวม ข้อมูลต่าง ๆ อาทิ ชื่อสาขาวิชา ชื่อปริญญา โครงสร้างหลักสูตร เนื้อหาสาระสำคัญของแต่ละหลักสูตร โดยมุ่งเน้นไปที่สาขาวิชาศิลปะการแสดง และได้ทำการประชุมย่อยเพื่อนำเสนอข้อมูล เพื่อรวบรวม ประเด็นดังกล่าวสู่การจัดประชุมวิพากษ์ต่อไป ครั้งนี้ผู้วิจัยได้เข้าร่วมสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม เพื่อ รวบรวมประเด็นข้อคิดเห็นและทัศนะจากผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับการจัดทำหลักสูตรในระดับภูมิภาค

ครั้งที่ 5 วันศุกร์ที่ 5 สิงหาคม 2554 ได้มีการจัดประชุมวิพากษ์ร่าง มคอ.1 สาขาศิลปกรรม ศาสตร์ ณ โรงแรมมิราเคิล แกรนด์ หลักสี่ กรุงเทพฯ โดยการประชุมครั้งนี้มีคณาจารย์จากสถาบัน การศึกษาต่าง ๆ ที่เปิดสอนในสาขาศิลปกรรมศาสตร์ ทั้งมหาวิทยาลัยของรัฐ มหาวิทยาลัยในกำกับ และมหาวิทยาลัยเอกชน รวมทั้งผู้แทนจากองค์กรวิชาชีพ ร่วมแสดงความคิดเห็นและให้ข้อเสนอแนะ ในการปรับปรุงแก้ไข โดยมีประเด็นหลักที่สำคัญได้แก่ มาตรฐานการเรียนรู้ 6 ด้าน โครงสร้างหลักสูตร และสาระความรู้ของแต่ละหลักสูตร โดยคณะผู้วิจัยได้จัดการประชุมกลุ่มย่อยแยกตามสาขาต่าง ๆ ได้แก่ ทัศนศิลป์ ศิลปะการแสดง ดนตรี และออกแบบ ซึ่งคณะผู้วิจัยได้รับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่าง ๆ และนำไปปรับปรุงแก้ไข เพื่อนำเสนอคณะที่ปรึกษาของ สกอ. ในโอกาสต่อไป

ครั้งที่ 6 วันศุกร์ที่ 3 กุมภาพันธ์ 2555 เป็นการเข้าร่วมประชุมสัมมนา เพื่อให้ข้อคิดเห็น ร่างมาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรีและระดับบัณฑิตศึกษา สาขาศิลปกรรมศาสตร์ ณ โรงแรมสยาม ซิตี โดยการประชุมครั้งนี้มีผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ คณาจารย์จากสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ที่เปิดสอนในสาขาศิลปกรรมศาสตร์ ทั้งมหาวิทยาลัยของรัฐ มหาวิทยาลัยในกำกับ และมหาวิทยาลัย เอกชน รวมทั้งผู้แทนจากองค์กรวิชาชีพ ร่วมแสดงความคิดเห็นและให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไข โดยมีประเด็นหลักที่สำคัญ ได้แก่ ตัวอย่างมาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรีและระดับบัณฑิตศึกษา สาขาศิลปกรรมศาสตร์ (มคอ.2-7) ซึ่งคณะผู้วิจัยได้รับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่าง ๆ และนำไป ปรับปรุงแก้ไข เพื่อนำเสนอคณะที่ปรึกษาของ สกอ. ต่อไป



จุดมุ่งหมายในกระบวนการนี้ ผู้วิจัยต้องการเสริมสร้างประสบการณ์การวิจัยแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นหนึ่งในกระบวนการสำคัญในวิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ และเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การถ่ายทอดข้อมูลที่เป็นไปตามสภาพการณ์ที่เป็นจริง เพื่อศึกษารวบรวมแนวความคิดระหว่างนักวิชาการ นักปฏิบัติการในศาสตร์เดียวกัน อันจะเป็นประโยชน์ต่อกระบวนการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล ที่ใช้เป็นแนวทางในสร้างแนวคิดการผลิตบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์ระดับปริญญาตรีต่อไป



การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยกำหนดแนวทางและดำเนินการเพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูล ครอบคลุมประเด็นอันเป็นแนวคิดในการสร้างแนวทางการผลิตบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์ระดับปริญญาตรี ดังต่อไปนี้

1. พัฒนาการจัดการจัดการศึกษาทางด้านนาฏศิลป์ระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย
2. การปฏิรูปการศึกษากับการจัดการศึกษาทางด้านนาฏศิลป์ในระดับอุดมศึกษา
3. การประกันคุณภาพกับการจัดการศึกษาทางด้านนาฏศิลป์ในระดับอุดมศึกษา
4. กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษากับการจัดการศึกษาทางด้านนาฏศิลป์
5. สถานภาพของการจัดการศึกษาทางด้านนาฏศิลป์ในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ

ในประเทศไทยในปัจจุบัน

วิธีที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาใช้ในการวิทยานิพนธ์นั้นมีหลายวิธี ดังนั้นผู้วิจัยจึงแบ่งประเภทของการวิจัยตามวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. การวิจัยเอกสาร (Documentary research)

มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เข้าใจชัดเจนเกี่ยวกับปัญหาการวิจัยในการสร้างแนวทางการผลิตบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์ระดับอุดมศึกษา ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร รายงาน งานวิจัย วิทยานิพนธ์ ตำรา หนังสือ จดหมายเหตุ ประกาศ ฯลฯ แล้วเสนอผลการวิจัยในเชิงพรรณนา วิเคราะห์ ส่วนใหญ่เอกสารที่ผู้วิจัยเก็บรวบรวมนี้จะอยู่ในห้องสมุดของสถานศึกษา จุดมุ่งหมายของการวิเคราะห์เอกสาร การวิเคราะห์เอกสาร ผู้วิจัยมีความมุ่งหมายในการดำเนินการ ดังนี้

1.1 ความสำคัญของการวิจัยเอกสาร

1.1.1 เพื่อศึกษาเหตุการณ์ในอดีตและปัจจุบันของบริบททางสังคมต่อหลักสูตรการจัดการเรียนการสอนทางด้านนาฏศิลป์ในประเทศไทย โดยใช้เอกสารต่าง ๆ

1.1.2 เพื่อศึกษาลักษณะแนวคิด ทฤษฎีหรือแนวโน้มทางการส่งเสริม พัฒนา สนับสนุน การขับเคลื่อนหลักสูตรนาฏศิลป์ในประเทศ ตามเนื้อหาสาระในเอกสาร

1.1.3 เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาสาระของกรอบแนวคิด ทฤษฎี ของนักวิชาการ ที่เคยดำเนินการศึกษาไว้แล้ว ว่ามีความสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของเอกสารหรือตำรานั้นหรือไม่ และเหมาะสมกับการกระบวนการศึกษา วัตถุประสงค์ ขอบเขตการวิจัยเพียงใด

1.1.4 เพื่อถ่วงถ่วง พิจารณาแนวทางความสัมพันธ์ของเนื้อหาในเอกสารต่าง ๆ

1.2 ประเภทของการวิจัยที่เลือกศึกษา

งานวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการค้นคว้าเอกสาร โดยใช้แนวทางการศึกษาแหล่งเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยใน 3 ลักษณะ ได้แก่ เอกสารอ้างอิง เอกสารปฐมภูมิ และเอกสารทุติยภูมิ อาทิ หนังสือ ตำรา หลักสูตร งานวิจัย วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง บทความวิชาการ บทความวิจัย แบบรายงาน ประกอบด้วย

1.2.1 แบบรายงานการประเมินตนเอง (SAR) ของ 10 สถาบัน เพื่อทราบสถานภาพปัจจุบันที่เป็นข้อมูลพื้นฐาน ผลการประเมินตามกรอบมาตรฐาน และแนวทางการพัฒนาของแต่ละสถาบัน รวมถึงทราบการวิเคราะห์สถานภาพของตนเอง



1.2.2 รายงานประจำปีคณะศิลปกรรมศาสตร์และคณะวิชาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง 10 สถาบัน เพื่อทราบข้อมูลเชิงประจักษ์ในส่วนของผลประกอบการ ซึ่งสะท้อนสถานการณ์ของสถาบัน กลุ่มตัวอย่าง ทั้งที่เป็นข้อมูลคณะฯ หลักสูตร การจัดการเรียนการสอน กิจกรรมวิชาการและกิจกรรมอื่น ๆ

1.2.3 หลักสูตรศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต สาขาวิชานาฏศิลป์ สาขาวิชา ศิลปะการแสดง และหลักสูตรอื่นๆที่เกี่ยวข้องของ 10 สถาบัน เพื่อใช้ประกอบการวิเคราะห์อัตลักษณ์ ทิศทาง เป้าหมาย จุดมุ่งหมายการผลิตบัณฑิต รวมถึงรายละเอียดของรายวิชาที่สอดคล้องกับทิศทาง การจัดทำหลักสูตร

1.2.4 กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ (TQF : HEd) เพื่อทราบกรอบคุณวุฒิหรือกรอบของงานที่เชื่อมโยงกับมาตรฐานผลการเรียนรู้ในสาขาวิชาศิลปกรรมศาสตร์

1.2.5 กรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2551-2565 สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ 2550 เพื่อทราบเป้าหมายระยะยาว ของยกระดับคุณภาพของการอุดมศึกษาเมื่อสิ้นสุดแผนในปี 2565 ซึ่งมีรายละเอียดที่เน้นกระบวนการผลิตและการพัฒนาบุคลากรที่มีคุณภาพ

1.2.6 คู่มือการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา ระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2553 สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ 2553 เพื่อทราบกรอบและ ทิศทางของการประเมิน เกณฑ์การประเมินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาในแต่ละปี

1.2.7 ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง มาตรฐานสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งมีสาระสำคัญเพื่อการศึกษาองค์ประกอบในด้านมาตรฐานด้านศักยภาพและความพร้อมในการจัด การศึกษา ได้แก่ กายภาพ วิชาการ การเงิน การบริหารจัดการ และมาตรฐานด้านการดำเนินงานตามภารกิจ ของสถาบันอุดมศึกษา 4 ด้าน คือ การผลิตบัณฑิต การวิจัย การบริการวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปะ และวัฒนธรรม

1.2.8 ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับ ปริญญาตรี พ.ศ. 2548 เพื่อศึกษามาตรฐานวิชาการและวิชาชีพที่เป็นส่วนหนึ่งของเกณฑ์การรับรอง วิทยะฐานะและมาตรฐานการศึกษา และเพื่อศึกษาการบริหารงานด้านวิชาการอย่างมีประสิทธิภาพ

1.2.9 ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง แนวทางการบริหารเกณฑ์ มาตรฐานหลักสูตรระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2548 เพื่อศึกษากรอบเป็นแนวทางในการบริหารจัดการและ พัฒนาหลักสูตรที่จะเปิดใหม่และหลักสูตรที่เปิดสอนอยู่เดิม เพื่อปรับปรุงใหม่ให้มีคุณภาพและมาตรฐาน

1.2.10 วิทยานิพนธ์ เรื่อง โครงการวิจัยการพัฒนาตัวบ่งชี้รวมของคุณภาพ การสอนในระดับอุดมศึกษา เพื่อทราบการวิเคราะห์กระบวนการสอนในระดับอุดมศึกษา เพื่อการพัฒนา ตัวบ่งชี้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในระดับอุดมศึกษา (รุ่งรังษี วิบูลชัย. 2545)

1.2.11 วิทยานิพนธ์ เรื่อง การจัดการเรียนการสอนวิชานาฏศิลป์และการ ละคร ในหลักสูตรปริญญาตรีของสถาบันราชภัฏกลุ่มรัตนโกสินทร์ ตามทัศนะของอาจารย์และนักศึกษา เพื่อทราบทัศนคติต่อกระบวนการจัดหลักสูตร ด้านการจัดผู้สอนด้านวิธีสอนและกิจกรรมการเรียน การสอน ด้านอาคารสถานที่และสื่อการเรียนการสอน และด้านการวัดและประเมินผลกระบวนการ (บุปผาชาติ อุปลัมภนารการ. 2546)

1.2.12 วิทยานิพนธ์ เรื่อง การสังเคราะห์รายงานผลการประเมินคุณภาพ ภายนอกสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ วิทยาลัยนาฏศิลป์ และวิทยาลัยช่างศิลป์ สังกัดกรมศิลปากร กระทรวง



วัฒนธรรม เพื่อทราบผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ผลการประเมินตามรายงานการประเมินคุณภาพภายนอกของสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ วิทยาลัยนาฏศิลป์ และวิทยาลัยช่างศิลป์ จำนวน 16 แห่ง ที่ได้รับการประเมินภายนอกจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) อันนำไปสู่การเสนอกำหนดนโยบายทางการศึกษา และแนวทางการจัดสรรงบประมาณ เพื่อการดำเนินงานของสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ วิทยาลัยนาฏศิลป์ และวิทยาลัยช่างศิลป์ (นาวาอากาศเอกอาวุธ เงินชูกลิ่น, สิริชัยชาญ พักจำรูญ, ดิลก ดิลกานนท์, วิรัช วรรณรัตน์, ทิพย์ นิลนพคุณ และพรทิพย์ อันทิวโรทัย. 2549)

1.2.13 นาฏศิลป์รัชกาลที่ 9 เพื่อศึกษาบริบทแวดล้อมในเชิงมหภาค ซึ่งมีผลต่อการบวนการพัฒนา ปรับเปลี่ยน และการเปลี่ยนแปลงในงานทางด้านนาฏศิลป์ (สุพล วิรุฬห์รักษ์. 2549)

1.2.14 วิทยานิพนธ์ เรื่อง วิวัฒนาการและอนาคตภาพของวิทยาลัยนาฏศิลป์ ในการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมไทย เพื่อทราบวิวัฒนาการของวิทยาลัยนาฏศิลป์ในช่วง พ.ศ. 2477-2535 สภาพปัจจุบันและปัญหาของวิทยาลัยนาฏศิลป์ และการนำเสนอทางเลือกและอนาคตภาพของวิทยาลัยนาฏศิลป์ต่อภาพลักษณ์สถาบันสู่การพัฒนาวัฒนธรรมไทย (สิริชัยชาญ พักจำรูญ. 2540)

2. การวิจัยภาคสนาม มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมข้อมูลในการสร้างแนวทางการผลิตบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์ ด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้จากการสังเกตการณ์ (Observation Research) ทั้งแบบการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) หมายถึง การวิจัยที่ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสังเกต เพื่อศึกษาสังเกตพฤติกรรมของบุคคลในสังคมในแง่ของสถานภาพ การบริหารจัดการหลักสูตร การจัดกิจกรรม การเรียนการสอน การวิจัย การบริการวิชาการ การทำนุบำรุง ศิลปะและวัฒนธรรม การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depyh Interview) ด้วยวิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ทั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกศึกษาจากสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย ที่เปิดการเรียนการสอนในหลักสูตรทางด้านนาฏศิลป์และศิลปะการแสดง ที่มีสาขาวิชานาฏศิลป์เป็นวิชาเอก จำนวน 11 หลักสูตร 10 สถาบัน

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยการวิเคราะห์และสังเคราะห์สาระสำคัญ นำผลวิเคราะห์ข้อมูลจากคำถามการวิจัย จากกลุ่มตัวอย่างมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ แล้วประชุมระดมความคิดเห็นร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้แนวทางในการผลิตบัณฑิตระดับปริญญาตรีทางด้านนาฏศิลป์นำไปสู่การสร้างแนวคิดในการผลิตบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์ระดับปริญญาตรี โดยการวิเคราะห์ข้อมูลของผู้วิจัยได้เริ่มกระทำพร้อม ๆ กับการเก็บข้อมูล โดยข้อมูลที่เป็นมุมมองของคนในแวดวงนาฏศิลป์ ซึ่งผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยตนเอง แล้วเขียนรายงานการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นเชิงพรรณนาความ

อนึ่ง การตอบคำถามการวิจัยในทุกข้อที่กล่าวมานั้น ผู้วิจัยจะได้นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากคำถามมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ เพื่อให้ได้แนวทางของการกำหนดเป็นกรอบแนวคิดเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนในการผลิตบัณฑิตระดับปริญญาตรีทางด้านนาฏศิลป์ต่อไป



ตาราง 1 กรอบวิธีแสดงที่มาของการวิเคราะห์ข้อมูล

วัตถุประสงค์	กระบวนการแยกแยะข้อมูล
ศึกษา วิเคราะห์สถานภาพ และทิศทางการจัดการศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐในระดับปริญญาตรี ที่จัดการศึกษาทางด้านนาฏศิลป์	Documentary Research Participant Observation
แสวงหาแนวทางการผลิตบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์ที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาสถานภาพการจัดการศึกษาด้านนาฏศิลป์ในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ โดยกระบวนการมีส่วนร่วม	In-dept interview Focus Group Discussion Connoisseurship Seminar

ตาราง 2 กรอบประเด็นความรู้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

กรอบประเด็นการวิเคราะห์	ประเด็นความรู้
วิเคราะห์ปรากฏการณ์ สถานการณ์ และสถานภาพในภาพรวมของการจัดการศึกษาทางด้านนาฏศิลป์ระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย	ปรากฏการณ์ สถานการณ์ สถานภาพ แนวโน้ม
วิเคราะห์แนวทางและการกำหนดมาตรฐานในแต่ละคุณลักษณะของหลักสูตร ในการจัดการศึกษาด้านนาฏศิลป์ในระดับอุดมศึกษา เพื่อสร้างสมดุลของธรรมชาติรายวิชาและอัตลักษณ์ของหลักสูตร โดยเชื่อมโยงพหุศิลปวิทยาและมิติการพัฒนาด้านวัฒนธรรม โดยอาศัยผู้ใช้บัณฑิต เพื่อสร้างคุณค่าและมูลค่าของหลักสูตร	ความสำคัญ/บทบาท โครงสร้างหลักสูตร/แบบแผนการจัดการ เรียนการสอน/การบูรณาการ/ทักษะ การกำหนดค่า KPI/เกณฑ์ที่เหมาะสม/ จัดลำดับความเข้มข้นตามเอกลักษณ์ของ ศาสตร์
แนวทางการพัฒนาหลักสูตรและโครงสร้างองค์ประกอบ การจัดการเรียนการสอนที่สำคัญเพื่อเสริมสร้างรากฐานทางนาฏศิลป์ให้เข้มแข็งมีเสถียรภาพทางการศึกษา เพื่อการผลิตบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์อย่างยั่งยืน ให้พร้อมรับกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลง เพื่อให้ตอบสนองกับการพัฒนาการศึกษาในประเทศไทยต่อไป	ยุทธศาสตร์ การนำไปใช้ สร้างความเข้มแข็ง/เสถียรภาพ/พัฒนา อย่างไร

กรอบความคิดแสดงลำดับขั้นตอนที่ใช้ในการศึกษา เพื่อแสดงปัจจัยของกระบวนการเปลี่ยนแปลงไปสู่รูปแบบของการจัดการเรียนการสอนทางด้านนาฏศิลป์ ด้วยการอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น



แนวคำถาม	แหล่งข้อมูล
1. การพัฒนาการอยู่ในระดับใด เหตุปัจจัยใด ทำให้มีการพัฒนาเช่นนั้น และมีปัจจัยสำคัญใดบ้าง	การสัมภาษณ์เชิงลึก การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เอกสาร การสังเกต
2. กระบวนการที่ตนอยู่ในระดับใด และเหตุปัจจัยใดจึงทำให้มีกระบวนการที่ตนเช่นนั้น	การสัมภาษณ์เชิงลึก (แบบสอบถาม) เอกสาร การสังเกต
3. การจัดการเรียนการสอนเป็นอย่างไร และมีปัจจัยใดที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการเปลี่ยนแปลงของการจัดการเรียนการสอนบ้าง	การสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสอบถาม เอกสาร การสังเกต
4. การออกแบบการจัดการเรียนการสอน มีการคำนึงถึงความจำเป็นทั้ง 4 ด้านหรือไม่ (คำถาม 1-4) และมีความเข้มข้นขององค์ประกอบต่าง ๆ ที่สนับสนุนความยั่งยืนเพียงใด ที่ผ่านมามีปัญหาอย่างไร	การสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสอบถาม เอกสาร การสังเกต

อนึ่ง ข้อมูลทั้งหมดที่ได้มา ผู้วิจัยตระหนักถึงจรรยาบรรณและพิทักษ์สิทธิของผู้ให้ข้อมูลเป็นสำคัญ การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

1. การสร้างความน่าเชื่อถือของข้อมูลตั้งแต่ขั้นเริ่มต้น กล่าวคือ การเข้าพื้นที่และการเลือกตัวอย่างจะต้องเป็นไปอย่างรอบคอบและมีหลักตามระเบียบวิธีวิจัย การสร้างความไว้วางใจ เชื่อใจ การใช้ศิลปะในการสัมภาษณ์และการรักษารายละเอียดในการวิจัยตามที่กล่าวมาแล้ว ย่อมก่อให้เกิดความน่าเชื่อถือของข้อมูลได้ในระดับหนึ่ง

2. การความจากเทปบันทึกเสียงแบบคำต่อคำ แล้วนำมาอ่านประกอบ การฟังเทปซ้ำ ในกรณีที่ข้อมูลมีความคลุมเครือ

3. การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล เพื่อยืนยันข้อมูลจากขอบเขตของการวิจัย ด้วยการเสาะหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับบุคคลเหล่านี้ ด้วยวิธีอื่น ๆ ประกอบกัน เช่น การใช้วิธีวิจัยเอกสารจากเอกสารชั้นต้น เช่น บันทึกข้อความ เอกสารหลักสูตร มคอ 2-7 รวมทั้งรายงานประจำปี รายงานการประเมินตนเอง รวมทั้งเอกสารชั้นรองที่กล่าวถึงตัวบุคคลและงาน เช่น บทความ งานวิจัย หนังสือพิมพ์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ นอกจากนี้ยังใช้การสังเกตแบบกึ่งโครงสร้างสำหรับการยืนยันข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างโดยมิได้จัดลำดับก่อนหลัง

4. อาจารย์ที่ปรึกษาหลักของผู้วิจัยมีโอกาสนอยู่ในช่วงเวลาของการเก็บข้อมูล ทำให้อาจารย์มีความเข้าใจและตรวจสอบข้อมูลจากการซักถาม เพื่อยืนยันความน่าเชื่อถือของข้อมูลเป็นอย่างดีอีกทางหนึ่ง

โดยสรุป การวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยดำเนินการวิธีด้วยศึกษาวิจัยเอกสารและวิจัยภาคสนามร่วมกัน ซึ่งจะเป็นวิธีวิจัยเพื่อสร้างความชัดเจนให้กับการสร้างแนวคิดทางการผลิตบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์ระดับอุดมศึกษา เพื่อให้การผลิตบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์ภายใต้เป้าหมายของการจัดการศึกษาทางด้านนาฏศิลป์เป็นไปตามบริบทของสถาบันการศึกษาที่แตกต่างกัน โดยแหล่งของเอกสารได้แก่ เอกสารอ้างอิงทั่วไป เอกสารปฐมภูมิ และเอกสารทุติยภูมิ โดยการเข้าศึกษาจากห้องสมุดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตั้งแต่ระดับชาติจนถึงระดับท้องถิ่น ใช้บริการค้นคว้าโดย CD-Rom ของมหาวิทยาลัย และการสืบค้นข้อมูลทาง Internet การศึกษาเอกสารมีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของเอกสารในเบื้องต้น ในการ



วิจัยภาคสนามผู้วิจัยใช้การสังเกตการณ์ (Observation Research) ทั้งแบบการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) และมีการนำเสนอผลการศึกษาวิเคราะห์เอกสารและวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม ในการประชุมทางวิชาการระดับนานาชาติและระหว่างการสร้างแนวคิดมีการตรวจสอบทางด้านความคิดกับผู้เชี่ยวชาญอยู่เสมอ

ระยะเวลาดำเนินการวิจัย

กำหนดระยะเวลาดำเนินการทั้งสิ้น 3 ปี คือ ตลอดปีการศึกษา 2553-2555

แหล่งสืบค้นข้อมูลการวิจัย

1. สถาบันอุดมศึกษาของรัฐที่จัดการศึกษาทางด้านนาฏศิลป์ทั่วประเทศ
2. ผู้ทรงคุณวุฒิทางการจัดการศึกษาทางด้านนาฏศิลป์
3. ผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์และผู้เชี่ยวชาญด้านการตรวจสอบเครื่องมือในการวิจัย
4. กระทรวงวัฒนธรรม
5. กรมศิลปากร
6. กระทรวงศึกษาธิการ
7. สภาวิจัยแห่งชาติ
8. สภาการศึกษา
9. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวัฒนธรรมแห่งชาติ
10. สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา
11. สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน)
12. สำนักงานกรรมการพัฒนาระบบราชการ
13. ห้องสมุดรัฐสภา
14. ห้องสมุดรัฐสภา
15. ห้องสมุดของสถาบันอุดมศึกษา

สรุปขั้นตอนและการออกแบบการวิจัย

1. การวิจัยระยะที่ 1 การศึกษาสถานภาพการจัดการศึกษาทางด้านนาฏศิลป์
เป็นการศึกษาเชิงเอกสาร เพื่อวิเคราะห์สถานภาพของการจัดการศึกษาทางด้านนาฏศิลป์ในระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย โดยศึกษาจากหนังสือ ตำรา งานวิจัย วิทยานิพนธ์ เอกสารทางราชการ เล่มหลักสูตร รายงานการประชุม รายงานประจำปี รายงานการประเมินตนเอง (SAR) บทความวิชาการ บทความวิจัย บทความพิเศษ และเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ อาทิ

- 1.1 แบบรายงานการประเมินตนเอง (SAR) ของ 14 สถาบัน
- 1.2 รายงานประจำปีคณะศิลปกรรมศาสตร์และคณะวิชาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง 14 สถาบัน



1.3 หลักสูตรศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต สาขาวิชานาฏศิลป์ สาขาวิชาศิลปะการแสดง และหลักสูตรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องของ 15 สถาบัน

1.4 กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ (TQF : HEEd)

1.5 กรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2551-2565. สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. กระทรวงศึกษาธิการ. 2550

1.6 คู่มือการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา ระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2553

1.7 ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง มาตรฐานสถาบันอุดมศึกษา

1.8 ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับปริญญาตรี พ.ศ. 2548

1.9 ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง แนวทางการบริหารเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2548

1.10 วิทยานิพนธ์ เรื่อง โครงการวิจัยการพัฒนาตัวบ่งชี้รวมของคุณภาพการสอน ในระดับอุดมศึกษา

1.11 วิทยานิพนธ์ เรื่อง การสังเคราะห์รายงานผลการประเมินคุณภาพภายนอก สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ วิทยาลัยนาฏศิลป์ และวิทยาลัยช่างศิลป์ สังกัดกรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม

1.12 นาฏศิลป์รัชกาลที่ 9

1.13 วิทยานิพนธ์ เรื่อง วิวัฒนาการและอนาคตภาพของวิทยาลัยนาฏศิลป์ ในการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมไทย

2. การวิจัยระยะที่ 2 การพัฒนาเครื่องมือ เพื่อการกำหนดแนวทางผลิตบัณฑิตระดับอุดมศึกษาทางด้านนาฏศิลป์

ดำเนินการสร้างและพัฒนาเครื่องมือ เพื่อการกำหนดแนวคิดทางผลิตบัณฑิตระดับอุดมศึกษาทางด้านนาฏศิลป์ และศึกษาความเป็นไปได้ในการพัฒนาแนวคิดในการผลิตบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์ เพื่อให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น ซึ่งแบ่งออกเป็นขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ศึกษาแนวคิดการพัฒนากอบมาตรฐานคุณวุฒิทางการศึกษา โดยศึกษาจากตำรา เอกสารวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ เพื่อนำกรอบแนวคิดที่ได้มาวิเคราะห์ สรุปเป็นกรอบแนวคิดการผลิตบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์ระดับอุดมศึกษา

ขั้นที่ 2 ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการศึกษาทางด้านนาฏศิลป์ ระดับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยของรัฐ 10 แห่ง ซึ่งเป็นสถาบันอุดมศึกษาของรัฐที่เปิดสอนสาขาวิชานาฏศิลป์ ในปัจจุบัน โดยศึกษาจากเอกสารหลักสูตร เอกสารทางวิชาการ และการสืบค้นจากระบบเครือข่ายในอินเทอร์เน็ต และนำข้อมูลที่รวบรวมได้มาวิเคราะห์สรุปเป็นภาพรวมการจัดการศึกษาทางด้านนาฏศิลป์ เพื่อนำเสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิได้ศึกษาล่วงหน้า ก่อนที่ผู้วิจัยจะทำการสัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับองค์ประกอบและคุณลักษณะของบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์ในระดับอุดมศึกษา

ขั้นที่ 3 ศึกษากรอบมาตรฐานคุณวุฒิการอุดมศึกษา สาขาศิลปกรรมศาสตร์ และคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ โดยทำการศึกษาจากตำรา เอกสารวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ เพื่อนำสาระที่ได้มาเป็นกรอบความคิดเบื้องต้นสำหรับใช้ประกอบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ เกี่ยวกับความคาดหวังที่มีต่อสมรรถนะบัณฑิตจากการจัดการศึกษาและบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาทางด้านนาฏศิลป์



ขั้นที่ 4 รวบรวมความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิ โดยแบ่งเป็น 1) ผู้เชี่ยวชาญด้านการตรวจสอบเครื่องมือ 2) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการจัดการศึกษาทางด้านนาฏศิลป์ และ 3) ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์และศิลปะการแสดง ในขั้นนี้มีจุดมุ่งหมายสำคัญ 2 ประการ คือ ประการที่ 1 เพื่อรวบรวมความคิดเห็นเกี่ยวกับความคาดหวังที่มีต่อสมรรถนะบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาทางด้านนาฏศิลป์ และประการที่ 2 เพื่อรวบรวมความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบและคุณลักษณะบัณฑิตจากการจัดการศึกษาด้านนาฏศิลป์

ขั้นที่ 5 รวบรวมความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญโดยใช้การประชุมกลุ่ม (Focus Group Discussion) นำเกณฑ์ที่ได้จากขั้นที่ 4 มาสร้างแนวคิดการผลิตบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์ระดับปริญญาตรี และนำเสนอให้คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์พิจารณาความเหมาะสมของการจัดระดับความถูกต้อง และความชัดเจนของสำนวนภาษา และทำการปรับแก้ตามคำแนะนำ เพื่อให้แนวคิดทางการผลิตบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์มีความสมบูรณ์มากที่สุด แล้วนำแนวคิดที่ได้ปรับปรุง และผ่านการตรวจสอบจากคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์เรียบร้อยแล้ว ไปให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาเพื่อรวบรวมความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ รวมทั้งข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความตรงของเกณฑ์มาวิเคราะห์สรุป และนำมาปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้แนวคิดที่ได้มีความชัดเจนเพิ่มขึ้น

3. การวิจัยระยะที่ 3 การพิจารณาความเหมาะสมและความชัดเจน สำหรับการใช้เป็นแนวทางในการผลิตบัณฑิตระดับอุดมศึกษาทางด้านนาฏศิลป์

หลังจากที่ได้แนวคิดการผลิตบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์ที่ใช้เป็นแนวทางในการผลิตบัณฑิตฯ จากการวิจัยในระยะที่ 2 แล้ว เพื่อให้การนำแนวคิดที่ได้จากการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์ที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจะได้นำเสนอแนวทางการนำผลการวิจัยไปใช้เป็นเครื่องมือในการผลิตบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์ในสถาบันอุดมศึกษา และรายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์

สรุปท้ายบทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ เรื่อง แนวทางการผลิตบัณฑิตระดับอุดมศึกษาด้านนาฏศิลป์ฉบับนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการพรรณนาความจากเนื้อหา เพื่อช่วยให้เข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคมในเรื่องของสถานภาพและทิศทางของการเรียนการสอนทางด้านนาฏศิลป์ในระดับอุดมศึกษาอย่างลึกซึ้ง และได้พบข้อเท็จจริงใหม่ ๆ กอปรกับข้อมูลแวดล้อมประกอบการวิจัยยังเป็นการบันทึกสภาพการณ์จริงในสังคมของการศึกษาระดับอุดมศึกษาด้านนาฏศิลป์ที่มีความแตกต่าง และในหลากหลายยังมีความสลับซับซ้อน ดังนั้น ในการบันทึกกระบวนการ (Process Evaluation) ผู้วิจัยจึงมีความจำเป็นต้องกำหนดขอบเขตและทำความเข้าใจเบื้องต้นในเรื่องของการสกัดข้อมูลในส่วนที่ไม่เกี่ยวข้องออกไป และผลที่ได้จากการกระบวนการวิจัยฉบับนี้ จะสามารถนำไปใช้เพื่อการวางแผนการตัดสินใจ และการพัฒนาต่อไปได้



บทที่ 4

บทวิเคราะห์แนวทางการผลิตบัณฑิตระดับปริญญาตรีทางด้านนาฏศิลป์

สถาบันอุดมศึกษาของรัฐในประเทศไทยนับว่าเป็นแหล่งสร้างองค์ความรู้และทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญของสังคม โดยมีภารกิจหลัก 4 ประการ ได้แก่ การสอนหรือการผลิตบัณฑิต การวิจัยและงานสร้างสรรค์ การให้บริการทางวิชาการ และการทำนุบำรุงส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ทั้งปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคตของสังคมมีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและสถานะของการแข่งขันสูง ประเทศไทยกำลังเผชิญกับความเร่งด่วนในการพัฒนาประเทศ และมีความต้องการทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพสูงมากกว่าระยะเวลาที่ผ่านมา สถาบันอุดมศึกษาจึงเป็นองค์กรพัฒนาการศึกษาระดับสูง ที่ไม่เพียงสูงด้วยตำราสาระที่เป็นข้อมูลและเทคโนโลยี หากน่าจะเป็นความสูงด้วยระดับคุณภาพของคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสูงด้วยภูมิปัญญาและศีลธรรม แนวทางการผลิตบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์ระดับปริญญาตรีจึงควรมีการแสวงหาแนวทางในการพัฒนา เพื่อเป็นการยกระดับความสำเร็จในการผลิตต่อไป

ในบทนี้ ผู้วิจัยขอเสนอการศึกษาวิเคราะห์แนวทางการผลิตบัณฑิตระดับปริญญาตรีทางด้านนาฏศิลป์ โดยขอแบ่งการนำเสนอออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1. วิสัยทัศน์การพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา
2. การผลิตบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์ในประเทศไทย
3. การนำเสนอแนวคิดการสร้างคุณลักษณะบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์

วิสัยทัศน์การพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา

ทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

ในยุคแห่งการแข่งขันทางสังคมค่อนข้างสูงในปัจจุบัน ส่งผลต่อการปรับตัวให้ทันเทียมและเท่าทันกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในบริบททางสังคมในทุกมิติรอบด้าน ดังนั้นการเสริมสร้างองค์ความรู้ (Content Knowledge) ทักษะเฉพาะทาง (Specific Skills) ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน (Expertise) และสมรรถนะของการรู้เท่าทัน (Literacy) จึงเป็นตัวแปรสำคัญที่ต้องเกิดขึ้นกับตัวผู้เรียนในการเรียนรู้ยุคสังคมแห่งการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 นี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ กระแสการปรับเปลี่ยนทางสังคมที่เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นยุคแห่งความเป็นโลกาภิวัตน์ (The Globalization) ที่ได้เกิดวิวัฒนาการความก้าวหน้าในทุก ๆ มิติเป็นไปอย่างรวดเร็วและรุนแรง ส่งผลต่อวิถีการดำรงชีพของสังคมอย่างทั่วถึง ดังนั้นการกำหนดยุทธศาสตร์และการสร้างความพร้อมที่จะรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้น เป็นสิ่งที่ท้าทายศักยภาพและความสามารถของมนุษย์ ที่จะสร้างนวัตกรรมทางการเรียนรู้ในลักษณะต่าง ๆ ให้เกิดขึ้น และสามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว

กรอบแนวคิดของการเรียนรู้แห่งศตวรรษที่ 21 ที่มีตัวแบบ (Model) ที่น่าสนใจและนำเสนอในโอกาสนี้มี 2 ตัวแบบ ได้แก่ ตัวแบบของภาคีเครือข่ายภาคีเพื่อทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 (Partnership for 21st Century Skills, 2007) และตัวแบบของกลุ่มเมทีริ (METIRI Group, 2003) โดยมีรายละเอียดของแต่ละตัวแบบของการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 พอสังเขป ดังนี้



1. Model of Partnership for 21st Century Skills

เป็นกรอบแนวคิดที่ถูกพัฒนาขึ้นมาโดยภาคีเพื่อทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 (Partnership for 21st Century Skills) โดยสะท้อนความเป็นไปได้ในด้านต่าง ๆ ของการเรียนรู้ที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ในระบบการจัดการศึกษาของสหรัฐอเมริกา ซึ่งวิสัยทัศน์ (Vision) ที่ถูกพัฒนาขึ้นมาเป็นการเสนอความคิดอย่างเป็นองค์รวมและเป็นระบบ เพื่อใช้ในการปรับความคิดและฟื้นฟูการศึกษาของรัฐขึ้นมาใหม่ โดยนำองค์ประกอบทั้งหมดมารวมกันทั้งผลการเรียนรู้ของนักเรียนและระบบการสนับสนุนการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ให้กลายเป็นกรอบความคิดรวบยอดหรือมโนทัศน์ (Concepts) องค์ประกอบทั้งหมดในโมเดลหรือตัวแบบที่นำเสนอได้ผ่านการนิยาม การพัฒนาและการตรวจสอบอย่างถี่ถ้วนจากผู้เชี่ยวชาญชั้นนำ นักวิชาการศึกษา นักธุรกิจ ผู้ปกครอง และสมาชิกของชุมชน ซึ่งตัวแบบนี้บางครั้งจะมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าตัวแบบประกายรุ้ง (Rainbow Model) ดังมีรายละเอียดที่สำคัญสรุปได้ดังต่อไปนี้ Partnership for 21st Century Skills (วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง และอชิป จิตตฤกษ์. 2554 ; อ้างอิงมาจาก Partnership for 21st Century Skills. 2009)

ส่วนที่ 1 ด้านผลลัพธ์ที่เกิดกับผู้เรียน (Student Outcomes) กล่าวถึงวิชาแกนหลักและแนวคิดสำคัญของการเรียนรู้ (Core Subjects and 21st Learning Themes) ประกอบด้วย

1. ภาษาอังกฤษ การอ่าน หรือศิลปะการใช้ภาษา
2. เศรษฐศาสตร์
3. ภาษาสำคัญของโลก
4. วิทยาศาสตร์
5. ศิลปะ
6. ภูมิศาสตร์
7. คณิตศาสตร์
8. ประวัติศาสตร์
9. การปกครองและหน้าที่พลเมือง

วิชาแกนหลักสำคัญเหล่านี้ นำมาสู่การกำหนดเป็นกรอบแนวคิดและยุทธศาสตร์สำคัญต่อการจัดการเรียนรู้ในเนื้อหาเชิงสหวิทยาการ (Interdisciplinary) ประกอบด้วย

จิตสำนึกต่อโลก (Global Awareness) โดย 1) ใช้ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ต่อการสร้างความรู้ความเข้าใจและกำหนดประเด็นสำคัญต่อการสร้างความเป็นสังคมโลก 2) เรียนรู้จากการมีส่วนร่วมของการทำงาน เพื่อนำไปสู่การขับเคลื่อนในเชิงวัฒนธรรม ศาสนาและวิถีชีวิตที่อยู่ร่วมกันได้อย่างเหมาะสมในบริบททางสังคมที่ต่างกันรอบด้าน และ 3) มีความเข้าใจในความเป็นมนุษย์ด้วยกัน ทั้งในด้านเชื้อชาติและวัฒนธรรม รวมทั้งการใช้วัฒนธรรมทางภาษาที่แตกต่างกันได้อย่างลงตัว

ความรู้พื้นฐานด้านการเงิน เศรษฐกิจ ธุรกิจ และการเป็นผู้ประกอบการ (Financial Economic Business and Entrepreneurial Literacy) โดย 1) รู้วิธีการที่เหมาะสมสำหรับการสร้างตัวเลือกเชิงเศรษฐศาสตร์/เศรษฐกิจ 2) เข้าใจบทบาทในเชิงเศรษฐศาสตร์ที่มีต่อสังคม และ 3) ใช้ทักษะการเป็นผู้ประกอบการในการยกระดับและเพิ่มประสิทธิภาพด้านอาชีพ

ความรู้พื้นฐานด้านความเป็นพลเมือง (Civic Literacy) โดย 1) สร้างประสิทธิภาพของการมีส่วนร่วมทางสังคม ผ่านวิธีการสร้างองค์ความรู้และความเข้าใจในกระบวนการ



ทางการเมืองการปกครองที่ถูกต้อง 2) การนำวิถีแห่งความเป็นประชาธิปไตยไปสู่สังคมในระดับต่าง ๆ ได้ และ 3) มีความเข้าใจต่อวิถีการปฏิบัติทางสังคมแห่งความเป็นพลเมืองทั้งในระดับท้องถิ่นและสากล

ความรู้พื้นฐานด้านสุขภาพอนามัย (Health Literacy) โดย 1) มีความรู้ความเข้าใจขั้นพื้นฐานในด้านข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับภาวะสุขภาพอนามัย และนำไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต 2) เข้าใจวิธีป้องกัน แก้ไข รวมทั้งการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันที่มีต่อภาวะสุขภาพอนามัย ห่างไกลจากภาวะความเสี่ยงจากโรคภัยไข้เจ็บที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพร่างกาย 3) ใช้ประโยชน์จากข้อมูลสารสนเทศ ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งทางด้านสุขภาพอนามัยได้อย่างเหมาะสมกับบุคคล 4) เฝ้าระวังด้านสุขภาพอนามัยทั้งส่วนบุคคลและครอบครัวให้เกิดความเข้มแข็ง และ 5) รู้และเข้าใจในประเด็นสำคัญของการเสริมสร้างสุขภาพที่ดีทั้งในระดับชาติและระดับสากล

ความรู้พื้นฐานด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Literacy) โดย 1) มีภูมิความรู้และความเข้าใจขั้นพื้นฐานต่อการอนุรักษ์และป้องกันสภาพแวดล้อม รวมทั้งมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และป้องกันสภาพแวดล้อมดังกล่าว 2) มีภูมิความรู้และความเข้าใจในผลกระทบที่เกิดจากธรรมชาติที่ส่งผลต่อสังคม (ทั้งในด้านการพัฒนาประชากร การเจริญเติบโตของสรรพสิ่งและแหล่งทรัพยากรทางธรรมชาติ ฯลฯ) 3) วิเคราะห์ประเด็นสำคัญด้านสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและกำหนดวิธีการในการป้องกันแก้ไข รวมทั้งการอนุรักษ์รักษาสภาพแวดล้อมเหล่านั้น และ 4) สร้างสังคมโดยรวมให้เกิดความร่วมมือในการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรสิ่งแวดล้อม

ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม (Learning and Innovation Skills)
ทักษะด้านนี้จุดเน้นอยู่บนพื้นฐานแห่งการสร้างสรรค์ การคิดแบบมี
วิจรรณญาณ การสื่อสาร และการมีส่วนร่วมในการทำงาน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม (Creatively and Innovation)

ประกอบด้วย

1.1 การคิดสร้างสรรค์ (Think Creativity) โดย 1) ใช้เทคนิคของการสร้างสรรค์ทางความคิดที่เปิดกว้าง เช่น การระดมสมอง 2) สร้างสรรค์สิ่งแปลกใหม่และเสริมสร้างคุณค่าทางความคิดและสติปัญญา และ 3) มีความละเอียดรอบคอบต่อการคิดวิเคราะห์และประเมินแนวความคิด เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงและพัฒนางานในเชิงสร้างสรรค์

1.2 การทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสร้างสรรค์ (Work Creativity with Others) โดย 1) มุ่งพัฒนา เน้นปฏิบัติและสื่อสารแนวคิดใหม่ ๆ ไปสู่ผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2) เปิดใจกว้างและยอมรับในมุมมองหรือโลกทัศน์ใหม่ ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อระบบการทำงาน 3) เป็นผู้นำในการสร้างสรรค์งาน รวมทั้งมีความรู้และเข้าใจในสภาพการณ์ซึ่งอาจเป็นข้อเท็จจริงหรือเป็นข้อจำกัด โดยพร้อมที่จะยอมรับความคิดหรือสภาพการณ์ใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นนั้นได้ และ 4) สามารถสร้างวิกฤติให้เป็นโอกาสส่งต่อการเรียนรู้ และเข้าใจถึงวิธีการสร้างสรรค์นวัตกรรมที่ต้องใช้เวลาและสามารถนำเอาข้อผิดพลาดมาปรับปรุงแก้ไขและพัฒนางานได้อย่างต่อเนื่อง

1.3 การนำเอานวัตกรรมมาสู่การปฏิบัติ (Implement Innovations)
โดยปฏิบัติเชิงสร้างสรรค์ให้เกิดคุณประโยชน์ต่อการปรับใช้และพัฒนาจากผลแห่งนวัตกรรมที่นำมาใช้

2. การคิดเชิงวิพากษ์และการแก้ไขปัญหา (Critical Thinking and Problem Solving) ประกอบด้วย



2.1 ประสิทธิภาพของการใช้เหตุผล (Reason Effectively) ใช้รูปแบบที่ชัดเจนในเชิงเหตุผลทั้งในเชิงนิรนัย (Inductive) และอุปนัย (Deductive) ได้เหมาะสมตามสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

2.2 การใช้วิธีคิดเชิงระบบ (Use Systems Thinking) สามารถคิดวิเคราะห์จากส่วนย่อยไปหาส่วนใหญ่ได้อย่างเป็นองค์รวมทั้งหมดและเป็นระบบครบวงจรในวิธีคิดหรือกระบวนการคิดนั้น

2.3 ประสิทธิภาพในการตัดสินใจ (Make Judgments and Decisions) โดย 1) สร้างประสิทธิภาพในการวิเคราะห์และประเมินสถานการณ์ เพื่อสร้างการยอมรับและความน่าเชื่อถือ 2) สามารถวิเคราะห์และประเมินในเชิงทักษะได้อย่างต่อเนื่อง 3) สังเคราะห์และเชื่อมโยงระหว่างข้อมูล รวมทั้งบทสรุปที่เกิดขึ้น 4) ตีความหมายและให้ข้อสรุปที่ตั้งบนฐานแห่งการวิเคราะห์ที่มีความน่าเชื่อถือมากที่สุด และ 5) สะท้อนผลได้อย่างมีวิจารณญาณ บนพื้นฐานแห่งประสบการณ์และกระบวนการเรียนรู้

2.4 การแก้ไขปัญหา (Solve Problems) โดย 1) แก้ไขปัญหาที่มีความแตกต่างได้ ทั้งปัญหาซ้ำซากและปัญหาที่อุบัติขึ้นใหม่ในหลากหลายเทคนิควิธีการ 2) สามารถกำหนดเป็นประเด็นคำถามสำคัญที่จะนำไปสร้างเป็นจุดเน้นในการแก้ไขปัญหาตามสถานการณ์ที่เหมาะสมและดีที่สุด

3. การสื่อสารและการมีส่วนร่วม (Communication and Collaboration) ประกอบด้วย

3.1 การสื่อสารได้ชัดเจนมีประสิทธิภาพ (Communication Clearly) โดย 1) สร้างความถูกต้องชัดเจนในการสื่อความหมาย ทั้งการพูด การเขียน หรือการใช้ทักษะอื่น ๆ ในทางอวัจนภาษา (Non-verbal) ในรูปแบบต่าง ๆ 2) มีประสิทธิภาพทางการรับฟังที่สามารถสร้างทักษะสำหรับการถอดรหัสความหมาย การสรุปเป็นความรู้ สร้างคุณค่า ทักษะคิด และเกิดความสนใจใฝ่รู้ 3) ใช้การสื่อสารในการกำหนดจุดมุ่งหมายเฉพาะ ทั้งการรายงาน การสอน การสร้างแรงจูงใจ 4) ใช้สื่อเทคโนโลยีหลากหลายและรู้วิธีการใช้สื่อได้อย่างมีประสิทธิภาพ และ 5) สื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพท่ามกลางสภาพแวดล้อมหรือบริบทที่ต่างกัน

3.2 การทำงานร่วมกับผู้อื่น (Collaborate with Others) โดย 1) มีความสามารถในการเป็นผู้นำในการทำงานและเกิดการยอมรับในทีมงาน 2) มีกิจกรรมการทำงานที่สร้างความรับผิดชอบ และก่อให้เกิดความสุขในการทำงานเพื่อให้บรรลุผลตามที่มุ่งหวัง และ 3) สร้างการมีส่วนร่วมในความรับผิดชอบในการปฏิบัติงาน และแต่ละคนมองเห็นคุณค่าของการทำงานเป็นหมู่คณะ ทักษะด้านสารสนเทศ สื่อ และเทคโนโลยี (Information Media and Technology Skills) ได้แก่ องค์ประกอบสำคัญดังต่อไปนี้

1. ความรู้พื้นฐานด้านสารสนเทศ (Information Literacy) ประกอบด้วย

1.1 การเข้าถึงและการประเมินสารสนเทศ (Access and Evaluate Information) โดย 1) เข้าถึงสารสนเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ด้านเวลา) และเกิดประสิทธิผล (แหล่งข้อมูลสารสนเทศ) และ 2) ประเมินสารสนเทศได้อย่างมีวิจารณญาณตามสมรรถนะที่เกิดขึ้น

1.2 การใช้และการจัดการสารสนเทศ (Use and Manage Information) โดย 1) เพิ่มประสิทธิภาพการใช้สารสนเทศอย่างสร้างสรรค์และตรงกับประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้น 2) จัดการ



กับสารสนเทศได้อย่างต่อเนื่อง จากแหล่งข้อมูลที่มีอยู่มากมายหลากหลาย และ 3) มีความรู้พื้นฐานที่จะประยุกต์ใช้สารสนเทศตามกรอบแห่งคุณธรรมจริยธรรมที่มีปัจจัยเสริมอยู่รอบด้าน

2. ความรู้พื้นฐานด้านสื่อ (Media Literacy) ประกอบด้วย

2.1 ความสามารถในการวิเคราะห์สื่อ (Analyze Media) โดย 1) เข้าใจวิธีการใช้และการผลิตสื่อ เพื่อให้ตรงกับเป้าประสงค์ที่กำหนด 2) สามารถใช้สื่อเพื่อตอบสนองต่อความแตกต่างของปัจเจกชน รู้คุณค่าและสร้างจุดเน้น รู้ถึงอิทธิพลของสื่อที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้บริโภคสื่อ และ 3) มีความรู้พื้นฐานที่จะประยุกต์ใช้สื่อได้ตามกรอบแห่งคุณธรรมจริยธรรมที่มีปัจจัยเสริมอยู่รอบด้าน

2.2 ความสามารถในการผลิตสื่อสร้างสรรค์ (Create Media Products) โดย 1) มีความรู้ความเข้าใจต่อการใช้สื่ออย่างสร้างสรรค์และเหมาะสมตามคุณลักษณะเฉพาะของตัวสื่อประเภทนั้น ๆ และ 2) มีความรู้ความเข้าใจต่อการใช้สื่อได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสนองต่อความแตกต่างในเชิงวัฒนธรรมอย่างรอบด้าน

3. ความรู้พื้นฐานด้านไอซีที (ICT : Information Communication and Technology Literacy) ประกอบด้วย

3.1 ประสิทธิภาพของการประยุกต์ใช้เทคโนโลยี (Apply Technology Efficiency) โดย 1) ใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือเพื่อการวิจัย การจัดการองค์กร การประเมินและการสื่อสารทางสารสนเทศ 2) ใช้เทคโนโลยีดิจิทัล (คอมพิวเตอร์ PDAs Media Players etc.) ในการสื่อสารและการสร้างเครือข่าย รวมทั้งการเข้าถึงสื่อทางสังคม (Social Media) ได้อย่างเหมาะสม 3) มีความรู้พื้นฐานในการประยุกต์ใช้ ICT ได้ตามกรอบแห่งคุณธรรมจริยธรรมที่มีข้อมูลหลากหลายรอบด้าน

ทักษะชีวิตและงานอาชีพ (Life and Career Skills) ประกอบด้วย
องค์ประกอบสำคัญในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ความยืดหยุ่นและการปรับตัว (Flexibility and Adaptability) ได้แก่

1.1 การปรับตัวเพื่อรับการเปลี่ยนแปลง (Adapt to Change) โดย
1) ปรับตัวตามบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบ และบริบทตามช่วงเวลาที่กำหนด 2) ปรับตัวเพื่อการเปลี่ยนแปลงบรรยากาศของการทำงานในองค์กรที่ดีขึ้น

1.2 เกิดความยืดหยุ่นในการทำงาน (Be Flexible) โดย 1) สามารถหลอมรวมผลสะท้อนของงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2) เป็นผู้นำที่สร้างสรรค์ให้เกิดผลเชิงบวกกับการทำงาน และ 3) มีความรู้ความเข้าใจในการสร้างความสมดุลและความเสมอภาคอย่างรอบด้าน เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเชิงสร้างสรรค์ของการทำงาน

2. เป็นผู้มีความคิดริเริ่มและเป็นผู้นำ (Initiative and Self-Direction) ได้แก่

2.1 การจัดการด้านเป้าหมายและเวลา (Manage Goals and Time) โดย 1) กำหนดเป้าหมายได้ชัดเจนบนฐานความสำเร็จตามเกณฑ์ที่กำหนด 2) สร้างความสมดุลในเป้าหมายที่กำหนด (ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว) และ 3) ใช้เวลาและการจัดการให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการทำงาน

2.2 การสร้างงานอิสระ (Work Independently) โดย 1) กับติดตามจำแนก วิเคราะห์ จัดเรียงลำดับความสำคัญ และกำหนดภารกิจงานอย่างมีอิสระปราศจากการควบคุมจากภายนอก



2.3 เป็นผู้ที่มีประสิทธิภาพในตนเอง (Be Self-Directed Learners)

โดย 1) มุ่งมั่นสู่ความเชี่ยวชาญทั้งทางด้านทักษะ ความรู้ และขยายผลสู่ความเป็นเลิศ 2) เป็นผู้นำเชิงทักษะขั้นสูงมุ่งสู่ความเป็นมืออาชีพ 3) เป็นผู้นำในการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) และ 4) สามารถสะท้อนผลและเก็บเกี่ยวประสบการณ์จากอดีตมุ่งสู่เส้นทางแห่งความก้าวหน้าในอนาคต

3. ทักษะทางสังคมและการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม (Social and Cross-Cultural Skills) ประกอบด้วย

3.1 ประสิทธิภาพเชิงปฏิสัมพันธ์ร่วมกับผู้อื่น (Interact Effectively with Others) โดย 1) รอบรู้ในการสร้างประสิทธิภาพ จังหวะเวลาที่เหมาะสมในการฟัง การพูดในโอกาสต่าง ๆ และ 2) สร้างศักยภาพต่อการควบคุมให้เกิดการยอมรับในความเป็นผู้นำทางวิชาชีพ

3.2 การสร้างทีมงานที่มีคุณภาพ (Work Effectively in Diverse Teams) โดย 1) ยอมรับในข้อแตกต่างทางวัฒนธรรมและภารกิจงานของทีมงานที่แตกต่างกันหลากหลายลักษณะ 2) เปิดโลกทัศน์และปลูกจิตสำนึก เพื่อมองเห็นการยอมรับในข้อแตกต่าง สามารถมองเห็นคุณค่าในความแตกต่างเหล่านั้น และ 3) พึงระลึกเสมอว่าข้อแตกต่างเชิงสังคมและวัฒนธรรมนั้น สามารถนำมาสร้างสรรค์เป็นแนวคิดใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้นได้ โดยการคิดค้นนวัตกรรมเพื่อสร้างงานอย่างมีประสิทธิภาพ

4. การเพิ่มผลผลิตและการรู้รับผิดชอบ (Productivity and Accountability) ประกอบด้วย

4.1 การจัดการโครงการ (Manage Projects) โดย 1) กำหนดเป้าหมายให้ชัดเจน เพื่อมุ่งสู่ความสำเร็จของงาน และ 2) วางแผน จัดเรียงลำดับความสำคัญของงานและบริหารจัดการให้เกิดผลลัพธ์ที่มุ่งหวัง

4.2 ผลผลิตที่เกิดขึ้น (Produce Results) โดยสร้างผลผลิตที่มีคุณภาพสูง โดยมีจุดเน้นในด้านต่าง ๆ ได้แก่ 1) การทำงานทางวิชาชีพที่สุจริต 2) สามารถบริหารเวลาและบริหารโครงการได้อย่างมีประสิทธิภาพ 3) เน้นภารกิจงานในเชิงสหกิจ (Multi-tasks) 4) การมีส่วนร่วมอย่างแข็งขัน 5) นำเสนอผลงานได้อย่างมืออาชีพ และ 6) ยอมรับผลผลิตที่เกิดขึ้นด้วยความชื่นชม

5. ภาวะผู้นำและความรับผิดชอบ (Leadership and Responsibility) ประกอบด้วย

5.1 ความเป็นตัวแบบและเป็นผู้นำคนอื่น (Guide and Lead Others) โดย 1) ใช้ทักษะการแก้ไขปัญหาระหว่างบุคคลได้ เพื่อนำพาองค์กรก้าวบรรลุจุดมุ่งหมาย 2) เป็นตัวกลางหรือผู้ประสานงานที่มีประสิทธิภาพ สามารถชี้แนะและนำพาองค์กรก้าวสู่ผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ 3) ยอมรับความสามารถของคณะทำงานหรือผู้ร่วมงานที่มีความแตกต่างกัน และ 4) เป็นแบบอย่างในพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ผู้อื่นยอมรับ

ส่วนที่ 2 ระบบสนับสนุนการศึกษาของศตวรรษที่ 21 (21st Century Support Systems)

เป็นปัจจัยสนับสนุนที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดประสิทธิภาพสูงสุดทางการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ตามโมเดลที่กล่าวถึง ทั้งนี้ปัจจัยสำคัญจะประกอบไปด้วย

1. มาตรฐานในศตวรรษที่ 21 (21st Century Standards) จุดเน้น 1) เน้นทักษะ ความรู้ และความเชี่ยวชาญที่เกิดกับผู้เรียน 2) สร้างความรู้ความเข้าใจในการเรียนในเชิงสหวิทยาการระหว่างวิชาหลักที่เป็นจุดเน้น 3) มุ่งเน้นการสร้างความรู้และเข้าใจในเชิงลึกมากกว่า



การสร้างความรู้แบบผิวเผิน 4) ยกระดับความสามารถผู้เรียนด้วยการให้ข้อมูลที่เป็นจริง การใช้สื่อหรือเครื่องมือที่มีคุณภาพจากการเรียนรู้ในสถานศึกษา การทำงาน และในการดำรงชีวิตประจำวัน ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีความหมายและสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ และ 5) ใช้หลักการวัดประเมินผลที่มีคุณภาพระดับสูง

2. การประเมินทักษะในศตวรรษที่ 21 (Assessment of 21st Century Skills) จุดเน้น 1) สร้างความสมดุลในการประเมินผลเชิงคุณภาพ โดยการใช้แบบทดสอบมาตรฐานสำหรับการทดสอบย่อยและทดสอบรวมสำหรับการประเมินผลในชั้นเรียน 2) เน้นการนำประโยชน์ของผลสะท้อนจากการปฏิบัติของผู้เรียนมาปรับปรุงแก้ไขงาน 3) ใช้เทคโนโลยีเพื่อยกระดับการทดสอบวัดและประเมินผลให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด 4) สร้างและพัฒนาระบบแฟ้มสะสมงาน (Portfolios) ของผู้เรียนให้เป็นมาตรฐานและมีคุณภาพ

3. หลักสูตรและการสอนในศตวรรษที่ 21 (21st Century Curriculum & Instruction) 1) การสอนให้เกิดทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 มุ่งเน้นเชิงสหวิทยาการของวิชาแกนหลัก 2) สร้างโอกาสที่จะประยุกต์ทักษะเชิงบูรณาการข้ามสาระเนื้อหา และสร้างระบบการเรียนรู้ที่เน้น สมรรถนะเป็นฐาน (Competency-based) 3) สร้างนวัตกรรมและวิธีการเรียนรู้ในเชิงบูรณาการที่มีเทคโนโลยีเป็นตัวเกื้อหนุน การเรียนรู้แบบสืบค้น และวิธีการเรียนจากการใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-based) เพื่อการสร้างทักษะขั้นสูงทางการคิด 4) บูรณาการแหล่งเรียนรู้ (Learning Resources) จากชุมชนเข้ามาใช้ในโรงเรียน

4. การพัฒนาทางวิชาชีพในศตวรรษที่ 21 (21st Century Professional Development) 1) จุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อการสร้างครูให้เป็นผู้ที่มีทักษะความรู้ความสามารถในเชิงบูรณาการ การใช้เครื่องมือและกำหนดยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติในชั้นเรียน และสร้างให้ครูมีความสามารถในการวิเคราะห์และกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ได้เหมาะสม 2) สร้างความสมบูรณ์แบบในมิติของการสอนด้วยเทคนิควิธีการสอนที่หลากหลาย 3) สร้างให้ครูเป็นผู้มีทักษะความรู้ความสามารถในเชิงลึกเกี่ยวกับการแก้ปัญหา การคิดแบบวิจารณ์ญาณและทักษะด้านอื่น ๆ ที่สำคัญต่อวิชาชีพ 4) เป็นยุคแห่งการสร้างสมรรถนะทางวิชาชีพให้เกิดขึ้นกับครูเพื่อเป็นต้นแบบ (Model) แห่งการเรียนรู้ของชั้นเรียนที่จะนำไปสู่การสร้างทักษะการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนได้อย่างมีคุณภาพ 5) สร้างให้ครูเป็นผู้ที่มีความสามารถวิเคราะห์ผู้เรียนได้ทั้งรูปแบบการเรียน สติปัญญา จุดอ่อนจุดแข็งในตัวผู้เรียน เหล่านี้เป็นต้น 6) ช่วยให้ครูได้เกิดการพัฒนาความสามารถให้สูงขึ้นเพื่อนำไปใช้สำหรับการกำหนดกลยุทธ์ทางการสอนและจัดประสบการณ์ทางการเรียนได้เหมาะสมกับบริบททางการเรียนรู้ 7) สนับสนุนให้เกิดการประเมินผู้เรียนอย่างต่อเนื่องเพื่อสร้างทักษะและเกิดการพัฒนการเรียนรู้ 8) แบ่งปันความรู้ระหว่างชุมชนทางการเรียนรู้โดยใช้ช่องทางหลากหลายในการสื่อสารให้เกิดขึ้น 9) สร้างให้เกิดตัวแบบที่มีการพัฒนาทางวิชาชีพได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน

5. สภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 (21st Century Learning Environment) 1) สร้างสรรค์แนวปฏิบัติทางการเรียน การรับการสนับสนุนจากบุคลากรและสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เกื้อหนุน เพื่อช่วยให้การเรียนการสอนบรรลุผล 2) สนับสนุนทางวิชาชีพแก่ชุมชนทั้งในด้านการให้การศึกษา การมีส่วนร่วม การแบ่งปันสิ่งปฏิบัติที่เป็นเลิศระหว่างกัน รวมทั้งการบูรณาการหลอมรวมทักษะหลากหลายสู่การปฏิบัติในชั้นเรียน 3) สร้างผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากสิ่งที่ปฏิบัติจริงตามบริบท โดยเฉพาะการเรียนรู้แบบโครงงาน 4) สร้างโอกาสในการเข้าถึงสื่อเทคโนโลยี



เครื่องมือหรือแหล่งการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ 5) ออกแบบระบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมทั้งการเรียนเป็นกลุ่มหรือการเรียนรายบุคคล 6) นำไปสู่การพัฒนาและขยายผลสู่ชุมชนทั้งในรูปแบบการเผชิญหน้าหรือระบบออนไลน์

จะเห็นว่าจากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น เป็นการสร้างกรอบแนวคิดของการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่ผ่านกระบวนการวิจัยโดย Partnership for 21st Century Skills เป็นตัวแบบที่นำเสนอในรายละเอียดของตัวแปรหรือองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศักยภาพทางการเรียนรู้ในสังคมยุคใหม่ที่ต้องคำนึงถึง และต้องสร้างให้เกิดขึ้นกับผู้เกี่ยวข้องกับการศึกษาทุกฝ่าย ทั้งครู นักเรียน ผู้บริหาร ผู้ปกครอง ชุมชนและผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่าย (Stakeholders)

การนำทักษะในศตวรรษที่ 21 ทุกทักษะไปใช้ ผู้เรียนทุกคนจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาให้มีความรู้ความเข้าใจเนื้อหาหลักด้านวิชาการ การที่ผู้เรียนจะสามารถคิดอย่างมีวิจารณญาณ และสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้นต้องอาศัยบูรณาการของพื้นฐานความรู้ดังกล่าวภายใต้บริบทการสอนความรู้หลัก ผู้เรียนต้องเรียนรู้ทักษะที่จำเป็นเพื่อให้ประสบความสำเร็จในโลกทุกวันนี้ เช่น การคิดอย่างมีวิจารณญาณ การแก้ปัญหา การคิดสร้างสรรค์ การสื่อสารและการร่วมมือกัน กรอบความคิดข้างต้นจำเป็นต้องมีระบบสนับสนุนการศึกษาที่จำเป็น ได้แก่ มาตรฐานการเรียนรู้ การประเมินผล หลักสูตร และวิธีการสอน การพัฒนาวิชาชีพและบรรยากาศการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้มากขึ้น และจบการศึกษาออกไปด้วยความพร้อมที่จะประสบความสำเร็จใน เศรษฐกิจโลกของทุกวันนี้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

การปฏิรูปครั้งยิ่งใหญ่ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา ได้ส่งผลให้ประเทศไทยมีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งนับเป็นกฎหมายการศึกษาแห่งชาติฉบับแรกของประเทศไทย พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มีการปฏิรูปในสาระสำคัญหลัก ๆ รวม 8 ด้าน ได้แก่ ด้านความเสมอภาคของโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้านคุณภาพมาตรฐานทางการศึกษา ด้านครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา ด้านหลักสูตร ด้านกระบวนการเรียนรู้ ด้านทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา และด้านเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ซึ่งในแต่ละด้านล้วนมีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน จะดำเนินการในด้านใดด้านหนึ่งโดยไม่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับด้านอื่น ๆ ไม่ได้ ซึ่งการปฏิรูปทุกด้านต้องการมุ่งสู่หลักชัยคือการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่แท้จริง ซึ่งหมายถึงการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้นั่นเอง

การพัฒนาหรือการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มีสาระสำคัญปรากฏอยู่ในหมวดที่ 4 ว่าด้วยแนวการจัดการศึกษาตั้งแต่มาตราที่ 22-30 สาระสำคัญที่กำหนดไว้ในมาตรา 9 มาตรา ได้ให้แนวทางในการจัดกระบวนการเรียนรู้แก่ครู ผู้บริหาร และสถานศึกษาไว้ ซึ่ง ขแมณั ได้วิเคราะห์สาระสำคัญในมาตราต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับครูและจัดทำเป็นรายการที่สามารถนำไปใช้แนวทางการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ได้ง่ายและสะดวกต่อการปฏิรูปมากขึ้น ดังนี้

แนวทางการพัฒนาหรือปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

1. ด้านหลักการจัดการกระบวนการเรียนรู้

1.1 ผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ (ม.22)



- 1.2 ผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด (ม.22)
 - 1.3 ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ (ม.22)
 - 1.4 ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทุกเวลา ทุกสถานที่ (ม.24/6)
 2. ด้านการจัดเนื้อหาสาระ
 - 2.1 จัดสาระด้านความรู้ คุณธรรม และกระบวนการเรียนรู้ (ม.23)
 - 2.2 บูรณาการสาระ 5 หมวด (ม.23)
 - 2.2.1 เรื่องเกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์กับสังคม
 - 2.2.2 ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี
 - 2.2.3 ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย
 - 2.2.4 ความรู้และทักษะด้านคณิตศาสตร์ และภาษา
 - 2.2.5 ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ และการดำรงชีวิต
 - 2.3 จัดเนื้อหาสาระ สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัด และความแตกต่างระหว่างบุคคล (ม.24/1)
 - 2.4 จัดทำสาระหลักสูตรท้องถิ่น (ม.27)
 3. ด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้
 - 3.1 บูรณาการสาระ (ม.24/4)
 - 3.2 ปลุกฝังคุณธรรมและค่านิยมดีงาม (ม.24/4)
 - 3.3 ปลุกฝังคุณลักษณะที่พึงประสงค์ (ม.24/4) โดยเฉพาะนิสัยรักการอ่านและการใฝ่รู้ (ม.24/3)
 - 3.4 ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง (ม.24/3)
 - 3.5 ฝึกให้ผู้เรียนเผชิญสถานการณ์ (ม.24/2)
 - 3.6 ฝึกให้ผู้เรียนลงมือทำ ปฏิบัติจริง (ม.24/3)
 - 3.7 ฝึกทักษะกระบวนการคิดให้ผู้เรียน (ม.24/2)
 - 3.8 ฝึกทักษะกระบวนการจัดการให้ผู้เรียน (ม.24/2)
 - 3.9 ฝึกให้ผู้เรียนใช้กระบวนการวิจัยในการเรียนรู้ (ม.24/5)
 - 3.10 ฝึกให้ผู้เรียนประยุกต์ใช้ความรู้ (ม.24/2)
 - 3.11 จัดสภาพแวดล้อม สื่อการเรียน แหล่งวิทยาการ และสร้างบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน (ม.24/5)
 - 3.12 ประเมินผู้เรียนโดยใช้ข้อมูลหลายด้าน (ม.26)
 - 3.13 ประสานสัมพันธ์กับผู้ปกครองและชุมชนเพื่อช่วยกันพัฒนาผู้เรียน (ม.24/6)
 - 3.14 ช่วยสถานศึกษาส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน (ม.26)
- เพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นไปตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 สถานศึกษา ผู้บริหาร และครู จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาปรับปรุงไปพร้อม ๆ กันตามแนวทางที่กล่าวมาแล้วข้างต้น แต่การดำเนินการตามแนวทางดังกล่าวย่อมหมายถึงการเปลี่ยนแปลงบุคคลหลายฝ่ายทั้งทางด้านแนวคิดและการปฏิบัติที่เคยคิดและปฏิบัติกันมาเป็นเวลานาน ซึ่งเป็นเรื่องที่ใหญ่และยากยิ่ง การพัฒนาและปรับปรุง หรือการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวให้ประสบผลสำเร็จจึงไม่ใช่เรื่อง



ที่จะบันทึกลงได้โดยง่าย สถานศึกษารวมถึงผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกระดับควรมีความรู้ ความเข้าใจ และแนวทางในการดำเนินงานอย่างถูกต้อง

การปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

กระแสการปฏิรูปอุดมศึกษาที่เกิดขึ้นในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก นอกจากเป็นผลจากความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม เทคโนโลยีและวัฒนธรรม จากกระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) แล้ว ปัจจัยสำคัญที่เป็นแรงผลักดันให้มีการปฏิรูปอุดมศึกษาทั่วโลก ยังเกิดจากสาเหตุที่สำคัญ ได้แก่ การขยายตัวของปริมาณนักศึกษาและความต้องการการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาที่เพิ่มมากขึ้นทั่วโลกกว่า 6 เท่าในรอบ 3 ทศวรรษ ความเจริญก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ความคาดหวังของสังคมที่มีต่ออุดมศึกษา ในฐานะกลไกสำคัญในการพัฒนาศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ เพื่อแข่งขันกับนานาชาติ ปัญหาคุณภาพของผู้สำเร็จการศึกษาที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการของผู้จ้างงาน และสภาพความจำกัดด้านงบประมาณจากภาวะถดถอยทางเศรษฐกิจในช่วงปลายศตวรรษที่ 20 สำหรับประเทศไทยการประกาศใช้ พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 นับเป็นแรงผลักดันอีกประการหนึ่งที่ทำให้ต้องมีการปฏิรูปการศึกษาและอุดมศึกษาไทยอย่างเป็นรูปธรรม

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ในฐานะหน่วยงานกลางในการจัดทำนโยบาย และวางแผนการศึกษาของประเทศ ได้พิจารณาเห็นความจำเป็นที่จะต้องมีการศึกษาวิจัยและเตรียมการเพื่อปฏิรูปการศึกษาระดับอุดมศึกษาของประเทศ จึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำแนวทางการปฏิรูปอุดมศึกษาขึ้น เมื่อวันที่ 5 ตุลาคม 2541 โดยมี ศาสตราจารย์ นพ.เกษม วัฒนชัย เป็นประธานกรรมการ องค์ประกอบของคณะกรรมการประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิ อธิการบดี ผู้บริหารระดับสูง นักวิชาการ คณาจารย์ และผู้แทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐและเอกชน ได้แก่ ทบวงมหาวิทยาลัย สถาบันราชภัฏ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล สถาบันอุดมศึกษาเอกชน มหาวิทยาลัยสงฆ์ กระทรวงกลาโหม กระทรวงสาธารณสุข รวมทั้งสิ้น 22 คน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา วิเคราะห์รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับอุดมศึกษา ศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหาและแนวโน้มความต้องการการศึกษาระดับอุดมศึกษา เพื่อจัดทำข้อเสนอแนวทางการปฏิรูปอุดมศึกษาในการดำเนินงาน นอกจากมีการเสนอสถานภาพ ปัญหาอุปสรรค และความต้องการการพัฒนาของสถาบันอุดมศึกษาแต่ละสังกัด โดยผู้แทนจากแต่ละหน่วยงาน รวมทั้งการประเมินสัมฤทธิ์ผลและปัญหาอุปสรรคการพัฒนาอุดมศึกษาโดยรวมในช่วงแผนฯ ที่ผ่านมาแล้ว ยังมีการศึกษาวิจัยเอกสาร (Documentary Research) การปฏิรูปอุดมศึกษาในต่างประเทศ ได้แก่ การปฏิรูปอุดมศึกษาของประเทศอังกฤษ ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ ญี่ปุ่น สิงคโปร์ มาเลเซีย สหรัฐอเมริกา การอุดมศึกษาของฮ่องกง และทิศทางการปฏิรูปอุดมศึกษาในศตวรรษที่ 2

จากผลการประชุมระดับโลกจากการศึกษาวิเคราะห์ วิจัย และประชุมระดมความคิดอย่างกว้างขวาง ที่ประชุมได้กำหนดประเด็นสำคัญเป็นกรอบแนวคิด (Conceptual Framework) ในการปฏิรูปการอุดมศึกษารวม 10 ประเด็น ได้แก่ รูปแบบ/ประเภทสถาบันอุดมศึกษา พันธกิจและภารกิจของอุดมศึกษา (Mission and Function) กลไกการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างอุดมศึกษาับการศึกษาระดับอื่น ๆ และระบบอื่นของสังคม การระดมทรัพยากรเพื่ออุดมศึกษา อุดมศึกษาเพื่อปวงชน โครงสร้างและการบริหารจัดการอุดมศึกษา ผู้บริหาร คณาจารย์และบุคลากรอุดมศึกษา คุณภาพมาตรฐานและการประกันคุณภาพอุดมศึกษา การเสริมสร้างความเข้มแข็งในการดำเนินการกิจของสถาบันอุดมศึกษา และบทบาทอุดมศึกษาในการสร้างพุทธิปัญญา (Wisdom) จากนั้นได้มีการศึกษาวิจัย



และจัดทำรายงานเชิงแนวคิด (Concept Paper) ในประเด็นดังกล่าว รวมทั้งรายงานเกี่ยวกับประเด็นการบริหารจัดการอุดมศึกษา เพื่อการเปลี่ยนแปลงไปสู่โครงสร้างใหม่ตาม พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (Transition Management Issues) และได้มีการจัดสัมมนาทางวิชาการสู่เส้นทางปฏิรูปอุดมศึกษาไทย เพื่อรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการปฏิรูปอุดมศึกษาไทย อีกหลายครั้ง สรุปผลจากการดำเนินงานทั้งหมด ประกอบกับการวิเคราะห์สถานภาพอุดมศึกษา ในปัจจุบัน การศึกษาปัจจัยต่าง ๆ ที่เป็นแรงผลักดันให้ต้องปฏิรูปอุดมศึกษาได้นำมาศึกษา สังเคราะห์ และจัดทำรายงานข้อเสนอแนวทางการปฏิรูปอุดมศึกษาขึ้น

แนวทางการปฏิรูปอุดมศึกษาไทย ตาม พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่เสนอนี้ ประกอบด้วยแนวทางหลัก ๆ ในการปฏิรูปรวม 3 แนวทาง ได้แก่ 1) การปฏิรูประบบอุดมศึกษา 2) การปฏิรูปโครงสร้างการบริหารอุดมศึกษา 3) การปฏิรูปการบริหารและการจัดการสถาบันอุดมศึกษา สำหรับการปฏิรูประบบอุดมศึกษานั้นยึดหลักเอกภาพด้านนโยบายและความหลากหลายในการปฏิบัติ โดยมีองค์กรระดับประเทศทำหน้าที่กำหนดนโยบาย แผน และมาตรฐานการศึกษา สนับสนุนทรัพยากร รวมทั้งติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผล ส่วนการจัดการศึกษาให้มีความหลากหลาย ยืดหยุ่น และมีจุดเน้นที่แตกต่างกันตามความพร้อมและความชำนาญของแต่ละสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา ซึ่งแบ่งเป็น 2 ระดับ คือ ระดับต่ำกว่าปริญญาและระดับปริญญา มีการจัดระบบเป็นสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ สถาบันอุดมศึกษาของเอกชน สถาบันอุดมศึกษาเฉพาะทาง และสถาบันอุดมศึกษาท้องถิ่น

สำหรับการปฏิรูปโครงสร้างการบริหารอุดมศึกษา ยึดหลักเอกภาพด้านนโยบายและมาตรฐาน การกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารงานทั่วไป ไปสู่เขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา โดยให้สถาบันอุดมศึกษาระดับปริญญามีความอิสระคล่องตัวในการดำเนินงาน มีเสรีภาพทางวิชาการเพื่อความเป็นเลิศ

แนวทางการจัดโครงสร้างการบริหารอุดมศึกษาซึ่งแบ่งเป็น 3 ส่วนนั้น ระดับประเทศ มีกระทรวงการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เป็นองค์กรกลางระดับประเทศ ทำหน้าที่กำหนดนโยบาย แผน และมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ ทุกประเภท สนับสนุนทรัพยากร ติดตาม ตรวจสอบและประเมินผล โดยมีองค์กรหลัก 2 องค์กร ทำหน้าที่บริหารและจัดการ ได้แก่ สภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ และคณะกรรมการการอุดมศึกษา ส่วนในระดับเขตพื้นที่การศึกษารับผิดชอบกำกับดูแลอุดมศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญา ในระดับสถานศึกษานั้น สถานศึกษาที่จัดอุดมศึกษาระดับปริญญา ซึ่งเป็นนิติบุคคลให้ขึ้นตรงต่อคณะกรรมการการอุดมศึกษา ภายใต้การกำกับดูแลของสภาสถานศึกษา แต่ละแห่ง ส่วนสถาบันอุดมศึกษาเฉพาะทางในสังกัดกระทรวงอื่น ๆ และสถาบันอุดมศึกษาของท้องถิ่นให้อยู่ภายใต้การกำกับของหน่วยงานนั้น ๆ โดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับนโยบาย แผน และมาตรฐานอุดมศึกษาของประเทศ ทั้งนี้สถาบันอุดมศึกษาของท้องถิ่นให้คำนึงถึงความสอดคล้องกับความต้องการการมีส่วนร่วม และการระดมทรัพยากรจากภายในท้องถิ่นด้วย

นอกจากนี้ให้มีองค์กรอิสระในส่วนกลาง ได้แก่ สำนักงานรับรองมาตรฐานและประกันคุณภาพ ดูแลรับผิดชอบการพัฒนาเกณฑ์ วิธีการประเมินคุณภาพภายนอก และทำการประเมินผลการจัดการศึกษา สถาบันเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาทำหน้าที่พิจารณาเสนอแนะนโยบาย แผนส่งเสริมและประสานการวิจัย การพัฒนาและการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาขององค์กรวิชาชีพครู และผู้บริหารการศึกษาทำหน้าที่กำหนดมาตรฐานวิชาชีพ กำกับดูแลการปฏิบัติตามมาตรฐานจรรยาบรรณและพัฒนาวิชาชีพ



ในด้านการบริหารงานบุคคล สำหรับสถาบันอุดมศึกษาระดับปริญญาของรัฐในกำกับ และสถาบันอุดมศึกษาเอกชน ให้มีความอิสระคล่องตัวในการพัฒนาระบบของแต่ละสถาบัน สำหรับสถาบันอุดมศึกษาระดับปริญญาที่เป็นส่วนราชการ ให้ขึ้นกับคณะกรรมการข้าราชการพลเรือนในมหาวิทยาลัย (ก.ม.) ส่วนสถาบันอุดมศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญา อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของคณะกรรมการข้าราชการพลเรือนในหน่วยงานการศึกษา (ก.ศ.) และคณะอนุกรรมการข้าราชการพลเรือนในหน่วยงานการศึกษา (อ.ก.ศ.)

การบริหารการเงิน ให้มีคณะกรรมการการเงินอุดมศึกษา หรือ Higher Education Finance Committee (HEFC) ภายใต้คณะกรรมการการอุดมศึกษา ทำหน้าที่กำหนดเกณฑ์และวิธีการจัดสรรเงินอุดหนุนทั่วไปให้แก่สถาบันอุดมศึกษาระดับปริญญาในกำกับของรัฐ เสนอแนะแนวทางการจัดสรรงบประมาณแก่สถาบันอุดมศึกษาทั่วไป รวมทั้งการบริหารจัดการกองทุนอุดมศึกษาที่เกี่ยวข้อง

สำหรับการปฏิรูปการบริหารจัดการสถาบันอุดมศึกษานั้น ประเด็นหลักในการปฏิรูป ได้แก่ พันธกิจและภารกิจของอุดมศึกษา การบริหารและการจัดการ การบริหารวิชาการและการจัดการเรียนการสอน และการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานอุดมศึกษา โดยในส่วนที่เกี่ยวกับพันธกิจและภารกิจของอุดมศึกษานั้น นอกจากสถาบันอุดมศึกษาจะดำเนินการหลัก 4 ประการ คือ การจัดการเรียนการสอน การวิจัย การให้บริการทางวิชาการแก่สังคม และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมแล้ว ควรจะต้องคอยติดตาม วิเคราะห์ เตือนภัย แก้ปัญหา และชี้แนะทางเลือกให้กับสังคม ชุมชน และประเทศ รวมทั้งจะต้องทำหน้าที่ในการฝึกอบรมและพัฒนากำลังแรงงานของประเทศ พัฒนารูปแบบการจัดการศึกษา และฝึกอบรมให้มีความยืดหยุ่นหลากหลาย เพื่อเปิดโอกาสการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และจะต้องจัดให้มีระบบถ่ายโอนผลการเรียนระหว่างสถาบันอุดมศึกษาแต่ละรูปแบบ/ประเภท และจากประสบการณ์การทำงานหรือการฝึกอบรมได้ด้วย การศึกษาระดับอุดมศึกษาจะต้องมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กับการศึกษาระดับอื่นและระบบอื่น ๆ ของสังคม การดำเนินการกิจของสถาบันต้องมีความสอดคล้องกับความต้องการและการพัฒนาประเทศ แต่ละสถาบันต้องกำหนดเป้าหมายหรือพันธกิจของตนให้ชัดเจน รวมทั้งต้องมุ่งสู่ความเป็นสากล (Internationalization) บนพื้นฐานความเป็นไทยและภูมิปัญญาไทย

ในด้านการบริหารและจัดการนั้น ต้องมีการกำหนดวิสัยทัศน์ (Vision) ของประเทศ ที่มุ่งเน้นให้การอุดมศึกษาเป็นกลไกในการพัฒนาคุณภาพของคน และเสริมสร้างศักยภาพในการพัฒนาประเทศ เพื่อรองรับและนำการเปลี่ยนแปลง สร้างเอกภาพในการกำหนดนโยบาย แผน และมาตรฐานอุดมศึกษา และให้อิสระในการบริหารจัดการแก่สถาบันตามที่กฎหมายกำหนด มีการวางแผนอุดมศึกษาระยะยาว (Long Term Plan) เพื่อให้การพัฒนามีความต่อเนื่อง ตลอดจนการสร้างระบบบริหารจัดการที่ดี (Good Governance) และสร้างจิตสำนึกของผู้ประกอบการ (Enterprising Mentality) ในการบริหารอุดมศึกษาในด้านการพัฒนาความเป็นอิสระ ในการบริหารจัดการนั้น ให้สถาบันอุดมศึกษาของรัฐระดับปริญญาที่มีความพร้อมเปลี่ยนสถานภาพเป็นสถาบันอุดมศึกษาของรัฐในกำกับ ส่วนสถาบันที่ยังไม่พร้อมให้คงอยู่ในระบบราชการ แต่ให้มีการเตรียมความพร้อมที่จะเป็นสถาบันของรัฐในกำกับ สำหรับสถาบันอุดมศึกษาเอกชนให้อิสระในการดำเนินการ โดยรัฐกำหนดนโยบายและมาตรฐานอย่างชัดเจนในการส่งเสริมสนับสนุน

ในการปฏิรูประบบการจัดสรรงบประมาณของรัฐให้กับสถาบันอุดมศึกษาในกำกับรัฐบาล นั้น ให้จัดสรรงบประมาณเป็นเงินอุดหนุนทั่วไป (Block Grants) เป็นรายปี ควบคู่กับการจัดระบบการ



คิดค่าใช้จ่ายต่อหัว และมีระบบตรวจสอบผลการดำเนินงานในลักษณะ Performance Assessment สำหรับสถาบันอุดมศึกษาระดับปริญญาในระบบราชการให้ใช้ระบบงบประมาณแบบแผนงานและโครงการ (PPBS) นอกจากนี้ให้มีการระดมทรัพยากรอย่างหลากหลาย สนับสนุนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) ในการบริหารจัดการอุดมศึกษา ให้มีการสร้างเครือข่ายและจัดกลุ่มสถาบันอุดมศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ ส่งเสริมการกระจายโอกาสและสร้างความเสมอภาคในการเข้ารับการศึกษาระดับอุดมศึกษาอย่างกว้างขวางและเป็นธรรม ตลอดจนการพัฒนาคณาจารย์และบุคลากรอุดมศึกษา การปรับบทบาทของสภาสถาบันให้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย วางแผน ติดตาม ประเมินผลภายในสถาบัน

ในด้านการปฏิรูปการบริหารวิชาการและการจัดการเรียนการสอนนั้น ต้องมีการพัฒนาหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ก้าวทันความเปลี่ยนแปลง รูปแบบการจัดหลักสูตร และการเรียนการสอน ต้องมีความหลากหลายตามความต้องการของผู้เรียนและการพัฒนาประเทศ การจัดการเรียนการสอน ต้องยึดผู้เรียนเป็นหลัก โดยเน้นการพัฒนาความรู้ คู่คุณธรรม และสร้างบัณฑิตให้สามารถคิดวิเคราะห์ วิจัย มีความใฝ่รู้ โดยรัฐต้องให้ความสำคัญกับการลงทุนเพื่อการวิจัย การสร้างองค์ความรู้และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาประเทศ รวมทั้งส่งเสริมพัฒนานวัตกรรมการเรียนการสอน และการปรับระบบวัดผลและประเมินผล

สถาบันอุดมศึกษาในศตวรรษใหม่นี้ นอกจากจะมีอิสระและความคล่องตัวในการบริหารจัดการแล้ว คุณภาพนับเป็นจุดเน้นที่สำคัญของอุดมศึกษาที่พึงปรารถนา ดังนั้นในการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานอุดมศึกษา นอกจากแต่ละสถาบันต้องจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในและต้องได้รับการประเมินคุณภาพจากภายนอกตามที่กฎหมายกำหนด โดยมีเกณฑ์และวิธีการที่เป็นที่ยอมรับร่วมกันแล้ว ต้องมีการกำหนดมาตรฐานกลางเพื่อการรับรองหลักสูตรที่เป็นมาตรฐานเดียวกันสำหรับสถาบันทุกประเภท นอกจากนี้ต้องส่งเสริมให้องค์กร สมาคมวิชาการ/วิชาชีพ ทั้งภาครัฐและเอกชน เข้ามามีบทบาทในการกำกับดูแลคุณภาพและมาตรฐานอุดมศึกษา มีการพัฒนาระบบข้อมูล พัฒนาตัวชี้วัดคุณภาพ (Indicators) ตลอดจนสนับสนุนให้มีการจัดระดับ (Rating) หรือจัดอันดับ (Ranking) สถาบันอุดมศึกษา เพื่อเป็นกลไกกระตุ้นในการพัฒนาคุณภาพและเป็นข้อมูลในการเลือกใช้บริการของผู้ประสงค์จะเข้าศึกษาในระดับอุดมศึกษา ตลอดจนผู้ใช้ผลผลิตของสถาบัน เป็นต้น

สำหรับการเตรียมการปฏิรูประบบอุดมศึกษาไปสู่การเปลี่ยนแปลง (transition Management) ตามที่กำหนดใน พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาตินั้น นอกจากจะต้องมีการจัดโครงสร้างการบริหารอุดมศึกษาใหม่ ตาม พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แล้ว จะต้องมีการกำหนดแนวปฏิบัติในประเด็นต่าง ๆ อันเกี่ยวเนื่องกัน ทั้งในด้านการบริหารวิชาการ การบริหารงบประมาณ และการบริหารบุคลากร อันได้แก่ การเตรียมการให้สถาบันอุดมศึกษาระดับปริญญาที่มีความพร้อมออกนอกกรอบอย่างเป็นระบบ การจัดให้มีระบบรับรองมาตรฐานหลักสูตร การรับรองมาตรฐานและการประเมินคุณภาพสถาบันอุดมศึกษา กลไกการรับนักศึกษาและการเทียบโอนผลการเรียน เกณฑ์การจัดตั้งและรับรองวิทยฐานะของสถาบัน การเรียกชื่อปริญญา การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้เป็นเกณฑ์มาตรฐานและแนวทางปฏิบัติร่วมกันสำหรับสถาบันอุดมศึกษาแต่ละประเภทต่อไป

การปฏิรูปอุดมศึกษาตามแนวทางที่เสนอจะประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ ได้แก่ กระแสสังคมที่เห็นความสำคัญและการมีส่วนร่วมและรับฟังความคิดเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้อง การร่วมมือประสานงานระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ นโยบายของรัฐบาลที่ชัดเจนและต่อเนื่อง



การพัฒนาขีดความสามารถ (Capacity Building) ในการดำเนินงาน โดยเฉพาะส่วนที่เป็นปัจจัยพื้นฐาน รวมทั้งการสนับสนุนงบประมาณ ตลอดจนการนำเสนอไปสู่การปฏิบัติ ปัจจัยดังกล่าวเกี่ยวข้องกับบุคคลหลายฝ่ายและหน่วยงาน/องค์กรจำนวนมาก การสร้างความตระหนักถึงปัจจัยดังกล่าว ย่อมก่อให้เกิดการเตรียมพร้อมและเตรียมรับ เพื่อป้องกันปัญหาอุปสรรคที่อาจเกิดขึ้น อันจะนำไปสู่ความสำเร็จในการปฏิรูป

มาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ

อุดมการณ์และหลักการในการจัดการศึกษาของชาติ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และนโยบายด้านการจัดการศึกษาของรัฐบาล ที่ได้แถลงต่อรัฐสภา ต่างมีอุดมการณ์และหลักการการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ และเพื่อให้คนไทยทั้งปวงได้รับโอกาสเท่าเทียมกันทางการศึกษา พัฒนาคนได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต อันเป็นเงื่อนไขไปสู่ระบบเศรษฐกิจฐานความรู้ที่พึงประสงค์

ความหมายของมาตรฐานการศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติได้ให้นิยามมาตรฐานการศึกษาว่า เป็นข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณลักษณะ คุณภาพที่พึงประสงค์ และมาตรฐานที่ต้องการให้เกิดขึ้นในสถานศึกษาทุกแห่ง และเพื่อใช้เป็นหลักในการเทียบเคียง สำหรับการส่งเสริมและกำกับดูแล การตรวจสอบ การประเมินผล และการประกันคุณภาพทางการศึกษา

วัตถุประสงค์ของการกำหนดมาตรฐานการศึกษาของชาติ

1. เพื่อเป็นเป้าหมายและแนวทางพัฒนาการจัดการศึกษาของชาติในทุกกระบวนการและทุกประเภทในระดับมหภาค
 2. เพื่อเป็นหลักและแนวทางในการกำหนดนโยบาย แผนพัฒนาและจัดการศึกษา รวมทั้งมาตรฐานการศึกษา ทั้งการศึกษาขั้นพื้นฐาน การอาชีวศึกษา และการอุดมศึกษา
 3. เพื่อเป็นเครื่องมือกำกับการตรวจราชการ การนิเทศ การติดตามและประเมินผล รวมทั้งการประกันคุณภาพ
 4. เพื่อให้ทราบสถานภาพและความก้าวหน้าของการจัดการศึกษาของชาติระดับมหภาค
 5. เพื่อเป็นมาตรฐานสำหรับการประกันคุณภาพภายนอกในระดับเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษา
 6. เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการพัฒนามาตรฐานการศึกษาของชาติในระยะต่อไป
- สาระสำคัญโดยย่อของมาตรฐานการศึกษาของชาติ

อุดมการณ์สำคัญของการจัดการศึกษา คือ การจัดให้มีการศึกษาตลอดชีวิตและการสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ การศึกษาที่สร้างคุณภาพชีวิตและสังคมบูรณาการอย่างสมดุลระหว่างปัญญาธรรม คุณธรรม และวัฒนธรรม เป็นการศึกษาตลอดชีวิต เพื่อคนไทยทั้งปวงมุ่งสร้างพื้นฐานที่ดีในวัยเด็ก ปลูกฝังความเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมตั้งแต่วัยการศึกษาขั้นพื้นฐาน และพัฒนาความรู้ความสามารถเพื่อการทำงานที่มีคุณภาพ โดยให้สังคมทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาได้ตรงตามความต้องการของผู้เรียน และสามารถตรวจสอบได้อย่างมั่นใจว่าการศึกษาเป็นกระบวนการของการพัฒนาชีวิตและสังคม เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน



มาตรฐานการศึกษาของชาติมี 3 มาตรฐาน และ 11 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ มาตรฐานที่ 1 คุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์ ทั้งในฐานะพลเมืองและพลโลก (5 ตัวบ่งชี้) มาตรฐานที่ 2 แนวการจัดการศึกษา (3 ตัวบ่งชี้) มาตรฐานที่ 3 แนวการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้/สังคมแห่งความรู้ (3 ตัวบ่งชี้)

มาตรฐานที่ 1 คุณลักษณะของสังคมไทยที่พึงประสงค์ ทั้งในฐานะพลเมืองและพลโลก (คนไทยเป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข) เป้าหมายของการจัดการศึกษาอยู่ที่การพัฒนาคนไทยทุกคน ให้เป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข โดยมีการพัฒนาที่เหมาะสมกับช่วงวัย พัฒนาคนตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ ตรงตามความต้องการทั้งในด้านสุขภาพร่างกายและจิตใจ สติปัญญา ความรู้และทักษะ คุณธรรมและจิตสำนึกที่พึงประสงค์ และอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข

ตัวบ่งชี้

1.1 กำลังกาย กำลังใจที่สมบูรณ์

คนไทยมีสุขภาพกายและจิตที่ดี มีพัฒนาการทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา เจริญเติบโตอย่างสมบูรณ์ตามเกณฑ์การพัฒนาในแต่ละช่วงวัย

1.2 ความรู้และทักษะที่จำเป็นและเพียงพอในการดำรงชีวิตและการพัฒนาสังคม

1.2.1 คนไทยได้เรียนรู้เต็มตามศักยภาพของตนเอง

1.2.2 คนไทยมีงานทำและนำความรู้ไปใช้ในการสร้างงานและสร้างประโยชน์ให้สังคม

1.3 ทักษะการเรียนรู้และการปรับตัว

1.3.1 คนไทยสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้ รู้ทันโลก รวมทั้งมีความสามารถในการใช้แหล่งความรู้และสื่อต่าง ๆ เพื่อพัฒนาตนเองและสังคม

1.3.2 คนไทยสามารถปรับตัวได้ มีมนุษยสัมพันธ์ดี และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

1.4 ทักษะทางสังคม

1.4.1 คนไทยเข้าใจและเคารพในธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและสังคม มีทักษะและความสามารถที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข

1.4.2 คนไทยมีความรับผิดชอบ เข้าใจ ยอมรับ และตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมที่แตกต่าง สามารถแก้ปัญหาในฐานะสมาชิกของสังคมไทยและสังคมโลกโดยสันติวิธี

1.5 คุณธรรม จิตสาธารณะ และจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก

1.5.1 คนไทยดำเนินชีวิตโดยกายสุจริต วาจาสุจริต และมโนสุจริต

1.5.2 คนไทยมีความรับผิดชอบทางศีลธรรมและสังคม มีจิตสำนึก

ในเกียรติภูมิของความเป็นไทย มีความภูมิใจในชนชาติไทย รักแผ่นดินไทย และปฏิบัติตนตามระบอบประชาธิปไตย เป็นสมาชิกที่ดี เป็นอาสาสมัครเพื่อชุมชนและสังคมในฐานะพลเมืองไทยและพลโลก

มาตรฐานที่ 2 แนวการจัดการศึกษา (จัดการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนเป็นสำคัญ และการบริหารโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน) การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนเห็นแบบอย่างที่ดี ได้ฝึกการคิดได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงที่หลากหลาย ตรงตามความต้องการ และมีความสุขในการเรียนรู้ ครู ศึกษานิเทศก์ รู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคล เตรียมการสอนและใช้สื่อที่ผสมผสานความรู้สากลกับภูมิปัญญาไทย จัดบรรยากาศเอื้อต่อการเรียนรู้ จัดหาและพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย และพัฒนาความคิดของผู้เรียนอย่างเป็นระบบ และสร้างสรรค์ความสำเร็จของการจัด



กระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญขึ้นอยู่กับ 1. ปัจจัยด้านบุคคล ได้แก่ ผู้เรียน ครู คณาจารย์ ผู้บริหาร ผู้ปกครอง และสมาชิกชุมชน 2. ปัจจัยด้านการบริหาร ได้แก่ หลักการบริหารจัดการและหลักธรรมาภิบาล

ตัวบ่งชี้

2.1 การจัดหลักสูตรการเรียนรู้และสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

2.1.1 มีการจัดหลักสูตรที่หลากหลายตามความเหมาะสมของกลุ่มผู้เรียนทุกระบบ สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่น สนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน

2.1.2 ผู้เรียนมีโอกาส/สามารถเข้าถึงหลักสูตรต่าง ๆ ที่จัดไว้อย่างทั่วถึง

2.1.3 องค์กรที่ให้บริการทางการศึกษามีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มีอาคารสถานที่ มีการส่งเสริมสุขภาพอนามัย และความปลอดภัย

2.1.4 มีการพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ สื่อเพื่อการเรียนรู้ และการให้บริการเทคโนโลยีสารสนเทศทุกรูปแบบที่เอื้อต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง และการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

2.2 มีการพัฒนาผู้บริหาร ครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาอย่างเป็นระบบและมีคุณภาพ

2.2.1 ผู้บริหาร ครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา ได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบต่อเนื่อง

2.2.2 ผู้บริหาร ครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา มีคุณธรรม มีความพึงพอใจในการทำงานและผูกพันกับงาน มีอัตราการออกจากงานและอัตราความผิดพลาดวิทยุณยลง

2.2.3 มีแนวโน้มในการรวมตัวจัดตั้งองค์กรอิสระ เพื่อสร้างเกณฑ์มาตรฐานเฉพาะกลุ่ม และติดตามการดำเนินงานของบุคลากรและสถานศึกษา ตลอดจนการส่งสมองค์ความรู้ที่หลากหลาย

2.3 มีการบริหารจัดการที่ใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

2.3.1 องค์กร ชุมชน มีส่วนร่วมในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ตามสภาพท้องถิ่น สภาพปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของผู้เรียน

2.3.2 ผู้รับบริการ/ผู้เกี่ยวข้องทุกกลุ่ม มีความพึงพอใจต่อการจัดบริการทางการศึกษาของสถานศึกษา

2.3.3 มีการกำหนดระบบการประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษา เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพ และสามารถรองรับการประเมินภายนอกได้

มาตรฐานที่ 3 แนวการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้/สังคมแห่งความรู้ (การสร้างวิถีการเรียนรู้และแหล่งการเรียนรู้ให้เข้มแข็ง) การเรียนรู้ ความรู้ นวัตกรรม สื่อและเทคโนโลยี เป็นปัจจัยสำคัญของการพัฒนาสู่สังคมแห่งความรู้ การส่งเสริมและสร้างกลไกเพื่อให้คนไทยทุกคนมีโอกาสและทางเลือกที่จะเข้าถึงปัจจัยและเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ด้วยรูปแบบและวิธีการที่หลากหลาย โดยการได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วนของสังคม จะนำมาซึ่งการพัฒนาคุณภาพ ประสิทธิภาพ และขีดความสามารถของคนไทยในการพัฒนาประเทศ รวมทั้งการเพิ่มศักยภาพการแข่งขันของประเทศ

ตัวบ่งชี้

3.1 การบริการวิชาการและการสร้างความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับชุมชนให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้/สังคมแห่งความรู้



3.1.1 สถานศึกษาร่วมมือกับบุคลากรและองค์กรในชุมชนที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทุกระดับ ร่วมจัดปัจจัยและกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน และให้บริการทางวิชาการที่เป็นประโยชน์แก่การพัฒนาคนในชุมชน เพื่อให้สังคมไทยเป็นสังคมแห่งภูมิปัญญา และคนไทยมีการเรียนรู้ตลอดชีวิต

3.1.2 ชุมชนซึ่งเป็นที่ตั้งขององค์กรที่ให้บริการทางการศึกษา มีสถานภาพเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้/สังคมแห่งความรู้ มีความปลอดภัย ความสะดวกสบาย มีสันติสุข และมีการพัฒนาก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง

3.2 การศึกษาวิจัย สร้างเสริม สนับสนุนแหล่งการเรียนรู้และกลไกการเรียนรู้

3.2.1 ศึกษาวิจัย สำรวจ จัดหา และจัดตั้งแหล่งเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

3.2.2 ระดมทรัพยากร (บุคลากร งบประมาณ อาคารสถานที่ สิ่งอำนวยความสะดวก ภูมิปัญญาและอื่น ๆ) และความร่วมมือจากภายในและภายนอกสถานศึกษาในการสร้างกลไกการเรียนรู้ทุกประเภท เพื่อให้คนไทยสามารถเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้และสามารถเรียนรู้ตลอดชีวิตได้จริง

3.2.3 ศึกษาวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่และการพัฒนาประเทศ

3.3 การสร้างและการจัดการความรู้ในทุกระดับทุกมิติของสังคม

ครอบครัว ชุมชน องค์กรทุกระดับและองค์กรที่จัดการศึกษามีการสร้างและใช้ความรู้ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จนกลายเป็นวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้

สรุปได้ว่า มาตรฐานการศึกษาของชาติเป็นสาระเกี่ยวกับอุดมการณ์ เป้าหมาย และยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาของชาติที่พึงประสงค์ มีไว้เป็นหลักสำหรับนำไปใช้กำหนดแนวทางการพัฒนาและจัดการศึกษาเพื่อประกันว่าผู้เรียนทุกคนได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ เต็มตามศักยภาพ และตรงตามความต้องการ อย่างคุ้มค่า เสมอภาคและเป็นธรรม

กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาของประเทศไทย (National Qualifications Framework for Higher Education in Thailand)

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาได้พัฒนารอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาขึ้น เพื่อให้การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายเดียวกัน สถาบันอุดมศึกษาจำเป็นต้องกำหนดมาตรฐานคุณวุฒิหรือกำหนดความคาดหวังจากผู้สำเร็จการศึกษาระดับต่าง ๆ ทั้งในด้านความรู้ ความคิด ความสามารถในการเชิงวิชาการ วิชาชีพที่เป็นทักษะพื้นฐานและความเชี่ยวชาญ ตลอดจนคุณลักษณะในด้านคุณธรรม จริยธรรม เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมและอย่างมีความสุข การจัดการศึกษาจึงต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้และคุณธรรม

กรอบมาตรฐานคุณวุฒิจะเป็นการกำหนดคุณลักษณะบัณฑิตขั้นพื้นฐาน และแนวทางหลักในการสร้างบัณฑิตตามคุณลักษณะ เพื่อเป็นหลักประกันขั้นพื้นฐานในการผลิตบัณฑิตของประเทศ

กรอบแนวคิดคุณลักษณะบัณฑิต

กรอบแนวคิดคุณลักษณะบัณฑิตหรือขอบเขตของการเรียนรู้ (Domains of Learning) ประกอบด้วยคุณลักษณะ 5 ด้าน คือ

1. ความรู้ (Knowledge) ความสามารถในการวิชาการ การเข้าใจ การจำและนำเสนอ
2. ทักษะการคิด (Cognitive Skills) ความสามารถในการวิเคราะห์สถานการณ์และประยุกต์ความเข้าใจแนวคิดจากหลักการและทฤษฎี เพื่อใช้ในการคิดเชิงวิเคราะห์และแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์



3. ทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ (Interpersonal Skills and Responsibility) รวมถึงความสามารถในการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพในกลุ่ม มีภาวะผู้นำ มีความสามารถในการวางแผนและรับผิดชอบในการเรียนรู้ของตนเอง

4. ทักษะการวิเคราะห์และการสื่อสาร (Analytical and Communications Skills) รวมถึงความสามารถในการใช้เทคนิคพื้นฐานทางคณิตศาสตร์และสถิติ ความสามารถในการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพทั้งการพูดและการเขียน และความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสาร

5. การพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม (Ethical and Moral Development) รวมถึงการพัฒนาระบบค่านิยมอย่างยั่งยืน ความสามารถในการแก้ข้อขัดแย้งทางค่านิยม นิสัยในการพฤติกรรมอย่างมีจริยธรรมและยึดเหนี่ยวในมาตรฐานศีลธรรมที่สูง ทั้งในเรื่องส่วนตัวและสังคม

เงื่อนไขการเรียนรู้

เงื่อนไขการเรียนรู้ที่เหมาะสมและแตกต่างกันจะต้องจัดให้มีขึ้น สำหรับผลลัพธ์การเรียนรู้ที่มีขอบข่ายกว้างขวางซึ่งกำหนดไว้ 5 ด้าน เงื่อนไขเหล่านี้มีดังนี้

1. สำหรับการแสวงหาความรู้ การจัดให้มีภาพรวมอย่างกว้างขวาง ๆ ในลักษณะที่เป็นเค้าโครงการเรียนการสอนล่วงหน้าสำหรับข้อมูลข่าวสารที่จะเรียนรู้ โดยเชื่อมโยงข้อมูลใหม่เข้าในภาพรวม และเชื่อมโยงกับความรู้ที่มีมาก่อนแล้วของนักศึกษา ทั้งนี้เพื่อให้่ายต่อการแสวงหาความรู้และการเรียกใช้

2. สำหรับการพัฒนาทักษะการคิด การพัฒนาอย่างเป็นลำดับในความเข้าใจและความสามารถ ก็จะประยุกต์แนวคิด และหลักทฤษฎีในการวิเคราะห์สถานการณ์และการแก้ไขปัญหา ตลอดจนการประยุกต์ความเข้าใจอันถ่องแท้ในสภาพแวดล้อมที่แตกต่าง ทั้งนี้เพื่อเอื้ออำนวยการถ่ายโอนและการใช้ทักษะเขาว์ปัญหาในสถานการณ์ต่าง ๆ เมื่อมีความสามารถ

3. สำหรับการพัฒนาทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ ส่วนบุคคล การจัดโอกาสและการสนับสนุนที่จำเป็นต่อการประยุกต์ใช้และพัฒนาทักษะในการมีส่วนร่วมในกลุ่ม การมีภาวะผู้นำและความรับผิดชอบส่วนบุคคล รวมถึงความรับผิดชอบในการเรียนของตนเอง

4. สำหรับทักษะการวิเคราะห์และการสื่อสาร การเรียนการสอนที่มีการวางแผนเป็นลำดับขั้นตอนและการฝึกปฏิบัติที่มีการสะท้อนกลับสู่นักศึกษา พร้อมกับการส่งเสริมการพัฒนาทักษะที่จำเป็นทางคณิตศาสตร์และการสื่อสาร รวมถึงการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

5. สำหรับการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม การมีแบบอย่างที่ดี มีการวิเคราะห์ส่วนตน และการไตร่ตรองเพื่อประเมินพื้นฐานของการกระทำของตน การตัดสินใจเพื่อแก้ปัญหา ความขัดแย้งทางค่านิยม รวมถึงการใช้ความเข้าใจอันถ่องแท้เหล่านี้ สำหรับพฤติกรรมของตนเองในสภาพแวดล้อมต่าง ๆ

ส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของระบบการประกันคุณภาพของสถาบันอุดมศึกษาที่เปิดสอนคือ หลักสูตรต่าง ๆ การสร้างความเข้าใจว่าในหลักสูตรทุกหลักสูตร ได้มีการกำหนดเงื่อนไขที่จำเป็นเหล่านี้ไว้ มีความเข้าใจตรงกัน และมีประเมินผลอย่างมีประสิทธิภาพ

มาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรี ประกอบด้วยคุณลักษณะพื้นฐานที่จำเป็น 7 ประการ

1. มีความรู้และทักษะพื้นฐานในการประกอบอาชีพได้เป็นอย่างดี
2. มีความรู้ทันสมัย ใฝ่รู้อยู่เสมอ



3. มีความสามารถในการจัดระบบความคิด คิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และคิดสร้างสรรค์สิ่งใหม่ได้

4. มีความสามารถในการบริหารจัดการและทำงานเป็นทีมได้

5. มีความสามารถในการสื่อสารในการใช้ภาษาและใช้เทคโนโลยีได้ดี

6. มีความสามารถในการพัฒนาตนเอง พัฒนางานและพัฒนาสังคม

7. มีคุณธรรม จริยธรรม ในการดำรงชีวิตและประกอบอาชีพ

คุณลักษณะ

จุดเน้นของกรอบมาตรฐานในระดับปริญญาตรี คือ ความสามารถในการทำงานได้ ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ซึ่งเป็นสิ่งที่บัณฑิตทุกคนควรมีเมื่อทำงานแล้วก็ต้องพัฒนาตัวเอง ใฝ่รู้ แสวงหาความรู้ รวมถึงการสร้างองค์ความรู้ได้ในระดับที่เหมาะสมแก่งาน นอกจากนั้นในการทำงานและการใช้ชีวิตในสังคม บัณฑิตต้องรู้จักคิด วิเคราะห์ เพื่อความเข้าใจ ตามทันและไม่หลงไปกับสิ่งแวดล้อมด้านเดียว บัณฑิตรุ่นใหม่นอกจากคิดวิเคราะห์แล้วต้องรู้จักสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ด้วย และในท้ายที่สุดบัณฑิตต้องทำงานร่วมกับผู้อื่นรับผิดชอบต่อตนเอง สังคม และรับผิดชอบต่อคุณธรรม จริยธรรมของสังคมด้วย พร้อมกันไป คุณลักษณะทั้ง 7 ประการ จัดได้ว่ากรอบมาตรฐานคุณวุฒิในทุกสาขาวิชานำไปใช้เป็นแนวทางในการผลิตบัณฑิต โดยเฉพาะเป็นแนวทางขั้นพื้นฐานที่แต่ละสาขาจะไปพัฒนาเป็นคุณลักษณะเฉพาะของสาขานั้นต่อไป

เงื่อนไขการเรียนรู้

การเรียนรู้ในระดับปริญญาตรีมีความสำคัญอย่างมาก โดยเฉพาะการเรียนการสอนจะต้องให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติในสภาพจริงของงาน ได้ฝึกการคิดวิเคราะห์โดยอาศัยกรณีศึกษาได้มีโอกาสสังเคราะห์และสร้างงานชิ้นใหม่ในลักษณะโครงการฝึกการทำงานจริง และการทำงานร่วมกัน เป็นทีมอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการทำงานร่วมกัน รวมทั้งกิจกรรมที่ว่าจะปลูกฝังความรับผิดชอบต่อคุณธรรม จริยธรรมในวิชาชีพไปด้วยในตัว

จากข้อมูลข้างต้นสามารถสรุปหลักการสำคัญของกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาของประเทศไทย ๆ ได้ดังนี้

1. เป็นเครื่องมือในการนำแนวนโยบายการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการวัด การศึกษาตามที่กำหนดใน พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติฯ ในส่วนที่เกี่ยวกับมาตรฐานการอุดมศึกษาและการประกันคุณภาพการศึกษาสู่การปฏิบัติในสถานศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม
2. มุ่งเน้นที่ Learning Outcomes ซึ่งเป็นมาตรฐานขั้นต่ำเชิงคุณภาพ เพื่อประกันคุณภาพบัณฑิต
3. มุ่งประมวลกฎเกณฑ์และประกาศต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับเรื่องหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนเข้าไว้ด้วยกันและเชื่อมโยงให้เป็นเรื่องเดียวกัน
4. เป็นเครื่องมือการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพในการสร้างความเข้าใจและความมั่นใจในกลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้อง/มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น นักศึกษา ผู้ปกครอง ผู้ประกอบการ ชุมชน สังคมและสถาบันอื่น ๆ ทั้งในและต่างประเทศ เกี่ยวกับคุณลักษณะของบัณฑิตที่คาดว่าจะพึงมี
5. มุ่งให้คุณวุฒิหรือปริญญาของสถาบันใด ๆ ของประเทศไทย เป็นที่ยอมรับและเทียบเคียงกันได้กับสถาบันอุดมศึกษาที่ดีทั้งในและต่างประเทศ โดยเปิดโอกาสให้สถาบันอุดมศึกษาสามารถจัดหลักสูตรตลอดจนกระบวนการเรียนการสอนได้อย่างหลากหลาย โดยมั่นใจถึงคุณภาพของ



บัณฑิต ซึ่งจะมีมาตรฐานผลการเรียนรู้ตามที่มุ่งหวัง สามารถประกอบอาชีพได้อย่างมีความสุขและภาคภูมิใจเป็นที่พึงพอใจของนายจ้าง

6. ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

นอกจากจะเป็นไปตามหลักการสำคัญที่ผู้วิจัยสรุปไว้ข้างต้นแล้ว การกำหนดกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาของประเทศไทย ก็เพื่อเป็นการประกันคุณภาพขั้นต่ำของบัณฑิตในแต่ละสาขาหรือแต่ละคุณวุฒิ และเพื่อให้มีการกำกับดูแลคุณภาพการผลิตบัณฑิตกันเอง โดยบัณฑิตในสาขาวิชาเดียวกันของแต่ละสถาบันฯ จะมีคุณภาพไม่ต่ำกว่าที่กำหนดไว้ในมาตรฐานคุณวุฒิระดับการศึกษาของสาขา/สาขาวิชานั้น ๆ

กรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2551-2565)

กรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2551-2565) ตั้งอยู่บนพื้นฐานแนวคิดการศึกษาเป็นหัวใจหลักของการพัฒนาประเทศ และมุ่งเน้นให้เกิดเอกภาพด้านนโยบาย แต่หลากหลายในการปฏิบัติ มีการทำงานในเชิงรุกไปข้างหน้าภายใต้การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและความต้องการใหม่ เพื่อให้อุดมศึกษาเอื้อต่อการพัฒนาทั้งปวง รวมทั้งเน้นความต่อเนื่องจากแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2533-2547) ซึ่งได้แก่ 1) การสร้างความเข้มแข็งให้แก่มหาวิทยาลัยของรัฐหรือการเป็นมหาวิทยาลัยอิสระ/ในกำกับของรัฐ (Public Autonomous University) 2) ยกระดับคุณภาพและมาตรฐานของมหาวิทยาลัยของรัฐ โดยการขยายสาขาวิชาที่เป็นที่ต้องการของสังคม และยกระดับ/พัฒนาคุณภาพในการจัดการศึกษา การวิจัย และการให้บริการทางวิชาการ 3) สนับสนุนให้เอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและพัฒนาระบบอุดมศึกษาด้วย และ 4) ลดความซ้ำซ้อนในการผลิตบัณฑิต เพื่อมิให้เกิดความจำเป็นหรือเกินความต้องการของสังคม ยกเว้นสาขาวิชาที่ขาดแคลน

กรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2551-2565) นี้ หน่วยงานที่รับผิดชอบคือสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) และสถาบันคลังสมองของชาติได้ออกแบบโดยคำนึงถึงมิติบูรณาการและองค์รวมของการพัฒนาอุดมศึกษา เพื่อกำหนดทิศทางยุทธศาสตร์ (Strategic Direction) โดยมีสาระสำคัญ 2 ส่วน คือ ส่วนแรกเป็นการวิเคราะห์ภาพฉายและนัยยะสำคัญที่เป็นปัจจัยแวดล้อมรอบรู้ ส่งผลกระทบต่อมนุษย์และโลก ประเทศไทย จนถึงอุดมศึกษา ประกอบด้วย 7 เรื่อง คือ ความเปลี่ยนแปลงด้านประชากร พลังงานและสิ่งแวดล้อม การมีงานทำและตลาดแรงงานในอนาคต การจัดการความขัดแย้งและความรุนแรงการกระจายอำนาจการปกครอง เยาวชนไทย นักศึกษาไทยและบัณฑิตในอนาคต และเศรษฐกิจพอเพียง ส่วนที่สองเป็นปัจจัยภายในระบบอุดมศึกษา ประกอบด้วย 9 เรื่อง คือ รอยต่อกับการศึกษาระดับอื่น การแก้ปัญหาอุดมศึกษาในปัจจุบัน ธรรมชาติและการบริหารจัดการ การพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ การเงินอุดมศึกษา การพัฒนาบุคลากรในอุดมศึกษา เครือข่ายอุดมศึกษา การพัฒนาอุดมศึกษาในเขตพัฒนาเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ และโครงสร้างพื้นฐานการเรียนรู้

ความเปลี่ยนแปลงด้านประชากร : จำนวนเด็กและเยาวชนลดลง อัตราการปันผลประชากรที่จะหมดไป และผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นอุดมศึกษาต้องลดขยายตัวอย่างไม่มีจุดสิ้นสุด โดยเน้นคุณภาพ เพิ่มบทบาทด้านการเพิ่มผลิตภาพเศรษฐกิจวัยทำงาน เน้นการศึกษาต่อเนื่องเพื่อรองรับการเปลี่ยนงานและอาชีพการเกิดอาชีพใหม่ และต้องส่งเสริมผู้สูงอายุให้ยังมีผลิตภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ



พลังงานและสิ่งแวดล้อม : การพึ่งพิงการนำเข้าพลังงานที่สูง ส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ การใช้พลังงานจากฟอสซิลสร้างปัญหามลภาวะต่อสิ่งแวดล้อม อุดมศึกษาต้องสร้างความตระหนักในการอนุรักษ์พลังงาน สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติ ในการศึกษาทุกระดับและในหมู่ประชาชน ผลิตบัณฑิตและความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ และการจัดการพลังงาน พลังงานหมุนเวียน ทำงานร่วมกับภาคการผลิตเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงาน จนถึงการสร้างคนและองค์ความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งดิน น้ำ ป่าไม้ และระบบนิเวศ

การมีงานทำและตลาดแรงงานในอนาคต : ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อตลาดแรงงาน ได้แก่ โครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศ โลกาภิวัตน์ ความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและโลกสารสนเทศ อุดมศึกษาต้องทำงานกับภาคผลิตจริง ทั้งอุตสาหกรรมรายสาขาและกลุ่มอุตสาหกรรมเชิงพื้นที่ ต้องช่วยเตรียมความรู้และสร้างทักษะให้แก่แรงงานเพื่อเข้าสู่ภาคการผลิต ต้องเตรียมความพร้อมด้านการพัฒนาคุณภาพการศึกษา เพื่อให้เกิดมาตรฐานการศึกษาและศตวรรษแห่งเอเชีย ที่จีนและอินเดียเป็นผู้เล่นที่สำคัญ และต้องตระหนักว่าความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีนำมาซึ่งผลิตภาพและนวัตกรรม รวมถึงโลกยุคสารสนเทศที่การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและความรู้กระทำได้ง่าย

การกระจายอำนาจการปกครอง : พ.ร.บ. ระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 ได้กำหนดให้มีการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น โดยมีแนวทางการกระจายอำนาจ ประกอบด้วย การถ่ายโอนภารกิจการกระจายอำนาจการเงิน การถ่ายโอนบุคลากร ฯลฯ อุดมศึกษาควรทำงานร่วมกับท้องถิ่น เพื่อเสริมภารกิจหลักด้านการบริการสังคมให้โดดเด่น และควรรวมตัวทำงานเป็นเครือข่ายพื้นที่และเครือข่ายเชิงประเด็น เพราะโจทย์ท้องถิ่นเป็นโจทย์บูรณาการต้องการความรู้หลายระดับและหลากหลาย

การจัดการความขัดแย้งและความรุนแรง : ความรุนแรงในสามจังหวัดภาคใต้ อุดมศึกษาต้องเพิ่มโอกาสทางการศึกษาและอาชีพในปัจจุบัน ควบคู่กับการสร้างความเข้าใจและโอกาสด้านการศึกษาอย่างถาวรต่อไปในอนาคตด้วยเยาวชนไทย

นักศึกษาไทยและบัณฑิตในอนาคต : มีการเปลี่ยนแปลงในวิถีการใช้ชีวิต การเรียนรู้ ครอบครัวยุคใหม่ สถานะความเสี่ยงต่าง ๆ ที่สะท้อนถึงแนวโน้มของสังคมหลังยุคอุตสาหกรรมและความทันสมัย อุดมศึกษาพึงจัดให้มีการศึกษาในระบบศิลปศาสตร์ (Liberal Arts Education) ในยุค Post Modern-post Industrialization ทั้งนี้หมายรวมทั้งสาระแห่งศาสตร์และกระบวนการแห่งศาสตร์ เรียนรู้บนฐานการทำงานในภาคการผลิตและภาคสังคม (Work-Based/community - Based Education) และเศรษฐกิจพอเพียง อุดมศึกษาเป็นผู้นำให้วิเคราะห์ได้และปฏิบัติได้ บนฐานทรัพยากรภูมิสังคม สร้างความรู้ใหม่ให้เกิดผลเป็นรูปธรรมทั้งระดับโลก ครอบครัวยุคใหม่ พื้นที่ องค์กร และภาคการผลิต

สำหรับปัจจัยภายในอุดมศึกษาเอง คือ รอยต่อการศึกษาระดับขั้นพื้นฐานและการอาชีวศึกษา : นักเรียนมัธยมศึกษาที่เป็นตัวป้อนอุดมศึกษามีคุณภาพโดยรวมต่ำลง ค่านิยมในเรื่องปริญญาทำให้ผู้เรียนอาชีวศึกษาน้อยลงเป็นลำดับ ทำให้ขาดแรงงานระดับกลางในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ อุดมศึกษาต้องให้เวลากับการศึกษาระดับขั้นพื้นฐานและการอาชีวศึกษาในเรื่อง

- 1) การพัฒนาและสร้างครูคุณภาพสูงซึ่งเป็นตัวคูณ (Multiplier) 2) การพัฒนาเด็กที่มีความสามารถพิเศษ และ 3) เปิดโอกาสให้ผู้จบอาชีวศึกษาและกำลังทำงานสามารถเข้าศึกษาต่อในอุดมศึกษาได้ด้วย ความยืดหยุ่น

การแก้ปัญหาอุดมศึกษาในปัจจุบัน : ใช้กลไกมาตรฐานและการจัดสรรทรัพยากร เพื่อให้เกิดอุดมศึกษาที่แบ่งงานกันทำ (division of labor) วางตำแหน่งของแต่ละสถาบันให้เหมาะสม



(positioning) และแบ่งอุดมศึกษาเป็น 4 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มวิทยาลัยชุมชน 2) กลุ่มมหาวิทยาลัยสี่ปีและมหาวิทยาลัยศิลปศาสตร์ 3) กลุ่มมหาวิทยาลัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเฉพาะทาง มหาวิทยาลัย Comprehensive และ 4) กลุ่มมหาวิทยาลัยวิจัย มหาวิทยาลัยบัณฑิตศึกษา

ธรรมาภิบาลและการบริหารจัดการ : อุดมศึกษาไทยต้องปรับปรุงเรื่องนี้ตั้งแต่ระดับสภามหาวิทยาลัยและผู้บริหารทุกระดับโดยสร้างกลไกพัฒนาผู้ดำรงตำแหน่งสภามหาวิทยาลัยและผู้บริหารระดับต่าง ๆ รวมถึงการปรับโครงสร้างสมควร/กรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี สภามหาวิทยาลัยและการมีสำนักงานเลขาธิการสภามหาวิทยาลัยทำงานเต็มเวลา

การพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ : ด้วยความจำกัดของทรัพยากรและนักวิจัยคุณภาพสูง อุดมศึกษาต้องโฟกัสโจทย์วิจัยและสร้างกลไกความเป็นเลิศ ควรนำระบบ Research Assessment Exercise (RAE) มาประยุกต์และปรับใช้เพื่อการประเมินความสามารถการวิจัยและจัดสรรทรัพยากรเพื่อการวิจัย ควรผลักดันให้เกิดระบบวิจัยแห่งชาติ สร้างระบบความเชื่อมโยงระหว่างอุดมศึกษาและภาคการผลิต และมีกลไกการทำงานร่วมในลักษณะพหุภาคี

การเงินอุดมศึกษา : การลงทุนผ่านระบบงบประมาณยังไม่สะท้อนคุณภาพการศึกษา และยังมีได้ใช้เป็นกลไกกำกับเชิงนโยบายอย่างเต็มที่ ดังนั้นการจัดสรรงบประมาณประจำปีให้แก่มหาวิทยาลัยของรัฐควรปรับจาก Supply-Side Financing ให้เป็นตาม Performance-based ให้มากขึ้น จัดรูปแบบใหม่ของกองทุนประเภท Contribution Scheme ตั้งกองทุนพัฒนาอุดมศึกษา การกำกับคุณภาพของสถาบันอุดมศึกษาด้วยองค์กรกั้นชน (Buffer Organization) ใช้หลักการ Financial Autonomy ในการบริหารการเงินอุดมศึกษาบนฐานการแบ่งกลุ่มมหาวิทยาลัย

การพัฒนาศักยภาพในอุดมศึกษา : การพัฒนาอาจารย์ต้องคำนึงถึงการพัฒนาหลายมิติ เช่น ด้านวิชาการ ความเป็นครู ความสามารถในการจัดการเรียนการสอน ความสามารถด้านการวิจัย สมรรถนะทางวิชาชีพ การบริหารจัดการ การขัดเกลาทางสังคม คำนึงถึงช่วงวัยต่าง ๆ ของการทำงาน และการศึกษา (Life Cycle Development) และจัดให้มีกระบวนการ Mentoring โดยผู้มีความรู้และประสบการณ์บนฐานของการพัฒนาจากการทำงานจริง

เครือข่ายอุดมศึกษา : มหาวิทยาลัยมีความแตกต่างสูงและมีช่องว่างของระดับการพัฒนาหลากหลายมิติ รัฐควรสนับสนุนและผลักดันให้เกิดเครือข่ายด้วยนโยบายและกลไกงบประมาณ อุดมศึกษาควรรวบรวมการเรียนการสอน การทำงาน และการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานร่วมกันจนนำไปสู่การรวบรวมสถาบันเมื่อมีความพร้อม

การพัฒนาอุดมศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ : ประกอบด้วย การพัฒนาเด็ก เยาวชน และนักศึกษา การพัฒนาครูและบุคลากรในพื้นที่ การสร้างความเข้มแข็งของสถาบันอุดมศึกษา และการพัฒนาอุดมศึกษาสู่อาเซียนและประชาคมโลกมุสลิม และโครงสร้างพื้นฐานการเรียนรู้ของอุดมศึกษา : อุดมศึกษาต้องตระหนักว่าการอุดมศึกษาอนาคตเป็นทั้งการเตรียมคนเข้าสู่ชีวิตและการปรับแต่งคนเข้าสู่งาน รัฐพึงสนับสนุนการศึกษาศิลปศาสตร์ (Liberal Arts Education) ในฐานะโครงสร้างพื้นฐานการเรียนรู้ ส่งเสริมให้อุดมศึกษาพัฒนาและใช้ศักยภาพทางเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เพื่อรองรับนโยบายเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งยุทธศาสตร์ e-society e-Industry e-Commerce- e-Education และ e-Government ผ่านนโยบายการจัดซื้อจัดจ้างของภาครัฐ (Government Procurement) อุดมศึกษาต้องจัดเก็บข้อมูลของตนเองให้ทันสมัยอยู่เสมอ เพื่อให้บริการข้อมูลสารสนเทศแก่ผู้เรียนและผู้ปกครองในฐานะผู้บริโภค และ



ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการเข้าถึง (Access) และการลดช่องว่างดิจิทัล (Digital Divide) เพื่อการเรียนรู้จัดทำสื่อการเรียนรู้ของมหาวิทยาลัยออกสู่สาธารณะ (Open Courseware) จัดระบบเครือข่ายห้องสมุดและแหล่งเรียนรู้ รวมถึงการจัดตั้งกองทุนพัฒนาโครงสร้างทางกายภาพของสถาบันอุดมศึกษา และจัดทำกรอบนโยบายการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต

สำหรับบทบาทของเครือข่ายอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนากรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2552-2565) นั้น เครือข่ายอุดมศึกษาต้องสนับสนุนการทำงานที่ใช้องค์ความรู้ และทรัพยากรร่วมกันเพื่อให้เกิดความเข้มแข็งทางวิชาการและผลผลิตที่ตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นและชุมชน และประเด็นที่เครือข่ายเสนอให้ สกอ. ดำเนินการในลักษณะเครือข่าย

- 1) การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศด้วยการเชื่อมโยงอุดมศึกษากับภาคการผลิต
- 2) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในระบบอุดมศึกษา 3) การปรับโครงสร้างพื้นฐานการเรียนรู้ด้านการสอน การวิจัย และบริการวิชาการ รวมถึงการเชื่อมโยงกับภาคการผลิต การสร้างฐานความรู้ในมหาวิทยาลัย และชุมชนการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) 4) การจำแนกประเภทสถาบันอุดมศึกษา
- 5) การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพ 6) การพัฒนาระบบข้อมูลอุดมศึกษา และ 7) การพัฒนามหาวิทยาลัยในเขตพัฒนาพิเศษ

นอกจากนี้การขับเคลื่อนแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 ไปสู่การปฏิบัตินั้น มีปัจจัยที่จะนำไปสู่การปฏิบัติได้จริง คือ 1) ความชัดเจนของแผนปฏิบัติในแต่ละช่วงเวลา 2) การสนับสนุนจากรัฐบาล/หน่วยงานของรัฐ 3) การมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนา และ 4) ความพร้อมของระบบบริหารจัดการ ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนการขับเคลื่อนแผนฯ ไปสู่การปฏิบัติทั้งสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และสำนักงานปรมาณูต่างก็เห็นด้วยกับกรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาวฯ เนื่องจากสอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศที่มุ่งสู่สังคมเศรษฐกิจฐานความรู้เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและสังคม ฐานความรู้เพื่อวางรากฐานการพัฒนา โดยมีเป้าหมายรวมคือสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยมีข้อเสนอแนะว่าอุดมศึกษาจะต้องผลิตกำลังคนให้สอดคล้องกับความต้องการกำลังคนของภาคการผลิต/การบริการ (การเจริญเติบโตแต่ละภาคการผลิต) และภาคสังคม (ตามความจำเป็นและโครงสร้างประชากร)

การผลิตบัณฑิตทางด้านนาฏยศิลป์ระดับปริญญาตรีในประเทศไทย

ในส่วนนี้ผู้วิจัยขอนำเสนอสถานภาพของการผลิตบัณฑิตทางด้านนาฏยศิลป์ระดับปริญญาตรีในประเทศไทย ในลักษณะพรรณนาวิเคราะห์ ดังนี้

ความเป็นมาของการเรียนการสอนนาฏยศิลป์ในระบบการศึกษา

โรงเรียนพรานหลวง

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเล็งเห็นความสำคัญของการจัดการศึกษาทางด้านนาฏยศิลป์และดนตรี และมีพระราชดำริที่จะยกฐานะของศิลปินให้เป็นผู้มีเกียรติ มีศักดิ์ศรี จึงทรงสถาปนาโรงเรียนพรานหลวง ซึ่งพัฒนามาจากโรงเรียนทหารกระบี่หลวงให้เป็นหนึ่งในสี่ของโรงเรียนในพระราชูปถัมภ์ เพื่อดำเนินการจัดการศึกษาให้เป็นแบบอย่างของโรงเรียนทั้งหลายในประเทศ โดยนำความคิดมาจากพบลิก สกูลในประเทศอังกฤษ การจัดการศึกษาของโรงเรียนพรานหลวงเน้นที่สอนดนตรีไทย ดนตรีสากล และนาฏยศิลป์ด้านโขน ซึ่งเป็นศิลปะที่แสดงความเป็นอารยะประเทศ โดยนักเรียนพรานหลวงต้องเรียนวิชาสามัญควบคู่กันไป รวมทั้งยังได้นำเอาบทละครพระราชนิพนธ์



มาเป็นเครื่องมือในการสอนให้จงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์อีกด้วย จากแนวพระราชดำริดังกล่าวส่งผลให้โรงเรียนพรานหลวงเป็นสถาบันซึ่งผลิตศิลปินให้เข้ารับราชการในกรมมหรสพ มีหน้าที่เป็นผู้อนุรักษ์และสืบทอดมรดกศิลปวัฒนธรรมไทย นับว่าเป็นสถาบันสอนนาฏศิลป์ดนตรีในระบบการศึกษาตามพระราชบัญญัติแห่งแรกในประเทศไทย เป็นสถาบันสร้างศิลปินและดนตรีสากลแห่งแรกให้แก่ชาติ นักเรียนโรงเรียนพรานหลวงมีสถานภาพและบทบาทเป็นนักเรียนในพระราชูปถัมภ์ เป็นมหาดเล็กผู้ใกล้ชิดเบื้องพระยุคลบาท เป็นเสื่อป่าพรานหลวง และเป็นศิลปินในกรมมหรสพ ผู้ได้รับการพัฒนาทั้งด้านสติปัญญา จริยธรรม บุคลิกภาพ มีสมรรถภาพทางกายอย่างสมบูรณ์อีกด้วย นักเรียนเก่าโรงเรียนพรานหลวงได้รับการยกย่องว่าเป็นศิลปินผู้สร้างสรรค์วิธีการแสดงสืบทอดแบบแผน คงเอกลักษณ์ของนาฏศิลป์ไทยจนถึงปัจจุบัน เมื่อสิ้นรัชกาลที่ 6 ท่านเหล่านี้คือครูสอนนาฏศิลป์และวิชาดนตรีในโรงเรียนนาฏศิลป์ กรมศิลปากร ซึ่งปัจจุบันคือ วิทยาลัยนาฏศิลป์

วิทยาลัยนาฏศิลป์

วิทยาลัยนาฏศิลป์ เดิมมีชื่อว่าโรงเรียนนาฏดุริยางคศาสตร์ เปิดสอนครั้งแรกเมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ. 2477 นับเป็นสถาบันของชาติแห่งแรกที่ทำให้การศึกษา ทั้งวิชาสามัญและวิชาศิลปขึ้นอยู่กับกรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ ผู้ก่อตั้งโรงเรียนนี้คือพลตรีหลวงวิจิตรวาทการ อธิบดีคนแรกของกรมศิลปากร ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2478 ทางกรมมีความประสงค์ที่จะให้วิชาศิลปทางโขน-ละคร และดนตรีมารวมอยู่ในสังกัดเดียวกัน จึงได้โอนครูอาจารย์ทางนาฏศิลป์และดุริยางคศิลป์ กับศิลปินประจำราชสำนักของพระมหากษัตริย์ รวมทั้งเครื่องดนตรี เครื่องโขน เครื่องละครของหลวงบางส่วนจากกระทรวงวัง ให้มาสังกัดกรมศิลปากร กรมศิลปากรจึงได้แก้ไขปรับปรุงการศึกษาของโรงเรียนนาฏดุริยางคศาสตร์ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น ในวันที่ 2 พฤษภาคม พ.ศ. 2478 ได้มีคำสั่งตั้งโรงเรียนศิลปากร สอนวิชาช่างปั้น ช่างเขียน และช่างรัก ขึ้นอยู่กับกรมศิลปากร และให้โรงเรียนนาฏดุริยางคศาสตร์ไปรวมเป็นแผนกหนึ่งของโรงเรียนศิลปากร เรียกชื่อเฉพาะแผนกนี้ว่าโรงเรียนศิลปากรแผนกนาฏดุริยางค์ ให้การศึกษาวิชาศิลปทางดนตรี ปี่พาทย์ และละคร แต่ยังไม่โขน ต่อมาวันที่ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2485 ได้ยุบกองโรงเรียนและให้แผนกช่างของโรงเรียนศิลปากรไปขึ้นอยู่กับมหาวิทยาลัยศิลปากร และโอนกรมศิลปากรไปสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี ตั้งแต่วันที่ 28 เมษายน พ.ศ. 2485 กรมศิลปากรปรับปรุงกองดุริยางคศิลป์เปลี่ยนชื่อใหม่เป็นกองการสังคีต และโอนแผนกนาฏดุริยางค์จากโรงเรียนศิลปากรขึ้นกับกองการสังคีตเปลี่ยนเป็นโรงเรียนสังคีตศิลป์ ขึ้นอยู่กับแผนกนาฏศิลป์ แต่เนื่องจากอุปสรรคและสงครามโลกครั้งที่ 2 รวมทั้งราชการได้คืนสถานที่ไปใช้ราชการอย่างอื่น ระหว่าง พ.ศ. 2485-2487 การศึกษาของโรงเรียนสังคีตศิลป์จึงหยุดชะงักไปชั่วระยะหนึ่ง

พ.ศ. 2488 หลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 นายกรัฐมนตรีบัญชาให้แก้ไขปรับปรุงการศึกษาของโรงเรียนสังคีตศิลป์ใหม่และเปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนนาฏศิลป์ มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ

1. เพื่อเป็นสถานศึกษานาฏศิลป์และดุริยางคศิลป์ของทางราชการ
2. เพื่อบำรุงรักษาและเผยแพร่ นาฏศิลป์และดุริยางคศิลป์ประจำชาติไทย
3. เพื่อให้ศิลปินทางดนตรีและโขน-ละครภายในประเทศมีฐานะเป็นที่ยกย่อง

เมื่อเปิดโรงเรียนนาฏศิลป์ ปี พ.ศ. 2488 มีนักเรียนเก่าเหลืออยู่ในโรงเรียนสังคีตศิลป์ 33 คน เป็นนักเรียนหญิงทั้งสิ้น จึงเปิดรับสมัครนักเรียนชายเข้าฝึกหัดโขนจำนวน 60 คน นับแต่นั้นมาโรงเรียนนาฏศิลป์ก็ขยายการศึกษาทั้งนาฏดุริยางคศิลป์ไทยและสากล กองการสังคีตมาขึ้นกับกองศิลปศึกษา และได้รับการยกฐานะให้เป็นวิทยาลัยนาฏศิลป์ เมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2515



วิทยาลัยนาฏศิลป์เป็นสถาบันการศึกษาที่มุ่งผลิตครูและบุคลากรสายอาชีพ ในด้านนาฏศิลป์ ดนตรี มีการจัดการเรียนการสอนอันประกอบด้วยการศึกษาวิชาสามัญและศิลปะ ตามหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการ โดยจัดการศึกษาเป็น 3 ระดับ คือ ระดับนาฏศิลป์ขั้นต้น รับผู้สำเร็จ การศึกษาในชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เข้าศึกษาตามหลักสูตร 3 ปี ได้รับประกาศนียบัตรนาฏศิลป์ขั้นต้น ระดับนาฏศิลป์ชั้นกลาง รับนักเรียนต่อเนื่องจากระดับนาฏศิลป์ขั้นต้นปีที่ 3 และนักเรียนที่สำเร็จ การศึกษาหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.3) เข้าศึกษาตามหลักสูตร 3 ปี ได้รับประกาศนียบัตรนาฏศิลป์ ชั้นกลาง ระดับนาฏศิลป์ขั้นสูง รับนักเรียนต่อเนื่องจากระดับนาฏศิลป์ชั้นกลางเข้าศึกษาต่อ 2 ปี ได้รับ ประกาศนียบัตรนาฏศิลป์ขั้นสูงหรือเทียบเท่าอนุปริญญา

ในปีการศึกษา 2519 ได้ขยายการศึกษานาฏศิลป์ถึงระดับปริญญาตรี โดยสมทบกับสถาบัน เทคโนโลยีราชมงคล ในคณะนาฏศิลป์และดุริยางค์ รับศึกษาที่สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยนาฏศิลป์ ในระดับนาฏศิลป์ขั้นสูงเข้าศึกษาต่ออีก 2 ปี ได้รับปริญญาศึกษาศาสตรบัณฑิต (ศษ.บ.) ต่อมาใน ปีการศึกษา 2541 กรมศิลปากรได้จัดตั้งสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ขึ้น โดยจัดการศึกษาในระดับปริญญาตรี ด้านช่างศิลป์ นาฏศิลป์ ดุริยางคศิลป์ ทั้งไทยและสากล รับนักศึกษาที่สำเร็จการศึกษาในระดับนาฏศิลป์ ขั้นสูงเข้าศึกษาต่ออีก 2 ปี ในคณะศิลปนาฏดุริยางค์และคณะศิลปศึกษา

เป็นที่ประจักษ์ว่าการจัดการเรียนการสอนทางด้านนาฏศิลป์ของประเทศไทย ที่มีรูปแบบชัดเจน คือการจัดการเรียนรู้ในระบบโรงเรียนและสถาบันการศึกษา ซึ่งในช่วงเริ่มต้นอาจมี เป้าหมายทางการศึกษาที่ไม่ชัดเจน คลุมเครือ เพียงแต่จัดเข้าไปตามแบบแผนตะวันตกที่เขามี แต่เมื่อสภาพสังคมเปลี่ยนไป การศึกษาทางด้านนาฏศิลป์ก็ได้รับการพัฒนาด้วยความลุ่มลึกของศาสตร์ และมีการพัฒนาขยายขยายการเรียนการสอนในระดับที่สูงขึ้นตามลำดับ

การสอนนาฏศิลป์ในสถาบันอุดมศึกษา

การศึกษาวิชาชีพนาฏศิลป์ในสถาบันราชภัฏได้เริ่มเป็นครั้งแรกที่วิทยาลัยครู สอนสุนันทา ในปี พ.ศ. 2511 โดยเปิดสอนในระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง (ป.กศ.สูง) โดยมีจุดมุ่งหมายในการผลิตครูนาฏศิลป์ในระดับประถมศึกษา ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากนโยบายของกรมการ ฝึกหัดครู ในการเร่งผลิตครูด้านวิชาเฉพาะ เช่น ดนตรี นาฏศิลป์ ศิลปศึกษา เป็นต้น ความต้องการ ของหน่วยงานใช้งาน คือ โรงเรียนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา หลังจากนั้นก็มีเปิดสอนใน วิทยาลัยครูต่าง ๆ ตามความพร้อมของวิทยาลัยครูทั้ง 36 แห่ง โดยเปิดสอนทั้งภาคปกติและสมทบ

ต่อมาในปี พ.ศ. 2517 วิทยาลัยครูในสังกัดกรมการฝึกหัดครูได้รับอนุมัติให้เปิดสอน ถึงระดับปริญญา ประกอบกับเป็นระยะที่มีการปรับปรุงศึกษาในทุกกระดบ ดังนั้นในปีการศึกษา 2517- 2518 กรมการฝึกหัดครูจึงมุ่งคำนึงถึงความสอดคล้องกันระหว่างการพัฒนาฝึกหัดครู การพัฒนา การศึกษาโดยทั่วไป และการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ทั้งนี้ได้พิจารณาเกณฑ์มาตรฐาน ของทบวงมหาวิทยาลัยแห่งรัฐเป็นหลักประกอบด้วย จากหลักการที่กล่าวมาจึงมีการปรับปรุงหลักสูตร วิชานาฏศิลป์ของวิทยาลัยครู เพื่อเปิดสอนในระดับปริญญาเมื่อ พ.ศ. 2519

เมื่อการเร่งผลิตครูตามความต้องการของหน่วยใช้งานถึงจุดอิ่มตัว กระทรวง ศึกษาธิการได้มีนโยบายลดจำนวนนักศึกษาครู ทำให้มีพระราชบัญญัติวิทยาลัยครู (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2527 กำหนดให้วิทยาลัยครูเป็นสถาบันการศึกษาและวิจัยทำหน้าที่อื่น ๆ ทำให้วิทยาลัยครูซึ่งเดิมจัดการศึกษา วิชานาฏศิลป์สาขาเดียว ต้องจัดการศึกษาสาขาศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์เพิ่มขึ้น อันเนื่องมาจากการ เปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม วิทยาลัยครูจึงได้จัดเปิดสอนวิชาการอื่น ๆ ประกอบด้วยหลักสูตร



ครุศาสตร์บัณฑิต วิทยาศาสตร์บัณฑิต และศิลปศาสตรบัณฑิต ทั้งในระดับอนุปริญญา ปริญญาตรี 2 ปี และปริญญาตรี 4 ปี ซึ่งเป็นแนวทางใหม่ของการศึกษาวิชาชีพนาฏศิลป์ในวิทยาลัยครู โดยมีการจัดทำหลักสูตรนาฏศิลป์และศิลปะการแสดงระดับอนุปริญญาขึ้นไป ในปี พ.ศ. 2528 พร้อมยุติการจัดการศึกษาวิชาชีพครุนาฏศิลป์ระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูงด้วย (ชมขนาด โสภณ. 2531 : 175)

ในปี พ.ศ. 2531 สภาการฝึกหัดครูได้มีการอนุมัติให้วิทยาลัยครูเปิดสอนหลักสูตรวิทยาลัยครู พ.ศ. 2528 ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2531 ได้มีการพัฒนาเพิ่มเติมหลักสูตรวิชานาฏศิลป์และการละคร ระดับปริญญาตรี สาขาศิลปะศาสตร์ ขึ้นในวิทยาลัยครู สำหรับการศึกษาด้านนาฏศิลป์ในมหาวิทยาลัยของรัฐ (เดิม) นั้น ได้มีการจัดการเรียนการสอนขึ้นครั้งแรกในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในปี พ.ศ. 2531 และขยายออกไปเป็น 7 มหาวิทยาลัยในปี พ.ศ. 2540 ในด้านการศึกษาในมหาวิทยาลัยได้มีการพัฒนาหลักสูตรให้สูงขึ้นเป็นลำดับ จนสามารถเปิดหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิตและศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขานาฏศิลป์ไทย ขึ้นในภาควิชานาฏศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปี พ.ศ. 2532 และ 2542 โดยลำดับ จึงเห็นได้ว่าการจัดการศึกษาทางด้านนาฏศิลป์ได้ก้าวหน้าไปไกลมาก ทั้งในด้านจำนวนสถานศึกษาและหลักสูตรระดับสูงถึงปริญญาเอก (สุรพล วิรุฬห์รักษ์. 2549 : 88-89)

จะเห็นได้ว่าการจัดการศึกษาทางด้านนาฏศิลป์ในปัจจุบัน นับเป็นความก้าวหน้าอย่างรวดเร็วของประเทศไทย ผลจากการศึกษาพบว่าการจัดการศึกษาทางด้านนาฏศิลป์ในประเทศไทยนั้น ครอบคลุมในทุกระดับการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 (กระทรวงศึกษาธิการ. 2544) ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ 12 ชั้นปี โดยแบ่งออกเป็น 4 ช่วงชั้นนั้น วิชานาฏศิลป์ได้ถูกจัดให้มีการเรียนการสอนโดยเริ่มตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 จนถึงระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 นอกจากนี้ยังมีการจัดการเรียนการสอนด้านนี้ในวิทยาลัยนาฏศิลป์และสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ครอบคลุมทั่วทุกภูมิภาค ซึ่งการจัดการศึกษาในสถาบันการศึกษาดังกล่าว มุ่งจัดการศึกษาเทียบเท่าในระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษา โดยมุ่งเน้นศึกษานาฏศิลป์อันเป็นแบบแผน นอกจากนี้ในระดับอุดมศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งในมหาวิทยาลัยของรัฐ การจัดการศึกษาทางด้านนาฏศิลป์นับเป็นความก้าวหน้าอย่างรวดเร็วในการจัดการศึกษาด้านนี้ในสถาบันอุดมศึกษาปัจจุบัน

หลักสูตรทางด้านนาฏศิลป์ระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

ตามประกาศของกระทรวงศึกษาธิการที่ว่าสถาบันอุดมศึกษามีหน้าที่ต้องรับผิดชอบการพัฒนาหลักสูตรระดับอุดมศึกษาให้มีมาตรฐานและคุณภาพการศึกษาสูงขึ้น สอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับอุดมศึกษาของคณะกรรมการการอุดมศึกษา และควรกำหนดตัวบ่งชี้ด้านมาตรฐานและคุณภาพการศึกษาให้สอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐานการศึกษาของคณะกรรมการการอุดมศึกษา เกณฑ์มาตรฐานวิชาการและวิชาชีพ รวมทั้งเกณฑ์มาตรฐานอื่น ๆ อาทิ จำนวนและคุณสมบัติของอาจารย์ผู้สอนในหลักสูตร สัดส่วนนักศึกษาต่ออาจารย์ผู้สอน

เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรทุกระดับกำหนดให้ใช้ระบบทวิภาคเป็นระบบมาตรฐานในการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา แต่มีได้จำกัดให้สถาบันอุดมศึกษาต้องใช้ระบบทวิภาคในการจัดการศึกษาเพียงระบบเดียว สถาบันอุดมศึกษาสามารถจัดการศึกษาระบบอื่นได้เช่นกัน อาทิ ระบบไตรภาคหรือระบบจตุรภาค กรณีที่สถาบันอุดมศึกษาจัดการศึกษาระบบอื่น จะต้องแสดงรายละเอียดเกี่ยวกับระบบการศึกษานั้นไว้ในหลักสูตรให้ชัดเจน ซึ่งประกอบด้วยรายละเอียดเกี่ยวกับการแบ่งภาคการศึกษา ระยะเวลาการศึกษาในแต่ละภาคการศึกษา การคิดหน่วยกิต รายวิชาภาคทฤษฎีและรายวิชา



ภาคปฏิบัติ การฝึกงานหรือการฝึกภาคสนาม การทำโครงการหรือกิจกรรมอื่นใดตามที่ได้รับมอบหมาย รวมทั้งรายละเอียดการเทียบเคียงหน่วยกิตระบบดังกล่าวกับหน่วยกิตระบบทวิภาค

อนึ่ง ระบบการจัดการศึกษาอื่นใดที่สถาบันอุดมศึกษานำมาใช้ในการจัดการศึกษา ควรเป็นระบบมาตรฐานที่เป็นที่ยอมรับในระดับสากล

วิธีการจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาของไทย ส่วนใหญ่ใช้ในการจัดการศึกษา ระบบทวิภาคเป็นหลัก โดยแบ่งออกเป็น 2 ภาคการศึกษา และต้องมีระยะเวลาการศึกษาไม่น้อยกว่า 15 สัปดาห์ต่อ 1 ภาค หากมีสถาบันการศึกษาใดเปิดการศึกษาภาคฤดูร้อนให้กำหนดระยะเวลาและจำนวน หน่วยกิต โดยมีสัดส่วนเทียบเคียงกันได้ตามการศึกษาภาคปกติ

ในด้านวิชาการใช้ระบบหน่วยกิตกำหนดความสำคัญและระยะเวลาของการเรียน ในแต่ละรายวิชา โดยใช้วิธีการคิดหน่วยกิตดังนี้

1. รายวิชาภาคทฤษฎี ที่ใช้เวลาบรรยายหรืออภิปรายปัญหาไม่น้อยกว่า 15 ชั่วโมงต่อภาคการศึกษาปกติ ให้มีค่าเท่ากับ 1 หน่วยกิตระบบทวิภาค
2. รายวิชาปฏิบัติ ที่ใช้เวลาฝึกหรือทดลองไม่น้อยกว่า 30 ชั่วโมงต่อภาค การศึกษาปกติ ให้มีค่าเท่ากับ 1 หน่วยกิตระบบทวิภาค
3. การฝึกงานหรือฝึกภาคสนาม ที่ใช้เวลาฝึกไม่น้อยกว่า 45 ชั่วโมงต่อภาค การศึกษาปกติ ให้มีค่าเท่ากับ 1 หน่วยกิตระบบทวิภาค
4. การทำงานโครงการหรือกิจกรรมการเรียนอื่นใดตามที่ได้รับมอบหมาย ที่ใช้เวลาทำโครงการหรือกิจกรรมนั้น ๆ ไม่น้อยกว่า 45 ชั่วโมงต่อภาคการศึกษาปกติ ให้มีค่าเท่ากับ 1 หน่วยกิตระบบทวิภาค (สำนักงานมาตรฐานและประเมินผลอุดมศึกษา. 2548 : 11)

ส่วนจำนวนหน่วยกิตตลอดหลักสูตรและระยะการศึกษา ได้มีการกำหนดเป็น มาตรฐานร่วมกัน ดังนี้

ตาราง 3 จำนวนหน่วยกิตตลอดหลักสูตรของการศึกษาระดับปริญญาตรี

หลักสูตร	จำนวนหน่วยกิต รวมตลอดหลักสูตร	กำหนดเวลาศึกษาสำหรับ การลงทะเบียนเต็มเวลา	กำหนดการศึกษาสำหรับ การลงทะเบียนไม่เต็มเวลา
หลักสูตรปริญญาตรี 4 ปี	ไม่น้อยกว่า 120	ไม่เกิน 8 ปีการศึกษา	ไม่เกิน 12 ปีการศึกษา
หลักสูตรปริญญาตรี 5 ปี	ไม่น้อยกว่า 150	ไม่เกิน 10 ปีการศึกษา	ไม่เกิน 15 ปีการศึกษา
หลักสูตรปริญญาตรีไม่ น้อยกว่า 6 ปี	ไม่น้อยกว่า 180	ไม่เกิน 12 ปีการศึกษา	ไม่เกิน 18 ปีการศึกษา
หลักสูตรปริญญาตรี (ต่อเนื่อง)	ไม่น้อยกว่า 72	ไม่เกิน 4 ปีการศึกษา	ไม่เกิน 6 ปีการศึกษา

โครงสร้างของหลักสูตรปริญญาตรีตามที่กำหนดไว้ในประกาศเกณฑ์มาตรฐาน หลักสูตรระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2548 ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของหมวดวิชาที่เรียนในระดับอุดมศึกษา ทุกแห่งไว้ 3 หมวด ได้แก่



1. หมวดวิชาศึกษาทั่วไป หมายถึง วิชาที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรอบรู้อย่างกว้างขวาง มีโลกทัศน์ที่กว้างไกล มีความเข้าใจธรรมชาติ ตนเองผู้อื่น และสังคม เป็นผู้ใฝ่รู้ สามารถคิดอย่างมีเหตุผล สามารถใช้ภาษาในการติดต่อสื่อสารความหมายได้ดี มีคุณธรรม ตระหนักในคุณค่าของศิลปะและวัฒนธรรมทั้งของไทยและของประชาคมนานาชาติ สามารถนำความรู้ไปใช้ในการดำเนินชีวิต และดำรงตนอยู่ในสังคมได้เป็นอย่างดี โดยให้มีจำนวนหน่วยกิตรวมไม่น้อยกว่า 30 หน่วยกิต ประกอบด้วยวิชาในกลุ่มต่อไปนี้

กลุ่มวิชาภาษาและการสื่อสาร

กลุ่มวิชามนุษยศาสตร์

กลุ่มวิชาสังคมศาสตร์

กลุ่มวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี

และหลักสูตรรุ่นใหม่ (พ.ศ. 2545 เป็นต้นไป) กำหนดให้จัดสอนวิชาภาษาอังกฤษในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป จำนวน 6 หน่วยกิต และให้จัดสอนในหมวดวิชาเฉพาะอีก 6 หน่วยกิต รวมเป็น 12 หน่วยกิตด้วยกัน

2. หมวดวิชาเฉพาะ หมายถึง วิชาแกน วิชาเฉพาะด้าน วิชาพื้นฐานวิชาชีพและวิชาชีพ ที่มุ่งหมายให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ และปฏิบัติงานได้โดยให้มีจำนวนหน่วยกิตดังนี้

ตาราง 4 จำนวนหน่วยกิตตามหลักสูตรในหมวดวิชาเฉพาะ

หลักสูตร	จำนวนหน่วยกิตตลอดหลักสูตร
ปริญญาตรี 4 ปี	ไม่น้อยกว่า 84 หน่วยกิต
ปริญญาตรี 5 ปี	ไม่น้อยกว่า 114 หน่วยกิต
ปริญญาตรี ไม่น้อยกว่า 6 ปี	ไม่น้อยกว่า 144 หน่วยกิต
ปริญญาตรี (ต่อเนื่อง)	ไม่น้อยกว่า 42 หน่วยกิต

3. วิชาเลือกเสรี หมายถึง วิชาที่มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจตามที่ตัวเองถนัดหรือสนใจ โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเลือกเรียนรายวิชาใด ๆ ในหลักสูตรระดับปริญญาตรี โดยให้มีจำนวนหน่วยกิตรวมไม่น้อยกว่า 6 หน่วยกิต

การศึกษาวิชาชีพเฉพาะ (กรรมศิลปากร)

วิทยาลัยนาฏศิลป์ สังกัดสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม เป็นหน่วยงานเดียวที่จัดสอนนาฏศิลป์ไทยเป็นวิชาชีพเฉพาะและจัดการศึกษาในระดับขั้นพื้นฐาน ในช่วงชั้นที่ 3 (นาฏศิลป์ขั้นต้น 1-3) ช่วงชั้นที่ 4 (นาฏศิลป์ชั้นกลาง 1-3) และระดับอนุปริญญา (นาฏศิลป์ขั้นสูง 1-2) รวมเวลาเรียนทั้งหมด 8 ปี

การศึกษาระดับอุดมศึกษา ต่ำกว่าปริญญาตรี

หลักสูตรนาฏศิลป์ขั้นสูง พุทธศักราช 2527 (ปรับปรุง พ.ศ. 2547) เป็นหลักสูตรวิชาเฉพาะสำหรับใช้ในวิทยาลัยนาฏศิลป์ (ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค) สังกัดสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม หลักสูตรนี้เป็นหลักสูตรนาฏศิลป์ชั้นกลางพุทธศักราช 2524



(ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2534) หรือหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พ.ศ. 2544 ของวิทยาลัยนาฏศิลป์ หรือหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ช่วงชั้นที่ 4 (ระดับนาฏศิลป์ชั้นกลาง) ใช้เวลาเรียนไม่น้อยกว่า 2 ปี การศึกษา (4 ภาคเรียน) โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะวิชาชีพศิลปะด้านนาฏศิลป์ ดุริยางคศิลป์ ทั้ง ไทยและสากลที่สูงขึ้น เพื่อเป็นทางเลือกให้ผู้เรียนในความพร้อมในการประกอบอาชีพศิลปินหรือศึกษา ต่อระดับอุดมศึกษาที่สูงขึ้น (สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์. 2547 : 51)

ตาราง 5 โครงสร้างหลักสูตรนาฏศิลป์ชั้นสูงพุทธศักราช 2527 (ปรับปรุง พ.ศ. 2547)

ชื่อหลักสูตร	จำนวนปีที่กำหนดในหลักสูตร	จำนวนหน่วยกิตตามโครงสร้างหลักสูตร					
		ศึกษาทั่วไป	ฝึกประสบการณ์วิชาชีพ	หมวดวิชาเฉพาะ			เลือกเสรี
				พื้นฐานวิชาชีพ	วิชาชีพบังคับ	วิชาชีพเลือก	
หลักสูตรนาฏศิลป์ชั้นสูง	2	20	4	8	34	18	4
รวมตลอดหลักสูตรจำนวน 88 หน่วยกิต							

ที่มา : (สุภาวดี โพธิเวชกุล. 2550 : 51)

การจัดการศึกษาใช้ระบบทวิภาคโดยแบ่งเป็น 2 ภาคเรียนปกติ ใน 1 ภาคเรียนมีระยะเวลาศึกษาและสอบไม่น้อยกว่า 18 สัปดาห์

ตาราง 6 มหาวิทยาลัยที่เปิดสอนหลักสูตรนาฏศิลป์ระดับปริญญาตรี (พ.ศ. 2553)

มหาวิทยาลัยของรัฐ	มหาวิทยาลัยเอกชน	สถาบันอุดมศึกษา	มหาวิทยาลัยราชภัฏ
1. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 3. มหาวิทยาลัยรามคำแหง 4. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม 5. มหาวิทยาลัยนเรศวร 6. มหาวิทยาลัยบูรพา 7. มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี 8. มหาวิทยาลัยมหิดล 9. มหาวิทยาลัยพะเยา	1. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต	1. สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์	1. พระนครศรีอยุธยา 2. เชียงใหม่ 3. สงขลา 4. ชนบุรี 5. นครศรีธรรมราช 6. บุรีรัมย์ 7. ภูเก็ต 8. สอนสุนันทา 9. อุบลราชธานี 10. นครราชสีมา 11. นครสวรรค์ 12. พระนคร 13. เพชรบูรณ์ 14. เลย



ตาราง 6 (ต่อ)

มหาวิทยาลัยของรัฐ	มหาวิทยาลัยเอกชน	สถาบันอุดมศึกษา	มหาวิทยาลัยราชภัฏ
			15. อุดรธานี 16. จันทระเกษม 17. บ้านสมเด็จ เจ้าพระยา 18. เพชรบุรี
9 แห่ง	1 แห่ง	1 แห่ง	18 แห่ง

นอกจากนี้ยังพบว่าสถาบันอุดมศึกษาที่ทำการผลิตบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์สามารถแบ่งแยกออกเป็น 3 ลักษณะ คือ สถาบันอุดมศึกษาที่มุ่งเน้นผลิตบัณฑิตที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง (นาฏศิลป์/การละคร) สถาบันอุดมศึกษาที่มุ่งเน้นผลิตบัณฑิตสายวิชาการหรือวิชาชีพครู และสถาบันอุดมศึกษาที่มุ่งเน้นผลิตบัณฑิตแบบผสม ดังตารางที่ปรากฏ

ตาราง 7 จุดมุ่งหมายของหลักสูตร (พ.ศ. 2553)

	สถาบันอุดมศึกษา	นาฏศิลป์	การละคร	วิชาชีพครู	ผสม
	มหาวิทยาลัยของรัฐ				
1	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์		✓		
2	มหาวิทยาลัยมหิดล		✓		
3	มหาวิทยาลัยรามคำแหง	✓ (โขน)			
4	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	✓			✓
5	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม				✓
6	มหาวิทยาลัยนเรศวร	✓			
7	มหาวิทยาลัยบูรพา				✓
8	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี		✓		
9	มหาวิทยาลัยพะเยา	✓			
	สถาบันการศึกษา				
1	สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์	✓		✓	
	มหาวิทยาลัยเอกชน				
1	มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต		✓		
	มหาวิทยาลัยราชภัฏ				
1	พระนครศรีอยุธยา	✓	✓	✓	
2	เชียงใหม่	✓		✓	



ตาราง 7 (ต่อ)

	สถาบันอุดมศึกษา	นาฏศิลป์	การละคร	วิชาชีพครู	ผสม
3	สงขลา	✓	✓		
4	ธนบุรี	✓			
5	นครศรีธรรมราช	✓			
6	บุรีรัมย์	✓		✓	
7	ภูเก็ต		✓		
8	สวนสุนันทา				✓
9	อุบลราชธานี	✓			
10	นครราชสีมา	✓			
11	นครสวรรค์	✓			
12	พระนคร	✓			
13	เพชรบูรณ์	✓			
14	เลย	✓(พื้นเมือง)			
15	อุดรธานี				✓
16	จันทระเกษม				✓
17	บ้านสมเด็จเจ้าพระยา	✓			
18	เพชรบุรี			✓	

จากการสำรวจการจัดการศึกษาด้านนาฏศิลป์ระดับปริญญาตรีในสถาบันอุดมศึกษา
ที่จัดสอนนาฏศิลป์เป็นวิชาเอก ใน พ.ศ. 2553-2555 ตามขอบเขตของการวิจัยใน 10 สถาบัน 11
หลักสูตร พบว่า การดำเนินหลักสูตรแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ สายวิชาชีพหรือศิลปิน และสายครู
ในคณะ และสถาบันการศึกษา ดังต่อไปนี้

1. คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. คณะศิลปะนาฏดุริยางค์ และคณะศิลปศึกษา สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์
3. คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
4. คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
5. คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
6. คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
7. คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ
8. คณะมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต
9. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
10. คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

โครงสร้างหลักสูตรทางนาฏศิลป์ในระดับอุดมศึกษา



การจัดหลักสูตรการศึกษาด้านนาฏศิลป์ไทยในระดับอุดมศึกษาถูกควบคุมโดยเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับอุดมศึกษาของสำนักมาตรฐานและประเมินผลอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ให้มีโครงสร้างครบตามเกณฑ์ที่เชื่อว่าสามารถพัฒนานักศึกษาให้เป็นบุคคลที่สมบูรณ์ได้ตามที่กล่าวมาแล้วในตอนต้น ส่วนเนื้อหาและรายละเอียดสถานศึกษานั้นๆจะเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการซึ่งอาจเหมือนหรือไม่เหมือนกันก็ได้ ดังจะแสดงให้เห็นความแตกต่างของแต่ละหลักสูตร ดังนี้

สถานศึกษา	หลักสูตร	หมวดวิชาศึกษาทั่วไป	หมวดวิชาเฉพาะ						หมวดเลือกเสรี	รวม
			วิชาครู	ฝึกประสบการณ์วิชาชีพ	พื้นฐานวิชาชีพ	วิชาชีพบังคับ	วิชาชีพเลือก	วิชาโท		
จุฬา	ศป.บ (นาฏศิลป์ไทย)	30	-	3	9	63	21	-	9	135
มมส.	ศป.บ (ศิลปะการแสดง)	30	-	3	6	79	-	15	6	139
มศว	ศศ.บ. (ศิลปะการแสดง)	38	-	3	27	18	29	18	9	142
ม.นเรศวร	ศศ.บ. (นาฏศิลป์ไทย)	30	-	6	6	72	18	-	6	138
ม.ทักษิณ	ศป.บ (ศิลปะการแสดง)	30	-	ไม่นับหน่วยกิต	66	21	12	-	6	135
มรภ. เชียงใหม่	ศศ.บ. (นาฏศิลป์และการละคร)	33	-	7	6	54	30	-	6	136
มรภ. สวนสุนันทา	ศป.บ. (ศิลปะการแสดง)	30	-	7	44	18	27	-	6	132
	ค.บ. (นาฏศิลป์ไทย)	33	25	3	30	18	-	26	10	145
มรภ. ภูเก็ต	ศศ.บ. (ศิลปะการจัดการแสดง)	33	-	7	15	45	27	-	6	133
มรภ. สุรินทร์	ค.บ. (นาฏศิลป์ไทย)	40	25	10	-	40	20	-	10	145
สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์	ศ.บ. (นาฏศิลป์ไทย)	32	-	3	16	61	24	-	6	142
	ศษ.บ. (นาฏศิลป์ไทยศึกษา) เรียน 5 ปี	32	50		6	56	16	-	6	166
	ศ.บ. (นาฏศิลป์ไทย) เรียน 2 ปี	18	-	3	10	27	18	-	4	80

จากการศึกษากรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่า เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรมีการกำหนดคุณลักษณะบัณฑิตที่มีการปรับเปลี่ยนให้ทันสมัย เป็นผลให้รายวิชาที่จัดการเรียนในระดับปริญญาตรีปัจจุบัน นอกจากจะมีรายวิชานาฏศิลป์โดยตรงแล้วมักปรากฏรายวิชา



ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะที่กว้างขวางทันต่อสถานการณ์โลก ได้แก่ คอมพิวเตอร์ การบริหารจัดการ ภาษาอังกฤษ เป็นต้น แต่รายวิชาที่เป็นการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมโดยตรงนั้นมีอยู่ค่อนข้างน้อย

นอกจากนี้การจัดรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย การบริหารจัดการ การสร้างสรรค์งานนาฏศิลป์ ซึ่งมีความสอดคล้องกับการพัฒนาระบบความคิด การแสวงหาความรู้ การพัฒนากระบวนการคิดสร้างสรรค์เพื่อพัฒนางานทางด้านนาฏศิลป์ และการประดิษฐ์ทำรำให้เหมาะสมกับยุคสมัยแล้ว ก็มีการนำความรู้ในศาสตร์ทางด้านการออกแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นดนตรี เครื่องแต่งกาย และการแต่งหน้า เข้ามามีส่วนร่วมในการประดิษฐ์ทำรำมากขึ้น รายวิชาเหล่านี้มักมีชื่อเรียกที่แตกต่างกันไป เช่น การประดิษฐ์ทำรำ การประดิษฐ์ท่าเต้น หรือนาฏยประดิษฐ์ เป็นต้น และผลจากการเรียนรายวิชานี้จะเป็นพื้นฐานนำไปสู่การสร้างผลงานสร้างสรรค์ทางด้านนาฏศิลป์ ในรายวิชาศิลปะนิพนธ์อย่างมีหลักการและเหตุผล มีกระบวนการผลิตที่ชัดเจนสามารถทำเป็นเอกสารทางวิชาการ และจัดแสดงต่อสาธารณชนเพื่อเป็นวัดผลประเมินผลการศึกษาอีกลักษณะหนึ่งด้วย

วัตถุประสงค์ของการเปิดหลักสูตร

ทั้งนี้การศึกษาในสาขาวิชานาฏศิลป์ไทยจะเน้นศึกษาความหมาย ขอบเขต ประวัติ ทฤษฎี รูปแบบของนาฏศิลป์ไทยและนาฏศิลป์ที่สำคัญของโลก ความเป็นมาและการฝึกทำรำของระบำพื้นเมืองในแต่ละภาค ประกอบการสาธิตและฝึกทักษะ ทำรำมาตรฐานทั้งรำเดี่ยวและรำคู่ หลักการประดิษฐ์ทำรำและกระบวนการรำชุดสำคัญ ศึกษาและฝึกนาฏศิลป์การแสดงระดับสูง การวางแผน การเตรียมงาน และการจัดการแสดงนาฏศิลป์ การออกแบบและการสร้างงานด้านนาฏศิลป์ นาฏศิลป์ร่วมสมัย การออกแบบฉากและการสร้างฉาก การออกแบบเสื้อผ้า การแต่งหน้า การจัดแสงสำหรับเวทีการแสดง ขั้นตอนการรำบทละครนอกละครใน รวมทั้งการวิจัยนาฏศิลป์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หัวข้อ	รายละเอียด
ชื่อหลักสูตร	หลักสูตรศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต (นาฏศิลป์)
วัตถุประสงค์	- ผลิตศิลปินบัณฑิตนาฏศิลป์ สาขาวิชานาฏศิลป์ไทยตัวพระหรือตัวนาง หรือศิลปินบัณฑิตสาขาวิชานาฏศิลป์ตะวันตกให้มีความชำนาญด้านทักษะทำรำและการเต้น - ผลิตบัณฑิตทั้ง 2 สาขาวิชาให้มีความสามารถในการวิจัย รวมทั้งสร้างสรรค์ผลงานทางนาฏศิลป์ในระดับท้องถิ่น ภูมิภาค และระดับชาติได้อย่างมีคุณภาพ



มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

หัวข้อ	รายละเอียด
ชื่อหลักสูตร	หลักสูตรศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต (ศิลปะการแสดง)
ปรัชญา	สร้างและพัฒนาบุคลากรทางศิลปกรรมศาสตร์ในสาขาศิลปะการแสดง ให้มีความรู้ทางวิชาการและมีความสามารถในการสร้างสรรค์ การวิเคราะห์ รวมทั้งการประยุกต์ใช้องค์ความรู้ เพื่อการพัฒนา ด้านศิลปะการแสดง ตลอดจนเป็นบุคคลที่มีภาวะแห่งความเป็นผู้นำ มีคุณธรรม จริยธรรม ในการนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง สังคม และประเทศชาติ
วัตถุประสงค์ของหลักสูตร	1. เพื่อผลิตบัณฑิตทางด้านศิลปะการแสดงที่มีคุณลักษณะประกอบด้วย 1.1 มีความรู้ความเข้าใจในวิชาการและมีความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะการแสดง มีความคิดริเริ่ม ความคิดวิเคราะห์ และแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ 1.2 มีความสามารถในการประยุกต์ใช้องค์ความรู้เพื่อพัฒนาตนเอง 1.3 มีจรรยาบรรณ จิตสำนึกในคุณธรรม จริยธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคมและประเทศชาติ 1.4. ผลิตผลงานสร้างสรรค์ทางศิลปะการแสดงที่มีคุณค่า เพื่อพัฒนา ศิลปะการแสดงของประเทศ 2. เผยแพร่ความรู้ทางด้านศิลปะการแสดงให้กับสังคม 3. เพื่อจัดการศึกษาทางด้านศิลปะการแสดงให้กับทุกสาขาวิชา

มหาวิทยาลัยนครสวรรค์

หัวข้อ	รายละเอียด
ชื่อหลักสูตร	หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต (นาฏศิลป์ไทย)
ปรัชญาของหลักสูตร	นาฏศิลป์เป็นการเลียนแบบธรรมชาติตามวิถีทางแห่งสุนทรียะ ให้ประจักษ์ออกมาในรูปแบบของการละเล่น เดิน รำ ระเบียบ และละคร ซึ่งแสดงถึงพฤติกรรมของมนุษย์อันชาติมิได้สำหรับชีวิตที่มีวัฒนธรรม
วัตถุประสงค์ของหลักสูตร	1. เป็นผู้มีความรู้ ความชำนาญด้านทักษะนาฏศิลป์ไทยขั้นสูง สามารถแสดง ละครรำ ละครพูด ละครร้อง ตลอดจนสามารถเขียนบท ออกแบบและสร้าง งานทางด้านนาฏศิลป์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2. พัฒนาศักยภาพนิสิตให้สามารถประมวลองค์ความรู้ สำหรับการวิเคราะห์ การวิจัย และการวิจารณ์งานทางด้านนาฏศิลป์ พร้อมทั้งสามารถบูรณาการ องค์ความรู้กับศาสตร์แขนงอื่นอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อนำไปใช้เป็นบริบทใน การประกอบวิชาชีพ 3. ส่งเสริมให้นิสิตเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม นำทักษะทางด้านนาฏศิลป์ไทย ไปใช้ในการอนุรักษ์ ส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจ ชุมชน สังคมและประเทศชาติ



มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

หัวข้อ	รายละเอียด
ชื่อหลักสูตร	หลักสูตรศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต (ศิลปะการแสดง)
ปรัชญา	ความรู้และจริยธรรมทางศิลปกรรม นำความคิดสร้างสรรค์ สู่การพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน
วัตถุประสงค์	1. เพื่อผลิตบัณฑิตให้มีความรู้ความสามารถทางศิลปะการแสดงในแขนงต่าง ๆ 2. เพื่อผลิตบัณฑิตให้มีทักษะในการค้นคว้าวิเคราะห์และสังเคราะห์ความรู้ สามารถใช้ความรู้ความชำนาญเพื่อเป็นผู้นำในการสร้างสรรค์ศิลปะการแสดงโดยตระหนักถึงการพัฒนาคูณธรรมจริยธรรมในสังคม 3. เพื่อผลิตบัณฑิต ให้ใช้คุณธรรม จริยธรรม และจิตสำนึกสาธารณะ ในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะการแสดงเพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนในสังคมไทยอย่างยั่งยืน

มหาวิทยาลัยทักษิณ

หัวข้อ	รายละเอียด
ชื่อหลักสูตร	หลักสูตรศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต (ศิลปะการแสดง)
ปรัชญา	สืบสาน สร้างสรรค์ศิลปะการแสดง เพื่อจรรโลงมนุษย์และสังคม ความสำคัญของหลักสูตรเป็นหลักสูตรที่มุ่งเน้นการบูรณาการภูมิปัญญาและวิทยาการศิลปะการแสดง เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ การสร้างสรรค์วิชาชีพ จรรโลงมนุษย์และสังคม
วัตถุประสงค์	เพื่อผลิตบัณฑิตสาขาวิชาศิลปะการแสดงที่มีคุณธรรม จริยธรรม ความรับผิดชอบ และมีคุณลักษณะดังนี้ 1. มีความรู้ รอบรู้ และมีทักษะปฏิบัติด้านศิลปะการแสดง 2. สามารถสืบสาน สร้างสรรค์ พัฒนาและประยุกต์ศิลปะการแสดงได้อย่างเหมาะสม 3. ใฝ่รู้และสามารถศึกษาค้นคว้าวิจัยบูรณาการศาสตร์อื่น ๆ กับวิชาชีพ อย่างมีจรรยาบรรณหรือศึกษาในระดับที่สูงขึ้น



มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

หัวข้อ	รายละเอียด
ชื่อหลักสูตร	หลักสูตรศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต (ศิลปะการแสดง)
ปรัชญาของหลักสูตร	ปรัชญาและวิสัยทัศน์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ตลอดจนมาตรฐานทางวิชาการและวิชาชีพของสาขาวิชาศิลปกรรมศาสตร์
วัตถุประสงค์ของหลักสูตร	1. ผลิตบัณฑิตสาขาศิลปะการแสดงให้มีทักษะ ความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ ในเชิงบูรณาการระหว่างศิลปะการแสดงของไทยและสากล มีคุณธรรม จริยธรรม และความรับผิดชอบต่อวิชาชีพ สามารถประกอบอาชีพด้านศิลปะการแสดงได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีคุณสมบัติคือ เป็นนักแสดง นักสร้างสรรค์และนักการจัดการผลงานด้านศิลปะการแสดง รวมทั้งเป็นผู้มีความสามารถวิเคราะห์ วิจัยศิลปะการแสดงได้ในระดับพื้นฐาน 2. ให้บริการวิชาการแก่สังคมในสาขาที่เกี่ยวข้องกับศิลปะการแสดง 3. สร้างงานวิจัยด้านศิลปะการแสดงเพื่อพัฒนาศิลปะการแสดงของท้องถิ่นและประเทศ 4. พัฒนางานสร้างสรรค์ด้านศิลปะการแสดงที่มีลักษณะเชิงบูรณาการของไทยและสากล ให้เป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของสวนสุนันทา เพื่อเป็นผู้นำด้านศิลปะการแสดงในรูปแบบดังกล่าวของท้องถิ่น และสังคม

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

หัวข้อ	รายละเอียด
ชื่อหลักสูตร	ครุศาสตรบัณฑิต วิชาเอกนาฏศิลป์
วัตถุประสงค์ของหลักสูตร	1. เพื่อผลิตครูนาฏศิลป์ให้สามารถสอนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาได้ 2. เพื่อส่งเสริมเจตคติและค่านิยมในการอนุรักษ์และสร้างสรรค์นาฏศิลป์และการละคร 3. เพื่อพัฒนาทักษะและประสบการณ์ในการจัดการแสดงนาฏศิลป์และวิจัยวิจารณ์



สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์	
หัวข้อ	รายละเอียด
ชื่อหลักสูตร	ศึกษาศาสตรบัณฑิต (นาฏศิลป์ไทยศึกษา)
ปรัชญาการศึกษา	สร้างบัณฑิตให้มีความรู้ในศาสตร์ด้านนาฏศิลป์ทั้งภาคทฤษฎี และปฏิบัติ สามารถนำความรู้และทักษะไปถ่ายทอดและเผยแพร่ มีคุณลักษณะความเป็นครู ซื่อสัตย์ต่อวิชาชีพ
วัตถุประสงค์	1. ผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ในด้านทฤษฎี และปฏิบัติทางด้านนาฏศิลป์ไทย 2. ผลิตบัณฑิตที่มีความสามารถในการวิเคราะห์องค์ความรู้ และสร้างสรรค์งานด้านนาฏศิลป์ไทย 3. ผลิตบัณฑิตที่มีความสามารถในการแสดง หาความรู้โดยใช้กระบวนการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน และการบูรณาการความรู้ในศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง 4. ผลิตบัณฑิตเพื่อเป็นครูนาฏศิลป์ที่มีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้และเผยแพร่งานนาฏศิลป์ไทย 5. ผลิตบัณฑิตที่มีความเสียสละ รับผิดชอบ ซื่อสัตย์ และปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพครู
ชื่อหลักสูตร	ศิลปบัณฑิต (นาฏศิลป์ไทย)
ปรัชญาการศึกษา	มีความเป็นเลิศทางวิชาการและด้านนาฏดุริยางค์ เป็นผู้นำในการผลิตศิลปิน นักวิชาการ นักบริหารจัดการงานศิลปะที่พร้อมด้วยคุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนอนุรักษ์ สร้างสรรค์ สืบทอด และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมของชาติให้เป็นที่ประจักษ์สู่สากล
วัตถุประสงค์	1. ผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ความสามารถด้านนาฏศิลป์ไทย สามารถนำความไปประกอบอาชีพได้อย่างเชี่ยวชาญ 2. ผลิตบัณฑิตที่มีทักษะทางด้านนาฏศิลป์ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สามารถปฏิบัติงาน ค้นคว้าและพัฒนาตามหลักวิชาอย่างมีประสิทธิภาพ 3. ผลิตบัณฑิตด้านนาฏศิลป์ที่มีคุณธรรมจริยธรรม 4. ผลิตบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์เพื่ออนุรักษ์สืบทอด ปะเผยแพร่มรดกทางวัฒนธรรมของชาติ



มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต	
หัวข้อ	รายละเอียด
ชื่อหลักสูตร	ศิลปศาสตรบัณฑิต (ศิลปะการจัดการแสดง)
ปรัชญาการศึกษา	สร้างสรรค์ ศิลปะการจัดการแสดงอย่างมีคุณค่า สมสมัย มีจิตสำนึก และความรับผิดชอบต่อวิชาชีพและสังคม เชี่ยวชาญดั่งมืออาชีพ
วัตถุประสงค์ของหลักสูตร	1. มีความรู้ความเข้าใจทางทฤษฎีศิลปะ ทักษะด้านการจัดการแสดง และการออกแบบสร้างสรรค์ผลงานด้านศิลปะการจัดการแสดงได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2. นำความรู้ และทักษะการจัดการแสดงไปใช้ได้อย่างสร้างสรรค์ เหมาะสมสอดคล้องกับขนบธรรมเนียม ประเพณี ตามหลักคุณธรรม จริยธรรม มีเจตคติที่ดีต่องานด้านศิลปะการจัดการแสดง และมีความรับผิดชอบต่อวิชาชีพและสังคม 3. มีความสามารถในการบูรณาการศาสตร์ทางศิลปะการจัดการแสดง กับการประกอบอาชีพได้อย่างมีวิจรรย์ญาณ 4. มีความสามารถในการประกอบอาชีพอย่างมีคุณภาพ คุณธรรม และ จริยธรรมในหน่วยงานและสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่	
หัวข้อ	รายละเอียด
ชื่อหลักสูตร	หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต (นาฏศิลป์และการละคร)
ปรัชญาการศึกษา	ผลิตบัณฑิตที่ทรงคุณค่า รักษาศิลปวัฒนธรรม น้อมนำสังคม
วัตถุประสงค์ของหลักสูตร	1. เพื่อผลิตบุคลากรที่มีความรู้ทางด้านนาฏศิลป์ การละคร ให้สามารถทำงานในหน่วยงานของทางราชการ เอกชน หรือประกอบอาชีพอิสระได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2. เพื่อพัฒนานาฏศิลป์และการละคร ซึ่งจะส่งผลต่อการสร้าง การพัฒนาและผลิตผลงานของบุคลากรในสาขาวิชาการดังกล่าว 3. เพื่อส่งเสริมเจตคติ และค่านิยมในการอนุรักษ์และส่งเสริมนาฏศิลป์ และการละคร 4. อนุรักษ์ สืบทอด เผยแพร่ เพื่อการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางด้าน ศิลปะการแสดง

จากตารางสามารถสรุปเป็นภาพรวมได้ว่า การเรียนการสอนทางด้านนาฏศิลป์ ในสถาบันอุดมศึกษา มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถทางนาฏศิลป์ขั้นสูง มีทักษะด้านการแสดงละคร การเขียนบท การสร้างสรรค์ผลงาน เพื่อประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์ การวิจัย การวิจารณ์ และการประกอบอาชีพ อีกทั้งสามารถบูรณาการความรู้ด้านนาฏศิลป์กับศาสตร์แขนงอื่น อันนำไปสู่การพัฒนาตนเอง วงวิชาชีพ เศรษฐกิจ สังคม และประเทศชาติ



จุดเด่นของการเรียนการสอนเน้นการอนุรักษ์และการสร้างสรรค์ผลงานทางด้านนาฏศิลป์ โดยในแนวลึกประกอบด้วยรายวิชาทักษะด้านนาฏศิลป์ พร้อมรายวิชาด้านการออกแบบสร้างสรรค์ การวิจัย การเขียนบท และในแนวนอนประกอบด้วยรายวิชาที่หลากหลาย เช่น ด้านนาฏศิลป์ไทย นาฏศิลป์ต่างชาติ ด้านการออกแบบ อันจะเสริมให้ประกอบอาชีพอย่างมีประสิทธิภาพ

คุณลักษณะของหลักสูตร

จากการศึกษาข้อมูลในเรื่องการพัฒนาหลักสูตรทางด้านนาฏศิลป์ในระดับอุดมศึกษาของไทยในปัจจุบันพบว่า ได้มีการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคม มีการพัฒนาตน พัฒนาอาชีพและพัฒนาสังคม ให้ผู้เรียนมีทักษะกระบวนการในการค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง เพื่อพัฒนานาฏยบัณฑิตให้เป็นบัณฑิตที่มีความสมบูรณ์พร้อมทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสติปัญญาควบคู่ไปกับความรู้ทางวิชาการ มุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้อง รู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างมีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข อย่างไรก็ตามแม้ว่านักศึกษาไทยมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องหลักสูตรมากเพียงพอ แต่เมื่อมองหลักสูตรระดับอุดมศึกษาโดยภาพรวมแล้ว พบว่าหลักสูตรระดับอุดมศึกษายังไม่ดีเท่าที่ควรในหลายประเด็นสาเหตุหลักมีหลายประการ ประมวลได้ดังนี้

1. เรื่องของหลักสูตรระดับอุดมศึกษาเป็นเรื่องที่รับรู้กันในวงแคบ ๆ เฉพาะ นักหลักสูตร และผู้ที่สนใจ หลักสูตรควรเป็นสิ่งที่เปิดกว้างให้สังคมมีส่วนร่วมมากขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้คนเห็นความสำคัญของหลักสูตรมากขึ้น
2. การปรับปรุงหลักสูตรยังไม่มีมีการดำเนินการปรับปรุงให้เป็นไปตามกำหนดที่แน่นอนและชัดเจน
3. วิสัยทัศน์ของผู้พัฒนาหลักสูตรส่วนใหญ่ยังไม่กว้างไกลเท่าที่ควร
4. ยังไม่มีการบูรณาการหลักสูตร เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้สมบูรณ์ในสาขาวิชาที่เรียนแต่สอนให้ผู้เรียนเชี่ยวชาญเฉพาะสาขาที่ศึกษาเท่านั้น

ดังนั้น การปฏิรูปการจัดการหลักสูตรจึงเป็นทางหนึ่งที่ดีควรมีลักษณะเป็นแบบบูรณาการ และมีความหลากหลาย เช่น การเพิ่มการจัดหลักสูตรนานาชาติ เน้นการปรับปรุงหลักสูตรในด้านการปรับปรุงคุณภาพและมีความทันสมัย พัฒนาหลักสูตรให้ส่งเสริมการเรียนรู้แบบบูรณาการ การเรียนรู้ตลอดชีวิตด้วยตนเอง และการประสานความรู้จากหลักสูตรให้เข้ากับชีวิตประจำวัน

ผลจากการศึกษาเอกสารหลักสูตรของ 10 สถาบัน 11 หลักสูตร ที่เปิดสอนทางด้านนาฏศิลป์ในระดับปริญญาตรี พบว่า คุณลักษณะบัณฑิตเป็นปัจจัยสะท้อนต่อลักษณะสำคัญของหลักสูตร ซึ่งผู้วิจัยได้ประมวลคุณลักษณะของหลักสูตรเป็นดังนี้

1. หลักสูตรเน้นการคิด/การวิจัย คุณลักษณะของบัณฑิตในกลุ่มนี้เน้นคุณลักษณะบัณฑิตในเชิงความสามารถทางการคิดและการนำความคิดไปใช้ได้อย่างเหมาะสมและเป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคมเป็นสำคัญ การเรียนการสอนนี้มุ่งส่งเสริมสติปัญญาของผู้เรียนให้ได้และได้อย่างสมบูรณ์พอ

แต่มีข้อสังเกตประการหนึ่งว่าแนวคิดของคุณลักษณะบัณฑิตกลุ่มนี้สะท้อนให้เห็นปัญหาของการศึกษาในระดับอุดมศึกษาที่สำคัญ คือ กระบวนการเรียนรู้ในระดับอุดมศึกษาและมหาวิทยาลัยไทยไม่ได้สร้างปัญญาให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนได้อย่างแท้จริง เนื่องจากการเรียนการสอนยังมี



ลักษณะป้อนความรู้โดยการบรรยายของครูผู้สอน ทำให้ผู้เรียนต้องจด ท่อง จำ ตามที่อาจารย์บอกเป็นหลัก การพัฒนาปัญญาจึงไม่เกิดขึ้น บัณฑิตจึงมีลักษณะรู้มากกว่ารู้คิด

2. หลักสูตรเน้นท่องถิ่น คุณลักษณะของบัณฑิตในกลุ่มนี้เน้นบัณฑิตที่รู้และเข้าใจท่องถิ่น ชุมชน และสังคมที่ตนเองอยู่ เข้าใจเหตุผลที่มา สภาพการณ์และปัญหาของชุมชน มีจิตสำนึกในทางสังคมและมีความรับผิดชอบต่อสังคม สามารถเชื่อมโยงเรื่องที่เรียนกับปัญหาของสังคมได้เป็นอย่างดี พร้อมทั้งมีวิธีที่จะแก้ปัญหของสังคมได้ รวมถึงการเรียนรู้ไม่จำเป็นต้องอยู่ที่สถานบันการศึกษาอย่างเดียว แต่สามารถอยู่ร่วมกับชุมชนได้ด้วย

3. หลักสูตรเน้นการปฏิบัติ คุณลักษณะของบัณฑิตในกลุ่มปฏิบัติ เน้นคุณสมบัติที่สอดคล้องกับความต้องการและความจำเป็นของงาน พร้อมทั้งจะทำงานได้ในสภาพของการเปลี่ยนแปลง โดยมีความรู้พื้นฐานที่ครบถ้วน รอบด้าน เพียงพอ และนำไปประยุกต์ใช้งานได้จริง

แนวคิดพื้นฐานและความต้องการบัณฑิตในลักษณะนี้เกิดจากกลุ่มผู้ต้องการใช้บัณฑิตเป็นสำคัญ โดยเฉพาะในกลุ่มขององค์กรธุรกิจทั้งภาครัฐและเอกชนที่คาดหวังว่าบัณฑิตเมื่อจบออกไปแล้วจะสามารถทำงานได้และถ้าทำได้ทันที่ยังมีคุณค่ายิ่งขึ้น นอกจากนั้นยังต้องปรับตัวเป็นการเตรียมตัวเพื่อรองรับความต้องการใหม่ ๆ ในภาวะของงานที่ต้องการความรู้ใหม่ ๆ และมีการแข่งขันสูง

4. หลักสูตรเน้นการอนุรักษ์ คุณลักษณะบัณฑิตในกลุ่มนี้เน้นคุณลักษณะบัณฑิตที่สอดคล้องกับขนบจารีต ประเพณี ค่านิยม และความเชื่อตามแบบแผนที่ปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา และมักมีการเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไป และมักจะอยู่ตรงข้ามกับปฏิวัติสร้างสรรค์ ในการเรียนการสอนนั้นครูเป็นผู้มีบทบาทสำคัญ มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้มีระเบียบวินัย และรักษาอุดมคติอันดีงามของสังคมไว้

มีข้อสังเกตที่เป็นประโยชน์ประการหนึ่งว่า คุณลักษณะบัณฑิตของผู้เรียนนั้นจะเป็นผู้สืบทอดค่านิยม และมรดกทางวัฒนธรรมไว้และถ่ายทอดให้คนรุ่นหลังต่อไป อีกทั้งผู้เรียนต้องเป็นผู้ที่มีความพยายาม อดทน และเป็นผู้มีระเบียบวินัยสูง

ความสำคัญของการศึกษาทางด้านนาฏศิลป์

ศึกษาทางด้านนาฏศิลป์มีความสำคัญต่อการศึกษาและพัฒนากายภาพทางด้านนาฏศิลป์ดังรายละเอียดต่อไปนี้

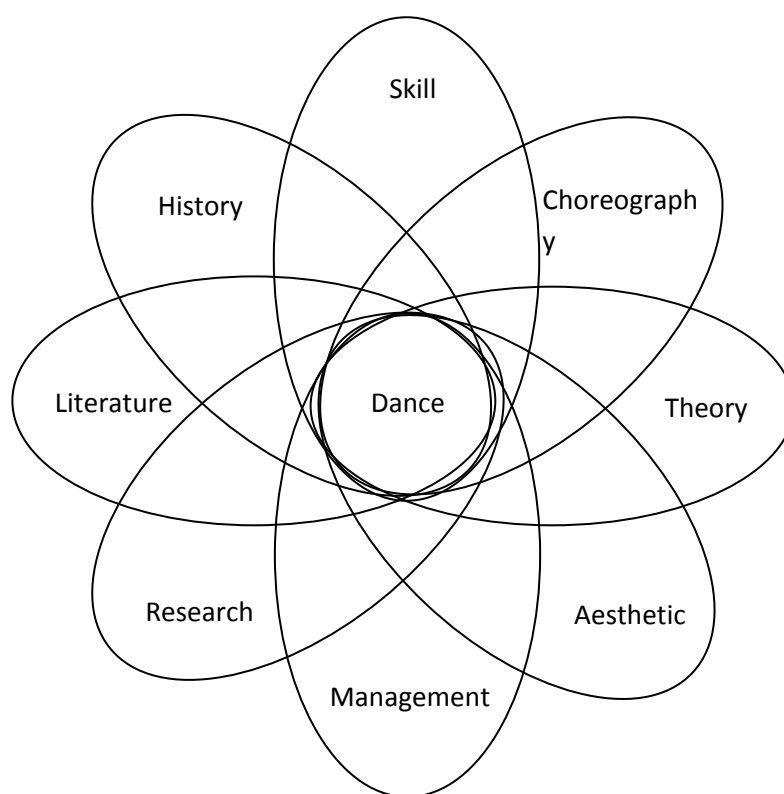
1. เป็นแนวทางการพัฒนาวิชาชีพทางด้านนาฏศิลป์ การศึกษาทางด้านนาฏศิลป์จะทำให้เกิดการจะทำให้เกิดการพัฒนาคำพูด ความสามารถ ทักษะปฏิบัติ เทคนิควิธีการในการประกอบอาชีพด้านนาฏศิลป์ ทั้งยังเป็นการอนุรักษ์สืบทอดศาสตร์ทางการแสดงการฟ้อนรำอีกด้วย

2. เป็นแนวทางของการพัฒนาวิชาการด้านนาฏศิลป์ การศึกษาด้านนาฏศิลป์จะทำให้เกิดการพัฒนาวិชาการ พัฒนาการความรู้ ทำให้เกิดการพัฒนากายภาพทางทฤษฎี

3. เป็นแนวทางของการนำความรู้ด้านนาฏศิลป์ไปประยุกต์ใช้กับงานต่าง ๆ การศึกษาด้านนาฏศิลป์จะทำให้เกิดการพัฒนาคำพูด การทำงานทั้งของตนเอง องค์กร และสังคม ประเทศชาติต่อไป ทั้งในรูปแบบการประยุกต์ใช้โดยตรง หรือการประยุกต์ใช้โดยการบูรณาการ การศึกษาในสาขานาฏศิลป์ร่วมกับศาสตร์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

เป็นที่ประจักษ์ชัดว่านาฏศิลป์เป็นปรากฏการณ์ของมนุษย์ในส่วนที่เป็นปัจเจกบุคคล ในเรื่องของคุณค่า ความงาม ความสุนทรีย์ จากการศึกษาพบว่าองค์ความรู้ทางด้านนาฏศิลป์มีความเกี่ยวข้องโดยไม่สามารถแบ่งออกจากกันได้ เป็นลักษณะของการบูรณาการเชื่อมโยงความรู้ ความคิด ซึ่งมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ผู้วิจัยจึงสรุปลักษณะการบูรณาการเชื่อมโยงความรู้เป็นรูปภาพ ได้ดังนี้





ที่มา : ญัฐกานต์ บุญศิริ

องค์ความรู้ในสาขาที่จำเป็น

องค์ความรู้ (Body of Knowledge) หมายถึง ความรู้ที่อยู่ในศาสตร์ ได้แก่ ความคิดรวบยอด หลักการ วิธีการ ที่อยู่ในตำรา อยู่ในห้องสมุด ซึ่งอยู่ภายนอกตัวบุคคลที่สั่งสมกันมา เพื่อให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้ (องค์ความรู้. 2555 : เว็บไซต์)

โครงสร้างความรู้ หมายถึง ความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคล ที่เกิดจากการเรียนรู้ของบุคคลนั้น ๆ ซึ่งไม่ได้ลอกเลียนมาจากองค์ความรู้ แต่ผู้เรียนต้องสร้างขึ้นมด้วยตนเอง เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่ เมื่อพัฒนาโครงสร้างความรู้ต่อไปก็สามารถสร้างผลงานเป็นองค์ความรู้ให้คนอื่นค้นคว้าได้

การศึกษาทางด้านนาฏศิลป์ในเบื้องต้นเป็นการมุ่งศึกษาปรากฏการณ์ในธรรมชาติ เพื่อให้เกิดความรู้ ต่อมาจึงมีการนำความรู้มาใช้ตอบสนองประโยชน์สุขของมนุษย์เป็นสำคัญ อันเป็นการแสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้าของศาสตร์ไปอีกขั้นหนึ่ง กล่าวคือ นาฏศิลป์เป็นสาขาวิชาหนึ่ง ของมนุษย์ที่แสดงออกเมื่อเกิดอารมณ์ขึ้น นาฏศิลป์มีวิวัฒนาการมาพร้อมกับความเจริญของมนุษย์ เมื่อสังคมเติบโตและสามารถจำแนกผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางได้ จึงเกิดการจัดระเบียบแบบแผนของนาฏศิลป์ให้งดงามที่สุด ทำให้ต้องการผู้เชี่ยวชาญเฉพาะนาฏศิลป์ขึ้นในชุมชนนั้นอีกด้วย ชุมชนเป็นผู้หล่อหลอมนาฏศิลป์ ดังนั้นนาฏศิลป์จึงสะท้อนศิลปะและวัฒนธรรมของชุมชนด้วย เมื่อนาฏศิลป์ได้เจริญขึ้นถึงจุดหนึ่งก็จะมีคุณสมบัติเป็นสากลที่คนทั่วไปเข้าใจและชื่นชอบได้ แต่คนเหล่านั้นจะนิยมยินดีมากขึ้น หากมีคนเข้าใจวัฒนธรรมที่หล่อหลอมนาฏศิลป์นั้น ๆ ด้วย นาฏศิลป์อาศัยพลังและเจตนาเป็นเครื่องผลักดันจิตใจไปกระตุ้นร่างกายให้แสดงการเคลื่อนไหว และการเคลื่อนไหวเป็นโลกในอีกมิติหนึ่งที่ล่วงพ้นกาลเวลา หากจะกล่าวโดยอนุโลมแล้วนาฏศิลป์ คือการที่มนุษย์ตั้งใจเคลื่อนไหวร่างกาย



ให้มีจังหวะมีแบบแผน เพื่อให้เกิดความสุข ความเข้าใจ และความงดงาม แก่ตนเองและผู้อื่น (สุรพล วิรุฬห์รักษ์. 2543 : 22) ดังนั้นองค์ความรู้ที่จำเป็นในสาขาวิชานาฏยศิลป์ ผู้วิจัยจึงพอประมวลได้ดังนี้

1. วรรณกรรมการละคร (Literature)
2. ทักษะปฏิบัติ (Skill)
3. วิวัฒนาการของการคิด (History Theory Aesthetic Critical Thinking)
4. พัฒนาการ/วิธีคิด/รูปแบบ (Choreography Creative)
5. องค์ประกอบทางศิลปะ (Arts)
6. การบริหารจัดการ (Management Organization)
7. การนำเสนอผลงานทางศิลปะการแสดง (Research Communication)

เนื้อหาสาระสำคัญของสาขาวิชา

แบ่งตามสาย นาฏศิลป์และการละคร

1. หลักคิดทางด้านนาฏศิลป์ การแสดงและการกำกับการแสดง
2. หลักคิดทางการออกแบบเพื่อการแสดง
3. หลักการคิดวิเคราะห์ วิจัย
4. ทักษะทางนาฏศิลป์ ศิลปะการแสดง
5. การบริหารจัดการ
6. การนำเสนอผลงานทางศิลปะการแสดง
7. วรรณกรรมการละคร

สรุปได้ว่า ศาสตร์ทางด้านนาฏศิลป์เป็นองค์ความรู้ทั้งในส่วนที่เป็นสาขาวิชา และตัวความรู้ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ทำให้มนุษย์เกิดการเรียนรู้ตามกระบวนการขั้นตอนการเรียนรู้ ทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ เพราะเป็นการเรียนรู้จากกระบวนการเรียนรู้ เป็นการนำความรู้ แนวคิด หลักการ ทฤษฎี การวิจัย ทางด้านนาฏศิลป์และศาสตร์อื่นที่เกี่ยวข้องมาศึกษา บูรณาการ ประยุกต์ใช้ หรือสร้างองค์ความรู้ใหม่ทางนาฏศิลป์ หรือการสื่อสารตามความสนใจของผู้เรียน ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการบรรยาย การอธิบาย และการทำนาย การศึกษาทางด้านนาฏศิลป์มีความสำคัญ เพื่อการพัฒนาวิชาชีพ วิชาการ การประยุกต์ใช้ และการบูรณาการความรู้ด้านนาฏศิลป์กับศาสตร์อื่น ๆ

กระบวนการเรียนรู้

ในการจัดการเรียนการสอนทางด้านนาฏศิลป์ในระดับอุดมศึกษา นับตั้งแต่เริ่มจัดให้มีการศึกษาในมหาวิทยาลัยเป็นครั้งแรก ณ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พบว่า กระบวนการเรียนรู้ในสาขาวิชามีลักษณะการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ (สุรพล วิรุฬห์รักษ์. 2553 : สัมภาษณ์) ซึ่งเป็นการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน โดยการผสมผสานหลักสูตร ความรู้ ในสาขาวิชาต่าง ๆ เข้าด้วยกัน อีกทั้งยังมีการผสมผสานกระบวนการสอน กระบวนการเรียนรู้ การปลูกฝัง คุณธรรม ค่านิยมอันดีงาม โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลความสามารถทางสติปัญญาเป็นสำคัญ

จึงเป็นที่ประจักษ์ว่าการบูรณาการทางการสอนจะช่วยฝึกให้ผู้เรียนรู้จักนำความรู้ ไปผสมผสานกัน ฝึกให้รู้จักใช้เหตุผลและการนำไปประยุกต์ใช้เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น รวมทั้งผู้เรียน ยังต้องการทักษะจากหลายสาขาวิชาร่วมกัน จึงจะสามารถนำมาใช้ได้ในชีวิตประจำวัน



จากการศึกษาเอกสารเรื่องการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ สามารถรวบรวมนิยามความหมายของบูรณาการ ได้ดังนี้

กรมวิชาการ (2544) ให้ความหมายของบูรณาการไว้ว่า เป็นการจัดการเรียนรู้โดยใช้ความรู้ ความเข้าใจ และทักษะในศาสตร์หรือวิชาต่าง ๆ มากกว่า 1 วิชาขึ้นไป รวมเข้าด้วยกันภายใต้เรื่องราว โครงการหรือกิจกรรมเดียวกัน เพื่อแก้ปัญหาหรือแสวงหาความรู้ความเข้าใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ (2544) บูรณาการ หมายถึง การนำเอาศาสตร์ในสาขาวิชาต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันนำมาผสมผสานเข้าด้วยกัน เพื่อประโยชน์ในการจัดหลักสูตรแบบบูรณาการ

ลัดดา ศิลาอ่อน (2543) ได้สรุปการบูรณาการไว้ว่า หมายถึง การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้ในเนื้อหาวิชาต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันโดยใช้วิชาหนึ่งหรือเนื้อหาใดเนื้อหาหนึ่งเป็นแกน เมื่อผู้สอนนำมาใช้ในการเรียนการสอนต้องคำนึงถึงทีมงาน โดยการปรึกษาหารือเสนอแนะให้ความคิดเห็นร่วมกัน ในการสอนด้วยเทคนิคนี้ต้องอาศัยทีมงานที่มีประสิทธิภาพ

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2542) บูรณาการ หมายถึง การนำศาสตร์ต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน มาผสมผสานกัน เพื่อประโยชน์ในการดำเนินการ การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการจึงเป็นการนำความรู้สาขาวิชาต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กันมาผสมผสานกัน เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนเกิดประโยชน์สูงสุด การเรียนการสอนแบบบูรณาการจะเน้นองค์รวมของเนื้อหา มากกว่าองค์รวมของแต่ละรายวิชา และเน้นที่การสร้างความรู้มากกว่าการให้เนื้อหาโดยตัวครู

พจนานุกรมฉบับบัณฑิตยสถาน (2525) บูรณาการ หมายถึง รวมหน่วย การนำหน่วยที่แยก ๆ กัน มารวมเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ผลจากการศึกษา ผู้วิจัยสามารถสรุปลักษณะสำคัญของการบูรณาการได้ดังนี้

1. ความรู้ของวิชาต่าง ๆ (บูรณาการหลักสูตร)
2. ความรู้และกระบวนการเรียนรู้ (บูรณาการกระบวนการเรียนการสอน)
3. พัฒนาการทางความรู้และพัฒนากายทางจิตใจ (จิตพิสัย) เน้นทั้ง

ความรู้ และเจตคติ ค่านิยม ความสนใจ สุนทรียภาพ

4. ความรู้และการกระทำ เน้นทั้งความรู้และทักษะพิสัย
5. สิ่งที่ยึดมั่นในสถาบันกับสิ่งที่เป็นอยู่ในชีวิตประจำวันของผู้เรียน
6. สิ่งที่ยึดมั่นในสถาบันต้องมีความหมายและมีคุณค่าต่อชีวิต สามารถ

นำไปพัฒนาคุณภาพชีวิตให้สูงขึ้น

เนื่องจากกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนจะมีความแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล ความแตกต่างระหว่างบุคคลส่งผลให้ผู้เรียนมีวิธีการของตนเอง อันเกิดจากสภาวะแวดล้อม บุคลิกภาพ อารมณ์และสังคมของแต่ละบุคคล สิ่งที่ยึดมั่นได้รับการถ่ายทอดอย่างเป็นระบบ เป็นขั้นตอนอย่างต่อเนื่องทั้งในห้องเรียนและในชีวิตประจำวัน ทำให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการในการเรียนรู้ของตนเอง แบ่งได้ตามกลุ่มของผู้เรียนที่มีลักษณะและวิธีการที่เหมือนกันออกได้เป็นหลายแบบ แนวคิดในเรื่องระดับของกระบวนการในการเรียนรู้ที่ Craik and Lockhart (1972) ได้เสนอว่าการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่มีหลายระดับ เราสามารถเรียนรู้และจำสิ่งต่าง ๆ ที่มีความหมายกับตัวเราได้ เพราะมีการ



เรียนรู้ที่เป็นกระบวนการมากกว่าการกระตุ้นให้เรียนรู้ ความลึกของกระบวนการเรียนรู้เป็นความละเอียดของกระบวนการ การเรียนรู้แบบลึกจะทำให้เข้าใจได้ละเอียดและระลึกถึงข้อมูลต่าง ๆ ได้มาก แต่ไม่ได้หมายความว่าทุกอย่างที่เรียนรู้จำเป็นต้องมีการเรียนรู้แบบลึกเสมอไป เพราะในการเรียนรู้บางเรื่องก็มีความต้องการเพียงแค่ความรู้ ความจำ ความเข้าใจ และการนำไปใช้ ในขณะที่ขั้นการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินค่า ที่อยู่ในขั้นการเรียนรู้แบบลึก ก็อาจไม่มีความจำเป็น Cox and Clark (1998)

ระดับของกระบวนการ (Level of Process) ในการเรียนรู้ ได้มีการแบ่งระดับของกระบวนการเรียนรู้โดย Watkins (1983) ได้แยกไว้อย่างชัดเจน คือ กระบวนการเรียนรู้แบบลึก (Deeper Processing) และกระบวนการเรียนรู้แบบตื้น (Surface Processing) โดยกำหนดขอบเขตของงานที่ต้องเรียนรู้ แยกผู้เรียนออกได้เป็นสองกลุ่มคือ ผู้เรียนที่มีกระบวนการเรียนรู้แบบลึก คือ ผู้เรียนที่ตั้งใจที่จะเข้าใจและพยายามค้นหาถึงความหมายของสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ ส่วนผู้เรียนที่มีกระบวนการเรียนรู้แบบตื้นคือ ผู้เรียนที่ตั้งใจจะใช้เพียงการจำข้อมูลเท่านั้น

Biggs และ Telfer (1987) ได้อธิบายความหมายของกระบวนการเรียนรู้แบบลึกกับกระบวนการเรียนรู้แบบตื้นเอาไว้ว่า กระบวนการเรียนรู้แบบลึก เป็นการเรียนรู้ที่อาศัยแรงจูงใจภายใน (Intensive Motivation) ในการทำงานที่ต้องใช้วิธีการที่เป็นเหตุเป็นผล โดยมีความพึงพอใจที่จะเรียนรู้ในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เป็นการค้นหามีความหมาย โดยการอ่านอย่างมากและจนกว่าจะเข้าใจ มีความสัมพันธ์กับความรู้ที่เคยได้รับมาก่อน

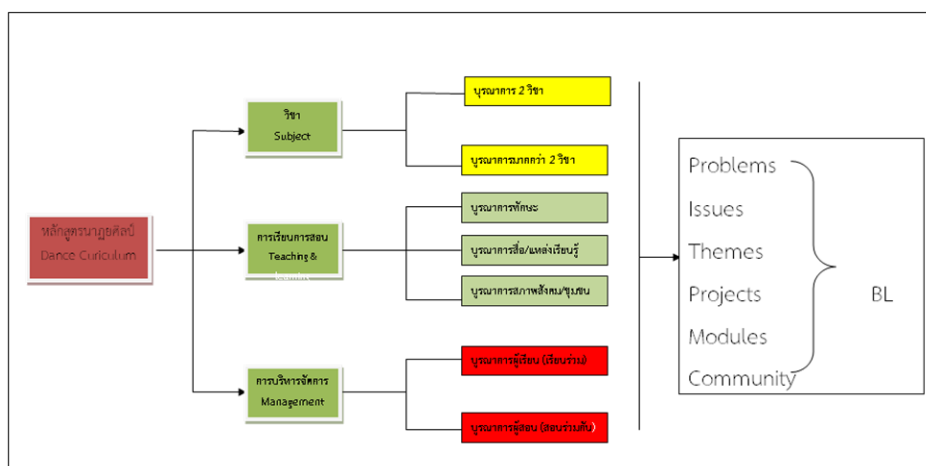
ส่วนกระบวนการเรียนรู้แบบตื้น เป็นการเรียนรู้ที่อาศัยแรงจูงใจภายนอก (Extensive Motivation) โดยที่ผู้เรียนจะมีการเรียนรู้ตามที่กำหนดให้หรือตามเป้าหมาย เป็นวิธีการเรียนที่จำกัดเป้าหมายที่เห็นว่าจำเป็น และใช้การจำสิ่งที่เรียนในชั้นตามปกติ การระลึกแต่เหตุผลที่ถูกต้องที่ได้จากการบรรยาย ผู้เรียนมีความเข้าใจเฉพาะที่ต้องการ ตามวัตถุประสงค์เฉพาะด้านที่จัดให้

ความแตกต่างระหว่างกระบวนการเรียนรู้แบบลึกและแบบตื้น ที่มองเห็นได้อย่างชัดเจนคือ ความลึกของกระบวนการที่ผู้เรียนจะมีทักษะการเรียนรู้ต่างกัน ซึ่ง Huang and Bonzon (1995) ได้อธิบายเอาไว้ว่ากระบวนการเรียนรู้แบบลึก ผู้เรียนต้องค้นหาให้ชัดเจนว่ามีอะไรซ่อนอยู่ภายในตัวผู้เรียน มีกระบวนการ ลำดับขั้นและวิธีการคิด ที่นำไปสู่วิธีการในการปัญหา ขณะที่กระบวนการเรียนรู้แบบตื้น ผู้เรียนได้มีการเรียนรู้อย่างกว้าง ๆ และได้ความเข้าใจตามที่ได้รับการอธิบายหรือบอกกล่าว

สรุปได้ว่า กระบวนการเรียนรู้แบบลึกเป็นความละเอียดของกระบวนการเข้าถึงในรายละเอียดของเนื้อหา การเข้าถึงข้อมูลของกระบวนการเรียนรู้แบบลึกจึงกระทำได้มากกว่า กระบวนการเรียนรู้แบบตื้น การเข้าถึงข้อมูลจำนวนมากกระทำได้ดีในผู้เรียนที่มีกระบวนการเรียนรู้แบบลึก แต่ถ้าเนื้อหาที่เรียนมีปริมาณมากและไม่มีความซับซ้อน ผู้ที่มีกระบวนการเรียนรู้แบบลึกก็จะเสียเวลาในการค้นคว้ามาก และได้ข้อมูลที่ไม่จำเป็นจำนวนมากเช่นเดียวกัน ดังนั้นการออกแบบการเรียนการสอนจึงยากที่จะทำให้เหมาะสมกับผู้เรียนที่มีกระบวนการเรียนรู้ลึก ขณะที่ผู้ที่มีกระบวนการเรียนรู้ตื้นสามารถใช้วิธีการสอนในแบบใดก็ได้ เพราะผู้เรียนจะสนใจในเนื้อหาที่กว้าง ๆ และจำในสิ่งที่จัดให้เป็นหลักโดยไม่ลงลึกไปในรายละเอียดของเนื้อหานั้น

จึงสามารถสรุปเป็นแนวคิดที่ว่า การที่คนเราจำและเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ อย่างมีความหมายได้ เกิดจากการเรียนรู้ที่เป็นกระบวนการมากกว่าการกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ โดยกระบวนการจะมีหลายระดับตามสิ่งเร้าที่กระทำ





ที่มา : ญัฐกานต์ บุญศิริ

จากภาพสามารถอธิบายได้ว่าการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ (Learning Integration) อาจจัดได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

1. การบูรณาการภายในวิชา (Intradisciplinary) (วิเศษ ชินวงศ์. 2544) เป็นการบูรณาการที่เกิดขึ้นภายในขอบเขตของเนื้อหาเดียวกัน วิชาที่ใช้หลักการบูรณาการภายในวิชาเดียวกันมากที่สุด คือ วิชาภาษาหรือกระบวนการทางภาษา ซึ่งประกอบด้วย การฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน เนื่องจากมีความเกี่ยวพันกันหลายแบบ นอกจากวิชาภาษาแล้ว วิชาสังคมศึกษา หรือวิทยาศาสตร์ ก็ใช้หลักการเชื่อมโยงภายในวิชาได้

2. การบูรณาการระหว่างวิชา (Interdisciplinary) (วัฒนาพร ระบุทุกข์. 2543) เป็นการเชื่อมโยงหรือรวมศาสตร์ต่าง ๆ ตั้งแต่ 2 สาขาวิชาขึ้นไปภายในหัวเรื่อง (Theme) เดียวกัน เป็นการเรียนรู้โดยใช้ความรู้ความเข้าใจและทักษะในศาสตร์หรือความรู้ในวิชาต่าง ๆ มากกว่า 1 วิชาขึ้นไป เพื่อแก้ปัญหาหรือการแสวงหาความรู้ความเข้าใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง การเชื่อมโยงความรู้ และทักษะระหว่างวิชาต่าง ๆ จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ลึกซึ้ง ไม่ใช่เพียงผิวเผินและมีลักษณะใกล้เคียงกับชีวิตจริงมากขึ้น

การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการทั้ง 2 ลักษณะนั้น สามารถจัดเป็นรูปแบบของการบูรณาการ (Models of Integration) ได้ 4 รูปแบบ คือ (วิเศษ ชินวงศ์. 2544)

1. บูรณาการแบบสอดแทรก (Infusion Instruction) กรณีศึกษา รายวิชา ศิลปกรรมปริทัศน์ : ภาควิชาศิลปะการแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม (ดู มคอ.3 ประกอบ : ภาคผนวก) ผู้สอนในวิชาหนึ่งสอดแทรกเนื้อหาของวิชาอื่น ๆ เข้าในการเรียนการสอนของตน เป็นการสอนตามแผนการสอนและประเมินผลโดยผู้สอนคนเดียว วิธีนี้ถึงแม้ผู้เรียนจะเรียนจากผู้สอนคนเดียว แต่สามารถมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างวิชาได้

2. บูรณาการแบบขนาน (Parallel Instruction) กรณีศึกษา รายวิชาการบริหารจัดการทางศิลปะการแสดง : ภาควิชาศิลปะการแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม (ดู มคอ.3 ประกอบ : ภาคผนวก) ผู้สอนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปสอนต่างวิชากันต่างคนต่างสอน แต่ต้องวางแผนเพื่อสอนร่วมกัน โดยมุ่งสอนหัวเรื่อง/ความคิดรวบยอด/ปัญหาเดียวกัน ระบุสิ่งที่ทำ



ร่วมกันและตัดสินใจร่วมกันว่าจะสอนหัวเรื่อง/ความคิดรวบยอดและปัญหานั้น ๆ อย่างไร ในวิชาของแต่ละคน ใครควรสอนก่อน-หลัง งานหรือการบ้านที่มอบหมายให้ผู้เรียนทำจะแตกต่างกันไปในแต่ละวิชา แต่ทั้งหมดจะต้องมีหัวเรื่อง/ความคิดรวบยอด/ปัญหาร่วมกัน การสอนแต่ละวิชาจะเสริมซึ่งกันและกัน ทำให้ผู้เรียนมองเห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันระหว่างวิชา

3. บูรณาการแบบสหวิทยาการ (Multidisciplinary Instruction)

กรณีศึกษา รายวิชาการนาฏศิลป์ร่วมสมัย : ภาควิชาศิลปะการแสดง คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเรศวร และรายวิชาพื้นฐานการออกแบบท่าการแสดง ภาควิชาศิลปะการแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม (ดู มคอ.3 ประกอบ : ภาคผนวก) การจัดการเรียนการสอนตามรูปแบบนี้คล้ายกับบูรณาการแบบขนาน กล่าวคือ ครูตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปสอนต่างวิชากัน มาวางแผนเพื่อสอนร่วมกัน โดยกำหนดว่าจะสอนหัวเรื่อง/ความคิดรวบยอด/ปัญหาเดียวกัน ต่างคนต่างแยกกันสอนตามแผนการสอนของตน แต่มอบหมายให้ผู้เรียนทำงานหรือโครงการร่วมกัน ซึ่งจะช่วยให้เชื่อมโยงความรู้สาขาวิชาต่าง ๆ เข้าด้วยกันจนสร้างชิ้นงานได้ ครูแต่ละวิชากำหนดเกณฑ์เพื่อประเมินผลชิ้นงานของผู้เรียนในส่วนวิชาที่ตนสอน

4. บูรณาการแบบข้ามวิชาหรือสอนเป็นคณะ (Transdisciplinary Instruction)

กรณีศึกษา รายวิชาศิลปนิพนธ์ทางศิลปะการแสดง ภาควิชาศิลปะการแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ครูที่สอนวิชาต่าง ๆ ร่วมกันวางแผน ปรัชญาหรือ กำหนดหัวเรื่อง/ความคิดรวบยอด/ปัญหาเดียวกัน จัดทำแผนการสอนร่วมกัน แล้วร่วมกันสอนเป็นคณะ (Team) โดยดำเนินการสอนผู้เรียนกลุ่มเดียวกัน มอบหมายงานโครงการให้นักเรียนทำร่วมกัน ครูทุกวิชาร่วมกันกำหนดเกณฑ์เพื่อประเมินผลชิ้นงานของผู้เรียนร่วมกัน (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. 2550)

ผลจากการศึกษาสามารถสรุปได้ว่า การจัดการศึกษาตามลักษณะที่กล่าวไปแล้วข้างต้นนับเป็นการศึกษาที่เอาผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง กล่าวคือ การสอนนั้นจะเน้นการเรียนรู้จากการปฏิบัติ (Learning by doing) การตั้งคำถามและการหาคำตอบของผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญ

ผู้วิจัยจึงเห็นว่าการจัดการเรียนการสอนในลักษณะนี้จะเน้นที่กระบวนการเรียนรู้ (learning facilitator) ไม่ใช่ถ่ายทอดวิชาให้ผู้เรียนแต่เพียงอย่างเดียว (Transfer of Knowledge) ให้เป็นไปอย่างผสมผสาน ซึ่งจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ และทำให้เกิดการเรียนรู้ทุกแห่งที่มีความรู้และมีผู้รู้ สอดคล้องกับแนวคิดแบบเรียนมาก สอนน้อย (Teach less learn more) อีกด้วย (วิจารณ์ พานิช. ม.ป.ป. : เว็บไซต์)

ผลการเรียนรู้

กรอบมาตรฐานคุณวุฒิฯ มีแนวคิดพื้นฐานว่านักเรียนที่เข้าเรียนในระดับอุดมศึกษาจะต้องสำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่าที่มีพื้นฐานความรู้และทักษะพอเพียงที่จะเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ และเมื่อเข้ารับการศึกษาต่อในระดับปริญญาตรีจะต้องมาตรฐานผลการเรียนรู้ที่เป็นไปตามที่กำหนดอย่างน้อย 5 ด้าน คือ 1. ด้านคุณธรรม จริยธรรม 2. ด้านความรู้ 3. ด้านทักษะทางปัญญา 4. ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ และ 5. ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

ผลจากการศึกษาพบว่าปัจจุบันหลักสูตรทางด้านนาฏศิลป์ในระดับปริญญาตรี มีผลการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับมาตรฐานผลการเรียนรู้ตามที่กรอบมาตรฐานคุณวุฒิฯ ได้กำหนดไว้ครบทุกข้อเป็นอย่างน้อย และได้มีการเพิ่มมาตรฐานการเรียนรู้ในข้อสุดท้ายเป็นข้อที่ 6 ว่าด้วยทักษะปฏิบัติ



ซึ่งมีความสอดคล้องกับธรรมชาติของสาขาวิชาชีพที่ต้องสามารถปฏิบัติการแสดงได้ตามความเป็นจริงของศาสตร์ ซึ่งผู้วิจัยได้ประมวลสรุปและนำเสนอเป็นตารางดังนี้

ผลการเรียนรู้	รายละเอียด
คุณธรรม จริยธรรม	- การอ้างอิงข้อมูลทางวิชาการ - การยอมรับในความแตกต่างทางวัฒนธรรม - การไม่ลอกเลียนผลงานผู้อื่น - สร้างสรรค์งานที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม
ความรู้	- มีความรู้ในหลักการทฤษฎีและวรรณกรรมทางศิลปะการแสดง - มีความรู้ในการปฏิบัติงานทางวิชาชีพ - มีความรู้เรื่องภูมิปัญญาศิลปกรรม - มีความรู้ในการจัดการทางศิลปะ ให้สัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงของสังคม - มีความรู้ในการค้นคว้า สร้างงานและแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ
ทักษะทางปัญญา	- สามารถคิดวิเคราะห์และแก้ไขปัญหา - มีวิจารณญาณในการเลือกใช้ข้อมูลข่าวสาร - สามารถนำความรู้จากภูมิปัญญา มาวิเคราะห์ สังเคราะห์และสร้างสรรค์งานทางศิลปะของตนเองได้
ทักษะทางสังคม	- รู้จักและยอมรับตนเอง - เปิดใจ รับฟังและสามารถแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล - มีภาวะผู้นำ รู้จักการทำงานเป็นกลุ่ม และการเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเอง
ทักษะการสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ	- มีความสามารถในการสื่อสารและนำเสนอความคิดได้อย่างเหมาะสม - ความสามารถในการค้นคว้าข้อมูลข่าวสารเพื่อใช้ในการแสดง - ความสามารถในการเลือกใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการแสดง - ความสามารถในการเชิงการประยุกต์ใช้ความรู้เชิงตัวเลขในการสร้างสรรค์และการจัดการงานศิลปะการแสดง
ทักษะปฏิบัติ	- ความสามารถในการแสดงทักษะเฉพาะทาง - สามารถประยุกต์ใช้ทักษะเฉพาะทางในการสร้างสรรค์ผลงานและวิชาชีพได้

ผู้สอน

อาภรณ์ มนตรีศาสตร์ และจาตุรงค์ มนตรีศาสตร์ (2525 : 323) กล่าวว่าลักษณะของครูผู้สอนนาฏศิลป์ไทย ควรเป็นครูที่มีทั้งความรู้ในวิชาการทั้งภาคทฤษฎีและวิธีการปฏิบัติด้านศิลปะ อันเกิดจากประสบการณ์การแสดง ซึ่งจะทำให้เป็นครูผู้สอนนาฏศิลป์ที่มีความสามารถเฉพาะตน ประกอบกันขึ้นเป็นครูนาฏศิลป์ที่มีความสามารถทางสมอง มีความสมบูรณ์ของร่างกาย และมีพรสวรรค์เป็นความสามารถเฉพาะตน ประกอบกันเป็นครูนาฏศิลป์ที่ดี สร้างสรรค์งานให้กับศิลปะและการศึกษาของไทยให้เจริญยิ่งขึ้น ครูนาฏศิลป์ไทยที่ดีย่อมบริบูรณ์ด้วยการศึกษา และมีคุณลักษณะที่เหมาะสมแก่การเป็นครู



จากผลของการศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ผู้บริหาร ครูผู้สอน และนักศึกษา ของ สมปอง นกน้อย (2550 : 92) เรื่องคุณลักษณะของครูผู้สอนนาฏศิลป์ไทยตามทัศนะของ ผู้เชี่ยวชาญ ผู้บริหาร ครูผู้สอน และนักศึกษาในสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ พบว่า คุณลักษณะของ ครูผู้สอนนาฏศิลป์ไทยใน 4 ด้าน คือ ด้านการสอน ด้านการนิเทศการสอน ด้านการให้คำปรึกษา และด้านปฏิสัมพันธ์ โดยผู้วิจัยได้มีข้อเสนอที่เป็นที่น่าสนใจว่าผู้เชี่ยวชาญ ผู้บริหาร และครูผู้สอน ต้องใช้ เทคนิควิธีการสอนที่เหมาะสมกับลักษณะของวิชานาฏศิลป์ไทยให้แก่นักศึกษาเพื่อให้นักศึกษาเกิดความ เข้าใจ นอกจากนี้ผู้เชี่ยวชาญ ผู้บริหาร และครูผู้สอน ยังต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการสอน โดยจะต้อง จัดกิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการของนักศึกษาในด้านของการเรียนการสอน และส่งเสริมให้ นักศึกษาได้แสดงออกถึงความคิดสร้างสรรค์ นอกจากนี้ยังต้องแสวงหานวัตกรรมใหม่ ๆ เพื่อนำไปปรับ ใช้ในการสอนวิชานาฏศิลป์ไทย

จะเห็นได้จากข้อมูลดังกล่าวแสดงคุณลักษณะสำคัญของความเป็นครูนาฏศิลป์ ในสมัยอดีตได้อย่างชัดเจน ว่าการเป็นครูทางด้านนาฏศิลป์นั้น ต้องมุ่งเน้นผู้ที่มีความสมบูรณ์พร้อม ทั้งร่างกาย จิตใจ และกำลังสติปัญญา กล่าวคือ ต้องมีความรู้ มีประสบการณ์ มีความเชี่ยวชาญใน ศาสตร์อย่างลุ่มลึก ประกอบกับต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถในถ่ายทอดความรู้ได้เป็นอย่างดี สอดคล้อง ลำดับที่ ไพโรจน์ ทองคำสุก ได้นำเสนอไว้ในงานวิจัยเรื่อง วิเคราะห์รูปแบบความเป็นครูสู่กระบวนการ ถ่ายทอดความรู้ของผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ไทย ครูเฉลย สุขะวนิช ดังนี้

ตาราง 8 สรุปหลักทั่วไปในการสอนของครูเฉลย สุขะวนิช ที่เกี่ยวกับเนื้อหาและเรื่องที่สอน ผู้เรียน การสอน และกลวิธีสอน

เนื้อหาหรือเรื่องที่สอน	ผู้เรียน	การสอน	กลวิธี
1. สอนจากสิ่งที่ยากไปหา สิ่งที่ยากโดยลำดับและ ต่อเนื่องกันไป	1. สอนโดยคำนึงถึง ผู้เรียน	1. สอนโดยการมุ่งเนื้อหา เป็นสำคัญเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในสิ่งที่สอนและ สามารถนำไปปฏิบัติได้	1. ปฏิบัติตนเป็น ตัวอย่าง
2. สอนอย่างมีเหตุผลเป็น ที่น่าเชื่อถือและยอมรับ ผู้เรียนพิจารณาไตร่ตรองก็ เข้าใจและนำไปใช้	2. ปรับวิธีการสอน ให้เหมาะสมกับ ความสามารถของ ผู้เรียน	2. สอนด้วยภาษาสุภาพ ไม่ หยาดคาย	2. ใช้อุปมา คัดเลือกศิษย์และ ปฏิบัติรายบุคคล
3. สอนจากประสบการณ์ ตรงที่ท่านได้รับ	3. สอนโดยคำนึงถึง ความพร้อมของผู้เรียน	3. ทำให้ดูเป็นแบบอย่าง	3. เปรียบเทียบ อุปมาอุปไมย
	4. เปิดโอกาสให้ผู้เรียน ได้แสดงออกด้วย ตนเอง		

ที่มา : ไพโรจน์ ทองคำสุก (2545 : 246-247)



ผลจากการศึกษาสามารถอธิบายวิธีการสอนทางด้านนาฏศิลป์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันได้ ดังนี้

1. การสอนโดยเน้นครูเป็นศูนย์กลาง

เป็นลักษณะของการที่ครูเป็นผู้มีบทบาทสำคัญหรือมีส่วนร่วมอย่างตื่นตัว (Active participation) ในกิจกรรมการสอนมากกว่าผู้เรียน ครูทำหน้าที่ดำเนินการต่างๆ เช่น บรรยาย อธิบายให้ผู้เรียน สาธิตให้ผู้เรียนดู จะเห็นได้ว่าการดำเนินการในลักษณะดังกล่าวครูต้องมีการเคลื่อนไหวทางร่างกาย ต้องพูด ต้องแสดงท่าทาง ต้องเดินไปมา ต้องหยิบโน้มนำนี้ ต้องมีการตื่นตัวทางสติปัญญา เพราะต้องคิดว่าต้องพูดอะไร อย่างไร ต้องเรียบเรียงคำพูด คิดหาวิธีอธิบาย ถามคำถามหรือตอบคำถาม เป็นต้น นอกจากนี้ครูยังต้องคอยสังเกตผู้เรียน คอยซักถาม ตักเตือน และให้คำแนะนำ รวมถึงครูยังต้องมีการตื่นตัวทางอารมณ์อยู่เสมอ เช่น หากผู้เรียนให้ความสนใจครูก็พอใจ หากผู้เรียนไม่สนใจครูก็อาจไม่พอใจและเกิดความรู้สึกท้อแท้เบื่อหน่ายได้

การสอนทางด้านนาฏศิลป์นั้นโดยเฉพาะในรายวิชาทักษะปฏิบัติ ขณะที่ครูสอน ครูเป็นผู้มีบทบาทที่ตื่นตัวมาก หรือมีส่วนร่วมอย่างตื่นตัวในกิจกรรมการเรียนการสอนมาก ในขณะที่ผู้เรียนซึ่งก็มีบทบาทและมีส่วนร่วมในกิจกรรมเช่นกัน คือ เป็นผู้ฟัง ผู้จด ผู้ตอบคำถาม แต่การมีส่วนร่วมนั้นไม่ได้เป็นอย่างตื่นตัวครบทุกด้าน เช่น ถ้านั่งฟังนานๆ อาจเกิดอาการง่วงนอน ถ้าฟังแล้วไม่คิดตามไม่เข้าใจผู้เรียนก็จะไปคิดเรื่องอื่นแทน หรือหากฟังในสิ่งที่ไม่ก่อให้เกิดความรู้สึกพึงพอใจหรือเข้าใจหรือเห็นประโยชน์ สิ่งที่เราเรียนรู้นั้นก็อาจไม่มีความหมาย แต่ในทางตรงกันข้ามหากการบรรยายอธิบาย สาธิตดังกล่าวครูสามารถทำได้ดีมากจนผู้เรียนเกิดความตื่นตัว ตั้งใจฟังใช้ความคิด ถามคำถามด้วยความสนใจ และผู้เรียนเกิดความเข้าใจก็ถือว่า ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมอย่างตื่นตัวด้วยเหมือนกัน

จากการศึกษา สามารถวิเคราะห์เนื้อหาการเรียนรู้อันเหมาะสมกับการสอนโดยเน้นครูเป็นศูนย์กลางโดยทั่วไป คือ เนื้อหาสาระที่ผู้เรียนไม่สามารถหาอ่านได้จากหนังสือหรือตำราหรือกับเนื้อหาสาระที่มีความซับซ้อน ซึ่งผู้เรียนไม่สามารถทำความเข้าใจได้ด้วยตนเอง ต้องอาศัยคำอธิบายหรือความรู้ที่เป็นประสบการณ์จากครูหรือจากการสาธิตของครู ซึ่งผู้สอนสามารถถ่ายทอดได้ดีเนื่องจากเป็นผู้ที่ประสบมาด้วยตนเอง

การสอนโดยเน้นครูเป็นศูนย์กลางเป็นแนวการจัดการเรียนการสอนโดยครูเป็นผู้มีบทบาทมากกว่าผู้เรียน ครูเป็นผู้ “Active” และเป็นผู้ใช้เวลาส่วนใหญ่ของการเรียนการสอน แต่การที่ครูจะสอนอย่างไรมันเป็นเรื่องที่ครูต้องแสวงหา ซึ่งหากครูคิดถึงประโยชน์ของผู้เรียนเป็นสำคัญและมีความสามารถสูง ครูก็อาจแสวงหาวิธีการสอนที่เหมาะสมและดำเนินการสอนโดยใช้เวลาส่วนใหญ่ในการสอน แต่ด้วยความสามารถและวิธีการที่เหมาะสมครูก็อาจช่วยให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์สูงสุดคือการเรียนรู้ตามเป้าหมายได้ดี

โดยสรุปการสอนโดยเน้นครูเป็นศูนย์กลางก็ต้องพิจารณาเลือกแนวทางหรือวิธีการที่สามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดีที่สุดในแต่ละสถานการณ์ ซึ่งสถานการณ์การเรียนการสอนนั้นมันได้มีหรือเป็นอยู่ในลักษณะเดียวตลอด ดังนั้นการมีแนวทางหรือวิธีการที่หลากหลายจึงสามารถช่วยให้ครูมีทางเลือกที่จะใช้ในการตัดสินใจ “การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นครูเป็นศูนย์กลาง ถือเป็นแนวทางหนึ่งที่ผู้สอนสามารถเลือกใช้ได้ แต่ควรให้เหมาะกับสถานการณ์”



2. การสอนแบบเน้นประสบการณ์ (Art Approached Experimentally)

การสอนแบบเน้นประสบการณ์พบว่าเป็นแนวความคิดที่จะพัฒนาการจัดการศึกษาให้ดียิ่งขึ้นจากแนวการสอนที่มีอยู่เดิม ที่มักเน้นการกำหนดผลสำเร็จของการสอนไว้อย่างแน่นอนล่วงหน้า เช่น การเรียนวิชาประวัติศาสตร์ในลักษณะการท่องจำ และการเรียนรู้จะเป็นไปในแบบข้อเท็จจริง ข้อความรู้ หรือทฤษฎีต่าง ๆ การสอนในลักษณะดังกล่าวนี้จะจบในตัว ในแต่ละตอนและไม่ได้ช่วยส่งเสริมพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นครูผู้สอนจึงแสวงหาแนวทางใหม่ ๆ ที่ดียิ่งขึ้น จึงเกิดแนวโน้มมาให้ความสนใจการจัดการเรียนการสอนที่เน้นประสบการณ์ โดยการทดลอง การลงมือปฏิบัติจริง และกระบวนการคิดแก้ปัญหา ซึ่งผลจากการสอนแนวนี้ผู้เรียนจะพัฒนาทั้งด้านทักษะและความเข้าใจ

ลักษณะการสอนเชิงประสบการณ์นี้ประกอบด้วยขั้นตอนในการเรียนรู้หลายอย่างด้วยกัน กล่าวคือ การสำรวจ การแสวงหาความเป็นไปได้ต่าง ๆ การสรุปเป็นสมมุติฐาน และการทดสอบสมมุติฐาน เพื่อการยอมรับหรือปฏิเสธสมมุติฐาน ซึ่งวงจรการเรียนรู้นี้จะต่อเนื่องกันไปไม่มีวันจบสิ้น วิธีดำเนินการเรียนรู้ตามวงจรนี้จะเกิดจากการสังเกต เปรียบเทียบ แยกแยะ และการหาความสัมพันธ์ในแง่มุมใหม่ ๆ ของเรื่องราว สื่อ และกระบวนการต่าง ๆ

มีข้อสังเกตประการหนึ่งว่าคุณค่าของการสอนแนวนี้ นอกจากจะเป็นการพัฒนาทักษะและความเข้าใจแล้ว ยังช่วยสร้างทัศนคติที่ดีต่อกระบวนการทำงาน เพราะผลลัพธ์ของการเรียนรู้เปิดกว้างและไม่มีการกำหนดคำตอบ หรือผลลัพธ์ที่ตายตัวไว้ล่วงหน้า ทำให้รู้สึกว่าการเรียนการสอนเป็นการท้าทาย ทำให้เกิดความตื่นตัวอยู่เสมอ ส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ทำให้ผู้เรียนกล้าเสี่ยงในการตัดสินใจ การยอมรับข้อจำกัดต่าง ๆ ตลอดจนการยอมรับความล้มเหลว หรือความผิดพลาด โดยมองว่าเป็นเพียงขั้นตอนหนึ่งในกระบวนการเรียนรู้ที่จะพัฒนาตนเองต่อไป มิใช่เป็นบทสรุปว่าตนไร้ความสามารถและทำให้เกิดความมั่นใจในความสามารถของตนเอง

จากการศึกษาเอกสาร มีข้อสังเกตที่น่าสนใจที่ว่า ถึงแม้ว่าการสอนในแนวนี้จะมีประโยชน์ มีคุณค่าต่อการเรียนรู้ดังที่กล่าวมาแล้วนั้น หากจัดการสอนไม่เหมาะสมแล้ว อาจก่อให้เกิดผลที่ไม่พึงประสงค์ได้ อาทิ การสอนที่มีผลตายตัว ไม่สร้างสรรค์ หากกิจกรรมต่าง ๆ เกิดจากการที่ครูเป็นผู้สั่ง หรือจัดเตรียมไว้ล่วงหน้า บทเรียนจะกลายเป็นการปฏิบัติตามหลักสูตรสำเร็จที่ครูเตรียมไว้ให้แทน หรือการขาดความต่อเนื่อง เช่น การฝึกทักษะปฏิบัติในเรื่องเดียวกันที่ไม่มีความต่อเนื่อง ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเกิดความลำบากในการเชื่อมโยง หรือหาความสัมพันธ์ในสิ่งที่เรียนรู้ได้

จากที่กล่าวมาข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่า การสอนเชิงประสบการณ์นี้ มีทั้งประโยชน์และโทษ ดังนั้นผู้สอนจึงเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่จะทำให้การสอนเป็นไปตามแนวที่พึงประสงค์ โดยต้องวางแผนหาข้อมูล จัดลำดับการเรียนและมีความสามารถในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า สิ่งที่ผู้สอนต้องเน้นในการจัดการสอนคือการจัดประสบการณ์ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนแก้ปัญหา การตัดสินใจและการทำงานจนสำเร็จ ทั้งนี้ควรเน้นกระบวนการทำงานของผู้เรียน และการส่งเสริมให้ผู้เรียนกล้าเผชิญหน้ากับความล้มเหลว กล่าวคือให้ผู้เรียนมองความล้มเหลวในแง่ดี นอกจากนั้นแล้วควรกระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจที่จะทดลองต่อ ๆ ไปอย่างไม่หยุดยั้ง ซึ่งได้แก่ ไม่หยุดพึงพอใจ ต่อผลงานในขณะใดขณะหนึ่ง แต่ต้องการที่จะสร้างปัญหาใหม่ ๆ อยู่เสมอและเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง



แนวการสอนแบบมีศิลปินเป็นแบบอย่าง (The Artist as Model)

แนวความคิดนี้เกิดจากความพยายามที่จะจัดประสบการณ์การเรียนรู้การสอนให้ใกล้กับการทำงานศิลปะในโลกอาชีพในชีวิตจริงให้มากที่สุด กล่าวคือ การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สัมผัสและได้เรียนรู้ชีวิต และกระบวนการทำงานในอาชีพทางศิลปะจากศิลปินจริง ๆ

การเรียนรู้ของด้วยวิธีการสอนในแนวนั้น ผู้เรียนจะได้สัมผัสประสบการณ์ตรง แทนที่จะเรียนแบบทฤษฎี เช่น จากการบอกกล่าวจากครู หรือการอ่านตำรา การสัมผัสนั้นจะเป็นทั้งทางด้านกระบวนการการทำงาน ความคิด ความรู้สึก ตลอดจนการแสดงออกของศิลปิน

การเรียนรู้นั้น มาจากกิจกรรมหลาย ๆ รูปแบบ ได้แก่ การทำความรู้จักศิลปินจริง ๆ การสังเกตการทำงานศิลปะ การสนทนาหาความรู้ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น การประยุกต์วิธีการของศิลปินมาใช้ในการทำงานของตน การขอคำแนะนำ การวิเคราะห์งานของตน เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาความรู้ ความสามารถ

สิ่งที่ผู้เรียนจะเรียนรู้จากศิลปินที่สำคัญ ๆ คือ ลักษณะการทำงานศิลปะ และบุคลิกลักษณะของตัวศิลปินตามรายละเอียดดังนี้ คือ

ลักษณะการทำงานศิลปะ (ภาควิชาศิลปะการแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. 2555 : สัมภาษณ์)

1. ขั้นตอนการทำงาน ตั้งแต่เริ่มหาแนวคิด แรงแบนดาลใจ การแสดงออก จนถึงขั้นทำสำเร็จ เป็นผลงานในที่สุด
2. ทักษะและความชำนาญในการใช้สื่อและอุปกรณ์ต่าง ๆ
3. การทำงานอย่างมีเป้าหมาย ความพยายามควบคุมสมาธิในการทำงานให้ตรงประเด็น ตรงประเด็นที่ต้องการ และสร้างความก้าวหน้าในการทำงาน
4. ความพยายามพัฒนาความคิดของตนเองจากจุดหนึ่ง ๆ หรือจากงานชิ้นหนึ่ง ๆ โดยจะพัฒนาและปรับปรุงให้ดีขึ้นเรื่อย ๆ ในการทำงานขั้นต่อไป หรือในการทำงานขั้นต่อไป
5. การรู้จักวิเคราะห์วิจารณ์และประเมินผลการทำงานของตนในแต่ละขั้นตอน

6. ความเป็นอิสระในด้านความคิดและการแสดงออก
บุคลิกลักษณะของศิลปิน

การเป็นคนที่เปิดกว้าง ใครรู้ต่อการสัมผัส รับรู้สิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ

1. การเป็นคนที่มีประสาทสัมผัสพิเศษ คือ มีความไวต่อการรับรู้
2. การเป็นคนที่มีประสบการณ์เชิงสุนทรีย์
3. การทุ่มเทชีวิตในการสังเกต สัมผัส และการแสดงออก
4. การเป็นคนชอบแสวงหา ค้นพบ สังเคราะห์ วิเคราะห์ และสร้างสรรค์

5. การเป็นคนที่มีทักษะ ความชำนาญเชิงเทคนิค
6. การเป็นคนที่มีกำลังใจทุ่มเทต่องานหนักและมีความต่อเนื่อง
7. การเป็นคนที่ไม่กลัวเสี่ยงต่อการทำในสิ่งที่แปลกใหม่และไม่คุ้นเคย โดยไม่กังวลต่อความล้มเหลวที่อาจเกิดขึ้น

8. การเป็นคนที่ยึดมั่นบังคับและจัดระเบียบจิตใจของตน



รูปแบบของการจัดโครงการสอนอาจทำได้ 2 วิธี คือ รูปแบบแรก คือ การมีศิลปินมาประจำการและทำงานอยู่ในสถาบัน เป็นระยะเวลาต่อเนื่องกันนานพอสมควร อาจจะเป็นตลอดภาคการศึกษาหรือตลอดปีการศึกษา แล้วแต่ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ จุดสำคัญอยู่ที่การคัดสรรศิลปินที่สามารถสนองต่อจุดมุ่งหมายของโครงการ ทั้งนี้ควรคำนึงถึงการเป็นที่ยอมรับของสังคมในด้านความสามารถและผลงาน ซึ่งจะก่อให้เกิดความประทับใจต่อผู้เรียนในเบื้องต้น นอกจากนั้นแล้วควรพิจารณาลักษณะและกระบวนการทำงานที่สมควรเป็นแบบอย่างให้กับนักเรียน และสิ่งที่สำคัญมากอีกประการหนึ่งคือบุคลิกภาพส่วนตัวของศิลปิน ควรมีความอบอุ่น เปิดกว้างที่จะให้ผู้เรียนได้สัมผัสและสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างใกล้ชิด

อีกวิธีหนึ่งคือ การจัดโครงการตามความเหมาะสมกับเวลาระยะสั้น และการมีงบประมาณที่จำกัด คือแทนที่จะเชิญศิลปินหรือผู้เชี่ยวชาญมาประจำที่สถาบัน ก็อาจใช้วิธีเชิญศิลปินมาเป็นครั้งคราว หรือจัดทัศนศึกษาพานิสิตนักศึกษาไปเยี่ยมชมการทำงานของศิลปิน ณ สถานที่ทำงานของศิลปินเอง

ข้อดีในการใช้วิธีที่สองนี้คือ การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สัมผัสศิลปินหลาย ๆ คน เพื่อสังเกตการใช้ทักษะและความชำนาญที่หลากหลายกันออกไป แต่มีข้อจำกัด คือ การขาดความลึกซึ้งและขาดความต่อเนื่อง กล่าวโดยสรุปว่าเป็นการศึกษาแนวกว้าง ในขณะที่วิธีแรกนั้นเป็นการศึกษาแนวลึก

บทบาทหน้าที่ของครูในการจัดการสอนในแนวที่มีศิลปินเป็นแบบอย่างนี้ คือเป็นผู้ที่แสวงหา และคัดสรรศิลปินที่มีลักษณะที่ต้องการ คือเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการ เช่น ต้องการเน้นการแสดงออกที่แปลกใหม่ หรือต้องการเน้นการเป็นผู้มีทักษะ ความชำนาญในการใช้สื่อเฉพาะอย่าง นอกจากนั้นแล้ว ครูยังมีหน้าที่ประสานงานกับศิลปินระหว่างการสอน โดยควรไวต่อความรู้สึกของนักเรียน และเปิดการสนทนาให้เกิดขึ้นระหว่างศิลปินกับผู้เรียน

แนวการสอนแบบมีนักเรียนเป็นศูนย์กลาง (Student-centered approaches)

หลักการพื้นฐานสำหรับการสอนแนวนี้ คือ การให้ความสำคัญต่อลักษณะเฉพาะของผู้เรียนแต่ละบุคคล กล่าวคือ ผู้เรียนแต่ละคนย่อมมีความแตกต่างกันในแต่ละคน ในหลายด้าน เป็นต้นว่า ด้านวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ ความต้องการทางด้านร่างกาย ความสนใจ ระดับสติปัญญา ทักษะ และความถนัด การแสดงออกทางอารมณ์ ความรู้สึก และความไวต่อการรับรู้

แนวการสอนนี้เริ่มได้รับความสนใจในยุค progressive education โดยวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld) ได้ชี้ให้เห็นความสำคัญของพัฒนาการของเด็ก และความเจริญเติบโตที่เกิดขึ้นในตัวเอง ดังนั้นหากถูกก้าวก่ายกระบวนการเจริญเติบโต จากภายนอกมากเกินไป อาจทำให้เด็กเกิดทัศนคติที่ไม่ดีต่อการเรียน และมีผลต่อความเติบโตทางด้านความสามารถและความคิดสร้างสรรค์

จากแนวคิดที่กล่าวนี้ จึงสามารถสรุปได้ว่าควรมองการสอนในแง่ของการถ่วงดุลย์ระหว่างบทบาทหลักของครูกับการปล่อยให้ผู้เรียนแสดงออกโดยเสรี (Self-expression)

การสอนที่มีนักเรียนเป็นศูนย์กลางนี้มี 2 แบบ คือ แบบเปิดเสรี (Open classroom) และแบบแนวลึก (Indepth Approach) ทั้ง 2 แบบนี้ต่างก็เน้นความสำคัญที่ตัวนักเรียน แต่มีลักษณะเฉพาะแตกต่างกัน ออกไป ดังรายละเอียดดังนี้

แบบเปิดเสรี เป็นการสอนที่เริ่มต้นใช้ในประเทศอังกฤษ โดยให้ผู้เรียนมีบทบาทในตนเองอย่างเต็มที่ที่กล่าวคือ ผู้เรียนจะเป็นผู้เลือกเรียนในสิ่งที่ตนสนใจ และจะเป็นผู้วางแผน



และดำเนินการเรียนด้วยตัวเอง ส่วนบทบาทของครูนั้นจะเน้นการเป็นผู้จัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียน จัดวัสดุอุปกรณ์ให้พร้อม เพื่อให้ให้นักเรียนเป็นผู้เลือก และครูจะป้อนคำถามต่าง ๆ ที่ท้าทาย กระตุ้นความคิดและทำให้นักเรียนสามารถสรุปความสนใจและความต้องการของตนเองได้อย่างชัดเจน หรือครูอาจปล่อยให้ให้นักเรียนคิดและลงมือทำงานตามลำพังโดยอิสระหากนักเรียนต้องการ และครูจะมีส่วนช่วยแนะนำหรือให้ข้อเสนอแนะเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

แบบการศึกษาแนวเล็ก เป็นการสอนที่มีผู้เรียนเป็นศูนย์กลางอีกแบบหนึ่ง โดยการให้ความสำคัญต่อศักยภาพทางทักษะของผู้เรียนแต่ละบุคคล ในขณะที่แบบแรก ซึ่งได้แก่ แบบเปิดเสรีนั้นเป็นการให้อิสระแก่ผู้เรียนอย่างเต็มที่ และบทบาทของครูเสมือนหนึ่งเป็นผู้ช่วยเหลือ อยู่ภายนั้น แบบการศึกษาแนวเล็กนี้ ถึงแม้ว่าจุดศูนย์กลางจะอยู่ที่ตัวผู้เรียน แต่การเรียนการสอนจะเป็นในรูปที่ครูมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิด ตั้งแต่การเสนอขั้นตอน และการแนะนำให้นักเรียนสามารถดำเนินการ และวิเคราะห์ ประเมินผลการทำงานในแต่ละขั้นตอน ขั้นตอนที่ครูสามารถช่วยแนะนำ ได้แก่

1. ให้ผู้เรียนหัดสังเกตตนเองในการแสดงออกทางทักษะและการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ ทั้งในระหว่างที่กำลังทำงาน และในผลงานของตนเองในที่สุด
2. ให้ผู้เรียน บันทึกข้อดี ข้อเสียของการปฏิบัติงาน และการแสดงออกทางทักษะและการสร้างสรรค์นาฏศิลป์
3. ให้ผู้เรียนรู้จักประยุกต์แนวทางการแก้ปัญหาในการทำงาน
4. ให้ผู้เรียนหัดแก้ปัญหาในด้านการใช้สื่อศิลปะที่ตนเลือก
5. ให้ผู้เรียนหัดวิเคราะห์ปัญหา และความสำเร็จของตน
6. เกิดการเรียนรู้ ข้อคิด และทักษะที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน

และความก้าวหน้าของตน

7. การมีส่วนร่วมอภิปรายปัญหาทางกระบวนการ และผลงานของตน และของผู้อื่น

โดยสรุปแล้ว บทบาทของผู้สอน คือช่วยนำทางให้ผู้เรียนไปสู่การขยายกรอบความคิดในตัวผู้เรียนเองให้กว้างขวางยิ่งขึ้น และช่วยเจาะเข้าไปถึงศักยภาพในการเรียนนาฏศิลป์ ของผู้เรียนแต่ละบุคคล

คุณค่าของการสอนแบบเปิดเสรีนี้ คือ การตอบสนองความต้องการ และความพอใจของผู้เรียน ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนกระตุ้นตนเองในการเรียน รู้จักการสรุปความคิด และวางแผนการทำงาน นั่นคือ การรับผิดชอบตัวเอง ทำให้เกิดความมั่นใจในตนเองและเป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนสำรวจ ค้นหา และรู้จักตนเอง ข้อควรคำนึงในการจัดการสอนแบบเปิดเสรีนี้ มีหลายประการ

ประการแรกคือ โดยลักษณะการสอนนาฏศิลป์โดยทั่วไปแล้ว มักเป็นการปฏิบัติ (studio learning) ดังนั้นหากเปิดโอกาสให้ผู้เรียนทำตามความสนใจของแต่ละบุคคลแล้ว อาจมีความหลากหลายสูง ยากต่อการควบคุมดูแล และสิ่งที่ตามมาคือหย่อนเรื่องระเบียบวินัย ตลอดจนการใช้วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ซึ่งอาจทำให้ผู้บริหารไม่พอใจ หรือไม่ให้ความสนับสนุนเท่าที่ควร

ประการที่สอง คือ การเรียนรู้ที่พึงประสงค์อาจถูกมองข้าม หรือถูกทอดทิ้ง ความรู้เกี่ยวกับหลักการทางศิลปะ การสัมผัส และมีประสบการณ์ตรงต่อการทำงานสร้างสรรค์



ในรูปแบบที่หลากหลาย ทั้งนี้เพราะโดยหลักการแล้วเราให้อิสระแก่ผู้เรียนในการเลือกทำงานในเรื่องที่ตนสนใจ ซึ่งผู้เรียนอาจเลือกซ้ำ ๆ เฉพาะในสิ่งที่ตนชอบ

ประการสุดท้ายคือ โอกาสที่ผู้สอนจะช่วยเสริมสร้างความสามารถทั้งทางด้านการรับรู้และการปฏิบัตินั้นจะมีจำกัด มิเช่นนั้นแล้วอาจกลายเป็นว่าผู้สอนเข้าไปก้าวก่ายความคิด และการทำงานของผู้เรียน

การศึกษาแบบประสมประสาน (Interdisciplinary Studies)

หลักการสำคัญคือ ความเชื่อที่ว่าการศึกษากว้างขวางเท่าชีวิต ซึ่งส่วนประกอบของชีวิตนั้นรวมปัจจัยต่าง ๆ เข้าด้วยกันอย่างมากมาย เช่น การกิน การอยู่ และการอยู่ในสังคม ดังนั้น ในส่วนของการศึกษาจึงควรมีการประสมประสานศาสตร์ต่าง ๆ จากแหล่งต่าง ๆ เข้าด้วยกัน อย่างไรก็ตาม การเรียนรู้ในแต่ละศาสตร์นั้น ควรมีความลึกซึ้งเพียงพอด้วย มิฉะนั้น เมื่อนำมารวมกันแล้ว ภาพรวมจะไม่ค่อยชัดเจน และเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นอย่างผิวเผินเท่านั้น ในการจัดการเรียนการสอน สู่ห้องเรียนจริงนั้น จะต้องคำนึงถึงการประสมประสานกันระหว่างศาสตร์ต่างๆอย่างแท้จริง แทนที่จะเป็นเพียงการปะติดปะต่อเรื่องเข้าด้วยกัน โดยการนำเสนอในชั้นเรียนทีละเรื่องโดยอาจไม่มีความสัมพันธ์กันโดยตรง การสอนแบบใช้ผู้สอนเป็นทีม นั้น จะต้องร่วมมือกันหาข้อตกลงถึงแก่นที่ประสมประสานแต่ละศาสตร์เข้าด้วยกัน ซึ่งจะไม่ใช่เป็นเพียงการผลัดเปลี่ยนกันสอนทีละช่วง ดังนั้น ในบางครั้ง มีครูสอนเพียงคนเดียวอาจสามารถประสมประสานกันได้ดีกว่ามีครูสอนหลาย ๆ คนเสียอีก ทั้งนี้โดยอาจเพียงใช้วิธีเชิญวิทยากรหรือผู้เชี่ยวชาญเฉพาะมาเสริมความรู้ในบางเรื่องก็พอ

รูปแบบการสอนแบบประสมประสานนี้สามารถทำได้หลายวิธี ซึ่งจะขอเสนอแนะในที่นี้ไว้ 2 วิธี คือ การให้ผู้สอนกับผู้เรียนร่วมมือกัน และการทำหลักสูตรระยะสั้น

สำหรับวิธีแรกนั้นผู้สอนกับผู้เรียนจะร่วมมือกันพัฒนาแผนการเรียน การสอนโดยผู้สอนจะเริ่มต้นด้วยการแนะนำศาสตร์ต่างๆแล้วจึงประชุมวางแผนกันกับผู้เรียนถึงเรื่องต่างๆ ที่จะจัดอยู่ในโครงการหลักการสำคัญในการดำเนินการดังกล่าวคือจะต้องมีความยืดหยุ่นสูงในการตัดสินใจวางแผน และผู้สอนต้องสามารถนำผู้เรียนไปสู่ข้อสรุปที่ชัดเจน และเป็นที่ยอมรับของทุก ๆ ฝ่าย

สำหรับวิธีหลัง ซึ่งได้แก่การจัดหลักสูตรระยะสั้นนั้นโดยหลักการแล้ว เพื่อเป็นการกระตุ้นความคิดใหม่ ๆ และสนองความต้องการที่หลากหลายของผู้เรียนซึ่งต่างจากวิธีแรกในแง่ที่ว่าครูจะเป็นผู้วางแผน การเรียนการสอนให้นักเรียนเอง เช่น เรื่องการจัดการแสดงเป็น Production จะประกอบไปด้วยการรวม ความรู้หลาย ๆ แขนงเข้าด้วยกัน เช่น เทคนิคการถ่ายทำ การจัดการ การจัดแสงเสียง การออกแบบเครื่องแต่งกาย (พิรพงศ์ เสนไสย. 2555 : สัมภาษณ์)

ผู้สอนจะประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญในแขนงต่าง ๆ มาร่วมกันให้ความรู้แก่นักเรียน เช่น ช่างกล้อง ผู้กำกับการแสดง นักออกแบบ และนักแสดง เป็นต้น

ไม่ว่าจะจัดการเรียนการสอนโดยวิธีใดก็ตาม หากจะได้บรรลุผลแล้ว จะต้องคำนึงถึงการสื่อสารกับบุคคลที่เกี่ยวข้อง ประการแรกคือการสื่อสารกับผู้เรียน โดยครูผู้สอนจะต้องชี้แจงโครงการให้ผู้เรียนได้รับรู้อย่างชัดเจน ปลุกฝังการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของผู้เรียนทั้งในหมู่ผู้เรียนด้วยกันเอง กับอาจารย์ผู้สอน และบุคคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง และครูผู้สอนต้องเน้นให้ผู้เรียนมีความเป็นตัวของตัวเองให้คำนึงถึงเอกลักษณ์ของแต่ละคน และต้องส่งเสริมความรับผิดชอบ และการตัดสินใจอย่างมีหลักการ



อีกประการหนึ่งที่ต้องคำนึงคือการสื่อสารในกลุ่มผู้ร่วมงานของครูผู้สอนควรมีการประชุม วางแผนร่วมกัน จัดสรรเวลา และเตรียมความพร้อมในด้านอุปกรณ์ และสถานที่ ตลอดจนการติดต่อกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ข้อเสนอแนะในการจัดการเรียนการสอน

1. การจัดหลักสูตรนั้น ควรเน้นการเป็นหลักสูตรแบบที่มีประเด็นความคิดเป็นศูนย์กลาง (Idea-centered) มากกว่าการเป็นการสอนโดยทั่วไป หรือการวางแผนตามกำหนดการที่จัดไว้ล่วงหน้า อย่างเบ็ดเสร็จ
2. ควรมองว่าหลักสูตรเป็นกลาง เนื่องจากจุดเน้นมุ่งไปที่การใช้ประเด็นความคิดเป็นศูนย์กลางตามที่กล่าวไปแล้ว ดังนั้นจึงไม่ขึ้นกับหน่วยงานใด โดยเฉพาะในแง่ของการบริหาร
3. ควรจัดเตรียมงบประมาณ และค่าใช้จ่ายที่เป็นเอกเทศไม่เกี่ยวพันกับหลักสูตรอื่นใด
4. ควรส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือระหว่างทีมผู้สอน และผู้เรียนอย่างแท้จริง
5. หากเป็นไปได้แล้ว การประเมินผลควรเป็นแบบ ผ่าน/ไม่ผ่าน มากกว่าการให้ระดับคะแนนเป็น เกรด ทั้งนี้เพราะการมีส่วนร่วม หรือจุดยืนของผู้เรียนแต่ละคนอาจแตกต่างกันออกไป
6. ควรได้รับการสนับสนุนอย่างจริงจังจากผู้บริหาร เพราะต้องมีการทำงานกับบุคลากรจากหลายหน่วยงาน และต้องมีการจัดสรรงบประมาณอย่างเป็นเอกเทศ
7. ควรได้รับความร่วมมือ และการเล็งเห็นคุณค่าและความสำคัญจากบุคคลทุก ๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง
8. การดำเนินงานควรมีความยืดหยุ่นสูง พร้อมทั้งจะปรับแนวทางตามความสนใจและตามความเหมาะสม

9. ควรมีการจัดกิจกรรมในรูปแบบที่หลากหลาย

กล่าวโดยสรุปแล้ว แนวการสอนแบบประสมประสานนี้การจัดการเรียนทางด้านนาฏศิลป์ในปัจจุบันมีความเป็นผู้นำในการนำความคิดนี้มาใช้ เพราะเหมาะสมกับลักษณะวิชาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับศิลปะการแสดง ซึ่งโยงใยไปสู่แทบทุกแง่มุมของชีวิต และการเรียนรู้เกี่ยวข้องกับบุคคลโดยภาพรวม ทั้งด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะ กล่าวคือจะช่วยหล่อหลอมสติปัญญา อารมณ์ และความรู้สึก เป็นหนทางต่อการนำมาซึ่งความรู้

จากการศึกษาทั้งในเรื่องคุณลักษณะหลักสูตร องค์ความรู้จำเป็นในสาขาลักษณะการจัดการเรียนการสอน รวมถึงตัวผู้สอน ล้วนเป็นที่ประจักษ์ชัดแล้วว่าคุณลักษณะของบัณฑิตคือสิ่งที่สะท้อนถึงวัตถุประสงค์ของการผลิตบัณฑิตของแต่ละสถาบันที่จัดการเรียนทางด้านนาฏศิลป์ ซึ่งมีความแตกต่างกันไปตามแต่ละเป้าหมายที่สถาบันนั้น ๆ จะเป็นผู้กำหนด หากแต่เราไม่สามารถปฏิเสธความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นได้ จึงเป็นบทสรุปที่ว่าพัฒนาแนวคิดในการผลิตบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์ในปัจจุบันจำเป็นต้องดำเนินไปในแบบของแนวคิดการบูรณาการ และการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างแท้จริง



บทบาท	ครูเป็นศูนย์กลาง	ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง
ผู้เรียน	- เป็นผู้รับความรู้	- เป็นผู้สร้างความรู้
ครู	- ผู้ถ่ายทอดความรู้ - ครูพูดเป็นส่วนใหญ่ - ครูเตรียมสิ่งที่จะพูด - ครูสอนสิ่งที่ครูรู้	- ผู้จัดการให้เกิดการเรียนรู้ - ผู้เรียนพูดเป็นส่วนมาก - ครูเตรียมกิจกรรมและคำถามที่กระตุ้น ให้ผู้เรียน พูดและทำกิจกรรม - ครูสอนสิ่งที่ครูรู้หรือไม่รู้ก็ได้
เนื้อหาสาระ	- เน้นเนื้อหาความรู้ - ต่างคนต่างรับความรู้	- เน้นให้ผู้เรียนคิด ทำและแสดงออกเพื่อแก้ปัญหา - มุ่งการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม
การวัดและประเมินผล	- วัดความรู้ความจำ - เน้นแบบทดสอบ	วัดผลหลายด้าน เช่น - ผลงานชิ้นสุดท้าย - กระบวนการคิด - กระบวนการทำงาน - ความรับผิดชอบ เป็นต้น

ที่มา : ญัฐกานต์ บุญศิริ (2554)

รวมทั้งผลจากการศึกษาวิเคราะห์ สามารถนำเสนอบทสรุปในเชิงเปรียบเทียบการจัดการเรียนการสอนโดยเน้นครูเป็นศูนย์กลางและการจัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางว่ามีความแตกต่าง แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นผลจากการศึกษาก็พบว่าแม้รูปแบบของการเรียนการสอนจะมีความแตกต่างกัน แต่ในข้อดีข้อเสียที่พบนั้นก็มีความเหมาะสมที่แตกต่างกันอีกด้วย จากข้อเท็จจริงนี้จึงเป็นบทสรุปที่จะนำไปสู่การปรับเปลี่ยนวิสัยทัศน์ของผู้สอนในการออกแบบสำหรับการจัดการเรียนให้เป็นอย่างเหมาะสมตามสภาวการณ์ที่หลากหลาย

ผู้เรียน

จากการเข้าร่วมสัมมนาหลักสูตรทางด้านนาฏยศิลป์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี มหาวิทยาลัยมหาสารคาม และการเข้าร่วมประชุมในการยกร่าง มคอ.1 สาขาศิลปกรรมศาสตร์ แห่งประเทศไทย ในที่ประชุมได้มีการระดมปัญหาในเรื่องของศักยภาพผู้เรียนทางด้านนาฏยศิลป์ก่อนเข้าเรียนอย่างกว้างขวาง โดยปัญหาส่วนใหญ่ที่พบคือ ผู้เรียนมีพื้นฐานหรือความรู้เดิมไม่เพียงพอ และเมื่อผู้เรียนเข้ารับการศึกษ ปัญหาที่พบก็เปลี่ยนไป กล่าวคือ ผู้เรียนมีลักษณะมุ่งเน้นในเรื่องของผลงานมากกว่ากระบวนการ ผู้เรียนยังขาดกระบวนการคิดเชื่อมโยงระหว่างนาฏยศิลป์กับบริบทอื่น ๆ ทางสังคม หรือแม้กระทั่งผู้เรียนยังขาดเสรีภาพในการแสดงออกอยู่พอสมควร จนบางครั้งขาดซึ่งความกระตือรือร้นในการเรียนนาฏยศิลป์

ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ ผู้วิจัยเห็นว่าสิ่งเหล่านี้เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงข้อเท็จจริงในการพัฒนาผู้เรียนในด้านการพัฒนาทักษะการแสวงหาความรู้ของผู้เรียน การเข้าถึงความรู้ การจัดระบบความคิด และการพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ ซึ่งจำเป็นที่ผู้สอนต้องเป็นผู้แนะนำและร่วมกันออกแบบเพื่อพัฒนาทักษะทางด้านนี้อย่างเร่งด่วน แต่ในทางกลับกันผู้เรียนทางด้านนาฏยศิลป์ในทุกสถาบันต่างมุ่งสู่ความเป็นเลิศในด้านทักษะปฏิบัติอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งสวนทางกับการพัฒนาทักษะการคิดอย่างเห็นได้ชัด



แต่มีข้อสังเกตเชิงประจักษ์ที่ว่า ผู้เลือกที่จะเรียนทางด้านนาฏศิลป์ในระดับอุดมศึกษาส่วนใหญ่มีความสนใจ และมีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนทักษะปฏิบัติทางด้านนาฏศิลป์มาเป็นอันดับต้น ๆ ทั้งนี้สังเกตได้จากการสอบถามสัมภาษณ์เพื่อคัดเลือกผู้เข้าเรียนในทุก ๆ ปี

อนึ่ง ในแนวทางของการพัฒนาผู้เรียนในปัจจุบันผลจากวิจัยของ วิรัตน์ ปิ่นแก้ว เรื่องกระบวนการทัศนศิลป์ศึกษาหลังสมัยใหม่ในประเทศไทย ปริญญานิพนธ์ตามหลักสูตรศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศิลปวัฒนธรรมวิจัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้แสดงกระบวนการทัศนซึ่งเป็นผลจากการวิจัยในประเด็นด้านผู้เรียนไว้ว่า ผู้เรียนต้องตระหนักในกระบวนการคิดที่หลากหลาย มีทัศนคติที่ดีต่อศิลปะเป็นเรื่องของทุกคนสามารถคิดสร้างสรรค์ได้มีคุณค่า มีเสรีภาพในการแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ กล้าคิด กล้าตัดสินใจ วิพากษ์ วิจารณ์ ตระหนัก คุณค่าของศิลปวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นและสากล เกิดทัศนคติที่ดีต่อศิลปะ พัฒนาสุนทรียภาพ อารมณ์ และรสนิยมอันดีงาม คำนึงถึงสภาพแวดล้อม ธรรมชาติ อันเป็นสิ่งที่เราต้องดูแลรักษา และพัฒนาความรับผิดชอบ ระเบียบวินัย พัฒนาเป็นนิสัยตนเอง ตลอดจนการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นอย่างสันติ

กิจกรรมการเรียนรู้

กิจกรรมการเรียนรู้ทางด้านนาฏศิลป์เป็นกิจกรรมที่มีเนื้อหาสาระ แนวคิด จุดมุ่งหมาย และความสำคัญของการทำกิจกรรม อันจะเป็นการส่งเสริมกระบวนการแสวงหาความรู้ และการสังเคราะห์ความรู้อย่างเป็นระบบจากแหล่งความรู้ต่าง ๆ รวมทั้งจากการปฏิบัติกิจกรรมนิสิต ทั้งนี้เพื่อให้ นิสิต นักศึกษาได้ตระหนักในคุณค่าของการทำกิจกรรมและพัฒนาทักษะด้านต่าง ๆ จากการทำงานร่วมกัน ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาสังคม ควบคู่ไปกับการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมในการพัฒนาตนเองความสำคัญของกิจกรรมนิสิตยังมีฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของ การศึกษาตามอัธยาศัยอีกด้วย

ผลจากการรวบรวมข้อมูลเชิงประจักษ์พบว่า ข้อเท็จจริงในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในปัจจุบันหลักสูตรทุกหลักสูตรของสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ทั้ง 10 แห่ง ต่างให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการจัดกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้อยู่มาก ดังจะเห็นได้จากการที่สถาบันการศึกษานิยมจัดให้มีการส่งเสริมประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับนิสิตนักศึกษาในหลากหลายรูปแบบ โดยเฉพาะกิจกรรมการนำเสนอผลงานสร้างสรรค์ ซึ่งทั้งเนื้อหา รูปแบบ กลวิธี มีลักษณะผสมผสาน รวมทั้งการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงมิติของภูมิปัญญา ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน ชุมชนท้องถิ่นก็มีให้เห็นอยู่เป็นประจำทุกปี โดยจะเห็นได้จากการจัดกิจกรรมการนำเสนอผลงานสร้างสรรค์ ที่มักนำเอาเรื่องของวัฒนธรรมท้องถิ่นมาผูกโยงกับการจัดโครงการแสดงเพื่อเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าการจัดกิจกรรมดังกล่าวมักเป็นไปในลักษณะปัจเจก ยังขาดซึ่งการรวมกันเครือข่ายทั้งในระดับภูมิภาคและระดับประเทศ

การจัดกิจกรรมดังกล่าวนี้เป็นการส่งเสริมให้นิสิต นักศึกษาได้มีโอกาสเรียนรู้การทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ ฝึกการทำงานเป็นทีม คิดวางแผนการทำงานและหากเกิดปัญหา ก็สามารถนำความรู้มาประยุกต์ใช้เพื่อการแก้ไขปัญหาได้ แต่จากการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยกลับพบว่าในการปฏิบัติงานของนิสิตนั้นมักมีปัญหาเรื่องของการจัดสรรเวลา และการทำกิจกรรมโดยส่วนใหญ่มักเป็นไปในลักษณะที่ผู้สอนต้องออกคำสั่ง ซึ่งบางครั้งอาจก่อให้เกิดเป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ที่พอสมควร นอกจากนี้ยังเป็นที่น่าสังเกตว่าการจัดกิจกรรมดังกล่าวนี้ นิสิตนักศึกษา



ส่วนใหญ่ยังคงมุ่งผลสำเร็จของงานเป็นอันดับต้น ๆ มากกว่าการมุ่งเน้นไปที่กระบวนการเรียนรู้และกระบวนการคิด ทำให้กระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวถูกลดบทบาทความสำคัญลงมาอย่างเห็นได้ชัด

นอกจากนี้หลายสถาบันการศึกษายังกำหนดให้มีการจัดกิจกรรมบริการวิชาการ กิจกรรมการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมที่นำมาบูรณาเข้ากับการกับการเรียนการสอน อันจะเป็นอีกหนึ่งโอกาสที่ผู้เรียนทางด้านนาฏศิลป์จะได้มีโอกาสพัฒนาศักยภาพนิสิตในวิถีของการเรียนรู้ในกิจกรรม นิสิตและการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม เป็นเสมือนกลไกอันสำคัญอย่างยิ่งในการเสริมสร้างศักยภาพของนิสิตผ่านการเรียนรู้อันหลากหลายและกว้างไกล บางกิจกรรมจัดให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับ ศิลปินพื้นบ้าน ซึ่งจะทำให้ นิสิตนักศึกษาได้เห็นความเปลี่ยนแปลงศิลปวัฒนธรรมในอีกมิติหนึ่ง พร้อม ๆ กับการเห็นคุณค่าของรากเหง้าหรือวัฒนธรรมอันดีงามของสังคมไทย

ผลจากการศึกษาจึงสามารถสรุปได้ว่า การเรียนรู้ผ่านกิจกรรมของนิสิตนักศึกษา ทางด้านนาฏศิลป์นั้น เป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่สอดแทรกกระบวนการทำงานร่วมกัน กระบวนการคิด การประยุกต์ใช้ความรู้กับการปฏิบัติงานตามสาขาวิชาชีพ ทั้งยังจะเป็นการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่มีอยู่ในเนื้อหาสาระของวิชา นิสิตจะได้รับประสบการณ์เรียนรู้แล้วพัฒนาตนเอง เพื่อสำเร็จ การศึกษาเป็นนาฏยบัณฑิตผู้มีความรู้คู่คุณธรรม

แหล่งเรียนรู้

หากพิจารณาการศึกษาในปัจจุบัน พบว่าปัจจุบันประเทศไทยเป็นสังคมแห่งภูมิ ปัญญา ที่ทุกคนและทุกส่วนในสังคมมีความใฝ่รู้และพร้อมที่จะเรียนรู้อยู่เสมอ การเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นและมีความต่อเนื่องเป็นปกติวิสัยในชีวิตประจำวันของคนทุกคน เป็นการเรียนรู้ที่ เกิดขึ้นได้ในทุกเวลา ทุกสถานที่ ของคนทุกคน ในทุกสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม มีกระบวนการหรือ วิธีการที่ทำให้บุคคลหรือสมาชิกในกลุ่มนั้นได้รับความรู้ข้อมูลข่าวสาร ประสบการณ์ ซึ่งทำให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงทางสติปัญญา ความคิดและพฤติกรรมซึ่งนาฏยศิลป์ทุกคนก็คือบุคคลหนึ่งในสังคมนี้

หลักการของสังคมการเรียนรู้

1. ตระหนักว่าการเรียนรู้เป็นสิ่งจำเป็นตลอดชีวิต
2. ทุกคนมีโอกาสได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคอย่างเท่าเทียม
3. การเรียนรู้มิได้เกิดขึ้นเฉพาะในโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาเท่านั้น
4. ชุมชนสามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ได้
5. แหล่งเรียนรู้ควรเข้าถึงได้ง่ายและใกล้ตัว
6. ผู้ถ่ายทอดความรู้มิได้จำกัดอยู่เฉพาะครูเท่านั้น แต่ผู้ถ่ายทอดความรู้หรือ แลกเปลี่ยนความรู้อาจเป็นคนในครอบครัวหรือใครก็ได้

7. ทุกคนในชุมชนต้องมีส่วนร่วม

องค์ประกอบที่สำคัญของสังคมการเรียนรู้

1. การพัฒนาทักษะความสามารถในการเรียนรู้และการแสวงหาความรู้ เพื่อให้ ประชาชนโดยรวมเป็น “บุคคลแห่งการเรียนรู้”
2. พัฒนาแหล่งการเรียนรู้ เพื่อให้มีแหล่งเรียนรู้อย่างเพียงพอ หลากหลายทั่วถึง ครอบคลุมประชากรทุกกลุ่มเป้าหมาย
3. พัฒนาเนื้อหาสาระการเรียนรู้ให้เป็น “องค์ความรู้” จากภูมิปัญญาที่มีอยู่เดิม บูรณาการกับฐานความรู้ใหม่ ๆ อย่างเหมาะสมเพื่อตอบสนองความต้องการการพัฒนาของชุมชน



4. พัฒนารูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลาย กลไกการถ่ายทอดความรู้ ระบบบริหารจัดการการใช้สื่อและเทคโนโลยีสารสนเทศ สร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ

จากข้อมูลดังกล่าวนำไปสู่ข้อเสนอแนะเชิงวิสัยทัศน์ดังนี้ การพัฒนาตนเองเพื่อให้พร้อมต่อการเรียนรู้เรื่องที่คุณเรียนทุกคนต้องตระหนักโดยต้องเริ่มต้นจากการสนใจในสิ่งต่าง ๆ รอบตัว โดยผู้เรียนควรหากิจกรรมอื่นเสริมเพื่อสร้างประสบการณ์ของตนเองอย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้ผู้เรียนทุกคนจะต้องหาความรู้เพิ่มทั้งในแนวกว้างและแนวลึก โดยการอ่านให้มาก ฟังให้มาก ฝึกตั้งข้อสงสัยหรือข้อคำถาม และรู้จักค้นคว้าหาข้อมูลเพื่อนำไปใช้ในการคิดวิเคราะห์ และการสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากนั้นก็ควรที่จะเผยแพร่ความรู้ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การสนทนาพูดคุย การเขียนเรื่องราวเพื่อเผยแพร่

จากข้อมูลการศึกษาในเรื่องแหล่งเรียนรู้นั้นเป็นไปตามข้อเท็จจริงที่ว่ากระบวนการความรู้ทั้งศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นและสากล มิได้จำกัดอยู่แต่เพียงในห้องเรียน ปัจจุบันเราสามารถชี้พื้นที่สภาพชุมชนเป็นแหล่งในการเรียนรู้ พิพิธภัณฑ์ ชุมชน วัด ตลาด ป่า เขา แม่น้ำ ทะเล ธรรมชาติ และบริบทแวดล้อมเป็นแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญา ปราชญ์ชาวบ้านร่วมให้ความรู้ รวมทั้งความรู้จากเทคโนโลยี ซึ่งเป็นเรื่องใกล้ตัวมาก จึงเป็นบทสรุปที่ว่าแหล่งเรียนรู้ในปัจจุบันนั้นมีใช้แหล่งเรียนรู้ที่อยู่กับที่อีกต่อไป หากแต่แหล่งเรียนรู้นั้นอยู่ในทุกที่ ที่ซึ่งตัวผู้เรียนต้องเตรียมพร้อมที่จะเป็นผู้เรียนอยู่ตลอดเวลา ในที่นี้รวมถึงสื่อการเรียนรู้อีกด้วย

แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าการเก็บรวบรวมความรู้ให้เป็นแหล่งการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ทางด้านนาฏศิลป์ที่มีความสำคัญ ๆ ค่อนข้างมีอยู่อย่างจำกัด ส่วนที่มีอยู่นั้นก็กระจุกตัวรวมกันอยู่เพียงเมืองใหญ่ เราขาดหอศิลปกรรม หอนาฏลักษณ์ หอสะสม หอสมุด หอจดหมายเหตุ พิพิธภัณฑ์ ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม ฯลฯ ในทุกชุมชน สถาบันการศึกษา เอกชน วัด หมู่บ้าน ฯลฯ รวมถึงสื่อการเรียนรู้ทางด้านนาฏศิลป์ที่มีอยู่ในสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษานั้นมีอยู่ค่อนข้างน้อยเมื่อเทียบกับสื่อการเรียนรู้ในศาสตร์อื่น ๆ แม้ว่าปัจจุบันจะมีการรวบรวมองค์ความรู้และมีการจัดการความรู้ไว้ในรูปแบบของงานวิจัย หนังสือ บทความมากขึ้นแล้วก็ตาม หากแต่เทคโนโลยีที่ใช้นั้นยังมีข้อจำกัดอยู่มาก ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงข้อมูลมากทีเดียว

การประเมินผลการเรียนรู้

การประเมินผล (Evaluation) เป็นความสามารถในการตัดสินเกี่ยวกับความคิด ค่านิยม ผลงาน คำตอบ วิธีการและเนื้อหาสาระเพื่อวัตถุประสงค์บางอย่าง โดยมีการกำหนดเกณฑ์ (criteria) เป็นฐานในการพิจารณาตัดสิน การประเมินผล จัดได้ว่าเป็นขั้นตอนที่สูงสุดของพฤติกรรมด้านความรู้ความคิดหรือพุทธิพิสัย (Cognitive domain) ที่ต้องใช้ความรู้ความเข้าใจ การนำไปปรับใช้ การวิเคราะห์และการสังเคราะห์เข้ามาพิจารณาประกอบกันเพื่อทำการประเมินผลสิ่งหนึ่งสิ่งใด

ข้อค้นพบในการศึกษาเอกสาร มีจุดเด่นที่น่าสนใจหลายประการที่ช่วยส่งเสริมการกระจายอำนาจทางการศึกษาให้ท้องถิ่นและสถานศึกษามีส่วนร่วม และมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของตนเอง และมีแนวคิดและหลักการในการส่งเสริมการพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวมอย่างชัดเจนดังจะเห็นได้จากการเปิดโอกาสให้กรรมการภายใน ผู้ทรงคุณวุฒิ หรือผู้เชี่ยวชาญที่เป็นบุคคลภายนอกเข้ามาส่วนร่วมในการประเมินอีกด้วย



ลักษณะการประเมิน	ผู้ประเมิน
ทดสอบทักษะปฏิบัติ	ผู้สอน/ผู้เชี่ยวชาญ/ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก
การนำเสนอผลงานสร้างสรรค์	ผู้สอน/ผู้เชี่ยวชาญ/ ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก/คณะกรรมการ ประจำหลักสูตร หรือภาควิชา หรือสาขาวิชา
รูปเล่มรายงาน/รายงานการวิจัย	ผู้สอน/ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก/คณะกรรมการประจำหลักสูตร หรือภาควิชา หรือสาขาวิชา
การจัดโครงการ	ผู้สอน/ผู้เชี่ยวชาญ/ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก/
การอภิปรายในชั้นเรียน	ผู้สอน
สังเกตพฤติกรรม	ผู้สอน

การให้เกรด

เกรด	คะแนน
A	80-100
B+	75-59
B	70-74
C+	65-69
C	60-64
D+	55-59
D	50-54
F	ต่ำกว่า 50

โดยสรุปวิธีประเมินผลการเรียนรู้ใช้วิธีการประเมินหลากหลายวิธี โดยคำนึงถึงพัฒนาการของผู้เรียน และผลการเรียนที่**ต้องการ** เช่น การสอบ การนำเสนอผลงาน การทดสอบทักษะการปฏิบัติงาน การอภิปรายในชั้นเรียน การสังเกตพฤติกรรม ซึ่งอาจเป็นประเมินโดยตนเอง โดยผู้สอน และโดยผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

ส่วนเกณฑ์การวัดและประเมินผลความรู้ อาศัยเกณฑ์การวัดผลและการสำเร็จการศึกษาตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับปริญญาตรีของกระทรวงศึกษาธิการที่ให้สถาบันอุดมศึกษาเป็นผู้กำหนดเกณฑ์การวัดผล และเกณฑ์ขั้นต่ำของแต่ละรายวิชา โดยมีทั้งแบบอิงเกณฑ์ และแบบอิงกลุ่มตามพัฒนาการของผู้เรียน สำหรับการใช้ช่วงระดับคะแนนให้เป็นไปตามนโยบายการวัดผลของสถาบันอุดมศึกษา

สรุปตอนที่ 1

การผลิตบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์ระดับปริญญาตรีในประเทศไทย จากผลการศึกษาข้างต้นที่ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และนำเสนอในรูปแบบการพรรณนา ความเป็นการแสดงวิสัยทัศน์การพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาซึ่งมีเหตุปัจจัยมาจากนโยบายการศึกษาชาติเป็นสำคัญ ประกอบกับการพัฒนาของศาสตร์ทางด้านนาฏศิลป์ในประเทศไทยที่มี



พัฒนาการทางระบบการศึกษาอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอดและมีแนวโน้มจะขยายตัวมากยิ่งขึ้นในระดับภูมิภาค อุบัติการณ์ต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยได้พรรณาคความมาแล้วนั้นสามารถประมวลเรื่องราวเป็นตารางสรุปความได้ดังนี้

องค์ประกอบ	รายละเอียด
ปัจจัยนำเข้า (Input)	
ด้านแนวคิด	- ทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 - พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 - การปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 - มาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ - กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาของประเทศไทย - กรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2551-2565) - การเรียนรู้ที่ดี คือ การเรียนรู้ซึ่งกันและกัน : หลักการบูรณาการ - การจัดการเรียนการสอนต้องเป็นกระบวนการบูรณาการ
กรณีศึกษาจาก	- หลักสูตรศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต (นาฏศิลป์) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย - หลักสูตรศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต (ศิลปะการแสดง) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม - หลักสูตรศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต (ศิลปะการแสดง) มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา - หลักสูตรศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต (ศิลปะการแสดง) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ - หลักสูตรศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต (ศิลปะการแสดง) มหาวิทยาลัยทักษิณ - หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต (ศิลปะการแสดง) มหาวิทยาลัยนเรศวร - หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต (ศิลปะการจัดการแสดง) มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต - หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต (นาฏศิลป์และการละคร) มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ - หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต (นาฏศิลป์) มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ - หลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต (นาฏศิลป์) สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ - หลักสูตรศิลปะบัณฑิต (นาฏศิลป์) สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์
คุณลักษณะหลักสูตร	- เน้นอนุรักษ์ - เน้นการคิด/วิจัย - เน้นท้องถิ่น - เน้นปฏิบัติ



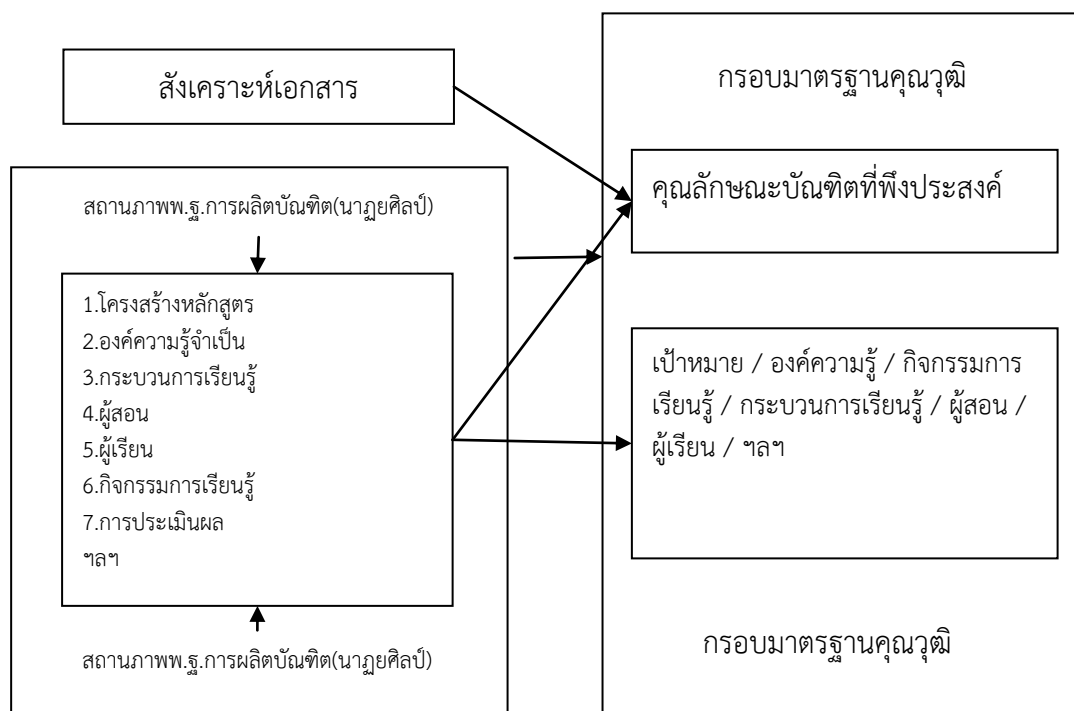
องค์ประกอบ	รายละเอียด
ด้านบุคลากร	- ผู้บริหาร (นโยบายผู้บริหาร) - กรรมการประจำหลักสูตร (มติที่ประชุมกรรมการประจำหลักสูตร) - อาจารย์ผู้สอน (มคอ.3/Course syllabus)
ด้านวัสดุอุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวก	- Internet แหล่งเรียนรู้ ค้นคว้า - หนังสือ ตำรา วิจัย วิทยานิพนธ์ ผลงานทางวิชาการ - ห้องเรียน ห้องปฏิบัติการ ห้องประชุม - พื้นที่สำหรับการทำกิจกรรม - สื่อทัศนูปกรณ์ต่างๆ เช่น เครื่องขยายเสียง คอมพิวเตอร์ฯลฯ - อุปกรณ์เพื่อทำกิจกรรมในการเรียนการสอน
ด้านการบริหารจัดการ	- นโยบายการจัดการเรียนการสอน (ปรัชญา วิสัยทัศน์ พันธกิจ) - การจัดการเรียนการสอน - หลักสูตร - ภาควิชา - อาจารย์ - นิสิต/นักศึกษา - การสร้างพันธมิตรความร่วมมือทางวิชาการกับหน่วยงานภายนอก - เครือข่าย WORD DANCE ALLIANCE / ASEAN UNIVERSITY NETWORK

การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำไปสู่การจัดการความรู้และนำเสนอเป็นแนวคิดในการผลิตบัณฑิตทางด้านนาฏยศิลป์ ผู้วิจัยจะได้นำเสนอในหัวข้อถัดไป

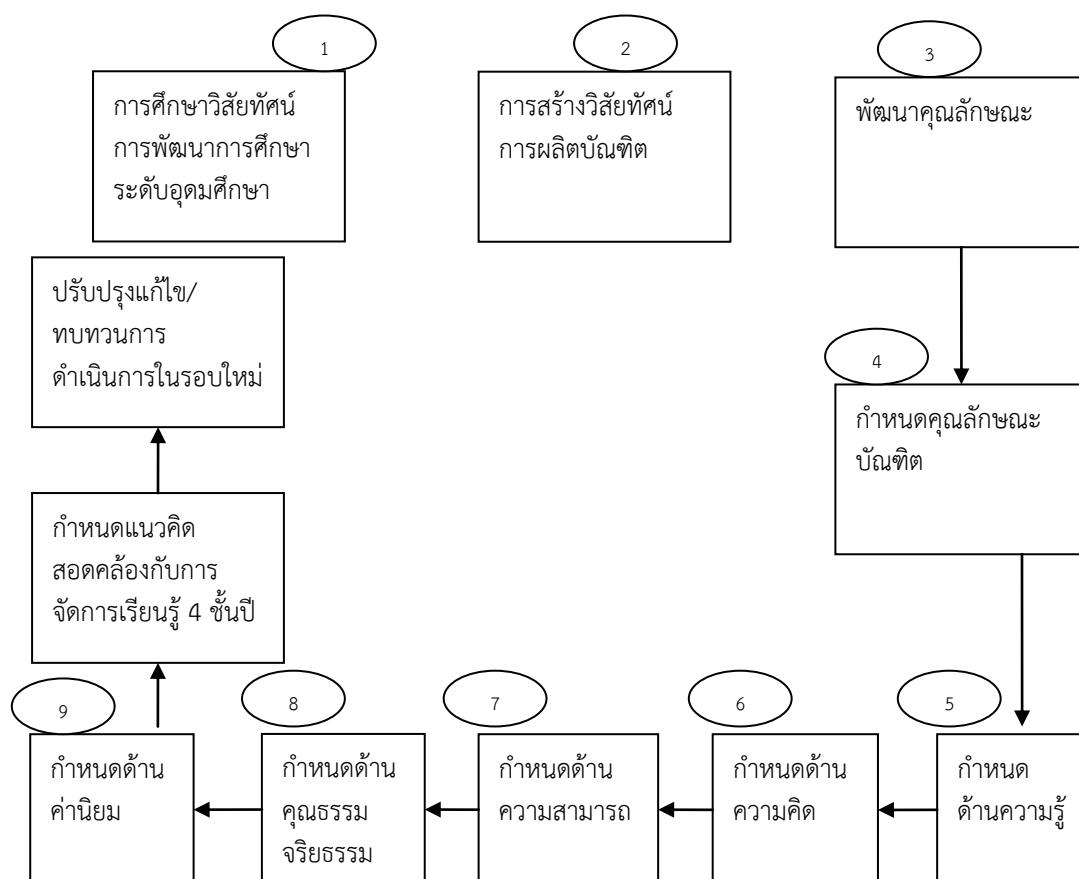
การนำเสนอแนวคิดการสร้างคุณลักษณะบัณฑิตทางด้านนาฏยศิลป์

การพัฒนาแนวคิดการสร้างคุณลักษณะบัณฑิตทางด้านนาฏยศิลป์นี้เป็นผลมาจากกระบวนการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และการถอดความรู้จากเอกสาร การสัมภาษณ์ และจากการแสดงทัศนะของผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ ประธานหลักสูตรและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทางด้านนาฏยศิลป์ การนำเสนอแนวคิดการสร้างคุณลักษณะบัณฑิตทางด้านนาฏยศิลป์จะได้นำเสนอแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 เป็นแนวคิดของการสร้างคุณลักษณะบัณฑิตทางด้านนาฏยศิลป์ซึ่งเป็นภาพใหญ่ของการศึกษาในระดับปริญญาตรี 4 ปี และส่วนที่ 2 นำเสนอแนวคิดของการสร้างคุณลักษณะบัณฑิตทางด้าน นาฏยศิลป์แต่ละระดับเพื่อเป็นแนวทางของการผลิตบัณฑิตทางด้านนาฏยศิลป์ระดับปริญญาตรี ภาพรวมแนวคิดการสร้างคุณลักษณะบัณฑิตทางด้านนาฏยศิลป์ที่ได้จากการวิจัย





แผนภูมิ ความเชื่อมโยงของการสร้างแนวคิดการผลิตบัณฑิต



โครงสร้างของแนวคิดการสร้างคุณลักษณะบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์

ในการจัดการศึกษาทางด้านนาฏศิลป์ระดับอุดมศึกษาในประเทศไทยนั้น หากเป็นการศึกษาแบบเต็มเวลาทุกสถาบันจะมีลักษณะใกล้เคียงกันคือ 4 ปีการศึกษา นับตั้งแต่ชั้นปีที่ 1 ถึงชั้นปีที่ 4 เป็นปีสุดท้าย ในการเสนอโครงร่างนี้ผู้วิจัยจึงขอเสนอโครงร่างแนวคิดการสร้างคุณลักษณะบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์ซึ่งประกอบไปด้วย 4 ระดับ ให้สอดคล้องกัน คือ ระดับพื้นฐาน ระดับพัฒนา ระดับก้าวหน้าระดับโดดเด่น และระดับยอดเยี่ยม ตามลำดับ

นอกจากกำหนดระดับแล้ว การกำหนดลักษณะของการศึกษาเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งลักษณะที่กล่าวถึงประกอบด้วยการศึกษาหลักสูตรเน้นการผลิตศิลปินในวิชาชีพนาฏศิลป์เป็นหลัก และเพื่อให้เป็นระบบโครงสร้างการอุดมศึกษาที่ชัดเจน จึงควรกำหนดหน่วยกิตและจำนวนเวลาเรียนประกอบกัน เพื่อแสดงให้เห็นภาพของการอุดมศึกษาตามระดับต่าง ได้ชัดเจนขึ้น ดังโครงสร้างต่อไปนี้

สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า					
เทียบโอน	ระดับ	วุฒิ	จุดเน้น	หน่วยกิต	ระยะเวลา
-	1	ปริญญาตรี	ศิลปิน	120+...น.ก.	3-8 ปี

ที่มา : ญัฐกานต์ บุญศิริ (2554)

ระดับคุณวุฒิ

ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กำหนดไว้ว่า การศึกษาระดับอุดมศึกษามี 2 ส่วน คือ ส่วนที่ต่ำกว่าปริญญาตรี และส่วนที่เป็นระดับปริญญาตรีขึ้นไป ในโครงสร้างของแนวคิดการสร้างคุณลักษณะบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์ ได้กำหนดเฉพาะการศึกษาระดับปริญญาตรีเต็มเวลา 4 ปีการศึกษาเท่านั้น

จุดเน้น

การศึกษาทางด้านนาฏศิลป์ในระดับอุดมศึกษาโดยทั่วไปจะแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนของหลักสูตรที่เน้นผลิตศิลปิน กับอีกส่วนที่เน้นผลิตครู โดยธรรมชาติของศาสตร์ทางด้านนาฏศิลป์จะเป็นไปในทั้งในส่วนของวิชาการและวิชาชีพ เมื่อผู้เรียนสำเร็จการศึกษาแล้วจะสามารถทำงานได้ทันที

หน่วยกิตและระยะเวลา

หน่วยกิตและระยะเวลานั้นได้กำหนดไว้ค่อนข้างชัดเจนตามเกณฑ์มาตรฐานของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา โดยในระดับปริญญาตรีมีหน่วยกิตอยู่ระหว่าง 120 หน่วยกิตขึ้นไปแล้วแต่ลักษณะหลักสูตร ระยะเวลาเรียนไม่เกิน 8 ปี ในระดับปริญญาตรี 4 ปีปกติขึ้นอยู่กับแต่ละสาขา

กรอบแนวคิดการสร้างเกณฑ์คุณลักษณะบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์

ในส่วนที่สองนี้ ผู้วิจัยขอนำเสนอกรอบแนวคิดการสร้างเกณฑ์คุณลักษณะบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์ ดังนี้

การสร้างเกณฑ์คุณลักษณะบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์ระดับปริญญาตรีประกอบด้วยคุณลักษณะพื้นฐานที่จำเป็น 9 ประการ ดังนี้



1. มีความรู้สึกและรู้รอบในศาสตร์ทางด้านนาฏศิลป์ รวมถึงศาสตร์อื่นที่เกี่ยวข้อง มีทักษะในการคิด และทักษะปฏิบัติทางด้านนาฏศิลป์ได้เป็นอย่างดี
2. มีเอกลักษณ์ของความเป็นไทยและเข้าใจความเป็นสากล
3. มีคุณธรรมจริยธรรมในการประกอบอาชีพ และมีความเคารพนับถือผู้อาวุโส
4. มีเจตคติที่ดี และศรัทธาในวิชาชีพทางด้านนาฏศิลป์
5. มีศักยภาพและความต้องการเป็นมืออาชีพในการสร้างสรรค์ผลงานที่โดดเด่นตามบุคลิกเฉพาะตัว
6. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เป็นต้นฉบับ มีจินตนาการหรือแนวคิดที่มุ่งสู่ความเป็นเลิศ
7. เข้าใจธรรมชาติ และมีความเป็นพลเมืองที่ดี
8. มีพลังขับเคลื่อนเพื่อพัฒนาตนเอง พัฒนางาน และสามารถประเมินผลได้
9. มีประสบการณ์สุนทรีย์ สามารถควบคุมอารมณ์และยับยั้งชั่งใจตนเอง

เงื่อนไขการเรียนรู้

เงื่อนไขการเรียนรู้ของการศึกษาระดับปริญญาตรีต้องมีหลักสูตรการศึกษาทั่วไปและการศึกษาทางวิชาชีพที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจอย่างเพียงพอ ด้านการประกอบอาชีพ ต้องมีรายวิชาเลือกที่มากพอที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาตนเองอย่างสร้างสรรค์ มีรายวิชาใหม่ ๆ ทันสมัย ให้ผู้เรียนทันต่อการเปลี่ยนแปลงของวิชาการ สังคมและของโลก จะต้องมีการบูรณาการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง สร้างการพัฒนาความรู้ด้วยตนเอง การฝึกและปฏิบัติจริงของการทำงาน มีการเชื่อมโยงสิ่งที่เรียนกับสังคมให้รู้จักการประยุกต์ แยกแยะและเสนอสิ่งใหม่ได้ มีการจัดกิจกรรมและกระบวนการให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์ สังเคราะห์ ประเมินและสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ในขณะเดียวกันก็ต้องเชื่อมโยงการเรียนการสอนกับการจัดกิจกรรม เพื่อให้บัณฑิตนักศึกษาได้มีโอกาสทำโครงการ บริหารโครงการร่วมกับผู้อื่น และมีกิจกรรมเพื่อพัฒนาตนเอง พัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคม

คุณลักษณะทั้ง 9 ประการจัดได้ว่าเป็นกรอบแนวคิดการสร้างคุณลักษณะบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์ ในลักษณะที่เป็นคุณลักษณะเฉพาะสาขาทาทางด้านนาฏศิลป์

จุดเน้นของกรอบแนวคิดการสร้างคุณลักษณะบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์ในระดับปริญญาตรี คือ สามารถทำงานได้ ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และพลังการสร้างสรรค์ผลงานใหม่ได้ ซึ่งเป็นสิ่งที่บัณฑิตทุกคนควรมีเมื่อทำงานแล้ว และจะต้องพัฒนาตนเอง เป็นคนใฝ่รู้ แสวงหาความรู้ รวมถึงสร้างองค์ความรู้ได้ในระดับที่เหมาะสมกับงาน นอกจากนั้นในการทำงานและการใช้ชีวิตในสังคมนานาฏบัณฑิตต้องรู้จักวิเคราะห์เพื่อเข้าใจ ตามทันและไม่หลงไปกับสิ่งแวดล้อมด้านเดียว นานาฏบัณฑิตรุ่นใหม่นอกจากวิเคราะห์แล้วจุดเน้นอีกประการคือคิดสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ได้ ด้วยศาสตร์ทางด้านนาฏศิลป์เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยเรื่องของความงามและสรีระ ดังนั้นนาฏบัณฑิตต้องมีสุนทรีย์ทั้งในการรับรู้ เข้าใจตนเองและผู้อื่น เป็นผู้ธารน้ำใจซึ่งศิลปวัฒนธรรมไทย ตระหนักในความเป็นไทยและผสมผสานความเป็นสากลในโลกของการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม นานาฏบัณฑิตต้องรับผิดชอบต่อตนเอง สังคมและรับผิดชอบต่อคุณธรรมจริยธรรม ถือค่านิยมอันดีงาม โดยคุณลักษณะประการหลังนี้ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านศิลปะต่างเน้นมากเป็นพิเศษ กรอบแนวคิดการสร้างคุณลักษณะบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์ในระดับปริญญาตรีสามารถแสดงเป็นตารางได้ดังต่อไปนี้



คุณภาพ ศักยภาพ	พื้นฐาน	พัฒนา	ก้าวกระโดด	ยอดเยี่ยม
ความรู้	รู้รอบในศาสตร์ทาง นาฏยศิลป์และ ศาสตร์อื่นที่ เกี่ยวข้อง	รู้จักและรู้จักสืบเสาะ แสวงหาความรู้อยู่ เสมอ	มีความรู้ในทางศิลปะ ที่สัมพันธ์กับบริบท ทางสังคม ภูมิปัญญา และวัฒนธรรม	เข้าถึงความรู้ และ สร้างองค์ความรู้ ใหม่
ความคิด	คิดอย่างมีเหตุมีผล	คิดวิเคราะห์ คิด สร้างสรรค์ คิดใหม่ได้ อย่างทันสมัย	คิดเชิงบูรณาการ คิด ไปข้างหน้า	มีความคิดเป็น ระบบ คิดรวบยอด และประเมินผลได้
ทักษะปฏิบัติ	สามารถปฏิบัติงาน ตามวิชาชีพได้	สามารถปรับปรุง พัฒนางาน มีความ แม่นยำ และแสวงหา แนวทางใหม่ได้	มีทักษะความชำนาญ ในการปฏิบัติ สามารถสร้างงานใหม่ และทำได้ด้วยตนเอง	สามารถสร้างสรรค์ สิ่งใหม่ และมีกลวิธี เฉพาะของตน
ทักษะการสื่อสาร และเทคโนโลยี	สามารถสื่อสารด้วย การพูด ฟัง อ่าน เขียน และใช้ เทคโนโลยีได้	สามารถสื่อสารและ เลือกใช้เทคโนโลยี เพื่อการสืบค้นและ การนำเสนอผลงาน ได้อย่างเหมาะสม	สามารถสื่อสารและ ใช้เทคโนโลยีเพื่อการ สร้างสรรค์ได้อย่างมี ประสิทธิภาพ	สามารถประยุกต์ใช้ การสื่อสารและการ ใช้เทคโนโลยีเพื่อ การประกอบ วิชาชีพได้
คุณธรรมจริยธรรม	มีวินัยมีความ รับผิดชอบ ซื่อสัตย์ สุจริต มีวัฒนธรรม และมีจรรยาบรรณ ในวิชาชีพ	เป็นแบบอย่างที่ดี เข้าใจตนเอง เข้าใจ ผู้อื่น และเข้าใจโลก	ส่งเสริมและชี้นำ สังคมให้ตระหนักถึง คุณธรรม จริยธรรม	อุทิศตนเพื่อ ส่วนรวม มี จิตสำนึกสาธารณะ
ค่านิยม	มีใจรัก ศรัทธาใน งานทางด้าน นาฏยศิลป์	มีสุนทรียะในการรับรู้ เข้าใจอารมณ์ตนเอง และผู้อื่น	มีพลังขับเคลื่อนเพื่อ พัฒนาตนเอง พัฒนา งาน และสามารถ ประเมินผลได้	มีความต้องการใน การสร้างสรรค์ผลงาน ที่โดดเด่นเฉพาะตัว และเป็นระบบ

ภาพรวมแนวคิดการสร้างคุณลักษณะบัณฑิตทางด้านนาฏยศิลป์ที่ได้จากการวิจัย

จากตารางเป็นผลการวิจัยจากข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ และการเข้าร่วมประชุมสัมมนาเรื่อง มาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรี สาขาศิลปกรรมศาสตร์นั้น สามารถนำมาสรุปเป็นตารางแนวคิดการสร้างคุณลักษณะบัณฑิตทางด้านนาฏยศิลป์และสามารถจัดระดับได้ดังปรากฏ ทั้งนี้ตารางจะมีความสอดคล้องกับแนวคิดคุณลักษณะบัณฑิตของประเทศไทยในบางประเด็นและมีการเพิ่มคุณลักษณะเฉพาะเจาะจงเพื่อให้ตรงตามบุคลิกของผู้เรียนทางด้านนาฏยศิลป์



โดยตารางในแกนนอนแสดงให้เห็นถึงคุณลักษณะเชิงคุณภาพทั้ง 4 ระดับสอดคล้องกับระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษา คือ 4 ปีการศึกษา ทั้งนี้การจัดวางคุณลักษณะบัณฑิตใน 4 ระดับได้คำนึงถึงการผลิตบัณฑิตที่พึงประสงค์ ซึ่งสถาบันทั้งหมดที่ผู้วิจัยทำการศึกษาก็ได้ให้ความสำคัญในการผลิตบัณฑิตทั้ง 4 ด้านตรงกัน ดังปรากฏอยู่ในปรัชญาและวัตถุประสงค์ของการผลิตในเอกสารหลักสูตร หากแต่ในแต่ละสถาบันจะให้น้ำหนักของคุณลักษณะบัณฑิตที่แตกต่างกัน โดยขึ้นอยู่กับปณิธานหรือจุดมุ่งหมายของหลักสูตรในการผลิตบัณฑิต แต่เมื่อนำมาวิเคราะห์และจัดระดับความสัมพันธ์ร่วมกันแล้ว ดังที่ผู้วิจัยจะได้นำเสนอผลจากการวิจัยสามารถสรุปเป็นลำดับในหัวข้อถัดไป

การกำหนดศักยภาพคุณลักษณะบัณฑิตทางด้านนาฏยศิลป์

การเสนอกรอบแนวคิดการสร้างคุณลักษณะบัณฑิตทางด้านนาฏยศิลป์ในระดับปริญญาตรี จากการจัด Group Discussion ได้มีข้อเสนอของคุณลักษณะบัณฑิตเพิ่มเติมที่มีความเป็นคุณลักษณะเฉพาะของศาสตร์ทางด้านนาฏยศิลป์หลายประการด้วยกันโดยเฉพาะการจัดเรียงลำดับ

ข้อเสนอข้อแรก การกำหนดศักยภาพด้านความรู้ ความคิด จาการ่างที่ผู้วิจัยเสนอมีความเข้มข้นเกินไปสำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี เพราะในระดับปริญญาตรีควรแยกคุณลักษณะของเป็นทีละประเด็น แต่ในทางปฏิบัติให้เป็นไปในแบบบูรณาการ เมื่อสำเร็จการศึกษาจะสามารถเป็นศิลปินบัณฑิตที่มีความสมบูรณ์พร้อมทั้งความรู้และคุณธรรม สามารถปฏิบัติงานได้

ข้อเสนอข้อที่สอง การศึกษาทางด้านนาฏยศิลป์เป็นสาขาวิชาที่มีทั้งความเป็นวิชาการและวิชาชีพควบคู่กันไป โดยเฉพาะเรื่องทักษะปฏิบัติจัดการความสามารถอันโดดเด่นของผู้ที่เรียนทางนี้ การกำหนดศักยภาพทางด้านทักษะปฏิบัติจึงควรมีความโดดเด่นบ่งบอกถึงคุณลักษณะเฉพาะตน

ข้อเสนอข้อที่สาม คือการใช้คำศัพท์ที่ไม่ตรงกับธรรมชาติของการจัดการเรียนการสอนของศาสตร์ทางด้านนาฏยศิลป์ เช่น ทักษะความสามารถ ควรใช้ทักษะปฏิบัติซึ่งมีความตรงมากกว่า

นอกจากข้อเสนอแนะทั้งสามประการยังมีคุณลักษณะอีกประการที่เป็นความเฉพาะของศาสตร์นั้นคือ สุนทรียะ ความงาม ซึ่งควรมีการกำหนดแยกออกมาให้ชัดเจนเพื่อให้เกิดความโดดเด่นตามบุคลิกของผู้เรียน

คุณลักษณะบัณฑิตทางด้านนาฏยศิลป์ที่ปรับแล้วสามารถกำหนดตามศักยภาพและประมวลออกมาได้ดังนี้

1. ด้านความรู้ (รู้รอบ รู้ลึก รู้บูรณาการ รู้สร้างใหม่)

มีความรู้ทางวิชาการพื้นฐานตามสาขาวิชาที่ได้รับการศึกษาและเพียงพอต่อการประกอบอาชีพที่มีความสามารถตอบสนองความต้องการของโลกในฐานะเป็นสมาชิกของโลก (Citizenship) มีความรู้ทันสมัย ทันเทคโนโลยี เป็นผู้นำทางวิชาการ สามารถปรับตัวทันเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลง ทั้งในระดับภูมิภาคและระดับสากล รู้จักใฝ่รู้ แสวงหาความก้าวหน้า พัฒนาความรู้ด้วยการวิจัย ขยันหมั่นเพียร กระตือรือร้น มีทักษะในการชี้นำตนเอง สืบเสาะแสวงหาความรู้อยู่เสมอ มีความรู้ลึก สามารถจัดระบบองค์ความรู้ เชื่อมโยงบูรณาการความรู้ทั้งในสาขาวิชาที่ตนศึกษา และสาขาวิชาอื่นๆ เพื่อมาประยุกต์ใช้ในงานอาชีพ มีความลึกซึ้งทางปัญญา สามารถบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ได้อย่างเหมาะสม มีความรู้พื้นฐานและเข้าใจถึงความสัมพันธ์ของศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ มีความรู้เรื่องโลก (Globalization) และรู้จักท้องถิ่นของตนเอง (Localization) มีความเชี่ยวชาญเข้าถึงแก่นความรู้ สามารถสร้างองค์ความรู้และอธิบายความรู้ใหม่ มีสมรรถภาพทางปัญญา ความเป็นเลิศทางวิชาการ สามารถสร้างทฤษฎีและนำไปปฏิบัติได้ และมีความสามารถในการวิจัยเพื่อพัฒนา



(Research and Development หรือ People & Research & Development) มุ่งนวัตกรรม เพื่ออนาคตสามารถทำวิจัยในเรื่องที่เกี่ยวกับระดับนโยบายและการวางแผนงานของชาติ สามารถนำ ความรู้มาพัฒนาประเทศตามลำดับ (สุรพล วิรุฬห์รักษ์, สวภา เวชสุรักษ์, อนุกุล โรจนสุขสมบูรณ์, วรินทร์พร ทับเกตุ และ ขวัญใจ คงถาวร. 2556 : สัมภาษณ์), (มาลินี อาชายุทธการ และ ไพรพงศ์ เสนไสย. 2554 : สัมภาษณ์), (กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา. 2552), (21st Century Skills : Learning for Life in Our Times ของ Bernie Trilling & Charles Fadel. 2009)

2. ด้านความคิด (คิดมีเหตุผล คิดวิเคราะห์/สังเคราะห์ คิดประเมิน คิดสร้างสรรค์)

มีสติปัญญาคิดเป็น สามารถจัดระบบความคิด สามารถคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ อย่างเป็นระบบและอย่างเป็นกระบวนการ คิดได้อย่างมีวิจารณญาณ รู้จักตัดสินใจสิ่งใดที่ถูกสิ่งใดที่ผิด ในสถานการณ์ต่างๆ รู้จักไตร่ตรองหาเหตุผล กล้าวิพากษ์วิจารณ์ มีความสามารถในการกำหนดประเด็น ปัญหาที่ซับซ้อน และแก้ไขปัญหาทั้งของตนเองและสังคมได้ เป็นผู้บริโภคที่ฉลาด สามารถเรียนรู้จาก ประสบการณ์ และสามารถประเมินผลด้วยวิธีการที่หลากหลาย มีความคิดสร้างสรรค์ มีจินตนาการ และยืดหยุ่นในการประยุกต์ใช้ความรู้ สามารถคิดใหม่ได้อย่างทันสมัย เห็นการณ์ไกล ใจกว้าง ใฝ่สูง มีวิสัยทัศน์ มีโลกทัศน์กว้างไกล เข้าใจปัญหาเศรษฐกิจ การเมือง สังคมไทยและสังคมโลก เข้าปัจจุบัน และอนาคต มีความสามารถในการวางแผน กำหนดยุทธศาสตร์ มีทัศนคติที่เป็นสากล สามารถคิดไป ข้างหน้าและคิดเองได้ ตามลำดับ (สุรพล วิรุฬห์รักษ์, สวภา เวชสุรักษ์, อนุกุล โรจนสุขสมบูรณ์, วรินทร์พร ทับเกตุ และขวัญใจ คงถาวร. 2556 : สัมภาษณ์ ; มาลินี อาชายุทธการ และไพรพงศ์ เสนไสย. 2554 : สัมภาษณ์ ; กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา. 2552 ; 21st Century Skills : Learning for Life in Our Times ของ Bernie Trilling & Charles Fadel. 2009)

3. ด้านทักษะปฏิบัติ (ทำได้ แม่นยำ ชำนาญ/คล่องแคล่ว มีกลวิธีเฉพาะตน)

สามารถปฏิบัติงานได้ตามวิชาชีพ เป็นผู้ปฏิบัติอย่างมืออาชีพ มีสมรรถนะสากล (Global Competencies) สามารถนำความรู้ในเชิงทฤษฎีมาสู่การปฏิบัติ มีมนุษยสัมพันธ์ สามารถ ทำงานเป็นทีมเป็นได้ทั้งผู้นำและผู้ตามที่ดี มีความสามารถในการบริหารจัดการ มีแนวคิดของความเป็น ผู้ประกอบการ ผ่านการฝึกประสบการณ์วิชาชีพจากสถานประกอบการ และนำความรู้ที่ได้รับไปปรับใช้ สังคมทั้งในระดับชาติและนานาชาติ สามารถปรับปรุงตนเอง พัฒนางานให้มีคุณภาพ เปิดใจรับฟัง ความคิดเห็นของคนอื่น และแสวงหาวิธีการใหม่ ๆ ที่ดีขึ้น มีความสามารถในการปรับตัว และ ประสานงานกับองค์กรต่าง ๆ ทั้งในสภาวะการณ์ปกติหรือที่มีความซับซ้อนสูงและมีทรัพยากรอย่างจำกัด สามารถสร้างงานใหม่ มีความคิดริเริ่มในการประกอบการ มีลักษณะเป็นผู้ผลิตไม่ใช่ผู้ใช้ สร้างสรรค์ ความก้าวหน้าทางวิชาการ สามารถพัฒนางานวิจัยทั้งวิจัยบริสุทธิ์และวิจัยประยุกต์ได้อย่างต่อเนื่อง นำความรู้ที่ได้รับมาพัฒนาเป็นวิธีการ ความคิดและแนวทางใหม่ ๆ มีลักษณะการเรียนรู้แบบนำตนเอง (Active Learning) และทำได้ด้วยตนเอง มีความเชี่ยวชาญชำนาญการและปฏิบัติงานได้อย่างแม่นยำ มีกลวิธีเฉพาะตน มีความสามารถและความชำนาญในการทำงานในท้องถิ่นของตนเองและมีความสารถ ระดับโลก (Global) ตามลำดับ (สุรพล วิรุฬห์รักษ์, สวภา เวชสุรักษ์, อนุกุล โรจนสุขสมบูรณ์, วรินทร์พร ทับเกตุ และขวัญใจ คงถาวร. 2556 : สัมภาษณ์ ; มาลินี อาชายุทธการ และไพรพงศ์ เสนไสย. 2554 : สัมภาษณ์ ; กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา. 2552 ; 21st Century Skills : Learning for Life in Our Times ของ Bernie Trilling & Charles Fadel. 2009)



4. ด้านทักษะการสื่อสารและการใช้เทคโนโลยี (สื่อสาร-ใช้เทคโนโลยีได้ สื่อสาร-ใช้เทคโนโลยีเพื่อการสืบค้น สื่อสาร-ใช้เทคโนโลยีเพื่อการประยุกต์ สื่อสาร-ใช้เทคโนโลยีเพื่อการนำเสนอ) สามารถใช้ภาษาในการสื่อสารทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ มีทักษะการนำเสนอ สามารถโน้มน้าวจิตใจผู้อื่น มีความสามารถทางด้านคอมพิวเตอร์ และสารสนเทศ (Information Literacy) มีนวัตกรรม สามารถนำเทคโนโลยีและสารสนเทศสมัยใหม่มาผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้อย่างเหมาะสม (สุรพล วิรุฬห์รักษ์, สวภา เวชสุรกษ์, อนุกุล โรจนสุขสมบูรณ์, วรินทร์พร ทับเกตุ และ ขวัญใจ คงถาวร. 2556 : สัมภาษณ์ ; มาลินี อาชายุทธการ และ ไพรพงศ์ เสนไสย. 2554 : สัมภาษณ์ ; กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา. 2552 ; 21st Century Skills : Learning for Life in Our Times ของ Bernie Trilling & Charles Fadel. 2009)

5. ด้านคุณธรรมจริยธรรม (คุณธรรมพื้นฐาน แบบอย่าง ชี้นำสังคม เสียสละ) มีเพียงประเด็นใหญ่ประเด็นเดียวคือ มีคุณธรรมจริยธรรม มีศีลธรรม กตัญญู กตเวทิต์ ซื่อสัตย์ โปร่งใส มีสัจจะ ไม่เอาเปรียบผู้อื่น มีจรรยาบรรณในวิชาชีพ มีความรับผิดชอบ มีมโนธรรม และมีจิตสำนึก คิดจะให้มากกว่าคิดจะรับ ผดุงไว้ซึ่งความเป็นธรรมและถูกต้อง ลดละเลิก อบายมุข ทั้งต่อตนเองและต่อสังคม เอาหลักธรรมศาสนามาใช้ในชีวิตได้ ยึดถือหลักธรรมรัฐ (Good Governance) สามารถครองตน มีความเชื่อมั่น มีวุฒิภาวะ รอบคอบ มีวินัย ตรงต่อเวลา ขยัน ประหยัด อดทน มีความเพียร สุจริต รู้จักหน้าที่ตน ผดุงไว้ซึ่งความเป็นธรรมของสังคมถูกต้องของสังคมตามระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข รักษาสภาพแวดล้อมและทรัพยากรท้องถิ่น (สุรพล วิรุฬห์รักษ์, สวภา เวชสุรกษ์, อนุกุล โรจนสุขสมบูรณ์, วรินทร์พร ทับเกตุ และ ขวัญใจ คงถาวร. 2556 : สัมภาษณ์ ; มาลินี อาชายุทธการ และ ไพรพงศ์ เสนไสย. 2554 : สัมภาษณ์ ; วิรุณ ตั้งเจริญ และ สรรเสริญ มิลินทสูตร. 2555 : สัมภาษณ์ ; กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา. 2552), (21st Century Skills : Learning for Life in Our Times ของ Bernie Trilling & Charles Fadel. 2009)

6. ด้านค่านิยม (รักงาน รักงาม มีพลังสร้างสรรค์ ต้องการเป็นมืออาชีพ) มีใจรักและศรัทธาต่อวิชาชีพ มีทัศนคติที่ดีต่อการประกอบอาชีพ มีวุฒิภาวะ ในการดำรงตน มีเอกลักษณ์ความเป็นไทย มีความเข้าใจข้ามวัฒนธรรม อนุรักษ์ สืบสานวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมอันดีงามของชาติ มีจิตใจที่งดงามอันเนื่องมาจากศิลปะและวรรณกรรม มีสุนทรียะ ศิลปะ และดนตรี เป็นแบบอย่างที่ดี มีความเป็นต้นแบบ มีบุคลิกเฉพาะตน มีพลังการสร้างสรรค์ ความต้อง เป็นมืออาชีพ มีอารมณ์มั่นคง มีเอกลักษณ์ ร่าเริงแจ่มใสและมีชีวิตชีวา มีความสามารถในการชื่นชมในความสำเร็จของผู้อื่น มีความภาคภูมิใจในฐานะพลเมืองที่มีคุณค่า รู้จักเลือกจุดหมายปลายทางของชีวิต มีความสามารถในการเรียนรู้ในวิถีชีวิต (สุรพล วิรุฬห์รักษ์, สวภา เวชสุรกษ์, อนุกุล โรจนสุขสมบูรณ์, วรินทร์พร ทับเกตุและ ขวัญใจ คงถาวร. 2556 : สัมภาษณ์), (มาลินี อาชายุทธการ และ ไพรพงศ์ เสนไสย. 2554 : สัมภาษณ์), (กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา. 2552), (21st Century Skills : Learning for Life in Our Times ของ Bernie Trilling & Charles Fadel. 2009)

อนึ่ง ในประเด็นเรื่องคุณลักษณะบัณฑิตด้านคุณธรรมจริยธรรมที่นักวิชาการ ทางด้านศิลปะได้ให้ทัศนะว่าการสร้างสรรคงานทางด้านศิลปกรรมมักจะไปผูกโยงติดกับคำว่าคุณธรรม จริยธรรมจึงมีการเสนอให้พิจารณาเรื่องการสร้างค่านิยมที่ถูกต้องขึ้นมาอีกประเด็นด้วย (สรรเสริญ มิลินทสูตร. 2555)



คุณภาพ ศักยภาพ	พื้นฐาน	พัฒนา	ก้าวกระโดด	ยอดเยี่ยม
ความรู้	รู้รอบในศาสตร์ทาง นาฏยศิลป์และศาสตร์ อื่นที่เกี่ยวข้อง			
ความคิด	คิดอย่างมีเหตุมีผล			
ทักษะปฏิบัติ	สามารถปฏิบัติงาน ตามวิชาชีพได้			
ทักษะการ สื่อสารและ เทคโนโลยี	สามารถสื่อสารด้วย การพูด ฟัง อ่าน เขียน และใช้เทคโนโลยีได้			
คุณธรรมจริยธรรม	มีวินัยมีความ รับผิดชอบ ซื่อสัตย์ สุจริต มีวัฒนธรรมและ มีจรรยาบรรณใน วิชาชีพ	เป็นแบบอย่างที่ดี เข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่น และ เข้าใจโลก	ส่งเสริมและชี้นำสังคม ให้ตระหนักถึงคุณธรรม จริยธรรม	อุทิศตนเพื่อส่วนรวม มี จิตสำนึกสาธารณะ
ค่านิยม	มีใจรัก ศรัทธาในงาน ทางด้านนาฏยศิลป์	มีสุนทรียะในการ รับรู้ เข้าใจ อารมณ์ตนเอง และผู้อื่น	มีพลังขับเคลื่อนเพื่อ พัฒนาตนเอง พัฒนา งาน และสามารถ ประเมินผลได้	มีความต้องการในการ สร้างสรรค์ผลงานที่โดดเด่น เฉพาะตัว และเป็น ระบบ

องค์ประกอบคุณลักษณะบัณฑิตทางด้านนาฏยศิลป์ของนิสิตชั้นพื้นฐาน

องค์ประกอบคุณลักษณะบัณฑิตทางด้านนาฏยศิลป์ของนิสิตชั้นพื้นฐาน จะเน้นในคุณสมบัติขั้นพื้นฐานเป็นหลัก เนื่องจากเป็นช่วงของการปรับตัว เพื่อหวังความสำเร็จในเชิงวิชาการ ต้องการเข้าใจตนเอง เข้าใจปัญหาโลก แสวงหาเอกลักษณ์ของตนเอง มีความเป็นมิตร ผูกพันกับเพื่อน และชอบรวมกันเป็นกลุ่ม สุภาพเรียบร้อย มีทั้งความรู้สึกลึกซึ้งและตื้นตื้น เข้าร่วมกิจกรรมทุกประเภท ของมหาวิทยาลัย (ทองเรียน อมรัชกุล. 2525) แต่ทั้งนี้ในด้านคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมนั้น จากการประชุมร่างมาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรี สาขาศิลปกรรมศาสตร์ ศาสตราจารย์ ดร.สันติ เล็กสุขุม และผู้ช่วยศาสตราจารย์สรเสรีญ มลิณทิส ได้มีทัศนะร่วมกันที่บัณฑิตทุกระดับควรมี คุณสมบัติทางด้านคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่ใกล้เคียงและผสมผสานกันให้มากที่สุด



องค์ประกอบคุณลักษณะบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์ของนิสิตพัฒนา

องค์ประกอบคุณลักษณะบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์ของนิสิตชั้นพัฒนานั้น มีลักษณะที่สำคัญคือ ความกระตือรือร้น และมีความสามารถทางวิชาชีพที่รับการพัฒนาจากขั้นพื้นฐานมาแล้ว จึงต้องมีความทันสมัยในการสืบเสาะแสวงหาความรู้อยู่ตลอดเวลา นอกจากนั้นต้องคิดสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ได้ สร้างงานใหม่ได้ มีความแม่นยำในทักษะปฏิบัติ ด้วยต้องเป็นแบบอย่างที่ดีจึงต้องเป็นผู้มีสุนทรียะ และหนักแน่นไปด้วยคุณธรรมจริยธรรมประกอบกัน ดังแสดงให้เห็นจากตารางข้างบน

องค์ประกอบคุณลักษณะบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์ของนิสิตชั้นก้าวหน้ากระโดด

คุณภาพ ศักยภาพ	พื้นฐาน	พัฒนา	ก้าวหน้ากระโดด	ยอดเยี่ยม
ความรู้			มีความรู้ในทางศิลปะที่สัมพันธ์กับบริบททางสังคม ภูมิปัญญา และวัฒนธรรม	
ความคิด			คิดเชิงบูรณาการ คิดไปข้างหน้า	
ทักษะปฏิบัติ			มีทักษะความชำนาญในการปฏิบัติ สามารถสร้างงานใหม่และทำได้ด้วยตนเอง	
ทักษะการสื่อสารและเทคโนโลยี			สามารถสื่อสารและใช้เทคโนโลยีเพื่อการสร้างสรรค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ	
คุณธรรมจริยธรรม	มีวินัยมีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์สุจริต มีวัฒนธรรมและมีจรรยาบรรณในวิชาชีพ	เป็นแบบอย่างที่ดี เข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่น และเข้าใจโลก	ส่งเสริมและขึ้นนำสังคม ให้ตระหนักถึงคุณธรรม จริยธรรม	อุทิศตนเพื่อส่วนรวม มีจิตสำนึกสาธารณะ
ค่านิยม	มีใจรัก ศรัทธาในงานทางด้านนาฏศิลป์	มีสุนทรียะในการรับรู้ เข้าใจอารมณ์ตนเองและผู้อื่น	มีพลังขับเคลื่อนเพื่อพัฒนาตนเอง พัฒนางาน และสามารถประเมิณผลได้	มีความต้องการในการสร้างสรรค์ผลงานที่โดดเด่น เฉพาะตัว และเป็นระบบ

องค์ประกอบคุณลักษณะบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์ของนิสิตชั้นก้าวหน้ากระโดด

เน้นความสามารถไปที่การวิจัยและการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ไปพร้อมๆ กันด้วย ซึ่งคุณลักษณะโดดเด่นของบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์ ต้องมีความสามารถทางวิชาชีพได้ดี เพราะฝึกฝนมาดี รวมทั้งมีความสามารถ



ในการวิจัย จึงต้องมีความเป็นผู้นำ มุ่งสืบเสาะแสวงหาความรู้ รวมถึงเชื่อมโยงบูรณาการความรู้ได้นอกจากนี้ต้องคิดสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ สร้างงานใหม่ได้ และคิดไปข้างหน้า รวมทั้งชี้นำสังคม ทั้งยังต้องเป็นผู้มีพลังในการพัฒนาตนเอง มีความกระตือรือร้น และมีความสามารถในการประเมินผลได้ ดังแสดงให้เห็นจากตารางด้านล่าง

องค์ประกอบคุณลักษณะบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์ของนิสิตชั้นยอดเยี่ยม

องค์ประกอบคุณลักษณะบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์ของนิสิตชั้นยอดเยี่ยม กล่าวคือ

คุณภาพ	พื้นฐาน	พัฒนา	ก้าวหน้า	ยอดเยี่ยม
ศักยภาพ				
ความรู้				เข้าถึงความรู้ และสร้างองค์ความรู้ใหม่
ความคิด				มีความคิดเป็นระบบ คิดรวบยอด และประเมินผลได้
ทักษะปฏิบัติ				สามารถสร้างสรรค์สิ่งใหม่ และมีกลวิธีเฉพาะของตน
ทักษะการสื่อสารและเทคโนโลยี				สามารถประยุกต์ใช้การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีเพื่อการประกอบวิชาชีพได้
คุณธรรมจริยธรรม	มีวินัยมีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์สุจริต มีวัฒนธรรม และมีจรรยาบรรณในวิชาชีพ	เป็นแบบอย่างที่ดี เข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่น และเข้าใจโลก	ส่งเสริมและชี้นำสังคมให้ตระหนักถึงคุณธรรม จริยธรรม	อุทิศตนเพื่อส่วนรวม มีจิตสำนึกสาธารณะ
ค่านิยม	มีใจรัก ศรัทธาในงานทางด้านนาฏศิลป์	มีสุนทรียะในการรับรู้ เข้าใจอารมณ์ตนเองและผู้อื่น	มีพลังขับเคลื่อนเพื่อพัฒนาตนเอง พัฒนางาน และสามารถประเมินผลได้	มีความต้องการในการสร้างสรรค์ผลงานที่โดดเด่นเฉพาะตัว และเป็นระบบ

ความเป็นเลิศในการเข้าถึงความรู้และแก้ไขปัญหา รวมถึงความเชี่ยวชาญในทักษะทางวิชาชีพทางนาฏศิลป์ และการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ โดยสามารถเชื่อมโยงบูรณาการความรู้ได้เป็นอย่างดี พร้อมทั้งมีความเป็นมืออาชีพในการสร้างสรรค์งานใหม่ มีความสามารถในการจัดระบบทางความคิด มีความเสียสละเพื่อส่วนรวมอย่างแท้จริง ดังแสดงให้เห็นจากตารางด้านบน



การสร้างแนวทางการผลิตบัณฑิตทางด้านนาฏยศิลป์ระดับปริญญาตรีตามผลการวิจัย

แนวทางผลิตบัณฑิต : ด้านความรู้

	พื้นฐาน	พัฒนา	ก้าวกระโดด	ยอดเยี่ยม
หลักสูตร	- เพื่อให้บัณฑิตมีความรู้ทั่วไปและความรู้ตามวิชาชีพของตน - หลักสูตรต้องมุ่งพัฒนาบัณฑิตอย่างสมดุลทั้งความรู้ ความคิด ทักษะ ปฏิบัติ ความดีงาม และค่านิยม	- เพื่อให้บัณฑิตมีความรู้ลึก รู้จัก สืบเสาะแสวงหาความรู้อยู่เสมอ - ส่งเสริมทักษะที่เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ตลอดชีวิต และเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน	- เพื่อให้บัณฑิตมีความรู้ที่สามารถเชื่อมโยงและบูรณาการความรู้ได้ - จัดหลักสูตรการศึกษาที่ร่วมกับบุคคล ศิลปิน ชุมชน สังคม เพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งของภูมิปัญญาและวัฒนธรรม	- เพื่อให้บัณฑิตมีความเชี่ยวชาญเข้าถึงความรู้และสร้างองค์ความรู้ใหม่ได้ - หลักสูตรมุ่งจะพัฒนาวิชาการ ควบคู่วิชาชีพชั้นสูง และการสร้างสรรค์/การวิจัยเพื่อพัฒนาความรู้และสังคม
การจัดการเรียนสอน	- เพื่อสร้างความรู้พื้นฐานให้แก่บัณฑิต เพื่อให้บัณฑิตมีความรู้ทั่วไปและความรู้ตามวิชาชีพของตนเอง - จัดการเรียนการสอนที่หลากหลายให้เหมาะสมกับธรรมชาติเนื้อหาวิชา และระดับผู้เรียน	- การจัดการเรียนการสอนแบบนักเรียนเป็นศูนย์กลาง ลดการบรรยาย เน้นการสร้างสรรค และนวัตกรรม	- ส่งเสริมการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้ค้นพบความรู้ด้วยตนเอง/การค้นคว้าวิจัย - เน้นการเรียนรู้ระหว่างวิชาความรู้ในศาสตร์กับชีวิตจริง โดยเน้นประสบการณ์ตรง กระบวนการคิด การเชื่อมโยงทฤษฎีกับการปฏิบัติ	- เน้นการค้นคว้าและวิพากษ์วิจารณ์เนื้อหาสาระของวิชาการในหลักสูตร - เน้นการสร้างสรรคอย่างเป็นระบบ มีการค้นหาความรู้แบบนำเสนอสาระความรู้จากระบบการคิด ด้วยการพูดและการเขียนที่ถูกต้องในเชิงวิชาการ
กิจกรรม	- ส่งเสริมให้มีการบูรณาการกิจกรรมนักศึกษาการเรียนการสอน - บุคลากรในสถาบันอุดมศึกษาต้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการพัฒนานิสิตนักศึกษาให้มีคุณภาพและมีความรู้คู่คุณธรรม	- บูรณาการกิจกรรมและกิจการนิสิต นักศึกษากับการเรียนการสอนโดยมีทั้งกิจกรรมที่นิสิต นักศึกษาจัดขึ้นเอง และกิจกรรมที่หลักสูตร/คณะ/ภาควิชาจัดขึ้น	- ส่งเสริมการดำเนินโครงการ/กิจกรรมร่วมในหลายสาขาวิชาชีพ และหลากหลายสถาบัน โดยมีสถาบันแห่งหนึ่งเป็นแกนกลาง - เน้นกิจกรรมที่เพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับการมีปฏิสัมพันธ์กับชุมชน สังคม	- ส่งเสริมการจัดกิจกรรมของนิสิต นักศึกษาโดยมุ่งให้ผู้เรียนจัดงานได้เอง เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ความคิดมุมมอง โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา เป็นผู้มีบทบาทสำคัญต่อการให้คำปรึกษา



	พื้นฐาน	พัฒนา	ก้าวกระโดด	ยอดเยี่ยม
สภาพแวดล้อม	- จัดสถานที่ให้ สมเกียรติภูมิมี บรรยากาศที่ส่งเสริม และเอื้ออำนวยใน ด้านวิชาการ และ ศิลปวัฒนธรรม	- มีระบบเครือข่าย อินเทอร์เน็ตที่ ครอบคลุมและเข้าถึง ทั้งสถาบัน - มีระบบห้องสมุดที่ ทันสมัยและมี ประสิทธิภาพ - มีการให้บริการ คอมพิวเตอร์การ สืบค้นอย่างทั่วถึง และสะดวกต่อการใช้ งาน	- จัดตั้งเครือข่ายทาง ศิลปะการแสดง/ นาฏศิลป์ เพื่อการ แลกเปลี่ยนความรู้และ ข้อมูลข่าวสารระหว่าง กัน - พัฒนาระบบที่ ส่งเสริมยุทธศาสตร์การ ทำงาน	- การประชุมสัมมนา ในระดับชาติ เพื่อ นานาชาติ เพื่อ สะท้อน ความก้าวหน้าทาง วิชาการ - มีงบประมาณ สนับสนุนงาน สร้างสรรค์/การวิจัย

หมายเหตุ กระบวนการที่ใช้ประกอบด้วย บรรยาย / อ่าน / ค้นคว้า

แนวทางการผลิตบัณฑิต : ด้านความคิด

	พื้นฐาน	พัฒนา	ก้าวกระโดด	ยอดเยี่ยม
หลักสูตร	- เพื่อให้บัณฑิต สามารถคิดอย่างมีเหตุ มีผล - หลักสูตร ประกอบด้วยสาระ/ ประสบการณ์ที่ผู้เรียน นำไปต่อยอดทาง ความคิดได้	- เพื่อให้บัณฑิต สามารถคิดวิเคราะห์ ได้ โดยหลักสูตรต้อง ประกอบด้วย ประสบการณ์ที่ ผู้เรียนต้องสามารถ นำไปประกอบอาชีพ ขั้นสูงได้	- เพื่อให้บัณฑิตมี ความคิดเชิงบูรณาการ เชื่อมโยงสาระความรู้ เป็นภาพรวมได้	- เพื่อให้บัณฑิตเป็นผู้ ที่มีความคิดรวบยอด และสามารถตกผลึก ทางความคิดได้ - หลักสูตรต้องมี เนื้อหาหลักชี้ชัดทั้งทาง ทฤษฎีและทักษะ ปฏิบัติ โดยมีเนื้อหา เกี่ยวกับระเบียบวิธี วิจัยและงาน สร้างสรรค์
การจัดการเรียน สอน	- จัดการเรียนการสอน ที่หลากหลายเหมาะสม กับธรรมชาติ เนื้อหาวิชา และระดับ ของผู้เรียน ในการ กระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จัก คิดได้อย่างมีเหตุผล	- จัดการเรียนการสอนโดย ประสบการณ์จริง เพื่อให้ผู้เรียนสามารถ วิเคราะห์ สังเคราะห์ และความคิด สร้างสรรค์ได้	- ผู้สอนเปลี่ยนบทบาท เป็นให้ผู้เรียนคิด วิเคราะห์เป็นเปิด โอกาสให้ผู้เรียนได้คิด อย่างกว้างขวาง สามารถค้นคว้าด้วย ตนเอง	- จัดกิจกรรมการ เรียนการสอนที่ กระตุ้นให้ผู้เรียนมี ความช่างสังเกต ช่าง คิด เพื่อต่อยอด ความคิดเกิดเป็น ความคิดใหม่ได้



	พื้นฐาน	พัฒนา	ก้าวกระโดด	ยอดเยี่ยม
กิจกรรม	- จัดกิจกรรมที่ให้นิสิต นักศึกษา อาจารย์ได้ ตระหนัก เข้าใจ รับรู้ และร่วมกันแสดงความคิดเห็นเชิง วิพากษ์วิจารณ์ปัญหา และเห็นความจำเป็นที่ ต้องปรับปรุงแก้ไข ปัญหา	- จัดเวทีที่เปิดโอกาส ให้นิสิตนักศึกษาได้ แสดงความคิดเห็น เชิงวิพากษ์วิจารณ์ อภิปราย เพื่อฝึก ทักษะการแสดงความคิดเห็น และสร้าง บรรยากาศ ประชาธิปไตยอย่าง สร้างสรรค์	- จัดประชุมสัมมนาใน ระดับนานาชาติ/ชาติ ที่เกี่ยวกับ ศิลปะการแสดง/ นาฏยศิลป์ รวมทั้งการ จัดเวทีเพื่อฝึกทักษะ การแสดงความคิดเห็น ของนิสิตนักศึกษา -ส่งเสริมการจัด กิจกรรมกลุ่มเพื่อสร้าง เสริมความคิด	- จัดโครงการศิลป นิพนธ์ในระดับชาติ/ นานาชาติ ทั้งในและ นอกสถานที่เพื่อฝึก ทักษะการคิด และ นำเสนอผลงาน สร้างสรรค์/ ผลงานวิจัยของ ผู้เรียน
สภาพแวดล้อม	- ให้ความสำคัญกับ นักศึกษาระดับพื้นฐาน ให้มากขึ้นและ เสริมสร้างบรรยากาศ ในสถาบันให้เอื้อต่อ การพัฒนาบัณฑิตที่พึง ประสงค์ รวมทั้ง ส่งเสริมให้นิสิต/ นักศึกษาแสดงความคิดเห็นอย่างเป็นเหตุ เป็นผลแบบ ตรงไปตรงมา	- มีอุปกรณ์ เทคโนโลยีสารสนเทศ ที่ทันสมัยสะดวกต่อ การใช้งาน และมี สามารถใช้เพื่อการ สื่อสารและเพื่อการ ตัดสินใจได้อย่างดีมี ประสิทธิภาพ เหมาะสม	- จัดแหล่งเรียนรู้ที่ เหมาะสมเช่น หอศิลป์ เวทีเพื่อการจัดการ แสดงผลงานทาง นาฏยศิลป์ เพื่อส่งเสริม กระบวนการเรียนรู้ด้วย ตนเอง	- จัดโครงการศิลปะ นิพนธ์/การ ประชุมสัมมนา ระดับชาติ/นานาชาติ เพื่อฝึกทักษะการ แสดงความคิดเห็น ซึ่งจะก่อให้เกิดการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ กระตุ้นการคิดได้ อย่างกว้างขวาง

หมายเหตุ กระบวนการที่ใช้ประกอบด้วย อภิปราย / วิเคราะห์ / วิวิจารณ์

แนวคิดการผลิตบัณฑิต : ด้านทักษะปฏิบัติ

	พื้นฐาน	พัฒนา	ก้าวกระโดด	ยอดเยี่ยม
หลักสูตร	- มุ่งพัฒนาบัณฑิตให้ เข้าถึงพร้อมด้วยความรู้ ความสามารถ และ ความดีงาม โดยมีความ รอบรู้ทั้งภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติ สามารถนำไป ประยุกต์ใช้ได้อย่าง เหมาะสม	- หลักสูตรที่มีความ หลากหลายตามความ ต้องการของผู้เรียน เอื้อ ต่อการเรียนรู้ด้วย ตนเอง	- เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้ มีทักษะขั้นสูงจนเกิด ความชำนาญ สามารถนำไปใช้ ในการทำงานร่วมกับ ผู้อื่นและสร้างสรรค์ ผลงานใหม่ได้ด้วย ตนเอง	- มุ่งสร้างผู้นำในการ พัฒนาวิชาการหรือ วิชาชีพทางด้าน นาฏยศิลป์ สามารถ สร้างสรรค์สิ่งใหม่ และมีทักษะความ เชี่ยวชาญ สามารถ สร้างกลวิธีเฉพาะตน ได้



	พื้นฐาน	พัฒนา	ก้าวกระโดด	ยอดเยี่ยม
การจัดการเรียนสอน	- การสอนต้องมีวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาทักษะและภูมิปัญญาในอาชีพ เพื่อเป็นพื้นฐานต่อการนำไปประยุกต์ใช้ได้	- เสริมสร้างการเรียนรู้แบบอาศรมศึกษาเพื่อบ่มเพาะวิธีการแสวงหาความรู้ กลเม็ดเด็ดพรายเพื่อการต่อยอดทางทักษะปฏิบัติ	- ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รู้กลวิธีการสร้างสรรค์ผลงานได้ด้วยตนเอง - สามารถนำเสนอผลงานสร้างสรรค์ที่พัฒนาจากทักษะปฏิบัติเชื่อมโยงความรู้วิชาในสาขา กับความรู้ในสาขาวิชาอื่น	- พัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาร่วมกับสถานประกอบการในโครงการพิเศษ ประเภทต่างๆ เพื่อการปฏิบัติได้จริง
กิจกรรม	- การบูรณาการกิจกรรมและกิจกรรมนิสิต/นักศึกษากับการเรียนการสอนเข้าด้วยกัน เช่น กิจกรรมชมรม หรือกิจกรรมอื่นนอกเหนือจากหลักสูตร	- ส่งเสริมให้นักศึกษาได้ลงมือปฏิบัติจริง เรียนรู้ในสถานการณ์จริง	- เพิ่มพูนทักษะเกี่ยวกับการมีปฏิสัมพันธ์กับชุมชน รวมทั้งส่งเสริมโครงการกิจกรรมร่วมในหลายสาขาวิชาชีพ และหลายสถาบัน	- ส่งเสริมการจัดกิจกรรมที่เน้นความคิดสร้างสรรค์ / กิจกรรมที่มีส่วนร่วมกับชุมชน หรือการพัฒนาร่วมกับหน่วยงานอื่น ได้ก่อกำเนิดธุรกิจ เอกชน หน่วยงาน ต่างๆ ในการร่วมมือจัดการศึกษาและการผลิตบัณฑิต
สภาพแวดล้อม	- เสริมสร้างบรรยากาศทางด้านวิชาการ ศิลปวัฒนธรรมที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาทักษะปฏิบัติโดยให้ถึงพร้อมในด้านวัสดุ อุปกรณ์ และสื่อทัศนูปกรณ์ที่ทันสมัย	- มีห้องสมุดที่มีประสิทธิภาพ มีเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ทัวถึง มีอุปกรณ์เทคโนโลยีที่ทันสมัยใช้งานได้อย่างเหมาะสม	- พัฒนาทักษะปฏิบัติ โดยเฉพาะการใช้ประโยชน์จากงานสร้างสรรค์ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาทักษะปฏิบัติด้วยตนเอง	- สร้างบรรยากาศของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การนำเสนอผลงานสร้างสรรค์ เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนนำเสนอกลวิธีเฉพาะตนได้อย่างสร้างสรรค์

หมายเหตุ กระบวนการที่ใช้ประกอบด้วย ฝึกเบื้องต้น / ทดลอง / ลงมือปฏิบัติ / วิจัย / สร้างงาน



แนวคิดการผลิตบัณฑิต : ด้านทักษะการสื่อสารและการใช้เทคโนโลยี

	พื้นฐาน	พัฒนา	ก้าวกระโดด	ยอดเยี่ยม
หลักสูตร	- มุ่งพัฒนาบัณฑิตอย่างสมดุลทั้งความรู้ ความคิด ทักษะปฏิบัติ และความดีงาม มีการกระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักสื่อสารและใช้เทคโนโลยีอยู่เสมอ	- มุ่งส่งเสริมทักษะที่เป็นเครื่องมือในการสื่อสารและการเรียนรู้ในสังคมยุคข้อมูลข่าวสารที่เอื้อต่อการแสวงหาความรู้	- พัฒนาให้ผู้เรียนมีทักษะขั้นสูงในการสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีเพื่อการสร้างสรรค์ผลงาน	- พัฒนาผู้เรียนให้มีความเชี่ยวชาญในการนำเสนอผลงานผ่านการสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีที่สอดคล้องกับวิชาชีพได้อย่างสร้างสรรค์
การจัดการเรียนสอน	- จัดการเรียนการสอนที่หลากหลายเหมาะสมกับธรรมชาติเนื้อหาวิชา และระดับผู้เรียน กระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักการสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้	- จัดการเรียนการสอนในเชิงนวัตกรรมเป็นหลัก - นำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน - ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ	- ค้นหาความรู้โดยใช้สื่อคอมพิวเตอร์ ส่งเสริมให้ผู้เรียนนำเสนอด้วยการสื่อสารอย่างสม่ำเสมอ	- พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ/สร้างสรรค์ผลงาน/ทำวิจัย
กิจกรรม	- ส่งเสริมให้มีการบูรณาการกิจกรรมนิสิต นักศึกษากับการเรียนการสอน - ส่งเสริมการจัดกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อกระตุ้นให้นิสิต นักศึกษามีการสื่อสารและใช้เทคโนโลยีได้อย่างเหมาะสม	- บูรณาการการเรียนการสอนและกิจกรรม นิสิตนักศึกษาเข้าด้วยกัน มุ่งเน้นกิจกรรมทางวิชาการเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนใช้การสื่อสารและเทคโนโลยีเพื่อการค้นพบความรู้ด้วยตนเอง	- จัดกิจกรรมที่เพิ่มพูนประสบการณ์ทางการสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีเพื่อการทำงานอย่างสร้างสรรค์	- พัฒนากิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถใช้การสื่อสารและเทคโนโลยีเพื่อการสร้างงานและการนำเสนอผลงานได้ด้วยตนเอง
สภาพแวดล้อม	- จัดสิ่งแวดล้อมให้มีบรรยากาศในการเสริมสร้างทักษะเพื่อการเรียนรู้ ทั้งด้านวิชาการ ศิลปวัฒนธรรม และการกีฬา	- จัดเตรียมอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอน เช่น ห้องสมุดที่ทันสมัยมีประสิทธิภาพ และอุปกรณ์การเรียนการสอนที่ทันสมัยใช้งานได้ อย่างมีประสิทธิภาพ	- พัฒนาทักษะการสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีโดยเฉพาะเพื่อการวิจัยและสร้างสรรค์ มีการจัดอุปกรณ์การเรียนที่เอื้อต่อศาสตร์ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง	- จัดบรรยากาศของการเรียนการสอน และจัดการสถานที่ที่มีประสิทธิภาพ เอื้อต่อการสร้างสรรค์ผลงาน รวมทั้งการเรียนรู้จากสภาพจริงของสังคม

หมายเหตุ กระบวนการที่ใช้ประกอบด้วย ฝึกฝน / ทดลอง / ลงมือปฏิบัติ / สร้างสรรค์ผลงาน



แนวทางการผลิตบัณฑิต : ด้านคุณธรรมจริยธรรม

	พื้นฐาน	พัฒนา	ก้าวกระโดด	ยอดเยี่ยม
หลักสูตร	- ทุกประสบการณ์ควรสอดแทรกการสร้างและพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมจรรยาบรรณวิชาชีพ ความมีวินัย ซื่อสัตย์สุจริต ความกตัญญู เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาบุคลิกลักษณะเฉพาะตน	- ปรับรูปแบบหลักสูตรที่เสริมสร้างให้ผู้เรียนถึงพร้อมด้วยความรู้ลึก รุ่มรอบ รู้กว้าง	- พัฒนาให้ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม โดยเฉพาะในสาขาวิชาชีพตน รวมทั้งวุฒิภาวะในการดำรงตน	- พัฒนาผู้เรียนเป็นศิลปินที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ สติปัญญา และอารมณ์ การดำรงตนให้มีความสุขแก้แค้นภาพ และสร้างความสุขให้กับผู้อื่น มีความเป็นพลเมืองดี ความเป็นประชาธิปไตย การดำรงชีวิตอย่างเป็นสุขและมีวัฒนธรรมสันติ
การจัดการเรียนสอน	- บูรณาการคุณธรรม จริยธรรมกับการเรียน การสอนวิชาการ	- จัดโครงการรายวิชา ด้านคุณธรรม จริยธรรม/กิจกรรมที่สอดแทรกเนื้อหาเรื่อง กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา หรืออาจเป็นกรณีศึกษา ประกอบการเรียนการสอน	- ส่งเสริมผู้เรียนให้มีปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียนด้วยกันและระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนที่เป็นไปอย่างสร้างสรรค์ การเคารพในความคิดเห็น และการใช้เหตุผล	- เน้นผู้เรียนเป็นหลัก โดยให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ และแสดงความคิดเห็น ตามศักยภาพ โดยยึดหลักเหตุผลทางจริยธรรม
กิจกรรม	- มีการจัดโครงการหรืองานด้านคุณธรรม จริยธรรมนักศึกษาอย่างต่อเนื่อง	- จัดกิจกรรมเพื่อพัฒนา คุณธรรม จริยธรรม ในสถานที่พักอาศัยของนักศึกษา	- ส่งเสริมให้นักศึกษาคิดวิเคราะห์ปัญหาเชิงคุณธรรม จริยธรรมในสถาบัน โดยใช้สถานการณ์ และข่าวจริง เพื่อมองเห็นความจำเป็นที่ต้องปรับปรุงแก้ไข	- ส่งเสริมการจัดกิจกรรมที่เสริมสร้างความรู้ คุณธรรม แลส่งเสริมการเรียนรู้ ด้วยกระบวนการของเหตุผล การรับผิดชอบต่อสังคม



	พื้นฐาน	พัฒนา	ก้าวกระโดด	ยอดเยี่ยม
สภาพแวดล้อม	- จัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการให้บุคลากรในสถาบันมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการพัฒนานิสิตนักศึกษาให้มีคุณภาพและมีความรู้คู่คุณธรรม โดยไม่แยกฝ่ายวิชาการและฝ่ายกิจกรรมนักศึกษา	- สถาบันการศึกษาที่มีหอพักดำเนินการโดยใช้หอพักเป็นศูนย์การศึกษาและอาศัยเป็นแหล่งที่จะส่งเสริมการเรียนรู้ทักษะชีวิตและวิชาการ	- จัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการให้บุคลากรในสถาบันมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการพัฒนานิสิตนักศึกษาให้มีคุณภาพและมีความรู้คู่คุณธรรม โดยไม่แยกฝ่ายวิชาการและฝ่ายกิจกรรมนักศึกษา รวมทั้งมีการจัดโครงการหรืองานด้านพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักศึกษาอย่างต่อเนื่อง	- จัดสิ่งแวดล้อมในด้านอาคารสถานที่ที่แสดงถึงความซึ้งและเกียรติภูมิอุปกรณ์มีความทันสมัยและเพียงพอเป็นที่ประทับใจ - สถาบันอุดมศึกษาจะต้องปลูกฝังและพัฒนาวัฒนธรรมและจริยธรรมให้นักศึกษาพร้อมกับการเป็นแหล่งที่ผลิตผู้ทรงความรู้และปัญญา

หมายเหตุ กระบวนการที่ใช้ประกอบด้วย วิเคราะห์ / ทดสอบ / เรียนรู้ / สำนัก / ปฏิบัติ

แนวคิดการผลิตบัณฑิต : ด้านค่านิยม

	พื้นฐาน	พัฒนา	ก้าวกระโดด	ยอดเยี่ยม
หลักสูตร	- ทุกประสบการณ์ควรสอดแทรกการสร้างค่านิยม ความศรัทธาในวิชาชีพ เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาบุคลิกลักษณะที่แสดงออกถึงความ เป็นไทย รวมความเป็นสากล	- พัฒนาหลักสูตรที่เสริมสร้างสุนทรียะของผู้เรียน - พัฒนาผู้เรียนให้เกิดความเข้าใจในความแตกต่างของบริบททางสังคม และวัฒนธรรม รวมถึงความเข้าใจข้ามวัฒนธรรม	- ส่งเสริมผู้เรียนให้มีประสบการณ์ในการสร้างสรรค์ผลงานทางด้านนาฏศิลป์ที่หลากหลายอย่างต่อเนื่อง	- มุ่งสร้างผู้นำในการพัฒนาผลงานสร้างสรรค์ทางด้านนาฏศิลป์ และเป็นแบบอย่างแก่ผู้อื่นได้
การจัดการเรียนสอน	- สอดแทรกการสร้างค่านิยมกับการจัดการเรียนการสอน	- จัดโครงการรายวิชา ด้านสุนทรียศาสตร์/รสนิยม โดยนำเรื่องราวของสังคมและชีวิตมาเป็นเนื้อหาในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ หรืออาจเป็นกรณีศึกษาประกอบการเรียนการสอน	- นำเสนอผลงานที่ได้สร้างสรรค์/ค้นคว้า และส่งเสริมผู้เรียนให้เกิดแรงบันดาลใจในการพัฒนาผลงานสร้างสรรค์ในวิชาชีพตน	- พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ ในโครงการพิเศษเพื่อการปฏิบัติงานจริง



	พื้นฐาน	พัฒนา	ก้าวกระโดด	ยอดเยี่ยม
กิจกรรม	- จัดกิจกรรม/ โครงการที่ส่งเสริม การปลูกฝังค่านิยม อย่างต่อเนื่อง	- จัดกิจกรรมเพื่อ กระตุ้นการพัฒนา สุนทรียะอย่างสม่ำเสมอ	- เพิ่มพูน ประสบการณ์การ แสวงหาแรงบันดาลใจ จากการมีปฏิสัมพันธ์ กับชุมชน สังคม แหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อกระตุ้นความคิด สร้างสรรค์อย่าง เหมาะสม	- ส่งเสริมการจัด กิจกรรมนิสิต/ นักศึกษาที่ก่อให้เกิด การทำงานเป็นทีม
สภาพแวดล้อม	- จัดสิ่งแวดล้อมที่ เอื้อต่อการให้ บุคลากรในสถาบันมี ส่วนร่วมรับผิดชอบ ในการส่งเสริม ค่านิยมให้มีความรัก ศรัทธาต่อวิชาชีพ โดยไม่แยกฝ่าย วิชาการและกิจการ นิสิตนักศึกษา	- จัดสภาพแวดล้อมใน การส่งเสริมสุนทรียภาพ ในมิติทางศิลปกรรม	- ส่งเสริมการใช้ ประโยชน์จากงาน สร้างสรรค์ มีการจัด อุปกรณ์การเรียนการ สอนที่เอื้อต่อศาสตร์ เพื่อให้เกิดแรง ขับเคลื่อนการเรียนรู้ เพื่อพัฒนานตนเอง	- จัดสิ่งแวดล้อมใน ด้านอาคารสถานที่ เพื่อให้เกิด บรรยากาศทาง วิชาการ มีความขลัง สมเกียรติภูมิและ เป็นที่ประทับใจ

หมายเหตุ กระบวนการที่ใช้ประกอบด้วย วิเคราะห์ / เรียนรู้ / สร้างจิตสำนึก / ปฏิบัติ



บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การจัดการศึกษาทางด้านนาฏยศิลป์ในปัจจุบัน นับเป็นความก้าวหน้าอย่างรวดเร็วของประเทศไทย การจัดการศึกษาทางด้านนาฏยศิลป์ภายใต้ภาวะการแข่งขันของการจัดการศึกษาที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ได้มีพัฒนาการที่ก้าวผ่านจากระดับวิชาชีพไปสู่ระดับวิชาการและระดับนโยบายอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้เป็นผลมาจากการปฏิรูปการศึกษาที่ต้องการพัฒนาคนของประเทศให้มีความรู้ความเชี่ยวชาญอย่างสูง และให้การศึกษาในประเทศไทยเข้าสู่สังคมคุณภาพซึ่งเป็นไปตามนโยบายแห่งรัฐ สถาบันอุดมศึกษาจึงได้มีหน่วยงานที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องและมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาความก้าวหน้าของการจัดการศึกษาหลายหน่วยงาน อาทิ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) (สมศ.) เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้การจัดการศึกษาของแต่ละหลักสูตรภายใต้สถาบันการศึกษา โดยเฉพาะในเรื่องของการบริหารจัดการหลักสูตรได้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล รวมถึงคุณภาพในการผลิตบัณฑิต ความเป็นสากล ความเสมอภาคทางการศึกษา ในการนี้การจัดการศึกษาทางด้านนาฏยศิลป์จึงเข้าสู่กระบวนการพัฒนาคุณภาพดังกล่าวไปโดยปริยาย

การศึกษาทางด้านนาฏยศิลป์จำเป็นต้องมีเครื่องมือเพื่อกำหนดแนวทางการผลิตบัณฑิต ด้วยผลลัพธ์จะเป็นปัจจัยกระตุ้นสำคัญที่ทำให้สถาบันการศึกษาตั้งรับได้ทันท่วงทีต่อนโยบายของรัฐ และทันต่อการเปลี่ยนแปลง งานวิจัยฉบับนี้จึงมีวัตถุประสงค์สำคัญคือเพื่อแสวงหากรอบแนวคิดการผลิตบัณฑิตที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาสถานภาพการจัดการศึกษาด้านนาฏยศิลป์ในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยระหว่างปี 2553-2555 ดังนี้

การวิจัยระยะที่ 1 การศึกษาสถานภาพการจัดการศึกษาทางด้านนาฏยศิลป์

เป็นการศึกษาเชิงเอกสารเพื่อวิเคราะห์สถานภาพของการจัดการศึกษาทางด้านนาฏยศิลป์ในระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

การวิจัยระยะที่ 2 วิเคราะห์ เสาะแสวง และสรุปผล แนวทางผลิตบัณฑิตระดับอุดมศึกษาทางด้านนาฏยศิลป์

1. ศึกษาแนวคิดการพัฒนารอบมาตรฐานทางการศึกษา เพื่อนำกรอบแนวคิดที่ได้มาวิเคราะห์ สรุปเป็นกรอบแนวคิดการพัฒนารอบแนวทางการผลิตบัณฑิตทางด้านนาฏยศิลป์

2. ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการศึกษาทางด้านนาฏยศิลป์ ระดับปริญญาตรี ของมหาวิทยาลัยของรัฐ 10 แห่ง ซึ่งเป็นสถาบันอุดมศึกษาของรัฐที่เปิดสอนสาขานาฏยศิลป์ในปัจจุบัน วิเคราะห์สรุปเป็นภาพรวมการจัดการศึกษาทางด้านนาฏยศิลป์

3. ศึกษากรอบมาตรฐานคุณวุฒิการอุดมศึกษา สาขาวิชานาฏยศิลป์ และองค์ประกอบเพื่อนำสาระที่ได้มาเป็นกรอบความคิดเบื้องต้นสำหรับใช้ประกอบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ เกี่ยวกับความคาดหวังที่มีต่อการพัฒนาสถานภาพการจัดการศึกษาของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาทางด้านนาฏยศิลป์

4. รวบรวมทัศนะจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อพัฒนารอบแนวคิดทางการผลิตบัณฑิตทางด้านนาฏยศิลป์ระดับปริญญาตรี ในขั้นนี้มีจุดมุ่งหมายสำคัญ 2 ประการ คือ ประการที่ 1 เพื่อรวบรวมความคิดเห็นเกี่ยวกับความคาดหวังที่มีต่อสมรรถนะบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาทางด้านนาฏยศิลป์และประการที่ 2 เพื่อรวบรวมความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบการจัดการศึกษาด้านนาฏยศิลป์



5. วิเคราะห์สรุปและปรับปรุงพัฒนากรอบแนวคิดและเกณฑ์คุณลักษณะบัณฑิต เพื่อให้กรอบแนวคิดทางการผลิตบัณฑิตทางด้านนาฏยศิลป์ระดับปริญญาตรีที่มีความชัดเจนเพิ่มขึ้น การวิจัยระยะที่ 3 เพื่อนำเสนอเป็นรูปแบบที่สมบูรณ์ และรายงานผลการวิจัย

สรุปผล

จากผลการดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนดังกล่าว ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการในประเด็นที่สำคัญตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยในการแสวงหาแนวทางการผลิตบัณฑิตระดับปริญญาตรีทางด้านนาฏยศิลป์ ดังต่อไปนี้

1. สถานภาพของการจัดการศึกษาทางด้านนาฏยศิลป์ในระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

การจัดการศึกษาทางด้านนาฏยศิลป์ในประเทศไทยนั้นครอบคลุมในทุกระดับการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ 12 ชั้นปี โดยแบ่งออกเป็น 4 ช่วงชั้นนั้น วิชานาฏยศิลป์ได้ถูกจัดให้มีการเรียนการสอนโดยเริ่มตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 จนถึงระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 นอกจากนี้ยังมีการจัดการเรียนการสอนด้านนี้ในวิทยาลัยนาฏศิลป์ และสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ครอบคลุมทั่วทุกภูมิภาค ซึ่งการจัดการศึกษาในสถาบันการศึกษาดังกล่าวมุ่งจัดการศึกษาเทียบเท่าในระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษา โดยมุ่งเน้นศึกษานาฏยศิลป์อันเป็นแบบแผน นอกจากนี้ในระดับอุดมศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งในมหาวิทยาลัยของรัฐ การจัดการศึกษาทางด้านนาฏยศิลป์นับเป็นความก้าวหน้าอย่างรวดเร็วในการจัดการศึกษาด้านนี้ในสถาบันอุดมศึกษาปัจจุบัน

มหาวิทยาลัยราชภัฏที่ได้เริ่มจัดการเรียนการสอนในหลักสูตรปริญญาตรี โดยจัดวิชานาฏยศิลป์อยู่ในหมวดศิลปศึกษา ต่อมาจึงเปิดเป็นภาควิชานาฏยศิลป์สอนวิชาเอกนาฏยศิลป์ระดับปริญญาตรี หรือวิชาโทในมหาวิทยาลัยราชภัฏ 36 แห่ง ทั่วประเทศ สำหรับการศึกษาทางด้านนาฏยศิลป์ในมหาวิทยาลัยของรัฐ (เดิม) นั้น ได้มีการจัดการเรียนการสอนขึ้นครั้งแรกในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปี พ.ศ. 2531 และขยายออกไปเป็น 7 มหาวิทยาลัย ในปี พ.ศ. 2540 ในด้านการศึกษาในมหาวิทยาลัยได้มีการพัฒนาหลักสูตรให้สูงขึ้นเป็นลำดับ จนสามารถเปิดหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต และศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขานาฏยศิลป์ไทย ขึ้นในภาควิชานาฏยศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปี พ.ศ. 2532 และ 2542 โดยลำดับ จึงเห็นได้ว่าการจัดการศึกษาทางด้านนาฏยศิลป์ได้ก้าวหน้าไปไกลมาก ทั้งในด้านจำนวนสถานศึกษาและหลักสูตรระดับสูงถึงปริญญาเอก

จากการสำรวจการจัดการศึกษาด้านนาฏยศิลป์ระดับปริญญาตรี ในสถาบันอุดมศึกษาที่จัดสอนนาฏยศิลป์เป็นวิชาเอก ใน พ.ศ. 2553-2555 ตามขอบเขตของการวิจัยใน 10 สถาบัน 11 หลักสูตร พบว่าการดำเนินหลักสูตรแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ สายวิชาชีพหรือศิลปินและสายครูในคณะ และสถาบันการศึกษา ดังต่อไปนี้

1. หลักสูตรศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต (นาฏยศิลป์) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. หลักสูตรศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต (ศิลปะการแสดง) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
3. หลักสูตรศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต (ศิลปะการแสดง) มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
4. หลักสูตรศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต (ศิลปะการแสดง) มหาวิทยาลัย

ศรีนครินทรวิโรฒ

5. หลักสูตรศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต (ศิลปะการแสดง) มหาวิทยาลัยทักษิณ



6. หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต (ศิลปะการแสดง) มหาวิทยาลัยนเรศวร
7. หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต (ศิลปะการจัดการแสดง) มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต
8. หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต (นาฏศิลป์และการละคร) มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
9. หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต (นาฏศิลป์) มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
10. หลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต (นาฏศิลป์) สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์
11. หลักสูตรศิลปะบัณฑิต (นาฏศิลป์) สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

การจัดหลักสูตรการศึกษาด้านนาฏศิลป์ไทยในระดับอุดมศึกษา ถูกควบคุมโดยเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับอุดมศึกษาของสำนักมาตรฐานและประเมินผลอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ส่วนเนื้อหาและรายละเอียดสถานศึกษานั้น ๆ จะเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการ

ทั้งนี้การศึกษาในสาขาวิชานาฏศิลป์ไทยจะเน้นศึกษาความหมาย ขอบเขต ประวัติ ทฤษฎี รูปแบบของนาฏศิลป์ไทยและนาฏศิลป์ที่สำคัญของโลก ความเป็นมาและการฝึกทำรำของระบำพื้นเมืองในแต่ละภาค ประกอบการสาธิตและฝึกทักษะ ทำรำมาตรฐานทั้งรำเดี่ยวและรำคู่ หลักการประดิษฐ์ ทำรำและกระบวนรำชุดสำคัญ ศึกษาและฝึกนาฏศิลป์การแสดงระดับสูง การวางแผน การเตรียมงาน และการจัดการแสดงนาฏศิลป์ การออกแบบและการสร้างงานด้านนาฏศิลป์ นาฏศิลป์ร่วมสมัย การออกแบบฉากและการสร้างฉาก การออกแบบเสื้อผ้า การแต่งหน้า การจัดแสงสำหรับเวทีการแสดงขั้นตอนการรำบทละครนอกละครใน รวมทั้งการวิจัยนาฏศิลป์

ผลจากการศึกษาเอกสารหลักสูตรของ 10 สถาบัน 11 หลักสูตร ที่เปิดสอนทางด้านนาฏศิลป์ในระดับปริญญาตรี พบว่า คุณลักษณะบัณฑิตเป็นปัจจัยสะท้อนต่อลักษณะสำคัญของหลักสูตร ซึ่งผู้วิจัยได้ประมวลคุณลักษณะของหลักสูตร ได้แก่ หลักสูตรที่เน้นการวิจัย/สร้างสรรค์ หลักสูตรที่เน้นท้องถิ่น หลักสูตรที่เน้นการปฏิบัติ และหลักสูตรที่เน้นการอนุรักษ์ องค์ความรู้จำเป็นในศาสตร์ ได้แก่ วรรณกรรมการละคร ทักษะปฏิบัติ วิวัฒนาการของการคิด นาฏยประดิษฐ์ องค์ประกอบทางศิลปะ การบริหารจัดการทางศิลปะการแสดง และการนำเสนอผลงานทางศิลปะการแสดง การจัดการเรียนการสอนต้องเป็นกระบวนการบูรณาการ ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ

วิธีการสอนทางด้านนาฏศิลป์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีลักษณะเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การสอนแบบเน้นประสบการณ์ การสอนแบบมีศิลปินเป็นแบบอย่าง และการสอนแบบผสมผสาน วิธีประเมินผลการเรียนรู้ใช้วิธีการประเมินหลากหลายวิธี โดยคำนึงถึงพัฒนาการของผู้เรียน และผลการเรียนที่ต้องการวัด เช่น การสอบ การนำเสนอผลงาน การทดสอบทักษะการปฏิบัติงาน การอภิปรายในชั้นเรียน การสังเกตพฤติกรรม ซึ่งอาจเป็นประเมินโดยตนเอง โดยผู้สอน และโดยผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

ส่วนเกณฑ์การวัดและประเมินผลความรู้อาศัยเกณฑ์การวัดผลและการสำเร็จการศึกษาตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับปริญญาตรีของกระทรวงศึกษาธิการ ที่ให้สถาบันอุดมศึกษาเป็นผู้กำหนดเกณฑ์การวัดผลและเกณฑ์ขั้นต่ำของแต่ละรายวิชา โดยมีทั้งแบบอิงเกณฑ์ และแบบอิงกลุ่มตามพัฒนาการของผู้เรียน สำหรับการให้ช่วงระดับคะแนนให้เป็นไปตามนโยบายการวัดผลของสถาบันอุดมศึกษา



2. การพัฒนากรอบแนวทางการผลิตบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์

การพัฒนาแนวคิดการสร้างคุณลักษณะบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์นี้เป็นผลมาจากการกระบวนการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และการถอดความรู้จากเอกสาร การสัมภาษณ์ และจากการแสดงทัศนะของผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ ประธานหลักสูตรและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทางด้านนาฏศิลป์ โดยหัวใจของการศึกษาหลักสูตรทางด้านนาฏศิลป์นี้ ก็เพื่อการเป็นศิลปินบัณฑิตที่มีความสมบูรณ์พร้อมในวิชาชีพนาฏศิลป์ และเพื่อให้เกิดเป็นคุณลักษณะเฉพาะที่ชัดเจน

ในขั้นตอนของการพัฒนากรอบแนวคิดคุณลักษณะบัณฑิตได้กำหนดกรอบแนวคิดคุณลักษณะบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์ไว้ดังนี้

1. มีความรู้ลึกและรู้รอบในศาสตร์ทางด้านนาฏศิลป์ รวมถึงศาสตร์อื่นที่เกี่ยวข้อง มีทักษะในการคิดและทักษะปฏิบัติทางด้านนาฏศิลป์ได้เป็นอย่างดี	science & skill
2. มีเอกลักษณ์ของความเป็นไทยและเข้าใจความเป็นสากล	unique & universality
3. มีคุณธรรมจริยธรรมในการประกอบอาชีพ และมีความเคารพนับถือผู้อาวุโส	respect & responsibility
4. มีทัศนคติที่ดีและศรัทธาในวิชาชีพทางด้านนาฏศิลป์	appreciate & attitude
5. มีศักยภาพและความต้องการเป็นมืออาชีพในการสร้างสรรค์ผลงานที่โดดเด่นตามบุคลิกเฉพาะตัว	professional & potential
6. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เป็นต้นฉบับ มีจินตนาการหรือแนวคิดที่มุ่งสู่ความเป็นเลิศ	original & optimum situation
7. เข้าใจธรรมชาติและมีความเป็นพลเมืองที่ดี	natural & nationality
8. มีพลังขับเคลื่อนเพื่อพัฒนาตนเอง พัฒนางาน และสามารถประเมินผลได้	energy & evaluation
9. มีประสบการณ์สุนทรีย์ สามารถควบคุมอารมณ์และยับยั้งชั่งใจตนเอง	heart & harmony

ที่มา : ญัฐกานต์ บุญศิริ (2555)



คุณภาพ ศักยภาพ	พื้นฐาน	พัฒนา	ก้าวกระโดด	ยอดเยี่ยม
ความรู้	รู้รอบในศาสตร์ทาง นาฏยศิลป์และศาสตร์ อื่นที่เกี่ยวข้อง	รู้ลึกและรู้จักสืบเสาะ แสวงหาความรู้อยู่เสมอ	มีความรู้ในทางศิลปะที่ สัมพันธ์กับบริบททาง สังคม ภูมิปัญญาและ วัฒนธรรม	เข้าถึงความรู้ และ สร้างองค์ความรู้ใหม่
ความคิด	คิดอย่างมีเหตุมีผล	คิดวิเคราะห์ คิด สร้างสรรค์ คิดใหม่ได้ อย่างทันสมัย	คิดเชิงบูรณาการ คิดไป ข้างหน้า	มีความคิดเป็นระบบ คิดรวบยอด และ ประเมินผลได้
ทักษะปฏิบัติ	สามารถปฏิบัติงานตาม วิชาชีพได้	สามารถปรับปรุงพัฒนา งาน มีความแม่นยำ และแสวงหาแนวทาง ใหม่ได้	มีทักษะความชำนาญใน การปฏิบัติ สามารถ สร้างงานใหม่และทำได้ ด้วยตนเอง	สามารถสร้างสรรค์สิ่ง ใหม่ และมีกลวิธี เฉพาะของตน
ทักษะการสื่อสาร และเทคโนโลยี	สามารถสื่อสารด้วยการ พูด ฟัง อ่าน เขียน และ ใช้เทคโนโลยีได้	สามารถสื่อสารและ เลือกใช้เทคโนโลยีเพื่อ การสืบค้นและการ นำเสนอผลงานได้อย่าง เหมาะสม	สามารถสื่อสารและใช้ เทคโนโลยีเพื่อการ สร้างสรรค์ได้อย่างมี ประสิทธิภาพ	สามารถประยุกต์ใช้ การสื่อสารและการใช้ เทคโนโลยีเพื่อการ ประกอบวิชาชีพได้
คุณธรรม จริยธรรม	มีวินัยมีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์สุจริต มี วัฒนธรรมและมี จรรยาบรรณในวิชาชีพ	เป็นแบบอย่างที่ดี เข้าใจ ตนเอง เข้าใจผู้อื่น และ เข้าใจโลก	ส่งเสริมและขึ้นนำสังคม ให้ตระหนักถึงคุณธรรม จริยธรรม	อุทิศตนเพื่อส่วนรวม มี จิตสำนึกสาธารณะ
ค่านิยม	มีใจรัก ศรัทธาในงาน ทางด้านนาฏยศิลป์	มีสุนทรียะในการรับรู้ เข้าใจอารมณ์ตนเอง และผู้อื่น	มีพลังขับเคลื่อนเพื่อ พัฒนาตนเอง พัฒนา งาน และสามารถ ประเมินผลได้	มีความต้องการในการ สร้างสรรค์ผลงานที่ โดดเด่นเฉพาะตัว และเป็นระบบ

2. การพัฒนาบัณฑิตตามเกณฑ์คุณลักษณะบัณฑิตทางด้านนาฏยศิลป์

1. ด้านความรู้

1.1 ความรู้ – พื้นฐาน

รู้รอบในศาสตร์ทางนาฏยศิลป์และศาสตร์อื่นที่เกี่ยวข้อง

1.2 ความรู้ – พัฒนา

รู้ลึกและรู้จักสืบเสาะแสวงหาความรู้อยู่เสมอ

1.3 ความรู้ – ก้าวกระโดด

มีความรู้ในทางศิลปะที่สัมพันธ์กับบริบททางสังคม ภูมิปัญญาและวัฒนธรรม

1.4 ความรู้ – ยอดเยี่ยม

เข้าถึงความรู้ และสร้างองค์ความรู้ใหม่

2. ด้านความคิด



- 2.1 ความคิด – พื้นฐาน
คิดอย่างมีเหตุมีผล
- 2.2 ความคิด – พัฒนา
คิดวิเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ คิดใหม่ได้อย่างทันสมัย
- 2.3 ความคิด – ก้าวกระโดด
คิดเชิงบูรณาการ คิดไปข้างหน้า
- 2.4 ความคิด – ยอดเยี่ยม
มีความคิดเป็นระบบ คิดรวบยอด และประเมินผลได้
3. ด้านทักษะปฏิบัติ
 - 3.1 ทักษะปฏิบัติ – พื้นฐาน
สามารถปฏิบัติงานตามวิชาชีพได้
 - 3.2 ทักษะปฏิบัติ – พัฒนา
สามารถปรับปรุงพัฒนางาน มีความแม่นยำ และแสวงหาแนวทางใหม่ได้
 - 3.3 ทักษะปฏิบัติ – ก้าวกระโดด
มีทักษะความชำนาญในการปฏิบัติ สามารถสร้างงานใหม่และทำได้ด้วยตนเอง
 - 3.4 ทักษะปฏิบัติ – ยอดเยี่ยม
สามารถสร้างสรรค์สิ่งใหม่ และมีกลวิธีเฉพาะของตน
4. ด้านทักษะการสื่อสารและการใช้เทคโนโลยี
 - 4.1 ทักษะการสื่อสารและการใช้เทคโนโลยี – พื้นฐาน
สามารถสื่อสารด้วยการพูด ฟัง อ่าน เขียน และใช้เทคโนโลยีได้
 - 4.2 ทักษะการสื่อสารและการใช้เทคโนโลยี – พัฒนา
สามารถสื่อสารและเลือกใช้เทคโนโลยีเพื่อการสืบค้นและการนำเสนอ
 - 4.3 ทักษะการสื่อสารและการใช้เทคโนโลยี – ก้าวกระโดด
สามารถสื่อสารและใช้เทคโนโลยีเพื่อการสร้างสรรค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
 - 4.4 ทักษะการสื่อสารและการใช้เทคโนโลยี – ยอดเยี่ยม
สามารถประยุกต์ใช้การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีเพื่อการประกอบ
5. ด้านคุณธรรมจริยธรรม
 - 5.1 คุณธรรมจริยธรรม – พื้นฐาน
มีวินัยมีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์สุจริต มีวัฒนธรรมและมีจรรยาบรรณใน
 - 5.2 คุณธรรมจริยธรรม – พัฒนา
เป็นแบบอย่างที่ดี เข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่น และเข้าใจโลก
 - 5.3 คุณธรรมจริยธรรม – ก้าวกระโดด
ส่งเสริมและชี้นำสังคมให้ตระหนักถึงคุณธรรม จริยธรรม
 - 5.4 คุณธรรมจริยธรรม – ยอดเยี่ยม

ผลงานได้อย่างเหมาะสม

วิชาชีพได้

วิชาชีพ



อุทิศตนเพื่อส่วนรวม มี จิตสำนึกสาธารณะ

6. ด้านค่านิยม

6.1 ด้านค่านิยม – พื้นฐาน

มีใจรัก ศรัทธาในงานทางด้านนาฏยศิลป์

6.2 ด้านค่านิยม – พัฒนา

มีสุนทรียะในการรับรู้ เข้าใจอารมณ์ตนเองและผู้อื่น

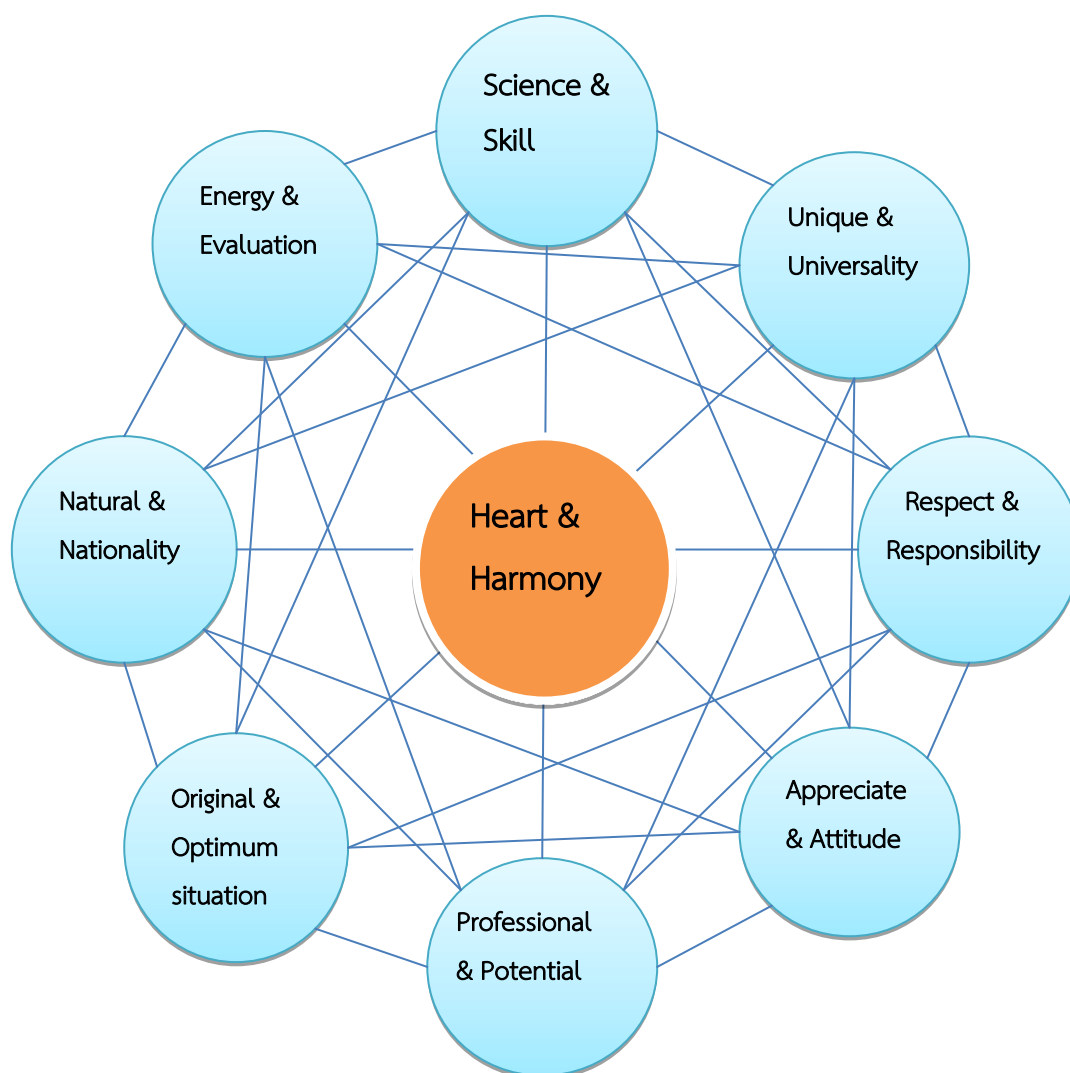
6.3 ด้านค่านิยม – ก้าวกระโดด

มีพลังขับเคลื่อนเพื่อพัฒนาตนเอง พัฒนางาน และสามารถประเมิณผลได้

6.4 ด้านค่านิยม – ยอดเยี่ยม

มีความต้องการในการสร้างสรรค์ผลงานที่โดดเด่นเฉพาะตัว และเป็นระบบ

ความเชื่อมโยงระหว่างกรอบแนวทางการผลิตบัณฑิตทางด้านนาฏยศิลป์กับเกณฑ์
คุณลักษณะบัณฑิตทางด้านนาฏยศิลป์ สามารถแสดงเป็นแผนภูมิทางความคิดได้ดังนี้



ที่มา : ญัฐกานต์ บุญศิริ (2555)

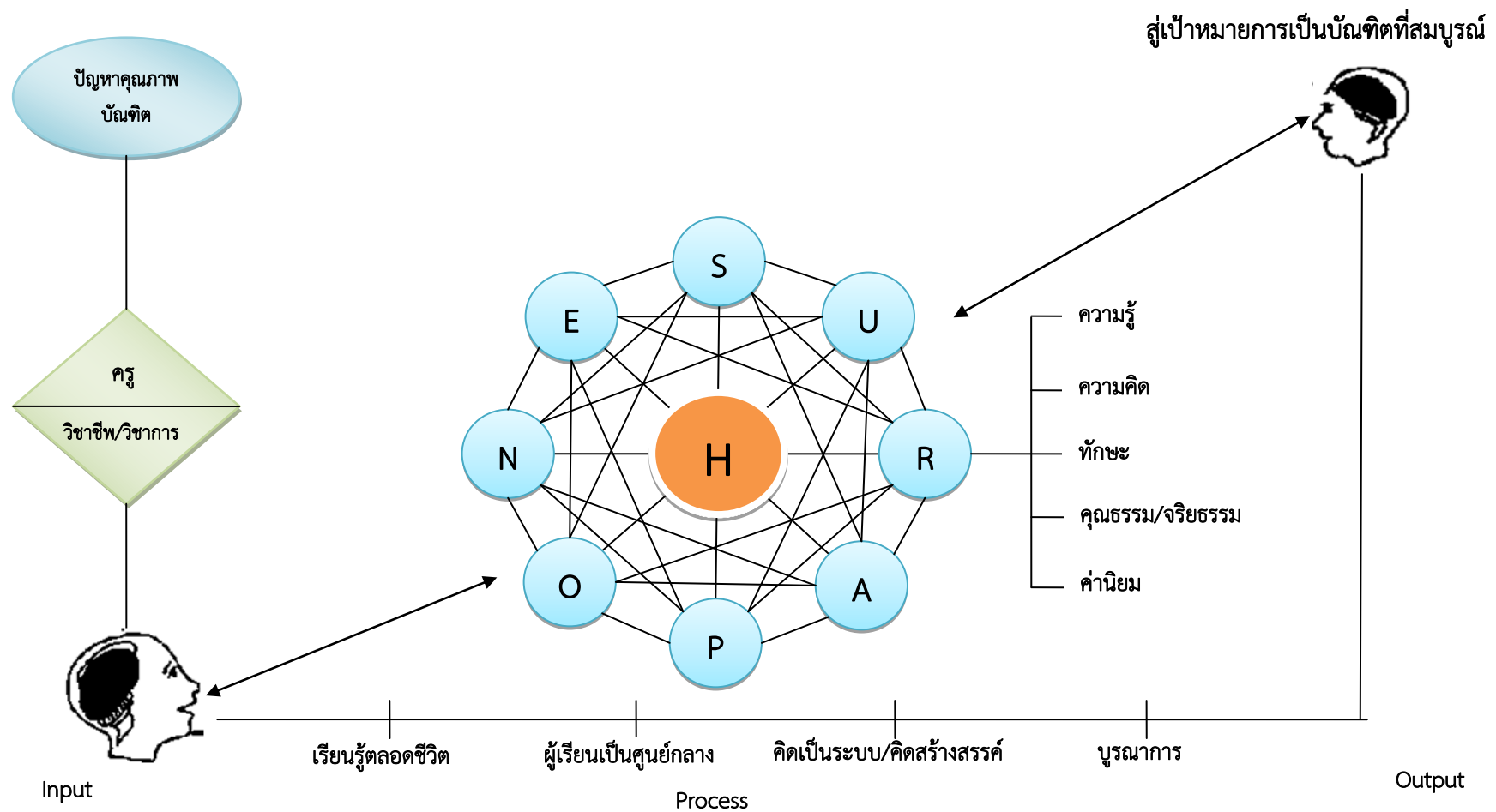


จากแผนภูมิ “แสดงแนวทางการผลิตบัณฑิตตามผลการวิจัย” สรุปได้ว่าในปัจจุบันสถาบันอุดมศึกษาที่มุ่งผลิตบัณฑิตด้านนาฏศิลป์ ควรการตระหนักเพื่อเตรียมพร้อมในการผลิตบัณฑิตให้มีศักยภาพทัดเทียมกับนานาชาติอารยะประเทศ นั้นหมายถึงการปรับปรุงหลักสูตร ให้สอดคล้องกับการศึกษาในสภาวะการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างสูง โดยที่ต้องยอมรับว่าสังคมมีการปรับเปลี่ยนอย่างรวดเร็ว ไม่ว่าจะเป็นมนุษย์เปลี่ยน ความรู้เปลี่ยน วิธีการถ่ายทอดเปลี่ยน ความต้องการของสังคมเปลี่ยน ดังนั้น ในฐานะสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาต้องมุ่งผลิตบัณฑิตให้ผู้เปี่ยมไปด้วยความรู้ คู่จริยธรรม ซึ่งกระบวนการผลิตบัณฑิตตามคุณลักษณะของนาฏศิลป์ในระดับอุดมศึกษานั้น ควรมีระดับชั้น 4 ระดับ ตั้งแต่การเริ่มเข้าศึกษาจากชั้นปีที่ 1 จนถึงชั้นปีที่ 4 ตามระยะเวลาที่หลักสูตรกำหนด นั่นคือ 1. ขั้นพื้นฐาน 2. ขั้นพัฒนา 3. ขั้นก้าวกระโดด และ 4. และขั้นยอดเยี่ยม ตามลำดับ

การศึกษาทางด้านนาฏศิลป์นั้นจะต้องเน้นทั้งที่เป็น learning skill คือเน้นการลงมือฝึกทักษะปฏิบัติอย่างชัดเจน นั้นหมายถึงการสอนแบบถ่ายทอดกระบวนการทำตามแบบจารีต เพื่อพัฒนาพื้นฐาน การพัฒนาศักยภาพเชิงทักษะปฏิบัติด้านทักษะผู้เรียน อีกทั้งการชี้แนะให้ผู้เรียนฝึกฝนด้วยตนเอง ซึ่งหมายถึงครูต้องไม่เน้นสอน แต่เน้นออกแบบการเรียนรู้ สร้างแรงบันดาลใจให้กับลูกศิษย์ เน้นเป็นพี่เลี้ยงมากกว่าการเป็นครูสอน รวมถึงการพัฒนาต่อยอดความรู้ทั้งทักษะปฏิบัติและทฤษฎีมุ่งสู่การทำงานรับใช้สังคม ดังนั้นการศึกษานาฏศิลป์จะต้องสร้างบัณฑิตสู่การเป็นพลเมือง (Civic Education) โดยบทบาทของอาจารย์ต้องสอนให้ผู้เรียนเป็นกำลังและเป็นที่พักของพลเมือง จากแผนภูมิทั้ง 9 ปัจจัยข้างต้นพบว่าไม่สามารถจะขาดกระบวนการใดกระบวนการหนึ่งได้ เพราะแผนภูมิดังกล่าวคือ กลไกในการผลิตบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์ที่ต้องควบคู่กันอย่างสอดผสาน หลักการว่ากระบวนการจัดการเรียนการสอนต้องเน้นให้ผู้เรียนสามารถแสวงหาความรู้ และพัฒนาความสามารถได้ตามธรรมชาติ ตามศักยภาพของตนเอง ทั้งนี้ควรมีการสนับสนุนให้มีการปฏิบัติในสภาพจริงของการทำงาน โดยสามารถเชื่อมโยงสิ่งที่เรียนกับสังคม ทำให้นักศึกษาได้เรียนรู้จากหลาย ๆ สถานการณ์ทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน อีกทั้งยังฝึกให้นักศึกษาได้คิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ รวมทั้งประเมินสิ่งต่าง ๆ

กรอบแนวคิดการผลิตบัณฑิตตามคุณลักษณะบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์ระดับอุดมศึกษา บัณฑิตผู้ที่จะสามารถดำรงอยู่ในสภาวะการเปลี่ยนแปลงของโลกได้อย่างภาคภูมินั้น จำต้องประกอบด้วย ผู้มีความรู้ลึก รู้รอบในศาสตร์ทางนาฏศิลป์ มีทักษะปฏิบัติทางนาฏศิลป์ มีเอกลักษณ์ความเป็นไทยสากล มีคุณธรรมจริยธรรมในการประกอบสัมมาอาชีพ มีเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพ มีความเป็นมืออาชีพในการสร้างสรรค์ผลงาน มีความสามารถในการริเริ่มสร้างสรรค์ มีแนวคิดและจิตนาการ เข้าใจในวัฒนธรรม ธรรมชาติ และวัฒนธรรมต่างชาติ มีกลไกในการขับเคลื่อนและพัฒนาตนเองและสามารถประเมินผลได้ และต้องมีสุนทรียะในการรับรู้ ควบคุมอารมณ์ ยับยั้งชั่งใจตนเองได้อย่างเหมาะสม





ที่มา : ธีรศักดิ์ บุญศิริ (2555)

ภาพประกอบ 10 การผลิตบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์ระดับปริญญาตรี

อภิปรายและข้อเสนอแนะจากผู้วิจัยสำหรับการศึกษาไทย

การนำแนวทางการผลิตบัณฑิตทางด้านนาฏยศิลป์ระดับปริญญาตรีไปใช้

การนำแนวทางการผลิตบัณฑิตทางด้านนาฏยศิลป์ระดับปริญญาตรีไปใช้ อาจมีแนวทางในการปฏิบัติตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การออกแบบแนวปฏิบัติ

ความสำเร็จของผู้เรียนให้เกิดเป็นคุณภาพตามความคาดหวังของหลักสูตร โดยในการออกแบบแนวปฏิบัติที่ผู้รับผิดชอบวิชา/ผู้สอนควรปฏิบัติร่วมกัน มีประเด็นคำถาม 3 ข้อ ที่ควรพิจารณาและหาคำตอบ ได้แก่

1. เป้าหมายของการเรียนรู้
2. จะรู้ได้อย่างไรว่าผู้เรียนบรรลุเป้าหมายของการเรียนรู้
3. การพัฒนาให้ผู้เรียนไปสู่เป้าหมายของการเรียนรู้

2. เป้าหมายของการเรียนรู้ได้มาอย่างไร

เป้าหมายของการเรียนรู้ตามหลักสูตรศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต หมายถึง มาตรฐานผลการเรียนรู้ คุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ และสมรรถนะชั้นปี ที่ผู้ออกแบบการเรียนรู้ต้องทำการวิเคราะห์มาตรฐานผลการเรียนรู้ที่จะนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้แต่ละตัว แล้วหลอมรวมเป็นเป้าหมายด้านความรู้และความสามารถที่ผู้เรียนต้องรู้ และปฏิบัติได้จากการจัดการเรียนรู้ และทำการวิเคราะห์ว่าการจัดการเรียนรู้เพื่อทำให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ และสมรรถนะชั้นปีใด ซึ่งก็คือเป้าหมายด้านคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์และสมรรถนะชั้นปีของการเรียนรู้

3. จะตรวจสอบคุณภาพของผู้เรียนอย่างไร

เมื่อผู้ออกแบบการเรียนรู้ รู้เป้าหมายที่ชัดเจน คำถามต่อไปที่ต้องคำนึงถึงคือ จะรู้ได้อย่างไรว่าผู้เรียนบรรลุเป้าหมายของการเรียนรู้ ดังนั้น ในขั้นตอนนี้ก็คือการวางแผนเกี่ยวกับการวัดและประเมินผลเพื่อตรวจสอบคุณภาพของเรียนว่า

- 3.1. ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถตามเป้าหมายของการเรียนรู้หรือไม่ ในระดับใด
- 3.2. ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์และสมรรถนะชั้นปีของผู้เรียนตามเป้าหมายการเรียนรู้หรือไม่ ในระดับใด
- 3.3. มีผลงานหรือชิ้นงานอะไรที่แสดงให้เห็นว่าผู้เรียนมีความรู้ความสามารถตามเป้าหมายของการเรียนรู้ และผู้เรียนต้องแสดงออกอย่างไร ที่แสดงให้เห็นว่าเกิดคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์และสมรรถนะชั้นปีของผู้เรียน
- 3.4. ความรู้ความสามารถหรือพฤติกรรมของผู้เรียนที่ปรากฏนั้นเพียงพอหรือไม่ สิ่งที่ต้องการวัดและประเมินผลในการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต ต้องสอดคล้องกับเป้าหมายของการเรียนรู้ การกำหนดชิ้นงาน/ภาระงานในการประเมินต้องครอบคลุมสิ่งที่ต้องการประเมิน (เป้าหมายการเรียนรู้) และสะท้อนให้เห็นถึงการได้ใช้ความรู้ความสามารถของผู้เรียนในการสร้างชิ้นงาน/ภาระงาน ชิ้นงาน/ภาระงานที่กำหนดต้องมีความเหมาะสมกับวัยและก่อให้เกิดการพัฒนาศักยภาพในการเรียนรู้ของผู้เรียน การกำหนดเกณฑ์การประเมินต้องมีความถูกต้อง เหมาะสม มีความชัดเจนในการให้คะแนนที่แตกต่างกันของแต่ละระดับคุณภาพของชิ้นงาน/ภาระงาน



4. จะมีวิธีการพัฒนาผู้เรียนไปสู่เป้าหมายการเรียนรู้อย่างไร

หลังจากที่ผู้ออกแบบการเรียนรู้มีเป้าหมายที่ชัดเจน และสามารถกำหนดวิธีการวัดและประเมินผลที่สามารถตรวจสอบคุณภาพของผู้เรียนว่าบรรลุเป้าหมายของการเรียนรู้แล้ว ขั้นตอนต่อไปคือการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ได้ ทำอย่างไรผู้เรียนจะสามารถสร้างชิ้นงาน/ภาระงาน เกิดคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์และสมรรถนะขั้นปีของผู้เรียนตามเป้าหมายของการจัดการเรียนรู้ที่กำหนดนั่นเอง

เมื่อพิจารณาความคิดแบบเป็นระบบ (System of Holistic Thinking) นี้แล้ว พบว่าโลกของเรา ประเทศของเรา เปรียบเสมือนองค์กรที่มีชีวิตขนาดใหญ่ สรรพสิ่งล้วนเชื่อมโยงพึ่งพิงอิงกันอย่างเป็นระบบ โครงสร้างของระบบกำหนดพฤติกรรมของเรา (Structure Influences Behaviors) การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ไม่ได้ถูกกำหนดให้เกิดขึ้นเองได้ แต่เกิดจากการกระทำอย่างต่อเนื่องเพื่อนำไปสู่ผลที่ต้องการ สรรพสิ่งทั้งหลายล้วนแล้วแต่เปลี่ยนแปลงเป็นอนิจจัง เกี่ยวข้องสัมพันธ์ – เกื้อหนุนต่อกันตามหลัก อิทัปปัจจยตา ในพุทธศาสนาของเรา

ปัจจุบันนี้แม้โลกจะเปลี่ยนเป็นการคิดเชิงระบบมากขึ้นแต่วิกฤตต่าง ๆ ยังเกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำเล่า เพราะคนในสังคมเราไม่น้อยที่ยังมีวิธีคิดแบบแยกส่วนเสมือนเป็นองค์กรไม่มีชีวิต ต่างคนต่างคิด ต่างคนต่างทำ แยกออกจากกันเป็นส่วน ๆ ไม่สัมพันธ์กัน เห็นแต่ความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างเป็นเหตุเป็นผล เรียงร้อยกันเป็นระนาบเส้นเดียว

สังคมโลกาภิวัตน์ที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว หากมีแต่คนคิดแบบแยกส่วนมาก ๆ ก็จะมีแต่คนพุดที่ขาดซึ่งทักษะปฏิบัติ เกิดปัญหาอะไรก็มักจะคิดเข้าข้างตัวเอง ยึดตัวเองเป็นศูนย์กลาง มักกล่าวโทษผู้อื่น หวังพึ่งปัจจัยภายนอก สังคมจะมีแต่การขัดแย้ง แบ่งฝักแบ่งฝ่าย ขาดการแก้ปัญหาแบบองค์รวมในลักษณะบูรณาการ ในการทำงานก็จะสร้างความมากขึ้นตอนตามหน้าที่ ตามตำแหน่งของตน เน้นอำนาจการควบคุม บังคับบัญชา ทำให้ขาดความคล่องตัวในการทำงาน คนไม่รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงก็จะอ่อนด้อยในวิสัยทัศน์ ทั้งหมดล้วนแล้วแต่เป็นวิกฤตต่อการพัฒนาในโลกแห่งการเปลี่ยนแปลงทั้งสิ้น

การปรับเปลี่ยนรูปแบบการศึกษาเป็นเรื่องที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ที่จะนำไปสู่การปรับเปลี่ยนวิธีคิดของ คน ในสังคม ให้สามารถปรับตัวให้รับกับสภาพการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้อย่างยั่งยืน อย่างไรก็ตามในขณะที่เราจำเป็นต้องปรับวิธีคิดของคนจำนวนมากในสังคมให้หันมาคิดแบบองค์รวม ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานด้านปฏิรูปการศึกษาเองก็ควรจะต้องปรับเปลี่ยนวิธีคิดให้เกิดการบริหารงานอย่างเป็นระบบแบบองค์รวม โดยเอา คน เป็นศูนย์กลาง มิใช่เอาหน่วยงาน กระทรวง กรม เอาหน้าที่ สาขาวิชาชีพ ของตนเป็นศูนย์กลาง จะต้องไม่คิดแบบแยกส่วนว่าตนเองจะศูนย์เสียอำนาจจะไปบ้าง แต่จะต้องถามตนเองว่าประชาชน นักเรียน นักศึกษา เยาวชน ของเราจะได้อะไรจากการปรับเปลี่ยนในครั้งนี้

โลกาภิวัตน์คือ การที่โลกเปลี่ยนแปลงรวดเร็วอย่างเป็นพลวัตร สรรพสิ่งมีความเชื่อมโยงกันเป็นโครงข่าย หาใช่เส้นตรงระนาบอีกต่อไป ไม่มีสูตรสำเร็จใดตายตัว ไม่มีการแบ่งแยกออกเป็นฝักเป็นฝ่าย การสั่งสอน ควบคุม บังคับบัญชา ท่องจำสูตรสำเร็จของความรู้แบบตายตัวเช่นในอดีตเป็นเรื่องที่ล้าหลังและไม่ทันสมัย เราจำเป็นต้องสร้างวิธีคิดในเชิงระบบ เพื่อนำไปสู่การเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย ในการวิเคราะห์สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงให้รอบด้านเพื่อให้สามารถกำหนดจุดมุ่งหมาย ภารกิจ ตลอดจน แผนงาน โครงการ ป้องกันแก้ไขปัญหาาร่วมกัน การดำเนินงานดังกล่าวนี้



จะเป็นการสร้างการเรียนรู้ร่วมกันของทุกฝ่ายในสังคม เพื่อการปรับตัวให้เข้ากับโลกแห่งการเปลี่ยนแปลงอย่างแท้จริง

คุณสมบัติของครูนาฏศิลป์ในระดับอุดมศึกษาภายใต้ยุคภายใต้กรอบ TQF และ ASEAN

ในสภาวะการณ์อุดมศึกษาไทยภายใต้กรอบมาตรฐานคุณวุฒิการศึกษา ตลอดจนการเตรียมความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ครูอาจารย์ทางนาฏศิลป์ในระดับอุดมศึกษาควรต้องหันมาพิจารณาตั้งแต่เรื่องทรัพยากรบุคคลที่ต้องทำหน้าที่สอนคนให้เป็นคน ด้วยเพื่อก้าวคนที่มีความพร้อมสูงสุด ไม่ว่าจะเป็นการสรรหาบุคคลที่ต้องมาดำรงตำแหน่งบริหารองค์กร ไม่ว่าจะเป็นหัวหน้าภาควิชาหรือประธานหลักสูตรทางด้านนาฏศิลป์ ซึ่งจะต้องเป็นผู้รอบรู้ ตื่นตัวต่อสถานการณ์ทั้งภายในภายนอก รู้กระบวนการบริหารจัดการอย่างลึกซึ้ง รู้กระแสระบบการศึกษาหรือทิศทางการจัดระบบการศึกษา รวมทั้งเป็นผู้ที่สามารถกำหนดยุทธศาสตร์การศึกษาทางนาฏศิลป์และขับเคลื่อนสู่ภาคปฏิบัติ พัฒนา การกลไกการศึกษาทางนาฏศิลป์ได้ให้เป็นไปตามกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพและก่อให้เกิดประสิทธิผลอย่างแท้จริง และสามารถทำงานร่วมกับประชาคมนาฏศิลป์ได้อย่างบูรณาการ อีกทั้งผู้เป็นครูอาจารย์สอนทั้งทฤษฎีและปฏิบัติการทางด้านนาฏศิลป์ จักต้องมีพร้อมกับบทบาทของการศึกษายุคใหม่ที่เน้นการพัฒนาผู้เรียน เตรียมคนเตรียมศิษย์สู่การทำงานจริง โดยเฉพาะใน สภาวะการณ์แข่งขัน เปิดกว้าง เปิดเสรีการค้า เศรษฐกิจ ศิลปวัฒนธรรม ครูไม่ใช่ผู้สอนหนังสือ ถ่ายทอดกระบวนการท่ารำ บอกความรู้เท่าที่ตนเคยปฏิบัติ หากแต่ต้องเน้นที่การใช้ชีวิต สถานการณ์จริง เป็นแบบเพื่อนร่วมเรียนมากกว่าผู้สอนที่มีอำนาจเหนือศิษย์ หรือครูมิใช่ศูนย์กลางของจักรวาลอีกต่อไป

บทบาทครู อาจารย์ ที่จะต้องปรับเปลี่ยนไป นั่นคือต้องเปลี่ยนจากผู้สอนเป็นผู้จัดการ สถานการณ์การเรียนรู้ เป็นที่เลี้ยงที่คอยชี้นำ ชี้แนะ ชี้ช่องการพัฒนาผู้เรียน (Instructor) ชี้ให้ไปหา แหล่งความรู้ การเข้าถึง การใช้ความจริงก็มี เช่น รายการ reality show ที่ชี้ช่องทาง ปิดจุดบกพร่อง พัฒนาการร้อง การเป็นนักแสดง การสร้างผลกำไร การเตรียมร่างกาย ดังนั้น การเรียนการสอน ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาวะการณ์ปัจจุบันของศาสตร์ทางนาฏศิลป์ ควรมุ่งเน้นพัฒนาทักษะ ของบุคคล ไม่ใช่พัฒนาความรู้ เพราะความรู้ปัจจุบันทุกคนหาได้ ครูอาจารย์จึงไม่ใช่ผู้สอน แต่เป็นผู้ชี้ ช่องทางสว่างสู่การพัฒนาของผู้เรียน ต้องรู้รอบมากกว่ารู้ลึก ต้องรู้จักพฤติกรรมคนมากกว่าความรู้ ดังนั้นเมื่อถึงวันที่นาฏศิลป์ต้องเป็นประชาคมอาเซียนจริง ๆ การแข่งขันท่ามาหากินจะมีใช้แค่นาฏศิลป์แข่งกับคนไทยด้วยกันเองอีกต่อไป แต่ต้องแข่งกับศิลปินชาติอื่น ๆ ซึ่งหลายชาติซึ่งมีความพร้อมและจริงจังกว่ไทย โดยเฉพาะการจัดการศึกษาทางนาฏศิลป์ ลำพังการแข่งขันใน คนที่ร่ายกว่า หรือรู้มากกว่าก็มักเอาเปรียบคนจนหรือคนที่รู้น้อยให้เห็นเนือง ๆ อยู่แล้ว ความห่างของชนชั้นจึงทำให้มีช่องว่างระหว่างกันมากขึ้น แล้วต่อไปเราต้องแข่งกับเขา ความเมตตาปราณี เอื้ออาทร หรือความเห็นอกเห็นใจจะน้อยลง เพราะเขากับเราคนละชาติ คนจน คนไม่รู้ หรือคนที่ขาดโอกาสทางการศึกษา จึงมี โอกาสสูงที่จะถูกกระทำยิ่งกว่าแต่ก่อน จากพรณนาความข้างต้น นอกจากจะเป็นเรื่องที่น่าห่วงหรือน่า กังวลแล้ว นาฏศิลป์ไทยจะตกงานกันมากขึ้นจึงไม่ใช่คำทำนายที่เกินเลย โดยเฉพาะหากพิจารณาถึง เรื่องวินัย ความขยัน ความอดทน หรือความพยายามของนาฏศิลป์ในชาติอีกเล่า ที่ต้องนำมาร่วม พิจารณา ซึ่งจะเป็นตัวชี้วัดที่ต้องใส่ใจอย่างลึกซึ้ง

ดังนั้น จากสาระการปฏิรูปและกระแสนสังคม เศรษฐกิจบ่งชี้วิสัยทัศน์ พบว่า ในโลกยุคใหม่ ในสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) ครูนาฏศิลป์จะต้องมีบทบาทหน้าที่ซับซ้อนยิ่งขึ้น ครูจะต้อง มีความรู้ ประสบการณ์และก้าวทันสถานการณ์โลก จะต้องเป็นผู้มองกว้าง คิดไกล ใฝ่รู้ ครูจะต้องจัดระบบ



การเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา คือ ต้องสอนโดยยึดพื้นฐานความรู้ ความสามารถ ความสนใจและความต้องการของผู้เรียนเป็นหลัก ครูในอนาคตจึงต้องมีมาตรฐานคุณภาพ ในระดับครูมืออาชีพที่ได้รับการยอมรับจากสังคมในระดับสูง ดังนั้น ครูจะต้องเตรียมพร้อมสำหรับสังคม ยุคใหม่ ที่จะปรับเปลี่ยนไปทั้งในปัจจุบันและในอนาคต โดยเชื่อว่าครูในปัจจุบันและอนาคตจะต้องมี คุณลักษณะโดดเด่น ดี เก่ง ทันโลกและเป็นครูมืออาชีพ

บัณฑิตนาฏศิลป์ในระดับอุดมศึกษา

ในโลกยุคปัจจุบันและอนาคตมีการแข่งขันสูงขึ้น ๆ และพลวัตทางโลกาภิวัตน์มากขึ้น ๆ บัณฑิตที่จบการศึกษาเข้าสู่แวดวงราชการ ธุรกิจ อุตสาหกรรม หรือเรียกว่า ทั่ว ตลาดแรงงานนั้น คาดหวังสูงว่าบัณฑิตจะมีความรู้ความสามารถ เพียงพอที่จะปฏิบัติงานได้ทันที แต่ในความเป็นจริง ระบบและกลไกการศึกษาไทยยังเพิกเฉยต่อการผลิตคุณลักษณะของบัณฑิตที่สอดคล้องกับสภาวะการณ์ ของกระแสแห่งการแข่งขัน

นาฏศิลป์บัณฑิตจำนวนไม่น้อยถูกประเมินว่ายังมีความรู้ความสามารถไม่พอเพียง ซึ่งก็คงจะเกิดจากหลายปัจจัย แต่ปัจจัยที่สำคัญที่สุดก็คือโลกของความรู้ เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ซึ่งภาค ธุรกิจ ภาคอุตสาหกรรม นั้นมีการปรับตัว และสามารถทำได้อย่างรวดเร็วเพื่อการแข่งขันในตลาดเชิงธุรกิจ ในขณะที่ภาคการศึกษาขยับตัวช้าและขาดการเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับภาคธุรกิจภาคอุตสาหกรรมเหล่านั้น ทำให้บัณฑิตที่จบการศึกษาแล้วต้องได้รับการถ่ายทอดความรู้ เรียนรู้เพิ่มขึ้นในช่วงก่อนเริ่มปฏิบัติงาน รวมถึงต้องมีศักยภาพที่จะเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง รับข้อมูล ความรู้ และเทคโนโลยีที่ทันสมัยไปตลอดชีวิต การทำงาน ความสามารถในการใช้ภาษาต่างประเทศ และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศกลายเป็น คุณสมบัติที่ต้องมีและต้องใช้สำหรับบัณฑิตศตวรรษที่ 21 จึงต้องใฝ่รู้ สืบสานประสานสัมพันธ์ มุ่งมั่น ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของงาน รวมถึงการมีอิสระทางความคิด และมีจิตวิสัย คือรู้และรักที่จะ ค้นหาความรู้ใหม่ ๆ

ปัจจัยที่มีผลกระทบสูงต่อผลสัมฤทธิ์ของการเรียนรู้ของศิษย์ไม่ใช่ปริญญาของครู แต่เป็น การเรียนรู้ระหว่างการดำรงตนในฐานะเป็นครูอย่างมืออาชีพ

ครูอาจารย์ต้องเป็นนักเรียน โดยเรียนรู้จากการปฏิบัติ อาจารย์ออกแบบโปรเจกต์ ให้ผู้เรียนเรียน เนื้อหาไม่ต้องสอน ให้ลูกศิษย์แสวงหาด้วยตนเอง ซึ่งการเรียนควรมีการเรียนเป็นทีม และเรียนแบบข้ามสาขาวิชาชีพ การเรียนรู้ในสิ่งยาก ทำได้ง่ายขึ้นเมื่อนำเรียนจากการปฏิบัติ และเรียนเป็นกลุ่ม (Co-Community of Practice) เน้นกระบวนการ KM ตัวกระตุ้น Learning ที่ดี ที่สุดคือ inspiration & motivation

การจัดการเรียนการสอนนาฏศิลป์ที่มุ่งเห็นผลผลิตคุณภาพของผู้เรียนในระดับอุดมศึกษา ผู้วิจัยเสนอวิสัยทัศน์ว่า คุณลักษณะผู้ที่เรียนนาฏศิลป์ในระดับอุดมศึกษาจะต้องมีลักษณะพิเศษ ดังนี้

1. ผู้เรียนจะต้องมีความฉลาด แตกฉาน และกล้าหาญทั้งด้านความสามารถในการคิด อย่างมีวิจารณญาณ มีความระบอบความคิดเชิงวิเคราะห์ วิวิจารณ์ และการตัดสินใจด้วยตนเอง
2. มีความมุ่งมั่นแสวงหาความรู้ด้วยการศึกษาด้วยตนเอง ต่อเนื่องและการศึกษาเพื่อการ ดำรงชีวิตและเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ (Learning Person) มีทักษะชีวิตที่เข้มแข็ง มานะ อดทนสูง
3. มีความรู้สึกลึกซึ้ง ทั้งทฤษฎีและปฏิบัติการ สามารถประยุกต์นาฏศิลป์ได้ อย่างมีประสิทธิภาพ เหมาะสมกับสภาวะการณ์ ด้วยทักษะกระบวนการแก้ไขปัญหา



4. สามารถเลือกใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมผ่านเครือข่ายได้อย่างชำนาญ และมีทักษะการสื่อสารสารสนเทศด้านภาษาไทยและภาษาต่างประเทศได้ดี และดำรงตนในฐานะผู้มีเครือข่าย
5. การเรียนรู้ร่วมกันเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society)



บรรณานุกรม



บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร. ละครวังสวนกุหลาบ. กรุงเทพฯ : พิรสเกล, 2543
- กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ. รายงานการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ เรื่อง การรับนักเรียน และการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการและผู้ด้อยโอกาสในสถานศึกษาสังกัดกรมศิลปากร 24-25 พฤษภาคม 2545 ณ โรงแรมเจริญธานี จังหวัดขอนแก่น. กรุงเทพฯ : อาทิตยโปรดักส์กรุ๊ป, 2545.
- กระทรวงต่างประเทศ. กฎบัตรอาเซียน. ม.ป.ป.
<<http://www.asean-thailand.org/ebook.pdf>> 1 สิงหาคม 2554.
- กระทรวงศึกษาธิการ. กรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2551-2565. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2550.
- _____. คู่มือการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา ระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2553. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2553.
- _____. ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับปริญญาตรี พ.ศ. 2548. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ., 2548ก.
- _____. ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง แนวทางการบริหารเกณฑ์มาตรฐาน หลักสูตรระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2548. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ., 2548ข.
- _____. ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง มาตรฐานสถาบันอุดมศึกษา พ.ศ. 2548. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ., 2548ค.
- _____. หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2544.
- กฤษณ์ จันทรทัต. รายงานการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนพหุศิลปศึกษา (Arts Education) กรณีศึกษาโรงเรียนการเคหะท่าทราย เขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2548.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. หลักสูตรอุดมศึกษาไทยในครึ่งทศวรรษหน้า. 2550.
<<http://www.kriengsak.com/index.php>> 1 สิงหาคม 2554.
- คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ สาขาการศึกษาศิลปศาสตร์และสังคมศาสตร์อื่น ๆ. หลักเกณฑ์และวิธีการพิจารณาคุณสมบัติและประเมินผลงานของบุคคลสายงานนาฏศิลป์ (นาฏศิลป์). ม.ป.ท. : ม.ป.พ., 2528.
- _____. หลักเกณฑ์และวิธีการพิจารณาคุณสมบัติและประเมินผลงานของบุคคลสายงานวิชาการ ละครและดนตรี. ม.ป.ท. : ม.ป.พ., 2546.
- งานบัณฑิตศึกษา คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. พหุศิลปศึกษา. กรุงเทพฯ : สันติศิริการพิมพ์, 2545.
- จรัส สุวรรณเวลา. รื้อปรับระบบสถาบันอุดมศึกษา กรณีศึกษา : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.
- จรัส สุวรรณเวลา. อุดมศึกษาไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.
- จุฑา เทียนไทย. การจัดการมุมมองนักบริหาร. กรุงเทพฯ : แมคกรอ-ฮิล, 2549.



เจตนา นาควัชร. “ศิลปะส่องทางให้แก่นักในวัฒนธรรมไทย,” ใน ศิลปะส่องทาง.

กรุงเทพฯ : คมบาง, 2546.

ดวงเดือน อ่อนน้อม และทีศนา แคมมณี. การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ. กรุงเทพฯ :

พัฒนาคุณภาพวิชาการ, 2548.

ทีศนา แคมมณี. กระบวนการเรียนรู้ ความหมาย แนวทางการพัฒนา และปัญหาข้อใจ.

กรุงเทพฯ : พัฒนาคุณภาพวิชาการ (พว.), 2545.

อึ้ง บัศรี. ทฤษฎีหลักสูตร : การออกแบบและพัฒนา. กรุงเทพฯ : ธนัชการพิมพ์, 2542.

นายอาคม สายาคม. รวมนงานนิพนธ์ของ นายอาคม สายาคม ผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ กรมศิลปากร.

พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : รุ่งศิลป์การพิมพ์ (1977), 2545.

นาวาอากาศเอกอาวุธ เงินชูกลิ่น, สิริชัยชาญ พักจำรูญ, ดิลก ดิลกานนท์, วิรัช วรรณรัตน์, ทิพย์ นิลนพคุณ และพรทิพย์ อันทิวโรทัย. การสังเคราะห์รายงานผลการประเมินคุณภาพภายนอกสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ วิทยาลัยนาฏศิลป์ และวิทยาลัยช่างศิลป์ สังกัดกรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน), 2549.

บันลือ พลกะวัน. หลักสูตรกับการบูรณาการทางการสอน. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2524.

ปกรณ ปรียากร. ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาในการบริหารการพัฒนา. กรุงเทพฯ : สามเจริญพานิช, 2538.

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตโต). ขอบฟ้าแห่งความรู้. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : อมรินทร์, 2554.

พระพรหมคุณาภรณ์. วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม. กรุงเทพฯ : สยาม, 2551.

ไพฑูรย์ สีนลรัตน์, สมสุข ธีระพิจิตร และวัชณี เชาว์ดำรง. รายงานการวิจัยกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาของประเทศไทย National Qualifications Framework for Higher Education in Thailand. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548

_____. การศึกษาเชิงสร้างสรรค์และผลิตภาพ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.

_____. ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2555.

ไพโรจน์ ทองคำสุก. ครูจำเรียง พุทธประดับ ศิลปินแห่งชาติ รูปแบบความเป็นครูผู้ถ่ายทอดนาฏศิลป์ไทยแบบโบราณ. กรุงเทพฯ : สำนักการสังคีต กรมศิลปากร, 2547.

_____. ครูศิริวัฒน์ ดิษยนันท์ ศิลปินแห่งชาติ ต้นแบบของศิลปินชั้นครูผู้ถ่ายทอดและสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทย. กรุงเทพฯ : สำนักการสังคีต กรมศิลปากร, 2549.

_____. วิเคราะห์รูปแบบความเป็นครูสู่กระบวนการถ่ายทอดความรู้ของผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ไทย ครูเฉลย สุขะวณิช. กรุงเทพฯ : สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์ กรมศิลปากร, 2543.

ภาควิชาศิลปะการแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. วิถีภาควิชา

ศิลปะการแสดงแห่งทศวรรษ Department of Performing Art : MSU.

มหาสารคาม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ม.ป.ป.



- ไม่ปรากฏผู้แต่ง. คู่มือภาควิชาภาษาอังกฤษ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
(เอกสารอัดสำเนา). ม.ป.ท. : ม.ป.พ., 2547.
- ไม่ปรากฏผู้แต่ง. ระเบียบการและหลักสูตรโรงเรียนนาฏศิลป์ พร้อมด้วยบทความ เรื่อง ความมุ่งหมายใน
การจัดตั้งโรงเรียนนาฏศิลป์ และนาฏศิลป์คืออะไร ของอธิบดีกรมศิลปากร.
(เอกสารอัดสำเนา). ม.ป.ท. : ม.ป.พ., ม.ป.ป.
- ยุรวัดน์ คล้ายมงคล. ความรู้เรื่องหลักสูตรและการสอนสำหรับผู้บริหารการศึกษา. 2542.
<<http://pioneer.netserv.chula.ac.th>> 1 สิงหาคม 2554.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ :
อักษรเจริญทัศน์, 2538.
- รุ่งรังสี วิบูลชัย. โครงการวิจัยการพัฒนาตัวบ่งชี้รวมของคุณภาพการสอนในระดับอุดมศึกษา.
วิทยานิพนธ์ ค.ด. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.
- วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง และอชิ จิตตฤกษ์ แปล. ทักษะแห่งอนาคตใหม่ : การศึกษาเพื่อศตวรรษ
ที่ 21 = 21st century skills : Rethinking how students learn. กรุงเทพฯ :
โอเพ่นเวิลด์ส, 2554.
- วันเพ็ญ ศิวารมย์. โยนิโสมนสิการ. ม.ป.ท. : ม.ป.พ., ม.ป.ป.
- วลินกา ฉลากบาง. การพัฒนาความสามารถในการรู้จักคิดแบบโยนิโสมนสิการและการบริโภค
ด้วยปัญญาของนักศึกษาสถาบันราชภัฏสกลนคร. ปริญญาโท วท.ด. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2548.
- วิจารณ์ พานิช. วิธีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ :
มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์. 2555.
- วิรุณ ตั้งเจริญ. วิสัยทัศน์ศิลปกรรม. กรุงเทพฯ : ศูนย์สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ,
2553.
- วิรุณ ตั้งเจริญ และคณะ. โครงการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มี
ความสามารถพิเศษด้านทัศนศิลป์ : โรงเรียนไผ่ทออุดมศึกษา. คณะศิลปกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2543.
- วีรวัฒน์ ปันนิตามัย. การพัฒนางานองค์การแห่งการเรียนรู้. กรุงเทพฯ : เอ็กซ์เปอร์เน็ท, 2543.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ. องค์การและการจัดการ. กรุงเทพฯ : ธรรมสาร, 2545.
- สถาบันคลังสมองของชาติ. การเรียนรู้ของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยและการวัดผลลัพธ์การเรียนรู้
(Learning Outcome Assessment). ม.ป.ท. : ม.ป.พ., 2554.
- สนธยา พลศรี. ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2547.
- สร้อยตระกูล (ติวานนท์) อรรถมานะ. พฤติกรรมองค์การ : ทฤษฎีและการประยุกต์.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545.
- สิริชัยชาญ พักจำรูญ. วิวัฒนาการและอนาคตภาพของวิทยาลัยนาฏศิลป์ในการพัฒนาศิลปวัฒนธรรม
ไทย. วิทยานิพนธ์ ค.ด. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.
- สำนักคณะกรรมการการอุดมศึกษา. กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2552
(Thai Qualifications Framework for Higher Education) (TOF : HEEd).
ม.ป.ท. : ม.ป.พ., ม.ป.ป.



- สำนักความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ. การศึกษา : การสร้างประชาคมอาเซียน 2558. ม.ป.ป.
<http://www.bic.moe.go.th/th/index.php?option=com_content&view=article&id=60:an-introduction-to-education-in-thailand&catid=39:2009-05-18-06-36-46>
1 สิงหาคม 2554.
- สำนักงานยุทธศาสตร์อุดมศึกษาต่างประเทศ. ยุทธศาสตร์อุดมศึกษาไทยในการเตรียมความพร้อมเข้าสู่การเป็นประชาคมอาเซียนในปี พ.ศ. 2558. กรุงเทพฯ : สำนักงานการอุดมศึกษา, 2553.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. การใช้มาตรฐานการศึกษาของชาติเป็นเครื่องมือยกระดับคุณภาพการศึกษา : บทเรียนจาก 4 ประเทศ. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2552ก.
- _____. ข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง(พ.ศ. 2552-2556). กรุงเทพฯ : สกศ, 2552ข.
- _____. แผนการศึกษาแห่งชาติฉบับปรับปรุง(พ.ศ. 2552-2559). กรุงเทพฯ : สกศ, 2553.
- สำนักมาตรฐานและประเมินผลอุดมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. มาตรฐานการอุดมศึกษาและเกณฑ์มาตรฐานที่เกี่ยวข้อง. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์, 2549.
- สุนีย์ ภูพันธ์. แนวคิดพื้นฐานการสร้างและการพัฒนาหลักสูตรยุคปฏิรูปการศึกษาไทย. เชียงใหม่ : Knowledge Center, 2546.
- สุรพล วิรุฬห์รักษ์. นาฏศิลป์ปริทรรศน์. กรุงเทพฯ : ห้องภาพสุวรรณ, 2543.
- _____. นาฏศิลป์รัชกาลที่ 9. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.
- อารี สันทวิ. พหุปัญญาและการเรียนแบบร่วมมือ. กรุงเทพฯ : แวนแก้ว, 2543.
- Creative Thailand. Creative City : เมืองสร้างสรรค์คืออะไร. n.d.
<http://www.creativethailand.org/th/creativecity/creativecity_detail.php?id=3>
1 สิงหาคม 2554.
- Willis, Cheryl M. Dance education tips from the trenches. U.S.A. : Human Kinetics, 2003.
- Good, Carter V. Dictionary of Education. New York : Mc Graw-Hill, 1973.
- Hong Kong Arts Development Council. International Dance Education Conference : Imagination the Future>Dance Education in the 21 century. Hong Kong : Hong Kong Dance Alliance, 2006.
- Jacqueline M. Smith-Autard. The Art of Dance in Education. London : A&C Black, 2002.
- Mc Clelland, D.C. "Testing for Competence rather than for Intelligence,"
American Psychologist. 28 ; 1-14, 1973.
- Schechner Richard. Performance studies : an introduction. New York : Routledge, 2006.
- The University of Tennessee at Chattanooga, Columbia College. Discipline-Based Dance Education : a conceptual Framework for Teaching and Learning Dance. The Southeast Center for Education in the Arts-The University of Tennessee at Chattanooga and The Southeast Center for Dance Education-Columbia College, 1997.



The University of Tennessee at Chattanooga. Discipline-Based Theatre Education : a conceptual Framework for Teaching and Learning Theatre. The Southeast Center for Education in Theatre-The University of Tennessee at Chattanooga, 1996.



ภาคผนวก



ภาคผนวก ก

คำถามเพื่อการอภิปรายสำหรับอาจารย์/กรรมการหลักสูตร/ผู้ทรงคุณวุฒิ



คำถามเพื่อการอภิปราย สำหรับอาจารย์/กรรมการหลักสูตร/ผู้ทรงคุณวุฒิ

- ฐานคิดในการแบ่งรูปแบบหลักสูตรทางด้านนาฏศิลป์ในระดับปริญญาตรีในประเทศไทย มีอะไรบ้าง ความเหมาะสมมากน้อยแค่ไหน
 - ยังไม่มีหลักสูตรที่เป็นอุดมคติทางด้านนาฏศิลป์ในระดับปริญญาตรี แต่ถ้าท่านคือผู้บริหารหลักสูตร ท่านอยากเห็นหลักสูตรทางด้านนาฏศิลป์ไปในแนวทางใหม่อย่างไร
 - ในการวางแผนการสอนวิชาทางด้านนาฏศิลป์ เราควรพิจารณาลักษณะพิเศษที่แตกต่างไปจากวิชาชีพอื่นอย่างไร
 - แนวโน้มของผู้สอนมีอาวุโสน้อยและปานกลาง วุฒิ ป.โท และประสบการณ์ก็ปานกลาง เช่นกัน ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น และจะมีผลอย่างไร
 - โดยสรุปท่านคิดว่าบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์ในที่นี่มีลักษณะอย่างไร ท่านเห็นด้วยหรือไม่ และในความเห็นของท่านคิดว่าบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์ควรมีลักษณะอย่างไร
 - ท่านเข้าใจว่าบูรณาการมีความหมายอย่างไร นาฏศิลป์ต้องมีบูรณาการในเรื่องใดบ้าง
 - จะมีแนวทางในการพัฒนาบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์อย่างไรเพื่อให้เกิดความยั่งยืน
- ในคุณภาพของหลักสูตรทางด้านนาฏศิลป์ในประเทศไทย



ภาคผนวก ข

แนวคำถามเพื่อระดมความคิดเห็นต่อแสวงหาแนวทางการผลิตบัณฑิต
ทางด้านนาฏยศิลป์สำหรับอาจารย์/กรรมการหลักสูตร/ผู้ทรงคุณวุฒิ



**แนวคำถามเพื่อระดมความคิดเห็นต่อแสวงหาแนวทางการผลิตบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์สำหรับ
อาจารย์/กรรมการหลักสูตร/ผู้ทรงคุณวุฒิ**

1. ข้อมูลเกี่ยวกับตัวท่าน

เพศหญิงชาย

อายุต่ำกว่า 20 ปีระหว่าง 21-30 ปีระหว่าง 31-40 ปี

.....ระหว่าง 41-50 ปีสูงกว่า 50 ปี

สาขาวิชาและระดับการศึกษา

สาขาวิชา..... ระดับปริญญาตรีปริญญาโทปริญญาเอก

2. โปรดร่วมแสดงความคิดเห็นในประเด็นต่อไปนี้

คุณลักษณะของบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์ในประเทศไทย

.....

.....

.....

.....

เอกลักษณ์ของหลักสูตรทางด้านนาฏศิลป์ในระดับปริญญาตรี

.....

.....

.....

.....

ความรู้แกนที่ควรจะศึกษา

.....

.....

.....

.....

3. ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่น ๆ

.....

.....

.....

.....



ภาคผนวก ค

สรุปสาระจากการประชุมกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ (มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี) วันที่ 7 เมษายน 2554



คุณลักษณะบัณฑิต

1. มีความสามารถตอบสนองความต้องการของประเทศชาติ สังคม ท้องถิ่น รวมถึงระดับนานาชาติในฐานะที่เป็นสมาชิกของโลก
2. มีความสามารถ ความชำนาญในการทำงานในท้องถิ่นของตนได้
3. มีความสามารถในการเป็นผู้ปฏิบัติงานอย่างมืออาชีพ (นาฏยศิลป์ระดับปริญญาตรี)
4. บัณฑิตต้องมีคุณลักษณะที่ปฏิบัติงานได้จริง แก้ปัญหาได้
5. มีคุณลักษณะเป็นผู้สร้างสรรค์ มีใจผู้ลอกเลียนแบบ
6. มีคุณสมบัติทางด้านศิลปกรรม (สุนทรียะ ทักษะ ดุริยางค์ นาฏยยะ)
7. มีทัศนคติที่ดีต่อการประกอบวิชาชีพทางด้านนาฏยศิลป์
8. บัณฑิตสามารถช่วยเหลือตนเองและเป็นที่พึ่งของสังคมได้
9. มีเอกลักษณ์ และมีความเป็นตัวของตัวเอง
10. รู้จักการใช้ปัญญาในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง
11. นักศึกษาแนวใหม่ที่ทันสมัย ทันยุค ควรมีคุณลักษณะดังนี้
 - บุคลิกภาพ ต้องมีลักษณะโดดเด่นที่บ่งชี้ถึงสถาบันที่ผลิตบัณฑิต
 - ความรู้ ระดับปริญญาตรีต้องมีความรู้ในฐานะที่เป็นนักออกแบบ นักสร้างสรรค์ สร้างงาน รู้เรื่องการบริหารจัดการ เพราะเป็นเครื่องมือในการสร้างงาน
 - จรรยาบรรณ ต้องสร้างระบบสังคมมาครอบคลุมจรรยาบรรณ
 - ทักษะ บัณฑิตต้องมีทักษะสำคัญ ดังนี้
 - ทักษะชีวิต เอาตัวรอดในสังคมได้
 - ทักษะการเรียนรู้ เรียนเป็น มีทักษะวิธีแสวงหาความรู้ ต้องเรียนแบบวิจัย
 - ทักษะการทำงาน ทำงานกับผู้อื่นได้และต้องทำงานสำเร็จ
 - เทคโนโลยี ต้องเป็นเทคโนโลยีอย่างใดอย่างหนึ่ง
 - ภาษา ต้องพูดสื่อสารกับคนอื่นรู้เรื่อง ถ่ายทอดได้ ภาษาเพื่อการแสวงหาความรู้ตลอดชีวิต
 - Globalization and Localization มีความรู้เรื่องโลก และรู้ท้องถิ่นของตนเอง

กระบวนการผลิตบัณฑิต

- หลักสูตรต้องสร้างภูมิทัศน์ทางานให้ตระหนักถึงท้องถิ่น
- กระบวนการผลิตต้องไม่แยกวิชาการกับกิจกรรม
- สถาบันอุดมศึกษาต้องสร้างฐานความรู้หรือฐานปัญญา
- สถาบันควรมีฐานปัญญาในการเก็บแนวคิดของคนไทย และนำไปสู่ระบบสากล
- หลักสูตรทางด้านนาฏยศิลป์ในระดับปริญญาตรีไม่จำเป็นต้องเหมือนกันทั่วประเทศ
- ควรมีการกำหนดคุณลักษณะบัณฑิต แล้วจึงจัดทำหลักสูตรเพื่อให้ได้บัณฑิตตามที่กำหนดไว้
- ต้องปรับหลักสูตรให้ใช้ท้องถิ่นเป็นฐานจริง ๆ ไม่ใช่เป็นหลักสูตรที่จัดคนเข้าเมือง
- สถาบันต้องสร้างภูมิทัศน์ทางานให้บัณฑิตคิดถึงท้องถิ่นของตนเอง
- ผู้สอนควรมีเวลาสร้างคนได้จริง ๆ ไม่ใช่ใช้เวลาไปทำงานเอกสาร
- ผู้สอนต้องเขียนตำรา เพื่อใช้อ้างอิงในประเทศไทย



ภาคผนวก ง

สรุปข้อเสนอแนะสำคัญจากการประชุม มคอ.ศิลปกรรมศาสตร์
วันที่ 18 -19 มิถุนายน 2554ณ โรงแรมนนทบุรีเพลส จ.นนทบุรี



ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.สมหวัง พิธิยานุวัฒน์

- การออกแบบหลักสูตรอย่าไปบังคับ แต่ Learning Outcome ต้องใส่
- ควรมีการนำพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว 9 ประการที่มีต่อบัณฑิตไทย เข้าไปในการกำหนดคุณลักษณะบัณฑิต ดังนี้

บัณฑิตไทยในพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (ศ.ดร.วิษณุ เครืองาน. 2554)

1. ความเป็นผู้มีสติ (รู้ตัว)
2. ความเป็นผู้รู้ ผู้มีปัญญา (รู้คิด) มีความเจนจัด มีความรู้ลึกและมีความรู้จริงทั้งด้านความรู้ ด้านวิชาการ ความรู้ด้านการปฏิบัติ และความรู้ด้านความคิด ความอ่าน (ทัศนนะ)
3. ความเป็นผู้มีเหตุผล
4. ความเป็นผู้รู้จักการนำความรู้ทางทฤษฎีมาประยุกต์ใช้เป็นประโยชน์ได้จริงในเหตุการณ์ในสังคม
5. ความเป็นผู้รับผิดชอบ รับผิดชอบต่อตนเอง รับผิดชอบต่อวิชาชีพ รับผิดชอบต่อสังคม และรับผิดชอบต่อประเทศชาติ
6. ความเป็นนักบริหาร รู้จักเทคนิควิธีบริหารทั้งตนเองและชุมชน
7. ความเป็นผู้จัดการและการประสานงาน ซึ่งรวมทั้ง การรู้จักใช้ภาษาในการสื่อสารให้สมประโยชน์ด้วย
8. ความเป็นผู้ใฝ่รู้อยู่เสมอ ไม่หยุดในการเรียนรู้
9. ความเป็นผู้มีคุณธรรม ความอดทนอดกลั้น ความมีวินัย และรู้จักทำงานเพื่อคนอื่น มีใจที่เป็นกลางเที่ยงตรงและเที่ยงธรรม
 - โครงสร้างหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน ให้มุ่งไปสู่ Learning Outcome มุ่งไปสู่การจัดการบริหาร เป็นลักษณะเด่นมุ่งให้เกิดความลุ่มลึก วย คือการคิดแบบลุ่มลึกแตกฉาน แต่ต้องมีคุณธรรม จริยธรรม มีความเข้มแข็งมาก ต้องเป็นบัณฑิตที่มีวัฒนธรรมเรื่องคุณธรรมและจริยธรรม มีการรับฟัง มีความยืดหยุ่นในการบริการต่อไป สกอ.ควรสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนอย่างต่อเนื่องให้ยั่งยืน เป็นเรื่องยาว เรื่องสำคัญในการสร้างบัณฑิตให้มีคุณธรรม หัวใจของการได้ผลอยู่กับการบริหารจัดการ
 - ศิลปะเป็นเรื่องความงาม ความดี เป็นเรื่องจิตใจ เป็นเป้าหมายชีวิต
 - ทำอย่างไรจึงจะได้อาจารย์ที่เป็นตัวแบบ สภาวิชาชีพต้องสนใจเรื่องนี้ ถ้าช่วยกันมีหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เช่น การคุ่มวิทยานิพนธ์ ใครเป็นอาจารย์ที่สมควรยกย่อง สำคัญมากกับศิษย์

ศาสตราจารย์กิตติคุณ กำจร สุนพงษ์ศรี

- ทิศทางในอนาคตแบ่งเป็น 2 ทาง คือ ชาติ กับ สาภล ต้องควบคู่กันไป เราจะปรับตัวอย่างไร
 - หลักสูตรระดับสูงควรเน้นระวังความคิดมากกว่าปัญหาด้านคุณธรรมจริยธรรม
 - ต้องมีการติดตามผล และสนับสนุนในสิ่งที่เป็นโยบาย ควรเป็นกลางให้ทุกคนปฏิบัติได้
 - ถ้าพูดเรื่องจริยธรรม ศีลธรรมพูดลำบาก แต่ที่ต้องยึดถือกันคือไม่แอบอ้างผลงานของคนอื่น
- ระดับจรรยาบรรณก็พอ คือ กฎระเบียบที่ยึดถือร่วมกันเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคมนั้น



ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.สันติ เล็กสุขุม

- ความเป็นไทยเป็นเรื่องจำเป็นที่ต้องมี
- อนุรักษ์และพัฒนาในหลักสูตร ต้องมีการศึกษาเรื่อง “ไทยโบราณ” ให้มีการพัฒนา ให้มีความร่วมสมัย มีทั้งความเป็นไทยและความเป็นสากล
- จริยธรรมน่าเป็นห่วง เพราะจับต้องไม่ได้ จำเป็นต้องใส่ จากตัวอย่างที่สอน งานวิจัยที่อ้างอิงเป็นจรรยาบรรณ จริยธรรม งานวิจัยเป็น Practice ของจริยธรรมต้องทราบต้นกำเนิดของที่มา
- จริยธรรมสำคัญที่สุดของความเป็นมนุษย์ แต่หวังผลไม่ได้ ต้องแทรกในการอภิปรายรวมทั้งการทำงานที่มีความรับผิดชอบแหล่งที่มา จริยธรรมสำคัญเป็นอันดับแรก แต่หวังผลได้เป็นอันดับสุดท้าย จำเป็นต้องมี แต่หวังได้น้อยที่สุด

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สรเสรีญ มลิณทสูตร

- ประเด็นคือ TQF ต้องไม่นิ่ง ต้องขยับได้ ความเป็นอัตลักษณ์สูง
- ปัญหาคือมองตามกรอบ เป็นไปตามฟอร์ม ไม่ได้มองว่าเป้าหมายคืออะไร จะกลายเป็นกรอบนั้นมีพลวัตเคลื่อนไหวต่อไป ไม่จบง่ายๆ สิ่งที่สภาคณบดีทางศิลปะจะต้องทำต่อไปคือการสร้างความเข้าใจจากคณบดีหลายๆที่และอาจารย์ผู้สอน สิ่งที่ต้องทำหลังจากนำเสนอ สกอ.แล้วอาจต้องมีการประชุมแบบบังคับของประธานหลักสูตรทั้งหมด เพื่อสร้างความมั่นคงของชาติ สร้างวิสัยทัศน์ของชาติร่วมกัน
- ปัญหาเรื่องอาจารย์ที่มีคุณวุฒิสูงใกล้เกษียณจำนวนมาก อาจารย์รุ่นกลางยังไม่เยอะ ต้องมีข้อมูลทั้ง 2 ส่วนมาเชื่อมกัน
- ปัญหาเรื่องคุณธรรม จริยธรรม ไม่ผูกเรื่องการสร้างสรรค์ ควรจะพูดว่า “การสร้างค่านิยมที่ถูกต้อง” ปิดการประชุม เวลา 16.00 น.



ภาคผนวก จ
สรุปลสาระสำคัญจากรวบรวมข้อคิดเห็นของผู้ใช้บัณฑิต



คุณลักษณะบัณฑิต

1. ความเห็นของผู้ใช้บัณฑิต
2. มีความรู้เฉพาะ
3. มีความรู้ทั่วไป
4. มีความรู้ภาษาต่างประเทศ
5. ความเป็นผู้นำ
6. มีความสามารถในการทำงานเป็นทีม
7. มีทักษะด้านการสื่อสาร
8. มีความซื่อสัตย์สุจริต

ในการประเมินพนักงานบริษัทแห่งหนึ่งมีการประเมินความรู้ความสามารถของพนักงานระดับบริหารดังนี้

1. ความเหมาะสมทางวิชาชีพ แยกเป็น
 - 1.1. การแก้ปัญหา
 - 1.2. การวางแผนและการจัดหน่วยงาน
 - 1.3. วิสัยทัศน์เชิงยุทธศาสตร์
 - 1.4. ความตระหนักในด้านต้นทุน/ความมุ่งมั่นที่จะให้งานสำเร็จ
 - 1.5. ตระหนักในความสำคัญของลูกค้า
2. ความเหมาะสมทางสังคม แยกเป็น
 - 2.1. การกำหนดเป้าหมายและการติดตามงาน
 - 2.2. การตระหนักในความสำคัญของทีม
 - 2.3. การสื่อสารความคิด
 - 2.4. ความเป็นผู้นำ / นำเรื่องที่พูดสู่การปฏิบัติ
 - 2.5. การเลือกบุคคลเพื่อรับภารกิจและการสอนงาน
3. ความสามารถเหมาะสมส่วนตัว
 - 3.1. มีใจกว้าง
 - 3.2. รู้จักพอใจ
 - 3.3. มีความคิดสร้างสรรค์
 - 3.4. มีความคิดริเริ่ม
 - 3.5. ใฝ่รู้ / พัฒนาตนเอง
 - 3.6. ไม่เครียด
 - 3.7. มั่นคง
 - 3.8. รู้จักให้และรับ
 - 3.9. มีคุณธรรมในการดำเนินธุรกิจ

ภาคอุตสาหกรรมจะประเมินพนักงานในด้าน

1. ความมีวินัย
2. ความมุ่งมั่น ขยันหมั่นเพียร
3. ความรับผิดชอบ
4. ความคิดริเริ่ม



5. ประสบการณ์ในการฝึกงาน
6. ความอ่อนน้อมถ่อมตน
7. ความรู้เกี่ยวกับระบบประกันคุณภาพ

ความคาดหวังของบัณฑิต

1. ความรู้
 - 1.1. มีความรู้ในสาขาที่เรียนอย่างลึกซึ้ง ถ่องแท้ ทำงานได้
 - 1.2. มีความรู้ด้านอื่นๆ เช่น จิตวิทยา ภาษาอังกฤษ คอมพิวเตอร์
2. ความมีวินัย ทำงานเสร็จทันเวลา
3. คุณธรรม จริยธรรม
4. มีความคิดเป็นของตนเอง กล้าคิด กล้าวิจารณ์
5. มีทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ เพราะต้องทำงานเป็นทีม มีการสื่อสาร
6. มีทักษะด้านความคิดสร้างสรรค์
7. มีการแสวงหาความรู้ใหม่อยู่เสมอแบบต่อยอดวิชาชีพ หรือเชิงบริการ
8. เรียนรู้ได้เก่ง เรียนรู้ได้เร็ว
9. ดีด้วยวาจาและการกระทำ
10. ร่างกายแข็งแรง สมบูรณ์ รักตัวเอง
11. แสวงหาความรู้รู้จักค้นคว้า ช่างสังเกต
12. ไม่เอาเปรียบ
13. รู้จักการบริหารจัดการ
14. อุดม มานะ ทนสมัย
15. มีวินัย ใฝ่ต่อความรู้ลึก
16. ในการทานต้องตรงต่อเวลา
17. ถ่ายทอดความคิดได้ชัดเจน
18. รู้จักฟัง

ผู้สอนต้องการเห็นลูกศิษย์

1. เห็นคุณค่าของงาน
2. ความสามารถในการเรียนรู้จากผู้อื่น
3. รู้จักตนเอง รู้จักปรับปรุงตนเองตลอดเวลา
4. ใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ
5. การให้คุณค่าและเห็นคุณค่าของธรรมชาติ สิ่งรอบตัว



ภาคผนวก ฉ

การพิจารณาของคณะผู้วิจัยมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ กลุ่มศิลปะการแสดง



1. ชื่อสาขาวิชา ศิลปะการแสดง (นาฏยศิลป์ ดนตรี และการละคร)

- มีเครื่องหมาย (.....)

เนื่องจากศาสตร์ด้านศิลปะการแสดงอยู่ในหลายคณะและมีหลักสูตรที่แตกต่างกัน นาฏยศิลป์ใช้เป็นคำกลางหมายถึงนาฏศิลป์ไทยและนาฏศิลป์ต่างประเทศ

2. ชื่อปริญญา ศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต ศป.บ.

Bachelor of Fine and Applied Arts B.F.A.

จุดเน้นของปริญญา คือ การฝึกเชิงทักษะ และการปฏิบัติในวิชาชีพศิลปศาสตรบัณฑิต ศศ.บ.

Bachelor of Arts B.A.

3. มาตรฐานผลการเรียนรู้

3.1 ด้านคุณธรรม จริยธรรม

- การอ้างอิงข้อมูลทางวิชาการ
- การยอมรับในความแตกต่างทางวัฒนธรรม
- การไม่ลอกเลียนผลงานผู้อื่น
- สร้างสรรค์งานที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม

3.2 ด้านความรู้

- มีความรู้ในหลักการทฤษฎีและวรรณกรรมทางศิลปะการแสดง
- มีความรู้ในการปฏิบัติงานทางวิชาชีพ อย่างมี
- มีความรู้เรื่องภูมิปัญญาศิลปกรรม
- มีความรู้ในการจัดการทางศิลปะ ให้สัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงของสังคม
- มีความรู้ในการค้นคว้า สร้างงานและแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ

3.3 ด้านทักษะทางปัญญา

- สามารถคิดวิเคราะห์และแก้ไขปัญหา
- มีวิจรรย์ญาณในการเลือกใช้ข้อมูลข่าวสาร
- สามารถนำความรู้จากภูมิปัญญา มาวิเคราะห์ สังเคราะห์และสร้างสรรค์งานทางศิลปะ

ของตนเองได้

3.4 ทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ

- รู้จักและยอมรับตนเอง
- เปิดใจ รับฟังและสามารถแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล
- มีภาวะผู้นำ รู้จักการทำงานเป็นกลุ่ม และการเข้าใจบทบาท หน้าที่ของตนเอง

3.5 ทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

- มีความสามารถในการสื่อสารและนำเสนอความคิดได้อย่างเหมาะสม
- ความสามารถในการค้นคว้าข้อมูลข่าวสารเพื่อใช้ในการแสดง
- ความสามารถในการเลือกใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการแสดง
- ความสามารถในการเชิงการประยุกต์ใช้ความรู้เชิงตัวเลขในการสร้างสรรค์และการจัดการ

งานศิลปะการแสดง



3.6 ด้านทักษะพิสัย

- ความสามารถในการแสดงทักษะเฉพาะทาง
- สามารถประยุกต์ใช้ทักษะเฉพาะทางในการสร้างสรรค์ผลงานและวิชาชีพได้

4. โครงสร้างหลักสูตร

อิงตามเกณฑ์ สกอ. ไม่น้อยกว่า 120 หน่วยกิต

- **หมวดวิชาศึกษาทั่วไป**
- **หมวดวิชาเฉพาะ** ไม่น้อยกว่า 84 หน่วยกิต

1. วิชาพื้นฐานสาขาวิชา (แกน) (8 – 12 หน่วยกิต)

- สุนทรียศาสตร์ (สุนทรียศาสตร์ ถ้าอยู่วิชาแกนคณะ เสนอให้มีการปรับปรุงเนื้อหาการสอนที่เอื้อต่อศิลปะการแสดง และดนตรี เพื่อให้ผู้เรียนของศิลปกรรมศาสตร์มีความเข้าใจศาสตร์แต่ละศาสตร์ร่วมกัน)

- วิวัฒนาการทางศิลปะการแสดง
- ทฤษฎีทางศิลปะการแสดง

2. วิชาเฉพาะด้าน

- เชิงทฤษฎี
- เชิงปฏิบัติ
- เชิงการจัดการ

3. วิชาเอก

4. วิชาเลือก

- หมวดวิชาเลือกเสรี

5. องค์ความรู้ในสาขาที่จำเป็น

- วรรณกรรมการละคร
- ทักษะปฏิบัติ
- วิวัฒนาการของการคิด (พัฒนาการ / วิธีคิด / รูปแบบ) – 7Cs skills
- องค์ประกอบทางศิลปะ
- การบริหารจัดการ
- การนำเสนอผลงานทางศิลปะการแสดง

6. เนื้อหาสาระสำคัญของสาขาวิชา

แบ่งตามสาย การละครและนาฏศิลป์

- หลักคิดทางด้านการแสดงและการกำกับการแสดง
- หลักคิดทางด้านนาฏศิลป์
- หลักคิดทางด้านการออกแบบเพื่อการแสดง
- หลักการคิดวิเคราะห์ วิจัย
- ทักษะทางศิลปะการแสดง
- การบริหารจัดการ
- การนำเสนอผลงานทางศิลปะการแสดง
- วรรณกรรมการละคร



ข้อเสนอ - เกี่ยวกับองค์วิชาชีพด้านศิลปะการแสดง

กรรมการวิชาชีพทางศิลปะการแสดงประกอบด้วย ครู อาจารย์ ศิลปิน ผู้ทำงานด้านการแสดงทั่วประเทศ ประมาณ 8- 10 คน

วัตถุประสงค์

1. แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระหว่างผู้ทำงานด้านศิลปะการแสดงซึ่งมีความหลากหลายทางด้านภูมิปัญญาและทักษะการนำเสนอ
2. เพื่อพัฒนาบุคลากร และคุณภาพของงานศิลปะ ให้มีอัตลักษณ์และมีความเป็นสากลอันเป็นที่ยอมรับของนานาชาติ
3. สร้างเครือข่ายการทำงานระหว่างมหาวิทยาลัยในระดับประเทศและนานาชาติ
4. เกิดความร่วมมือและการสร้างงานที่ต่างวัฒนธรรม



ภาคผนวก ข

ภาพรวมแนวคิดการสร้างคุณลักษณะบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์ที่ได้จากการวิจัย



คุณภาพ ศักยภาพ	พื้นฐาน	พัฒนา	ก้าวกระโดด	ยอดเยี่ยม
ความรู้	รู้รอบในศาสตร์ทาง นาฏยศิลป์และ ศาสตร์อื่นที่ เกี่ยวข้อง	รู้ลึกและรู้จัก สืบเสาะแสวงหา ความรู้อยู่เสมอ	มีความรู้ในทาง ศิลปะที่สัมพันธ์กับ บริบททางสังคม ภูมิ ปัญญาและ วัฒนธรรม	เข้าถึงความรู้ และ สร้างองค์ความรู้ใหม่
ความคิด	คิดอย่างมีเหตุมีผล	คิดวิเคราะห์ คิด สร้างสรรค์ คิดใหม่ ได้อย่างทันสมัย	คิดเชิงบูรณาการ คิดไปข้างหน้า	มีความคิดเป็นระบบ คิดรวบยอด และ ประเมินผลได้
ทักษะปฏิบัติ	สามารถปฏิบัติงาน ตามวิชาชีพได้	สามารถปรับปรุง พัฒนางาน มีความ แม่นยำ และ แสวงหาแนวทาง ใหม่ได้	มีทักษะความ ชำนาญในการ ปฏิบัติ สามารถ สร้างงานใหม่และ ทำได้ด้วยตนเอง	สามารถสร้างสรรค์ สิ่งใหม่ และมีกลวิธี เฉพาะของตน
ทักษะการสื่อสาร และเทคโนโลยี	สามารถสื่อสารด้วย การพูด ฟัง อ่าน เขียน และใช้ เทคโนโลยีได้	สามารถสื่อสารและ เลือกใช้เทคโนโลยี เพื่อการสืบค้นและ การนำเสนอผลงาน ได้อย่างเหมาะสม	สามารถสื่อสารและ ใช้เทคโนโลยีเพื่อ การสร้างสรรค์ได้ อย่างมีประสิทธิภาพ	สามารถประยุกต์ใช้ การสื่อสารและการ ใช้เทคโนโลยีเพื่อ การประกอบวิชาชีพ ได้
คุณธรรมจริยธรรม	มีวินัยมีความ รับผิดชอบ ซื่อสัตย์ สุจริต มีวัฒนธรรม และมีจรรยาบรรณ ในวิชาชีพ	เป็นแบบอย่างที่ดี เข้าใจตนเอง เข้าใจ ผู้อื่น และเข้าใจโลก	ส่งเสริมและชี้นำ สังคมให้ตระหนักถึง คุณธรรม จริยธรรม	อุทิศตนเพื่อ ส่วนรวม มี จิตสำนึกสาธารณะ
ค่านิยม	มีใจรัก ศรัทธาใน งานทางด้าน นาฏยศิลป์	มีสุนทรียะในการ รับรู้ เข้าใจอารมณ์ ตนเองและผู้อื่น	มีพลังขับเคลื่อนเพื่อ พัฒนาตนเอง พัฒนางาน และ สามารถประเมินผล ได้	มีความต้องการใน การสร้างสรรค์ ผลงานที่โดดเด่น เฉพาะตัว และเป็น ระบบ



ภาคผนวก ช
สรุปความคิดในการแสวงหาแนวทางการผลิตบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์



องค์ประกอบ	รายละเอียด
ปัจจัยนำเข้า (Input)	
ด้านแนวคิด	- ทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 - พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 - การปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 - มาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ - กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาของประเทศไทย - กรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2551-2565)
กรณีศึกษาจาก	- หลักสูตรศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต (นาฏศิลป์) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย - หลักสูตรศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต (ศิลปะการแสดง) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม - หลักสูตรศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต (ศิลปะการแสดง) มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา - หลักสูตรศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต (ศิลปะการแสดง) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ - หลักสูตรศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต (ศิลปะการแสดง) มหาวิทยาลัยทักษิณ - หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต (ศิลปะการแสดง) มหาวิทยาลัยนเรศวร - หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต (ศิลปะการจัดการแสดง) มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต - หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต (นาฏศิลป์และการละคร) มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ - หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต (นาฏศิลป์) มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ - หลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต (นาฏศิลป์) สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ - หลักสูตรศิลปะบัณฑิต (นาฏศิลป์) สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์
คุณลักษณะหลักสูตร	- เน้นอนุรักษ์ - เน้นการคิด/วิจัย - เน้นท้องถิ่น - เน้นปฏิบัติ
ด้านบุคลากร	- ผู้บริหาร (นโยบายผู้บริหาร) - กรรมการประจำหลักสูตร (มติที่ประชุมกรรมการประจำหลักสูตร) - อาจารย์ผู้สอน (มคอ.3/Course syllabus)
ด้านวัสดุอุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวก	- Internet แหล่งเรียนรู้ ค้นคว้า - หนังสือ ตำรา วิจัย วิทยานิพนธ์ ผลงานทางวิชาการ - ห้องเรียน ห้องปฏิบัติการ ห้องประชุม



องค์ประกอบ	รายละเอียด
	- พื้นที่สำหรับการทำกิจกรรม - โสตทัศนูปกรณ์ต่างๆ เช่น เครื่องขยายเสียง คอมพิวเตอร์ฯ - อุปกรณ์เพื่อทำกิจกรรมในการเรียนการสอน
ด้านการบริหารจัดการ	- นโยบายการจัดการเรียนการสอน (ปรัชญา วิสัยทัศน์ พันธกิจ) - การจัดการเรียนการสอน - หลักสูตร - ภาควิชา - อาจารย์ - นิสิต/นักศึกษา - การสร้างพันธมิตรความร่วมมือทางวิชาการกับหน่วยงานภายนอก - เครือข่าย WORD DANCE ALLIANCE / ASEAN UNIVERSITY NETWORK



กระบวนการ(Process)	
เกณฑ์คุณลักษณะบัณฑิต	- ความรู้ - ความคิด - ทักษะปฏิบัติ - ทักษะการสื่อสารและเทคโนโลยี - คุณธรรมจริยธรรม - ค่านิยม
กระบวนการสอน	- Critical Based - Creative Based - Productivity Based
ผลผลิต(Output)	
กรอบสมรรถนะบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์	1. มีความรู้ลึกและรู้รอบในศาสตร์ทางด้านนาฏศิลป์ รวมถึงศาสตร์อื่นที่เกี่ยวข้อง มีทักษะในการคิดและทักษะปฏิบัติทางด้านนาฏศิลป์ได้เป็นอย่างดี 2. มีเอกลักษณ์ของความเป็นไทยและเข้าใจความเป็นสากล 3. มีคุณธรรมจริยธรรมในการประกอบอาชีพ และมีความเคารพบน้อมต่อผู้อาวุโส 4. มีทัศนคติที่ดี และศรัทธาในวิชาชีพทางด้านนาฏศิลป์ 5. มีศักยภาพและความต้องการเป็นมืออาชีพในการสร้างสรรค์ผลงานที่โดดเด่นตามบุคลิกเฉพาะตัว 6. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เป็นต้นฉบับ มีจินตนาการหรือแนวคิดที่มุ่งสู่ความเป็นเลิศ 7. เข้าใจธรรมชาติแวดล้อม และมีความเป็นพลเมืองที่ดี 8. มีพลังขับเคลื่อนเพื่อพัฒนาตนเอง พัฒนางาน และสามารถประเมิณผลได้ 9. มีประสบการณ์สุนทรีย์ะ สามารถควบคุมอารมณ์และยับยั้งชั่งใจตนเอง
ปัจจัยความสำเร็จ	
- ผู้บริหารมีนโยบายชัดเจนและต่อเนื่อง - คณาจารย์และบุคลากรที่เกี่ยวข้องมีการดำเนินงานอย่างเต็มกำลัง - ผู้เรียนต้องมีความรู้ความเข้าใจ ทั้งหลักการ วิธีการดำเนินงานในขั้นตอนต่าง ๆ และเป็นไปตามเกณฑ์คุณลักษณะบัณฑิต - สภาพแวดล้อมและบรรยากาศภายในสถาบัน - ตัวกระตุ้นเพื่อให้เกิดพฤติกรรมการเรียนรู้ที่ต่อเนื่อง - แนวทางการส่งเสริมการจัดกิจกรรมต้องสอดคล้องกับผู้เรียน	



ภาคผนวก ณ
ภาพรวมคุณลักษณะบัณฑิตจากผู้ทรงคุณวุฒิ



คุณภาพ ศักยภาพ	พื้นฐาน	พัฒนา	ก้าวกระโดด	ยอดเยี่ยม
ความรู้	มีความรู้รอบ	มีความรู้ลึก	มีความรู้แบบบูรณาการ	มีความรู้เชิงพัฒนา (ต่อยอด)
ความคิด (ปัญญา)	คิดอย่างมีเหตุมีผล	คิดวิเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ คิดใหม่ ได้อย่างทันสมัย	คิดเชิงบูรณาการ คิดไปข้างหน้า	มีความคิดเป็นระบบ คิดรวบยอด และประเมินผลได้
ทักษะปฏิบัติ	สามารถปฏิบัติงานตามวิชาชีพได้	สามารถปรับปรุงพัฒนางาน มีความแม่นยำ และแสวงหาแนวทางใหม่ได้	มีทักษะความชำนาญในการปฏิบัติ สามารถสร้างงานใหม่และทำได้ด้วยตนเอง	สามารถสร้างสรรค์สิ่งใหม่ และมีกลวิธีเฉพาะของตน
ทักษะการสื่อสารและเทคโนโลยี	สามารถสื่อสารด้วยการพูด ฟัง อ่าน เขียน และใช้เทคโนโลยีได้	สามารถสื่อสารและเลือกใช้เทคโนโลยีเพื่อการสืบค้นและการนำเสนอผลงานได้อย่างเหมาะสม	สามารถสื่อสารและใช้เทคโนโลยีเพื่อการสร้างสรรค์ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ	สามารถประยุกต์ใช้การสื่อสารและเทคโนโลยีเพื่อเตรียมความพร้อมกับการประกอบวิชาชีพ
คุณธรรม จริยธรรม	มีวินัย มีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์สุจริต มีจรรยาบรรณในวิชาชีพเป็นแบบอย่างที่ดี รับบทบาท รู้หน้าที่ มีภาวะผู้นำอุทิศตนเพื่อส่วนรวม			
ค่านิยม	มีรักและศรัทธาในงานทางด้านนาฏยศิลป์มั่งม้น (รักและศรัทธา)	มีสุนทรียะในการรับรู้ เข้าใจอารมณ์ตนเองและผู้อื่น ทุ่มเท (ลงมือกระทำให้สำเร็จ)	มีพลังขับเคลื่อนเพื่อพัฒนาตนเอง พัฒนางาน และสามารถประเมินผลได้ Aesthetic (ทำอย่างมีรสนิยม)	มีความต้องการในการสร้างสรรค์ผลงานที่โดดเด่น เฉพาะตัว และเป็นระบบ Creative identity (สร้างอย่างมีตัวตน)



ภาคผนวก ณ
รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์



รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

- ขวัญใจ คงถาวร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ญัฐกานต์ บุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์
กรุงเทพ เมื่อวันที่ 7 มกราคม 2556.
- ณัฐวัฒน์ สิทธิ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ญัฐกานต์ บุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยนเรศวร จ.พิษณุโลก เมื่อวันที่ 10 กันยายน 2555.
- ธีรเดช กลิ่นจันทร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ญัฐกานต์ บุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, สถาบันนาฏดุริยางคศาสตร์
กรุงเทพ เมื่อวันที่ 8 สิงหาคม 2555.
- พิรพงศ์ เสนไสย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ญัฐกานต์ บุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, คณะศิลปกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม จ.มหาสารคาม เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2554.
- มาลินี อาชายุทธการ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ญัฐกานต์ บุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, คณะศิลปกรรมศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพ เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2554.
- รัชดาพร สุคติ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ญัฐกานต์ บุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยนเรศวร จ.พิษณุโลก เมื่อวันที่ 10 กันยายน 2555.
- วรินทร์พร ทับเกตุ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ญัฐกานต์ บุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์
กรุงเทพ เมื่อวันที่ 7 มกราคม 2556.
- วสิน สุขเกษม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ญัฐกานต์ บุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, บริษัท ศศิอำไพ ลีเชอร์ บิซิเนส
จำกัด อ.หัวหิน จ.ประจวบคีรีขันธ์ เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2555.
- วิกรานต์ คงตระกูล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ญัฐกานต์ บุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, บริษัท สยามนิรมิต จำกัด
(มหาชน) กรุงเทพ เมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม 2555.
- วิรุณ ตั้งเจริญ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ญัฐกานต์ บุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, คณะศิลปกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยบูรพา จ.ชลบุรี เมื่อวันที่ 18 มิถุนายน 2554.
- สรเรณู มลิณทสูตร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ญัฐกานต์ บุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, คณะศิลปกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยกรุงเทพ กรุงเทพ เมื่อวันที่ 18 มิถุนายน 2554.
- สวภา เวชสุรักษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ญัฐกานต์ บุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, คณะศิลปกรรมศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพ เมื่อวันที่ 7 มกราคม 2556.
- สุรพล วิรุฬห์รักษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ญัฐกานต์ บุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, คณะศิลปกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม จ.มหาสารคาม เมื่อวันที่ 7 มกราคม 2554.
- อนุกุล ไรจสุขสมบูรณ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ญัฐกานต์ บุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, คณะศิลปกรรมศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพ เมื่อวันที่ 7 มกราคม 2556.



ประวัติย่อของผู้วิจัย



ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ	นางสาวณัฐกานต์ บุญศิริ
วันเกิด	วันที่ 26 สิงหาคม พ.ศ. 2524
สถานที่เกิด	อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 5/1 ซอย 58 ถนนแสงชูโต ตำบลท่ามะขาม อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี 71000
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	รองคณบดีฝ่ายบริหารและประกันคุณภาพการศึกษา อาจารย์ประจำภาควิชาศิลปะการแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม 44150 โทรศัพท์/โทรสาร 0-4375-4384 ภายใน 3593 E-mail natthakan.bunsiri@gmail.com
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2546	ปริญญาศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต (ศศ.บ.) สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
พ.ศ. 2548	ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศศ.ม.) สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
พ.ศ. 2556	ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ปร.ด.) สาขาวิชาการวิจัยทางศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

